

33.388
F 3

კვაჭი კვაჭანტირაძე
და
მისი თავგადასავალი

შვილ-კარინი რომანი.

გამომცემლობა „საბჭოთა ენციკლოპედია“

ტფილისი—1925 წ.





Մ. Բ. ԲԱՆԴՅԱՆ

ავტორის აზარი.

ამ რომანის ზოგი ნაწილი წლებულს და შარშან სხვა და სხვა სათაურით სხვა და სხვა ჟურნალში დაიბეჭდა („დროშა“, „მნათობი“ და „ქართული სიტყვა“). პირველად განზრახული მქონდა მოთხრობათა სერიის დაბეჭდვა საერთო სათაურით, მაგრამ წერის დროს აზრი შევიცვალე და მათი ე⁴თ რომანში შეკვრა გადავსწყვიტე. ამის გამო დაბეჭდილს ახალი მასალა დავუმატე, შევასწორე და შინაგანი მთლიანობაც გავაძლიერე.

ვბედავ და ამ წიგნს წრფელის გულით მივუძღვნი ყველა მსხვილფეხა და წვრილფეხა კვაჭის და კვაჭიკოს, რომელნიც ჩემს კლრთხეულ სამშობლოში ყოველთვის უხვად მოიპოვებოდნენ.

ავტორი.

დედა-ქალაქი,
1924 წ. ოქტომბერი.

კარი პირველი.

აქა ამბავი კვაჭის დაბადებისა.

იმ წელს, პირველ აპრილს, სამტრედიაში უცნაური და იშვიათი დარი დადგა. დილიდანვე დედამიწას კუპრით შავი ღრუბელი დააწვა. ხან თოვლი მოდიოდა, ხან ხოშკაქალა, ხან წვიმა, ხან კიდევ გაზაფხულის მზე ანათებდა. ხან ისეთი გრივალი ამოვარდებოდა ხოლმე, რომ მთელი დაბა კრიკინებდა და ზანზარებდა, ხან ისეთი მყუდროება და სიჩუმე ჩამოვარდებოდა, რომ ცაში ღრუბელს არავითარი მოძრაობა აღარ ეტყობოდა.

ასე არეულ-დარეულად დაიწყო სამტრედიაში პირველი აპრილი—დღე ცბიერი, ყალბი და მზაკვარი.

იმ დღეს დილიდანვე სილიბისტრო კვაჭანტირაძის სახლში, რომელიც ხონის გზის ნაპირზე იდგა, დიდი ალიაქოთი და ფაცი-ფუცი ტრიალებდა: სილიბისტროს მეუღლე პუპი პირველ შვილზე იწვა მელოგინედ. მთელი ოჯახი ფეხზე იდგა. მელოგინეს თავს დასტრიალებდნენ მისი დედა ნოტიო, ბებია და მეზობელი დედაკაცები, ხოლო მისი ქმარი სილიბისტრო და მამა—ხუხუ ჩიჩია მეორე ოთახში გულის ფანცქალით ელოდებოდნენ პირველ მემკვიდრეს.

შუადღემ რომ მოატანა, თითქმის სულ დაბნელდა და დაღამდა. მიყუჩებული დედამიწა უცებ ისევ შეინძრა და აზანზარდა. საშინელი გრივალი ამოვარდა. ქვეყანა ჰგმინავდა, ჰკვნესოდა და სჭექდა. კვაჭანტირაძის ფიცრული აიგრიხ-ჩაიგრიხა, აკრიკინდა, აიბურძგნა და აფრენას ჰლამობდა. მელოგინე ჰკიოდა, სხვები კი თავზარდაცემულნი და დამფრთხალნი უგზო-უკვლოდ დარბოდნენ.

უცებ ისე გაიელვა, რომ ყველანი რამდენიმე წამით დაბრმავდნენ. იმავე წამს, ერთსა და იმავე დროს, ცის ისეთი საზარელი ჭექა და პუპის ისეთი კივილი მოისმა, ხოლო დედამიწა ისევ შეინძრა, რომ შიშით ზოგი გაშეშდა, ზოგმა ჩაიკეცა, ზოგი კიდევ კარებს ეცა. ერთი წუთით სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. უცებ იქვე კუთხეში ახლად დაბადებულის წრიპინი მოისმა:

— მე-ე.. მე-ე.. მე-ე..

პირველი ვაჟი სილიბისტრო კვაჭანტირაძის პირველად ჩაუვარდა ფეხებში პირველ დედაკაცს—თავისსავე დედას, პუპის.

ასტყდა სიხარულის ჟრიამული, ალიაქოთი და ფუსფუსი. იმავე წუთს სრული თორმეტი საათი შესრულდა. გრივალსაც ენა ჩაუვარდა და სინათლემაც სიბნელეს დასძლია.

ბავშვის ხმაზე სილიბისტრო კვაჭანტირაძე და ხუხუ ჩიჩია მგორე ოთახიდან გამოცვივდნენ.

— ვაჟია!—მიახარა ბებიამ სილიბისტროს და ხუხუს.

— მადლობა უფალს!—სთქვა სილიბისტრომ.

— დიდება მამასა, და ძესა, და წმინდასა სულსა!—სასოებით დაუმატა ხუხუმ:—ამინ!

— ამინ!—განიმეორეს სხვებმაც და ყველამ პირჯვარი გადიწერეს.

— კვაჭი დამირქმევია!—გამოაცხადა სილიბისტრომ.

ყველანი დაეთანხმნენ.

ცოტა ხნის შემდეგ ღუქნის ბიჭი ბარდლა ამოვარდა ქვემო საოთულიდან და ამბავი მოიტანა, რომ მეზი ალვის ხეს დაეცა, რომელიც კვაჭანტირაძის ბაღში იდგა, და შუაზე გახლიჩა, ხოლო გრივალმა დაანგრია და მიჰფანტ-მოჰფანტა ჟონდიას ღუქანი, რომელიც კვაჭანტირაძის „სასტუმროს“ დიდ მეტოქეობას უწევდა. სილიბისტრო ქუჩაში გავიდა ჟონდიას დანგრეულ ღუქნის სანახავად და გზაში ვერცხლის მანეთიანი იპოვნა.

ერთი საათის შემდეგ ღრუბელი გაიფანტა და გაზაფხულის მშვენიერი დარი დადგა. მზემ თავზე დაიდგა საუცხოვო რამ სხივოსანი გვირგვინი. მთელი სამტრედია გარეთ გამოსულიყო და ათვალიერებდა იმ გვირგვინს, ჟონდიას ნადუქნარს და კვაჭანტირაძის გაჩეხილ ალვის ხეს.

ასე დაიბადა კვაჭი კვაჭანტირაძე.

იმავე საღამოს ქალბატონმა ნოტიომ კვაჭიკოს ხელის გული ძლივს გაუხსნა, გაუხსნჯა, ჯერ ჩაფიქრდა და მერე მოსულიერებულ პუპის, თავმომწონე სილიბისტროს, დამშვიდებულ ხუხუს და ამპარტავან ბარდლას უთხრა:

— ქარიშხალი და ქექა-ქუხილი იმას ნიშნავს, რომე ახალგაზრდობაში კვაჭის მრავალი გაჭირვება და თავგადასავალი მოეღის, მარა ღმერთი დიდია. მჯიღი რომ ისთე ჰქონდა მოჭერილი, რომე ძლივს გავუშაღეთ, ეს იმის ნიშანია, რომე რაც კვაჭიკოს ხელში ჩოუვარდება, მისი წართმევა კაცს არ შოუძლია. მზემ რომ გვირგვინი დეიდგა თავზე, ეს იმას ნიშნავს, რომე შემდეგში კვაჭის

—ვენაცვალე იმას პაწია თათებში!—ბრწყინვალე და სახელოვანი მომავალი მოელის. ალვის ხეს რომ მეხი დიეცა და ჟონდიას დუქანიც რომე ეშმაკებმა წიელეს, ეს იმას ნიშნავს, რომ თქვენი და კვაჭის ბტრებს —ჯვარი აქოურობას!—მეხი დიეცემათ და გულები ისთე დოუსკდებათ, რავარც ალვის ხე გასკტა დღეს.

ყველას გული მოუღბა და მოეფხანა.

მერე სილიბისტრომ სთქვა:

— ბოვმის ესეთი ტირილი ჯერეთ არ გამიგია. სულ „მე-მეს“ იძახის. ეტყობა, სხვას აფერს შეარჩენს და ამ ქვეყანას დეიჩემებს.

ყველამ გაიცინეს.

— ვენაცვალე ჩემს კვაჭიკოს!—ჩაიჩურჩულა ღიმღილით პუპიმ და თავის გვერდით მიძინებულ კვაჭის ალერსი დაუწყო.

რა იცოდნენ სილიბისტრომ, ან პუპიმ, ან ბარდლამ, თუნდ ხუხუმ, თუნდ ნოტიომ, რომ მათს მკითხაობაში და ოცნებაში სიმართლის ნატამალი იყო ჩაქსოვილი, და რომ წრიპინა და მჩხავანა კვაჭიკო მომავალში მათ საესებით გაუმართლებდა იმედებს და კიდევაც მრავალჯერ გადააჭარბებდა.

აქა ამბავი კვაჭის მშობლებისა.

ებლა გთხოვთ გაიცნოთ სილიბისტრო კვაჭანტირაძე და მისი ოჯახი.

პატივცემული ბატონი სილიბისტრო დაიბადა გურიაში იმ ხანებში, როცა ბატონ-ყმობა ისპობოდა. იმისმა დედ-მამამ—ანაპოდისტემ და ციუციამ—პაწია სილიბისტრო გასაზრდელად მიიბარეს ციუციას დას ქალბატონ ნოტიოს და იმის ქმარს ხუხუ ჩიჩიას.

ხუხუმ და ნოტიომ პაწაწინა სილიბისტრო ხურჯინში ჩასვეს, ცხენს აჰკიდეს და დიდის ტანჯვა-წვალებით გაიყვანეს სამეგრელოში, სოფელ ბანძაში, სადაც ხუხუ და ნოტიო სცხოვრობდნენ.

მეგრელებმა სილიბისტროს ქრისტიანული სახელი დაუწუნეს და ჭიბი დაარქვეს. რადგან მეორე ნათლობა უღვდლოდ მოხდა და მეორე სახელიც არც ერთ წიგნში არ იყო ჩაწერილი, ამიტომ იმის პატრონს ორივე სახელი შერჩა—სილიბისტრო და ჭიბი.

ათიოდე წელიწადი გავიდა. სილიბისტრო—ჭიბი ხან გურიაში გაჰყავდათ, ისევ ხურჯინით ან გოდრით, დედ-მამის სანახავად, ხან უკანვე მოჰყავდათ.

რუსეთ-ოსმალეთის ომი რომ დაიწყო, ანაპოდისტე ქართულ მილიციაში ჩაეწერა და ბათომის ასალეზად წავიდა, მაგრამ ციხისძი-

რის ერთ-ერთ იერიშის დროს მოჰკლეს. ერთი წელიწადი ძლივს გავიდა, რომ ციუციაც მეორედ გასთხოვდა და ქმარს ადესაში წაჰყვა.

ასე დაობლდა სილიბისტრო კვაქანტირაძე. კიდეც კარგი, რომ იმისმა დედიდამ ნოტიომ და ხუხუ ჩიჩიამ იკისრეს სილიბისტროს გაზრდა და დროზედ უპატრონეს იმის ერთ მუჟა ქონებას.

სილიბისტრო მარტო არ იყო ჩიჩიას ოჯახში. ხუხუს ერთი ძმა ჰყავდა სამტრედიაში—ჯვებე ჩიჩია, რომელიც ადრე დაქვრივდა. ჯვებეს ჰყავდა ერთად ერთი ქალი—პუბი. ჯვებე მოუტლელი კაცი იყო, ამიტომ პუბიც ხუხუს და ნოტიოს ოჯახში იზრდებოდა.

ამრიგად სილიბისტრო და პუბი და-ძმასავით შეეზარდნენ ერთმანეთს და ერთი-მეორე ბავშვობიდანვე შეიყვარეს.

სილიბისტრო რომ წამოიზარდა, მიწის მუშაობა ითაკილა და ბათომში წავიდა აზნაურობის და ბედის საძებნელად. ხუხუ თავისი ოჯახით ჯვებემ სამტრედიაში დაიბარა. ჯვებე ავად იყო, ამიტომ თავისი ქალიშვილის—პუბის ბედი და პატარა დუქანი ხუხუს ჩააბარა, ხოლო სული—ღმერთს.

ხუხუმ ამ დუქანს ვერ მოუღარა, ამიტომ ბათომიდან სილიბისტრო დაიბარა და უთხრა:

— შვილო ჭიპი! საკუთარი პაწაწა ფაცხაში ცხოვრება სჯობია სხვის სასახლეში სამსახურს, საკუთარი ხმელა ქადი—სხვის პურს; ბათომში შორს ვერ წახვალ მარტო ქართულის წერა-კითხვით. იქინე ათასი განათლებული ხალხი დეიარება, შენ გასაქანს არ მოგცემენ, ამიტომ გირჩევ საკუთარი ოჯახი გეიჩინო. ბედი კარზედ გიცდის, ხელს ნუ ჰკრავ, თვარა ინანებ. პუბი დასაწუნი არაა; ლამაზი, წესიერი და ცოცხალი ქალია; ეს მომართული სახლი და ბაღიც ერთ რამედ ღირს. რაც მე და ნოტიოს გვაქვს, ესეც ხომ თქვენი იქნება. რას იტყვი, შვილო ჭიპი?

რას იტყოდა ჭიპი კვაქანტირაძე? კარზე მომდგარ ბედს ხელგაშლილ გაეგება, პუბის თვისი განთქმული გვარი აჩუქა და ამ რიგად სამტრედიის საერთო ოჯახში ჩასახლდა.

აქა ამბავი აშორდიასგან აზნაურობის მიღებისა.

სილიბისტროს სახლი—ორსართულიანი მიგრეხილ-მოგრეხილი ფიცრული--ხონის გზაზე იდგა. სახლს ნახევარი ქცევა მიწა ჰქონდა, რომელსაც ბაღს ეძახდნენ. „ბაღში“ ათიოდე ხე იდგა—ბალი, პანტა და მაჟალო ვაშლი. იქვე ხუთიოდე კვალი მწვანელი იყო დათესილი: ბოლოკი, ქინძი, წიწმატი, ტარხუნა და ნიახური.

ქვემო სართულში „სასტუმრო“ იყო, სადაც ყოველთვის იშოვებოდა ხარჩო, სულუგუნი, კვერცხი, კუპატი, ხილეულობა და მრავალნაირი ღვინო — კულაშური, სვირული და საჩინური ალადასტური.

ეზოში საქონელი და ფრინველიც ჰყავდათ: ათიოდე ქათამი, ბატი და იხვი, ორიოდე თხა, რამდენიმე გოჭი და ერთგული ძაღლი.

დუქნის უკანა ოთახში ოთხი ტახტი იდგა, რომელზედაც ლოგინის მაგიერ ძონძები ეყარა. სახლი ძველი იყო და დანგრევას აპირებდა, სამაგიეროდ ხონის გზაზე იდგა და მუშტარი ხშირად ჰხვდებოდა.

ზემო სართულში სამი ოთახი ჰქონდათ — თითქმის ცალიერი, მაგრამ სუფთა და მხიარული. თანდათან სილიბისტრომ დანა-ჩანგალი, თაიფურის ქურჭელი, მაგიდა, სკამები და ფარდებიც გაიჩინა.

ხუხუმ და ნოტიომ თავიანთი ხაბაკ-ხუბაკი ბანძაში გაჰყიდეს და საერთო ოჯახში თავიანთი წვლილიც შეიტანეს. ოთხივენი ხალხში გამოსულნი, ზრდილნი და თავაზიანნი იყვნენ, ამიტომ მალე გაიჩინეს მუშტარი, რომელსაც იმ „სასტუმროში“ წყალ-წყალა ღვინის, გამხმარ სულუგუნისა და ბუზ-ნაქამ კუპატის გარდა ყოველთვის უხვად უზედებოდა სტუმართ-მოყვარე მასპინძლების ღიმილი, ცხელ-ცხელი ამბები, შინაურული მოქცევა, ზრდილობიანი სიტყვა-პასუხი, ათასი ბოდიში და მუდმივი დაპირება უკეთესად დახვედრისა შემდეგში.

სილიბისტრო და პუბი, რა თქმა უნდა, ყველა გამგლეღ-გამომგლეღს თავს არ უყადრებდნენ, — მაგრამ თავად-ახნაურებს, ვაჭრებს და საერთოდ სუფთა მუშტარს ისე არ გაატარებდნენ იმ გზაზე, რომ გამარჯვება მაინც არ ეთქვათ, არ მიეპატივნათ, მათი ამბავი არ გამოეკითხნათ და თავიანთიც არ ეთქვათ.

სილიბისტრო სადგურზე ან ბაზარშიც რომ ყოფილიყო, მაშინვე ალლოთი ან რალაც მანქანებით გაიგებდა ასეთი მუშტრის მისვლას და უმაღ სახლში გაჩნდებოდა ხოლმე, თუნდ იმისთვის, რომ სასურველი მუშტარი გაეცნო, გადმოეპირნა, ან ორიოდე ტკბილი სიტყვით მისი გული მოეგო და შემდეგში მაინც გამოეყენებინა.

როცა ხონის გზაზე ეტლების მოძრაობის დრო გავიდოდა, სილიბისტრო სადგურზე და ბაზარში წავიდოდა და ათასნაირ წვრილმან საქმეს აკეთებდა. აქედანაც ყოველთვის ორიოდე გროში შერჩებოდა, რომელსაც ისევ „სასტუმროს“ და თავისს ოჯახს აყრიდა. ერთიც და მეორეც თანდათან ივსებოდა, ფეხზე სდგებოდა და ძაღლონეში შედიოდა.

ასეთი იყო სილიბისტრო კვაჭანტირაძის ცხოვრება და ოჯახი, როცა დაიბადა კვაჭი კვაჭანტირაძე.

კვაჭი საოცარის სისწრაფით იზრდებოდა. სხვა ბავშვები დაახლოვებით ერთის წლისა აიდგამენ ხოლმე ფეხს და ენას, ხოლო კვაჭიკო ექვსის თვისა ძლივს იქნებოდა, რომ პირველად წაიღულულა:

— ბაბა... დედა... ბაბუა...

და ფეხიც იმავე ხანებში აიდგა.

ნოტიომ სამართლიანად სთქვა ამის გამო:

— დეიჯერეთ, ბოვში რომ ასთე აღრე გეიზდება, ეს იმის ნიშანია, რომე სახელოვანი და დიდი კაცი გამოვა.

რა თქმა უნდა, ნოტიოს ისევ დაუჯერეს და კვაჭის მოვლა-პატრონობას უმატეს.

კვაჭის დაბადების შემდეგ სილიბისტროც მეტ წილად სახლში სტრიალებდა და გროშის საქმეებს აღარ დასდევდა. ზედმეტ თუმანს რომ ხელში მოიგდებდა, აბრეშუმის პარკს ან კვერცხებს ჰყიდულობდა და ამაშიც კარგს ხეირს ჰხედავდა.

მხოლოდ ერთი საზრუნავი, იდუმალი ფიქრი და ოცნების ჭია ჰქონდა სილიბისტროს თავსა და გულში, რომელიც მას ჰღრღნიდა, აწვალებდა და აწამებდა. სილიბისტრო კვაჭანტირაძე აზნაური არ იყო. არა, ბოდიში! სილიბისტრო აზნაური იყო, ეს მთელმა ქვეყანამ იცოდა, მაგრამ აზნაურობა ჯერ დამტკიცებული არ ჰქონდა. ამ საქმის მოსაქანბრაკებლად სილიბისტრომ აუარებელი დრო და ფული დახარჯა, მრავალჯერ იმგზავრა ოზურგეთსა და ქუთაისში, ვეჩილებიც აიყვანა, მაგრამ ვერაფერი მოაგვარა. დაპირებას და იმედს უხვად იძლეოდნენ, სამაგიეროდ ფულს უხვად იღებდნენ, ხოლო სილიბისტროს წინანდებურად ეწერა პასპორტში სამარცხვინო და სათაკილო სიტყვა „გ-ლ-ე-ხ-ი“.

სილიბისტრო „მიძიებელი“ იყო, „იჩუი“ (ищуший); ამის გამო ზოგნი მასხრობდნენ და სილიბისტროს ზურგის უკან დასციხოდნენ; ეს სილიბისტრომ იცოდა და გული უფრო ემღვრეოდა. მაგრამ მაინც ითმენდა, ეძებდა, მუშაობდა და ელოდებოდა.

ბოლოს, ერთმა ღვთისნიერმა ადამიანმა მიასწავლა:

— აშორდია!

სილიბისტრო მალე ზუგდიდში გაჩნდა. ბოლოს, ბევრი ღრეკისა და ვაჭრობის შემდეგ, ძლივს მორიგდნენ.

კიდევ გავიდა რამდენიმე წელიწადი. ერთხელ სილიბისტროს ოჯახში დიდი ფაცი-ფუცი და ალიაქოთი ასტყდა: ყველანი დარბოდნენ და ჩურჩულებდნენ:

— აშორდია!... აშორდია მოდის!...

სალამოზე უცხო ვინმე აღამიანი მოვიდა. დიდის მოწიწებით და თავაზით დაუხვდნენ. შეიქმნა დიდი ღხენა, ზეიმი, სიხარული და აღტაცება; აშორდიამ სილიბისტროს და იმის ოჯახს სანატრელი და სასიხარულო ამბავი მოუტანა. სანამ ღვინით არ შეხურდნენ, აშორდია მხოლოდ იღიმებოდა და სამახარობლოს თხოულობდა, მერე კი წამოდგა და სთქვა:

— ჩვენს კეთილშობილთა საერთო ოჯახს ერთი პატიოსანი ოჯახი კიდო მოემატა. ყოველმა კაცმა იცის, რომე ჭიპი კვაჭანტირაძის პაპა აზნაური იყო, მარა მას ბედმა უღალატა, საცხა ისთე მოხთა, რომე ეს პატიოსანი კაცი რაცხა წიგნში არ ჩასწერეს. აწი მე გავასწორე ისტორიის უსამართლობა და შენ და შენს ოჯახს, ჩემო სილიბისტრო, აზნაურობა დაგიმტკიცე. მოგილოცავ დიდებულ ოჯახურ დღესასწაულს და გისურვებ, რომე ღირსეულად ატარო მეფის წყალობა. ვსვამ სილიბისტრო კვაჭანტირაძის სადღეგრძელოს. გოუმარჯოს ჩემს ახალ მოძმეს!

და სილიბისტროს ოჯახში კვლავ ასტყდა კიჟინა, ჟრიაბული და აღმაფრენა. აშორდიამ სილიბისტროს ზეიმით გადასცა უფგრძელესი მეფის სიგელი, რომელსაც მეორე დღეს მთელი სამტრედია კითხულობდა და შეჰნატროდა.

იმ დღიდან სილიბისტრო კვაჭანტირაძეს და კვაჭიკოს აზნაურობა დაუმტკიცდათ. ვახშამზე ხუთი წლის კვაჭიკომ, სილიბისტროს დარიგებით, აშორდიას ხელზე აკოცა და უთხრა:

— ბიძია, მადლობელი ვალ.

აშორდიამ გაიღიმა, კვაჭიკოს შუბლზე აკოცა, მოუალერსა და უთხრა:

— ჩემო პატარავ! მე გზა გაგიკაფე ბედნიერებისა და წარმატებისკენ. ეხლა კარები ყველგან გახსნილი გაქვს. დანარჩენი შენ იცი. შენც ბედნიერი იყავ, შენი მშობლებიც და სამშობლოც გააბედნიერე და ასახელე. ვსვამ პაწია კვაჭიკოს სადღეგრძელოს!

ისევ ასტყდა ჟრიაბული, სიმღერა, ღხენა და მხიარულება.

მეორე დღეს, აშორდია რომ წასასვლელად ემზადებოდა, კვაჭიკომ იმას ერთხელ კიდევ აკოცა ხელზე და უთხრა:

— ბიძია! მეფესთან ლომ იქნები, უთხალა, კვაჭიკო კვაჭანტირაძე ალ დეივიწყებს თქვა შენს სამსახულს. ლომ გვევზდები, შენც გადავიხდი მადლობას.

ყველამ გაიცინა. აშორდიამ წააქეზა:

— აბა, შენი იმედით ვიქნები. არ დამატყუო.

და წავიდა.

იმ საღამოს ნოტიო ამბობდა:

— ვენაცვალე ჩემს კვაჭიკოს! ახლა წინ ვეფერი დოუდგება. ქვეყანას გადაატრიალებს და ჩვენც გაგვაბედნიერებს. იქნება, ისეთი დროც მევიდეს, რომე კვაჭიკომ აშორდიას მართლა მადლობა გოდუხადოს და სამსახურშიც გაასწროს.

რა იცოდნენ მაშინ ნოტიომ ან პუპიმ, თუნდ აშორდიამ, ან გაბლენძილმა სილიბისტრომ, რომ მომავალში პაწაწინა კვაჭიკო აშორდიას სახელს სრულიად დასწრდილავდა, ქვეყანას მართლა ააფორიაქებდა, აალაპარაკებდა და თავისს გვარს ბრწყინვალე შარაევანდელით შეჰმოსავდა და შეამკობდა.

ძვირად დაუჯდა სილიბისტროს აშორდიას აზნაურობა. რაც აშორდიას დაახარჯა, ერთი იმდენიც სამტრედიელებს და ხონელებს მოუწდათ, რომელნიც ერთი კვირის განმავლობაში ჯგუფ-ჯგუფად მოდიოდნენ სილიბისტროსთან და წრფელის გულით ულოცავდნენ მეფის წყალობას და კეთილშობილთა ოჯახში შესვლას.

აქა ამბავი კვაჭის ურმობისა.

მას შემდეგ, რაც სილიბისტრო კვაჭანტირაძემ აზნაურობა დაიმტკიცა, იმის ხასიათს და ოჯახსაც ელფერი გამოეცვალა. ყველანი გაიბღინდნენ, გაამპარტყავდნენ და „გაკეთილშობილდნენ“. წინანდელ მეზობლებს ან აღარ ჰკადრულობდნენ, ან ისეთის მედიდურობით და მფარველობით ექცეოდნენ, თითქოს მათ შორის ძველი ხიდი ჩატყდა და ახალი კედელი აშენდაო.

სილიბისტრო ზოგჯერ ასე არიგებდა პაწია კვაჭიკოს:

— შეილო კვაჭი, აი ქვეყანა ასეა მომართული: ზოგი უმფროსია, ზოგი უნცროსი; ზოგი მდიდარია, ზოგი ღარიბი; ზოგი ძლიერია, ზოგიც გლახაკი; ზოგი თავადია ან აზნაური, ზოგი კიდეა ყაზახია, გლეხია. შენისთანა აზნაურშილმა ყველას თავი არ უნდა გოუყადროს, არ უნდა აჰყვეს. ყაზახი და გლახა შენ ვეფერს მოგცემენ, პირიქით გამოგრჩებიან რასმე. აზნაურს და მდიდარს დოუმეგობრდი, დოუახლოვდი, ასიამოვნე და ძმად გოუხთი. მდიდარი და ძლიერი ყოველთვის გამოგადგება: ერთი წინ წაგაყენებს, მეორე გაჩუქებს რასმე, მესამე ხელს მოგიმართავს. ასთეა, ჩემო კვაჭიკო, მოწყობილი აი ქვეყანა, შენც უნდა მიჰყვე მას და გამოიყენო.

კვაჭიკო ჭკუამახვილი და გამგონი ბავშვი იყო, ამიტომ სილიბისტროს დარიგებას ადვილად ითვისებდა და მისდევდა.

ექვსიოდე წლისა ძლივს იქნებოდა, რომ ვაჭრობის საქმეში უკვე ენა აიდგა. როცა სილიბისტრო, ან ნოტიო, ან ბარდლა ჰყიდულობ-

დნენ გლეხებისაგან საქონელს, კვაჭიკოსაც უეჭველად უნდა ჩაერთო თავისი სიტყვა:

— ალ ვალგა... ძვილია... დილას ოლ შაულათ გვაძლიენ...

მუშტარს ღიმილით და თავაზიანად დაუხედებოდა:

— გამალჯეება, ბიძიავ... კვაჭი მქვია... ექვსი წლისა გახლავალ... სილიბისტლოს შვილი ვალ... ყოლიფელი გახლავთ: ხალი, კუპატი, სულუგუნი, ხაღო, კველცხი... სვილის ღვინოც გახლავთ... ახლავე მზათ იქნება.

და მირბოდა ბრძანების გასაცემად, თან ჰყვიროდა:

— ჩქალა! მოალთვი, ლაც კალგია! აალაგე! გაწმინდე! გალევცხე! აბა, ჩქალა, დატლიალდი!

სწავლა დიაკვანმა დააწყებინა. რვა წლისა რომ შესრულდა, ქუთაისში ჩაიყვანეს გამნაზიაში მისაბარებლად. თან გაჰყვენ სილიბისტრო, პუპი, ხუხუ და ნოტიო. ასეთი დიდი, სუფთა, მდიდარი და ლამაზი ქალაქი რომ დაინახეს, გაოცდნენ და დაიბნენ. სილიბისტრომ გაოცება რომ შეამჩნია, ყველანი ასე დაარიგა:

— ყური მიგდეთ, გეიგონეთ და დეიხსომეთ: ძალიანაც რომ გეიკვიროთ რამე, გაკვირვებას ნუ შეიმჩნევთ, თვარა შეგატყობენ გამოუცთელობას და მასხარათ აგიგდებენ, დაგცინებენ, ან ხრიკს მოგდებენ. თუ ლაპარიკი ჩამოვარდა სადმე, სთქვით, ტფილისშიაც ვყოფილვარ თქვა, ერთი წელიწადი მიცხოვრია თქვა, ყოლიფერი მინახავს თქვა, გამიგია და გამომიცთია თქვა.

კვაჭიკომ ეს დარიგებაც კარგად შეითვისა და იმავე დღეს პუპის შორეულ ნათესავთან, ბუღუ შოლიასთან, სადილს დროს, როცა ტფილისის შესახებ ჩამოვარდა სიტყვა, დროზე ჩაურთო არხინად და დინჯად:

— არა უშავს რა, დიდი ქალაქია, მომწონს... დიახ, შარშან ორხელ გახლდით... მომწონს „გოლოვინსკი“, თეატრი, ვაგხალი... დუქნებიც კარგია...

არც გაწითლდა, არც ხმა აუკანკალდა, თან ყველას ისე გადაჰხედა, თითქოს ეკითხებოდა: აბა, რომელი გაჰხედავს და დამიმტკიცებს, რომ ტყუილს ვამბობო. ნამდვილად ქუთაისმა კვაჭიკო გააკვირვა, გააბრუა და ცაში აიტაცა. მაგრამ რას იფიქრებდა მაშინ პაწია კვაჭიკო, რომ მომავალში, როცა კვაჭი კვაჭანტირაძე თავადი-შვილის ფსევდონიმით დაივლის და ჰნახავს პეტერბურგს, პარიზს, ვენას, ბერლინს და ლონდონს, ქუთაისის გახსენებაზე მწარედ ჩაიცინებს და იტყვის:

— თურმე საქათმეში დავიბადე, სალორეში გავიზარდე, ეხლა კი ნამდვილ სასახლეში გადმოვსახლდი.

ერთი კვირის შემდეგ, როცა კვაჭიკო ქუთაისში დაბინავდა, სილიბისტრო თავისი ოჯახით სამტრედიისში დაბრუნდა. უკანასკნელად, კვაჭიკოს რომ ეთხოვებოდა, სილიბისტრომ ასე დაარიგა თავისი ერთად-ერთი ნუგეში და იმედი:

— აპა, შვილო, გეთხოვები! კარგა ხანს ველარ განახე. მივდივართ, მარა გული და სული აქანე გვრჩება. ჭკუით იყავ, სწავლას გული დოუდე, ბუდუს და მასწავლებლებს ყოლიფერი დოუჯერე. გაფუჭებულს და ყაზახ ბოვშებს ნუ აპყვები. თუ ჭკვა იხმარე, ისეთი კაცი გახთები, რომე მთელ სამტრედიას, ხონს და ქუთაისსაც აალაპარიკებ, მტერს უნდა თვალი დოუწყენოთ, მეგობარი და ნათესავი გავახაროთ. შენი იმედით მივდივართ, შვილო კვაჭიკო... შენ იცი...

კვაჭიკომ უპასუხა:

— თქვენ არხეინად იყავით... კვაჭანტირაძის გვარს არ შევარცხენ.

ყველამ გაიცინეს, მერე იტირეს, ერთმანეთი დაჰკოცნეს და წავიდნენ.

კვაჭიკო დარჩა ბუდუ შოლიას ოჯახში, ბალახვანის ქუჩაზე, სადაც შოლიას სამიკიტნო ჰქონდა. ერთი კვირის შემდეგ გიმნაზიელის ახალ ფორმაში გამოწყობილი კვაჭი სწავლას შეუდგა.

აქა ამბავი კვაჭის ხასიათისა.

გავიდა რამდენიმე წელიწადი. კვაჭი დაქაბუკდა, გაიზარდა და გაიშალა. მაღალი, ჩასხმული, ლამაზი და ტანადი ქაბუკი იზრდებოდა. ნიჭით კვაჭი პირველთა შორის ითვლებოდა, შრომით უკანასკნელი იყო, ხოლო საერთოდ — საშუალო. გაკვეთილების დასწავლა და დაზეპირება იმისთვის ტანჯვა იყო, მაგრამ მაინც ადვილად ეწეოდა სიბრძნის უღელს, რადგან დიდი მეხსიერება ჰქონდა და კლასში გაგონილს ადვილად ითვისებდა. ვერც წიგნის კითხვას უდებდა გულს, თუმცა გატაცებით ჰკითხულობდა მოგზაურობას, ყოველგვარ თავგადასავალს, სხვილფეხა და წვრილფეხა ავანტიურის აღწერას. ორჯერ-სამჯერ გადაიკითხა ჯერ მაინ-რიდი და გუსტავ ემარი, მერე გორდონის მოგონებანი, ნატ პინკერტონი, შერლოკ ჰოლმსი და ამგვარი თხზულებანი.

სილიბისტროს დარიგება კვაჭის მაგრად ჩაეყედა ტვინში. კვაჭი სულ იმის ცდაში იყო, რომ ძლიერთათვის და მასწავლებელისთვის ესამოვნებინა, მუდმივ იმათ თვალ წინ ეტრიალნა, იმათთვის თავი მოეწონებინა, შეეყვარებინა და იმათგან წვრილ-წვრილი გამორჩენა და სარგებლობა ენახა. ამ მხრივ კვაჭი ბუნებამ უხვად დააჯილდოვა: მას საოცარი და იშვიათი ნიჭი ჰქონდა ადამიანის ხასიათის ცნობის, მასთან დაახლოვების, დამეგობრების, დამძობილებისა და მისი სრული ნდობისა და სიყვარულის მოპოვებისა. თუ კვაჭი გულში ჩაიდებდა ვინმესთან დაახლოვებას, იგი კაცი ან ქალი ორიოდ კვირაში კვაჭის სულითა და გულით დატყვევებული ჰყავდა.

კვაჭი ჭკუიანთან ჭკუიანი იყო, დინჯთან—დინჯი, ხუმარასთან—ხუმარა, დარდიანთან—დარდიანი, მხიარულთან—მხიარული; ძლიერთან—მორჩილი, პირმოთნე, ქლესა, თავაზიანი და მოდიმარი; უხეშთან და ჭირვეულთან—თავმდაბალი და მოქნილი; სუსტთან—ძლიერი, კადნიერი, თავხედი, ჟინიანი; პირდაპირთან—ორგული, ფლიდი და ორპირი; ორგულთან—ათგული და ათპირი; მუხასთან—ლერწამი, ლერწამთან—მუხა; რკინასთან—ბამბა და ბამბასთან—რკინა.

სადაც პირდაპირი გზა დაკეტილი იყო და სხვა ვინმე უკან იხევდა, იქ კვაჭი ხუთიოდე მიხვეულ-მოხვეულ ბილიკს იპოვნიდა; უკარო და უფანჯარო ოთხ კედელში რომ ჩავარდნილიყო, ათიოდე ხვრელს აღმოაჩენდა; ცხრა კლიტურ ციხეში ისე შეძვრებოდა და გამოძვრებოდა, როგორც ნემსი ბუმბულში.

კვაჭიმ ზედმიწევნით შეიგნო და შეითვისა გარდუვალი და უძლეველი ძალა ტკბილის სიტყვის, ღიმის, ქებისა და ქლესობისა; იმან იპოვნა თილისმა ნდობის მოხვეჭის, ადამიანის სულისა და გულის დაპყრობა-დამორჩილებისა, ათთა და ასთა დაბმა-მოწველის, მათი გაკრეჭისა და გამოყენებისა.

როცა ვისმე შეჰკრეჭავდა და მოსწველიდა, მახლობელთა შორის სინიდისის დასამშვიდებლად იტყოდა:

— ამ ქვეყნად ზოგი უნაგირით იბადება, ზოგი დეხებით და მათრახით. მე დეხი და მათრახი მირჩევნია, დეე, სხვებმა უნაგირი ატარონ. ასე უთქვამს თურმე ვოლტერს.

ან:

— ამ ქვეყნად რომე ყველა გულმაგარი და უნდო იყოს და ყველას რომ ჯიბე მავთულის ძაფით ჰქონდეს პირმოკერილი, ჩემისთანა კაცი უნდა დარაჯად დოუდგეს სხვის ჯიბეს, ან მიწას უნდა ჰხნავდეს.

ან კიდევ:

— ღმერთს ცხვარი მოსაწველად და საკრეჭად გოუჩენია.

კვაჭის ყნოსვა და ალლო კარგი ჯიშისანი ძაღლივით ჰქონდა განვითარებული. იგი ცოცხალი ბარომეტრი იყო და გაავდრებას ან გამოდარებას ჯერ კიდევ მაშინ იგრძნობდა, როცა სხვები დარის გამოცვლას არც კი მოელოდნენ. ხოლო დარი ხშირად იცვლებოდა შოლიას დუქანსა და ოჯახში, გიმნაზიაში, ბულვარზე და საერთოდ ქუთაისის ცხოვრებაში. კვაჭი დარის გამოცვლას დროზე აულებდა ალლოს და ახალ ტანისამოსს და კანს უმაღლესად იცვამდა, საბრძოლველ იარაღს შეიცვლიდა, თავის ძაღებს შესაფერად გადააჯგუფებდა, ჩამავალ მზეს მიაფურთხებდა, ამომავალს მიესალმებოდა, დავრდომილს ჩასწიხლავდა და წამომდგარს თამამად გვერდში ამოუდგებოდა.

„ყველაფერს თავისი ადგილი, დრო და ზომა აქვს.“ ეს უბრალო ჭეშმარიტებაც კვაჭის ზედმიწევნით ჰქონდა შეთვისებული და ამ იარაღსაც საოცარის ოსტატობით ჰხმარობდა. ლაპარაკის კილო, სიტყვების რაოდენობა და შერჩევა, მათი მოხმარება თავის დროზე და შესაფერ პირობებში, ყოველი ნაბიჯი და მიხერა-მოხერა—ყველაფერი გამოანგარიშებული, დათვლილი, აწონ-დაწონილი და გამოზომილი ჰქონდა: თავის დროზე ჩრდილში შესვლა და თავის გარიდება, თავის დროზე გამომზეურება და თავის გამოჩენა, თავის დროზე მოთმენა და მოლოდინი, დროზე მოქმედება და დროზე ისევ უკან დახევა.

კვაჭის ბადალი არ ჰყავდა ფულის შოვნაში, მაგრამ ან იშვიათად, ან არავინ იცოდა ნამდვილი წყარო და ხერხი ამ ფულების შოვნისა. უუკიდურეს შემთხვევაში კვაჭი სესხსაც მიჰმართავდა. ამ ძნელზე ძნელ ქუთათურ საქმეშიც კვაჭის თავისებური ხერხი ჰქონდა—უბრალო, მარტივი და უებარი: ის მოულოდნელად, სხვათა შორის, ვაკვრით და არხეინად ჩაურთავდა ხოლმე ბაასში: „სამი თუმანი მასესხეო“, და ამას ისეთი კილოთი იტყოდა და ისეთი დროს შეარჩევდა, რომ უარს არასოდეს მიიღებდა. ხუთი წუთის შემდეგ ფულის გამსესხებელი ნაწილი და თავში ხელს იცემდა, მაგრამ გვიანლა იყო.

კვაჭის კიდევ ერთი ჩვეულება სჭირდა, რომელიც კანონად და წესად ჰქონდა მიჩნეული: „ნურავის, ნურასოდეს, ნურაფერზე უარს ნუ ეტყვი, მაგრამ დაპირებული მხოლოდ მაშინ შეასრულე, თუ იგი იმ დღესვე ან ხვალ მაინც შენთვის სასარგებლო იქნება. ამიტომ იყო, რომ კვაჭიკოსგან უარი არავის გაუგია. გულკეთილი, თავაზი-

ანი და ზრდილი ახალგაზრდა უხვად აბნევედა მარცხნივ და მარჯვნივ ათასნაირ დაპირებას.

— მოგიკედეს კვაჭი! ფული გინდა? რამდენი? ხუთი მანეთი? რატომ ერთი საათით ადრე არ მითხარ? მაინც გიშოვი, ახლავე გიშოვი.

გაძვრებ-გამოძვრებოდა და მიიმალებოდა. დაპირება ყოველთვის დაპირებად რჩებოდა. მაგრამ საკვირველი ის იყო, რომ მოტყუებულთ არ სწყინდათ იმედის გაცრუება, რადგან კვაჭი ისე თავაზიანად, ტკბილად და ხელმარჯვედ გამოძვრებოდა ყოველგვარ გაჭირვებიდან, რომ იმის კრედიტორები ნასიამოვნებიც კი რჩებოდნენ და შემდეგშიც ახალ-ახალ სამსახურს უწყევდნენ.

კვაჭიმ თავიდანვე დიდი გავლენა დაიმსახურა თავის ტოლ-ამხანაგებში. ის რომ კლასში შევიდოდა, ან ბულვარზე გავიდოდა, მაშინვე იმის გარშემო დიდი ჯგუფი შესდგებოდა ხოლმე. ნაცნობი და ამხანაგები ისე ეხვეოდნენ გარშემო, როგორც ბუზი თავფს. კვაჭის ყველასთვის და ყოველთვის ჰქონდა დამზადებული შესაფერი სიტყვა, აზრი, ღიმილი, რჩევა და დარიგება. მრავალნაირი გაუგებრობის მოგვარება, წვრილმანი შეხლა-შემოხლის მოწესრიგება და მოსწავლე — მასწავლებელთა შორის შუამავლობა იმის ხელობა იყო. ყველანი ამბობდნენ:

— კვაჭის რომ შრომა უყვარდეს, დიდი მომავალი ექნებოდა.

— ისედაც დიდი კაცი გამოვა. დაიხსომეთ ჩემი სიტყვა! — დამატებდნენ სხვები.

აქა ამბავი პირველ ოფლიან მანეთის შოვნისა.

ბუღუ შოლიას სამიკიტნო ბალახვანის ქუჩაზე ჰქონდა, ხოლო ბინა — იმავე სახლის ეზოში. კვაჭიკო ამ სამიკიტნოში ხშირად დაძვრებოდა, ზოგჯერ დახლში და წვრილმანშიც ჰშველოდა, ცალკე კაბინეტში იტყუებოდა, ყველაფერს აურს უგდებდა, აკვირდებოდა, ითვისებდა და გამოცდილებას იღესავდა. ამიტომ მოხდა, რომ შოლიას სამიკიტნო კვაჭისთვის ცხოვრების ნამდვილ სკოლად გადაიქცა. მან, ათიოდე წლისა, აქ იმდენი გაიგო, ნახა და შეითვის-შეისწავლა, რომ სხვას, ოცის წლის ჰაბუკსაც, არც უნახავს, არც გამოუცდია.

ბუღუ შოლიას ჰყავდა ახალგაზრდა ცოლი, სახელად ცვირი, რომელიც კვაჭის ისე ზრდიდა და უვლიდა, როგორც საკუთარ შვილს,

რადგან ჭკუიანი და ლამაზი კვაჭიკო მართლა შვილივით უყვარდა. ცვირიმ ეს უცხო ბავშვი ისე შეითვისა და შეიზარდა, რომ თვითონვე გააბანებდა ხოლმე, — მაშინაც კი, როცა კვაჭიკო ცამეტ-თოთხმეტის წლისა გახდა.

კვაჭის საკუთარი პაწაწინა ოთახი ჰქონდა. მისი ოთახი და საერთო დიდი ოთახი თხელის ფიცრულით იყო გადაღობილი, ამიტომ ორივე ოთახში ყოველი სიტყვა, კრაქუნი და ფუსფუსიც კი ისმოდა.

ბუღუ შოლია თავისს დახლს იშვიათად ჰშორდებოდა.

იმ საღამოს კვაჭი ბულვარიდან დაბრუნდა, ცოტაოდენი გადიკითხა და დაწვა. ცვირიმ კვაჭიკოს ოთახში რაღაც მიაღაგ-მოაღაგა, მერე ლამფა ჩაუქრო, სიბნელეში ტახტზე ჩამოუჯდა კვაჭის და ხუმრობა დაუწყო. ეს ხუმრობა ისე გათავდა, როგორც უნდა გათავებულყო: ცვირიმ კვაჭის ისეთი რამ ასწავლა, რაც კვაჭიმ წინადაც იცოდა, მაგრამ საკუთარ თავზე ჯერ სავსებით ნაცად-ნაგრძნობი არ ჰქონდა ნამდვილ დედაკაცთან.

ბუღუ შოლია ბებერი და ავადმყოფი იყო, ამიტომ ცვირიმ იმ ღამეს მეორე მუდმივი მამალი იშოვნა, ხოლო კვაჭიკომ — პირველი ნამდვილი დედალი. რას იფიქრებდა მაშინ ცვირი, რომ თუ იგი კვაჭიკოსთვის პირველი დედალი მასწავლებელი იყო, იმის მეზობლის ქალიშვილი ვარია — კვაჭის ტოლი — უკვე რამდენიმე წლის წინად კვაჭიკომ ვარიად გაიხადა!

მეორე დღიდან ცვირიმ ალერსი და მზრუნველობა გააათყვეა და კვაჭიკოს ჩუმად ხელში ვერცხლის მანეთიანი ჩაუდო, თან ჩასჩურჩულა:

— გენაცვალე ამ ხელებში! იყიდე რამე, მარა სიტყვა არსად დასძრა, თვარა ორივენი დევილუპებით.

გაფრთხილება საჭირო არ იყო. კვაჭიკო ისედაც გაჩუმდებოდა ამ მანეთის შესახებ, თუმცა დანარჩენის გაჩუმებაზე არც კვაჭი და არც იმის ამხანაგები ნიძლავად ერთ შაურსაც არ დასდებდნენ.

ასე იშოვნა კვაჭი კვაჭანტირაძემ საკუთარის ოფლითა და შრომით პირველი მანეთი.

ის მანეთი ტკბილი, ადვილი და მსუბუქი გამოდგა. რაკი კვაჭიმ გზა გაიკვლია და ერთხელ იგემა ასე ადვილად ნაშოვნი მანეთიანი, მალე პირველს მეორე მანეთი მოჰყვა, მეორეს — მესამე, მესამეს — მეათე. ცვირი მალე დარწმუნდა, რომ საკუთარი მამლის გაზრდა და შენახვა ძალიან ძვირად ჰღირდა, მაგრამ გვიან-ლა იყო სინანული და თითზე კბენანი. ცვირის ძილი გაუფრთხა და სულის

სიმშვიდე დაეკარგა, რადგან იმის მამალი დაუდევარი და გაუმძღა-
რი გამოდგა? ჰამით ცვირის ნაკმაზს სჭამდა, ხოლო იმავ დროს სხვა
ეზოებშიაც დადიოდა და სხვა დედლებსაც უწევდა მამლობას. ასე
ჰფიქრობდა და ასე უსაყვედურებდა ცვირი კვაჭიკოს.

მაგრამ ცვირი ისევ სცდებოდა: სხვების საქათმეშიც ეყარა
ვერცხლის და ოქროს ნაკმაზი. ჯიბრი და ქიშპობა ძნელი იყო და
მეტად ძვირიც უჯდებოდა, ამიტომ ცვირმა კვაჭის დასაკუთრებამზე
მაღე ხელი აიღო და თავის ბედს შეურთგდა.

ან რა უნდა ექმნა საწყალ ცვირის? ყველას თავისი ჯერი და
წილი ჰქონია. ნასუფრალი არც ისე დასაძრახისი ყოფილა, როგორც
პირველად ეგონა ცვირის, ხოლო ამ ქვეყნად ლამაზ ვაჟკაცსაც და
დედაკაცსაც თურმე ისე ინაწილებენ ძლიერნი, როგორც სხვა ქო-
ნებას და ბედნიერებას. არც ერთის და არც მეორეს სრულს დაჩე-
მებას ნურავინ იფიქრებს და ნურავინ დაიქადნის.

სამიოდე წელიწადი კიდე გავიდა. ცვირმა რაღაც ალლო აი-
ლო, შეშინდა და მეზობლის ვარინკა კვაჭიკოს დროზე დააშორა.
ცვირი ორთა შორის. გარდუვალ კედლად აიტუზა, ექვით აივსო და
კვაჭის უფრო მაგრად ჩაეჭიდა, თუმცა წინანდებურად ისევ ნასუფ-
რალით იკვებებოდა. მამლის შენახვაც თანდათან ძვირდებოდა, რა-
დგან კვაჭიც იზრდებოდა და ფასს იღებდა, ამიტომ სხვებთან ჯიბ-
რი და ქიშპობაც ძნელდებოდა.

ერთხელ ცვირის და კვაჭის მცირედი უსიამოვნება მოუვიდათ.
კვაჭი აიშირიზა და აილეწა. იმან იუკადრისა ასეთი ოფლით ნაშოვ-
ნი ფულის აღება და პირველად აგემინა ცვირისთვის ბასრი
კლანჭები.

ცვირმა გაიცინა და უთხრა:

— დიდი სულელი ყოფილხარ, ჩემო კვაჭიკო, თუ ჰფიქრობ,
რომე ამ ფულს საჩუქრად გაძლევ. სწავლას გაათავებ, ფულს მიე-
გებ და დამიბრუნებ. ნუ ხარ ბალანა, ეილე.

კვაჭიმ მოიფიქრა და უპასუხა:

— სარგებლით დაგიბრუნებ, თუ თანახმა ხარ...

— აპა! უსარგებლოდ ფულს გავასესხებ?

ამაზე მორიგდნენ. ადამიანის გული ბნელია. ვინ იცის, გაახ-
სენდა თუ არა სიბერემდის კვაჭი კვაჭანტირაძეს, რომ იმას ქალაქ
ქუთაისში, ბალახვანის ქუჩაზე ოდესღაც ცვირი შოლიას ვალი დაე-
დო. ის კი მართალია, რომ ცვირი შოლიას კვაჭიზე დახარჯული
ფული არასოდეს დაუთვლია, არც ჩაუწერია, არც ვალად ჩა-
უთვლია.

კვაჭი თავის ტოლ-ამხანაგებში არ ჰმალავდა, რომ იმას ქალე-
ბის ბაზარში მრავალი მუშტარი ჰყავდა, მაგრამ ფასის შესახებ ლა-
პარაკს ერიდებოდა; მხოლოდ ზოგჯერ გაკვრით იტყოდა ხოლმე:

— ქალიზა ფულს მხოლოდ გიყი ან მახინჯი ჰხარჯავს.

ან კიდევ:

— ნასწავლს და ახალგაზრდა ქალიშვილებს მხოლოდ ტუტუ-
ცები და პოეტები დასდევნენ. ეს ქვეყანა საესეა გამოცთილ დედა-
კაცებით. ხიფათიც ნაკლებია, თავისუფლებაც შეგრჩება, არც ბევრი
დრო დაგეხარჯება, არც ფული. პირიქით, ზოგჯერ...

სიტყვა აღარ დაასრულა. მხოლოდ ერთხელ, როცა სამი ბო-
თლი ყიფიანური გამოსცალა, ასე ბუნდოვანად და ირიბულად და-
არიგა თვრამეტი წლის კვაჭიმ თავისი ამხანაგები:

— ჭკვა მოიკრიფეთ, ცხოვრებას დააკვირდით, ყოლიფერი
ასწონ-დასწონეთ და გაზომეთ. არ მესმის, ქალმა ისთე რაღა უნდა
გამაგიყოს და გამიტაცოს, რომე გონება დავკარგო და ზუთმეტი წლის
კაროენას შევწირო ჩემი თავისუფლება, ახალგაზრდობა, მომავალი
და სიცოცხლეც?! ჩვენს დროში ათი წლის ბაღანამაც იცის, რომე ქა-
ლი წუთიერ სიამოვნებისთვისაა გაჩენილი. მიიღე მისგან, რაიც
მისაღები გაქვს, მერე, თუ გინდა, მადლობა უთხარი და წადი შე-
ნის გზით. თუ თანასწორობაა—ყოლიფერში თანასწორობა უნდა
იყოს. რათ უნდა ვათრიო ზურგიტ ოცი და ორმოცი წელიწადი ვი-
ლაც სონია, ან ვარია, ან მარუსია? ორივემ ვისიამოვნეთ, მერე ორი-
ვენი ჩვენის გზით წავედით, მორჩა და გათავდა! მეტსაც მოგახსე-
ნებთ: ცხოვრება ბრძოლაა. რასაც წაჰგლეჯ—შენია, რაც არა—და-
კარგულია. ზოგს დედაკაცს, გარდა იმისა, რაც ყველა ქალებს აქვთ,
ზოგი რამ კიდევ მოეპოება. ჭკუიანი კაცი დედაკაცს ძირიან-ფესვიან-
ად ამოსწურავს და თვითონ მოაჯდება მას ზურგზე, ვინაიდან,
დამიჯერეთ, სხვის ზიდვას მე შირჩენია, რომ სხვამ მზიდოს. ასეა
ეს ქვეყანა მოპართული. ვისაც თვალი აქვს, დეინახავს, ვისაც
უური აქვს—გეიგონებს, ვისაც ტვინი აქვს, ამ ქეშმარიტებას შეიგ-
ნებს, შეითვისებს და გამოიყენებს.

აქა ამბავი კვაჭის გამოცდისა.

კვაჭიმ თანდათან მთელი ქუთაისი გაიცნო და შეისწავლა. ქუ-
თაისმაც მალე შეამჩნია და გამოარჩია ლამაზი, ნიჭიერი, ჭკვიანი,
მზიარული, ხერხიანი და ხელმარდი ჭაბუკი, რომელსაც ყველანი და
ყველაფერი ჰპირდებოდნენ დიდს დაწინაურებას და ბრწყინვალე

მომავალს. თითქმის ყველა ოჯახის კარები ღია იყო კვაჭისთვის, რომელსაც ხელთ ჰქონდა თილისმა სამ დღეში გაშინაურების, ყველგან ნათესალების აღმოჩენის, ყველას შეყვარების, დამეგობრებისა და გამხიარულებისა.

კვაჭი ჯერ თავის ტოლ-ამხანაგებს აჰყვა. ისე დასეირნობდა გოჭოურაში, სალორიაში, ჭომაში და საფიჩხიას სასაფლაოზე, როგორც საკუთარ ბაღში, სამტრედიაში რომ ჰქონდა, ხონის გზის ნაპირზე. ნელ-ნელა დუქნებსაც შეეჩვია. ჯერ მიყრუებულ სამიკიტნოებში დადიოდა, სადაც გიმნაზიის ზედამხედველი, ან პოლიციელი არ შეიჭყიტებოდნენ, მერე უფროსმა ამხანაგებმაც ჩაირიეს და უკეთესი ადგილები აჩვენეს.

ჩვიდმეტ-თვრამეტის წლის რომ გახდა, ერთი საფეხურით კიდევ აიწია: ახალგაზრდა მოქეიფე თავად-აზნაურებმა კვაჭი კვაჭანტირაძე თავიანთ წრეში მიიღეს და პირველად „ნოეს ვაზში“ გამოსცადეს.

კვაჭიმ ამ გამოცდას ბრწყინვალედ გაუძლო და არც სმაში, არც ცეკვა-თამაშში, არც სიმღერაში არავის დაუვარდა. იქიდან გადავიდნენ ლაითაძის დუქანში, ხონის გზაზე, სადაც თამადამ და მასპინძელმა, ნიშნად მონათელის და დამძობილებისა, კვაჭის ერთი ხელადა ღვინო დაასხეს თავზე და შეუსვენებლივ სამბოთლიანი ჯიხვი დააღვეინეს.

დილამდის იქეიფეს ჩვეულებრივის ქართული ქეიფით: დაილია ხუთი ჩაფი ღვინო, შეიკაშა უთვალავი სანოვავე, ორჯერ მეტი დაიღვარა და გაფუჭდა, დაიმტვრა მრავალი ჭურჭელი და დაიცხრილა ზეცა რევოლვერების ბათქა-ბუთქით. დილით შვიდი გაღეშილი მუქთახორა თხუთმეტის ეტლით დაბრუნდა ქალაქში, ხოლო საღამოზე და მეორე დღესაც ქეიფი და კვაჭის ნათლობა განაგრძეს—ჯერ „ლევში“ და „ბორჯომში“, მერე სალორიაზე, გაბერილ და ჩასუქებულ ერემოსთან, რომელსაც კვაჭი იმავე საღამოს დაუმეგობრდა, რადგან მათ შორის მკიდრო სულიერი და შორეული ხორციელი ნათესაობა აღმოჩნდა.

შუა ქეიფში ვილაც ოფიცერი და მოხელე ეტლით დუქანს მოადგნენ, თან ორი ქალი მოიყვანეს. ერთი ქალი კვაჭის მახლობელი გამოდგა. ერთმანეთს თვალი ჩაუკრეს, გაუცინეს და ორიოდ სიტყვა გასცალეს. ოფიცერმა იწყინა. კვაჭის თავადი დალიანი წაესარჩლა. შეჰყენენ, შეკამათდნენ და მიიწ-მოიწიეს. კვაჭი სადღაც გაჰქრა. იძრეს ხანჯლები და რევოლვერები. ასტყდა წივილ-კივილი და ალიაქოთი. დუქნისა და მედუქნის პატიოსან სახელს ხიფათი

მოელოდა, ამიტომ ერემომ „შესაფერი ზომები“ მიიღო და თავისი სახელი დაიცვა, რასაც შედეგად ის მოჰყვა, რომ ოფიცერს იარაღი აჰყარეს, ხოლო მოხელეს ორი კბილი დააკლდა. როცა ყველაფერი ვათავდა, კვაჭი მხოლოდ მაშინ გამოჩნდა. ყველამ პირობა დასდეს, თუ საქმე გამოაშვარავდა, კვაჭი არ გამოვჩინოთო, რადგან მოსწავლე კვაჭის მეტი ხიფათი მოელისო.

საქმე გამოაშვარავდა, ასტყდა მითქმა-მოთქმა, გამოკითხვა, გამოძიება და კალმების წრიპინი. არც კვაჭის ამბავი დიმალა. მტრებმა უხელთეს და ჭორიც მოუგონეს: ვითომ კვაჭი ქალაქის თამაშის მომწყობი იყო, ვითომ ჩაწყობილი ქალაქდით დიდი ფული მოუგო თავის ამხანაგებს, ვითომ სერიოზო ლონდუას ფული დასტყუა, ვითომ რალაც ყალბი საბუთებიც შეადგინა და კიდევ რამდენიმე ზღაპარი და ცილისწამებაც მიაკერეს, მოჭორილი შურიან ამხანაგების მიერ.

კვაჭის ბედი ბეწვზე ეკიდა. მაგრამ მოსტყუვდნენ ბოქაულიც, გამოძიებელიც და დირექტორიც. კვაჭის ისეთი ილუმალი მფარველები აღმოუჩნდნენ, რომ ყველა უკან დაიხია. ერთი მხრით, წარჩინებული დედაკაცები ფუსტუსებდნენ, მეორე მხრით—გავლენიანი საზოგადო მოღვაწენი, ხოლო ცვირიმ წელზე ფეხი დაიდგა და ერთბაშად მეტად დიდი სესხი მისცა კვაჭის.

ბოლოს, რა თქმა უნდა, კვაჭიმ გაიმარჯვა. რით და როგორ გადაუხადა კვაჭი კვაჭანტირაძემ მადლობა თავისი მფარველ დედაკაცებს,—არავინ იცის, რაც შეეხება საზოგადო მოღვაწეებს,—ამის შესახებ ორიოდ ცნობა მოიპოვება.

აქა ამბავი პირველი ნაბ-ჯ-სა.

უკანასკნელ ხანებში ქუთაისის რალაც ცეცხლი ეკიდებოდა, რომელიც თანდათან ძლიერდებოდა. ხალხი პლეღავდა, შფოთავდა, ჟინიანობდა. კვაჭის ამხანაგები იკრიბებოდნენ, მსჯელობდნენ, ჯგუფებს ადგენდნენ და საომრად ემზადებოდნენ. ბევრნი სცდილობდნენ კვაჭის ჩათრევას, მაგრამ კვაჭის კარგად ახსოვდა სილიბისტროს სიტყვები, რომელმაც იმ წელს კვაჭი ასე დაარიგა:

— შვილო კვაჭი! ალბათ შენც იცი, ქვეყანა გელირია და გაგიჟდა. უნდათ მოსპონ თავად-აზნოურობა, დაანგრიონ მეფის ტახტი და მთავრობა. ლაპარიკობენ: მემამულეს მიწები უნდა ჩამო-

ვართვითო, მდიდარი და ღარიბი გავათანასწოროთო, ძმობა-ერთობა დავამყაროთო, თავისუფლება მოვიპოვოთო. შვილო, ჰკვეთ იყავ! არ დაკარგო აზნოურობა და ქონება, რომელიც დიდი შრომით და ტანჯვით მაქვს შეძენილი. გახსოვდეს—მეფეს და მთავრობას მაგენი ვერ მოერევიან. ნახევარი ციხეში დაღუპება, ნახევარი ციხეში გეიყინება. თუ ჰკვა გაქვს და დედ-მამა გიყვარს, ფიცი უნდა მომცე, რომე აფერში ჩიერევი და არ შემარცხვენ.

კვაჭიმ ფიცი მისცა და სიტყვას დიდხანს მტკიცედ ინახავდა. მაგრამ მდგომარეობა შეიქმს შეგნებასო. საბოლოოდ გამარჯვება ვის შერჩებოდა,—კვაჭიმ არ იცოდა, ხოლო იმას კი ნათლად და ცხადად ჰხედავდა, რომ დღითი-დღე ძალთა განწყობილება იცვლებოდა: მთავრობა და გიმნაზიის ადმინისტრაცია უკან იხევდნენ და სუსტდებოდნენ, ხოლო ხალხი წინ მიიწევდა და ძლიერდებოდა. კვაჭი მაინც რყევაში იყო. ქანაობდა, ჯამბაზივით იგრიბებოდა, ორივეს ეპოტინებოდა და არც მწვადს სწვამდა, არც შამფურს.

ვინ იცის, როგორ გათავდებოდა ასეთი ჯამბაზობა, რომ ერემოს დუქანში მომხდარი ამბავი არ მომხდარიყო და იმავე დროს კვაჭის იდუმალ მტრებს არ მოეჩმახათ საზიზღარი ქორები და ზღაპრები. დაყოვნება შეუძლებელი იყო. კვაჭიმ შესაფერი ნაბიჯები გადასდგა. რამდენჯერმე საიდუმლო კრებას დაესწრო და თვისი ორატორული უნარი სცადა.

აქაც კვაჭიმ დიდი ნიჭი გამოიჩინა. კვაჭის აღმოაჩნდა ცხადი ცეცხლი, პათოსი, რიზი, უნარი მსმენელისა და თვისი თავის გატაცების, აღგზნების და აღმაფრენისა.

საქმე ადვილად და მალე გაკეთდა. ერთ კვირაში კვაჭიმ მთელი ქუთაისი აალაპარაკა. მაგრამ ასეთი ახმაურება კვაჭის არც ძალიან მოეწონა. უნებურად კვაჭიმ გადააჭარბა და ყელამდის შესტოპა. ეს ძალიან სახიფათო იყო, ამიტომ რამდენიმე შესაფერი ნაბიჯი გადმოსდგა მეორე ბანაკში, და როცა ატეხილი საქმე მოასპობინა და მტრებს პირში ბურთი ჩასჩარა, კვაჭიმ სრული სწორწონობა მოიპოვა: ის წელამდის ერთ ბანაკში იდგა, წელზე-ვით—მეორეში.

კვაჭი კვაჭანტირაძემ მაშინ ისწავლა სიბრძნე ბებერ თუთიყუშისა, რომელიც ხარიხაზე იჯდა, მარცხნივ და მარჯვნივ ქანაობდა და თილისმურ ფორმულას იმეორებდა:

„არც მარჯვნივ, არც მარცხნივ... არც აქეთ, არც იქით... შენც მიწინახარ, ისიც მიყვარს“.

კვაჭის ჩარევას პოლიტიკაში კიდევ ერთი მოულოდნელი შე-

დღეი მოჰყვა: ცნობილმა და პატივცემულმა კოლია არევაძემ ერთ-ხელ ჰკითხა კვაჭის:

— კაროპულოს ოჯახს იცნობ?

— ვიცნობ.

— შენ და კაროპულოს ვაჟი კიპრიანე, მგონი, მეგობრები ხართ, არა?

— კარგი მეგობრები ვართ.

ამის შემდეგ კვაჭი და არევაძე რამდენჯერმე საიდუმლოდ შეჰხვდნენ ერთმანეთს და წაიხურჩულეს. იმ დღიდან კვაჭიმ კაროპულოს ოჯახში სიარულს მოუხშირა. კაროპულო ბერძენი იყო, შავი ქვის მრეწველი; ნახევარზე მეტს ჭიათურაში სცხოვრობდა, ხოლო მისი ოჯახი ქუთაისში ბინადრობდა, რადგან შვილებს გიმნაზიაში ზრდიდა. მისი უფროსი ვაჟი კიპრიანე კლასში კვაჭის გვერდით იჯდა. აქედან დაიწყო მათი მეგობრობა.

კვაჭი და კიპრიანე ხშირად დადიოდნენ ბულვარზე, თეატრში, საფიჩხიაზე, სალორიაზე, ჭომაში და სხვა სასაიდუმლო და გასართობებზე. უკანასკნელ ხანებში კვაჭი ძალიან სცდილობდა კიპრიანეს ჩათრევას ქალაქის თამაშსა, ქალებთან სიარულსა და ქეიფში, მაგრამ ვერ მოახერხა, რადგან კიპრიანე თავისი მამის შვილი იყო.

წინა დღეს არევაძემ და კვაჭიმ ერთად ივახშმეს. ორივენი აღელვებულნი და აფიცებულნი იყვნენ. ხანგრძლივი და ჩუმი ბაასი ასე გაათავეს:

— მაშ ასე: მე შენს გარდა არავის ვიცნობ!—უთხრა კვაჭიმ.

— არავის. არც სხვა ვინმე ვიცნობს და არც შენ იცნობ ვისმე.

— მაშ ყველაფერი გათავებულია?

— გათავებულია. მეხუთედი შენია.

— კეთილი და პატიოსანი, თუმცა მეტი მერგება, მარა რადგან საქვეყნო საქმეა, თანახმა ვარ.

— გეგმა ხომ კარგად გეიგე? ხომ აფერი აგერევა?

— არხეინად იყავით. სწორედ ათ საათზე იქ ვიქნებით. ყოლიფერი მზათ არის.

— მაშ მშვიდობით!

— გამარჯვებით!

მეორე დღეს კვირა იყო. კვაჭი, კიპრიანე, სონია ხეჩია და მარუსია ჩალიძე წინა დღეს შეთანხმდნენ, რომ კვირა დღეს სალორის ტყეში პიკნიკს გამართავდნენ. სწორედ ათ საათზე ოთხივენი ერთად უნდა წასულიყვნენ ეტლით. კიპრიანე სონია ხეჩიასგან

ცეცხლ-მოკიდებული იყო, ამიტომ იგი მოუთმენლად ელოდებოდა გათენებას.

ასეთი იყო მორიგება, მაგრამ მეორე დღეს კვაჭიმ უთხრა კიპრიანეს:

— წუხელი სხვებიც შემოგვიერთდნენ. ყველანი წავიდნენ. მე და შენ ერთად მივდივართ. დანარჩენები იქ დაგვიხვდებიან. აბა, წავიდეთ.

ორივენი ეტლში ჩასხდნენ და წავიდნენ. ერემოს დუქანთან ეტლი გაისტუმრეს. კვაჭი ამბობდა:

— აქეთ წავიდეთ... იქ დაგვიხვდებიან... აი, აქ იქნებიან... ეს-ლა მარცხნივ... მარჯვნივ... აბა, მივედით... კიდევ ათი ნაბიჯი დარჩა... აი, მივედით...

მიდიოდნენ და ეძებდნენ. უცებ ტყეში ოთხს უცნობს წააწყდნენ. ოთხივენი უცებ კვაჭის და კიპრიანეს შემოეხვივნენ. ოთხივეს ხელში რევოლვერებმა გაიღვეს.

— ხმა, კრინტი! ხელი არ გაანძრიოთ, თვარა გავათავეთ! მოგვყევით!

კვაჭიმ ბუჩქებისკენ ისკუბა, მაგრამ მაშინვე კისერში რკინის ხელი დასწვდა. ასტყდა ჭიდილი, ბლარძუნი და ბრძოლა ორთა შორის. კვაჭი გაუსხლტა ავაზაკს და ბუჩქებში შეერია. დიდხანს ირბინეს, თან ერთმანეთს უცინოდნენ და ჩურჩულებდნენ:

— კაია, გეყოფა, თვარა თლათ დამახიე ტანისამოსი...

— აფერი უშავს, კიდო, ცოტა კიდო ვირბინოთ.

ბოლოს ერთმანეთი დაჰკარგეს.

კვაჭის ტყეში გზა აერია. დიდხანს იხეტიალა და ორი საათის შემდეგ გაკაწრული, დაბლერძილი და უჭუდო ერემოს დუქანს ში ადგა. სწორედ ამავე ხანებში გამოჩნდნენ სონია, მარუსია და სხვებიც. ერთმანეთს გამოჰკითხეს და გამოარკვეეს, რომ კვაჭის კარგად ვერ გაეგო შეხვედრის ადგილი და სხვა მიმართულებით წაიყვანა კიპრიანე.

შეიქმნა ჩოჩქოლი, აყალმაყალი, სირბილი და ძებნა დაკარგულ კიპრიანესი.

გავიდა რამდენიმე დღე. კაროპულოს ოჯახში წივილ-კივილი, ტირილი და გლოვა ისმოდა. კვაჭი თმას იგლეჯდა, თავში ხელს იცემდა, სწუხდა, „ჭრილობას“ ირჩენდა და კაროპულოს ოჯახს თავს დასტრიალებდა.

ბოლოს მოხუცმა კაროპულომ ორ-სიტყვიანი რადიო-დებე-შა მიიღო:

— ოცი ათასი!

ისევ ორი სიტყვით უპასუხა:

— ხუთი ათასი.

— თხუთმეტი!

— ათი.

— თანახმა ვართ, გათავებულია!

მორიდნენ და გაათავეს:

კიპრიანე კაროპულო ქუთაისში აღარავის უნახავს.

ერთი თვის შემდეგ კაროპულოს მალაროები საროპულოს ხელში გადავიდა, ხოლო კაროპულო თავისი ოჯახით ბათუმში გემზე ავიდა და სტამბოლისკენ გაცურდა.

მხოლოდ გემზე ამოიღეს ხმა კიპრიანემ და იმისმა დედ-მამამ.

კვაჭი კვაჭანტირაძემ ბინა გამოიცვალა, ეტლი თვიურად დაიჭირა, ჩოხა-ახალუხი იყიდა, იარაღში ჩაჯდა, დედ-მამა გაახარა და მტერს თვალი დაუყენა.

ნეტავ, დაიჯერა ოდესმე კვაჭი კვაჭანტირაძემ, ვითომ მან და იმისმა ამხანაგებმა იმ ზაფხულში სალორის ტყეში მართლა „საქეყნო“ საქმე გააკეთეს? ვინ იცის?

აქა ამბავი გიმნაზიის გათავებისა და ქვრივის გადარჩენისა.

კვაჭის რომ ჯიბეში ფული გაუჩნდა, ცხოვრების კიბეზედ უცებ ათიოდე საფეხურით ახტა. თავში ახალი ეშმაკები ჩაუსხდნენ, გულში ცეცხლი უარესად გაუჩაღდა და აუპრიალდა, მეგობარ-ნათესავები გაუმრავლდნენ, ცხოვრება და ეს ქვეყანაც უფრო გაიშალა, გაიფურჩქნა, აყვავდა, განათდა, გატკბილდა და გაამდა. კვაჭიმ თვისი ახალი ცხოვრება იმით დაიწყო, რომ, ცვირისთვის ერთს უბედურ დღეს, თავისი ბარგი-ბურხანა ილლიის ქვეშ ამოიღო და ტფილისის ქუჩაზე გადასახლდა ვინმე რუს დედაკაცის ვოლკოვის ბინაზე. ცვირი ტირილით დაედევნა გაფრენილ მამალს, მაგრამ კვაჭიმ შესაფერი გულის გამძლეობა და ხასიათის სიმტკიცე გამოიჩინა. მშვიდად და დინჯად უთხრა:

— ყური მიგდე, ჩემო ცვირიკო, ყოლიფერს თავისი დასაწყისი და დასასრული აქვს. არ უნდა ახირდე და ატირდე, თვარა ბუდუ გეიგებს, ქვეყანაც შეიტყობს და ორივეს თავი მოგვეჭრება. მე რა მიშავს, გამოუცთელი ახალგაზრდა ვარ, შენ შენს თავზე იფიქრე. ოცდათხუთმეტი წლის დედაკაცი ხარ, ოჯახის პატრონი, გამოცთი-

ლი და დამჯდარი. სიკვდილამდის არ დაგივიწყებ სიკეთეს და სიყვარულს. ყოლიფერს მალე ერთი-ათად გადაგიხთი. გულისყურს ნუ აჰყევები, კკვა მოიხმარე და ორივენი კმაყოფილნი დავრჩებით. არხეინად იყავი, ოთახი არ დაგიცალიერდება. ბესო შიქიას ხომ იცნობ? კარგი კმაწვილია ხომ?! ხვალვე გადმოვა იმ ოთახში. ალბათ აღვილად მორიგდებით. მაშ ასეთე: კკვა და სიღინჯე. მოკითხვა ბუდღუს. მშვიდობით, ჩემო ცვირი!

კვაჭის გული აუჩუყდა, ორიოდ ცრემლიც ჩამოაგდო.

ცვირიმ გულიანად გამოიტირა თავისი სიყვარული, მართლა, გულის ყური უკუაგდო, კვაჭის რჩევას აჰყვა და არც ინანა. ორი დღის შემდეგ მან ბესო შიქიასაც „ასესხა“ სამი მანეთი და უთხრა:

— როცა გექნება, დამიბრუნე. რაიო, სარგებლითო? რა თქმა უნდა! ავა უსარგებლოდ ფულს გავასესხებ! იყიდე, ჩემო ბესიკო, რაიც გინდა. ნუ მომერიდები, ბევრი არ მაქვს, ცოტას კი მოგიხერხებ.

არც ბესო შიქიასთვის იყო საჭირო გაფრთხილება, რადგან „მორიდება“ მას კვაჭიზე ნაკლებად ეხერხებოდა.

ასე დაიმშვიდა და ასე მალე ინუგეშა თავი ცვირი შოლიამ.

კვაჭიმ მშვენიერი ოთახი დაიქირავა—დიდი, ნათელი და ლბილის ავეჯით მორთული. ვოლკოვის ქვრივს—მოხუცებულს, მშვიდს, უწყინარს და გულთა რუსის დედაკაცს—კვაჭი მოეწონა. გამოშტერებული, ყერყეტა და მორწმუნე მოხუცი თითქმის ყრუ იყო და ამ ქვეყნისა ბევრი არაფერი ესმოდა, თითქმის ბრმა იყო და ძლივს ჰხედავდა. ერთმანეთს ხელს არ უშლიდნენ, თავაზიანად ექცეოდნენ, ტკბილად უღიმოდნენ და დედა-შვილურად სცხოვრობდნენ.

მალე მოვიდა მერვე კლასელთა განკითხვის თვეც,—დადგა მაისი. იმ წელს კვაჭი გიმნაზიას ათავებდა. დატრიალდნენ კვაჭი და მიხი მეგობრები. ეს იმ წელს მოხდა, როცა მოსწავლენი მასწავლებლებს კისერზე ასხდნენ და, საითაც მოინდომებდნენ, იქით გაიარეკავდნენ. გამოცდის საქმე ყველასთან აღვილად მოარიგეს. რადგან იმ წელს უფრო მასწავლებლები იქერდნენ გამოცდას მოსწავლეთა წინაშე, ამიტომ მასწავლებლები ისე ლბილნი, ქედ-მოხრილნი და მორჩილნი იყვნენ, ვითარცა საჭურისი მრისხანე ხონთქარის წინაშე. მხოლოდ ერთი ახირდა და გაკერპდა,—ბერძნულის მასწავლებელი სირიადისი, რომელსაც არ სწამდა არც ძალთა ურთერთობაში ზომხდარი ცვდილება, არც „გაზაფხული“ და არც კომიტეტები. ბევრი იფიქრეს. ბოლოს კვაჭიმ სთქვა:

— სამი დღე მაკალეთ.

მესამე დღეს დილით სირიადის წერილი მიუვიდა. იმ წერილის კუთხეში გამოხატული იყო თავის ქალა, კუბო, ხანჯალი და დამბაჩა. ეწერა:

„არც ერთი მერვე კლასის მოწაფე არ უნდა ჩაიჭრას. თუ თანახმა ხართ, დღეს, სალამოს რვა საათზე ბულვარზე დაგვენახვეთ. თუ არ გამოჩნდით, — აიბარგეთ და სამ დღეში ქუთაისს გამოეთხოვეთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში გირჩევთ ეხლავე დაიმხადოთ კუბო.

ანარქისტ-სინდიკალისტ-სოციალისტების მთავარი კომიტეტი“.

კვაჭიმ მთელი საათი იარა ბულვარზე, მაგრამ სირიადისი არ გამოჩნდა. სამაგიეროდ მოვიდნენ შიქია, ჭიპუნტირაძე და ჩიკინჯილაძე.

— ამბავი?

მოკლედ მოსკერეს:

— ებრიგეთ. თვალი ვადევნეთ, პოლიციაში მიდიოდა. იქამდის ვურტყით, სანამ არ დეიყვირა: „არავინ ჩეიჭრება, არავინ ჩეიჭრებაო!“ შევთანხმდით და მოვრიგდით.

სირიადისმა პირობა შეასრულა. გამოცდაზე მართლა არავინ ჩაჭრილა.

ასე გაათავეს გიმნაზია და ასე მიიღეს დიპლომები კვაჭი კვაჭანტირაძემ და მისმა მეგობრებმა.

სააღდგომოდ კვაჭი სამტრედიისში წავიდა. ყველანი აალაპარაკა, დედ-მამა, ნათესავები და მოყვარე გაახარა, მტერს თვალი დაუყენა, იქაური ქალები ააცქმუტა, მოჰპრანჭა, ვაჟები დააღონა, ქმრები ააიჟვიანა, მერე ისევ ქუთაისში დაბრუნდა და თან წამოიღო თავისი მამის — სილიბისტროს ასეთი დარიგება და გაფრთხილება:

— შეილო კვაჭი! ქვეყანა ეირია. მტერი ბევრი გამიჩითა. მეც ვბერდები. თუ საჭირო გახტა, ყოლიფერს გავყდი, მათხოვრობას დევიწყებ და გოუნათლებელს არ დაგტოვებ. ახლა უდიპლომო კაცი თუნდ არ ყოფილა. აზნოურობა ქე გიშოვე. გიმლაზიაც გაგათავებზე, ორიოდ გროშს კიდო მოგაწვდი, მარა შენც უნდა ხელი გაანძრიო. აგერ, ჩოლიამ და ღვიჩიამ ისთე გაათავეს რუსეთში რალაც უნივერსიტეტი, რომე სახლიდან ორი ფარაც არ მიუღიათ. რას იტყვი, შეილო კვაჭი?

კვაჭიმ სილიბისტროს პასუხად ხელში ასიანი ჩაუღო და წამოვიდა. ასტყდა სილიბისტროს ოჯახში დიდი გაკვირვება, სიხარული, ლხენა, გაბლენდა და თავის ქება: ცხრამეტი წლის კვაჭი რუ-

სეთში თავისი ხარჯით მიდიოდა და დედ-მამასაც ქომავს აძლევდა. შვილიც ასეთი უნდა, მაშ!

იმ ხნიდან კვაჭი ჩაფიქრებული დადიოდა, ცხვირს დაგეშილ ძაღლივით ათამაშებდა, ჰაერს ჰსუნავდა და რაღაც ცნობებს აგროვებდა. ვოლკოვის ქვრივს დაუმეგობრდა, „კონჩინკას“ ეთამაშებოდა, წვრილ-წვრილად აგებდა და ზოგჯერ ეხმარებოდა კიდევ: ხაზინიდან პენსიას მოუტანდა, ავდარში სასყიდელს უყიდდა, გაზეთს წაუკითხავდა და ავ ხალხთან მფარველობას გაუწევდა, ვინაიდან იმ ხანებში ძალიან განშირდა ავკაცობა, შარი, შური და მტრობა.

ერთხელ ქვრივს წვრილი მიუვიდა. წვრილის კუთხეში დახატული იყო კუბო, თავის ქალა, ხანჯალი და დამბაჩა. ეწერა:

„სამ დღეში დაგვიმზადეთ სამი ათასი მანეთი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეხლავე შეუკვეთეთ თქვენთვის კუბო.“

ანარქისტ-სინდიკალისტ-სოციალისტების მთავარი კომიტეტი.

დაფეთებული ქვრივი კვაჭის ეცა რჩევისა და დახმარებისთვის. ან ვისთან უნდა მისულიყო უპატრონო მოხუცი, გადმოკარგული სხვის ქვეყანაში? კვაჭი ჩაფიქრდა, ძალიან ჩაფიქრდა და დალონდა. ბოლოს უთხრა:

— როგორც დედას, ისე გელაპარაკებით. ხმა, კრინტი არსად დასძრათ, თორემ ქრისტე-ღმერთიც ვერ გიშველით. სასტიკი და ველური ხალხია, არც დედაკაცს ინდობენ, არც მოხუცს. ამ ერთ კვირაში ორი დედაკაცი მოჰკლეს, ერთი მოხუცი ხელით დაახჩევს და ერთიც რიონში გადაადგეს. პოლიციაც დაშინებულია, გარეთ თავი ვერავის გამოუყვია. ხომ ჰხედავთ, ჩიტებივით ჰზოცავენ; აი, გუშინ წინ ბაზარში თქვენ თვალწინაც მოუკლავთ ერთი პოლიციელი.

კვაჭიმ ზოგი მართალი სიტყვა, ზოგიც წაუმატა. მართლა, ასეთი დრო იყო. უპატრონო ქვრივმაც იცოდა, რომ ქვეყანა უპატრონოდ იყო, ამიტომ თრთოდა, ჰკანკალებდა და ჩურჩულით ემუდარებოდა კვაჭის დახმარებას და შუა-კაცობას, თან ხატზე და სახარებაზე ჰფიცულობდა, რომ ამ საიდუმლოებას სამარეში ჩაიტანდა.

კვაჭი ჯერ დიდ უარზე იდგა. თვითონაც ეშინოდა ხიფათის და ანარქისტ-სინდიკალისტებისა, რომელნიც „არავის ინდობდნენ და ყველას ჩიტებსავით ჰზოცავდნენ“. ბოლოს, როგორც იყო, მოლბა და მოსტყდა, რადგან საწყალი ვოლკოვის ქვრივი დედასავით უყვარდა.

იმ დღიდან კვაჭი „მეტის-მეტად რთულს და სახიფათო“ საქმეს შეუდგა, თან ქვრივს ეუბნებოდა:

— ჩვენ, ქართველებს, ასეთი ანდაზა გვაქვს: „არამკითხე მოამბეო მიტყიპე და მიაგდეო“. მეორე ანდაზაც ასეთია: „მოჩხუბარს ერთი მოჰყვდა, გამშველებელს—ხუთიო“.

ბოლოს, მაინც კვალს მიაგნო და შიშისგან მილეულ-მიბნედილ მოხუცს ასეთი ამბავი მოუტანა:

— ღმერთმა იმ ხალხისგან თქვენც დაგიფაროთ და თქვენი მტრებიც! რას მერჩოდით, რად ჩამრიეთ, რა გინდოდათ ჩემგან! ეხლა მეც ჩამქიდეს ხელი და მემუქრებიან, თუ ორი ათასს მანეთზე ნაკლები მოგიტანიაო, შენც იმ დედაკაცს დაგაკლავთო. ვადა ხვალ სალამოზე თავდება.

ქვრივს ენა დაება და გულის ფანცქალი დაემართა, ხოლო კვაჭი ისევ იხვეწებოდა:

— გოჭოვთ გამანთავისუფლოთ ამ სახითათო საქმისგან. ღმერთო ჩემო, ეს რა დღეში ჩავვარდი! მე რა შუაში ვარ, რა დავუშავე იმ მგლებს, რას მერჩიან?

დიდხანს იჩურჩულეს იმ სალამოს ქვრივმა და კვაჭიმ. ბოლოს, ასე გადასწყვიტეს: შეიძლება, ათას ხუთასი მანეთით გათავდეს ეს საქმე. ქვრივს ხუთასი მანეთი აქვს შენახული კასსაში, დანარჩენს კვაჭი უსესხებს ნათესავებისგან სამტრედიაში თამასუქით, ან სახლს დაუგირავებს, ხოლო ამისათვის საჭიროა, რომ მას ვოლკოვის ქვრივისაგან რწმუნების ბარათი ჰქონდეს. ხვალ დილით ქვრივი მისცემს ამ ბარათს. კვაჭი სალამოზე დაბრუნდება და ყველაფერს „გააიმასქნებს“. თუ ფული ვერ იშოვა, არ დაბრუნდება, იმ ყაჩაღებს თავს მოარიდებს, სამტრედიაში დაიმალება.

არც იმ ღამეს ეძინა მოხუცებულ დედაკაცს. დილამდის ლოცულობდა, ოხრავდა, შამფურივით ტრიალებდა და თავისი ხნის ტახტს აჭრაჭუნებდა. კვაჭიმაც რიყრაყზე მიიძინა, რადგან ქვრივის საქმე აფიქრებდა და აწუხებდა.

მეორე დღეს ორივენი ნოტარიუსთან მივიდნენ. კვაჭიმ თამასუქი და სრული რწმუნების ბარათი ჩაიდო ჯიბეში და სადგურისკენ გაეშურა. ის დღე ქვრივ-დედაკაცს ძლიეს დაულამდა. სალამოზე კვაჭი გახარებული დაბრუნდა. ქვრივსაც ისე გაუხარდა კვაჭის დაბრუნება და ფულის შოვნა, თითქოს თითონ კი არ ეხარჯებოდა ის ფული, არამედ იმის პატარა ქონებას კიდევ მიეცა და მიემატაო. კვაჭიმ ქვრივისაგან ხუთასი მანეთი მიიღო და ანარქისტ-სინდიკალისტების კომიტეტში გაიტყა.

კვაჭი კვაჭანტირაძემ იმ ღამეს ვოლკოვის მოხუცებული ქვრივი უეჭველ სიკვდილისგან იხსნა, ხოლო ანარქისტ-სინდიკალისტე-

ბი—მეასე ცოდვისგან: სწორედ დროზედ მიუსწრო, ათას ხუთასზე დააჯერა და ფულიც ჩააბარა. დროზედ რომ არ მიესწრო, სამი კაცი უკვე ნიღაბებში იყვნენ და წამოსასვლელად ემზადებოდნენ. მოხუცი დედაკაცი სიხარულისგან და შიშისგან ატირდა და ხელმეორედ აიშალა. მეორე დღეს მან ჯერ სამადლობელი პარაკლისი გადიხადა, მერე ნიშნად მადლობის და დედაშვილობისა კვაჭის ყელზე დიდი ოქროს ჯვარი ჩამოჰკიდა, ხოლო ჯიბეში სახსოვრად თავისი ქმრის ვერცხლის პორტსიგარი ჩაუდო და უთხრა:

— თუ გაგიჭირდეთ, ამ ჯვარზე ილოკეთ. სიკეთეს არც ღმერთი დაგივიწყებს და ყველაფერში დაგეხმარებათ. არც მე დაგივიწყებ, შვილო, თუ შეგეღელ, კიდევ გადაგიხდი მადლობას, თუ არა და...

გადაეხვია, აკოცა, ატირდა და კინალამ კვაჭიც ატირდა.

აქა ამბავი მუსიკის შესწავლისა.

იმავ ხანებში კვაჭი მუსიკამ გაიტაცა. მუსიკისა მას არაფერი ესმოდა და სმენაც სრულიად დახშული ჰქონდა. სხვა საკრავებს გულგრილად ითმენდა, ხოლო როიალის ხმაზე ტანში ქრუანტელი უვლიდა და მეტის აღელვებისგან სტოკავდა, ჰშფოთავდა და სცქმუთავდა. ჯერ როიალის ყიდვა უნდოდა, მაგრამ იძვირა და გადასწყვიტა მისი დაქირავება. მისი ნაცნობის მაიზელსონის ოჯახი საზაფხულოდ ბორჯომში წასასვლელად ემზადებოდა. კვაჭიმ უთხრა მაიზელსონს:

— სხვათა შორის, თქვენ ბორჯომში მიბრძანდებით, არა? შემოდგომამდის არ დაბრუნდებით? იმ დრომდის მე ქუთაისში ვრჩები. ათასი საქმე მაქვს. უნდა მოგახსენოთ, რომ უკანასკნელი ჩემი ავადმყოფობა მუსიკა გახლავთ, ისე გამიტაცა, რომ ლამის გაგვიყვდეს. მინდა დაკვრა ვისწავლო. ისევ დაგვიანებით სჯობია, ვიდრე არასოდეს. მომაქირავეთ თქვენი როიალი.

მაიზელსონს თავის სიცოცხლეში ანგარიშის და გამორჩენის გარდა არაფერზე უფიქრნია, ამიტომ ერთ წუთში ასე მოისაზრა: „სამ თვეში სამ თუმანს ავიღებ, გზის ფულს გამოვალ, ესეც კარგია“. მაშინვე მორიდდნენ.

ამავე საღამოს კვაჭი თავისს ოთახში მაიზელსონის როიალს ცალის თითით გატაცებით უბრაზუნებდა.

ზაფხული იწურებოდა. საცაა მაიზელსონიც უნდა დაბრუნებულიყო. კვაჭი აჩქარდა, აფაცურდა. ერთხელ კვაჭიმ და ბესო შიქიამ წაიწურჩულეს. მეორე დღიდან ბესო მუსიკალურ მაღაზიას დასტრიალებდა და მაღაზიის მუშტარს ჩუმიად ეკითხებოდა:

— უკაცრავად, თქვენ როიალს ეძებთ, არა? სასწაუროდ იყიდება მშვენიერი როიალი, თითქმის სულ ახალია. აქვეა, შორს არ არის. ვისია? ჩემი ამხანაგის, თავად სევერიან დადიანისა გახლავთ. აქვეა, ტფილისის ქუჩაზე, ვოლკოვის სახლში.

ბოლოს ვინმე არუთინოვს წააწყდა. როიალი გასინჯეს და მოიწონეს. თასი?

— შეიდასი მანეთი.

— ოთხასი.

— ექვსასი.

— ხუთასი.

— თქვენი ხატორით გითმობთ. ეხლავე მიგაქვთ?

— დღესვე უნდა გავგზავნო ფოთში, მეჩქარება.

კვაჭიმ შუბლი დაიკმუჭვნა და ერთის წუთით ჩაფიქრდა. კომბინაცია თავისთავად გამოინასკვა:

— თუ გნებავთ, მე თვითონ გავიგზავნით...

— თუ მაგისტანა მადლს მიზამთ, დიდი მადლობელი ვიქნები. ზედმეტი დღე არ დამეკარგება. რას იტყვი, სირანუშ? — ჰკითხა არუთინოვმა თავის ცოლს.

— მაგაზე უკეთესი რაღა იქნება!

— მაშ ასე: როიალი ეხლავე შეაკვრევინეთ, სადგურზე გაჰგზავნეთ და ჩააბარეთ. საღამოზე „ფრანციაში“ მობრძანდით, პირველ ნომერში მიკითხეთ. რკინის გზის საბუთი მომიტანეთ და დანარჩენი ფულიც ჩააბარეთ. ეხლა სახარჯოდ და ბედ ინებეთ ორასი. გეყოფათ?

— რა თქმა უნდა. ბარათს ეხლავე მოგართმევთ. კიდევ ერთი თხოვნა და პირობა: არავის არასფერი უთხრათ, ჩემი გვარი და ეს როიალი არსად ახსენოთ. ჩემთვის მეტის მეტად ზნერხულია მისი გაყიდვა.

— ძალიან კარგი. ეგ ადვილია. სიტყვას გაძლევთ. ქართველები ძალიან თავმოყვარე ხალხი ყოფილხართ.

— სრული სიმართლეა. ჩვენში სირცხვილად ითვლება ასეთი ნივთის გაყიდვა, მით უფრო — თავადი დადიანისათვის.

არუთინოვები წავიდნენ. კვაჭი სადგურისაკენ გაჰქანდა. იმავე დღეს, საღამოზე „თავადი დადიანი“ სასტუმროში ეწვია არუთინოვს.

— ყველაფერი მზად გახლავთ. ძლივს მოვასწარიტ შეკვრა და გაგზავნა. აი, რკინის გზის საბუთი.

არუთინოვმა საბუთი გადაშალა და გასინჯა: „საიდან? ქუთაისიდან“. „სად? ფოთში“. „რა იგზავნება? როიალი“. „წონა? ბრუტ-

ტო 50 ფუთი“. „ეინ ჰგზენის? თაეადი დადიანი.“ „ვის ეგზენება? არუთინოვს“.

— შესაკვრელი და გასაგზავნი?

— 41 მანეთი და 35 კაპეიკი. აი, ბარათები.

არუთინოვმა გამოიანგარიშა:

— სულ გერგებათ 559 მანეთი და 2 კაპეიკი.

— სწორეა.

— მიღებული გაქვთ ორასი, კიდევ გერგებათ 359 მ. და 2 კაპეიკი. ინებეთ.

— სწორეა. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— საით მიეჩქარებით? დარჩით, ჩაი დავლიოთ!—დაჰპატიჟა ქალბატონმა სირანუშმა.

— დიდი მადლობა. მეჩქარება... მელოდებიან...

— მაშ, თუ ფოთში გამოივლით ოდესმე, გვეწვიეთ. ქალაქის ბალის პირდაპირ ვცხოვრობთ.

— დიდის სიამოვნებით... უეჭველად გნახავთ. კეთილი იყოს ჩვენი ვაცნობა. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

მეორე დღეს ბესო შიქია კიდევ წააწყდა ვინმე საროკინს:

— უკაცრავად, თქვენ როიალს ეძებთ, არა? სასწრაფოდ იყიდება მშვენიერი ბეკკერის როიალი, თითქმის ახალია. აქვეა, შორს არ არის... წამობრძანდით.

— ისევ გასინჯეს, ისევ მორიგდნენ.

— თქვენ, მგონი, აქაური არ ბრძანდებით.

— აქაური არა ვარ, კიათურაში უნდა წავიღო.

— მაშ ჩვენ გაგიგზავნით... თუ გნებავთ, ორ საათში რკინის გზის საბუთს მოგართმევთ...

ამაზედაც მორიგდნენ. კვაჭი ისევ სადგურისკენ გაექანა. იმავე საღამოს კვაჭი „დადიანმა“ „ოროიანტში“ მიუტანა ინჟენერ საროკინს რკინის გზის საბუთი:

„ქუთაისიდან კიათურაში, როიალი, ბრუტტო 50 ფუთი. თაეადი დადიანი უგზავნის ინჟენერ საროკინს, გადახდილია 11 მანეთი და 29 კაპეიკი“.

იანგარიშეს და გაათავეს:

— ღამე მშვიდობისა!

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

ბესო შიქია კვაჭის ქუჩაში უცდიდა.

— აჰა, ბესო, ხვალვე უნდა „გავაიმასქნათ“ ყველაფერი. იშოვე?

— მოვაქახრაკე. წევდიდეთ.

— ვინ არის? არ გაბრიყვდე, აქოურს არავის უთხრა, — არც ვაჭარს, არც ურიას, თვარა...

— აჰა, არ ვიცი თუ? გადასახადების ინსპექტორია, ვინცლა გერცოვი. ერთი თვის წინად შოურთავს ცოლი. გუშინ დოუქერია ბინა, ეხლა ავეჯს ჰყიდულობს. ერთი კვირის ჩამოსულია ქუთაისში.

მეორე დღით გერცოვმა, — ახალგაზრდა თავმოწონე მოხელემ, ექვსიოდე მუშა მოაყენა კვაჭის ოთახს და როიალი თავისს ახალ ბუდეში გადაიტანა. იმავე დღეს კვაჭი კვაჭანტირაძე და ბესარიონ შიქია სტუდენტებად მოინათლნენ: ახალი სტუდენტური ფორმა ჩაიცვეს, დამშვენდნენ და გალამაზდნენ; ორივენი თავიანთ თავისა, ერთმანეთისა და ნაცნობ-მეგობართა თვალში უცებ გაიზარდნენ, დაფასდნენ და გადიდკაცდნენ.

ორი დღე და ღამე ლათაძის და ერემოს დუქანში ერთი ორომ-ტრიალი, კორიანტელი და ქივილ-ხივილი იდგა და ისმოდა. ღვინო წყალივით მოდიოდა, ახლო-მახლო ქათამი და ინდოური გამოილია, რევოლვერების ჭექა-ქუხილმა ზეცა დააყრუა, მედუქნეები და მოსამსახურენი ოფელში იწურებოდნენ, მეზურნეებმა ყბები დაიხეთქეს, დანიელა ურიამ ხმა ჩაიხლიჩა, მეთარემ თითები დაიმტვრია, მეარღნემ არლანი დალაღა, ოცმა მეეტლემ ცხენები დახოცეს ჭენებით და სირბილით, ხოლო მოქეიფე ქალები უძილობისაგან და უილაჯობისაგან ფეხზე ძლივს ღა იღვნენ და დათხოვნას იხვეწებოდნენ.

გალეშილი და გაყდენთილი კვაჭი ყველას ეუბნებოდა:

— რაიო, ფულიო? არავინ გაბედოს ფულზე ლაპარაკი. ყველაფერი ჩემი ხარჯია. ხვალ დღით, სწორედ ათ საათზე ყველანი სახლში მეწვიეთ. ყველას ანგარიშს იქ გაგისწორებ, ხვალ ყველანი ჩემი სტუმრები ხართ: ერემოც, დანიელაც, ბიჭებიც, ქალებიც და „ფაიტონჩიკებიც“. ერემო! კვირას შიქია გვპატიუბს ყველას. დავმაღდე, არ შემარცხვინო. დანიელა! შენც ხმა ჩაიწმინდე! ყმაწვილებო, ექსტრა! ერემო, ესვამ შენს სადღეგრძელოს! — და გაბერილ-გაბღენძილ ერემოს ისეთი თბილი, მეგობრული და ძმური სიტყვა უთხრა, რომ თვითონაც ატირდა და ერემოც ააცრემლა. ერემოს კოცნით ტუჩები და ლოყები გაუცვითეს, სარდაფი დაუცალეს, სანოვაგე გამოუღიეს და ისეთი ჭექა-ქუხილით, ღრიანცელით და ყიჟინით შემოაცვივდნენ ქუთაისში, რომ უცხოს ეგონებოდა — მტერმა ციხე შემოანგრია და გამარჯვებით დამთვრალი ჯარი ქალაქში შემოიჭრაო.

შუალამე რომ გადავიდა, ქუთაისიდან ხონისაკენ ერთი ეტლი გავიდა. შიგ ორი ახალგაზრდა მგზავრი იჯდა. ორივენი ისე იყვნენ

ყაბალახებით ახვეულნი, რომ ვერავენ მოახერხა მათი პირსახის დანახვა და ცნობა. ეტლმა ლაითაძის დუქანს გრიგალივით გაუზრბინა. მგზავრები მოიბუხნენ, მოიკუნტნენ და თავიანთ ხაბაკ-ხუბაკში ჩაძვრნენ. დუქანს კარგა მოშორებით რომ გასცდნენ, ორივენი ხაბაკ-ხუბაკიდან ისევ ამოძვრნენ და გასწორდნენ, ორივემ პირსახიდან ყაბალახები აიხსნეს და შვეებით ამოისუნთქეს. ბოლოს, ერთმა წამოიძახა:

— მშვიდობით, ქუთაისო!

— მშვიდობით! — გაიმეორა მეორემ: — ვინ იცის, როდის ვნახავთ ერთმანეთს!

მეორე დღეს ათი საათიდან ვოლკოვის ქვრივი ძლივს ასწრებდა თავისი კარების გაღებას და პასუხის გაცემას:

— Уехали! Уехали, говорят вам! Совсем уехали, совсем! Вот надоели! Господи, вот замучили!

სახლის წინ ერემო, დანიელა და ლაითაძე კბილებს აკრაჭუნებდნენ, დამკვრელები ჰავლაბრულად იგინებოდნენ, ქალები რუსულად ილანძლებოდნენ, ხოლო მეეტლეებმა ცხენები დაჰლაღეს და ქუთაისი გადაატრიალეს კვაჭი კვაჭანტირაძის ძებნაში.

სამი დღის შემდეგ ბორჯომიდან მაიზელსონი დაბრუნდა, იმავე ხანებში ფოთიდან არუთინოვი ამოვარდა, ჭიათურიდან საროკინი ჩამოვარდა. სამივენი ჯერ სირბილით ოფლში გაიწურნენ, მერე ყველანი გერცოვს შეუტკივდნენ. სასტუმრო ოთახში ოთხივენი შეხვდნენ ერთმანეთს და ოთხივენი ჩაეჭიდნენ იმ როიალს, თან ოთხივენი ყვიროდნენ:

— ჩემია! ჩემია!

მერე, როცა დაიღალნენ ყვირილით და კამათით, დასხდნენ და დინჯად უამბეს ერთმანეთს თავიანთი ამბავი და დაასაბუთეს თავიანთი უფლებანი იმ როიალზე. მაიზელსონი შედარებით არხეინად იყო, სხვებს დასცინოდა და მასხარად იგდებდა, დანარჩენები ილანძლებოდნენ და იმუქრებოდნენ. ბოლოს, საქმე იმით გათავდა, რომ გერცოვმა ხელმეორედ იყიდა იგივე როიალი, ხელცარიელი არუთინოვი ისევ ფოთში ჩავიდა, გამწარებული საროკინი ისევ ჭიათურაში ავიდა. კვაჭის თავი დაანებეს, რადგან იმ დროს ქვეყანა უპატრონოდ იყო და ოთხივე დაზარალებულს რუსეთში გადაკარგული კვაჭის დევნა ტყუილად ჩაუვლიდათ და ვეჭილების ფულიც დაეკარგებოდათ.

ან რას ჩამოაცლიდნენ გაფხეკილ სტუდენტს?

რას იზამ! ამ ქვეყნად ყველაფერი ანგარიშის საქმე ყოფილა.

აქა ამბავი სახლის სყიდვისა.

იმავე ხანებში ვოლკოვის ქვრივს ვინმე ხუხუ ჩიჩიასგან ნოტარიული განცხადება მიუვიდა. ქვრივმა რომ ის განცხადება წაიკითხა, ელდა ეცა, თვალები შუბლზე ავარდა, ენა მუცელში ჩაუვარდა, მუხლი მოეჭრა, ჩაიჩოქა და გული წაუვიდა. მადლობა უფალს, რომ სწორედ იმ დროს მეზობელმა — ლადი ჩიკინჯილაძემ შეუსწრო და მოასულიერა. მოხუცებული ქვრივი მაინც გონზე ვერ მოსულიყო: თავსა და ხელებს აცანცარებდა, ტუჩებს აცმაცუნებდა და ლაპარაკს ჰლამობდა. ბოლოს, ის განცხადება ხელშეორედ გადიკითხა. ვილაც ჩიჩია სწერდა:

„ამა წლის შვიდ ივლისს მე ვიყიდე თქვენი სახლი (ქალაქ ქუთაისში რომ მდებარეობს, ტფილისის ქუჩაზე) კვაჭი სილიბისტროს ძე კვაჭანტირაძესაგან, რომელსაც თქვენგან სრული რწმუნების ბარათი ჰქონდა, დადასტურებული იმავე წლის შვიდ ივლისს ქალაქ ქუთაისის ნოტარიუსის ანჯაფარიძის მიერ. გარდა ამისა, იმავე დღეს მე გასცხნეთ ნაღდი ფული ოთხი ათასი მანეთი თქვენ მიერ ხელმოწერილ თამასუქით, რომელსაც ვადა გაუვიდა ამა წლის პირველ სექტემბერს. გთხოვთ შეიდი დღის განმავლობაში სახლი დამიცალოთ, რადგან მე თვითონ ვაპირებ ჩემს სახლში გადმოსვლას, ხოლო სამი დღის განმავლობაში გამინადლოთ ვალი თავისი საზღვრებით.

ხუხუ ჩიჩია.

სიმტრედია.

ხოცის გზა, სახლი პუბი კვაჭანტირაძისა.

იმავე საღამოს ვოლკოვის ქვრივი განთქმულ ვეჭილთან — ტვიჩიასთან მიჩანჩალდა. ქვრივის მდგმურმა ლადი ჩიკინჯილაძემ მიასწავლა ის ვეჭილი, თორემ რა ესმოდა კანონების ან ვეჭილობის ავკარგობისა სამოცი წლის მოხუცს, რომელსაც აქამდის მხოლოდ ის ჰქონდა გაგონილი, რომ სადღაც არსებობენ სასტიკი მოსამართლენი, უბედურთა მხსნელი ვეჭილები, უღმობელი ბრალმდებელნი და „საწყალი, ღვთისგან და ხალხისგან დაჩაგრული კატორღელები“? ან ის რა იცოდა, ზნე საიდან და როგორ გაიგებდა გამოყერყეტებული მოხუცი, რომ იმავე დღეს შოლიას დუქანში, ბალახვანის ქუჩაზე, ერთად ისადილეს და იქეიფეს სილიბისტრო კვაჭანტირაძემ, ხუხუ ჩიჩიამ, ტვიჩიამ და ქვრივის მდგმურმა ლადი ჩიკინჯილაძემ, რომელიც იმავე საღამოს მეტის გულკეთილობით და თავაზიანობით იმ ჩაჩანაცს რუსის დედაკაცს განთქმულ ვეჭილის — ტვიჩიას კარებამდის მიჰყვა?

ან იმას როგორ იფიქრებდა, ან გულში როგორ გაიტარებდა მორწმუნე, გულუბრყვილი და უცოდველი სარატოველი „ბაბა“, რომ სწორედ ტვიჩია იყო სილიბისტრო კვაჭანტირაძის და ხუხუ ჩიჩიას ვეკილი, და რომ ის წერილი, რომელმაც დილით ქვრივს გული შეუღონა, იმავე დღეს სწორედ ტვიჩიამ დასწერა და გაჰგზავნა?

ტვიჩიამ ვოლკოვის ქვრივი დიდის თავაზით, ღიმილით და ალერსით მიიღო. ტკბილმა ენამ, ცხელმა ჩაიმ და ვარდის მურაბამ ის დედაკაცი სულ დაატკბეს, დაადნეს, მოჰხიბლეს და ტვიჩიას ხელში ჩაუდგეს.

ქვრივმა რომ ყველაფერი გადუშალა და ცრემლით გული მოიჯვრა, ტვიჩიამ დიდხანს იფიქრა, მერე ღინჯად და გულწრფელის კილოთი უთხრა:

— მენანებით, ისე მენანებით, როგორც საკუთარი დედა. მაგრამ მარტო სიბრაღული საქმეს ვერ უშველის. ჯერ ერთი: თქვენ ანარქისტებისათვის იმოდენა ფულით გაგიწევიათ დახმარება. მთავრობამ რომ ეს ამბავი გაგიგოსთ, ან ჩამოგახიზბენ, ან ციმბირი აქეთ დაგრჩებათ. ნუ ჰღელავთ, დამშვიდდით. მეც ვიცი, რომ ნებაყოფლობით არ მიგიციათ ის ფული, მაგრამ ეგ სულ ერთია, მათ თქვენგან ფული მიიღეს და ამით ხელი მოიმართეს. მაღლობა შესწირეთ უფალს, რომ მე წამაწყდით. სხვა, ჩემ მაგიერი, არ გაჩუმიდებოდა, სადმე იტყორდა და დაგლუპავდათ. ერთ რჩევას მოგცემთ, როგორც ჩემს დედას და ღვთისწიერ ადამიანს: არსად, არასოდეს, არავის ეგ ამბავი აღარ გაუზიაროთ; გირჩევთ იგი საფლავში ჩაიტანოთ, თორემ—ვიმეორობ—არასგზით არ აგცდებათ ან კატორლა, ან ჩამოხიზნა.

ეხლა მეორე: თქვენ კვაჭანტირაძისთვის მიგიციათ სრული რწმუნების ბარათი, ე. ი. სახლის გაყიდვის უფლება. მესამე: მისთვისვე მიგიციათ ოთხი ათასი მანეთის თამასუქი. რაო, ათას მანეთზე იყო ლაპარაკი? თამასუქში არაფერი ეწერა? მოწმე არა გყავთ? ლაპარაკი ზედმეტია. თუ მაგაზე დაიწყეთ დავა, ანარქისტების დახმარებაც ფეხს გამოჰყოფს, მაშასადამე—ისევ ჩამოხიზნა, ან ციმბირი.

კიდევ დიდხანს აშინებდა და აფეთებდა შიშისაგან ენა-დაბმულსა და მიბნედილ დედაკაცს. ბოლოს უთხრა:

— ჩემი რჩევა და ღრმა რწმენა ასეთია: მე ვიცნობ იმ ჩიჩიას. იქნება მოვახერხო, რომ იმ სახლში ერთი ოთახი დაგითმეთ საჭირო ავეჯულობით. ცოტა პენსია გაქვთ, ცოტასაც კერვით ან სამსახურით იშვოვით, მეტიც არ უნდა მარტოხელა დედაკაცს. დედა-შვილურად გირჩევთ დასთანხმდეთ, თორემ სრულიად ხელცარიელი დარჩებით.

რაო, მოიფიქრებთ? კეთილი, მოიფიქრეთ და მობრძანდით, ოღონდ ფრთხილად! არავის უამბოთ ის ამბავი, თორემ... ღამე მშვიდობისა! ძილნებისა... აქეთ მობრძანდით... — და ლასლასით მიმავალი დედა-კაცი კარებამდის მიაცილა.

ქუჩაში ვოლკოვას ქვრივს შემთხვევით ლადი ჩიკინჯილაძე შეპხვდა, რომელმაც ძლივს მიიყვანა სახლში. ის საღამო და მეორე დღე ჩიკინჯილაძე არ მოჰშორებია ავადმყოფ დედაკაცს, რომელიც ხან-გრძლივის ლოცვისა, ფიქრისა, ოხვრისა და ტირილის შემდეგ ისევ ტვიჩიასთან მივიდა და უთხრა:

— თანახმა ვარ, ოღონდ ლუკმა პური და ერთი კუთხე მქონდეს იმ სახლში. მომიხერხეთ.

ტვიჩიამ ადვილად და მალე მოუხერხა.

ერთის კვირის შემდეგ სილიბისტრო კვაჭანტირაძემ გაჰყიდა თვისი „სასტუმრო“, სამტრედიიაში რომ ჰქონდა, ხონის გზის ნაპირზე, ზოგი ხაბაკ-ხუბაკით აიბარვა და გადმოსახლდა დიდს, მშვენიერს, მდიდარსა და სუფთა ქუთაისში საკუთარ სახლში, ტფილისის ქუჩაზე; იგი სახლი მან — როგორც თვითონ ამბობდა — „დიდის, მძიმე შრომით და საკუთარის ოფლით“ შეიძინა ერთ უპატრონო ქვრივისგან, რომელიც ისე შეიბრალა და შეიწყალა, რომ მას უფასოდ კიბის ქვეშ პაწაწინა ბნელი ოთახიც მისცა და მცირეოდენი ხის ავეჯიც დაუთმო.

ხუხუ ჩიჩიას მეუღლეს, კვაჭი კვაჭანტირაძის ბებიას, პატივცემულ ნოტიოს ახალ საკუთარ სახლში, ტფილისის ქუჩაზე, პირველსავე ღამეს გაახსენდა:

— გეიხსენეთ ჩემი სიტყვა, კვაჭიკოს დაბადების ღამეს რომ გითხარით. მზემ რომე იმ დღეს თავზე გვირგვინი დეიდვა, ეს იმის ნიშანი იყო, რომ კვაჭის ბრწყინვალე და სახელოვანი მომავალი მოელის თქვა; იმავე დღეს რომე ალვის ხეს მეხი დიეცა და ჟონდიას დუქანიც რომე ეშმაკებმა წეილეს, ესეც იმის ნიშანი იყო, რომე კვაჭის მტრებს — ჯვარი აქოურობას! — მეხი დიეცემათ და გულეში ისე დოუსკტებათ, რავარც ის ალვის ხე გახეთქა თქვა მეხმა. სილიბისტრომ რომე მანეთიანი იპოვა, აგიც კვაჭის გამდიდრებაა თქვა. ასეთ ეთქვი ცხრამეტი წლის წინეთ. არ გამართლდა თუ ჩემი სიტყვა ყველამ მოიგონა ნოტიოს წინასწარმეტყველება და ყველანი დაეთანხმნენ, რომ იგი მართლა გამართლდა. სილიბისტრომ გაიხსენა:

— გახსოვთ, ჩვენი კვაჭიკო პაწაწობაში ტირილის დროს სულ „მე-მეს“ გეიძახოდა? მაშინ ესთქვი: ეს ბოვში არავის აფერს

შეარჩენს და მთელს ქვეყანას დეიჩემებს თქვა. არ მართლდება ჩემი სიტყვაც?

სილიბისტროსაც დაეთანხმნენ.

ვენაცვალე ჩემს კვაჭიკოს! — დაუმატა კვაჭის დედამ პუპიმ: — სიბერეში ქუთაისში დამასახლა.

— ისიც საკუთარ სახლში, — დაამთავრა კვაჭის პაპამ ხუბუ ჩიჩიამ და სილიბისტროს მიუბრუნდა: — ჰა, სილიბისტრო! რაღა გაქვს აწი სანატრი? ერთი პრაპორჩიკის ჩინი, პოლეტები და... შენზე უკეთესი მარშალი კიდო იქნება საქართველოში თუ?

— ყოლიფერი ღვთის ხელშია, ვენაცვალე იმის მადლს! — დაამთავრა ბაასი პუპიმ.

იმ ღამეს სილიბისტრო ძილში ჰშფოთავდა, სტოკავდა, იბლინძებოდა და იბერებოდა, რადგან სიზმარში თავად-აზნაურთა მარშალი გამზდარიჭო, გულზე ათიოდე ვარსკვლავი და ჯვარი ეკიდა, მხრებზე ეპოლეტები უბრწყინავდა და ტანზე კამერ-იუნკერის თეთრი მუნდირი ეცვა, სულ ოქრო-მკედლით მოქარგული, ხოლო უკან — ნიშნად მეფის ნდობისა და მაღალ ხელისუფლებისა — დიდი ოქროს გასაღები ჰქონდა დაკიდებული.

სწორედ იმავე ღამეს მისმა სასიქადულო და სახელოვანმა შვილმა კვაჭი კვაჭანტირაძემ ბათოში ბილეთი იყიდება და გემით რუსეთისკენ მოუსვა.

აქა ამბავი საბედოს საძებნელად რუსეთში წახვლისა.

კვაჭი დილის ოთხ საათზე გამოვიდა სამტრედიის სადგურზე. მას მოჰყვნენ სილიბისტრო, პუპი, ნოტიო და ხუბუ, რომელნიც ქუთაისში გადადიოდნენ საცხოვრებლად. კვაჭის გამოჩენამ გააკვირვა სადგურის მოხელენი, რადგან ათიოდე დღის წინათ დაეინებით ავრცელებდნენ სამტრედიის ამბავს, რომ კვაჭი ყაზანის სასულიერო აკადემიაში წავიდაო. სამტრედიელი ქალები თითქმის სტიროდნენ და მოსთქვამდნენ:

— უი, საწყალი! ასეთი ღამეაჲ ყმაწვილის დამარხვა ცოდვა არაა?! ხუცესი?! კვაჭი და მონასტერი?! უი, საწყალი დედა მისი პუპი! ნეტა თავათაც არ წევიდეს მონაზნად! აქ რაცხა ამბავი უნდა იყოს!

სილიბისტრომ რომ სახლი გაჰყიდა, სამტრედიის ქორი ნამდვილ ამბავად გადააქციეს:

— ქე არ გითხარი, პუპი მონაზონად მიდის თქვა? ამბობენ, კვაჭიკ ბერად მიდისო საცხა ყაზახიაშიო. პუპის ეს ამბავი თურმე ვერ იოტანია და თავათაც საცხა ბოდბიაში შედის მონაზონად; ქმარსაც მიტომ ეყრება; სილიბისტრომაც მიტომ გაყიდა სახლი და ქუთაისში მიდის თურმე მარშლად.

ასეთი, ან თითქმის ასეთი მითქმა-მოთქმა დადბოდა სამტრედიის სილიბისტროს ოჯახის შესახებ, რომელიც ესლა სადგურზე გამოკრებილიყო და მატარებლის მოლოდინში ყველანი ჩაის მიერთმევდნენ ლიმონით და ნამცხვარით.

სილიბისტრომ სამიოდე ნაცნობს უთხრა:

— აჰ, მაი ტყვილა უთქვამთ. მართალია, ჩემი კვაჭი ქალაქ ყაზახში მივა, მარა მისი ბერად გაკრეჟა ჯერედ არ მოხდება. კვაჭი მაჭრია. როცა დადულდება, მაშენ ვნახოთ... მე? მეც მომწყინდა აქოურობა. ქუთაისში მივალ სამუდამოთ. მეყო, რაიც პატივი მეცით აქოურებმა, აწი ქუთაისში მეწვიეთ... სახლი? დიახ, ჩემო ბატონო, ქე ვიყიდეთ პაწია სახლი, მარა მეტად ძვირად დამიჯდა. მარშლობა? აჰ, მაგას არ ვფიქრობ. ქე მთხოვენ, მარა...

ტფილისის მატარებელი გრიალით და შხუილით მოვარდა. დაუცურდნენ, კვაჭის ხაბაკი ვაგონში აიტანეს და თვითონაც ავიდნენ. კვაჭის მოუალერესს, მრავალჯერ დაჰკოცნეს, იტირეს და ასი რჩევა-დარიგება მისცეს. ბოლოს სილიბისტრომაც ჩაიხუტა თვისი ერთა, იმედი და ნუგეში:

— პა, შეილო კვაჭიკო, ქე ვშორდებით ერთმანეთს. აწი სწავლაც ჩემზე მეტი გაქვს, გამოცთილებაც, მოხერხებაც, მარა ორიოდ სიტყვა ქე მეთქმის მაინც. დიდ ქვეყანაში მიხვალ, შეილო. შეიძლება, ორ დღეში აშენდე, შეიძლება, დეილუპო კიდევ. ამიტომ ძალიან ფრთხილად უნდა შეიქცე. რუსეთში ათას ვინცხას შეხვებები; იქინეც გაპარტახებული ჟულიკი უფრო მეტია, ვინემ ჰკვიანი და პატროსანი. დიდკაცებში გაერივე, გეცალე და დიეთხოვე მოუსვენარ ამხანიკებს, რაცხა ყაზილარებს, გლახა ყაზახებს. ჩამოეცალე ღვინოს, ქალებს და კარტს, თვარა გლახა საქმეს დაგმართვიან. არ დევიწყო შენი დედ-მამა, ყოლიფერი მომწერე. აჰა, შეილო, შენი იმედით... შენ იცი...

ყველანი ხელმეორედ ატირდნენ. მატარებელი დაიძრა და დგრილით წყვდიადს შეერია. კვაჭიმ თვალი მილულა.

ქობულეთთან გამოიღვიძა. გათენებულიყო. იქვე მარჯვნივ გადაშლილიყო შავი ზღვა, — უუზარმაზარი, უსაზღვრო, ტრედისფერი სარკე, მოლაპლაპე, სუფთა და ანკარა. მატარებელი ზოგჯერ ზედ

ზღვის პირზე მიჰქროდა, ზოგჯერ ოდნავ მარცხნივ ასცდებოდა. ზღვა ყრუდ დრტვინავდა, საარაკო ვეშაპივით ოხრავდა, შიშინებდა და ჰშხუოდა. მატარებელს ხან ერთის მხრით, ხან ორივე მხრით მისდევდა გვიმრის მწვანე ხეივანი. მარცხნივ პირალმა მიჰქროდნენ სუროთი შემოსილი კლდეები, ტყით დაბურული გორები, — დასერილნი ხეეხუფებით და ჩანჩქერებით, — სუფთა და კოხტა აგარაკები, სამოთხისებურად მორთული და მოკაზმული ბაღჩები და ბაღები, კვაჭისთვის უცნობ-უნახავის მცენარეულობით აკუნწულნი. ერთი ხნიერი სტუდენტი ელაპარაკებოდა ორს მგზავრს:

— აგერ, ის უზარმაზარი მოთეთრო ხე ევკალიპტუსი გახლავსთ. ციებ-ცხელების წამალია, მან კოლო ძალიან ერიდება, რადგან იმის სუნს ვერ უძლებს... აი, ეს, ვარდისფერად რომ აკუნწულუიან, დეკა და შქერი გახლავსთ, ევროპიულად როდოდენდრონი ჰქვიათ. აგერ, იქ რომ ხშირად და ტანადად აყრილა, ჩინურ-იაპონური ბამბუკია. ძალიან სასარგებლო რამ არის: ავეჯს, ქოხებს და ათასნაირ ნივთს აკეთებენ... ეს ჩვენებული სოჭი გახლავსთ—ჰაბიეს ნორდმანიანა... ეს იტალური ფიჰვია... ეს ნაძვია... ამას ბიუტას უწოდებენ, ლამაზი და კოხტა მცენარეა, არა? ეს კვიპაროსია, გეცოდინებათ.. ამასაც იცნობთ, ჩვენებული ჟანდარია... ეს ვერზეია... ეს არის — იელი, ანუ შავფაფარა, სხვები ახალთას უწოდებენ... ეს ლიმონის და ფორთოხალის ბაღებია... ეს ჩაის პლანტაციები გახლავსთ... აი, ციხის ძირიც. ამ ციხეს რუს-ქართველებმა 1871 წელს მრავალზე უმრავლესი ხალხი შეაწყვიტეს, მაგრამ ოსმალებმა ხელიდან არ გაუშვეს... აი, ჩაქვაც. აქ განთქმული ბოტანიკური ბაღია, მეორე ალაგი უჭირავს ქვეყანაზე.. პირველი? პირველობა მეღბურნის ბაღს ეკუთვნის, ავსტრალიაში გახლავსთ... აი, მახინჯაურშიც მივედით. აი, ფორტებიც. აგერ იქ, მთის წვერზე, ერგეს ფორტია, იქით—ჰამიდიე, აქეთ მეგრული, მარჯვნივ, აი, ზღვის პირზე—ბარცხანა...

მატარებელმა მზუილით ჩაურბინა ბარცხანას. კვაჭის თავბრუოდავსა ამ სტუდენტის ყურის სმენით. ჯერ კიდევ ათასი რამ იყო თურმე კვაჭისთვის მისსავე სამშობლოში, — სამტრედიისა და ქუთაისის გვერდით — უცნობი, უნახავი და გაუგონარი.

მგზავრები ვაგონის ფანჯრებს ეხვეოდნენ, მარჯვნივ და მარცხნივ გადაშლილ სამოთხეს გადასცქეროდნენ და თავიანთ ალტაცებას და გაკვირვებას ხმამაღლა გამოსთქვამდნენ. კვაჭისაც ძალიან მოსწონდა ის ბაღები და აგარაკები, მაგრამ მას ვერ გაეგო და ვერ ეგრძნო ზოგი მგზავრის გიჟური სიხარული და ბავშვური ჟრიაშილი წინაშე თვალწარმატაც ბუნებისა და უთავბოლო, მოუსვენარ და

მრისხანე ზღვისა. შორიდან ზღვა ლამაზი იყო, მაგრამ კვაჭიმ ალლო აულო იმის ვერაგობას, მუხთილობას, მოლაღატურს ცვალებადობას და წინდაწინვე აივსო მის წინაშე შიშით, ძრწოლით და უნდობლობით.

მატარებელმა ბარცხანას ჩაუქროლა, მერე სირბილს უკლო და დინჯად მისცურდა ბათომის სადგურს. კვაჭი ბაქანზე ჩამოვიდა, მიიარ-მოიარა და ათიოდე ქუთათურ სტუდენტს შეჰხვდა. ტფილისელებიც მრავლად იყვნენ. ერთმანეთი გაიცნეს, ამბავი გამოიკითხეს და გადასწყვეტეს ბათომის დათვალიერება. ბარგი სადგურზე მიიბარეს და ქალაქს მოედნენ.

გემი შუალამეს გადიოდა. კვაჭის რამდენიმე ამხანაგი აჰყვა. ქუჩებში მიიარ-მოიარეს, ნახეს ქალაქის ბაღი, დიდხანს ისეირნეს ზღვის პირის ხეივანზე, ათვალ-ჩაათვალიერეს ფორტი ბურუნტაბიე, აზიზიეს მეჩეთი და, ბოლოს, ნავთსადგურში გავიდნენ, რომელიც სავსე იყო ნავებით, იალქნიან ხომალდებით და ორთქლის გემებით. იქვე იდგა გრძელი, მაღალი და კოხტა „პუშკინი“. მგზავრები უკვე ასულიყვნენ და ბაქანზე დასეირნობდნენ. გემი იტვირთებოდა, ირეცებოდა, ჰბოლავდა და სამგზავროდ ემზადებოდა.

ზოგნი ჰკვირობდნენ ყველაფერს: სუფთა ქალაქს, კოხტა ბულვარს, უცხო მცენარეულობას, უუზარმაზარ ზღვას, ხომალდებს და გემებს. კვაჭი კი გულმშვიდად იყო და ისე არბეინად, დინჯად და ზედაპირულად ათვალიერებდა ყველაფერს, თითქოს იმისთვის აქ უცნობი და უნახავი არაფერი იყო. სალამო ქაშზე კვაჭიმ მეორე კლასის ბილეთი იყიდა და გემზე ავიდა. პირველი და მეორე კლასის სუფთა ბაქანზე მგზავრები დასეირნობდნენ.

თბილი სალამო იყო. ზღვისპირი ელექტროს ლარით იყო გაკაშკაშებული, ნავთსადგური წითელი, მწვანე, ყვითელი და მოთეთრო ცეცხლით იყო აპრელებული. კუპრით შავი ზღვა ამ ცეცხლის ანარეკლით ლაპლაპებდა. ნავთსადგური ხშირად ისერებოდა ნავებით; იქიდან ქართულ-რუსული სიმღერა, ქრიამული და სიცილისკასი მოისმოდა.

უცებ გემს სტუდენტებით გაჭედილი ათიოდე ეტლი მოადგა. სტუდენტებმა ყვირილით, ყიჟინით და ქივილ-ხივილით იერიში მიიტანეს იმ გემზე, თითქოს იგი ამორდაყით აიღესო. აცვიდნენ და ისე მოედნენ ბაქანს, როგორც საკუთარს ეზოს. მალე ისევ შეიკრიბნენ გემის ცხვირზე, სალამური აასტვინეს, დოლი ააბრაზუნეს, ტაში ასტეხეს და გიჟური ლეკური დაუარეს, თან ჰკვიროდნენ:

— ტაში-ტუში! ტაში-ტუში!

კაპიტანმა სცადა მათი შენელება, მაგრამ გაწბილებული დაბრუნდა. ბუტბუტებდა და მგზავრებს შესჩიოდა:

— ველურები არიან, ნამდვილი ველურები არიან! ვიცი, აქაურობას აიკლებენ. თუ ეტყვი რასმე, ყველანი მუშტებზე იცქირებიან, შეიძლება, მუცელში ხანჯალიც მატაკონ.

კვაჭიმ გაიღიმა და კვერი დაუკრა:

— მართალს ბრძანებთ. ნამდვილი ველურები არიან. მე კარგად ვიცნობ მაგ ხალხს.

მგზავრები და კაპიტანი კვაჭის მოუბრუნდნენ:

— განა თქვენ ქართველი არა ბრძნდებით?

კვაჭის მზად არ ჰქონდა პასუხი, ამიტომ ოდნავ აირია და წაიბოროძიკა.

— ჰმ.. დიალ.. მაგრამ... ქართველების ნათესავი გახლავართ. მამით გურული ვარ, დედით—მეგრელი, აღზრდა-დაბადებით—იმერელი. ნათესავები ვართ ქართველებისა, მაგრამ... მაინც... მეგრელებს და ქართველებს ერთმანეთის ენა არც კი ესმით.

კაპიტანმა და ერთმა მოხელემ კვაჭის ნალაპარაკევი სწორედ გაიგეს: ენა აიხსნეს, დაიმკლავეს, მორიდების ტანისამოსი გაიხადეს, ზრდილობის პირობადე ჩამოიხსნეს და ერთი საათი წუმპეში აგორავეს კვაჭის ამხანაგები და მათი ნათესავები. კვაჭი თანხმობის ნიშნად წამდაუწუმ თავს იქნევდა:

— დიალ... სრული სიმართლეა... ყველანი ლოთები, ყაჩაღები, ტერორისტები და შანტაჟისტები არიან... დიალ, კარგად გცნობიათ.. მაგდენ სტუდენტობიდან ნახევარსაც არ ექნება წესიერად გიმნაზია გათავებული. დიპლომები ან ყალბი, ან მუქარით აქვთ მიღებული, ან ფულით აქვთ ნაყიდი.. ვინ იცის, რამდენია მათში მძარცველი, ალფონსი და ბავშვების მტაცებელი!

და ხუთიოდე მაგალითი უამბო, ზოგი მართალი და ზოგიც მოჭორილი. ბოლოს დაუმატა:

— ისიც მოგეხსენებათ, რომ უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ოჯახს, აღზრდას, ტრადიციას, მორწმუნეობას. მაგათ არც ოჯახი აქვთ, არც აღზრდა, არც ტრადიცია სწამთ, არც ღმერთი, არც ეშმაკი.

მსმენელებმა რომ თავიანთის ჭკუის და რწმენის კაცი იპოვნეს, უფრო მიიწიეს კვაჭისკენ, უფრო მოუშვეს ენას, ერთმანეთი აიყოლეს და ერთმანეთს თავიანთი გულნადები გადუშალეს. ბოლოს კაპიტანმა ჰკითხა კვაჭის:

— ბოდიშს ვიხდი.. მსურს გავიცნო ასეთი ჭკუიანი და პატიოსანი ახალგაზრდა. მე სიღოროვი გახლავართ.

— დიდად სასიამოვნოა თქვენი გაცნობა, დიდად! თავადი კვაჭან-ტირაძე გახლავართ.

და სილიბისტროს შვილმა ყველას ნამდვილ თავადურის მე-დიდურობით ჩამოართვა ხელი:

კვაჭის კარგა ხანს ენაზე სიტყვა „მარშალი“ უტრიალებდა, მაგრამ რაკი არავინ გაუბედა მისი სოციალური მდგომარეობის შესახებ პირდაპირი გამოკითხვა, კვაჭიმ დრო იხელთა და გაკვრით, სხვათა შორის, თვითონ ჩაურთო ლაპარაკში:

— მამა ჩემმა ველარ გაუძლო ასეთს გახრწნილ ხალხს და რამდენჯერმე თავი დაანება თანამდებობას, — თავად-აზნაურთა მარშალი გახლავსთ, — მაგრამ თითქმის ძალით დააბრუნეს. ეხლაც უსასყიდლოდ მსახურობს. პირიქით, ბევრი თავისიც ეხარჯება ამ სამსახურში. ეს კიდევ არაფერი. ყველა თხოულობს იმისგან ათასნაირ სიყალბეს: სამხედრო ბეგრისგან განთავისუფლებას, ყალბ მოწმობის მიცემას და ათასნაირ ჰარამზადობას, მაგრამ მამა ჩემი სხვა ოჯახის შვილია და სხვანაირად ესმის მას მეფის, სამშობლოსი და თავად-აზნაურთა სამსახური. მახსოვს რამდენიმე შემთხვევა...

და „თავადმა“ კვაჭიმ რამდენიმე მაგალითი მოუთხრო თავისი მამის — „თავად-აზნაურთა მარშალის“ — ერთგული სამსახურისა, უაღრესის, რომაულ სიმტკიცისა, იშვიათ პატიოსნებისა და ქართველთა გახრწნილების, ზნეობრივ სიმდაბლის, გონებრივ ველურობისა და უუსაზღვრო უმადურობისა. ბოლოს, ეახშმის ზარმა ძლივს დაუბა კვაჭის ენა, ყველანი სასადილოსკენ დაიძრნენ, თან ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ისროდნენ:

— საშინელი ხალხია, საშინელი!.. ერთი დღით რომ აუშვათ. შეცეხივით ერთმანეთს დასჭამენ... მაინც საზიფათოდროში ვსცხოვრობთ... ღმერთო გვიშველე! ღმერთო გვიხსენი!

ეახშმად კვაჭის ერთი მხრით ჰყავდა ახალგაზრდა, ტანადი, ქერა ადესელი ფარშევანგი, მეორე მხრით — კაპიტანი სიღოროვი. როცა კვაჭის მეზობლებმა გაიგეს, რომ თავადი კვაჭი ადესაში მიდიოდა, ორივეს ძალიან გაუხარდათ. ბოლოს, კაპიტანმა სთხოვა კვაჭის:

— თუ პატივს დამდებთ, დიდის სიამოვნებით დაგითმობთ ჩემს ოჯახში ერთს ან ორ ოთახს. არ მიჭირს, მაგრამ თქვენისთანა ჭკუიანი და ბრწყინვალე ოჯახის-შვილისთვის დავთმობ. ცუდი დროა.

სახითათო დროა. ოჯახში მამაკაცი არა მყავს. თქვენისთანა ვაჟაკი რომ ჩამისახლდება, არხეინად ვიქნები.

კვაჭიმ ლაპარაკი მოსპო თავის თავადობის, სილიბისტროს მარშლობისა და თავის ხალხის გარყვნილებაზე, რადგან მოვახშმეთა შორის ათიოდე სტუდენტიც ჩაერია, და მთელის ძალღონით, მახვილის ჭკუით, თავაზიანობით, თათლის ენით, შაქრის ხმით და მეტყველის თვალებით იერიში მიიტანა ქერა ფარშევანგზე და ერთ საათში უკვე აიღო პიერელი რიგი ადესური ციხისა.

ვახშამი რომ გაათავეს, ისევ ბაქანზე ავიდნენ. გემმა მესამეჯერ დაიღირიალა. გამცილებელნი ჩავიდნენ, უკანასკნელი მგზავრები და დაგვიანებული მეზღვაურნი ამოვიდნენ; ტრაპი ააღაგეს, ლუზა ამოიღეს და, წვივის სისქე ღვედებით დაბმული, გემი აუშვეს.

გემის კუდის ძირში ბურლი ატრიალდა, წყალი აჩქეფდა და მანქანებმა რაკა-რუკი ასტეხეს. გემი ნაპირს დინჯად მოსწყდა, ნავთსადგურის შუაგულში ნელ-ნელა გაცურდა, იქ ძლივს-ძლივობით მოტრიალდა და ცხვირი შუა ზღვას მისცა.

მანქანებმა რაკა-რუკს უმატეს, მერე ბათქა-ბუთქი ასტეხეს: ცეცხლის ვეშაპივით ჰქშინავდნენ, ოხრავდნენ და დუდუნებდნენ. გემი ოდნავ თრთოდა; მედიდურად, მძლავრად და ხარბად ჰლეედა წყვიდად; შხუილით სჭრიდა კუპრივით შავს, უძიროს და უსაზღვრო ზღვას, რომელიც სიბნელეში ოდნავ ჰკენსოდა, შხაპუნობდა და შრიალებდა. ბათომის ნავთსადგურის ცეცხლის ლარი ოდნავ-ლა მოსჩანდა. უკვე მიყუჩებულ გემის ბაქანს ორს ანძაზე ჩამოკიდებული ორი დიდი ელექტროს ლამფა ანათებდა.

აღმოსავლეთით მარბხ ვარსკვლავი აციმციმდა. კვაჭი კვაჭანტირაძე მარტოდ-მარტო იდგა გემის ცხვირზე და ყურს უგდებდა ზღვის შხუილს, გემის ზანზარს, მანქანების ბაქა-ბუქს; ვასცქეროდა შავს და განუქვრეტელ სივრცეს, უთვალავ, მოციმციმე ვარსკვლავებით მოჭედილ ცის გუმბათს და ეგონა, ჰფიქრობდა, მოელოდა და ჰგრძნობდა, რომ კვაჭისთვის, მხოლოდ კვაჭისთვის იყო გაჩენილი ეს უზარმაზარი და უსაზღვრო ქვეყანა; რომ იგი ქვეყანა იმას, სამტრედიელ სილიბისტროს შვილს, კვაჭი კვაჭანტირაძეს, მოუთმენლად მოელოდა; რომ საიდუმლო და თვალუწყდენელ რუსეთში ყველანი და ყველაფერი იმისთვის იყვნენ გამზადებულნი და ერთ უბედო ქალივით ნატრულობდნენ და მოელოდნენ საზღაპრო ბრწყინვალე თავადს: მარმარილოს სასახლენი, თავდახრილი მონა-მოსამსახურენი, ძველი საუკეთესო ღვინო-ლიკიორები, ფრანგი მზარეულები, ინგლისური და არაბული ცხენები, გაკრიალებული ავტომობილები, ყოველნაირ

ტომისა, ტანის და ფერის უულამაზესი, მზეთუნახავი ქალები, სასაკუთარი, სპილოს ძვლის ვაგონი, ატლასით, ფარჩით და ზავერდით მორთული გემი—იახტა, ხარისხი ჰერცოგის, თანამდებობა ჰოფმარშალისა, ხელისუფლება მეფისა და... ფული, ფული და ფული!—უთვალავი და გამოუღეველი ფული, ვინაიდან სილიბისტროს შვილს კარგად, მტკიცედ, ღრმად და ურყევად სწამდა, რომ ამ ქვეყნის ღერძი და დედა ბოძი მხოლოდ და მხოლოდ ფულია, ხოლო დანარჩენი, რაც ამ ქვეყნად არსებობს, მთელი მსოფლიოს სული, გული და ხორციც—უკლებლივ—ფულის მტვერია, მისი ყურმოჭრილი მონა-მორჩილია და ყოველივე ისევე იყიდება, როგორც ის ერთი წყვილი საცვალი, რომელიც კვაჭიმ იმ დღეს ბათუმში იყიდა.

კვაჭიმ აღმოსავლეთისკენ ცისკარი დაინახა და იმ მნათობს თვალი გაუშტერა, დააცქერდა და ჩააცივდა. მერე ორივემ ერთმანეთს მეგობრულის და ძმა-ბიჭურის ღიმილით გაუღიმეს.

— აჰა, ჩემი ვარსკვლავი! აჰა, ჩემი მფარველი და თანამგზავრი! — წამოიძახა გულში კვაჭიმ და ხელი დაუქნია, სალამი მისცა თავის მეგობარს, რომელმაც კვაჭის თვალი ჩაუკრა, გული გაუქეთა, დააჯერა და დააიმედა, რომ მისი ოცნება და ნატვრა მალე ასრულდებოდა.

და კვაჭი კვაჭანტირაძეც ამ მტკიცე რწმენით და ღრმა იმედით მისტურავდა და მიჰქროდა თავისს ახალ სამეფოსკენ, სადაც მას მოელოდა უხილავი, უცნობი, საარაკო, საყვარელი და უმანკო, ტურთა და მზეთუნახავი საბედო.

აქა ამბავი მეგობართა შეხვედრისა, ცოტაოდენ ფულ-ის მოგებისა და პირველ საბედოს პოვნისა.

ღილით კვაჭი ისევ ბაქანზე ამოვიდა. გემი ფოთში იდგა. კვაჭიმ მიიარ-მოიარა, მიიხედ-მოიხედა, მერე უცებ ისევ კაიუტაში ჩავარდა და გემის წასვლამდის ჩაკეტილში იჯდა. მიზეზი კვაჭის დაფეთებისა უბრალო იყო: ნაპირზე იმან თვალი მოჰკრა ინგენერს არუთინოვს, რომელსაც ქუთაისში კვაჭიმ მაიზელსონის როიალი მიჰყიდა.

ხიუათი რომ აიციდინა, ისევ ბაქანზე ავიდა. კობტად ჩაცმული იყო. იქაურობას უხვად მიაბნ-მოაბნია მზიური სინათლე და საამური ღიმილი. კაპიტანმა მეგობრულად ჩამოართვა ხელი, მოხუცმა მოხელემ მოწიწებდნ მოუდრიკა კისერი, ქალებმა სიამოვნებით გაუღიმეს, თვალის შუქი შეანათეს და მიიზიდეს.

კაპიტანმა კვაჭის ჰკითხა:

— ბოდიშს ვიხდი. თქვენი და თქვენი მამის სახელი?

კვაჭის მეტრიკაში ჩაწერილი ჰქონდა: „ანაპოდისტ სილვესტროვი“, მაგრამ ეს ქრისტიანული სახელი იშვიათად თუ იცოდა ვინმემ. კვაჭი დიდი ხანია იტანჯებოდა ამ პროზაულ სახელით, რუსების ყურს „კვაჭიც“ ეხამუშებოდა, ამიტომ მან უმაღ ახალი სახელი დაირქვა:

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ.

ამ სახელის გაგონებაზე ყველანი გამხიარულდნენ. ქერა მზეთუნახავმა მოიწონა:

— ნაპოლეონის რა მოგახსენოთ, აპოლონს კი ძალიან ჰგევხართ.

და ისე აათვალიერ-ჩაათვალიერა კვაჭი, ისე დააცქერდა და გაზომა, თითქოს ორი დღის უქმელი იყო და ცხელ მწვადს თვალით დააკვდაო.

კვაჭიმ მაშინვე გადუხადა ვალი:

— მე აპოლონისა მხოლოდ ნეკი მაქვს, თქვენ კი თმის წვერებით ფეხის ფხჩილებამდე აფროდიტა ბრძანდებით.

ასე შეჰყენენ და ასეთი ქება-დიდება შეასხეს ერთმანეთს.

იმ დღიდან კვაჭის უცხოთა შორის სამუდამოდ შერჩა ეს სახელი. ზოგნი ნაპოლეონს ეძახდნენ, ზოგნი—აპოლონს, ქალები კი—აპოლონჩიკს.

გემის ბაქანი თანდათან აივსო გამოფხიზლებულ სტუდენტებით. გუშინდებურად აღარ ხმაურობდნენ და არ დახტოდნენ. გემზე მაინც მხოლოდ ისინი მოსჩანდნენ და მხოლოდ მათი ხმა ისმოდა. ჯგუფებად იკრიბებოდნენ, თამამად იცინოდნენ, ოხუნჯობდნენ, ლალობდნენ და ზღვას და მზეს შესცინოდნენ.

კვაჭი ერთ ჯგუფში ჩაერია. ნაცნობებს მიესალმა და უცნობნი გაიცნო:

— გთხოვთ მიცნობდეთ: კვაჭანტირაძე გახლავართ.

— ჰამე? კვაჭანტირაძე თქვენა ბრძანდებით? ვა, თბილისში თქვენზე ათასი ქება გამიგია, რაღა! მეც სედრაკ ჰავლაბრიანი გახლავართ. მშვიდობაში ჩვენი გაცნობა!

— გაბო ჩუბიშვილი ვარ!— ისე ამოიხრიალა ერთმა მოუხეშავმა კამეჩმა, თითქოს ქვევრის ძირიდან ამოიძახაო.

— საბაზ ხეირ ოლსუნ, კნაზ კვაჩანტირაძე!— გაუბედავად დაუძახა კვაჭის განზე გამდგარმა ახოვანმა ჯალილამ და ცხენის კბილები გააკრიალა.

— ჯალილ, შენც აქა ხარ? სად მიდიხარ?

— ადესაში, სოტა ხილი და რახპატ-ლუხუმი უნდა გავყიდო.
 იქნება სოტა ფული გავაქეთო.

— სად იყავი აქამდის, ჯალილ?

— ტიფლისში სავედი, სოტა საქონელი სამოვიდე.

— როგორა ხარ, კვაჭი? — მოიკითხა ჩიკინჯილაძემ, რომელიც
 ფოთში ავიდა გემზე.

— ასთე, არც აქეთ, არც იქეთ.

— მაინც? ხომ ყოჩაღად დადიხარ?

— მაღლობა უფალსა. არც ისთე ყოჩაღად დავდივარ, რავარც
 ჩემს მეგობრებს უნდათ, მარა არც ისთე ცუდად ვარ, რავარც ჩემს
 მტრებს ჰსურთ.

ის სტუდენტიც, — თედო ყორანაშვილი, — რომელიც ბათო-
 მის მიდამოებში რუსულ-ქართულ-ლათინურ ტერმინებს პანტასა-
 ვით ისროდა, იქვე სტრიალებდა. ეხლაც იმან ჩაიგდო იმ ჯგუფში
 ლაპარაკის ძაფი.

— ეს ზაფხულიც კარგად გამოვიყენე. შარშანწიხ არხოტის გა-
 დასავალი გადავლახე, შარშან ყაზბეგისა, წლეულს — მამისონისა.
 გარდა ამისა, სვანეთშიც ვიყავი. ჩემი კოლექცია ერთი ორად გა-
 მდიდრდა.

კვაჭი ყურს უგდებდა ახალგაზრდა მოგზაურის ლაპარაკს და
 ხტდილობდა ბაასის ხასიათის შეცვლას, მაგრამ ჯერ-ჯერობით იმ
 სტუდენტს სიტყვის ძაფი ვერ ჩამოართვა.

— ქვეყანაზე არსად მოიპოვება უყებასავით ლამაზი მთა. მისი
 სიმაღლე? ყველაზე მაღალი იალბუზია — 18410 ფუტი აქვს. მას მო-
 სდევეს დიხ-თაუ — 17054, მერე არარათი, მერე კაშთანთაუ, მეხუ-
 თეა მყინვარი, მას მოსდევეს გისთოლა, მეშვიდე უება გახლავსთ —
 15408 ფუტი აქვს, მაგრამ იგი კავკასიონის ქედის მშვენებაა, მისი
 გვირგვინია. თან შტაბის რუქა მქონდა, იგი ზოგან შევასწორე... ვიპო-
 ვე სოჭის ახალი ჯიში, ლათინურად დავარქვი „ჰაბიეს ნორდმანიანა
 ევორტიკა“... მომავალ ზაფხულში უნდა გადავლახო გლუხოვრის გა-
 დასავალი... მოგზაურობა? არა, ეგ ჩვენი საქმე არ არის. სამი წე-
 ლიწადია თანამგზავრებს ვეძებ. ერთი ქართველიც ვერ ვიპოვე.
 ისევე უცხოელები გამომყენენ... მაგიტომ მოხდა, რომ გერმანელებმა,
 ინგლისელებმა და რუსებმაც კი საქართველო ქართველებზე უკეთე-
 ხად იციან. გურული სამეგრელოში არ დადის, მეგრელი — კახეთში, კახე-
 ლი — იმერეთში, ხოლო ბორჩალოს, ჯავახეთს, მესხეთსა და აქარა-ჰა-
 ნეთში არც ამერელი შეიხედავს, არც იმერელი... ერთი მტკაველი

მიწა გვაქვს, ერთი მუჭა ხალხი ვართ, ჯერ ჩვენი თავიც არ გვიცნია, ჩვენ კი ქვეყანას ვეჭიდებით და მის გადაბრუნებას ვლამობთ...

კვაჭის მოსწყინდა ამ ცოცხალი ენციკლოპედიის ყურის გდება. მისი სიტყვა და აზრი კვაჭის გულს არ ჰხვდებოდა და იმის ტვინს არ ეთვისებოდა. ამიტომ იგი მეორე ჯგუფში ჩაერთა. აქ ხუთიოდე ახალგაზრდა მამლაყინწებივით დასტაკებოდნენ ერთმანეთს და ცხარედ, ფიცხად, შხამით და გესლით სეტყვასავით ახლიდნენ და აყრიდნენ ერთი-მეორეს:

— ფედერაცია... ავტონომია... სოციალიზაცია... ნაციონალიზაცია... მუნიციპალიზაცია... მონიზმი... მატერიალიზმი... იდეალიზმი...

სხვები განზე იდგნენ. ზოგნი ყურს უგდებდნენ, ზოგნი მუსაიფობდნენ. ბესო შიქიაც იქ იყო, ისიც ფოთში ამოსულიყო იმ გემზე.

კვაჭიმ აქედანაც მალე გადინაცვლა ფეხი და მესამე ჯგუფში ჩაერთა. აქ მსუქან და მხიარულ სტუდენტებს მოეყარნათ თავი. მათი ლალი სიცილი, ბოხი ხარხარი, თავდაუქერელი ოხუნჯობა და ჰავლაბრული ლაზღანდარობა იქაურობას აყრუებდა. კვაჭიმ უმაღლესი იგრძნო და იპოვნა თავისი შესაფერი ადგილი, კალაპოტი, ნათესავეები და ტოლ-ამხანაგები. უმაღლესი ჩაერთა, აჰყვა და აიყოლა. მხოლოდ ერთი რამ არ მოსწონდა კვაჭის, ერთი რამ ეხამუშებოდა იმის ნაზს ბუნებას, ერთი რამ ვერ შეიშენია და ვერ შეითვისა ზრდილობიანმა და თავაზიანმა კვაჭიმ: ოხუნჯობის ჰავლაბრული კილო, ხეპრული პირდაპირობა და უხეში გამოთქმა. სედრაკ ჰავლაბრიანმა პირი მოიხსნა და მრავალზე უმრავლესი ამბავი და იგავ-არაკი სთქვა ქალ-ვაჟთა ურთიერთობის, კინტოების ჯიბგირობასა და სალახანობაზე.

სოხუმში რომ მივიდნენ, კვაჭის კვლავ მოესმა ყორანაშვილის ცნობები შესახებ აფხაზეთ-საქართველოს ისტორიის, ბიჭვინთის, „სინოპის“ ბალისა და სოხუმის სანატორიუმების.

ცხელი, მზიანი დღე იდგა. ბუღით გაჟღენთილი და მოწმენდილი ცა თითქოს იწვოდა. ზღვას ეძინა. მარჯვენე ცამდის აღმართულიყო კავკასიონის ქედი; მისი მუჭი, დაბურული მწვანე კალთები ზღვას დასწაფებოდნენ, შიგ იხედებოდნენ, თავიანთ თავს ათვალთქმებდნენ. წყალიც მეტად მუჭი და მომწვანო იყო. გემს თან მისდევდნენ ზღვის ღორები, რომელნიც წამდაუწუმ ჰაერში კამარას აჰკრავდნენ, მერე ისევ ჩაიყურყუმელავებდნენ და გათლილ ცხვირით მარდად და რხევით წყალს სჭრიდნენ, თან გემიდან გადმოყრილ ნაყარ-ნუყარს იჭერდნენ.

გემს მრავლად დასტრიალებდნენ ზღვის თეთრი ფრინველები— ალბატროსი, ტიფი და პელიკანი.

დილიდან სტუდენტებში ერთი მგზავრი გაერია— შუახნის, შუატანის, ჩასხმული და შავგვრემანი.

ბესო შიქიამ კვაჭის ჩასჩურჩულა:

— იმ კაცს პრეფერანსის თამაში უნდა. შენც ითამაშე.

მერე ისევ იჩურჩულეს, კაიუტაში ჩავიდნენ და ქალაღი მოითხოვეს. ოთხნი თამაშობდნენ, თან ღვინოს და ხილს მიირთმევდნენ. კვაჭი, ბესო და ლადი ჩიკინჯილაძე თამაშის დროს ხშირად ჩაურთავდნენ ხოლმე ქართულს:

— დიდი ყვავი... პატარა აგური... ჯვრის კიკო... მაცა... არ გამომეკიდო...

თან მაგიდის ქვეშ ერთმანეთს ფეხებითაც ანიშნებდნენ.

კოლია ჟურიათ ცოტა ხნით კაიუტაში შემოიხედა, ამ ლაპარაკს ყური მოჰკრა და ამხანაგებს ქართულადვე უთხრა:

— ლადი, სირცხვილია!

— შენი საქმე არ არის... რა დროის სირცხვილია, ძლივს ჩავიდეთ ხელში ორაგული... წადი, ძმაო, სხვის საქმეში ნუ ერევი... წადი, გეისეირნე, ან ლექსი წეიკითხე...

თამაში გათავდა. მოგება და წაგება დასთვალეს. მხოლოდ უცნობმა წააგო. სხვებმა კი მოიგეს. მან თვისი წაგება ოცი მანეთი იანგარიშა, მოგება კი ხუთასი გამოვიდა.

— მოითმინეთ, ჩვენ რამდენიანს ვთამაშობდით?

— По пятой!—სთქვა უცნობმა.

— Не по пятой, а по пяти,—განმარტა ბესომ*).

სხვებმაც დაადასტურეს.

— მაშ მოგება წაგებას უდრის. ინებეთ!—და უცნობმა ხუთი ასიანი ამოიღო. სამივემ ის მოგება გაიყვეს და აიშალნენ. სწორედ ამ დროს შემოვიდა ყორანაშვილი და იმ უცნობს ქართულად ჰკითხა:

— აქ ბრძანდებით? გაათავეთ? ვინ წააგო?

— დიად, გავათავეთ. ცოტა წავაგე. მოგწყინდათ უჩემოდ განა!—უპასუხა წმინდა ქართულით უცნობმა და წამოდგა. მერე სტუდენტებს მიუბრუნდა:

*) პრეფერანსის თამაშში მოგება-წაგების რაოდენობა დამოკიდებულია წინასწარ შეთანხმებაზე. თუ შეთანხმდნენ კაპეიკის ერთ მეზუთედზე (по пятой), წაგებულის თითო ფიში უდრის 1/5 კაპ., თუ ხუთ კაპეიკზე (по пяти), იგი უდრის ხუთ კაპეიკს, ე. ი. 25-ჯერ მეტს.

— დიდი მადლობელი ვარ დროს გატარებისთვის. გთხოვთ მიცნობდეთ, ბაგრატ დავითაშვილი გახლავართ! — ყველას ხელი ჩამოართვა და დაუმატა: — გთხოვთ პატივი მცეთ და სადილზე მეწვიოთ. დღეს ყველა სტუდენტები ჩემი სტუმრები ბრძანდებით. ნახვამდის, ბატონებო! — და გავიდა.

კაიუტაში სამი პირდაღებული სტუდენტი დარჩა. ხან გაწითლდნენ, ხან გაფითრდნენ, თან ბუტბუტებდნენ:

— მე ურია მეგონა... მე რუსი მეგონა... გეიგო, ყოლიფერი გეიგო, მაგრამ ხმა არ ამეიღო... წაგებულიც გადიხადა... რა ექნათ?... როგორ მევიქცეთ?..

წაიკიდნენ და წაიკამათეს. ერთმანეთს აბრალებდნენ, თან სირცხვილის ოფლში იწურებოდნენ. ბოლოს სამივენი დავითაშვილთან მივიდნენ და მოგებული ფული ლულულთი უკანვე შესთავაზეს:

— გაუგებრობა მოხდა... არ გვეგონა, რომ ქართველი ბრძანდებოდით... ცოტა უწესოდ ვთამაშობდით...

დავითაშვილმა ღიმილით და ალერსით დაამშვიდა:

— ნუ შესწუხდებით. თამაში წესიერად დასრულდა. ფული ჯიბეში ჩაიდეთ, დაგპირდებათ. მე იმდენი მაქვს, რომ ეგ ფული ჩემთვის ერთი. წვეთია, თქვენ კი წიგნებს იყიდით... არა, არა, ნუ სწუხდებით... ნუ მაწყენინებთ. სადილის დროა, წამობრძანდით.

სასადილო გაიქცა სტუდენტებით, დუდუკის ბუტბუტით, დოლის ბრაზა-ბრუხით, „ტაში-ტუშის“ ყვირილით, „მრავალ-ჟამიერის“ გუგუნით, ჭურჭლის ჭახა-ჭუხით, სიცილ-ხარხარით და მჭერმეტყველებით.

ბოლოს, კვაჭიმაც მოითხოვა სიტყვა. მასპინძელს ხობა შეასხა, ყველანი გაიტაცა, ააღელვა, ცეცხლი მოიკიდა და სხვებსაც მოუკიდა.

— ბატონებო! მეგობრებო! — მოუწოდა მან დასასრულს: — ცხოვრება ყველას მოგვერევა და დაგვჯაბნის, დაგვწავს და გაგვთელავს, სისხლით და ცრემლით გვატირებს, მაგრამ ერთში მაინც ვერ მოგვლუნავს, ვერ მოგვდრეკს: ჩვენ ქართველები ვართ, ჩვენ დაბადებითვე თან მოგვდევს რაინდობა და ვაჟკაცობა, ჩვენს ძარღვებში სჩქეფს კეთილშობილური სისხლი, ჩვენ დედის ძუძუსთან ერთად მოგვიწოვია შეგნება და გრძნობა პატიოსნების, ძმობისა და ამხანაგობისა. ჩვენ ძვალ-რბილში გვაქვს გამჯდარი შეგნება წმინდა მოვალეობისა წინაშე ერთმანეთისა და ჩვენი ტურთა საქართველოსი. დუხჭირი ცხოვრება ყველაფერს წაგვართმევს, ქაბუკობის ყუავილს დაგვიკნობს და მზესაც დაგვიბნელებს, მაგრამ რაინდობაზე, ვაჟ-

კაცობაზე, პატიოსნებაზე და კეთილშობილებაზე ვერასოდეს ხელს ვერ აგვალებინებს! ვერა—ასო—ოდეს! ვერა—ასო—ოდე—ეს!!! მე-გობრებო! ბატონებო! ამხანაგებო! გთხოვთ დასცალოთ სადღეგრძელო ამ პატიოსნების, ამ ვაჟკაცობის, რაინდობის და კეთილშობილების საუკეთესო წარმომადგენლისა, დღევანდელი ჩვენი მასპინძელისა, გულუხვის, პურმარილიანის და ხელგაშლილ ქართველისა—ბაგრატ დავითაშვილისა! ვაშა სასიქადულო მამულიშვილს! ვაშა ამის კაცურ კაცობას! ვაშა საქართველოს, რომელმაც ასეთი შვილი გაგვიზარდა!

— ვაშა-ა! ვაშა-ა! ვაშა-ა-ა! — გრიალებდა გაქედილი დარბაზი.

დუღუკი ტუშს უტრავდა, ჭიქებს ჭახა-ჭუხი გაჰქონდათ; ყველანი აიშალნენ და აირივნენ; ზოგნი დავითაშვილს ჰკოცნიდნენ, ზოგნი—კვაჭანტირაძეს, ზოგნი კიდეც—ერთმანეთს. ტუშს ლეკური მოჰყვა, ლეკურს—დავლური; მერე ყველაფერი და ყველანი ერთმანეთში აირივნენ.

სალამოზე შავი ზღვის იმ კუთხეში განთქმული ნორდ-ოსტის ქარიშხალი ამოვარდა. მთერალი გემი ჭრიჭინებდა, ჰკენესოდა და ნაფოტივით ადიოდ-ჩადიოდა. ნასმევი-ნაქმევით და ნაქარიშხალევით წაიბილწა და წაირყვნა მოკრიალებული „პუშკინი“. მოსამსახურენი ძლივს ასწრებდნენ იმის გარეცხვას, თან „ნამდვილ რუსულ გინებით იგინებოდნენ.

მეორე დღეს ყველანი იმ ლამის ფათერაკს მხოლოდ ქარიშხალს აბრალებდნენ.

დილით „პუშკინი“ დიდის წვალებით, ქანაობით და ყირამალა დგომით ნოვოროსიისკში შევიდა. ტრაპი რომ მოადგეს, გემზე ქუთათელმა ჭიპი ჭიპუნტირაძემ ამოჰყო თავი. გაიკვირვეს და გაოცდნენ. მაშინვე შემოეხვივნენ:

— გამარჯვება, ჭიპი!... ჭიპი, რაღა ხარ?.. ჭიპი, აქანე რა გინდა?

— დალახვროს და დასწყევლოს ამათი თავი და ტანი, აი, ეს მინდა! ეშმაკიც ვეფერს გოუგებს ამ უბედურებს!

— რაშია საქმე, ჭიპი? აქ რამ მოგიყვანა?

— აბა, მაშ ღვანკითში წავსულიყავ?! გაგონილა სამე, რომე ბერლინის უნივერსიტეტი პარიზში იყოს, პარიზის კიღო ლონდონში?! რუსეთში ასთე ყოფილა, რომე თურმე მოსკოვის უნივერსიტეტი კიევში ყოფილა, აბა კიევისა აღბათ ვარშავაში იქნება?!

— რაშია, ბიჭო, საქმე? გაგვაგები!.. რა დაგემართა, რა მოგივიდა?

— ღმერთმა ნურათფელი გააგებოის, ვინცლამ აგი მოიგონა. ბიჭო, გოუგია ვისმე, რომე ნოვოროსიის უნივერსიტეტი ადესაში იყოს?! ამიზა არ ვამბობ, რომე მოსკოვის უნივერსიტეტი ალბათ ჩოხატაურში ან ბანძაში იქნება თქვა? ნოვოროსიის უნივერსიტეტი ნოვოროსიისკში იქნება თქვა, ვთქვი და წამევედი.

ორმოცი სტუდენტის ხარხარი გაღმა ქალაქს მისწვდა.

— რას იცინით, ყაზილარებო?! მართალს არ ვამბობ, თუ? ხარხარის ხელახალმა გრიალმა გემი შეანძრია.

— იცინეთ, ბიძია, იცინეთ! მე გევიფხიკე, თვარა თქვენ რა გიჭირთ?.. რავე ხარ, კვაჭი? შენი იმედით ვიყავი აქინე, თვარა ზღვაში გადავეარდებოდი... რაიო, სასტუმროში? აბა, მაიზა ფულს დავხარჯავდი! მივედი გიმნაზიის დირექტორთან. შემარცხვინა. რა დროის სირცხვილია, ფული მინდა თქვა! მომცა ოცი მანათი, მეტი რა გზა ჰქონდა. ჩემი ადრესი ჩეიწერა... რაიო? ელოდოს, ბაბუა ჩემი გოუგზავნის. რავე იცინით, თქვე ყაზილარებო?! აქინე რომე დამკიდოთ, ორ მანეთს ვერ მიპოვნით. რომ მქონდეს კიდეც... ჯერედ არ გაგვიტებულვარ, რომ დოვუბრუნო. მერე რა იქნება—ვინ იცის!

ყორანაშვილი ერთ ერთ ჯგუფს ანათლებდა:

— აი, აქვე თუაჰსეა. უწინ ნიკოფსია ერქვა. საქართველოს საზღვარი აქ იყო. ისტორიკოსი სწერს: „ნიკოფსიიდან დარუბანდამდისო“... აქვეა ჰელენჯიფი, ტოლსტოველთა კოლონია... აი, ეს ცემენტის ქარხნებია... იქით აბრაუ-დიურსოს მამულა. მშვენიერი ღვინო და შამპანური აქეთ...

კვაჭი იმ ღამეს ისევ ადესელ ქერა ქალს აჰყვა. მისი სახელი და გვარი? რებეკა ისაკას ასული იდელსონი. საიდან მობრძანდება? ტფილისიდან. ვინაობა? რებეკა ჯერ ყოყმანობდა, მერე ენა ამოიღვა, რადგან კვაჭის ისეთი ტკბილი, მომხიბლავი და სანდო თვალი და ენა ჰქონდა, რომ ქვასაც კი გულს გაუღელავდა და ენას გაუხსნიდა.

რებეკას ქმარი ჰყავს; ხნიერი და მდიდარი ადესელი ვაჭარია. ჟანდარმებმა იქვი მიიტანეს, რევოლუციონერებს დიდძალი ფული მისცაო. იდელსონი ტფილისში გაიპარა, მაგრამ გაიგეს და დაიჭირეს. ამის გამო რებეკა ტფილისში იყო. ეხლა იმისს ქმარს ეტაპით ადესაში ჰგზავნიან, ხოლო რებეკა გემით სახლში ბრუნდება... არა, რებეკას არ უჭირს ფული, თვითონაც სამი დიდი სახლი აქვს ადესაში, მაგრამ... რებეკა მარტოა და გამოუცდელი, ის ეძებს მრჩეველს, დამხმარეს, ნუგეშის მცემელსა და მეგობარს... რებეკა ნუ სტირის?! როგორ არ იტიროს მარტონებმა დედაცაცმა, დაღლილმა

და უნუგეშომ!.. მერე რა ატირებს? რა აწუხებს?! განა კვაჭი აქ არ არის—რაინდი უმწიკვლო და უშიშარი? ის დაეხმარება საწყალ რებეკკას, ის გაუწევს მას მეგობრობას, ის გაჰყვება ბოლომდის ამ საქმეს, ზედ გადაეგება და იქამდის მიჰყვება, სანამ დროებით დაქვრივებულს რებეკკას თავის საყვარელ ქმარს არ დაუბრუნებს. ნუ, ნუ სტირის რებეკკა!.. ნუ იღრუბლავს იმ ვარსკვლავოსან თვალებს, თორემ... კვაჭიც ატირდება... კვაჭისაც ელევა ძაღლონე... კვაჭისაც ერევა თვალებზე ცრემლი... კვაჭიც სტირის... სტირის და თვალცრემლიან რებეკკას წელზე ხელსა ჰხვევს, თან ფაფუკ ხელებს უკოცნის და ანუგეშებს.

მართლა ვაჟკაცურად ანუგეშა: ჯერ სიმაგრის მეორე რიგი აიღო, მერე სასტიკ იერიშით უკანასკნელი კოშკი შეანგრია და უძლეველი ქერა ციხე სავესებით დაიმორჩილა.

— ალა, მომილოსავს!—გაუღიმა მეორე დილით ჯალილამ კვაჭის.—მაგისთანა „მათუშკას“ ზალიან ზნელად იშოვნის კასი.

— რას მისცემ ასეთ ქალში, ჯალილ?

— ათი სელისადი სისოსხლე!

კ ა რ ი მ ე ო რ ე

აქა ამბავი ამხანაგობის დაარსებისა და მეორე საბედოსთან ჩასახლებისა.

ადესაში ქვაპი ლანჩერონის ქუჩაზე, კაპიტანის სიდოროვის ბინაზე დასახლდა. ხალვათი და კობტად მორთული ოთახი მისცეს. სიდოროვი მუდმივ ზღვაზე სცხოვრობდა, მუდმივ მგზავრობაში იყო გართული. მისი გემი „პუშკინი“ ორ კვირაში ერთხელ დაბრუნდებოდა ხოლმე ადესაში და სამიოდე დღის შემდეგ ისევ ბათომში მიდიოდა.

სიდოროვს სამი ქალიშვილი ჰყავდა, სამივე მომწიფებული და გასაფრენად მომზადებული. მისი ხნიერი მეუღლე გართული იყო მხოლოდ ორი საქმით, ორი აზრით და მიზნით: ოჯახის მოვლა-პატრონობით და ქალების გათხოვებით. კვაპი ამ ოჯახში ისე მიიღეს და ჩაისახლეს, როგორც ძვირფასი სტუმარი, როგორც იმ ოჯახის ერთგული მცველი და უფროსი წევრი.

სიდოროვის უნცროსი ქალიშვილი ვერა ტანდაბალი, სრული, ცისთვალა და ცუგრუმელა ქალი იყო. მუდმივ დაჰგორაკდა, ფუსფუსებდა და უმიზეზოდ იცინოდა. დილით კურსებზე დარბოდა, მერე დედას ჰშველოდა, ხოლო საღამოობით სტუდენტებს მისდევდა.

ვერამ მართლა დაიჯერა კვაპის უმფროსობა ოჯახში და სამ დღეში გაუშინაურდა: უცინოდა, ეხუმრებოდა და მაშინაც კი არ ერიდებოდა, როცა კვაპი ჩაუცმელი იყო, ან ლოგინში იწვა. ჩაის ან ყავას შეუტანდა, გვერდით მოუჯდებოდა, ცისფერ თვალებს შეანათებდა და უდარდელ ბელურასავით სკიკიკობდა. კვაპი ნამძინარევე თვალებს იფშენებდა, იზმოვებოდა და ხელებს უწესოდ და უალაგ-ალაგას აფათურებდა. ვერა კვაპის ხელებს უმშვიდებდა, „КАВ-КАЗСКИЙ ЧОРТ“-ით აჯავრებდა, თვითონაც ცოდვილობდა, კვაპისა ციკანჯავდა და, ბოლოს, აწითლებული და თმაგაბურძენული იმ ოთახიდან ძლივს გავარდებოდა.

ერთხელ ღვინით გაბრუებულმა კვაპიმ ის ქალი ხელთ იგდო, ბავ-

შევით აიტაცა და... გონება დაჰკარგა, გაგიჟდა და გამხცდა. ვერა ხელიდან გაუსხლტა და ოთახიდან ბურთივით გაგორდა.

მას აქეთ ვერა კვატის ოთახში აღარ შედიოდა და თავის „ძმას“ ისე ერიდებოდა, როგორც უცხოს.

კვატის წინათვე გადაწყვეტილი ჰქონდა იურიდიული მეცნიერების შესწავლა. ეს ხელობა — ვექილობა, კანონები და ფინანსები — უფრო ეგუებოდა და ეთვისებოდა კვატის ბუნებას, ხასიათს, მიზანს და სულისკვეთებას. ბესო შიქიამ კვატი მეორე დღესვე ამ ფაკულტეტზე ჩასწერა. კვატომ და მისმა მეგობრებმა საყიდელ წიგნების სიაც შეადგინეს. კვატომ, შიქიამ და კიპუნტირაძემ იმდენი წიგნები იყიდეს, რომ შემდეგში კიპუნტირაძე სამართლიანად იტყოდა ხოლმე:

— იმოდენა წიგნებს ზედაც ვერ გადავახტი, თვარა წაკითხვას და დასწავლას ვილა ჩივია!

კვატის მეგობრებიც იმავე უბანში დასახლდნენ, საცა კვატი ბინადრობდა. ალბათ შემთხვევით მოხდა, რომ ჩხუბიშვილიმაც და ჰაელაბრიანიმაც კვატის ქუჩაზე დაიბუდეს. დღე არ გავიდოდა, რომ ტფილელნი და ქუთათელნი ერთმანეთს არ შეჰხვედროდნენ. ერთმანეთი მალე დასუნეს, გაზომეს, ასწონეს, შეიგუეს და შეითვისეს. რაღაც იდუმალმა ძალამ ექვსივენი დააახლოვა, შეაერთა და შეადულა.

ჯალილაც თავის თაბახით ახლო-მახლო სტრიალებდა და ყვიროდა: „რაჰათ-ლუჰუმ! რაჰათ-ლუჰუმ“. როცა კვატის ან იმის მეგობრებს თვალს მოჰკრავდა, ქუდს მოიშვლებდა და ცხენის კბილებს გააეღვებდა:

— საბაჰ ხეირ ოლსუნ, კნაზებო! ქეიფში როგორ ბზანდებით? მობზანდით, ნულა ბუირუნ!

მეგობრებიც ჯალილას ხელს მისცემდნენ და იმდენს ტკბილეულობას მიირთმევდნენ, რომ მეორე დღემდის ჭამის მადა აღარ ჰქონდათ. ჯალილაც მალე შეითვისეს და დაიმეგობრეს. მწვადის საჭმელად და კახურის დასალევად ქართულ დუქანში რომ წავიდოდნენ, ჯალილას აიყოლიებდნენ, გვერდით მისევამდნენ, ოხუნჯობდნენ, ლაზიანდარობდნენ და ჯალილას შიქპასტას და ბაიათს აღრიებდნენ.

სწავლას ჯერ ყველანი გულმოდგინედ შეუდგნენ. დროზე მიდიოდნენ, ყველა ლექციებს ესწრებოდნენ და შინაც ცდილობდნენ საგნების ხელის დარევის, მაგრამ თანდათან შენეიდნენ, ძალა გამოელიათ და ხალისიც ჩაუქრათ. გზა მეცნიერებისა მათთვის მეტისმეტად გრძელი, უღეველი და უძლეველი გამოდგა. ნელ-ნელა ნაბიჯს უკლეს, ჩამორჩნენ და იმ უსაქმო და მუქთი სტუდენტების

ხროვაში გაერივნენ, რომელნიც დიპლომის, ძიებასა და მოლოდინში ათიოდე წელიწადს მუდმივი სტუდენტის სახელს ატარებდნენ. წიგნები კუთხეში მიჰყარეს და თავი მისცეს ბულვარებს, ჩვენებურ ღუქებს, ევროპიულ რესტორანებს, ფანკონის ყავახანას, ქალაქის თამაშს, ცირკს, ღვინოს, ლაზღანდარობას, სალახანობას და იაფი მეძაგების ძებნას.

კვაჭიმაც ყელამდის შესტოპა იმ ქაობში, თან იმრიზებოდა და იმ ქაობის ჭუჭყსა და სუნს თაკილობდა და იხამუშებოდა, რადგან ბუნებით თავისს ამხანაგებზე უფრო სუფთა და ფაქიზი იყო. აპყვა მეგობრებს მაინც და ისინიც აიყოლია, რადგან ბედს სცდიდა და თავისს საარაკო მზეთუნახავს დაეძებდა. საბედოს დევნასა და ძებნაში კვაჭიმ ქვემო სართულების ჭუჭყის ავი სუნიც გამოსცადა და მწარე გემოც იგემა. მერე უცებ ამოიყურყუმელა: იათფასიან მეძაგებს ზურგი შეუბრუნა, ღუქან-სარდაფებისაკენ გზა მოიჭრა, ისევ ზემო სართულებში აიწია, ისევ სუფთა ჰაერით დაიწყო სუნთქვა და თანდათან პლებისს მტვერი და ჭუჭყი ჩაირეცხა. კვაჭიმ ამხანაგებსაც ხელი დაავლო და ღუქებიდან, ბნელ ქუჩებიდან და მყრალ სარდაფებიდან ამოიყვანა. კვაჭი რომ ორის საფეხურით აიწევდა ცხოვრების კიბეზე, ამხანაგებსაც ერთის საფეხურით მაინც აითრევდა, მაგრამ ისევ ზოგნი უკან იხევდნენ და კვაჭისაც ხშირად თან ჩაითრევდნენ ხოლმე.

მეგობრებისათვის კვაჭი ხელგაშლილი და უხვი იყო. ამიტომ თავისი ამხანაგებისათვის ჯიბე ყოველთვის პირ მოხსნილი ჰქონდა, თუმცა ხელს მაინცა და მაინც ღრმად არ ჩააყოფინებდა. უფრო ხშირად კვაჭის ჯიბეში ქიპი ქიპუნტირაძე და გიგო ჩხუბიშვილის ხელები ჩა-ცურდებოდნენ ხოლმე.

საქმე თავის თავად ისე დატრიალდა, რომ კვაჭის და ამხანაგობას საერთო თანხა გაუჩნდათ. ჰავლაბრიანის ხაზინადრობაც თავის თავად გაიჩარხა. სედრაკამ რომ ხელში ძალა ჩაიგდო, გაიბლინძა და გაძუნწდა. დღე არ გავიდოდა, რომ ამხანაგებისთვის დარიგება არ მიეცა და გრძელი ლექცია არ წაეკითხა:

— ვაა, ლილახანაა? მანთაშოვის ბანკი ხომ არა ვართ, რომ ყვირით: მომეცი და მომეცი! ფულს ცოტა ხელი მოუჭირეთ, რალა!

— შენ ფული მოიტა,—ეტყოდა ჩხუბიშვილი: —დარიგება კი მამა შენს გაუგზავნე სიღნაღში.

— სიღნაღს თავი დაანებე, შენ შენს გორზე იფიქრე, პანტიო და მაყალო ვაშლით რომ ქვეყანას ატყუილებთ.

— მეიტა ფული, შე სირაჯო, შენა!—მივარდებოდა ჭიპუნტი-რადე:—მეიტა, თვარა რავარც ამოვირჩიეთ, ისეთ ჩამოგადებთ.

ჰავლაბრიანი წარბსაც არ შეიხრიდა და ბუხსაც არ აიფრენდა.

— თუ ჩამომადებთ, მე შენ გეტყვი, მეფე ჩამოგიგდიათ ტახტიდან. შენისთანა ხონელს რომ ვემსახურები უფასოდ, მაგის მადლობელიც იყავი.

ბოლოს დავას ისევ კვაჭი გადასჭრიდა ხოლმე და ამხანაგებს ხუთიოდე მანეთს კიდეც შესწირავდა, სედრაკას კი მხარს დაუჭერდა და შეაქებდა.

ქართველთა სათვისტომოს გამგეობის არჩევა რომ ხდებოდა, კვაჭიმ და ამხ.-ამ გაიწ-გამოიწიეს, ჩოჩქოლი ასტეხეს, ავითაცია გასწიეს და ბესო შიქია ხაზინადრად აირჩიეს. მას აქეთ ამხანაგებმა ოდნავ სული ღოთიქვეს და სედრაკასგან ნახევრად თავი გაინთავისუფლეს. როგორ ახერხებდა ბესო თავისთვის და ამხანაგებისთვის ცალიერ სალაროდან ფულის შოვნას, ეს საიდუმლოება მხოლოდ კვაჭიმ და ბესომ იცოდნენ.

კვაჭი ხშირად იტყოდა ხოლმე: ღმერთს რომ ქართველისთვის იმდენი ჭკუა და შრომის უნარი მიეცა, რამდენიც მადა და წამბაძველობის ნიჭი მისცა, ეს ხალხი აქამდის ქვეყანას გადააბრუნებდა. ეს თქმულება კვაჭიზე და იმის სამიოდე მეგობარზე იყო გამოჭრილი. განგებას მათთვის უხვად მიეცა თვალი, დაკვირვება და ადვილად შეთვისების უნარი. კვაჭი ისე არ გაივლიდა ქუჩაში, ან წუთს არ დაჰკარგავდა ყავახანაში ან რესტორანში, რომ ახალი რამ არ შეემჩნია და მეორე დღესვე არ წაებამნა. თვალს დაადგამდა ვინმე სნობს უსაქმო დენდის, გათლილ არისტოკრატს და მეორე დღესვე ცუდი ნიშნის მშვენიერ ასლად გადაიტყეოდა. ისიც კი ზედმიწევნით შეითვისა, თუ როგორ უნდა დაეჭირა ოდნავ გაშვებულ თითებში პაპიროსი, პირიდან და ცხვირიდან როგორ უნდა გამოეშვა ბოლი, ჯოხი ხელში როგორ უნდა დაეტრიალებინა, როგორ უნდა მოეხადა სტუდენტური ქუდი, თავი დაეხარნა, წელში მოხრილიყო, გაეღიმა, ან ფეხი ფეხზე გადაედო, ან ლაქიასთვის თითით დაეძახნა და დაუდევრად ცხვირით წაელულულუნა: ე-ე-ე, გარსონ!

ისედაც ლამაზი, ტანადი და თვალადი კვაჭი კვაჭანტირადე მოკლე ხანში ერთი ხუთად გაიზარდა და ადვილად შეერია და შეეთვისა იმ ჯურის საზოგადოებას, რომელიც საკუთარი ცხვირის გარდა ვერავის ამჩნევს და არავის ჰკადრულობს.

აქა ამბავი ისაკას განთავისუფლებისა და პირველ სა-
ბედოს გაფრენისა.

კვაჭი თავს ევლებოდა რებეკკა იდელსონს, რომელიც მეტის მეტად ფრთხილობდა და თავის სიყვარულს ჰმაღავდა. მას ბევრი ნათესავი და ნაცნობი ჰყავდა ადესაში, ამიტომ ქორებსა და მითქ-
მა-მოთქმას მეტად ჰშიშობდა და ერიდებოდა. ერთმანეთს ზოგჯერ კვაჭის ბინაზე შეხვდებოდნენ, ზოგჯერ კი — რებეკკასთან.

რებეკკა ლანყერონის ქუჩაზე სცხოვრობდა. ქმარი დაპატიმრებული ჰყავდა, მაგრამ დროებით დაქვრივებულ ლამაზ დედაკაცს ოციოდე ნათესავი სდარაჯობდა — ზოგი საკუთარი და ზოგიც ქმრისა. კვაჭიმ მაინც პირველ დღესვე ხელთ იგდო ის უებარი გასაღები, რომელიც თუნდ ცხრაკლიტურ ციხეს ყველა კარებს გაუღებს ხოლმე: მან თითო მისვლაზე რებეკკას პირფარეშისთვის და მეფზოვეს-თვის სამი მანეთი გადასდო და დამფრთხალი ქვრივიც ადვილად დაამშვიდა და მისი დარაჯების გულისყურიც გააყუჩა.

კვაჭის ძვირად უჯდებოდა ეს სიყვარული. ვახშამი, თაიგული, ტკბილეულობა და ათნაირი წვრილი ხარჯი ერთმანეთს მოსდევდა.

ბოლოს, ორი თვის შემდეგ რებეკკას ქმარი ისაკა იდელსონი ტფილისიდან ადესის ციხეში ეტაპით გადმოიყვანეს. კვაჭიმ რომ ეს ამბავი გაიგო, დატრიალდა და გამოცოცხლდა. ერთხელ რებეკკას უთხრა:

— ჟანდარმი პავლოვი გავიცანი. თურმე ძველის-ძველი ნაცნობები ვყოფილვართ. წინათ ქუთაისში მსახურებდა. თქვენი ქმრის საქმე იმას ჰქონია ჩაბარებული. გამოვკითხე... საქმე ძალიან ცუდად ყოფილა, თუმცა არც უიმედოა...

რებეკკა მაინც სიხარულით ცას დაეწია, რადგან კვაჭის და პავლოვის ნაცნობობამ მას იმედი მისცა და გული გაუმაგრა, ხოლო მისი ქმრის საქმე რომ მეტად სახიფათო იყო, ეს წინათაც იცოდა. იმ დღიდან კვაჭიმ ფრთხილი და ოსტატური თამაში დაიწყო. პავლოვი მართლა ხელ-ახლად გაიცნო ადესელ ბოქაულის დვალის-შვილის შემწეობით, მერე ერთხელ-ორჯერ დაჰპატიჟა ვახშამზე და სმაში გაკვრით უთხრა:

— მართლა, როგორ არის იდელსონის საქმე? რას აბრალებთ?

— პარტიის წევრობას და დახმარებას.

— მერე, რა მოელის?

— თუ დაუმტკიცდა — კატორღა, თუ არა და — უბრალო გადასახლება.

— მერე, უმტკიცდება დანაშაული?

— არა მგონია.

კვაჭიმ ბაასს კვალი გადაუდლო:

— ევროპისაკენ ხომ არ აპირებთ გასეირნებას?

— ჩემი ოცნებაც ეგ არის, მაგრამ სამგზავრო ფული არა მაქვს.

— უფულობა რა მოსატანია! ათასი მანეთი არ გეყოფათ?

— ათას მანეთად ნახევარ ევროპას მოვივლი და კარგადაც ვიქეიფებ.

— მაშ ჩვენი მეგობრობის ნიშნად მიიღეთ ჩემგან ათასი მანეთი.

პავლოვმა არც გაიკვირვა და არც იუჟადრისა და იმ ფულის წყაროსაც მაშინვე მიაგნო. კვაჭიმ ზრდილობიანი მადლობა გადაუხადა და ხელი ჩამოართვა. ცოტა ხნის შემდეგ კვაჭიმ ისევ იდელსონი ახსენა:

— ერთი პატარა თხოვნა მაქვს. თუ იდელსონს გადასახლება მიუსაჯეთ, გადასახლების ნაცვლად უცხოეთში წასვლის ნებართვა მოუხერხეთ.

— ეგ ადვილია. პირობას გაძლევთ, რომ სამ დღეში გავუთავებ საქმეს.

— არა, არა. ჯერ ნუ გაანთავისუფლებთ. როცა დრო მოვა, შეგატყობინებთ.

— კიდევ ერთი თხოვნა,—უთხრა კვაჭიმ ერთი საათის შემდეგ, როცა ორივენი კარგად შეზარხოშდნენ:—ნურავის ეტყვი, რომ იდელსონი შეიძლება ასე ადვილად გადარჩეს. პირიქით, დააშინეთ კატორღით და...

და კვაჭიმ ორივე თითით ყანყრატოზე ყელსაბამი გაიკეთა.

— ჩემთვის ძალიან საჭიროა, დიდ მადლობას გადაგიხდით.

პავლოვმა ჩაიციხა:

— მესმის, კარგად მესმის. ადვილი საქმეა, ეგრე იყოს. ისე დაეაშინებ იმის ქერა ლამაზს, რომ ახლოს აღარ მომეკაროს. დანარჩენი თქვენ იცით.

მეორე დღეს კვაჭიმ უპასუხა რებეკკას:

— ჩემო დედოფალო! ძალიან მეძნელება თქმა: ცუდი გული მაქვს, მეშინიან.

— სთქვი, ნუ გეშინიან.

— მაშ არ შეგეშინდება? პირობას მაძლევ? ეხლავე გაფრთხილებ, რომ ხიფათის ამორება შეიძლება, მაგრამ... ახა, ღმერთო ჩემო! რაღა მე დამაკისრა ბედმა ასეთი სათუთი და ფაქიზი საქმე?... კარგი, კარგი... გეტყვი. საქმე ის არის, რომ პავლოვს ერთი საბუთი

აქვს, რომელიც შენს ქმარს ყველაფერს უმტკიცებს.. რაო, შენ რომ მითხარი? ჰო, მგონი, შენც მითხარი... სწორედ ის ქალაღი ჩაუვარდა ხელში. ჯერ საქმეში არ ჩაუკერებია... ჯერ მოვიცდიო... მეც მინდა იდელოსონთან ერთად ევროპაში წასვლა... დანარჩენი შენ იცი... რაო, დღეს იყავი პავლოვთან? დაგაშინა? რამდენია საჭირო? აბა, როგორ გითხრა?.. ოჰ, ღმერთო ჩემო! აბა, რა ჩემი საქმეა შუამავლობა! ბოლოს და ბოლოს, ისაკას განთავისუფლება ძალიანაც არ მეჩქარება, რადგან... ხომ მიმიხვდი მიზეზს?... კარგი, გენაცვა, კარგი, ნუ აღელდი... ნუ სტირი, თორემ მეც ვიტირებ... კარგი, გეტყვი. ძალიან ბევრს თხოულობს: ხუთი ათასიო.. მაშ თანახმა ხარ? ერთი შენი ქმრის ხელნაწერი მომეცი, უნდა შევადარო იმ საბუთს.. ეს არის? ეს მისი მონაწერი სიყვარულის წერილია, არა? ხა-ხა-ხა! წაეკითხავ! ენახოთ, როგორ უყვარხარ იმ ბებერს... ბოდიში! ბოდიში! ხვალ გეტყვი ყველაფერს. ბევრია ხუთი ათასი, ძალიან ბევრია, მაგრამ რა ვქნა, რაკი შენ დასთანხმდი, მე რაღა მეთქმის!.. მაშ ხვალამდის, ჩემო ძვირფასო!

კვაჭიმ ისაკა იდელოსონის წერილი ჩაიღო ჯიბეში და წამოვიდა. მეორე დღეს რებეკას ნათესავებს თათბირი ჰქონდათ. ამავე დროს კვაჭი ისაკას ხელნაწერს გულდასმით სინჯავდა, ჰბაძავდა და სცდილობდა მისი ხელის შეთვისებას.

იმავ ღამეს კვაჭი და პავლოვი ისევ ერთად ვახშმობდნენ რესტორანის კაბინეტში. შეთანხმდნენ და მორიგდნენ.

— კეთილი, ადვილია, ხვალ მოვიდეს.—სთქვა პავლოვმა:— ეგრე ვეტყვი...

მეორე ღამეს ჩახუტებული რებეკა და კვაჭი ეკურკურებოდნენ ერთმანეთს.

— დიდი ჯენტლმენი ყოფილა პავლოვი.—ამბობდა რებეკა:— ძალიან თავაზიანად მიმიღო. მითხრა: ან სახჩობელა, ან პარიზიო. ერთ კვირაში გამოირკვევაო, იმის ბედს ერთი საბუთი გადასჭრისო. შენი სახელიც გაკვრით ახსენა: ნაპოლეონ აპოლონიჩი ჩემი საუკეთესო მეგობარიო, მეტად სანდო და ფრთხილიო.

— აკი გითხარი, ჩემო ტურფავ, საქმე გათავებულია მეთქი! ეხლა მითხარი, ვისი ნაწერია ეს ბარათი? იცანი, განა! მიკვირს, როგორ მოუვიდა ეს სიბრძნე ისაკას, ასეთს გამოცდილ ადამიანს?.. კარგი, ხვალ დილით ჩაგაბარებ ამ ბარათს... ათ საათზე სახლში დაგიხვდები... ნახევარი მერე იყოს, როცა ისაკას გამოუშვებენ..

მეორე დღეს კვაჭიმ თანხის ნახევარი მიიღო და ის საბუთი რებეკას თვალ წინ დასწვა. ერთი კვირის შემდეგ რებეკა და ისა-

კა იდელსონი, რომელსაც ათი დღის ვადა ჰქონდა მიცემული, ქალაქში დარბოდნენ, პასპორტებს თხოულობდნენ და სამგზავროდ ემზადებოდნენ, თან ერთმანეთს და თავიანთ მახლობელ ნათესავებს პირზე ხელს აფარებდნენ, საიდუმლოებას ჰმაღავდნენ და შიშით ძრწოდნენ და თრთოდნენ.

იმავე ხანებში კვაჭიმ თავის მამდინარე ანგარიშს აზოვის ბანკში რამდენიმე ათასი მანეთი კიდევ მიუმატა.

ის უკანასკნელი დღე კვაჭიმ და რებეკკამ ერთად გაატარეს.

აუწერელია ის დღე, შავი და იმავე დროს ცეცხლიანი დღე გაყრის და განშორებისა, სიყვარულის ძაფების დაწყვეტისა, ორის ცეცხლმოკიდებულ გულის გახლეჩისა, ორის გაერთიანებულ სხეულის გაპოვისა და ერთმანეთში არეულ ორის სულის გაგლეჯისა!

დადგა ცრემლის გუბე, ასტყდა ქვეთინი და წივილ-კივილი, იყო გაავეებული ხორცის გლეჯა, სიმწარისა და სიტკბოების კბენა, ბალამიანი სევდა, ბნელობა, ნუგეში, დაპირება და ფიცი მარადიულ, დაუქნობ და დაუფიწყარის სიყვარულისა.

იმ ღამეს კვაჭი ისაკას და რებეკკას გასაცილებლად სადგურზე გავიდა, თუმცა, როგორც იმ დილით უთხრა რებეკკას, ძალიან ეშინოდა თავისი დარდისა და გულის კენესის უნებურ გამხილებისა და გამელავნებისა.

სადგურის ბაქანზე ჟანდარმი პავლოვი და კვაჭი ერთმანეთს შეჰხედნენ.

— თქვენც უცხოეთში მიბრძანდებით?—ჰკითხა კვაჭიმ.

— დიალ, პარიზში გიახლებით.

— იდელსონის ფულით!—გაიფიქრა კვაჭიმ და პავლოვს გაჰყვა.

რებეკკა და ისაკა უკვე კუბეში ისხდნენ. შემთხვევით პავლოვისთვისაც იმ კუბეში მიეცათ ალაგი. ორივენი შევიდნენ და ოდნავ შეფერხდნენ.

— არა გიშავთ რა!—ჩაერია კვაჭი:—ბედმა ისევ შეგყარათ გამომძიებელი და ტუსალი. ერთმანეთს არ წაეკიდებით, რადგან აი, ეს მშვენიერი მომრიგებელი გეყოლებათ.

და რებეკკას ხელზე აკოცა. სამივემ ოხუნჯობაში ჩაახრჩეს თავიანთი გულის ბრაზი და უხერხული მდგომარეობა.

ცოტა ხნის შემდეგ ისაკამ კვაჭი ვაგონის დერეფანში გაიწვია და უთხრა:

— თქვენს სიკეთეს სიკვდილამდის არ დავივიწყებ. ბევრი არ შემიძლიან, მაგრამ... არა, არა! უნდა მიიღოთ, უეჭველად უნდა მიიღოთ!

ხელში პაკეტი ჩასჩარა და ისევ კუბეში შევარდა. იმავ წუთს რებეკკა გამოვიდა, კვაჭის მარცხენა ხელი ჩამოართვა და შუა თითზე დიდი ბრილიანტის ბეჭედი გაუკეთა.

— რებეკკა!.. ჩემო დაუვიწყარო!.. ჩემო ძვირფასო მეგობარო! გულაჩუყებული რებეკკა ცრემლს იწმენდდა და ბუტბუტებდა: — სახსოვრად გქონდეს... არ დაივიწყო შენი რებეკკა... შენი გულითადი მეგობარი რებეკკა!

მიიხედ-მოიხედეს, დრო იხელთეს და ფიცხელის, მაგრამ ცხარე და უკანასკნელის კოცნით გადაჰკოცნეს ერთმანეთს.

მესამე ზარი ჩამოჰკრეს. კვაჭი და მიმავალთა ნათესავები გამოეთხოვნენ მგზავრებს და ვაგონიდან გავიდნენ. მატარებელი დაიძრა. რებეკკა და კვაჭი იქამდის უქნევდნენ ერთმანეთს ხელსახოცებს, სანამ მატარებელი მეორე მატარებელს არ მიეთვარა.

აქა ამბავი მადამ ლაპოშისა.

იმავ ღამეს, როცა კვაჭის ტურფას—რებეკკას მატარებელი მიაქროლებდა, კვაჭი თავისს ამხანაგებთან ერთ შანტანში სევდას იქარვებდა:

— კარგი, შენი ჭირიმე,—ზღაზნით, ზანტად და „არისტოკრატიულად“ იცოხნებოდა კვაჭი:—ეგ „მეშჩანობა“, მეტი არაფერი. რა არის ადესა, რა უნდა იყოს აქ ცხოვრება! არაფრის სწავლა აქარ შეიძლება... ან მოსკოვში წავალ, ან პეტერბურგში. მომწყინდა ამ ქუჩყიან სოფელში ხეტიალი. ხელის გასანძრევი ალაგი არ იშოვება... ადესა ჩემთვის ვიწრო ჭურჭია, შიგ ველარ ვეტევი... დაბალი კიბეა, ასაფრენი და ფრთის გასაშლელი არ მყოფნის... როდის? მალე, ერთ თვეში, ან უფრო ადრე წავალ... თქვენ? თქვენც წამოდით... გიშველით, რატომ არ გიშველით! რაო? ქუთაისი? ხა-ხა! ქუთაისი რა სახსენებელია! ჭაობია, მყრალი ჭაობი! თუნდ საქართველოც ავილოთ... კარგი, შენი ჭირიმე, ნუ ამიხიბლდები. სამეგრელო თავისთვის სცხოვრობს, კახეთი—თავისთვის; გურია აქეთ მოიწევს, ქართლი—იქით... აჰ, ეგ ტყუილია. ქვეყანაზე ასმა კაცმა ძლივს იცის საქართველოს სახელი. ან რა არის დიდი საქართველო? ბათომში რომ თავი მისდო დასაძინებლად, ფეხები უნდა ქიზიყს მიაბჯინო; სოხუმში რომ ცხვირი დააცემინო, სიღნაღიდან იძახიან: „ხეირიო“; ქუთაისში ლაითაძესთან ან ერემოსთან დანიელა ურიაშ რომ ვალ-ჟამიერ“ დაიწყოს, ყაზბეგიდან ბანს ეტყვიან, ხოლო თეარსადან დედას ლევანა „მადლობელს“ შემოსძახებს; ბორჯომში რა

პიროსი ამოიღო, ფოთიდან ოცი ხელი მაინც მოგწვდება—ჩვენც მოგვაწვევინეო; მყრალი ხელსახოცი რომ იპოვნო, მთელი საქართველო მორბის ყვირილით: „ჩემია! ჩემიაო!“ აჰ, მაგას ნულარ გამახსენებთ. გარსონ! კიდევ ერთი ბოთლი ფინ-შამპანი ლუი რედერერისა. რაო, ბესო, შენ შარტრეზი გირჩევიან? შენ, სერიოჟა, შიპრი გინდა? გარსონ! სამივე მოგვართვი, თან მოაყოლე ომარები, ანანასი, ფორთოხალი და მანდარინი.

და კვაჭი კვაჭანტირაძემ თავის სტუმრებს ოქროს პორტ-სიგარი გაუწოდა და თითის სისქე პაპიროსები შესთავაზა. პორტ-სიგარი აქრელებული იყო მონოგრამებით. შუაზე ეწერა: „თავადს ნაპოლეონ აპოლონიჩ კვაჭანტირაძეს ნიშნად რებეკკას მარადიული სიყვარულისა“, ხოლო პაპიროსებზე ოქროს ასოებით წარწერილი და დახატული იყო თავადური ღერბი, კვაჭის ინიციალების ხლართი და მისივე დევიზი:

„მე... ისევ მე... მხოლოდ მე... ჩემი... ჩემთვის... ჩემზე...“

— რა აზრია ჩაქსოვილი აქ, კვაჭი?

— ვისაც როგორც ჰსურდეს, ისე გაიგოს. აი, კიდო, აი, აქაც.

და სტუმრებს გაუწოდა ძვირფასი ბეჭედი, საათი და ოქროს-თავიანი ჯოხი; სამივე თვალ-მარგალიტით იყო შემკული, სამგანვე იგივე სახელმძღვანელო დევიზი იყო ამოჭრილი.

— გარსონ! შამპანური კარგად ვერ არის გაცივებული... Безвреднее! ამ რესტორანში აროდეს არ იციან კარგად მორთმევა... არც ანანასი ვარგა, წვრილია... ბესო, წადი, გენაცვა, ეს ოცდახუთიანი ორკესტრს მიეცი, ჩემი საყვარელი ვალსი „მარია ტერეზა“ დაუკრან...

კვაჭიმ თვალი მოჰკრა იმ სეზონის დედოფალს, იმ კაფე-შანტანის პრიმადონას, ბრწყინვალე და მზეთა-მზე პარიზელს, მაღამ ლაპოშს, რომელმაც სწორედ იმ დროს შემოანათა რესტორანში.

— სედრაკ, ა ჩემი „ვიზიტნი კარტიჩკა“, ის ქალი მოიპატიჟე. ჩქარა, თორემ სხვებმა მოიტაცეს!

სედრაკამ მამაკაცების ალყა შეარღვია:

— პრინცი ნაპოლეონ აპოლონიჩ კვაჭანტირაძე და მისი მეგობრები გთხოვთ პატივი გვცეთ.

სხვები ბუზღუნით და შურით გაიფანტნენ.

კვაჭი მოდუნებულ ზღაზვნით მიეგება იმ მზეთუნახავს და მოუბით, მორჩილად ხელზე ემთხვია.

— შარმე დე ვოტრ კონესანს... პრენს კვაშანტირაზე... სილშემიძლია ჯე, მაღამ... გარსონ!.. შერ მაღამ, ვუღე ვუ შუაზირ... (აღტა-

ცებული ვარ თქვენის გაცნობით... თავადი კვაჭანტირაძე გახლავართ... დაბრძანდით, ქალბატონო... ბიჭო!.. ძვირფასო ქალბატონო, გთხოვთ მოითხოვოთ, აირჩიოთ...).

ჩაჰკრეს, ჩამტვრიეს, წარყვნეს და შებლალეს კვაჭიმ და სედრაკამ ნაზი და ფაქიზი ფრანგული.

თვალმილულული და მიბნედილი თავადი კვაჭი კვაჭანტირაძე ბანგიან ტალღებში დასცურავს. ერთის წუთით იმისმა ტურფამ, მორჩილმა რებეკამ კვაჭის თვალწინ გაუელვა, საყვედურის ღიმილით გაუღიმა და ცისფერი თვალებით სევდა მიანათა, მაგრამ ნისლოვანი მოჩვენება და წუთიერი ლანდი უმაღლესად გადნა, გაჰქრა და შთაინთქა პარიზელი პრიმადონას ნაღვერდლიან თვალებში, რომელნიც ნელ-ნელა სწვავდნენ და ცეცხლს უკიდებდნენ კვაჭის უკვე მიმქრალს გულს.

კვაჭიც მალე აჰყვა იმ თვალებს, მალე მოაჯდა პირ-სისხლიან მხეცს, შეცურდა ბანგის ტალღებში და თავგამწევ ცხენივით გადავარდა მრუშობისა და ვნების ხანძარში.

რიტრაჟმა რომ მოატანა და მადამ ლაპოშმა თვისი მესამე „ნომერი“ რომ დაასრულა, დარბაზში ერთი ახმაზი ფრანგი შემოვიდა და პრიმადონას დაესაკუთრა. მადამ ლაპოშში კვაჭის გამოეთხოვა:

— ა დმენ, მონ შა! (ხვალამდის, ჩემო კატუნო!).

კვაჭიმ გაიკვირვა:

— რაო? იმას უნდა დაეუთმო შენი თავი? არასოდეს!

— ილ ე მონ მარი, მონ შა! (ეს ჩემი ქმარია, ჩემო კატუნო!).

კვაჭი ხახამშრალი დარჩა, მაგრამ იმ დღიდან ვერც იმ კაცის ქმრობას შეურიგდა და ვერც ის ქალი დაივიწყა.

სახლში ბრაზმორეული დაბრუნდა და დაწვა. სადილად მოსამსახურემ გაადვიდა. სასადილოში მხოლოდ ვერა დაუხვდა.

— გამარჯვება, ვერიჩკა!

ვერამ პასუხის ნაცვლად ჩაიფრუტუნა.

— რა გაცინებსთ, რაშია საქმე? სხვები სად არიან?

— დეიდასთან.

— სასაცილო რაღა არის?

— ბევრი არაფერი. გაათავეთ თქვენი ლიკიორი?

— შარტრეზი? არა. ჩემ მაგივრად თქვენ ხომ არ გაათავეთ?

წამოხტა და გაიქცა. ვერამ უკნიდან სიცილი გააყოლა. შარტრეზის ბოთლი, რომელიც გუშინ გახსნეს კვაჭიმ და ბესომ, აღარსად იყო. კვაჭის კიდევ ჰქონდა ორი ბოთლი. ერთი წამოიღო და სასადილოში შემოებრუნდა.

— რაკი აგრე რიგად გყვარებით ღვინო, ეხლა ჩემთან დალიეთ.

დაასხეს და შეჰყვნენ. ვერა რომ პაწაწა კიქას გამოსცლიდა და დასდგამდა, ზედ დააყოლებდა ხოლმე:

— კმარა, მეტს აღარ დავლევ, თორემ დავითვრები.

კვაჭი რომ ერთსაც დაუსხამდა, ეტყოდა:

— ეს უკანასკნელია, მეტს აღარც მე დაგაღვევინებ.

ვერაც ერთს კიდევ გადაჰყლაპავდა და ისევ იტყოდა:

— კმარა, ეს უკანასკნელია. მეტს აღარ დავლევ, თორემ დავითვრები.

მაგრამ, „უკანასკნელი“ მხოლოდ მაშინ გათავდა, როცა ბოთლი დაიცალა. ვერას ჯერ თვალები აუკრიალდა, მერე ღვინო ძარღვებშიც გაუჟდა. მრგვალი გოგონა მალე ამღერდა, აცქმუტდა და აკაკანდა. პირში ენას ძლივს-ლა ამოძრავებდა და აბღა-უბღას ჰროშავდა:

— შენ ჩემი ნაპოლეონი ხარ... ჩემი აპოლონიც შენა ხარ.

— შენ კი ჩემი ვენერა ხარ, ჩემო პატარავ!—მიუგო კვაჭიმ, მერე გვერდით მიუჯდა და ფუნჩულა წელზე ხელი მოჰხვია.

— ლამაზი ხარ, მაგრამ ველურიც ხარ... დაიცა, აგრე უცებ როგორ შეიძლება!.. ჰო, იმას გეუბნებოდი: მიყვარხარ მეთქი, მაგრამ მეშინიან.

— რად გეშინიან, ჩემო ტიკინავ?

— არ ვიცი... შენი მეშინიან.

და კვაჭისგან დაშინებულმა ქორთვამ ისევ კვაჭის მკერდს შეაფარა თვისი დაშინებული გული და თავი.

— ჩემო პატარავ!—ჩასჩურჩულებდა კვაჭი მიბნედილ ქალს და თავისი ოთახისკენ მიჰყავდა:—წამო, დავსხდეთ და ვიმუშაოთ, რამ შეგაშინა აგრე რიგად? ჩემი ტყუილად გეშინიან, არც ვიკბინები და არც ყაჩაღი ვარ... აი, ამ ტახტზე ჩამოვსხდეთ და დავიწყოთ.

ჩამოსხდნენ და დაიწყეს. კვაჭი მართლა არ იკბინებოდა, მაგრამ იმის რკინის მკლავებში ვერას განიერი ტანი და თხელი ძვლები ჰკვენესოდნენ, ოხრავდნენ და იგრძნობოდნენ. მერე შიშ-ნარევმა ნეტარებამ იმ ქორთვას თავში დაჰკრა და ელვასავით ფეხებამდის ჩაუბრუნა.

ორიოდე კვირა გავიდა. მადამ ლაპოშის დევნაში და დღე და ღამის გასწორებაში კვაჭი ჯიბითაც და ხორციტაც დნებოდა და

ილვოდა. შავგერმან მადამ ლაპოშისგან გამწარებული კვაჭიკო პატარა ქერა ვერაზე ყრილობდა და იკლავდა აშოტილ ჟინს.

ერთხელ შიქიას თაოსნობით მისმა მეგობრებმა პირი შეჰკრეს და კვაჭის თავს დაადგნენ. „ამხანაგობის ფილოსოფოსი“ ლადი ჩიკინჯილაძე ზანტად სჰამდა მეოთხე გირვანქა ყურძენს და თანაც იცოხნებოდა:

— კი მესმის შენი ჯინი, ჩემო კვაჭი, მარა ზომიერებაც კია საჭირო. აღამიანმა თუ გულის ჯინი არ ეილაგმა, ადრე თუ გვიან დეილუება. გოუგონე შენს ამხანაგებს, შენთვის კარგის მეტი არაფერი უნდათ.

ჩიკინჯილაძეს ჭიპი ჭიპუნტირაძე მიეშველა, რომელმაც თავის თავად დაისაკუთრა მშვერავის თანამდებობა და „კვაჭის თვალის“ სახელი. ჭიპუნტირაძე ჩვეულებრივ სცქმუტავდა და სცხარობდა:

— მე ყოლიფერი ჩაწერილი მაქვს. ამ ორ კვირაში შანტანში დახარჯე 723 მანეთი, ყვავილებზე—88 მანეთი, ეტლებზე—145 მანეთი და სხვა და სხვა საჩუქრებზე—1242 მანეთი, სულ 2198 მანეთი. ვაგონილა ასეთი ხარჯები?

— ვაგონილა?!—გაიკვირვეს სხვებმაც.

— საიდან გაიგე ჩემი ჯიბის ხარჯები?—ჰკითხა კვაჭიმ.

— შენი თვალი იმიზა მქვია, რომე ყოლიფერი გევიგო. მარა შენ ეს მითხარი: რას შობი, აწი მაი ქალიზა ასთე უნდა გედირიო! მიიზა გადაყური ამოდენა ფულს?! იმე, დედა! სილიბისტრომ რომ გეიგოს, ხომ გედირია კაკალი კაცი!

— კნიააზ, ეს რა ამბავია?—გულწრფელად ჰკვირობდა ჰავლა-ბრიანი:—კაცი არა ხაარ?! ვა, ქალი ვის არ უყვარს! ქალებიც მიყვარს და ვაუებიც... ვაა, რას იცინით? რატომ არ უნდა მიყვარდეს, ყველანი ქრისტიანები არა ვააართ?! ქალზე მანეთზე მეტი როგორ უნდა გაიმეტოს კაცმა?! მზეთუნახავი რომ იყოს, ბევრი ბევრი—სამი მანეთი და იმისი ჯანი! ჰაზირ ძმა-კა ებში დავხარჯო! ჩხუბიშვილისგან მაინც ისწავლე ჭკუა. საფანელი რომ შემოეღევა, საღამოზე რიშელიეს ან დერიბასის ქუჩაზე გავა და თვალს წყალს ალევინებს. სულ დასტადასტად მოდიან, ერთი მეორეს სჯობნიან. შენც ისე გაჰყევი უკანიდან, როგორც მეგლი მისდევს ცხერის ღუმას. გულს რომ მოიფხან, მე დამიძახე. შენ თვალეები დახუჭე და გამომყე. თუ სამ მანეთზე მეტი დავგხარჯოს... ვა, რას იცინით, თქვე ოხრებო, განა ჭკუიან სიტყვას არ ვამბოობ?!

— ეეი, ჭკუაზე მოდი, კვაჭი! ვის აჰმევ, რომ აჰმევ, მაგოდენა ფულს?! ასთუმნიანი ბეჰედი რომ უფეშქაშე, ვის უფეშქაშე?! კარე-



ტა რომ დაუჭირავე თვიურად, ვის დაუჭირავე?! თითო ვანშამზე რომ ოც თუმანს აძლევ, ვისთვის აძლევ?! დღე და ღამ რომ იქა ჰგდინხარ, ვისთვისაო, რისთვისაო?! ლუკმა გავარდეს, ჯამში ჩავარდესო: ჩვენ აქ არა ვართ, ჩვენ რაღას გვეუბნები?—ტეტიურად და პირდაპირ მიახალა გაბო ჩხუბიშვილმა.

იერიშის ავტორს კი—ბესო შიქიას გაზეთში ცხვირი ჩაეყო და ენა მუცელში ჩაჰვარდნოდა.

კვაჭი სირცხვილით ოფელში იწურებოდა და თავს იმართლებდა. ბოლოს, თავისს ამხანაგებს პატიოსანი სიტყვა მისცა, რომ ლაპოშს თავს დაანებებდა, მაგრამ იმავე საღამოს მადამ ლაპოშს თაიგული და ტკბილეულობა გაუგზავნა, ხოლო შუალამეს ისევ შანტანში მივიდა და დილამდის ისევ იმ ცეცხლში იწოდა და დნებოდა.

ტალი კვესს წააწყდა, ალხანას თავის ჩალხანა დაუხვდა. კვესმა ტალს ნაპერწკლებიც დააყრევინა და კბილებიც დაუჩლუნგა, თვითონ კი არათფერი დაიტყო. კვაჭი კვაჭანტირაძე სამტრედიელ სილიბისტროს შვილი იყო, ხოლო მადამ ლაპოში—პარიზის ნაშობი და მონმარტრის რძით ნახარდი, უკან კიდევ ბელვილის აბაში ედგა, რომელსაც ზოგნი ალფონსს აძახდნენ, ზოგნი—„კოტს“, ხოლო მადამ ლაპოში მას თავისს ქმრად ასაღებდა:

— მონ მარი ვიენ... მონ მარი ეტ ისი... ილ ე ლა... მონ მარი სე ტაშ,—შიშით და თრთოლვით იმეორებდა პარიზელი პრიმადონა (ჩემი ქმარი მოდის... ჩემი ქმარი აქ არის... იქ არის... ჩემი ქმარი მიწყრება...).

მუსსიე ლაპოშიც თავისს დროზედ გაჰქრებოდა ხოლმე, თავისს დროზედ გამოჩნდებოდა, დროზედ იღიმებოდა, დროზედ თვალებს აბრიალებდა და კბილებსაც აკრაქუნებდა.

კვაჭის მოთმინება დაეკარგა. გაცხარდა, გაფიცდა და განერვიანდა. დაჟინებით და სიმტკიცით მიიწევდა საბოლოო მიზნისკენ, თავისს ხვედრს მოელოდა და ვალის გასწორებას მოითხოვდა.

ბოლო ხანებში მადამ ლაპოში ხან „სახლში არ იყო“, ხან კიდევ თვისი „მარი“ ჯაჭვით ჰყავდა მიბმული. ბოლოს, თავად კვაჭანტირაძეს წინ აეტუზა და გზა გადუღობა ვიღაც როტმისტრმა—ბარონმა ტონდერ-შლიპენ—ჰოგენშტაუტენმა.

ერთ საღამოს იმ ბარონმა,—ერთმა ახმახმა, რვა ფუთიანმა და ერთი მტკაველის ოდენა უღვაშიანმა გოლიათმა—დოინჯი შემოიყარა, კაკლის ოდენა თვალეზი გადმოყარა, კვაჭის თავზე დაადგა და ზევიდან ლოროტოტოს ხმით ჰკითხა:

— ვინ გნებავთ? რაო? მაღამ ლაპოში? ამაღამ მე მყავს დაპატიებულის.. ხვალაც, ზეგაც, მაზგაც... რაო? ჩემია, სამუდამოდ ჩემია! რაო? ჯერ არ ვჯავრობ, მაგრამ თუ გამაჯავრეთ, ღმერთმა თქვენც დაგიფაროსთ და თქვენი მტერიც. რაო? არაფერი? თანახმა ხართ? კეთილი, ეგრე სჯობია... რაო? არა ვჯავრობ მეთქი... რაო, რა ბრძანეთ? მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! ძილნებისა!

მეორე დღეს სედრაკა ამბობდა:

— ვაჟა, ის დალოცვილი ბარონი ერთი თვით აღრე მაინც გამოჩენილიყო. ღმერთმანი, ღვთის გამოგზავნილი ყოფილა... ჰამე? დაიგვიანა? მეც მაგას არ ვამბობ! არა უშავს რა, ეხლა ხომ ისწავლის ჭკუას! კნიააზ, არც ამას იქით დაუჯერებ სედრაკას? შენზე ამბობენ, მოხერხებული კაციასო. შენ ხელი გაანძრიე, თორემ ფული ბაღდადიდან მოვა... ჰამე? ეყერიჰა! ჩვენ რომ კნიაზს გეძახით, განა მართლა კნიაზი ხარ?! შენც დაიჯერე?! ჰამე?... ათი თუმანი გასესხო? ეგრეა განა საქმე? ეგრე გაიფხიკე? ეყრიჰა! კარგი, დავტრიალდები, ვისესხებ... მე? სედრაკას რომ ათი თუმანი ჰქონდეს, ბაზახხანაში ღუქანს გახსნიდა... კარგი, კარგი, სალამოზე გნახავ. ეხლა წავიდეთ და თითო შამფური მწვადი შევჭამოთ. რას იტყვი?

— შევჭამოთ! — საჩქაროდ დაეთანხმენ ყველანი.

— კ ჩორტუ! — წამოიძახა კვაჭიმ და კინალამ მაგიდა ჩამტვრია; — არუთინას ღუქანი სჯობია იმ ვერანა შანტანს. კმარა! გათავდა!

— აი, მომწორონს! აქამდის მიაფურთხებდი რაღა ეშმაკს! არუთინა რა არის, შენ სხვა იკითხე! ისეთი გვრიტები ჰყავს, რომ შენს მაღამას სულ გაათესებენ. მართალია, ცოტა საპნის და არყის სუნი ასდით, მაგრამ არა უშავს რა, შენც ხუთი ნიმუშით ცხვირში ბამბა დაიცე, რაღა! „სამიი გლავნი“ ის არის, რომ იქ ბარონს არ წააწყდები!

ერთი საათის შემდეგ ხუთივენი ნესტიან და ჩაბნელებულ სარდაფში ისხდნენ და „მრავალ-ჟამიერს“ გასძახოდნენ. ნარევი განჯური ღვინო კახურად საღებოდა; ჭუჭყიან სუფრაზე ობლად და მოწყენით ეყარა ქართული ყველი, დოში, ბოლოკი, შოთი და მწვანილი; იქვე მაყალზე მწვადი შიშხინებდა; სარდაფი მისი სუნით და ბოლით იჟლინებოდა. სიღნაღელი არუთინა ფუსფუსებდა, სტუმრებს ასმევდა, თვითონაც სვამდა და სედრაკასაც ამშვიდებდა:

— ჰამე? მარუსია და კატინკა არა სთქვითი? ჰო და ეხლავე მოვლენ რაღა! ერთი საათია ბიჭი გამიგზავნია. თქვენ ნუ მოიწყენთ, გენაცვალეთ. დალიეთ და დამალევიეთ... ჰაი-ჰუუიი! ჰაი, ჯაან, კნიაზჯან, ჯაან!

— ჯალილ, ბაიათი!— შეუკვეთა კვაჭიმ.

ჯალილამაც ჩაახველა, ხმა ჩაიწმინდა და შემოსძახა:

„ათა მინდომ ბაში იოხ,

ჩაილარი გეჩტიმ ტაში იოხ,

ორთი სარდიმ იანიმდა თაიდაშიმ იოხ“...

აღესილმა კვაჭიმ მაინც ვერ მოინელა ჟინი. ღვინით გაბრუნებული და „მარუსიას“ საპნით გაქლენთილი კვაჭიკო რიჟრაჟზე მადამ ლაპოშის ბინისკენ მილასლასებდა. სასტუმროს კარებში ისევ იმ ბარონს წააწყდა.

— რაო? რა სთქვით? მადამ ლაპოშთან მიდიხართ? ქეთილი და პატროსანი. რაო? რა ბრძანეთ? მიბრძანდით მეტჟი. ეხლა ნებას გაძლევთ. რაო, რა ბრძანეთ? მიბრძანდით და გამოეთხოვეთ. დღეს მიდის. რაო, რა სთქვით? მაშ მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

და ისიც ლასლასით გაუდგა თავის გზას.

— მონ შა!— წამოიძახა მოთენთილმა მადამ ლაპოშმა, როცა კვაჭის კარები გაუღო: —მოიცა... ეხლავე! მანდ მოიცა ცოტახანს. დღეს ჩემი ქმარი შინ არ არის.

კარი მიუხეცა და ოთახში შებრუნდა. კვაჭიმ ჭუჭრუტანაში შეიხედა და ლაპოშის ქმარი დაინახა, რომელმაც ილღიაში ბაღში ამოიჩარა და მეორე ოთახში გაირბინა. მადამ ლაპოშმა ისევ კარები გააღო, კვაჭი შეუშვა და ერთხელ კიდევ უთხრა:

— მოდი, მონ შა, მოდი! დღეს ბედი გქონია. ჩემი ქმარი სახლში არ არის. გაიხადე...

კვაჭიმ რომ გამოიღვიძა, ოთახში აღარც მადამ ლაპოში იყო, არც მისი „ქმარი“ და არც მათი ბარგი. ჩაიცვა და ოთახიდან გამოვიდა. სასტუმროს მოსამსახურესთვის მანეთიანი უნდა ეჩუქებინა, მაგრამ ჯიბეში შალურიც ვეღარ იპოვნა. მეხსიერება მოიკრიფა და გაიხსენა, რომ გუშინ ჯიბეში ოთხასი მანეთი ჩაიღო, მაგრამ სად დაჰხარჯა ან სად დაჰკარგა იმდენი ფული, კვაჭიმ ვეღარ გაიხსენა.

მადამ ლაპოში რომ აღესიდან გაჰქრა, კვაჭის გულიდანაც ამოქროლდა. დარჩა მხოლოდ მწარე მოგონება ზღვაში გადაყრილ სამი ათასი მანეთისა და კვაჭის მეგობართა გაუთავებელი ჩივილი, წუწუნი და საყვედური.

ბესო შიქია სდუმდა და სათვისტომოს ხაზინაზე ზრუნავდა. ჰავლაბრიანი ვერ ისვენებდა და წამ და უწუმ ოხრავდა:

— ვაჰ, ვაჰ, ვაჰ! აი, ნამდვილი ტუტუც ვრაცუა! სამი ათასად ნახევარ სიღნალს ვიყიდდი, ან სამი ათასს ქალს მოგართმევდი. ნუ იცინით! ქალის ფასი ზაკონით ერთი მანეთია, ტაქსა არის დადებუ-

ლი, რაღა! ახლა, მართლა პრინციპები რომ არ მოგართვათ, წითელ ფარანში წაბრძანებას არ იკადრებთ?

— ეგრე იცის სიყვარულმა!—ჩაუბრუნა ჩიკინჯილაძემ.

— მე ერთი ღამის სიყვარული მწამს, მორჩა და გათავდა!—ამოიღო ხმა ჩხუბიშვილმა.

ბოლოს, ჯალილამაც თავი გაიქნია:

— ისი, რა გითხრა, კნაზჯან? ზალიან ეშხიანი გოგო იყო, მაგრაც სამი ათასიც ზალიან სოდა.

დავა ისევ კვაჭიმ გადასჭრა:

— კმარა!—მტკიცედ განაცხადა მან:—რაც იყო, იყო, მორჩა და გათავდა! მაღამ ლაპოში აღარავინ ახსენოს.

აქა ამბავი ხელნაკრავ სიყვარულისა.

მეორე დღეს კვაჭიმ ადესის უნივერსიტეტის ბაღში ქართველ სტუდენტების ჯგუფს მოჰკრა თვალი. იმ ჯგუფში ქალებიც ერივნენ. მივიდა, ყველას საერთო სალაში მისცა და ბაასს ყური მიუგდო.

ამ ჯგუფში პირველად დაინახა ერთი მოსწავლე ქალი,—მაღალი, წერწეტა, თოვლსავით თეთრი და სუფთა, თმაგიშერა და შავ-თვალა, ეშხიანი და მარილიანი.

კვაჭიმ და იმ ქალმა თვალი თვალს გაუყარეს. მერე ქალმა თვალი მოაშორა და გულმოდგინედ მიუგდო ყური ლეო შავიძეს და სანდრო არსენაშვილს, რომელთაც რაღაც უცნაური დავა ჰქონდათ.

ხშირად ისმოდა:

— იმპრესიონიზმი... სიმეოლიზმი... სახეობა... არსი... მარადიულობა... ყოფა...

კვაჭიმ დააპირა ამ ბაასში სიტყვის ჩართობა და ამ ხერხით იმ ქალის გულისყურის მიზიდვა, მაგრამ ბაასის შინაარსს. რომ ჩაუფიქრდა, გაიფიქრა: დასწყევლა ღმერთმა! ქართველებმა ან პოლიტიკაზე უნდა იყებოდნენ, ან ფილოსოფიაზე. ნეტა ან ერთისა ესმოდეთ, ან მეორესი. ეს „იზმები“ რომ ფრანგულია—ვიცი, მაგრამ რა ჯანდაბაა ეს „არსი“, „ყოფა“, „სახეობა“?... აი, კიდევ: „ანარეკლი“... „იბსენი“... „ვერუბელი“... ძველი ქართულია, ალბათ ღრუბელი იქნება... „ვერლენი“... „მეტერლინიკი“... „ანუნციო“...

ნადია არმელაძე და ვერიჩკა კალოშვილი იმ ჯგუფს ჩამოშორდნენ. კვაჭიც გაჰყვა. ერთმანეთი შინაურულად მოიკითხეს.

— რა ამბავია, კვაჭი, ახლო აღარავის ეკარები, ყველანი დაგვივიწყე? აგრე უნდა განა?—უსაყვედურა ნადიამ.

— შინაურ ხუცესს შენდობა არა აქვს!—დაუმატა ვერჩიკამ.

— აჰ, ეგ მართალი არ არის!—თავი გაიმართლა კვაჭიმ:—მეტად გამიტაცა მეცადინეობამ, ვერ ვიცლი.

იციენს და იოხუნჯეს. თითო ყავა დალიეს, ტკბილი ნამცხვარი შეატანეს, წარსული მოიგონეს და ახალი ჭორ-ანეკდოტები გადმოალაგეს. ბოლოს, კვაჭიმ ჰკითხა:

— იქ ბაღში რომ ქალი იდგა, ვინ არის?... სოფიო შივაძე?... პირველად ვხედავ... მომწონსო? დასაწუნი არ არის, თუმცა... ბევრნი დასდევენ? აჰ, კვაჭის მაგის არ ეშინიან... კარგი, გამაცანი. სად? როდის? დღეს, შვიდ საათზე შენთან იქნება? მოვალ... კარგი, შოკოლადსაც მოგიტან.

იმავე საღამოს კვაჭიმ სოფიო შივაძე გაიცნო.

ქალებს ქიმიანზე ჰქონდათ ლაპარაკი. კვაჭი ვერ ჩაერია.

მერე თავიანთი პროტესტორები გაიხსენეს. კვაჭი იცდიდა.

ლიტერატურაზე გადავიდნენ. კვაჭი ითმენდა, თან იმ ქალ-ჯეირანას შესცქეროდა, იბანგებოდა და იელინებოდა.

ბოლოს, როგორც იყო, კვაჭიმ ბაას კვალი შეუცვალა, მსუბუქ ლაპარაკს გაჰყვა და ნადიაც გაიყოლა. სოფიო ყურს უგდებდა, მორცხვად ილიმებოდა, მაგრამ იმ ოხუნჯობაში წილს არ იღებდა.

— მაშ ცირკი არ მოგწონთ?—ჰკითხა კვაჭიმ სოფიოს:—არც ჭიდაობა? საუცხოვო სანახავია. უეჭველად უნდა გაჩვენოთ ზაიკინი, ბამბულა, ონო ოკიტარო, კოსტა მაისურაძე, ბული, ვახტუროვი და წითელი „მასკა“... მაშ დრამა და ოპერა მოგწონთ? აჰ, ჯერ არ მინახავს. თუნდ ხვალ წავიდეთ... არ გცალიათ? უკვე მიბრძანდებით? რა მიგაჩქარებთ? ლექციების წაკითხვას ხვალაც მოასწორობთ... გაცაცილებთ... ნადია, გავიაროთ.

გაიარეს. სოფიო ძალიან ჩქარობდა. კვაჭიმ ქუჩის გადასავალში სოფიოს მკლავში ხელი გაუყარა. სოფიომ ფრთხილად გაინთავისუფლა ხელი და ნაბიჯს მოუმატა. თავისი ბინის კარებთან ორივეს მადლობა გადაუხადა და მიიმალა.

კვაჭი ნაწყენი იყო. ნადიამ ანუგეშა:

— გულმშრალი და ამაყი ქალია. თუმცა ძალიან კეთილი გული აქვს. არც სცალიან, მეტად ბევრს მუშაობს... აბა, კვაჭი, შენ იცი, არ შერცხვე, თვარა...—ჩაიცინა და წააქეხა.

იმ დღიდან კვაჭიმ ლექციებზე სიარულს მოუხშირა. ხან აუდიტორიაში მოჰკრავდა სოფიოს თვალს, ხან კარებში, ხან ბაღში, ხან კიდეც ახლო-მახლო ქუჩებში. კვაჭიმ მოიკრიფა და მოიმარაგა თვისი

თავაზიანობა, გამოცდილება, შნო და უნარი ქალის გულის დაპყრობისა და მოხიბლისა.

სოფიო მას არ ერიდებოდა, არც ეტანებოდა; ოდნავ უღიმოდა და უცინოდა, ზოგჯერ კოხტად იპრანჭებოდა, თითქოს აპყვებოდა კიდევ, თვითონაც იზიდავდა და კვაჭისაც აიყოლებდა, მაგრამ თვითონ მაინც ერთის მანძილით იყო შემოფარგლული, ერთი ზღურბლი ჰქონდა დადებული და იმ მიჯნას არც თვითონ გადასცდებოდა, არც კვაჭის გადმოაცილებდა.

კვაჭიმ რამდენჯერმე სცადა სიტყვით და ხელით იმ კედლის გადაბიჯება, მაგრამ სოფიოს მიუყარებლობისა და ხელ-უხლებლობის ყინული მაინც ვერ გასტეხა.

— ქალბატონო სოფიო, გეფიცებით ღმერთსა და პატიოსნებას, რომ თქვენისთანა ქალი ჯერ არ შემხვედრია!

— ასი ათასობით და მილიონობით დაითვლება.

— უცნაური რამ მემართება, მოხიბლული ვარ.

— თქვენვე მოგიხიბლავთ თქვენი თავი. გაიღვიძეთ.

— ვცდილობ, მაგრამ არაფერი გამოდის. ძილი გამიკრთა. მაღა დამეკარგა... ვერასფერვს ვაკეთებ... ვიტანჯები, შემიბრალეთ...

სოფიო სწორედ ასეთს ღროს და ამ მანძილზე შემოივლებდა ყინულის რკალს:

— კმარა, ბატონო კვაჭი, გავათავოთ... მეჩქარება.. მშვიდობით.. დამშვიდდით...

და მაღალ ტანს მოხდენილად მიარხევდა, ქურციკის ნაბიჯს მოუმატებდა, ზოგჯერ უკან მოიხედავდა, თან ღიძრონ შავის თვალებით გაიღიმებდა და თილისმთან ელვას გამოისროდა.

— მოწყალება მოიღეთ, ქალბატონო სოფიო, ოპერაში ან დრამაში წავიდეთ?

— გმადლობთ, არა მცალიან.

— ბულვარზე გავსეირნოთ.

— არასოდეს ბულვარზე არ მისეირნია.

— ნავით ვიცურავოთ.

— არ მიცურვინია... არც მინდა, არა მცალიან.

კვაჭის ყვავილი და ტკბილეულობა ხშირად მიჰქონდა.

— ნუ სწუხდებით... ნუ ხარჯავთ ამოდენა ფულს.

ბოლოს, ლექსიც მიართვა:

„ყოლიფერი დამითმია შენი შავი თვალიზაო,
არა მძინავს, ვიწვი სიყვარულით წითელ ალიზაო,
თუ მაცხოვრებ, ღმერთი გიზღავს კაი ქალობას

თუ მომკლავ—ნუ მომაკლებ გლობას.“

ასე თავდებოდა კვაჭის გრძელი შაირი, რომელშიც მან ჩააქსოვა, ჩაჰღვარა და გადაშალა თვისი ტარიელისებური ცეცხლი სიყვარულისა, ცრემლი ალტაცებისა, კვნესა გულისა, იმედი და რწმენა მისი განკითხვისა და სოფიოს სათნოიანობისა.

ყინული მაინც არ გალხვა, მზემ ღრუბელი არ გადიყარა.

კვაჭი გაფიცხდა. ჟინიანობას უმატა, დევნას მოუხშირა და იერიშები მეტის სიმტკიცით მიიტანა.

ერთხელ ორივენი გონჯ გლახაკს წააწყდნენ, რომელიც ნერვიულად და ბრაზით ეპოტინებოდა მავალებს, თან დაჟინებით მოითხოვდა განკითხვას:

— გაიკითხეთ გონჯი, ქრისტიანებო, გაიკითხეთ! გესმით თუ არა? გაიკითხეთ მეთქი! ორი გროში მაინც გაიმეტეთ, თქვე უსინდისებო, თქვე კრიჟანგებო!

და თხოვნას რუსულ გინებასაც მიაყოლებდა.

ორივემ გაიცინეს.

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ, რაში ჰგევხართ ერთმანეთს თქვენ და ეს მათხოვარი?

— ორივენი ვთხოულობთ. ეგ ფულს თხოულობს, მე კი—სიყვარულს.

— მცირე შესწორება: ორივენი არ თხოულობთ, არამედ მოითხოვთ, მტკიცედ, დაჟინებით და მუქარით მოითხოვთ.

კვაჭიმ იწყინა და იტყცა. არაფერი უთქვამს, ცივად გამოეთხოვა და გამობრუნდა, თან გულში გადასწყვიტა დაჩქარება უკანასკნელის იერიშისა.

იმ დღიდან კვაჭიმ მოთხოვნა ისევ თხოვნაზე შესცვალა. სოფიოს მოწყალებას და სათნოებას ემუდარებოდა, განკითხვას და შებრალებას ეხვეწებოდა, თავს აბრალებდა, სდნებოდა, ჰკვნესოდა, იტანჯებოდა და თავის მოკვლას აპირებდა.

მისი ამხანაგები—სედრაკა, ჭიპი და ლადიყოველდღე ეკითხებოდნენ:

— ჰა, საქმე როგორ მიდის?

— მორჩი და გაათავე, რაღა!

— ჰა, გამარჯვება არ დაგვიმალო, მაღარიჩი არ შეინარჩუნო! კვაჭი მათ მეგობრულ ანგარიშს აძლევდა და გამარჯვების ნიშნად ერთ ქეიფს ჰპირდებოდა.

მთელმა ქალაქმა გაიგო კვაჭის გატაცება, მისი სიყვარული და ახალი ჟინი. ამიტომ სოფიოს დაპყრობა და დამორჩილება მისთვის

თავმოყვარეობის საქმედ გადაიქცა. კვაჭის ყველგან და ყველადღერში ადვილად ეხერხებოდა დროზედ მიხვეულ-მოხვეული ბილიკებით სიარული, დროზედ ჩრდილში შესვლა, მოთმინება, დროს და ადგილის შერჩევა და უკან დახევაც, მაგრამ სოფიომ ეს თვისება კვაჭის თითქოს გაუქარწყლა და მოაშლევინა.

დიდი დრო გავიდა. ამხანაგებიც აღიზიანებდნენ და აჩქარებდნენ, საქმეს კი წარმატება არ ეტყობოდა.

კვაჭის მოთმინება გამოელა და სთქვა:

— ან დღეს, ან არასოდეს!

იმ საღამოს კვაჭი სოფიოს ფეხებთან დაჩოქილი იდგა, ხელებს იმტვრევდა და იცრემლებოდა:

— ჩემო ტრედო... ჩემო ტურფავ... ჩემო ღმერთო და ხატო!.. მეტი გაძლება აღარ შემიძლიან, ძალ-ღონე აღარ მყოფნის... მაქმარე ამდენი ტანჯვა და წამება... შემობრალე და გამიკითხე... ჩემო სოფიო... სონიჩკა... სოფოჩკა...

კვაჭიმ ნაძალადევად დაიჯერა თვისი სიყვირული: თვალეზე ცრემლი აუზნინდა და პირსახეზე ტანჯვის ნაოქები ჩაეკეცა.

სოფიომ უკან დაიწია. დაიბნა და გაშრა.

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ! ნაპოლეონ აპოლონიჩ!... ადექით... მეტრალეებით, მაგრამ... წამოდექით, ზეზე წამოდექით... არ შემიძლიან, მეტი არ შემიძლიან...

და თვითონაც ხმა აუკანკალდა, თვალეზე ცრემლი მოერია.

კვაჭიმ თავი ჩაჰქინდრა, პირზე ხელები მიიფარა, სავარძელში ჩავარდა და ბავშვივით აქვითინდა, თან უიმედო სევდით და სასო-წარკვეთით ლულულულებდა:

— არ შემიძლიან, მეტი არ შემიძლიან! ეხლა ყველაფერი ვიცი, კარგად ვიცი... მეტი არაფერი დამრჩენია... გათავდა, ყოველივე გათავდა!..

სოფიო უარესად აირია. შიშმა, სათნოებამ და სიბრალულმა ყინული გააღხვეს, გული მოუღბეს, სიფრთხილე გაუქრეს და სიმტკიცე გაუტეხეს. მოეშვა, მოღბა და მოდუნდა, კვაჭის გვერდით მიუჯდა, ხუჭუჭა თმებში ბროლის თითები ჩაუხლართა, უალერსებდა, ამშვიდებდა და ანუგეშებდა, თან თვითონაც ჰლელავდა და ხმაც უთრთოდა:

— კარგი, კმარა... გეყოფა... დამშვიდდი... ნუ იტანჯები, ნუ სტირი!.. კარგი, გენაცვა, კმარა, თორემ...

კვაჭი ხელზე დაეწაფა და ცრემლით დაუმდულრა.

მერე მკლავში ორივე ხელი წაავლო და ნელ-ნელა მოსწია და შიიზიდა.

სოფიო ოდნავ უძალიანდებოდა; კვაჭი მას თანდათან იზიდავდა და მეტსა და მეტს ჟინს იჩენდა. მერე ორივე მკლავი მოჰხვია, ქალი ხელთ იგდო, გულში ჩაიკრა და ჩაიხლართა.

სოფიო შეშინდა, შეკრთა; ჯერ იხვეწებოდა, მერე გაუძალიანდა.

კვაჭიმ ძალას ძალა დაუხვედრა: დაიჟინა, გამწარდა, გაცეცხლდა და გამხეცდა. ხელის ფათური ბლლარძუნად გადაიქცა, ბლლარძუნი—ბრძოლად, ბრძოლა—კი თავდავიწყებულ, გაკაპასებულ და გაშმაგებულ გამხეცებამდის მივიდა.

მოსჩანდა ჩამოხეული გულისპირი, გატიტვლებული მკერდი, თეთრი საცვალი, გაშიშვლებული ფეხები; ისმოდა ჩუმი ბლუილი, კენესა და გმინვა.

სილამ ყბაზე გაილაწუნა. თმის ნაგლეჯი იატაკზე გადავარდა. სოფიო მოითენთა, მოდუნდა და მოტყდა. კვაჭიმ ქალი თითქმის დაიურვა და დაიმორჩილა, გამარჯვება თითქმის ხელთ იგდო, მაგრამ სწორედ ამ დროს გამწარებული სოფიო კბილით დასწვდა მაჯაში.

კვაჭიმ მწარედ დაიკენესა. ორივენი ზეზე წამოცვიდნენ. სოფიომ წიგნის გრძელსა და წვეტიან დანას დაავლო ხელი, თან დასისხლიანებულ ტუჩებს იწმენდავდა, გატიტვლებულ მკერდს იფარავდა და ქშენით ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ისროდა:

— ჩქარა!.. ჩქარა გაეთრიე აქედან!.. წუნკალო, წუწკო!.. სადაგელო!.. საზიზღარო!..

— მაპატიე... ბოდიში!.. ბოდიშს ვიხდი,—ბურტყუნებდა კვაჭი, თან ტკივილისგან იღმიჭებოდა და დასისხლიანებულ მაჯას ხელსახოცით იხვევდა.

— გაეთრიე-მეთქი აქედან!—და დანით ზედ მიადგა, თვალებიდან ცეცხლი წამოჰყარა:—წუწკო პირუტყვო!.. მხეცო!.. ჩქარა მეთქი!

და ბუტბუტით მიმავალ კვაჭის კარებამდის მიჰყვა.

განკურნებული კვაჭი სახლში დაბრუნდა, თან ხელნაკრავ და გაბოროტებულ ულაცის შხამი და ბალლამი წამოიღო.

მეორე დღეს დილით კვაჭის თავს წაადგნენ მისი მეგობრები.

კვაჭი თბილ ლოგინში სტრიალებდა, იზმორემოდა დი იღიმებოდა.

— რაე ხარ?—ჰკითხა ჩიკინჯილაძემ.

— ვა, შუადღე მოვიდა, ადექი რალა!—ურჩია სედრაკ ჰავლაბრიანმა.

— ალბათ წუხელ გზა გაიკვლია, — გამოიცნო გაბო ჩხუბიშვილი: — იმიტომ ილიმება და იზმორება ასე ტკბილად.

— ვა, მართალს ამბობს?!

— იქნება მართლა?

— კვაჭი, გამოტყდა, ნუ დაგვიმალავ.

კვაჭი არ გამოტყდა. პირი მაგრად ჰქონდა მოკუმული; საიდუმლოებას ცხრაკლიტურში ინახავდა, ქალის სახელს და პატივს ჰმალავდა, და ისე სდარაჯობდა, როგორც ნამდვილ რაინდს და ვაჟაკს შეჰშვენოდა. მხოლოდ ოდნავ ილიმებოდა, თვალებს ეშმაკურად ატრიალებდა და ზანტად იზმორებოდა, თან პირსახეზე უუზენაეს სიტკბოებას, ბედნიერებას და განცხრომას იხატავდა.

— სურპ-სარქისას მადლსა ვფიცავ, საქმე გათავებულია!

— მალადეც, კვაჭი, მალადეც! დღევანდელი სადილი შენზეა.

— ჰა, სთქვი და გაათავე, რაღა!

კვაჭი ახირდა, არაფერი სთქვა, არ გამოტყდა:

— აჰ, თქმა როგორ შეიძლება!.. სადილი? სადილს ვახშამი სჯობია, გაბატიჟობთ, მეტი გზა არ არის.

და ისევ ტკბილად გაიზმორა, თვალები მილულა და ტუჩებზე გამარჯვების დროშა გაიშალა.

სედრაკამ რომ კვაჭის ნაკბენი ხელი დაინახა, კვაჭის გამარჯვებაში საბოლოოდ დარწმუნდა და თვისი რწმენა სხვებსაც გაუზიარა:

— ვაა, ერთი ამას დახეთ, და! რა ჟინიანი ქალი ყოფილა, ვენაცვალე იმის მადლსა!

იმ საღამოს რამდენჯერმე დალიეს კვაჭის სადღეგრძელო, კვლავაც გამარჯვება უსურვეს, ქალების მუსუსი დაარქვეს და სოფიოს სახელიც ახსენეს.

კვაჭი ისევ ორგულად ილიმებოდა და პირსახიდან გამარჯვების დროშას არ იშორებდა, თუმცა არც მეგობრების რწმენას ადასტურებდა და არც უარჰყოფდა.

იმავე დღიდან ადესელ სტუდენტებს ჩუმი, უჩინარი და ხელშეუხებელი გესლიანი ნისლი მოედო. ქალბატონი ჭორი ნელ-ნელა დასცურავდა, გველივით დასისინებდა, თბილ ტალღასავით ყველას ყურში უძვრებოდა, შიგ ცოტაოდენ შხამს მაინც დასტოვებდა და ქურდულად ერთ სახლიდან მეორეში და მეორედან მეთათეში გადადიოდა.

მოიწამლა, წაირყვნა და წაიბილწა სოფიოს ტრედის გული და ხატის სახელი. ზოგის ყურში და გულში ქალბატონმა ჭორმა ერთი წვეთი ძლივს ჩააწვეთა. ზოგისაში კი — დიდი, მყარლი ჭაობიც დააგუბა.

აქა ამბავი ორი სიყვარულის გათავებისა.

ვერა გახდა და გაიცრია. ნამალავი სიყვარული კვაჭისთვის ხელსაყრელი იყო. იმ ქალთან ხალხში გამოჩენა კვაჭის არათერს შესძენდა, ამიტომ კვაჭი ვერას ერიდებოდა და მიზეზად ის მოჰქონდა, რომ კაპიტანი სიდოროვი, ან მისი მეუღლე, ან კიდევ მათი მრავალი ნათესავები ეჭვს აიღებენ და მათს სიყვარულს საქვეყნოდ ნაადრევად გამოითანენო. აპირებს თუ არა კვაჭი ვერას შერთვას? რა თქმა უნდა, აპირებს! ამაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება, მაგრამ... ვერა ქართველების გარდუვალ ადათსა და კანონს უნდა დაემორჩილოს, თორემ კვაჭი ვეღარც მშობლების ოჯახში შევა და ვერც ერთ მანეთს მიიღებს სილიბისტროს ჯიბიდან, რომელიც, სულ ცოტა რომ ვიანგარიშოთ, ერთი მილიონი მანეთი მაინც ელირება. კვაჭიმ უნდა მიიღოს მშობლებისგან თანხმობა და კურთხევა, რომელსაც დღე-დღეზე ელოდება. თანხმობა, რა თქმა უნდა, მოვა. სილიბისტრო და პუბიკ ადრევე ეხვეწებოდნენ კვაჭის, უეჭველად რუსის ქალი შეერთო, ისიც უეჭველად ნასწავლიო. ნუ, ნუ შიშობს ვერა. დამშვიდდეს და არხეინად უცადოს სილიბისტროს წერილს.

ვერა მეთექვრამე დამშვიდდა და მოთმინებით მოელოდა ქართველ თავად-აზნაურთა მარშლისგან—სილიბისტრო კვაჭანტირაძესგან თანხმობას და კურთხევას. ვერა ერთხელ დაფეთებული შემოვარდა კვაჭთან, ორივე ხელით კისერზე ჩამოეკიდა და შიშით და ცახცახით ჩასჩურჩულა:

— ყური მიგდევ... უნდა გითხრა, რომ... რომ ეს არის ეხლა გაითაჩუნა. აი, იქ ისე მძლავრად დამატაკა ფეხები, რომ... კინაღამ ჩამინგრია.

ვერა კვლავ ცახცახებდა, კვაჭის გულმკერდზე ეკვრებოდა და მისგან ნუგეშს, დარიგებას და სიხარულს მოელოდა.

კვაჭის ცივმა ოფლმა დაასხა. გაშრა, გაბრუვდა, გახევდა და შიშმა აიტანა. ვერა დიდხანს უცდიდა ნუგეშსა და გამხნევებას. მერე ისევ მოავონა:

— სთქვი რამე, როგორ მოვიქცე?

— დაიცა... დამაცა მოვიფიქრო.

და შუბლის სრესვის შემდეგ მოიფიქრა:

— ჩემი აქ დარჩენა აღარ შეიძლება. ორივენი, თითქოს საპატიმროში ვიყოთო, ერთმანეთს ვერ ვხედავთ და თავისუფლად ვერ ველაპარაკებით. უნდა სხვანაირად გადავიდეთ. შენ ხშირად ივლი ჩემთან... თუ საჭიროებამ მოითმანა, იქნება, ჩემთან გადმოსახლდე.

ვერას კვაჭის აზრი კეკელში დაუჯდა, გაიხარა და გამხიარულდა.

— ჩქარა გადადი... დღესვე გადადი... ნულარ აგვიანებ. მაგას რაღა სჯობია: ორ-სამ ოთახს დაეჭირავენ და, სანამ მშობლების კურთხევა მოგივა, ჩუმად ვიცხოვრებთ.

კვაჭი მეორე დღესვე ახალ ბინაზე გადავიდა, მაგრამ ვერას დღე და საათი ვერ აურჩია, რომ ერთმანეთი უმოწმოდ ენახათ და ან მომავალზე მოელაპარაკნათ, ან ერთმანეთს მოჰხვევოდნენ და ათის წუთით მაინც დაევიწყნათ ხვალინდელის შიში და ზრუნვა. კვაჭი ხან შინ არ იყო, ხან მასთან სედრავდა იჯდა, ხან ბესო, ხან ლადი, ხან კიდევ ყველანი ერთად იყრიდნენ თავს და წასვლას აღარ აპირებდნენ. ვერას და-ძმურად მიიღებდნენ, გაართობდნენ და თავაზიანად გაისტუმრებდნენ.

ერთხელ ვერას დანიშნულ დროზე კვაჭის ნაცვლად ბესო შიქია დაუხვდა. მეგობრულად მიესალმა, დასვა და ტკბილად დაუწყო:

— მე კარგად გიცნობთ. კეკელიანი, დინჯი და გონიერი ქალი ბრძანდებით. ამიტომ თქვენთან გულახდილად ვებედავ ლაპარაკს.

— ღმერთო ჩემო! რა ამბავია?... ხომ არაფერი მოხდა?

— მოხდა, მაგრამ საიმისო არაფერია. არხეინად ბრძანდებოდეთ. უნდა მოგახსენოთ, რომ... რომ კვაჭის მშობლებისგან პასუხი მოუვიდა.

— მერე... მერე?

— საერთოდ თანახმანი და მოხარულნი არიან, რომ კვაჭიმ თქვენისთანა ღირსეული, განათლებული და პატიოსანი ოჯახის შვილი აირჩია. კურთხევისაც წინდაწინვე უგზავნიან, მაგრამ...

— მაგრამ?..

— მაგრამ იწერებიან: როცა უნივერსიტეტს გაათავებ, ცოლსაც მაშინ შეირთავო.

ქალი აირია, დაიბნა და აღულულდა:

— კეთილი... მესმის, მაგრამ... მაგრამ მე... მე რაღა ვქნა? მე როგორ მოვიცადო სამი თუ ოთხი წელიწადი? მე... მე ფეხმძიმედ ვარ და... და დღეს თუ ხვალ შვილი მეყოლება.

— მაგის დარდი ნუ გექნებათ. კვაჭი შეგინახავთ, თვეში ხუთ თუმანს მოგცემს.

— არ ვიცი... ვერ მომისაზრებია... უნდა მოვიფიქრო... უნდა მომისაზრო.

— აკი მოგახსენეთ, გონიერი ქალი ბრძანდებით მეთქი! — გაუხარდა ბესოს: — მოიფიქრეთ, შეჰველად მოიფიქრეთ. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! ნუ აღელდებით, დინჯად და არხეინად მომისაზრეთ.

ფერწასული ქალი ბარბაცით წავიდა კარებისკენ. კარებში შესდგა, რალაც გაახსენდა და მოტრიალდა:

— მართლა, დამავიწყდა: კვაჭი სად არის? რატომ თვითონვე არ მითხრა ეგ ამბავი?

— კვაჭი თავის ბიძასთან არის. გუშინ ბიძა ჩამოუვიდა ტფილისიდან.

— კეთილი... კარგი.

ისევ გატრიალდა, წაბარბაცდა, კარებს წააწყდა, კინალამ წაიქცა და ისევ გავიდა, რომ მოწყვეტილი ფეხები ძლივს გაიტანა. ამის შემდეგ ვერა რამდენჯერმე მოვიდა კვაჭის სანახავად, მაგრამ საქმრო სახლში არ დაუხვდა.

ერთხელ ერთმანეთს ქუჩაში წააწყდნენ. ვერამ კვაჭის ხელი წაავლო, განზე გაიყვანა და ცრემლნარევ ჩურჩულით უთხრა:

— რას შერები, რას მიპირებ? დედამ ყველაფერი გაიგო... გუშინწინ სახლიდან გამომავდეს. ერთმა მეგობარმა შემიკედლა. ლუკმა პური არა მაქვს.

— დამშვიდდი, ყველაფერი მოეწყობა. ქუჩაში ამაზე ლაპარაკი არ შეიძლება. აი, ხუთი მანეთი მიიღე სახარჯოდ და დღეს შეიძ საათზე მოდი ჩემთან. იქ მოვილაპარაკოთ.

— ათჯერ მაინც ვიყავი, მაგრამ სახლში არ დამიხვდი.

— რა ვქნა, გენაცვა, ვერ მოვიცალე. დღეს გელი. არხეინად იყავი, ნუ ჰღელავ!

იმ დღესაც ვერას კვაჭის მაგივრად მისი მეგობარი ქიპუნტირაძე დაუხვდა, რომელმაც ოთახში შეიპატიჟა და უმაღლ იერიში მიიტანა:

— რას ჩააცივდით კვაჭის? განა მე იმაზე ნაკლები ბიჭი ვარ? თქვენისთანა ლამაზს ყოველთვის შეუძლიან მამაკაცები კუდივით აიყოლოს და არხეინად იცხოვროს.

ლადიმ ხელი მოჰხვია ვერას და მიიზიდა. ვერამ პირი მიიბრუნა და უცებ ისტერიული ქვითინი ამოუშვა. ლადი დაფრთხა და დაიბნა. საჩქაროდ წყალი მოარბენინა და ოციოდე წუთში გონება-მიხდილი ქალი ძლივს დაამშვიდა.

ასე მოიშორა კვაჭიმ „ხუმრობით აკიდებული“ ქალი. მაგრამ ორიოდ კვირის შემდეგ სტუდენტების სათვისტომომ გამოუტახდა კვაჭის, რომ სიდოროვის ქალმა შენზე საჩივარი შემოიტანაო. კვაჭი ჯერ ჩაფიქრდა, მერე იკითხა:

— საქმე საჯაროდ გაირჩევა?

— რა თქმა უნდა.

— თანახმა ვარ.

სალამოზე კვაჭი ბესოს მოელაპარაკა.

— აჰ, მაგას არ იზმენ არც ჭიპი, არც სედრაკა და არც გაბო.

— არ იზმენ რას მიქვიან! მაშ რის მეგობრები არიან, თუ გაქირვებაში არ გამომადგებიან! თუ ახირდნენ, მე მითხარი... მერე მე ვიცი... წადი, სამივეს წინდაწინვე ყველაფერი აუხსენი და დაარიგე...

იმ დღეს ქართულ სათვისტომოში საამხანაგო სამართალი იყო გამართული. სიდოროვის ქალი არეულ-დარეულად უამბობდა ამხანაგებს თავისს ამბავს, თან სირცხვილისაგან წითლდებოდა, ფითრდებოდა და ბორძიკობდა: კვაჭი ჩვენს სახლში სცხოვრობდა; ამიყოლა, თავი მომაწონა, თავი შემაყვარა, შერთვის ფიცი მომცა და გამაბრიყვო.

— კარგა ხანს ვცხოვრობდით ტკბილად. მერე, როცა ფეხმძიმობა დამატყო, თანდათან გული აიყარა... მერიდებოდა, აღარ შეკარებოდა. დედამ ჯერ არაფერი იცოდა. მერე გაიგო... სახლიდან გამავდო... ულუკმა-პუროდ დავრჩი... მეგობრები სამადლოდ მიწახვედნენ... ზოგჯერ არც იმათ აქვთ პურის ფული... დღეს თუ ხვალ სამშობიარო სახლში უნდა დავწვე... რით? როგორ? ვისი იმედით?... რა ვქნა? თქვენ თვითონ მასწავლეთ, რა ვქნა? როგორ მოვიქცე?

გულჩეილი ბავშვივით ატირდა კვაჭის ხვალინდელი შვილის დედა და გუშინდელი გასართობი.

— ამხანაგო კვაჭანტირაძე, რას იტყვი?

— ყველაფერი მართალია, მხოლოდ ერთი შესწორება უნდა შევიტანო მაგ ქალის ნათქვამში. მე არ ვიცი, ჩემია ეგ ბავშვი, თუ...

— როგორ თუ არ იცი! თუ ერთად სცხოვრობდით...

— მაშ ვისია? სთქვით.

— მეძნელება თქმა, ძალიან მეძნელება, მაგრამ რაკი ამ ქალს თვითონ არ შერცხვა და ეს ამბავი ხალხში გამოიტანა, მეც იძულებული ვარ ყველაფერი ვსთქვა.

— ბრძანეთ.

— გვიამბეთ.

— საქმე ის გახლავთ, რომ მაგ ქალს სხეებიც ჰყავდა... მეძნელება თქმა, მაგრამ რა ვქნა?.. სხვა საყვარლებიც ჰყავდა.

ვერა გაფითრდა და წამოიჭრა:

— რაო, რა სთქვა?... სხეებიც ჰყავდაო? ვინ, ვინ სხეები?

— დამაყადეთ, ქალბატონო, მოგახსენებთ. ჯერ ბრძანეთ, იცნობთ თუ არა ჭიპი კიპუნტირაძეს და სედრაკ ჰავლაბრიანს?

— ვიცნობ... თქვენ თვითონ გამაცანით... თქვენთან ხშირად დადიოდნენ. მერე, რა გნებავთ?

— მერე ის მნებავეს, ქალბატონო, რომ ეს ვაჟბატონები უფრო ხშირად თქვენთან დადიოდნენ, ვიდრე ჩემთან. თქვენც მათთან დაბრძანდებოდით. ეხლა მე გავჩუმდები. ამხანაგო თავმჯდომარე, დანარჩენი თქვენვე ჰკითხეთ ჩემს მოწმეებს.

— ჰამე?—ჩვენება მისცა სედრაკამ:—როგორ არა, მეც მივდიოდი, ეგეც მოდიოდა... ჰამე?. სირცხვილია ამის თქმა, მაგრამ პირშავი ვერ გამოვალ, სიმაართლე უნდა მოგახსენოთ... ჰამე? დიახ, მოხდა, ყველაფერი მოხდა, რაღა!. როდის?. ბარემ რვა თვეც იქნება... საბუთი? ვაა, ხელწერილს ხომ არ გამოვართმევდი, თქვე დალოცვილებო!.. ნიშანს მოგახსენებთ: ამ ქალს აი, ამ ალაგას მიხაკის ფერი დიდი ხალი აქვს. თუ გნებავთ, გაჰხადეთ და გასინჯეთ...

იგივე განიმეორა ჭიპი ჭიპუნტირაძემაც დინჯად, გულახდილად, მტკიცედ და მოურიდებლად.

სიდოროვის ქალი გაშრა, გაქვავდა და გაიყინა. მერე აცახცახდა და ათრთოლდა. მაგიდას პაწია მუშტები დაუშინა. თან იხიზობოდა და გაჰკიოდა:

— ტყუილია! ტყუილია! ტყუილია!!

მერე კივილი და სიცილი ერთმანეთში აურია, თითქოს ქადაგად დაეცა; სული შეუგუბდა, წაბარბაცდა და სოფიო შივაძის ხელებზე მიესვენა.

კრება შესწყდა. სიდოროვის ქალი მეორე ოთახში გაიტანეს.

სტუდენტებში ჩოჩქოლი ასტყდა. ამ დროს მუდმივი სტუდენტი ვანო შივაძე შემოვიდა, —ვეებერთელა ვაჟკაცი, თვალ-ამღვრეული და პირმოლუშული. ხელში დიდი კოჭიანი ჯოხი ეჭირა. იქაურობას თვალი მოავლო და პირდაპირ და კვაჭის მიაღდა:

— ორიოდე სიტყვა მაქვს სათქმელი.

— ბრძანეთ, ბატონო ჩემო.

— თქვენ საზიზღარი ჭორები გაგივრცელებიათ ჩემის ძმისწულის სოფიოს შესახებ... რა ჭორები? ვითომ არ გესმით?! მოგახსენებთ...

და მოახსენა.

— ღმერთო, დამიფარე! ეგ რა უთქვამთ!.. როდის, ან ვის ეუთხარი?!. ან როგორ ვიტყვოდი!. აჰ, ბატონო ივანე, ეგ როგორ დაიჯერეთ!.. ღმერთო, დამიფარე!

— თუ მართლა ეგრეა, აი, ამ ხალხში განაცხადეთ ხმა-მალლა, უარპყავით ეს საძაგელი ჭორი.

— ეგ ადვილია...

— სმენა! ყურადღება! სმენა!

— ამხანაგებო! მეგობრებო!.. ვილაც ჰარამზადას საზიზღარი ქორი გაუფრცელებია ჩემზე და პატივცემულ სოფიო შივაძეზე, ვაცხადებ საჯაროდ, რომ არაფერი მაგისთანა არც ყოფილა, არც მითქვამს... მე და ქალბატონი სოფიო ერთმანეთს არ ველაპარაკებით, რადგან მე ერთი თავხედური საქციელი ჩავიდინე... მაგრამ არაფერი ამისთანა არ ყოფილა... მეტი არაფერი...

გათავა და გაფითრებული სტუდენტებში შეერია, თანაც ბურტყუნებდა:

— ნეტა ერთი მაჩვენა ის საძაგელი, ამისთანა ქორს რომ ლაპარაკობს... ტყუილია, ყველაფერი ტყუილია!..

სასამართლომ განაჩენი გამოიტანა. რადგან ამხანაგმა სიდოროვამ ვერ დაამტკიცა, რომ ამხანაგი კვაჭი კვაჭანტირაძე მართლა ერთად-ერთი მამაა მომავალ ბავშვისა, სიდოროვას საჩივარი უშედეგოდ დარჩეს.

გულწასული სიდოროვის ქალი და მისი მეგობარი ქალები იქვე დარჩნენ, ხოლო დანარჩენნი დაიშალნენ.

აღელვებული კვაჭი უწყრებოდა თავის ამხანაგებს:

— როგორ გაავრცელეთ ის ამბავი, რომ ქალმაც გაიგო და ზიდაშვილმაც!.. რათა ვსთქვი ის სიტყვა? აბა რა მექნა, დამედასტურებინა და ქალისთვის თავი მომეჭრა?

— ვა, შენ ხომ შეგჩა, მეტი რა გინდა!

— შემჩა, მაგრამ.. ეხლა ამას თავი დავანებოთ. სედრაკ, საით?

— ვა, არუთინა გველის, დილითვე მითქვამს.

ექვსივემ ჟივილ-ხივილით ნავთსადგურისკენ ჩაუხვიეს, სადაც მათ მოელოდნენ არუთინა, მწვადები, ღოში და კახურად მონათლული განჯური ღვინო.

ასე გათავდა კვაჭის პირველი და უკანასკნელი სიყვარული.

აქა ამბავი კვაჭის გაკოტრების და ბზის კოვზისა.

კვაჭის გაუჭირდა, მეტის მეტად გაუჭირდა: ფული გამოეღია.

ფულის გამოღევას მოჰყვა ტოლ-ამხანაგებში ჩამორჩენა და გავლენის შემცირება. მეგობრები წინანდებურად აღარ ეხვეოდნენ, აღარ ელაქუცებოდნენ, აღარ აქებდნენ და აღიდებდნენ. ქალებიც შემოფანტნენ. ყავახანებს, რესტორანებსა და შანტანებშიც ჩანისი-

ავება ძლიერ გაძნელდა; თერძი, მეჩეკმე და მრეცხავი წუწუნებდნენ, მეეტლეს საჩივრით იმუქრებოდა.

უფულო კვაჭი მალე დაემსგავსა უწყლო თევზს, უფრო აწვივს და უფეხო რაშს.

სილიბისტროს შეატყობინა თავისი გაჭირვება. პასუხად ქუთაისიდან მიიღო მხოლოდ თვრამეტი მანეთი და ამდენივე თაბახი საყვედური, დარიგება და წუწუნი.

ისევ სედრაკა მიეშველა.

— ვაა, გაგიჭირდა? გინდა, ფული მოგაგებიო? მაშ ყური მიგდე და ყველაფერი დამიჯერე. ნადინკა არმელაძე და ვერიჩკა კალოშვილი შენი კარგი ნაცნობები არიან, არა? ერთ კარგ ვახშამზე დამიპატიე. ჰამ იქეიფებ, ჰამ ხუთ თუმანსაც გაიკრამ... ჰამე? დანარჩენი მე ვიცი.

მეორე დღეს ერთი ბერძენი, სედრაკა, კვაჭი და ორი ქალიშვილი „ოლიმპიის“ მიყრუებულ კაბინეტში ვახშმობდნენ.

შუალამეს რომ გადასცდა და მამაკაცებიც რომ კარგად შეზარხოშდნენ და ქალებიც ატიკტიკდნენ, სედრაკამ კვაჭის თვალი უყო და ფეხი ფეხში წაჰკრა. კვაჭი კაბინეტიდან შეუმჩნევლად გამოიპარა, ქუდი დაიხურა და სახლისკენ გასწია.

კარგად რომ გათენდა, ნადინკა და ვერიჩკა „ოლიმპიის“ უკანა კარებიდან გამოვიდნენ და მიყრუებულ ქუჩებით თავთავიანთ ოთახებში დაბრუნდნენ.

— იმ ღამეს ძალიან ავად გავხდი, კილამ გული წამივიდა და ამიტომ წამოვედი, — უთხრა კვაჭიმ ორივე ქალს, როცა შემთხვევით ქუჩაში შეხვდა.

აჭარხლებულმა ნადიამ პირი მიიბრუნა და წაილულლულა:

— ჩვენც მაშინვე წამოვედით... ათი წუთიც აღარ დავრჩენილვართ... უშენოდ იმ უცხო ხალხში დარჩენა არ გვინდოდა.

კვაჭიმ ხუთი თუმნით ოდნავ ამოისუნთქა, მაგრამ ისევ მალე ჩაიძირა.

კვაჭი „ევროპის“ სასტუმროში სადილობდა. ერთხელ, სადილი რომ გაათავა, ვერცხლის კოვზი მარდად ჩაიცურა ჯიბეში და წამოვიდა. ეს ამბავი მეორე და მესამე დღესაც განმეორდა. რესტორანის პატრონმა მოთმინება დაჰკარგა: ყველა ლაქიებს თავი მოუყარა და გადაჭრით განუცხადა:

— ყოველ დღე თითო ვერცხლის კოვზი იკარგება. ჩემს რესტორანს ჯერ ასეთი სირცხვილი არ უნახავს. ან თქვენშია ქურდი,

ან მუშტრებში. თუ სამ დღეში ქურდი არ გიპოვნიათ, ყველას და-
გითხოვთ. წადით და ეძებეთ.

იმ დღიდან ლაქიები თავიანთ მუშტარს ერთის წუთითაც
თვალს არ აშორებდნენ. კვაჭისაც ეს უნდოდა.

ამ დღეს კვაჭი მეტის მეტად გათამამდა: სადილი რომ გაათა-
ვა, ვერცხლის კოვზს ხელი დაავლო და ლაქიის თვალწინ უბის
ჯიბეში ჩაიგდო. ლაქია გაოცდა და, გახარებული, რესტორანის პა-
ტრონთან გაიქცა. კვაჭიმ დრო იხელთა და ის კოვზი ჩუმად ბესო
შიჭიას გადასცა და გადაჰკრა:

— ეხლა მიყურე, იმ „დურაკის“ თავზე რა ამბავი დავატრი-
ალო! ჩქარა გაიტანე ეგ კოვზი და სადმე გადამალე.

რესტორანის პატრონმა ერთი მსახური პოლიციელის დასაძა-
ხებლად გაჰგზავნა, თვითონ კი მოწიწებით მივიდა კვაჭთან და ღი-
მილით სთხოვა:

— ერთის წუთით მეწვეთ კაბინეტში, პატარა სათხოვარი მაქვს
თქვენთან.

რამდენიმე წუთის შემდეგ, როცა პოლიციელიც შევიდა კაბი-
ნეტში, რესტორანის პატრონი კვაჭის დათვევით დაეძგერა:

— ქურდო! ავაზაკო! კოვზების ქურდო! ბაზრის ჯიბეგრო! მო-
იტა ჩემი კოვზები! ეხლავე გაჩხრიკეთ ეს არამზადა! ათი კოვზი
მომპარა... ეხლაც აი, ამ ჯიბეში უდევს ერთი კოვზი.

კვაჭიმ მოთმინებით მოისმინა ლანძღვა-გინების შადრევანი
და პოლიციელს მიუბრუნდა:

— გამჩხრიკეთ, თანახმა ვარ.

პოლიციელმა ბოდიში მოიხადა, გაჩხრიკა და... კვაჭის მარცხე-
ნა ჯიბიდან ბზის კოვზი ამოაცალა.

— ეს არის თქვენი კოვზი?

ყველანი პირდაღებულნი შესცქეროდნენ ერთმანეთს. კვაჭი
არხეინად ჩამოჯდა, ფეხი ფეხზე გადაიღო და დინჯად მიუბრუნდა
პოლიციელს:

— გთხოვთ ეხლავე ოქმი შეადგინოთ. თქვენ კი,—მიუბრუნ-
და კვაჭი რესტორანის პატრონს:—ცილის წამებისთვის ექვსი თვით
ჩაგსვამთ საპრობილეში.

რესტორანის პატრონმა თმებში ხელი წაივლო და ამოიკვნესა:

— დამიჭირა ამ არამზადამ, დამიჭირა!

— გთხოვთ ეს სიტყვებიც ოქმში შეიტანოთ!—მიუბრუნდა კვა-
ჭი პოლიციელს.

პოლიციელი უკვე სწერდა.

— რის ოქმი! რომელი ოქმი! — წამოიძახა რესტორანის პატრონმა და ლაქიებს მიუბრუნდა: — გაეთრიეთ აქედან, თქვე ბედოვლათებო, თქვენა! — და როცა ყველანი გაიკრიფნენ, პოლიციელს დანაწერი გამოჰგლიჯა, დახია და მორჩილებით სთქვა: — ქალაქს ნუ აფუჭებთ. აბა, მოკლედ მოსჭერიეთ, რამდენს თხოულობთ?

კვაჭიშვიტს მოკლედ მოსჭრა:

— სამი ათასი.

და დაიწყო ბაზრული ვაჭრობა და კინკლაობა. რესტორანის პატრონმა ოც თუმნიდან დაიწყო და ას თუმანზე გაიჩხირა. ბესოს და პოლიციელის დახმარებით ათას ხუთას მანეთზე ძლივს გაათავეს.

კვაჭიმ ეს ფული წამოიღო, მაგიდაზე დაჰყარა და სთქვა:

— აი, ოხრად ნაშოვნია ფული. ერთმა ბზის კოვზმა, შვიდმა ნაქურდალმა ვერცხლის კოვზში და კვიჭის ჭკუამ ათას ხუთასი მანეთი მოიგეს. ძალიან მიჭირდა, თორემ სამი ათასს ისე ადვილად ავიღებდი, როგორც სამ მანეთს.

ბესომ დამშეულ ამხანაგებს დაწვრილებით უამბო ბზის კოვზის ამბავი. ასტყდა მზიარული ჟრიაბული და კივინა, ბელადის ქება, განდიდება და წაბადვის ხურუში. მერე ერთმანეთს ეცნენ და აყაყანდნენ. ჰავლაბრიანმა მოითხოვა არუთინას ვალი და სარგებელი, ჩიკინჯილაძემ — ასი მანეთი, ჭიპუნტირაძემ — ორასი. იანგარიშეს და გაინაწილეს.

ბესო შიქიამ ძლივს-ძლიობით გადაურჩინა კვაჭის ხუთასი მანეთი, რასაც ორ კვირაში ყელი გამოსჭრეს.

კვაჭიმ ისევ გადმოიგდო ენა.

ისევ სედრაკა მეიშველა: ერთი დასტა ახალი ფული მოუტანა, თან ჰკანკალებდა და თვალებს აბრიალებდა:

— ჰა, კნიაზჯან, ფრთხილად, თორემ დაილუპები და მეც დამლუპავ. დიდ მალაზიაში ან კარგ რესტორანში არ დაახურდავო. წერილფეხა ვაჭრებში იარე, ხან „სემიჩკა“ იყიდე, ხან პაპიროსი, ხან ფაიტონით გაისეირნე. მეოთხედი შენია. ჰა, ფრთხილად, თორემ...

კვაჭიმ ის ფული, ორ დღეში დაახურდავა, მაგრამ კინალამ თავი დაილუპა: ორ ალაგას ფული დაუბრუნეს. სედრაკა დაფრთხა:

— აკი გითხარი, კარგ ალაგას ნუ შეხეალ მეთქი? შენ კი თავი ვერ შეიმაგრე და ფანკონის ყავახანაში მიაჩეჩე ეგ ფული. მორჩა, მეტი აღარ არის. ჰამე? როცა იქნება, კიდევ მოგიტან, მაშ!

კვაჭი ისევ წელში გასწორდა, მაგრამ მალე ისევ მოილუნა და მოიდრიაკა.

— სედრაკ, მიშველე!

— ჰამე? მაშ გიშველო? გიშველი. ძმა ძმისთვისაო, ამ დღისთვისაო. მაგრამ იცი, რას გეტყვი, კნიაზჯან? სახიფათო საქმე ფათერაკით თავდება. მოდი ერთი სუფთა ხელობას მოჰკიდე ხელი. კუიანი და მოხერხებული კაცი ხარ. მაკლერობა ზედგამოჭრილია შენზე. ერთი საქმე მაქვს. ყური მიგდე...

აქა ამბავი კვაჭის აგენტობისა.

ორიოდე დღის შემდეგ კვაჭი ოჯახიდან ოჯახში და მალაზიიდან მალაზიაში დადიოდა. მეტის ყბელობისაგან ყბები ასტივდა, ენა დაება და თავი გაუბრუვდა. კვაჭი მაისის დამდეგს „ჰელიოსის“ ახალ სისტემის ფეჩებს ჰყიდდა. საქონელს აქებდა, ჰბერავდა, აზვიადებდა, მყიდველს არწმუნებდა, თერმოქიმის ლექციებს უკითხავდა.

— მომითმინეთ, ყური მიგდეთ... აქ ნავთს ჩაასხავთ.. ამას აუწევთ.. ამას დაუწევთ... ეს თერმოსკოპი გახლავთ... დღეში ნახევარი გირვანქა ნავთი ხუთ ოთახს გაათბობს.. იანგარიშეთ ეკონომია..

— არ გვინდა. ბატონო, ხუთივე ოთახში მშვენიერი ბუხრები მაქვს.. რა დროს ფეჩა მაისში!.. ბოდიში, არა მცალიან!

— მოითმინეთ! ხუთი წუთი მაჩუქეთ... იანგარიშეთ ეკონომია...

კვაჭის ანგარიშით საჭირო იყო მხოლოდ ფეჩის ყიდვა, ისიც თითქმის უფასოდ, ხოლო მისი გამოყენება და ხუთი ოთახის გათბობა წლიურად რალაც ორიოდე მანეთი ეღირებოდა.

ერთ კვირაში ათიოდე ფეჩი მაინც გაჰყიდა.

ბოლოს ვინმე ჰოფშტეინს ეწვია. ერთმანეთს შეებნენ და შეეტაკნენ. ჰოფშტეინი ცივად დაუხვდა, მტკიცე უარზე გაიჩხირა, ქუდიც კი აიღო, ვითომ წასასვლელად ემზადებოდა. ბოლოს, ყვირილიც მორთო:

— არ მინდა! არ მინდა მეთქი!

კვაჭიც გაკერპდა და გაგიჟდა. არც ჰოფშტეინის ქუდს ჰხედავდა, არც მისი ნერვიული მოუთმენლობა ესმოდა. თითქოს ამბობდა: უნდა იყიდო ეს ფეჩი, მორჩა და გათავდა! სანამ არ მოგყიდი, აქედან არ გავალო! დაუპატიჟებლად დაჯდა და მტკიცედ მოიკალათა.

ჰოფშტეინი მეორე ოთახში გასხლტა. კვაჭიც გაჰყვა.

ჰოფშტეინი გაზეთის კითხვას შეუდგა. კვაჭი მოთმინებით უცდიდა. ბოლოს, ჰოფშტეინი დაიღალა, მოღბა და გატყდა:

— რამდენი გერგებათ?—მორჩილებით ჰკითხა.

— 17 მანეთი და 25 კაპ.

— ინებეთ, ოღონდ თავი დამანებეთ.

— აი, კვიტანცია. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

ჰოფშტეინი კვაჭის კიბეზე დაეწია:

— მოითმინეთ.. ორიოდ სიტყვა მაქვს სათქმელი. მობრძანდით... დაბრძანდით... ეხლა თქვენ მიგდეთ ყური. აი, ეს წიგნი აი, ამ კატას უფრო გამოადგება, ვიდრე მე ეგ ფეჩი. ნუ გამომიგზავნით. თქვენ თვითონ დაიდგით, ან გაჰყიდეთ, ან გადაადგეთ, ან ღარიბს აჩუქეთ. ასეთი უვარგისი და ყოვლად გამოუსადეგარი ნივთი ჯერ არავის მოუყიდნია ჩემთვის. ქება და პატივი თქვენს სიმტკიცეს, ღინსა და უნარს! თქვენ აგენტობის ხალისი, შნო და ნიჭი უნდა გქონდეთ. გესმით რამე დაზღვევის საქმისა? არა?... არც საჭიროა. ერთი საათის შემდეგ ყველაფერი გეცოდინებათ. კარგად დამიგდეთ ყური. მე დაზღვევის ინსპექტორი გახლავართ. „სალამანდრას“ საზოგადოებაში ვმსახურობ. უუდიდესი და უუმდიდრესი კომპანია გახლავთ მთელს რუსეთში... ასი მილიონი ძირითადი თანხა... 10 მილიონი სუფთა მოგება... აქციის ნომინალური ფასი—ასი მანეთი, საბირჟო კურსი დღეს—341 მ. და 40 კ. აი, ჩაიხედეთ დღევანდელ გაზეთში... „სალამანდრა“ იყიდის და გაჰყიდის „რუსეთს“, „ლუზას“, „ჩრდილოეთის საზოგადოებას“, „ეოლგას“ და „მოსკოვს“... თქვენ დაგნიშნავთ სიცოცხლისა და უბედურ შემთხვევათა დაზღვევის აგენტად.. ჯამაგირი? არაფერი. საკომისიოდ იმუშავებთ... ზოგი აგენტი თვეში ორი ათას მანეთს აკეთებს... დიალ, ორი ათასს!... ეხლა აგიხსნით დაზღვევის წესს, კანონებს და ტენიკას...

იმ დღეს კვაჭიმ ჰოფშტეინთან ისაძილა. მერე ერთი გაკვეთილი კიდევ მიიღო და საღამოზე ტარიფებით, პლაკატებითა და ცხრილებით დატვირთული დაბრუნდა.

სახლის პატრონი მეზღვაური კულიდისი სახლში დაუხვდა.

— როგორ? აქამდის დაზღვეული არა ხართ? მეზღვაური და დაუზღვეველი! ყოველ დღე დახჩობის ხიფათი თავს დაგტრიალებთ; ან ავადმყოფობა გადაგიტანთ, ან სიბერე... მერე რას უპირებთ თქვენს ქვრივსა და ობლებს? რა პირით შეჰხედებით ერთმანეთს საიქიოს?... რაო, სიკვდილს არ აპირებთ? კეთილი და პატიოსანი. თუ ოცი ან თხუთმეტი წელიწადი იცხოვრებთ, თქვენს ფულს უკანვე მიიღებთ სარგებლით. დაზღვევა ერთად ერთი საშუალებაა ფულს გადიდების და დაგროვებისა. მოკვდებით თუ იცოცხლებთ, მაინც მოგებაში იქნებით... რაო, ათჯერ გირჩიის? მაინც ვერ დაგითანხმეს? სიკვდილისა გეშინიათ? უფრო კარგი, არხეინად მაინც მოკვდებით, ცოლშვილს სამათხოვროდ არ გაუხდით საქმეს... მაინც

გეშინიანთ?! სისულელეა! წელიწადში ხუთასი მანეთის გადახდა გაგიჭირდებათ?! ტყუილია! თქვენ სხვებს ნუ შესცქერით, პირიქით, თქვენ უნდა მისცეთ სხვებს მაგალითი... მცირე ცნობა ინებეთ: ამერიკაში დაზღვეულია მოსახლეობის 99,7%, ინგლისში—97,9%, გერმანიაში—94,3%, ხოლო რუსეთში—00,1%. აი, როგორ ჩამოვრჩით კულტურულ ქვეყნებს! აი, ესეც ერთი ნიშანი და ნიმუში ჩვენის გაუნათლებლობისა და უკულტურობისა! არა, არა, ბატონო ჩემო, მე თქვენს ოჯახს კეთილ ანგელოზად მოვევლინე, და სანამ არ ჩაგწერთ არ მოგეშვებით. გეჩქარებათ? ეგ არაფერია, არ დაგიგვიანდებათ... ეხლა არა გაქვთ? არა უშავს რა, ასი მანეთი მეყოფა, დანარჩენი მერე იყოს, როცა პოლისს გამოგზავნიან პეტერბურგიდან. ექიმები? ხვალ გაგსინჯავენ. აი, ვწერ... თქვენი სახელი... გვარი... როდის დაიბადეთ?.. დაზღვეული იქნებით ათი ათას მანეთად... აი, კვიტანციაც... აქ მოაწერეთ ხელი... ეხლა ასი მანეთი მიბოძეთ.. მადლობელი... ეხლა მიბრძანდით.. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

ნახევარ საათში „გაიამასქნა“ კვაჭიმ კულიდისი, რომელსაც სხვა აგენტები ათი წელიწადი დასდევდნენ.

კულიდისმა კვაჭი ივანოვთან გაჰგზავნა, ივანოვმა—პეტროვთან, პეტროვმა—პავლოვთან, პავლოვმა კიდეც—სმირნოვთან.

— როგორ? აქამდის დაზღვეული არ ბრძანდებით? საკვირველია!.. საოცარია!.. აი, კიდეც ერთი მაგალითი ჩვენი ჩამორჩენისა!.. ამერიკაში დაზღვეულია 89,7%, ინგლისში—81,3%, საფრანგეთში—79,4%, ხოლო რუსეთში—000,7%...

დაიჩინებდა, ჩააცივდებოდა, სდევნიდა, დაჰლლიდა, დაჰქანცავდა და იქამდის არ მოასვენებდა თვალში ამოღებულ მსხვერპლს, სანამ არ ჩასწერდა და არ გააბავდა.

კვაჭი დატრიალდა, დაფაცურდა. დილიდან საღამომდის დარბოდა, ერთსა და იმავეს ყბედობდა, დაზეპირებულს იმეორებდა, ტყუილსაც მრავალს წაუმატებდა; ზოგს სიკვდილით აშინებდა, ზოგს ფულის მოგროვებას ახარბებდა; განცხადებებს და კვიტანციებს სწერდა, ფულებს აგროვებდა, კლიენტებს პოლისებს აბარებდა და გზა და გზა თავისს მოქიშპე აგენტებს და ფირმებს ჰლანძღავდა:

— „რუსეთის“ საზოგადოება? დღეს თუ ხვალ დაილუპება, „ვოლგა“? უკვე გაკოტრდა... „ნოსკოვი“? დაზღვეულებს ფულს არ აძლევს. აგენტი კარპოვი? ჯიბგირია! კაცმანი? ვიცნობ, დიდი ჟულიკია! სიხოვიჩი? შარშან დაატუსაღეს ფულის გაფლანგვისთვის... არ ენდოთ! მოერიდეთ! დამიჯერეთ, თორემ ინანებთ!

ყველგან გაშინაურდა და ყველას დაუნათესავდა.

— ა-ა-ა, კნიაზ ნაპოლეონ აპოლონიჩის ვახლავართ! როგორ გიკითხოთ, როგორ ბრძანდებით? გვეწვიეთ, კნიაზ, გვეწვიეთ.

და კვაჭიკ ხან პეტრეს დასდებდა პატივს, ხან პავლეს; ხან ივანესთან სადილობდა, ხან სილორთან ვახშმობდა, ხან კუზმასთან ქეიფობდა. ორიოდე თვეში ისევ გასუქდა, გამოკეთდა და გადიდკაცდა.

ათიოდე სუბაგენტი გაიჩინა, ეტლი ისევ თვითურად დაიქირავა, სედრაკას ვალი დაუბრუნა და დანარჩენი ამხანაგებიც მუშაობაში ჩააბა.

მაგრამ კვაჭის მაინც ერთი სატკივარი ჰქონდა, ერთი აზრი აწუხებდა, ერთი საზრუნავი ჰქონდა: ზედმეტი ფული არ ჰქონდა.

რასაც ჰშოულობდა და იგებდა, დიდის შრომით და ჯაფით იყო ნაშოვნი; გუშინ ალებული დღესვე ეხარჯებოდა, ხოლო ხვალ, ზეგ და მაზეგაც ისევ საჭირო იყო სირბილი, ახალი მუშტარის შოვნა, ახალი ყბედობა, დაჯერება და—ერთის სიტყვით—ყოველდღიური ზრუნვა, გარჯა, მუშაობა, ოფლის დაღვრა, შრომა და ბეჯითობა.

კვაჭი კი სულ სხუანაირ ცხოვრებაზე ოცნებობდა, ამ სოფლისგან მეტს მოელოდა და მოითხოვდა: თავისუფლებას, დამოუკიდებლობას, ნებივრობას და განცხრომას. ხოლო ერთიც, მეორეც და მე-ხუთეც იშოვებოდა მხოლოდ ფულით,—ეს კვაჭიმ ძალიან კარგად იცოდა,—დიდძალ და უთვალავ ფულით, რომელიც უნდა ინახებოდეს ბანკში, მიმდინარე ანგარიშზე; კვაჭი მხოლოდ ჩეკებს უნდა სწერდეს და მარჯვნივ და მარცხნივ არიგებდეს. ამდენი ფული კვაჭის არ ჰქონდა, და მისი საზრუნავი, საფიქრებელი და სადარდელიც სწორედ ეს იყო.

— რატომ თქვენ თვითონ არ ჩაეწერებით?—ჰკითხა ერთხელ კვაჭის ჰოფშტეინმა.

იმავე დღეს კვაჭიმაც ჰკითხა თავისს თავს:

— მართლა, რატომ არა ვარ ჩაწერილი? რატომ სილიბისტროს არ ჩავეწერ?

და იმ დღიდან კვაჭის ტვინი აუდულდა.

აქა ამბავი სიცოცხლისა და სახლის დაზღვევისა.

კვაჭი წინანდებურად დაძვრება და დარბის, დარბის და ჰფიქრობს, ჰფიქრობს და ჰზომაეს. სწონაეს, აფასებს და ანგარიშობს. იანგარიშა და დასწერა:

ჩემო ძვირფასო მამა,

ჩემო კეთილო სილიბისტრო!

ეს დაბეჭდილი ბლანკი, წერილთან ერთად რომ გიგზავნი, სისწორით გაავსე, კოლია ცალიქაძეს დააწერინე. ათი ათასში უნდა „დაგსტრახო“. მიზეზს ნუ მკითხავ, მალე გნახავ და ყოველისფერს გეტყვი. ქუთაისში ცხოვრობს „სალამანდრას“ აგენტი ვალოდია შარიძე. მიდი მასთან და დანარჩენს ის გაგიკეთებს. უთხარი, რომ კვაჭი აგენტია თქო, ამიტომ საკომისიო არაფერი მისცე. გიგზავნი სამას მანეთს. ასი აგენტს მიეცი, ასი შენ მოიხმარე და დანარჩენიც აგენტს მიეცი, როცა პეტერბურგიდან პოლისი მოგივა. პოლისი რომ ჩაიბარო, დეპეშა მომეცი, პოლისი მოვიდა თქო. მერე მეც ჩამოვალ და ყოველიფერს „გავაიმასქნევ“. არაფერი არიო, ისე მოიქეცი, როგორც გწერ. გარდა ამისა, საჩქაროდ დასტრახე „მოსკოვის საზოგადოებაში“ ჩვენი სახლები ძალიან დიდ ფასში. ჩემი დარიგება არ ვინდა, ვიცი, რომ მოახერხებ, აგენტს გააიმასქნევ.

მე კარგად ვარ, ჩემი დარდი ნუ გექნება. მეწყინა ტვიჩიას სიკვდილი. ძალიან გამეხარდა, რომ შენ ძლივს პრაპორჩიკობა მიიღე. მეტის ღირსი იყავი, მაგრამ არა უშავს რა, დანარჩენი მერე იყოს. ცოტა ვალი გამომყვა ერემოსი, ლაითაძესი და დანიელა ურასი. ყველანი მომიკითხე და უთხარი, რომ კვაჭი მალე ჩამოვა და ვალს მოგცემთ თქო. აბა, შენ იცი, არაფერი არიო.

ცხარე ცრემლით ვსტირი, რო მე აქამდის ვერ ვნახე ჩემი საყვარელი პუპი, ხუხუ და ნოტიო. გკოცნით ყველას. ვინ იცის, თუ ბედი მაქვს, შეიძლება მაგ ჭუჭყიან ქუთაისიდან ტფილისში გადავასახლოთ. ღმერთი ილოცეთ, დაგვეხმარება.

შენი შვილი კვაჭი.

P.S. შემატუხინე, ცოცხალია თუ არა ვოლკოვის დედაქალი, სახლი რომ მოგვეცია. ორი კურსი გაეთავე, კიდევ ორი დამრჩა. არავის არ უთხრა ჩემი ჩამოსვლა.

შენი კვაჭი.“

იმავე ხანებში კვაჭიმ ჰოფშტეინს განცხადება წარუდგინა „სალამანდრას“ სახელზე შესახებ იმისა, რომ მას—კვაჭის—ჰსურს თავი დაიზღვიოს უბედურ შემთხვევისაგან ოცი ათას მანეთში.

— სიცოცხლის დაზღვევას არ აპირობთ?

— მეშინიან.. არ მინდა, ჯერ ახალგაზრდა ვარ. უბედური შემთხვევა შეიძლება მეც დამემართოს.. ბევრს დავდივარ, ვინ იცის, იქნება ღვთონი დამეჯახოს, ან ეტლმა გადამიაროს, ან სახლს აგური მოსწყდეს და დამეცეს.

ორი კვირის შემდეგ პოლისი ჩაიბარა. მერე ქუთაისიდან დეპეშაც მიიღო. ეწერა: „პოლისი მივიღე. სილიბისტრო“.

გავიდა რამდენიმე დღე. კვაჭიმ მოულოდნელად განუცხადა თავის ამხანაგებს: მამა ჩემი სილიბისტრო ავად გამხდარა, ამიტომ ხვალ ქუთაისში მივდივარო.

კვაჭი და ბესო საჩქაროდ გემზე ავიდნენ და მეხუთე დღეს მოულოდნელად შევიდნენ კვაჭის საკუთარ სახლში, სადაც კვაჭიმ უკანასკნელი გიმნაზიური წელიწადი გაატარა და რომელიც კვაჭის ბიძამ, ხუხუ ჩიჩიამ, და სილიბისტრომ „მეტად ძვირად იყიდეს“ ვოლკოვის ქვრივისგან.

ასტყდა სილიბისტროს ოჯახში ყრიამული, მზიარული წივილ-კივილი, კოცნა, ხვევნა და ლხინი. კვაჭის დედას პუპის მოულოდნელ სიხარულისგან კინალამ გული შეუღონდა, დაბერებული ხუხუ და ნოტიო ატირდნენ, ხოლო სილიბისტრო ილიმებოდა და იბლინძებოდა, ვინაიდან იმის მოსულ მხარ-ბექს „პრაპოროჩიკის“ ბჭყვრი-ალა ეპოლეტები ამშვენებდნენ.

ერთმანეთი რომ მოიკითხეს და გულის პირველი ფრიალი დაიმშვიდეს, კვაჭი, ბესო და სილიბისტრო კაბინეტში ჩაიკეტნენ. დიდხანს იჩურჩულეს, იბაასეს და იფიქრეს.

სამი დღე ჰჰომეს, სწონეს და იანგარიშეს ის საქმე. კვაჭიმ ჩაიკითხა და დაიზეპირა სილიბისტროს სიცოცხლისა და მისი სახლის დაზღვევის პოლისები. კვაჭის ფრიალ იამა და ესიამოვნა, რომ ოთხი ათასიანი სახლი სილიბისტრომ ათი ათას მანეთად დააზღვია.

მეოთხე დღეს სილიბისტრო ლოგინიდან ველარ ადგა. შიგნეულობას იტკიებდა, ჰკვნესოდა და სჩიოდა.

ორი კვირა გავიდა. ექიმებმა სილიბისტროს ხან მალარია აღმოუჩინეს, ხან კუჭის ანთება, ხან დიაბეტი და ხან კიბო.

— აჰ, ქუთაისელ ექიმს რაფა დიეჯერება რამე?—ამბობდნენ სილიბისტრო და მისი ოჯახის წევრები: —მადლობა ღმერთს, კვაჭი ჩამოგვესწრო, ან ადესაში წიეყვანს ავადმყოფს, ან ტფილისში.

კვაჭიმ და ბესომ იმ ხანებში ერთხელ კიდევ გადაატრიალეს ქუთაისი, ერთხელ კიდევ მოიგეჟიანეს თავი და გაიხსენეს გაბერილი ერემო, ლაითაძე და დანიელა ურია.

არც შოლია და მისი ერთგული მეუღლე—ცვირი დაივიწყეს.

თვითონ შოლია კვაჭის სახლში არ დაუხვდა, რაიც კვაჭის არ სწყენია, ხოლო ცვირი ამის გამო სიხარულით ფეხზე აღარ იდგა. ერთხელ კიდევ გაიხსენეს და მოიგონეს ცვირიმ და კვაჭიმ უწინდე-

ლი დროება და ერთხელ კიდევ იგემეს დახვესებულ და დაობლებულ სიყვარულის ნათხეკი.

არც ბესომ დაივიწყა ცვირი და იმანაც გაახსენა თავისი უწინდელ დიასახლისის წარსულნი დრონი, საამურნი და სასარგებლონი.

ვოლკოვის ქვრივმა რომ გაიგო კვაჭის ჩამოსვლა, თავისი ბნელსა და ნესტიან ოთახში ჩაიკეტა და ლოცვა-მარხვაში გაატარა ის დრო, სანამ კვაჭი ქუთაისში ქეიფობდა. ისე ერიდებოდა და ეკრძალებოდა კვაჭის, თითქოს მან, უკვე გამოჩენილ მკვლელსა და დედაკაცმა აწყენინა კვაჭის, მოატყუა იგი, გაჰქურდა, გაატყავა და ხელცარიელი დასტოვაო.

ბოლოს, კვაჭიმ დასუსტებული და მიბნედილი სილიბისტრო თბილად შეახვია და ტფილისში წაიყვანა.

კვაჭიმ და სილიბისტრომ დიდუბეში ერთი მიყრუებული სამოთახიანი სახლი დაიქირავეს და მეორე დღიდანვე საქმეს შეუდგნენ.

კვაჭი ცხვირს ათამაშებდა, თვალებს აბეცებდა, ჰაერს ჰსუნავდა, დარბოდა, ცნობებს აგროვებდა და რაღაცას ეძებდა. ბოლოს, კვალი იპოვნა, ნაძებარს მიჰყვა და მიაგნო.

ერთ დღეს კვაჭი ერთს ოთხმოცი წლის რუსს ეწვია.

— ამ სახლის პატრონი თქვენ ბრძანდებით?

— დიალ, მე გახლავართ.

— თქვენთან სცხოვრობს ოვანეს შაბურნიანი?

— ჩემი მეგობრე გახლავსო. ძალიან ავად არის.

— ავად არის? რა დაემართა?

— აგერ ორი კვირა იქნება, რაც დამბლად არის დაცემული. მარჯვენა ხელ-ფეხი და ენა აქვს წართმეული.

— ღმერთო ჩემო, რატომ აქამდის ვერ გავიგე?! იქნება მეშველნა რამე. ნუ გიკვირთ, ძველი მეგობრები ვართ. ერთხელ დიდ წყალში ვირჩობოდი: ოვანესა მომეშველა და ამომიყვანა... სიკვდილს გადამარჩინა... კინაღამ თვითონაც დაიღუპა... მერე ერთმანეთი დავკარგეთ. მხოლოდ ეხლა ჩამოვედი რუსეთიდან და შემთხვევით გავიგე, რომ ოვანესა თქვენთან ყოფილა.

— ღვთისნიერ საქმეს ჩაიდენთ, თუ მოუვლით როგორმე. მთელს ქვეყანაზე არც ნათესავი ჰყავს, (არც პატრონი, არც მომვლელი. ოსმალეთიდან არის გადმოხვეწილი.

— ვიცი, ვიცი, ვანელი სომეხია... ცოლშვილი ოსმალებმა დაუხოცეს... ღმერთო ჩემო, ეს რა მომივიდა, როგორ დავიგვიანე! მაჩვენეთ ის უბედური, თუ ღმერთი გწამთ.

— წამობრძანდით. არ ვიცი, რა ვუყო, როგორ მოვუარო? მე თვითონ მოსავლელი ვარ... დღეს ვაპირებდი საავადმყოფოში წასვლას და თხოვნას, იქნება მივალდებინო მეთქი..

— არა, არა! მაგას ნუ იზამთ. მე თვითონ ვუპატრონებ.

ბნელს, ნესტიანსა და ჭუჭყიან სარდაფში თავს წაადგნენ მყრალ ძონძებში გახვეულ უძრავ გვამს.

— ბარი ლუსტი, ოვანეს! როგორა ხარ? მიცანი, განა! აი, მოვედი... ძლივს გიპოვე... ერთხელ შენ დამიხსენი სიკვდილისგან, ეხლა ჩემი ჯერია... აბა, უნდა წამომყვე... ნუ გეშინიან, ორ კვირაში ფეხზე წამოგაყენებ... აბა, სად არის ამის პასპორტი და ქალაქები? თქვენა გაქვთ? მიბოძეთ.

მუშები მოიყვანეს, გაოცებული ოვანესა ეტლში ჩასვეს და კვაჭის ბინაზე წაიყვანეს.

სამივენი გახარებულნი და კმაყოფილნი იყვნენ—კვაჭი კვაჭანტირაძეც, მოხუცებული რუსი და ოვანეს შაბურიანციც.

იმავე დღეს კვაჭიმ ექიმი მოიწვია.

— ექიმო, მიშველეთ!.. თუ ღმერთი გწამთ, მიშველეთ!.. ეს რა უბედურება დამატყდა, რა ღვთის წყრომა დამემართა!..—წუწუნებდა და იცრემლებოდა კვაჭი.

— დამშვიდდით, ბატონო ჩემო, დამშვიდდით და მიაბნეთ, რა მოხდა, როგორ მოხდა? ვინ არის ეს ავადმყოფი?.

— მამაჩემი გახლავთ, სილიბისტრო კვაჭანტირაძე... ერთი თვე იქნება, რაც ტფილისში დავსახლდით, ჯანმრთელი ადამიანი იყო, არაფერი ეტყობოდა... იქნება, თქვენც გახსოვთ, რომ ათიოდე დღის წინათ ბაზარში ყუმბარა გავარდა?

— როგორ არა, მახსოვს, კარგად მახსოვს.

— მე და ეს საწყალი იქ ვიყავით. ის ყუმბარა თითქმის ფეხქვეშ გაგვივარდა. როგორ გადავრჩით,—მხოლოდ ღმერთმა უწყის. ნამდვილი სასწაული მოხდა ჩვენს თავზე. იმავე წამს ჩავსხედით ეტლში და წამოვედით. დღევანდლამდის მამა ჩემი სულ სცახცახებდა. მინდოდა ექიმი მომეწვია, მაგრამ არ ჰქნა, ჩემს დღეში ექიმთან არ ვყოფილვარ და არც ეხლა მინდაო. დღეს უცებ წაერთვა ყველაფერი და ენაც დაება. ღმერთო, დამიხსენ ხიფათისაგან! ღმერთო, მომკალი!

— დამშვიდდით, ნუ აღელდებით! ავადმყოფს გაესინჯავ, იქნება საიმისო არაფერი სჭირს.

დიდხანს ჰსინჯა ავადმყოფი. ოვანესა გაოცებულ თვალებით ათვალიერებდა ორივეს და ტუჩებს აცმაცურებდა, თან გუნებაში ჰტიქრობდა:

— ასტვაც! ასტვაც ტერ-ოლორმიან! ვინ არის ეს ახალგაზრდა? რა უნდა ჩემგან? ან ამ სახლში რად მომიყვანა?

კვაჭის შიშისგან თითქმის გული მისდიოდა: ეგონა, საცაა ავადმყოფი ენას ამოიდგავს და ალაპარაკდებაო.

ბოლოს, ექიმმა სთქვა:

— არ დაგიმაღავთ, ვაჟკაცი ბრძანდებით, უნდა გაუძლოთ და მოემზადოთ. შეიძლება, მამა თქვენი მალე გასთავდეს, თუმცა შეიძლება კიდევ დიდხანს იცოცხლოს.

ექიმის ნუგეშმა კვაჭი დააფრთხო, შეაშინა. თმებში ხელი წაივლო, ამოიკვნესა და სკამზე დაეცა:

— ღმერთო ჩემო!.. ღმერთო დიდებულო!..

ექიმმა რეცეპტი დაუწერა, დარიგება მისცა და წავიდა.

იმავე დროს გარედან სილიბისტრო შემოვიდა.

— რაფაა საქმე?

— ძალიან კარგად. შეიძლება მალე გათავდესო. ვაჟკაცი ხარ, უნდა გაუძლო და მოემზადო.

გაიღიმეს და ჩაიცინეს.

— აფერი აჭამო, არც წამალი მისცე.

— აბა, ამისთვის დავხარჯავ ფულს! თუმცა წამლის მოტანა საჭიროა, ექიმი კიდევ მოვა... აფთიაქში მივდივარ... ხვალ შენ წაგიყვან საავადმყოფოში, თავი მოიავადმყოფე, ენა დაიბი... მოითმინე ერთი კვირა...

— კაი, კაი! წადი წამლიზა. მალე დაბრუნდი.

მეორე დღეს ტფილისის ერთ დიდ საავადმყოფოში ჩასწერეს: „ოვანეს კარაპეტას ძე შაბურტიანცი... 45 წლისა... ქალაქ ვანიდან... ოსმალეთის ქვეშევრდომი... ნიშნები სიღამბლისა“...

ორი კვირის შემდეგ ერთ ქართულ გაზეთში შავ-არშინიანი განცხადება დაიბეჭდა:

ა/წ. 27 სექტემბერს ქ. ტფილისში ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ მოულოდნელად გარდაიცვალა

ს ი ლ ბ ი ს ტ რ ო კ ვ ა ჭ ა ნ ტ ი რ ა ძ ე

რასაც უუდიდესი მწუხარებით აცხადებენ მისი ჯვრივი პუბი, დობლბუღი შვილი კვაჭი (ანაპოდისტე), სიმაჰრი ხუხუ ჩიჩია და სიდდარი ნოტიო ჩიჩიასი. ცხედრის გამოსვენება მოხდება დღეს, 12 საათზე, განსვენბულის ბინიდან (დიდუბე, საგურამოს ქ. 84).

მცირე გაუგებრობა მოხდა: სამგლოვიარო განცხადება რედაქციის დაუდევრობის გამო მხოლოდ დასაფლავების დღეს დაბეჭდეს, ხოლო რადგან გაზეთი იმ დროს საღამოობით გამოდიოდა, ამიტომ განსვენებულ სილიბისტროს პანაშვიდს და გამოსვენებას ის ორიოდე შორეული ნაცნობიც არ დაესწრო, რომელნიც კვაპანტირაძის ოჯახს ჰყავდა ტფილისში.

საწყალი „სილიბისტრო“ მეორე დღიდანვე მაგრად იყო კუბოში ჩაკეტილ-ჩალურსმული, რადგან, როგორც კვაჭი ამბობდა, უცნაური მიზეზის გამო სილიბისტრო ერთ დღეში გაიხრწნა და სუნი აუშვა.

მღვდელი და დიაკვანი მობეზრებულ სამგლოვიარო საგალობელს ზანტად და ცალის ყბით აჭიანურებდნენ:

— გაანუსვენე უფალო-ო-ო, სულსა მიცვალებულისა მონისა შენისასა-ა-ა...

— ა-აჲ და მარადის და უკუნითი-ი-ი, უკუნისამდე-ე, ა-ა-ამინ...

ძაძებით შემოსილნი პუპი და ნოტიო ნამტირალნი, ღრმად დამწუხრებულნი, მისუსტებულნი და მიბნედილნი იყვნენ. თმები გაწეწილი ჰქონდათ, „ლაწენი — დაჰკნობილ და თვალნი — ვიცართა გუბე დაუშრეტელ“. ხუხუ და კვაჭი თაქაყიდულნი იდგნენ. პირსახე მოლუშული ჰქონდათ, წარბები — შეკრული, თვალები — გასიებული და დაწითლებული მეტის დარდისგან, უილაჯობისგან, ცრემლისგან და უძილობისგან.

პანაშვიდი რომ გათავდა, „სილიბისტროს“ კუბო ბალდახინზე დასდეს და ჩქარის ნაბიჯით კუკიის სასაფლაოსკენ გაუტიეს.

ჭირისუფლები წუწუნით, ოხვრითა და კვნესით მისდევდნენ, თან ზუმ-ზუმად ირგვლივ თვალებს აცეცებდნენ, მავალებს ათვალთვრებდნენ, ზოგჯერ მიუჩნდებოდნენ, ზოგჯერ სამგლოვიაროს შესძახებდნენ:

— შეილო სილიბისტრო! რეიზა გამისწარი! რა გაწყყენეთ, რა დაგიშავეთ მისთანა, რომე ასთე აღრე დაგვანებე თავიი! — გაჰკიოდა ნოტიო და პირსახეში ოდნავ ხელებს იშენდა.

— შეილო ჭიპიი! — გააგრძელებდა ხუხუ: — შენისთანა ვაჟკაცი რეიზა მეიტაცა უფალმა? ვილას დოუმშვენებს მხარ-ბეჭს აწი შენი პრაპორჩიკის აპელატები? ვინლა გაუწევს აწი თავად-აზნაურებს მამობას და მარშლობას? რეიზა დაგვასხი კერიაზე წყალი? რეიზა დამიფსე სანთელ-იიი?..

— უი მე უბედურსა! უი მე დაჰკეულსა! — შესძახებდა პუპი: — ვინლა წავა აწი ბაზარი? ვინლა იყრდის სამწვადეს და მწვანისა,

შენ რომე ასთე გიყვარდა, სილიბისტრო-ო-ო!.. ვინ დამიხუჭავს აწი ამ უბედურ თვალებს, შენ რომ ასთე მოგწონდა-ა-ა! ერთად ვიცხოვრეთ აქინე, ერთად წვედილოდით იქინე-ე-ეც.. ასთე გვქონდა პირობა, სილიბისტრო, ჩემო ერთგულო!..

— ვაი მე საწყალსა!—იცემდა თავში ხელებს კვაჭი:—ვინ მომივლის ეხლა?! ვინ მომცემს სწავლის ფულსააა! ვინ გამათავებიებს უნივერსიტეტსა-ა-ა! დევილუბე მე უბედური-ი-ი!

ბესო შიქიაც თავ ჩალუნული მისდევდა მგლოვიარე ოჯახს და პატარა უღვაშებში იცინოდა.

კუკიის სასაფლაოზე ჩქარის ნაბიჯით აირბინეს, კუბო სამარეში ჩააგდეს, მიწა მიაყარეს და თავჩაქინდრულნი დაბრუნდნენ. იმავ საღამოს „ოვანეს შაბურიანცი“ საავადმყოფოდან გამოეწერა და ნავთლულის სადგურზე გავიდა. კვაჭიმ „ოვანესა“ გააცილა.

სიბნელეში დიდხანს იჩურჩულეს, მერე ერთმანეთი დაჰკოცნეს და დაშორდნენ.

რამდენიმე დღის შემდეგ კავკავის პოლიციაში გადამწერი სქელ წიგნში სწერდა:

„ოვანეს შაბურიანცი, 45 წლისა. ოსმალეთის ქვეშევრდომი.. ამოვიდა ტფილისიდან. დასახლდა ბაზრის ქუჩაზე, № 16..“

აქა ამბავი დაზღვევის სარგებლობისა.

და კ ვ ე თ ი ლ ი .

„სალამანდრას“ დამზღვევ საზოგადოების საოლქო ინსპექტორს მიხეილ ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს

ქ. ტფილისში, ვერის დაღმართი, № 21,
ბინა № 2.

კვაჭი (ანაპოდისტე) სილიბისტროს ძე
კ ვ ა ჭ ა ნ ტ ი რ ა ძ ი ს

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

პატივისცემით გაუწყებთ, რომ ა/წ. პირველ ოქტომბერს საღამოს ცხრა საათზე ველოსიპედით მოვდიოდი დიდუბეში. ეკლესიის მახლობლად რომ გამოვიარე, სიბნელეში ეტლი დამეგახა და წამაქ-

ცია. შედგენილ იქმნა შესატყვისი ოქმი, რომლის ასლს ამასთან ერთად გიგზავნი. დაშავებული მაქვს მარჯვენა ხელი და მარჯვენა ფეხი. დაზღვეული ვარ უბედურ შემთხვევისგან თქვენს საზოგადოებაში პოლისით № 124392 ა/წ. 11 მაისის თარიღით.

გარდა ამისა, მწუხარებით გაუწყებთ, რომ ა.წ. 25 სექტემბერს დილის 4 $\frac{1}{2}$ საათზე ქ. ტფილისში ჩემს ბინაზე მოულოდნელად გარდაიცვალა ჩემი ძვირფასი მამა სილიბისტრო კვაჭანტირაძე, რომლის სიცოცხლე დაზღვეული იყო აგრედვე თქვენს საზოგადოებაში ათი-ათას მანეთად პოლისით № 475663 ა.წ. 4 ივნისის თარიღით.

ამასთან ერთად გიგზავნი სამს მოწმობას შესახებ: 1) ავადმყოფის წამლობისა, 2) სიკვდილისა და 3) დასაფლავებისა.

გთხოვთ მიიღოთ შესატყვისი კანონიერი ზომები.

პატივისცემით კვაჭი კვაჭანტირაძე.

2 ოქტომბერს, 19... წ.

ქ. ტფილისი, საგურამოს ქ., № 84.“

თანამხად სამსახურის წესებისა და არსებულ კანონებისა, ამიერ-კავკასიის საოლქო ინსპექტორი მიხეილ ჯავახიშვილი მეორე დღესვე გავიდა საგურამოს ქუჩაზე და თავს წაადგა მელოგინე კვაჭი კვაჭანტირაძეს:

— ბატონი კვაჭანტირაძე თქვენ ბრძანდებით? ჯავახიშვილი გახლავართ. თქვენი განცხადების გამო ვიახელით.

დაფაცურდნენ და დაფეთდნენ ხუხუ ჩიჩია, მისი მეუღლე ნოტიო და კვაჭის დედა პუბიკო. თვითონ კვაჭი ლოგინში ასტოკდა, აშფოთდა და აკენესდა.

— დიდად სასიამოვნოა თქვენი მობრძანება, ბატონო მიხეილ... დაბრძანდით, ბატონო.. აქანე დაბრძანდით.. არა, აქ გირჩეენიათ...

ხუხუმ ჩალის სკამი მიათვია, პუბიკომ პატარა ლბილი სკამი მიუდგა, ნოტიო კი სავარძლის მოთრევას ჰლამობდა.

— ნუ სწუხდებით, ბატონებო, ნუ სწუხდებით... დიდი მადლობელი, დიდად გმადლობთ...

— შორიდან გიცნობთ, პატივცემულო ბატონო მიხეილ სავიჩ! თქვენზე მრავალი ქება გამიგია. ყოველი კაცი თქვენზე კარგს ლაპარაკობს.... — დაიწყო კვაჭი.

— მადლობა უფალსა! — ჩაუროთო ხუხუმ: — ცუდს ხომ აფერს ლაპარაკობენ, კარგი უთქვამთ.

— სახელი სჯობია ყოლიფერს, შვილო! ჩაიოხრა ნოტიომ.

— თუ ასეთი ახალგაზრდა ვაჟს ასეთი დიდი სახელი გიშოვიათ, სიბერეში ხომ მთელი რუსეთი თქვენზე ილაპარაკებს!— ჩაიკვნესა ქვრივმა პუპიმ.

ასე დაუხედა კვაჭანტირაძიანთ ოჯახი ინსპექტორს: ქვეშ ბუმბული გაუშალეს, თავი მოუქონეს და სულში ნელსასუნებელი ჩაუწვეთეს.

ჯავახიშვილმა თავაზიანობის მახვილს ასეთივე ფარი დაუხვედრა:

— არ დაუჯეროთ. თუ კარგი უთქვამთ ჩემზე,— მოუქორიათ და გაუშვიადებიათ. თუ ერთი ავი უთქვამთ— ასი დაუშაღნიათ. მეც შორიდან გიცნობთ, ბატონო კვაჭი! გაგახსენებთ: ორი წლის წინად მე და თქვენ ერთად ვიმგზავრეთ ადესამდის.

— იმე, დამიდგა თვალი!— ერთი წუთით გამოცოცხლდა კვაჭი:— მახსოვს, კარგად მახსოვს! უცხოეთში მიბრძანდებოდით მაშინ, არა? მაშინაც მთელი გემი თქვენზე ლაპარაკობდა. ამისთანა ინჟენერი მთელ რუსეთში ერთიც არ მოიპოვებაო!— იტყუა კვაჭიმ, რადგან ჯავახიშვილს სწორედ იმდენივე გაეგებოდა ინჟენერობისა, რამდენიც კვაჭის— ასტრონომიისა ან სანსკრიტულ ენისა.

ერთმანეთის მოკითხვა და ქონის მოსმა გაათავეს.

— გადავიდეთ საქმეზე. რა დაგემართათ, რა მოგვივიადა?

აცრემლდა, აწუწუნდა და აკვნესდა ის ოჯახი. ერთმანეთს აღარ აცლიდნენ:

— რაღა რა დაგვემართა, ბატონო მიხეილ! თქვენ მტერსაც ნუ მოუვა, რაც ჩვენს თავს მოუვიდა!..

— რაღა ღმერთი გავგიწყრა, თვარა ასე უცებ რაღა ჩვენ მოგვივიდა ყოლიფერი!?

— დევილუპეთ და დევიფსეთ! დევილუპა ყოლიფერით საფსე ოჯახი!

პუპი ატირდა და მერე ოთახში გავიდა, ნოტიომ ცრემლი მოიწმინდა, ხუხუმ თავი ჩაჰქინრა.

— ყველაფერით საფსე ოჯახი გქვონდა,— განაგრძო გულაჩუყებულმა კვაჭიმ:— ავადმყოფობას ჩვენს ოჯახში რა უნდოდა! გუშინ წინ მამა მომიკვდა; ისე უცებ გათავდა ის კაცი, რომ ხმაც ვერ ამოიღო; მეორე დღეს ქუთაისში სახლი დაგვეწვა, ეხლა მე დამემართა ეს უბედურება.

— სახლი დაზღვეული არ იყო?

— აჰ, მაგას ვინ სჩივის! შარშან იმ სახლში ორმოცი ათასი მაძლიეს, მაგრამ არ მივეცი, ეხლა კი ათი ათასი უნდა ავიღო. მე

მამას ესტირი, თორემ სახლიც ეშმაკებს წაუღიათ, ეს ხელიც და ეს ფეხიც.

— ძალიან დაშავდით?

— აი, თქვენ თვითონვე ნახეთ.

ნოტიომ დიდის სიფრთხილით გახსნა და გაშალა არტახებში გახვეული კვაჭი, რომელიც ჰკენესოდა, სწუხდა და კბილებს აკრაქუნებდა.

ხელის მაჯა და ფეხის კოჭი დალურჯებული და დასიებული ჰქონდა.

— აი, საწყალი მამა ჩემის პოლისი. რალაც ათი ათასი გვერგება.

— ნეტა არ მომკვდარიყო, პირიქით დაეუმატებდი მაგ საზოგადოებას ასი ათასს! — წაიბურტყუნა ხუხუმ.

— აი, ჩემი პოლისიც. რალაც ოც ათასში ვარ დასტრახული. არ ჰღირდა, არ მინდოდა, მაგრამ ადესის ინსპექტორმა გამაბრიყვა. იცნობთ პოფშტეინს?

ინსპექტორი პოლისებს და სხვა საბუთებს ჰსინჯავდა.

— დიალ, ვიცნობ.. ვიცნობ..

ყველაფერი თავის რიგზე და წესზე აღმოჩნდა.

— ვინ გწამლობთ? ვინ არის თქვენი ექიმი?

— ბედოვი. იმაზე უკეთესი ექიმი კავკასიაში არ მოიპოვება. არ იცნობთ?

— არ ვიცნობ, არ გამიგია. საზოგადოებას აქ თავისი ექიმები ჰყავს, ერთ-ერთს გამოგიგზავნით.

კვაჭიმ თვალები გაიციცხლა:

— რომელს? ვის?

— თუნდ როდენბაუმს. ცნობილი ექიმა.

— აჰ, შენი ჭირიმე, მაგას ნუ იზამთ.

— მიზეზი?

— უხერხულია, თქმა მეძნელება, მაგრამ... — შეეყოყმანდა და წაიბოროძიკა კვაჭიმ.

— მაინც?

— იცნობთ როდენბაუმის ცოლს?

— მინახავს, ცნობით კი არ ვიცნობ.

— აბა მოგახსენებთ, მაგრამ პატიოსანი სიტყვა უნდა მომცეთ, რომ ერთი კაციც არ გაიგებს.

— კეთილი, სიტყვას გაძლევთ. ბრძანეთ.

— მინდოდა მაგ ექიმის დაძახება მამა ჩემის საჩვენებლად. შინ არ ღაღამიხდა. მისმა ცოლმა მნახა. დაუტოვე ჩემი აღრესი და

წამოვედი. ერთი საათის შემდეგ ექიმის მაგიერ მისი ცოლი მოვიდა. მეტს არაფერს გეტყვით... აჰ, ნუ მკითხავთ, მეტს არაფერს გეტყვით. ეხლა ბრძანეთ, როგორ უნდა გავასინჯო თავი ექიმს, თუ მისი პატივისცემა არა მაქვს? ლაბიძე გამოგზავნეთ, მგონი, ისიც თქვენი ექიმი?

— ჩვენი იყო, ეხლა ჩვენი აღარ არის... მიზეზი? არ ვიცი. იმის მაგივრად დანიშნულია შაბიშვილი, იმას გამოგიგზავნით. ეხლა გაიახლებით.

— აჰ, ეგ რა სათქმელია!.. საით მიეჩქარებით, ბატონო ჩემო? მოითმინეთ, ყავა დავლიოთ... რატომ არ გვკადრულობთ?! მოითმინეთ კიდევ ხუთიოდე წუთი.

— უკადრისობა რა სათქმელია! მეჩქარება, თორემ დიდის სიამოვნებით გაიახლებოდით.

— ბატონო მიხეილ!— შეეხვეწა კვაჭი:— ადრე გამითავეთ ეს საქმე, ნუ გამაწვალებთ, თორემ მივაფურთხებ მაგ ფულს და ჩემს გზას გავუდგები. რალაც ორიოდ გროში მერგება, არ ღირს მისთვის გაწვალება და გაცდენა.

— ნუ შესწუხდებით, ბატონო კვაჭი! მამა თქვენის გარდაცვალების საბუთებს დღესვე გავგზავნი პეტერბურგში. ძალიან არ დაიგვიანებს, ერთი თვის შემდეგ ათი ათას მანეთს ჩაგაბარებთ. რაც შეეხება თქვენს ხელს და ფეხს, ჯერ უნდა მოითმინოთ. როცა მოგიჩეხათ, ვიანგარიშებთ დღიურად ოც მანეთს და მაშინვე მოგართმევთ.

— თუ არ მომირჩა?

— აბა, ეგ რა საფიქრელია? რა თქმა უნდა, მოგიჩეხათ.

— მაინც, თუ არ მომირჩა? ბევრჯერ ყოფილა ასეთი შემთხვევა, რომ უბრალო, სულ უბრალო მიზეზის გამო ხელიც გაჰხმობია ადამიანს და ფეხიც.

— თუ ხელიც გაგიხმათ და ფეხიც, რა თქმა უნდა, დაზღვეული თანხა მოგეცემათ. მაშ არხეინად და მშვიდობით ბრძანდებოდეთ.

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, ბატონო ჩვენო, მშვიდობით!.. გვნახეთ, ბატონო, კიდევ გვნახეთ.. ნუ დაგვივიწყებთ, ჩვენო ბატონო, კიდევ გვაკადრეთ თქვენი თავი...

ინსპექტორი რომ გავიდა, ერთმანეთს გადაჰხედეს და თვალეზით დაეკითხნენ.

ბოლოს, ხუხუმ წვერებში ჩაიბურტყუნა:

— აჰ, მაი კაცი ვეფერს გეიგებს.

— ვეფერს გეიგებს!— ჩუმის ხმით დაუდასტურა კვაჭიმ.

ექიმი შაბიშვილი ეუბნებოდა ინსპექტორს ჯავახიშვილს:

— არაფერი მესმის კვაჭანტირაძის ხელ-ფეხისა. რასაც მე ვაკეთებ, ვილაც უცნობი აფუქებს. წამალს რომ დავადებ და არტახებს შეგვკრავ, საიდუმლო ნიშანსაც გავუკეთებ ხოლმე. მეორე დღეს ნიშანი ხელუხლებელია, მაგრამ დაშავებული ხელ-ფეხი უფრო დამდნარია და ჩამოკრუნჩხული. ცხადია, ჩემს გარდა სხვა ვილაც უნდა მუშაობდეს.

— მე ცნობა მაქვს, რომ კვაჭანტირაძესთან ჩვენი წინანდელი ექიმი ლაბიძეც დადის ღამ-ღამობით. გარდა ამისა, კვაჭის ბებია—ნოტიო ჩიჩიასაც ამ საქმეში ხელი ურეეიაო; თურმე ამ დედაკაცსაც კარგად ესმის ტრავმატიული ავადმყოფობა. ეს დედაკაცი თურმე ძალიან დახელოვნებულია ხელ-ფეხის დამახინჯების საქმეში. მუშტარიც ბლომად ჰყავს, რადგან სამხედრო ბეგრის თავიდან მოშორება ბევრს ჰსურს. ჩვენ უფლება გვაქვს კვაჭი საავადმყოფოში დავაწვინოთ და მუდმივი ზედამხედველობა გავუწიოთ, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ასეთს უუკიდურეს საშუალებას არ მივმართავ, რადგან იგი მითქმა-მოთქმას გამოიწვევს, სხვა საზოგადოებათა აგენტები ამ ამბავს ხელზე დაიხვევენ, ყბად აგვიღებენ, განგაშს ასტეხენ და პრესტიჟს დავვიმცირობენ. ყოველ დღე იარეთ და თვალყური ადევნეთ. ვნახოთ, ამიერიდან საქმე როგორ წავა. კვაჭის როგორმე აგრძნობინეთ, რომ ჩვენ მიხვედრილნი ვართ... უკვე იცის? გააგებინეთ? ძალიან კარგი გიქნიათ... კეთილი, ეგრე სჯობია... ნახვამდის! მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

ერთი კვირის შემდეგ ჰოფშტეინი, ჯავახიშვილი და ექიმი შაბიშვილი კვაჭი კვაჭანტირაძეს მოულოდნელად თავს წაადგნენ.

კვაჭი გაოცდა, აირია, გაფითრდა და გაწითლდა. იმ ხანებში უარესად გამზდარიყო, გაყვითლებულიყო და ჩამომდნარიყო.

— ნაპალეონ აპოლონიჩს ჩემი სალამი!—მხიარულად მიაძახა ჰოფშტეინმა.

— ვახლავართ ბატონს კვაჭის!—დინჯად მიესალმა ინსპექტორი.

— გამარჯვება... დილა მშვიდობისა... დაბრძანდით... სკამი მოართვით...

დათაცურდნენ და აირ-დაირივნენ.

— როგორ ბრძანდებით?... როგორ გიკითხოთ?..

კვაჭი ძველებურად აწუწუნდა. აიცრემლა და აკვნესდა.

— დევილუჰე, დევიფსე... მამა მომიკვდა... სახლი დამეწვა... ოჯახი დამეგრა... ეხლა მეც წავხდი...

— ვიცი, ვიცი. ყველაფერი ვიცი, უფრო მეტი ვიცი, ვიდრე თქვენ გგონიათ!—ხაზგასმით, ნათლად და გარკვევით მოუჭრა ჰოფშტეინმა:—ბატონო ექიმო, გაუხსენით დაშავებული ხელ-ფეხი.

კვაჭი ტკივილებისგან ისევ აკენესდა და აყვირდა. ხელ-ფეხი გაუხსნეს და გასინჯეს.

ხელიც და ფეხიც დაუდნა; გაუხმა და ჩხირებივით დაელია.

— აჰა, ის არის!.. სწორედ ის არის!.. მინახავს, ვიცი, რაც არის! — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ისროდა ჰოფშტეინი: — შეუტკარი! — მერე მიბრუნდა და, სანამ ექიმი არტახებში ახვევდა კვაჭის ხელ-ფეხს, არხეინად ფანჯარას აკაკუნებდა და ღრუბელს თვალს ადევნებდა.

მერე მიბრუნდა და ფოლადის ხმით დაიწყო:

— ეხლა საქმეს შევუდგეთ. მოკლედ, მკაფიოდ და პირდაპირ მოგახსენებთ: გავათავოთ კეკემაღულობის თამაში, არ შეგვეფერის, ბავშვები აღარ ვართ. თავდაპირველად უნდა მოგახსენოთ, რომ თქვენი სამივე საქმის ლიკვიდაცია მე მაქვს მონდობილი.

— სახლის საქმეც?

— დიახ, სახლის დაწვის საქმეც. თავიდან დავიწყოთ.

პირველი: ადესიდან თქვენ ისე გამოიპარეთ, რომ ანგარიში არც კი გაგისწორებიათ, ათას მანეთამდის გამოიყოლეთ... მოითმინეთ, მოითმინეთ. ჩვენ არც შიქიას ვიცნობთ, არც ჩიკინჯილაძეს, არც ჰაელაბრიანს, არც კაცმანს. ჩვენ მხოლოდ თქვენ გიცნობდით და მხოლოდ თქვენთან გვქონდა საქმე. მეორე: თქვენ იმდენი მუშტარი მოგიტყუებიათ, რომ ეხლა მთელი ადესა თქვენზე ლაპარაკობს... რაო, ვინ მოგატყუო? აი, სია, ინებეთ, წაიკითხეთ. თქვენს მაგივრად ყველას ჩვენ დაუბრუნეთ ფული, სულ 2.675 მანეთი. მესამე: თქვენი სახლი შარშან მამა თქვენს ბანკში დაუგირავებია 1.400 მანეთად, ბანკს იგი შეუფასებია ორ ათასად, თქვენ კი ათი ათასში დააზღვიეთ. აგენტი ხელში მყავს. თქვენი ბიძა თუ პაპა — აი, ეს მოხუცი, ზუზუ ჩიჩიაც ვერსად წამივა... მომითმინეთ, ნუ ჩქარობთ და ნუ სცხარობთ. მეოთხე და უმთავრესი: მე ექიმი გახლავართ, ძველი ინსპექტორი ვარ, დაზღვევის საზოგადოების სამსახურში დავბერდი. ძნელია, შეუძლებელია ჩემი მოტყუება. ათასი რამე მინახავს და გამომიცდია. ეგრე დაშავებული ხელ-ფეხიც შემხვედრია. საკვირველი, იშვიათი შემთხვევა! ერთი გამაგებინეთ, ისე კონტად როგორ წაიქეცით, რომ ფეხი შიგნითა კოჭთან დაგიშავდათ, ხოლო ხელი — მერე მხრიდან? საკვირველია! გაუგებარია! გარდა ამისა, რა მიზეზია რომ ხელ-ფეხი დაგელიათ და გაგიხმათ? ამ მიზეზს საავადმყოფოში გამოვიკვლევთ. ხვალვე უნდა გადმობრძანდეთ სამკურნალოში... რაო, არ გნებაეთ? ნუ ჰღელავთ, დამშვიდდით. არაფერს დაგაკლებთ, უფრო უკეთ მოგივლით, ვიდრე აქ გივლიან. დღე და ღამ ორი ზედა-მხედველი თავს დაგადგებიან... რაო, არ მოგწონთ? არ კადრუ-

ლობთ? ხომ იცით, რომ ამის უფლება გვაქვს... მაინც არ გნებავთ?.. რაო, აყალმაყალს ასტეხავთ? ქვეყანას დასძრავთ და გაზეთებსაც აალაპარაკებთ? ეგ თქვენი საქმეა. თუ არ გენანებათ არც თქვენი სახელი, არც ეს მოხუცი, არც ქუთაისელი აგენტი, მაშინ ჩვენი აქ ყოფნა ზედმეტია, წავალთ.

ჰოფშტეინი წამოდგა.

— მოითმინეთ, მოვილაპარაკოთ... იქნება მოვრბგდეთ.

— კეთილი, ვსცადოთ. მოკლედ მოვჭრათ. აი, ხომ ჰხედავთ ამ ფულს,—და უბიდან ხუთასიანების ერთი დასტა ამოიღო:—ეს ფული თქვენს ჯიბეში გადმოვა თუნდ ათ წუთს შემდეგ, თუ... თუ გონიერად მოიქცევით და ზომიერებას გამოიჩენთ.

კვაჭის თვალები დაეწვა და აუჭრელდა, ყელში ნერწყვი გაუშრა; ატოკდა და აცქმუტუნდა:

— მე... მე ხარბი კაცი არა ვარ. არც დავა მიყვარს... აყალ-მაყალსაც ვერიდები, სკანდალისტი არა ვარ...

— მაშ ვიანგარიშოთ. ათი ათასი მამის პრემია გერგებათ, ეს უდავოა.

კვაჭის გული გაეხსნა, თითქოს ზედ ათფუთიანი ლოდი ედვა და ჰოფშტეინმა მოხსნაო.

— თქვენი სახლი ძალიან რომ გავაზვიადო, ოთხი ათასი ჰლირდა. ხუთი ინებეთ. ეს ხუთმეტრი. შემდეგ: წართმეული, თუნდ მოჭრილი ხელ-ფეხი დაზღვეული გაქვთ ოც ათასად. ამ თანხას გამოგვედავებით, თუ ხელ-ფეხი მართლა გაგიხმათ, მაგრამ პატიოსან სიტყვას გაძლევთ და გარწმუნებთ, რომ არც ხელი გაგიხმებათ, არც ფეხი. ერთ თვეში ისე მოგარჩენთ, რომ ცალ ფეხზე იხტუნავენ. ეს დაგვიჯდება ოთხასი-ხუთასი მანეთი. ათჯერ მეტს მოგართმევთ,—ხუთი ათასი ინებეთ.

— მაშ ორმოცი ათასის მაგიერ, სულ ოცი ათასს იძლევი, არა?

— დიად, ოცი ათასს. ან ეხლავე მიიღეთ ფული, ან მოემზადეთ სამკურნალოში წამოსასვლელად.

— ცოტაა, უარს ვამბობ.

— მაშ მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— მოითმინეთ, ნუ ფიცხობთ! სამი დღის ვადა მომეცით მოსაფიქრებლად.

— ერთს დღესაც ვერ მოგცემთ.

— არ შეიძლება ასე ადამიანის დახჩობა.

— არ შემოძლიან. თუ გნებავთ, ერთი საათი მომიცია. გავალთ, მუშტაიდში გავისეირნებთ და დაგბრუნდებით.

— პროტესტს ვაცხადებ. მეტი გზა არა მაქვს, გემორჩილებით.

— მაშ ჯერ-ჯერობით! არ გემშვიდობებით!

სამნი გავიდნენ, ოთხნი დარჩნენ.

ასტყდა ჟრიაშული, ფიცხელი კამათი, თითებზე ანგარიში.

გავიდა ერთი საათი.

წასულნი მოვიდნენ:

— მოიფიქრეთ? გადასწყვეტით?

— ოცდახუთმეტი მაინც მერგება. თანახმა ვარ ოცდაათზე.

— ეს არის თქვენი უკანასკნელი პასუხი?

— ეს არის!

— მაშ ვერ მოვრიგდებით! თუ ინანეთ, მე ნულარ დამაბრალეობთ, მშვიდობით იყავით!

ისევ გავიდნენ. კიბეზე რომ ჩადიოდნენ, პუპი გამოვარდა:

— მოითმინეთ!.. დაბრუნდით!.. ნუ ინებებთ გაწყრომას და ჩვენს წყენას. ორიოდ სიტყვა უნდა მოგახსენოთ.

ისევ დაბრუნდნენ.

— ოცდარვას ერთს მანეთსაც ველარ დავაკლებ.

— მაშ საჭირო არ იყო ჩვენი დაბრუნება!

— მოითმინეთ, სად მირბიხართ? ოცდახუთი!

— ოცი. ან ჰო, ან არა... ვიცი, ყველაფერი ვიცი, რა საჭიროა ზედმეტი ლაპარაკი! ჰო თუ არა?... მაშ მშვიდობით იყავით.

ისევ გავიდნენ. ქუჩის ბოლოში ხუხუ ჩანჩალით დაეწია:

— ნუ ინებებთ, ბატონებო, ჩვენს წყენას... თუ გაწყენით რამე, გვაპატიეთ... დაბრუნდით... კვაჭი დათანხმდება.

ისევ დაბრუნდნენ.

— იმედია, ვაჭრობა აღარ იქნება. ოცზე ვათავებთ.

— კეთილი, მაგრამ რაღაც ანგარიში რომ შეგიდგენიათ, მაგას ხომ არ გამომიკლებთ?

— ამას არ ჩავითვლით, მოვშალოთ. მელანი და კალამი!

— მაშ გაათავეთ.—და კვლავ აწრიპინდა და აწუწუნდა:—დავილუპე... დევიფსე... როგორ შეიძლება ამითთან საქმის დაკავება! არც პატიოსნება, არც სინიდისი, არც პირობა! სად ვეთრიო, როგორ ვსდიო სამართალში ორი ან სამი წელიწადი, თორემ ორჯერ მეტს ავიღებდი.

ჰოფშტეინმა ვრცელი ბარათი დასწერა:

— ოთხივემ მოაწერეთ ხელი.

წაიკითხეს და მოაწერეს, მერე თვალეზი დაიბრიცეს და დაიხეთქეს იმ ფულზე, რომელიც ჰოფშტეინმა ორჯერ ჩაუთვალა.

— დავილუპე... დავიფსე! — ისევ წუწუნებდა კვაჭი, თან ის ფული ბალიშის ქვეშ ამოიღო.

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! ღმერთმა კეთილად მოგახმაროთ ეგ ფული.

— მშვიდობით, ბატონო ჩემო, მშვიდობით!

კიბემდის ჩამოაცილეს. ჰოფშტეინმა წაიბურტყუნა:

— მოგტყუედი, გადაეპარბე. ხუმმეტსაც დასთანხმდებოდა.

კვაჭის სახლში ყველანი ერთმანეთს დაეტაკნენ. ხუხუ და პუპი მეტად კმაყოფილნი და გახარებულნი იყვნენ, ხოლო ნოტიო და კვაჭი მაინც იშმუშუნებოდნენ და იგრიხებოდნენ. სწორედ ამ დროს ბესოც შემოვიდა.

— ბესო, სადა ხარ? სად დეიკარგე? რაღა გაჭირვების დროს დეიმაღე, შე კაი კაცო?

— ჰოფშტეინი რომ პირველად გავიდა აქედგან, მეც სწორედ მაშინ მოვედი, მაგრამ უკანვე გავბრუნდი, მუშტაიდში დავედევნე და იმათს ლაპარაკს ყური დავუგდე. გავიგე, რომ ოც ათასზე მეტს ერთ მანეთსაც არ მოგცემდნენ და პუპის პირით აკი შემოგითვალე კიდევ. რაო? ჩემი აზრი? ეკლესიას ხატი უნდა შეესწიროთ, რომ დაპატიმრებას გადავრჩით.

ბესოს სიტყვების შემდეგ ყველანი სიხარულით, ღხენით და შვეებით აყაყანდნენ და აეჩამულდნენ.

კვაჭის არტახები მოჰხსნეს, ხელ-ფეხი რაღაც წამლით მოჰბანეს და ახალი მალამო წაუსვეს. ტკივილს აღარ იმჩნევდა და აღარც ჰკენსოდა.

მერე კვაჭიმ დეპეშა დასწერა:

„კავკავი, ბაზრის ქუჩა, 16

შაბურიანცს

ოცად გავათავე. ხუთს გიგზავნი. სახლი იყიდე. მალე ამოვალთ
 ან აპოდისტი.“

— ეს ფული და დეპეშა სილიბისტროს გაუგზავნე, — უთხრა კვაჭიმ ხუხუს: — და ხვალისთვის ქუთაისში წასასვლელად მოემზადე. გაყიდე, რაც დაგვრჩა — ალაგიც და ავეჯიც... რაო, ვოლკოვის ჯვრივს რა უყო? აჰ, ეხლა იმ დედაბერს ავითრევ სიკვდილამდე! კარგი, კარგი, მიეცი ასი მანეთი, ეყოფა. ყველას უთხარი, რომ ჩვენ ვარ-შავაში მივდივარ თოქვა... მოიცა, აი, კიდევ ფული. იყიდე მარტე-

ლის კონიაკი, რედერერის შამპანური, მარსალა, ხერესი ან პორტ-ვეინი.. ერთიც შიპრი ან შარტრეზი... სიგარები „ვიქტორია“.. არ დაივიწყო სახელები. ბესო, ჩაუწერე, გენაცვა, ყველაფერი.. ხილიც მომიტანე.. ანანასიც.. რაო? კაცი დაბერდი და აქნობამდის არ იცი, რა არის მარსალა, ხერესი, შიპრი, შარტრეზი და ანანასი?... ბესო, შენ წადი, გენაცვა, და ყველაფერი მიყიდე. წამოიღე კაიეს ან შიუ-შარის შოკოლადიც. თუ ნამდვილი შიპრი და შარტრეზი არ არის, მოიტა აბრიკოტინი და ბენედიქტინი. თქვენც გერგებათ კაი-კაი საჩუქრები, მაგრამ თვითონ გიყიდით, როცა ავდგები... რა სთქვი, ნოტიო? ათ დღეში ამაყენებ? მაშ, მადლობა ჩემზე იყოს... ეხლა ცოტა დამასვენეთ.. დავიღალე... უნდა დავიძინო.

და მძიმე შრომით დაღლილმა და სახიფათო საქმის დამთავრებით დამშვიდებულმა კვაჭიმ მაძლარსა და არხეინ ძილს მისცა თავი.

ორი კვირის შემდეგ ინსპექტორმა ჯავახიშვილმა ტფილისის სადგურზე შორიდან თვალი მოჰკრა ერთს ლამაზს, ტანადს, კოხტად ჩაცმულ ახალგაზრდას. როცა ერთმანეთს წააწყდნენ, ჯავახიშვილმა ძლივს გაიხსენა და მოიგონა იმ ვაჟის ვინაობა.

— ბატონს კვაჭის ვახლავარ!

— სალამი პატივცემულ ბატონს მიხეილს! როგორ გიკითხოთ?! როგორ ბრძანდებით თქვენის მეუღლით?!

და კვაჭიმ ჯავახიშვილს მაგრად და ენერგიულად ჩამოართვა ხელი თავის მარჯვენა ხელით, სწორედ იმ ხელით, რომელიც ორი კვირის წინათ დამდნარი, დაღეული და გამხმარი ჰქონდა.

— გმადლობთ. თქვენ როგორ გიკითხოთ?

— ასე.. არც ისე კარგად ვარ, როგორც მე მინდოდა, მაგრამ არც ისე ცუდად, როგორც ჰოფშტიენს უნდოდა.. არაფერი მიშავს, კიდევ შევხვდები სადმე იმ ყაზილარს... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! გზა მშვიდობისა!—მიუგო ინსპექტორმა და თვალი გააყოლა რხევით და მარდად მიმავალს „გაშტიკინებულ“ კვაჭის.

მერე გაიღიმა, თავი გააქნ-გამოაქნია და თავისს გზას გაუდგა.

კარი მესამე.

აქა ამბავი საბანკო საქმის შესწავლისა და ამხანაგის დაფეთებისა.

სანამ ხუხუ ჩიჩია ქუთაისში სასახლე ადგილს და ხაბაკ-ხუბაკს გაჰყიდდა, კვაჭი კვაჭანტირაძემ დრო იხელთა და ტფილისში დატრიალდა.

თუმცა ჯერ კოჭლობდა და ცალი ხელიც ახვეული ჰქონდა, მაინც ახერხებდა კლუბებში, თეატრებში და სხვა გასართობ ადგილებში სიარულს.

ცოტაოდენი ხალხი გაიცნო, თან ყველას ჰსუნავდა, სწონავდა და აფასებდა მათი მოხმარებისა და გამოყენების საზრისით.

სანამ მარჯვენა ხელსა და თითებს მოირჩენდა და მოიმარჯვებდა, ქალაქის თამაშში ბედი არ სწყალობდა, მაგრამ მერე სამიოდე თალიით ბედი მოიტრიალა, წანაგები დაიბრუნა და ხუთიოდე ათასიც ზედმეტი წამოიყოლა.

მართალია, ბოლო ღამეს მცირე უსიამოვნება შეემთხვა: მორიგე მამასახლისმა თავისს ოთახში ჩაიწვია და პირის-პირ რამდენიმე სუსხიანი სიტყვა უთხრა, მაგრამ კვაჭი ამის გამო არც აირია, არც ატკიცდა. იმ დღეებში ისევ რუსეთში მიდიოდა, ამიტომ კვაჭისთვის სულ ერთი იყო, რას იტყოდნენ და რას იფიქრებდნენ ათიოდე, თუნდა ასიოდე კაცი იმ ქალაქში, სადაც კვაჭის თითქმის არ იცნობდნენ.

ქალაქის თამაშში კვაჭიმ ვინმე ნაზიმოვი გაიცნო—აზოვის ბანკის მოხელე, მოთამაშე, მოქეიფე, მტანტავი და ლოთი.

ბანქოს თამაშის დროს ის უცნობი მოხელე გაკოტრდა და განიავდა. რამდენჯერმე ჩაანისიავა, მაგრამ ბოლოს ქალაქი აღარ დაურიგეს და ნაღდი მოსთხოვეს. იმ მოხელემ მიიხედ-მოიხედა და კვაჭის მიჰპარათა:

— თავადო, ხვალამდის ერთი თუმანი მასესხეთ.

კვაჭიმ ცივად უპასუხა:

— უცნობს ფულს ვერ ვასესხებ.

— თუ მართლა ეგ არის უარის მიზეზი, გთხოვთ გამიცნოთ: აზოვის ბანკის მოსამსახურე ნაზიმოვი გახლავართ.

ნაზიმოვმა კვაჭის ხელი გამოუწოდა, რომელსაც კვაჭიმ ძალაუვნებურად თვისი ხელი დაუხვედრა.

— დაბრკოლება გადაღებულია. ეხლა ხომ მერგება ერთი თუმანი?

კვაჭის ისე მოეწონა ნაზიმოვის პასუხი და თანდი, რომ ერთი თუმანი ხალისიანად მიუგდო და ღიმილიც მიაყოლა.

და იმავე წუთს ერთმა აზრმა კვაჭის ტვინში ელვასავით გაიბრბინა. ღიმილს ღიმილი მიჰყვა, სიტყვას სიტყვა და ერთ თუმანს კიდევ რამდენიმე თუმანი და იმავე ღამეს ახალი მეგობრობა ღვინით იკურობა და ღამაზე ქალებით დაგვირგვინდა.

გულმა გული იცნო და სულმა სული იპოვნა.

კვაჭიმ ნაზიმოვი ორჯერ-სამჯერ კიდევ დაჰპატიჟა, ცოტაოდენი ფულიც ასესხა, დაიმძობილა და შეიჩვია.

ერთხელ თუ ორჯერ წაიჩურჩულეს.

ამის შემდეგ კვაჭი უცებ აჩქარდა და თავისიანებიც ააჩქარა.

ბუბიმ თვალებით მიზეზი გამოჰკითხა. კვაჭი კითხვას მიუხედა და პასუხიც მისცა:

— აჰ, რა სხვანაირი ქალაქი ყოფილა ეს ტფილისი! აქ ხეირიანი არაფერი გაკეთდება. გარდა ამისა, ჩვენი ქალაქია. წავალ, გადავიკარგები, ვიხეტიალებ მთელ ქვეყანაზე. იგი დიდია; შორს არის, აქ ხმა და ამბავი არ მოვა. ვინ იცის, რა მომელის, როგორ გამიჭირდეს, როდის და როგორ დამიჭირდეს ეს ქალაქი. მერე გამომადგება.

აზრს ყველანი მიუხედნენ. მალე ჩალაგდნენ და აიკრიბნენ.

კვაჭი და მისი სახლობა როსტოვის გზით წავიდნენ.

კავკავთან, ბესლანის სადგურზე, მათ დაუხვედათ ევროპიულად გამოწყობილი, წვერ-ულვაშ გაპარსული სილიბისტრო, ოვანეს შაბურიანცად მონათლული. ძლივს მოასწრეს ერთმანეთის მოკითხვა და მცირე აღერსი.

სილიბისტროს ოჯახმა კავკავში აუხვია, კვაჭიმ და ბესომ კი პეტერბურგისკენ გაუტიეს. კვაჭი, ბესო და ნაზიმოვი, რომელმაც შეგებულება აიღო, მეორე დღეს დილით როსტოვში ავიდნენ. სადგურზე მცირე ბჭობა გამართეს და ყავა დალიეს, მერე ბანკში შევიდნენ.

კვაჭი ჯერ შეყოყმანდა, შეშინდა. მერე უცებ გასწორდა, ძალღონე მოიკრიბა, გამხნევდა და პირსახეზე სიმტკიცე აღიბეჭდა. თავისუფლად შეაღო კარები დირექტორის კაბინეტში, პირდაპირ მივიდა მასთან და დაუდევრად უთხრა:

— გთხოვთ მიცნობდეთ: თავადი ორბელიანი გახლავართ.
 და შესაფერი პასპორტი და ბანკის ბილეთი მაგიდაზე დაუდო.
 იმ ბილეთში ეწერა:

„აზოვო-დონის ბანკი... როსტოვის განყოფილებას.

გთხოვთ გადაუხადოთ თავადს ნიკოლოზ პავლეს ძე ორბელიანს
 37,435 მანეთი ამავე ბანკის ტფილისის განყოფილების ანგარიშით.

დირექტორი N

ბუხჰალტერი B

მოლარე Z.“

დირექტორმა მოსამსახურეს დაუძახა, ის ბილეთი გადასცა და
 უბრძანა:

— მოსძებნეთ ავიზი.

მერე კვაჭის მიუბრუნდა:

— პირველად ბრძანდებით როსტოვში?.. ვის იცნობთ?..

— გავლით მესამეჯერ თუ მეოთხეჯერ გახლავართ. ახლო-მახლო
 ვყოფილვარ. ჩემს მეგობრებთან სამიოდე დღით: სენატორ დენისოვის
 შვილთან, გრაფ ნოტბეკთან, ბარონ ტიხენჰაუზენთან... ერთად აღვი-
 ზარდეთ პაეების კორპუსში... ეხლაც ნოტბეკთან გიახლებით... კა-
 ლინოვკა ჰქვია იმის მამულს, არა? აქედან ოციოდე ვერსი იქნება...
 შეიძლება მათი სიძე გავხდე ერთ კვირაში.

მოსამსახურე დაბრუნდა და დირექტორს ქალაქდები წინ და-
 უწყო.

დირექტორმა იმ ქალაქდებს წააწერა: „ფული გადაუხადეთ“,
 პასპორტი კვაჭის დაუბრუნა და პაეებზე ჩამოუგდო ბაასი.

კვაჭიმ ბაასი მოხერხებულად ადესაზე გადაიტანა.

აჰყენენ და იბაასეს.

ბოლოს, კვაჭი წამოდგა:

— კეთილი იყოს ჩვენი გაცნობა. გთხოვთ ნიშნობაში მეწვი-
 თ... წერილით შეგატყობინებთ. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

სანამ კვაჭი დირექტორთან საქმეს „აიმასქნებდა“, ნაზიმოვი
 კანკალმა აიტანა: დაფრთხა, დაფეთდა და აცქმუტდა. ჯერ ბესო
 შიქიას ჩამოშორდა და განზე გადგა, თან ყურში ჩასჩურჩულა:

— თუ ვინიცოდა მოხდა რამე, მე თქვენ არ გიცნობთ.

მერე უცებ მოსხლტა და ქუჩისკენ წავიდა და ბესოს გაკვრით
 მიუგდო:

— ქუჩაში მოგიცდით... არ გიცნობთ.

ხუთი წუთის შემდეგ კვაჭიმ ფული ჩაილაგა უბის ჯიბეში და მიიხეღ-მოიხედა.

ნაზიმოვი არსად იყო.

— სად არის ის ლოთი?—ჰკითხა კვაჭიმ ბესოს.

— წახტა. თუ რამე მოხტა, მე თქვენ არ გიცნობთო. ეხლა ქუჩაში იცდის.

კვაჭიმ შუბლი შეიკრა და კარებისკენ წავიდა. კარებს რომ ხელი წაავლო, შესდგა, განათდა და გაიბადრა. უცებ მოტრიალდა და ბესოს ჩურჩულით მცირე დარიგება მისცა. ბესო უმაღ გარეთ გავარდა. ნაზიმოვი კარებთან ატუშულიყო.

— ჩქარა, თავს უშველეთ!—წასჩურჩულა ბესომ ნაზიმოვს, თვითონ თავი დაღუნა და ნაბიჯს მოუხშირა.

გაფითრებული ნაზიმოვი ჩანჩალით უკან გაჰყვა.

— რა მოხდა?... რა ამბავია?... გაიგეს?..

ვიწრო ქუჩაში შეუხვეის.

— ძლივს გადავრჩით... საქმე ცუდად არის,—სხაპა-სხუპით და ხმის კანკალით მიაყარა ბესომ:—ავიზი მოსულია, მაგრამ დირექტორი ყოყმანობს, ფულს არ იძლევა... არ გიცნობთო, შიფრი არეულიაო, უნდა ტფილისში დეპეშა გავგზავნოო... მერე დირექტორი და ბუხპალტერი მეორე ოთახში გავიდნენ და რალაცა იჩურჩულეს... ტელეფონით ილაპარაკეს... მე ვუთხარი, ხვალ შემოვივლი მეთქი, და საჩქაროდ გამოვიქეცი. დავილუპებით, თუ ახლავე არ დავიშალო.

ნაზიმოვი ცახცახმა აიტანა. კბილების წკაპა-წკუპით ჰბოდავდა:

— ვაიმე... ვაიმე, ცოლო და შვილო!.. გზის ფულიც არა მაქვს... როგორ დავბრუნდე?... დამიჭერენ... დავილუპე... დავილუპე!..

— გზის ფულს მე მოგცმთ, ოღონდ ეხლავე დაბრუნდით. აი, ასი მანეთი, იმყოფინეთ. აბა, ჩქარა!

ხელცარიელი და დაფეთებული ნაზიმოვი სტავროპოლში წავიდა, სადაც მას მოხუცებული დედ-მამა უცდიდა, ხოლო გახარებულნი და მოღიმარე კვაჭი და ბესო ისევ პირველ კლასის ვაგონში ჩახდნენ და ჩრდილოეთისკენ მოუსვენ.

— თუ ნაზიმოვი დაიჭირეს, მეძებონ კიევში... იმას მართლა დადიანი ვგონივარ... კარგად ავეურიე გზები!..—ეუბნებოდა კვაჭი თავისს ერთგულს მეგობარს და პირად მდივანს ბესარიონ შიქიას.

აქა ამბავი კვაჭისა და მეგობართა დედა-ქალაქში გადასახლებისა.

მას შემდეგ, რაც კვაჭი და ბესო პეტერბურგში დასახლდნენ, ერთ წელწადზე მეტი გავიდა. კვაჭიმ თითონ დაიბარა ადესიდან ჯალილა, რომელსაც ნელ-ნელა მოჰყვნენ ჰავლაბრიანი, ჩხუბიშვილი და დანარჩენი ამხანაგებიც. კვლავ აღსდგა და გამოცოცხლდა ადესური ოჯახი, ყველანი იშვიათად შეიხედავდნენ მეცნიერების ტაძარში და ხშირად მოსჩანდნენ იქ, სადაც ბლომად მოსჩანდა და მოიპოვებოდა ახალგაზრდა მოქიფე ხალხი და გასართობი.

კვაჭი დღითი-დღე იზრდებოდა, მწიფდებოდა და იშლებოდა. მუშაობის, დაკვირვების, წაბადვისა და ფრთების გაშლის ასპარეზი დედა-ქალაქში გაცილებით უფრო ვანიერი იყო, ვიდრე ადესაში.

კვაჭი, ბესო და ჯალილა ერთ ბინაზე სცხოვრობდნენ, ხოლო დანარჩენნი ახლო-მახლოს იყვნენ გაბნეულნი. ამხანაგების მუშაობაც თავის თავად ორ ბანაკში გაჩაღდა. კვაჭი წვრილმანზე აღარ ახურდავებდა თავის ნიქსა და შემოქმედებას. თუ ზოგჯერ დიდ საქმეს „გაიმასქნებდა“, ამხანაგებსაც მიიშველებდა და ნადავლს სამართლიანად გაუყოფდა, ხოლო სხვა დროს, როცა ჩიკინჯილაძე და მისი ბანაკი წვრილ ნადირს გაჰყვებოდნენ, კვაჭი დარიგებას აძლევდა და ხელმძღვანელობას შორიდგან უშევდა.

ხანგრძლივ საერთო მუშაობაში ყველანი გაიწვრთნენ, გაიღესნენ და დაიგეშნენ. შერჩევის კანონმა ყველას გაუღვიძა და გამოაჩინა ბუნებით თანდაყოლილი ნიჭი და გემოვნება, ხელობა და ალლო.

ბესო შიქია წინანდებურად დამუნჯებული იყო. თავის სიტყვას ან არ იტყოდა, ან ბოლოში იტყოდა და ჩურჩულით ნათქვამ ათიოდე სიტყვით ხშირად საქმეს მოატრიალებდა, რთულ ხლართს გააშუქებდა და ბნელს გაანათებდა. ბესო საერთო საქმეში თითქოს არც მოსჩანდა, მაგრამ საქმის ყველა ძაფები ისევ ხელში ჰქონდა თავმოყრილი.

ქიზი ქიპუნტირაძე მუდმივ მასხრობდა და ქორ-ანეკდოტებში სედრაკას ეჯიბრებოდა. აგენტურის მოწყობასა და ზეგრვაში მას ტოლი არ ჰყავდა, სამაგიეროდ არც აყალმაყალისა და ალიაქოთის ატეხვაში ჰყავდა ბადალი. აჩრდილი რომ მოსჩვენებოდა, ან თავის წრიპინი რომ გაეგო, უუდიდეს გამძლეობისა და გულცივობის მაგიერად უღლაგ-ალაგას უდრო-უდროოდ მოსხლტებოდა და განგაშსა და ჭყვირილს ასტეხდა:

— ვილუპებით!.. დავილუპეთ!.. თავს უშველეთ!

ბევრჯერ ჩაშალა უდროო განგაშით ქიპიმ კოხტად დაგებული ბადე და ბევრჯერ დააფრთხო ზედ ანკესზე მოსული ორაგულები, ბევრჯერ მოხვდა მას კვაჭისაგან და ამხანაგებისაგან, მაგრამ მან მაიც თავისი ვერ მოიშალა და პანიკიორობას ვერ გადაეჩვია. ბოლოს, როცა კვაჭიმ კარგად გაიგო მისი ხასიათი, იგი სახითათო აქტიურ საქმეს ჩამოაშორა და მშვერაობა შეუწარმოა.

სედრაკა წინანდელზე მეტად ფრთხილობდა და სცახცახებდა. საქმის დაწყობას, გეგმის შემუშავებას და ნადავლის გაყოფას არ დააკლდებოდა, მაგრამ ხიფათის დროს ან ავად გახდებოდა, ან გადაუდებელს რასმე მოიგონებდა, ან დაიგვიანებდა და თავს მასხრობით იმართლებდა:

— ვაა, რომელი ვაჟკაცი მე მნახეთ, რომ გამოგდგომოდით! ან რა საქირო ვიყავი? თუ მოკრივე გინდოდათ, გაბომ ჩემზე ნაკლები კრივი არ იცის; თუ ხანჯალზე მივიდა საქმე, ეგ ხელობაც ჩემზე უკეთესად გეხერხებათ. მე ხაზინადარი ვარ, მე ჩემი საქმე ვიცი, გაბომ კიდეც — თავისი.

ლადი ჩიკინჯილაძე ისევ ძველებურად იცოხნებოდა და იღმურძლებოდა, მუდმივ რასმე სჭამდა და მაინც მუდმივ სიმშლის სჩიოდა. „საქმეში“ წინ არ გავარდებოდა, მოვლენას კულში ზანტად მისჩანჩალებდა, მაგრამ თუ გარემოება მას წინ წააგდებდა, ლადი უკან არ დაიხევდა, სხვებს არ ამოეთარებოდა და თავის ხვედრს პირნათლად შეასრულებდა.

გაბო ჩხუბიშვილიც ოდნავ გაითალა და გაშალაშინდა, მაგრამ მაინც წინანდელურად მოუხეშავსა და უდრეკ კამეჩს ჰგავდა. თვისი ტლანქი პირდაპირობით, უტაქტობით და თავგაწევით საერთო ოჯახში მას ხშირად შეჰქონდა არეც-დარეცა და ალიაქოთი. ის მუდამ ბუზღუნებდა და სჩიოდა, მაგრამ ერთგულად ეწეოდა თავისს უღელს და კვაჭის ბავშვივით ემორჩილებოდა.

ჯალილა არაფერს თხოულობდა, მუდმივ ბედის მორჩილი იყო, მუდმივ კვაჭის თვალბეჭდში შესცქეროდა და ამბობდა:

— ალლაჰ სანა ხეირ ვერსინ (ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს), კნახჯანი! ზალიან ყოჩალი კასი ხარ, ზალიან დიდი ჩქუანი ხარ.

რამდენსაც განგება მეტს აძლევდა კვაჭის, ის უფრო მეტს სთხოულობდა, ბედს ემდუროდა ან მისს კედელს უჩიკინებდა, ჰლორნიდა, ჰკაწრავდა და სამოთხის ახალ-ახალ კარებების გაღებას ჰლამობდა. საბედოს დევნაში კვაჭი არავის და არაფერს ერიდებოდა. კარები რომ დაკეტილი დაუხვდებოდა, ფანჯარიდან შეძვ-

რებოდა, ხოლო თუ სარკმელიც დაკეტილი იყო, საბოლესი ჩაძვრებოდა და ბუხრიდან გამოძვრებოდა.

ერთხელ სწორედ ასე შეეჩხირა ერთს ლეთისნიერ ოჯახში და დიასახლისის ერთს მეგობარს—ხნიერ დედაკაცს თავთ დაადგა:

— გთხოვთ მიცნობდეთ: ნაპოლეონ აპოლონიჩ კვაჭანტირაძე გახლავართ.

კვაჭი კვაჭანტირაძე შავგვრემანი, გრუზა, მოსული, თვალადი, ტანადი, „გაშტიკინებული“ და ენა-მჭევრი ვაჟკაცი იყო. მას უკვე გავლილი, ნაცადი და შეთვისებული ჰქონდა ზემოურთა ადათი და ჩვეულებანი, ზნე და რიტუალი. მოურიდებელმა გამბედაობამ, გამოცდილებამ თავისი გაიტანეს და... გაუხსნეს სანატრელ ედემის კარები, რომელსაც კვაჭი იმდენ ხანს დასტრიალებდა და უჩიკინებდა.

აქა ამბავი ახალ „საქმის“ დაწყებისა.

პეტერბურგში, ვასილიევის კუნძულზე კვაჭის აქვს შვიდ-ოთახიანი ბელ-ეტაჟი, ძვირფას ავეჯით, კოხტად და დიდის გემოვნებით მორთული.

სასადილოს ამკობს მუქი მუხა, „ნატიურ-მორი“ ძველ ჰოლანდელთა და ფლამანელთა მხატვრებისა, მდიდარი კოლექცია კედლის უძველეს თეფშებისა, სევრის ფაიფური და ვენეცური ბროლი.

• დიდი დარბაზი კრიალებს და ჰპრწყინავს. ოთხი სარკე ჰერს სწვდება; კედლების ძირში ჩამწყრივებულია ორმოციოდე ოქროს ვარაყიანი სკამი; კუთხეში სდგას ურთხელის საკონცერტო როიალი; ფანჯარაზე და კარებზე ჩამოფარებულია აბრეშუმით ნაქარგი, სქელი, ატლასის ფარდები; კედლებიც აკრულია ატლასით და აბრეშუმებით; სეროვის, ვრუბელის, ლევიტანის, მაკოვსკის, რეპინისა და შიშკინის სურათები ამშვენებენ იმ დარბაზს; აქა-იქ მოსჩანს რამდენიმე „ტიტველი“ პარიზის სალონიდან.

კაბინეტი და მცირე სადარბაზო ოთახები სპარსულად არიან მორთულნი; იატაკი და კედლები ხალიჩებით არის აკრული და დაფენილი. მოსჩანს ფრანგული გობლენი, ძველი ბურგუნდული ხავერდი, ქამირი, ინდიური ოქრო-ნემსული, თექი, ხოროსანი, ჰამადანი, იარაღის მდიდარი კოლექცია და ხელოვნურად ნაკეთი ათასი ძვირფასი წვრილმანი.

ყველა ოთახში უხვად არის გაბნეული ბროლი, სარკე, ბრინჯაო, მარმარილო და ურთხელი, ბეწვეული და ფარჩა, ტყავეული

და ვერცხლი, იმ ოთახებში მოიპოვებთან უკვდავი ჩილინი, კანოვა, რემბრანდი, ვან-დეიკი, რუისდალი და მრავალნი სხვანი.

ორ მიყრუებულ ოთახში გამართულია წიგნთ-საცავი და ბილიარდი.

ოთახებში ფეხაკრეფით დადიან თოვლივით თეთრი მოახლენი და ყორანოვანი ლაქები.

შემოსავალ კარებში გაყინულა თუთიყუშით აქრელებული, პირსუსხიანი კარის დარაჯი.

კაბინეტში ზის ძვირფას ბუხარის ხალათში გახვეული თავადი ნაპოლეონ აპოლონიჩ კვაჭანტირაძე და გაზეთს ათვალეირებს, თან ჰავანის სიგარას აბოლებს.

იატაკზე, ვეფხის ტყავზე გაწოლილან ჩატყვიებული, საზარელი, შავი ინგლისური დოგი და აბურძღული, თაფლის ფერი, უზარმაზარი სენ-ბერნარი.

დიდკუდა და გრძელბეწვიანი ანგორის თეთრი კატა ფანჯარაში ბუზებს იჭერს, მზეს ეთამაშება და საკუთარ კუდს დასდევს.

საწერ მაგიდაზე აბრეშუმის ფრაკ-ცილინდრში გამოწყობილი, ცილის ოდენა მიიმუნი ჩაკუნტულა, რომელიც მელნით პირსახეს ითხუპნის და კვაჭის ელრიჭება და ეპრანჭება.

სრული მშვიდობა, მყუდროება და განცხრომა ჰსუფევს იმ ოთახში და კვაჭის გულში.

კვაჭის პირადი მდივანი და ერთგული ბესო შიქია ფეხაკრეფით შემოვიდა.

— ა-ა, ბესო, შენა ხარ?—ზანტად აიცოხნა კვაჭი:—ამბავი?... წერილებია? რა უნდათ, ისევ მათხოვრობენ? გადაყარე კალათში.

— კიდეც არის რამდენიმე წერილი. კნეინა გოლიცინისა თავისი თავშესაფარისთვის დიდ მასკარადს ჰმართავს, გთხოვს ღირიერობა იკისრო.

— კარგი, მანდ დადე... ვნახოთ, მოვიფიქროთ, თუ არ წავედი, მადლობა გადაუხადე და ხუთასი მანეთი გაუგზავნე.

— პრინცი კობურ-ჰოტტელი გაბატონობთ ვახშამზე.

— აჰ, მომბეზრდა... მადლობა მისწერე, არ სცალია-თქვა.

— თავადი ვოლკონსკი თავისს არაბს ჰყიდის, და გთხოვს...

— გაანებე თავი. მაგისტანა არაბი ათი მყავს.

— ხვალ იახტ-კლუბში საზეიმო ვახშამია ოსმალეთინ პრინცის მუხთარ აზისის პატივსაცემად.

— კარგი, ხვალ მომავონე.

— ოპერაში ბალეტია. ბალერინა სმირნოვისა სცეკვავს, აი, ლო-
ჟის ბილეთი.

— შენ წადი... მომიკითხე... თაიგული წაუღე.

— აი, კილო ერთი წერილი. ტანია პროზოროვისა გწერთ,
რომ დღეს საღამოს ათ საათზე ჩემთან „ის“ იქნებაო.

— ჩქარა მაჩვენე!

და ბესოს ვარდისფერი აბრეშუმის წერილი ხელიდან გამო-
სტაცა.

წაიკითხა, გამოცოცხლდა, გაიხარა, გაიღიმა და აღელდა.

— ძლივს! ძლივს!.. ერთი წელიწადია ამას ველოდებოდი... იცი,
ბესო, ვისზეა ამ წერილში ლაპარაკი? არ იცი? მაშ გეტყვი: თუმცა
მოიცა, მერე გეტყვი... მერე, მერე...

აღელვებული კვაჭი ბოლთას სცემდა. თვალები შემოკმედების
ცეცხლით ჰქონდა ანთებული. ტეინი აუღუღდა, აუჩქროლდა და გუ-
ლი საგულეში აღარ უდგებოდა.

— კეთილი... კარგი... ახალი დრო დადგა..... აბა, კვაჭი, ბედი
კარზე მოგადგა... თუ კაცი ხარ, არ გოუშვა... კაი, ძალიან კაი...—
ბუტბუტებდა კომბინაციებისა და იმედების ცეცხლით გახურებული
კვაჭი, თან რაღაც ბადეს ჰქსოვდა და მომავალს უღიმოდა.

მერე ბესოს მიუბრუნდა:

— დოჟრეკე, რომ ბენცის ავტომობილი მომართვან... მეიცა,
ბენცი არ მინდა, დღევანდელ დარს, მგონი, მერსედესი ან ბერლიე
უფრო შეეფერება.

— მშვენიერი დარია, ლანდო სჯობია.

— აბა ლანდო იყოს. შავი ცხენები არ შეაბმევინო, დაფეთე-
ბულნი არიან, თეთრები ან წითლები შეაბან, აბა, ჩქარა! კამერ-
დინერსაც დამიძახე.

მერე ტელეფონს დასწვდა:

— ალლო! ელენე, შენა ხარ?... ჰო, მე ვარ, კვაჭი... დილის
კოცნით ვემთხვევი შენს ღვთიურ ხელებს... წუხელი? რაცხა ოცი
ათასი მევიგე... აჰ, აჰ! მაი ტყვილა უთქვამთ შენთვის, ჩვენი წაჩხუ-
ბება უნდა ვინცხას, არ დოუჯერო... არა, ის ქალი მე კი არ გავა-
ცილე, თავადმა ვიტგენშტეინმა წიყყანა... მე? შენც არ მომიკვდე,
არსად ვყოფილვარ, პირდაპირ სახლში წამევედი... კაი, მაგას თავი
დავანებოთ. ელენე, დღეს შენთვის დიდი ამბავი მაქვს. გუშინლამ
რომე მარგალიტის კოლიე მეიწონე, ხვალვე მოგართმევ, თუ ჰკუთნ
მეიქცევი... რაო, არავინ გეიგოს!? აბა, პეტერბურგში სწორედ ქარ-
თველს დასვამდენ ტელეფონზე, რომ ჩვენი ქართული ლაპარაკი გეი-

გოს?! კაი, კაი... მესმის... აჰა, მომიცადე სახლში, ეხლავე მოვდივარ მშვიდობით, ჩემო კარგო!

მერე კამერდინერს ჯალილას მიუბრუნდა:

— აჰა, ჩემო ჯალილ, ჩამაცვი.

სანამ ჯალილა აცმევდა, კვაჭი გაუხედნავ კვიცივით სტოკავდა და ზოგს თავისს თავს, ზოგს კი ჯალილას ეუბნებოდა:

— კარგი დღეა, მშვენიერი დღეა... ილოცე, ჯალილ, რომე ის საქმე კარგად დამისრულდეს... დიდებული დღეა... ვნახავ იმ მოხუცს, იმ წმინდანს... აჰა, გამიჩერდეს!.. გოუძლოს ჩემს ელენეს... არ მინდა მაი გალსტუკი, არც მაი... არც აგი... აჰ, მაი მომეცი...

ჯალილამ ზეცად ხელები აღაპყრო და სასოებით სთქვა:

— ალლაჰ ილ ალლაჰ! ღმერთმა მოგსეს გამარჯობა ჩემს კნი-
აზს და ჯალილას!

ყაზანის თათარმა მოახსენა:

— ლანდო მოგართევს!

ორი თეთრი ცხენი ინგლისურის ჯიშისა და ინგლისურად შებ-
მული თქარა-თქურით მიაქროლებს ლანდოს. მეეტლეს გვერდით
უზის ჩოხა-ახალუხში გამოწყობილი და „გაშტიკინებული“ ჯალილა.

ჯერ ზღვის ქუჩაზე გავიდნენ და მერე ნევის პროსპექტს გაჰ-
ყვნენ. ხალხი თვალს ადევნებს კრიალა ლანდოს, თეთრს რაშებსა
და კალმით ნახატ ახალგაზრდას, რომელიც მარჯვნივ და მარცხნივ
თავაზიან სალამს და ეშხიან ღიმბილს აბნევს. ტროტუარებზე ხშირად
ისმის:

— როგორ? არ იცნობთ?... არ იცით?... თავადი კვაჭანტირაძეა,
ნაპოლეონ აპოლონიჩი... მშვენიერი სახელია, განა!..

— უთვალავი სიმდიდრე აქვს: ნავთი, მარგანეცი, სპილენძი,
ხუთასი ათასი დესეტინა... რაო? არ ექნება? როგორ არა, მეტიც
აქვს!

მეორე ჯგუფში ვიღაც ამტკიცებს:

— თურმე ისეთი მარმარილოს ციხე-კოშკი აქვს კოლხიდაში,
რომ ამერიკიდან მოდიან სანახავად...

მესამე ჯგუფშიც ერთი ირწმუნება:

— მეფის ჩამომავალია... ისეთი სუფთა სისხლი აქვს, როგორც
ჩინეთის ბოგდიხანს...

— თურმე სახლში ათი ულამაზესი ქალი ჰყავს. სხედან და აქ-
ციების კუბონებს სჭრიან.

— სამი დღის წინად სააქციო საზოგადოების „ანგლოროს“-ის
საზოგადო კრება იყო. წარმოდგინეთ, კვაჭანტირაძემ საკონტრო-

ლო პაკეტი მიიტანა და მთელი ის კომპანია ხელში ჩაიგდო... რაო, აგრევე უყო „სალამანდრას“ და „კოსმოსს“? შეიძლება... დიდი ფინანსისტია, ამომავალი ვარსკვლავია.

— ამბობენ, სახელმწიფო ბანკის გამგედ მოიწვიესო, მაგრამ ხომ არ გაგაიებულა, რომ დასთანხმდეს!? თვითონ თუნდ ხუთ ბანკს იყიდის..

— თურმე ერთი ლამაზი ქალი არ გადარჩა პეტერბურგში... ხომ გახსოვს ჰერცოგინა კატალონიისა? იმაზე ლამაზი და პატოსანი ქალი თურმე დედამიწაზე არ მოიპოვება. შარშან პეტერბურგში ჩამოვიდა. მერე, იცი რა მოხდა? სამ დღეზე მეტი ვერ გაუძლო კვაქანტირაძეს. დამიჯერე, ნამდვილად ვიცი. ქმარმა გაუგო... დუელი? არა, როგორ გაჰბედავდა! კვაქანტირაძე გაფრენილ ბუხსა ჰკლავს...

— ამას წინად სამი კაცი გაიწვია დუელში და სამივენი ფეხის კოჭებში დასჭრა.

ამ მითქმა-მოთქმაში და კვაქის გაბერვაში დიდი ხანია მუშაობენ მისი მეგობრები და დაქირავებული აგენტები, რომელნიც კვაქის გაწვრთნილი და დარიგებული ჰყავს.

ლანდო სუვოროვის პროსპექტზე გაჩერდა.

ხუთი წუთის შემდეგ კვაქი ხელებს უკოცნიდა ახალგაზრდა ქვრივს, ქართველ მზეთუნახავს, ტანით და თვალთ ნამდვილ დელოფალს.

— კარგი, გეყოფა, შე გიჟო... აბა, მიაშვე, სად იყავი წუხელის? მიღალატე განა?

— გეფიცები, ელენე, რომე...

— ნუ ფიცულობ, არა მჯერა... ეხლა მითხარი, რა საქმე გაიჩინე?.. რაო? ამას იქით შენი დეიდა უნდა გავხდე? შე ცელქო, ჩემი დეიდობა რალად დაგჭირდა? განა ისედაც შენი არა ვარ?! ჰოოო, მესმის: შენი ნათესავი დავირქვა? მერე?.. რაო, რა სთქვი? ღმერთო, დამიფარე!.. მაგას როგორ ვიკადრებ?!.. იმ პირუტყვს, იმ ქუჩყიან მუჟიკს უნდა გავუყადრო თავი?!

კვაქი მოკლედ და ნათლად აუწერა ელენეს თვისი გეგმა და გადუშალა ბრწყინვალე მომავლის სურათი. ელენე მოლბა და ოცნებას გაჰყვა.

— რა თქმა უნდა, ფული კარგია, საჩუქარიც... ზემო სართულში გარევაც... ძალიან კარგია, მაგრამ... ჰო, ამბობენ.. აქებენ, დიდი ვაჟკაციო... წმინდანიაო, მაგრამ... განა შენ არ მეყოფი?.. რაო?.. შენზე უკეთესია? რით? როგორ?.. კარგი, გაჩუმდი, ნუ ხარ ბილწი... აჰ-აჰ-აჰ!.. მართალს ამბობ? აჰ-აჰ!.. კოორი იქნება, თორემ... აჰ-აჰ!

გზა მაგით გაიკვლია მართლა?... ღმერთო, დამიფარე! აჰ-აჰ!.. არ მეკადრება იმ წუნკალთან გავლა, მაგრამ... რაკი მაგისთანა დიდ საქმეს აკეთებ... ვნახოთ... დღესვე?! ღმერთო, მომქალი! მერე ჯერე იაფად უნდა გადაიჩე? თუ საქმე გაიწარხე, ბარემ ის პატარა სახლიც მიყიდე, მე რომ მომწონს. ხომ გახსოვს ის სახლი?... აბა, ეხლა დამარიგე.

კვაჭიმ მთელი საათი მოანდომა ელენეს დარიგებას. მერე დარიგებული გამოჰკითხა, მცირე რეპეტიცია მოახდინა, ელენეს ნიჭით აღტაცებაში მოვიდა, კიდევ ათასი დაპირება მისცა და წამოვიდა.

აქა ამბავი წმინდა მოხუცისა და სხვათა ხელისუფალთა გაცნობისა.

ნევის ერთ სანაპიროზე ერთი მორიდებული, პატარა და თალხი სახლი იდგა. იმ სახლში სცხოვრობდა კვაჭის მფარველი ანგელოზი, ხანშესული ქვრივი, მეტად გავლენიანი ფრეილინა, „სტატს-დამა და კავალერი მრავალთა ორდენთა“ — ანასტასია პროზოროვისა.

კვაჭი იმ ოჯახში იმდენად გაშინაურებული იყო, რომ იმ დედაკაცს „ტანიას“ ეძახდა და დაძმურად ეპყრობოდა, ხოლო ის დედაკაცი კვაჭის „ჩემო აპოლონიკ“-ს უწოდებდა და იმისათვის ნამდვილ მფარველ ანგელოზად იყო ბედისგან მივლენილი.

ვინ იცის, ვინ მოსთვლის, რამდენჯერ გაიყვანა იმ ანგელოზმა კვაჭიკო ბეწვის ხიდზე, რამდენჯერ ამოიყვანა ბნელ და მყრალ ორმოდან, რამდენი დააბარჯა, რამდენჯერ დაითხოვა და კვლავ რამდენჯერ დაიბრუნა და დაიახლოვა.

ზოგისთვის რომ ყური დაგეგდოთ, ვინ იცის, რამდენს ჭორს იტყოდნენ და გესლიან ენას როგორ მოიქავედნენ!

იმასაც კი ამოზნენ, ვითომ კვაჭი კვირაში ორჯელ მაინც უნდა შესულიყო თავის „დასთან“, ვითომ ტკბილეულობასთან და ყვავილებთან ერთად კვაჭი ტანიას ათასნაირ ანგარიშებსაც უგზა ნიდა, ვითომ „ტანიას“ მოსწყინდა ამ ანგარიშების გასწორება და თვითრად განსაზღვრული თანხა გადასდო „დაძმობაზე“; ვითომ კვაჭის ბინაც ტანიას ხელით და ფულით იყო მორთული, ვითომ...

ერთი სიტყვით, იმდენი ჭორი იყო გაბნეული, რომ იმის აკრეფას უქმი ჭორიკანაც ვერ შესძლებდა.

ვინც იმ „სტატს-დამას“ იცნობდა, იმ ჭორებისას, რა თქმა უნდა, მეასედსაც არ დაიჯერებდა. ისეთი მორიდებული, მოკრძალებული, ჩუმი, წყნარი, კეთილი და მორწმუნე დედაკაცი იყო, იმდენად

სასოიანი, მორცხვი, ღვთისნიერი და კარჩაკეტილი, რომ იმის გამხდარს, ხნიერს კნაჭა ტანში და ღვთის მადლით განათებულ სულში ვერასოდეს დაიბუდებდა და ფეხს ვერ მოიკიდებდა ხორციელი ან სულიერი მანკი, სქესობრივი ვნება, მრუშობა ანუ სიძვა.

ხატებით მორთულ და სანთელ-საკმევლის სუნით გაჟღენთილ სახლში მიდიოდნენ მხოლოდ ორად მოხრილი სენატორები, უკბილო ჰოფმეისტერ-ჰოფმარშლები, სამოცი წლის ფრეილინები, სტატს-დამები და ჩაჩანაკი ეპისკოპოს-არქიეპისკოპოსები, რომელნიც დაუხმარებლად ვერც კი ახერხებდნენ იმ სახლის კიბეზე ასვლას.

მათ შორის მხოლოდ „აპოლონჩიკი“ იყო ახალგაზრდა, მაგრამ... ეს ხომ ერთად-ერთი გამონაკლისი იყო! ესეც რომ არ იყოს... მაგრამ როდემდის უნდა სდიოთ ხელშეუხებელს, ჰაეროვან ჭორს?! იმ ღვთისნიერ დედაკაცს და კარგად ზრდილს კვაჭიკოს არც გამართლება სჭირიათ, არც გამოსარჩლება. მათი სახელი სუფთა და უმწიკვლო იყო. მორჩა და გათავდა!!

კვაჭი და მისი „დედა“ ელენე ათის ნახევარზე დახურულ ლანდოთი მიაღდგნენ იმ ქვრივის ჩაბნელებულ სახლს და დიასახლისის ტკბილეულობა და ყვავილები მიაართვეს.

სტუმრები ჩაის მიირთმევდნენ მურაბით და „კრენდელებით“. დიასახლისმა ანასტასიამ კვაჭის და იმის „დედიდას“ სტუმრები გააცნო:

— მათი ყოვლად უსამღვდელოესობა, მეფის მოძღვარი და სასულიერო აკადემიის ინსპექტორი... მათი მალაღლირსება ცარიცინის მონასტერის ბერმონაზონი ილიოდორი... სარატოვის ეპისკოპოსი ჰერმოგენი... გენერალ ლოხტინის ქვრივი... უწმინდესი სინოდის ობერ-პროკურორი ლუკიანოვი... მათი თანაშემწე საბლერი... სამხედრო მინისტრი გენერალი სუხოძინოვი... სტატს-დამა კურაკინისა... ბარონესა ნოდენი... შინაგან საქმეთა მინისტრი მაკაროვი... გრაფი ვიტტე... ბანკირი მენდელსონი.

კვაჭიმ და ელენემ ყველას ჩამოუარეს და ყველას დაუსახელეს თავიანთი გვარი. ზოგს ხელზე ემთხვევნენ, დანარჩენებს წელმოხრით და მოწიწებით ღრმა სალამი მისცეს.

მერე დასხდნენ და ახალ ნაცნობებს თვალი გადაავლეს.

სტუმართა შორის ზოგი ნამინისტრალი იყო, ზოგი—მინისტრი, ზოგიც მინისტრობის მაძიებელი; ზოგი იყო გუშინდელი, ზოგი დღევანდელი, ზოგიც ხვალინდელი ან ზევინდელი.

იმ ქვრივის ეკლესიურ სალონში ეპისკოპოსი არქიეპისკოპოსობას ეძებდა, არქიეპისკოპოსი—მიტროპოლიტობას, გენერალ-მაიორი

—ლეიტენანტობას, ლეიტენანტი—ადიუტანტობას; პროვინციელი დედა-ქალაქისკენ იწევდა, ვაჭარი დიდს იჯარას დასდევდა, ბანკირი—კონცესიას, დედაკაცები ქმრებსა და საყვარლებს ჰშველოდნენ, ხოლო საერთოდ ყველანი ტახტისკენ მიილტვოდნენ და ერთის საფეხურით მაინც ზევით აწევას ჰლამობდნენ.

ამ ხალხის გულის ჯურღმულში სტრიალებდა უხილავი, უხმო, კაპასი, შმაგიანი, დაუნდობელი და სასტიკი ბრძოლა, ხოლო მათს პირსახეზე და ენაზე ჰსუფევდა მხოლოდ სიტკბოება, და-ძმობა, მამა-შვილობა, მეგობრობა და ღიმილი, ზრდილობა და თავაზიანობა, ქრისტიანული სათნოება და ანგელოზური მორჩილება.

„ღვთისმშობელმა“—ლოხტინის ქვრივმა შეწყვეტილი ბაასი განაგრძო.

კვაჭი ამ უცნაურ ქვრივს გაოცებით შესცქეროდა და ყურს უგდებდა.

ამას წინად „ტანიჩკამ“ კვაჭის ამ საკვირველ დედაკაცის ვინაობა უამბო.

ლოხტინის ქვრივი ხნიერი დედაკაცი იყო, კარგის ოჯახისა და გვარის ჩამომავალი; მეტად ამაყი, კჳუიანი და განვითარებული.

რამდენიმე წლის წინად ეს ქვრივი გადაიქცა „წმიდა გრიგოლის“ პირველ მოციქულად, მის ყურმოჭრილ და მორჩილ მონად. ყველ ატერზე ხელი აიღო—ოჯახზე, ქონებაზე, თავმოყვარეობაზე, ქალურ-ქალობაზე,—და უანგაროდ გაჰყვა თავისს ახალ მესიას, ბაბატონსა და ღმერთს, რომლისთვის ის დაავადებული დედაკაცი მოახლეც იყო, მხევალიც და საუკეთესო პროპაგანდისტიც მისი სულიერ-ხორციელ წმინდანობისა და ნამრუშ-ნაბოღვარისა. ბოლოს, იმ სნეულმა დედაკაცმა „მათხოვარს“ უბედო მეფის უბედურს ოჯახშიც გზა გაუკვლია და ის მოხუცი უნებურად ტახტზე აიყვანა.

შემდეგში მან მეფის კარზე თვისი ადგილი უფრო ახალგაზრდას, უფრო ლამაზსა და მოქნილ ვირუბოვას დაუთმო, მაგრამ მაინც არც კარზე აიღო ხელი, არც მხევლობაზე და არც მონობაზე. „წმინდა მოხუცს“ რასპუტინს ის დედაკაცი წინანდებურად მთელს რუსეთში კუდად დასდევდა და ყოველს იმის ნაბიჯსა და სიტყვას დღიურში სწერდა.

ეხლაც ყველანი იმას შესცქეროდნენ. „ღვთისმშობელი“ ფეხშიშველი იყო, ტანთ უცნაური ყვითელ-თეთრი კაბა ეცვა, რომელიც ანაფორას უფრო ჰგავდა, ვიდრე დედაკაცის ტანისამოსს, ის კაბა ატყრელბული იყო ათფერ აბრეშუმისა და ატლასის ჩერებით და თავთ ზიზილ-პიპილოვანი ქუდი ეხურა ოქროს წარწერით:

*ჩემში არს ყოველივე ძალა, ალლილუია.“

დროგამოშვებით ჭადაგად დაეცემოდა ხოლმე:

— გუშინწინ მესამედ ვნახე ჩვენი მაცხოვარი, — ამბობდა აღ-
 გზნებულის თვალებით და მთრთოლვარე ხმით ის დედაკაცი: —
 თქვენც გეცოდინებათ, რომ გუშინ წინ ღამე „ის“ ჯერ კიდევ გზა-
 ში იყო, — მოსკოვიდან მოდიოდა, — მაგრამ იმისმა სულმა გამოასწორო
 და გამომეცხადა. ჩვენი წმინდანი თავით ფეხებამდის თეთრებში იყო,
 თავზე ღვთის ნათელი ედგა, ერთს ხელში ჯვარი ეჭირა, მეორე-
 ში — ცეცხლის მახვილი.

— უფალო შეგვიწყალე! — წაიჩურჩულა საბლერმა და პირჯვა-
 რი გადიწერა.

სხვებმაც წაჰბაძეს.

— გამომეცხადა და მითხრა: „მოინანიეთ ცოდვანი თქვენნი,
 მართლმადიდებელნო! მოდის დღე განკითხვისა! სთრთოდეთ და ძრწო-
 დეთ, ურწმუნო, ებრაელნო და ხალხის სულის ამრევნო!“ მე პირქვე
 დავემხე იმის უუწმინდეს ფერხთა წინაშე. მან თავზე ხელი დამადო
 და მომიტევა შეცოდებანი ჩემნი. თვალი რომ ავახილე, ჩვენი მაც-
 ხოვარი ზეცაში მიფრინავდა. მეორე დღეს ჩვენი წმინდანი ჩამობრძან-
 და მოსკოვიდან. ყველაფერი ვუამბე... მითხრა: „დაო ჩემო, ქეშმა-
 რიტად იმ დროს სულით შენთან ვიყავიო“.

ისევ პირჯვარი გადიწერეს და დამქნარ-ჩაცვივებული ტუჩები
 ააცმატუნეს. ყველანი შიშით და ძრწოლით სჩურჩულებდნენ:

— საკვირველ არიან, უფალო, საქმენი შენნი!

— მოსულ არს ჟამი განკითხვისა!..

— შეგვიწყალე, უფალო, და მოგვიტევე შეცოდებანი ჩვენნი!

— ალლილუია! ალლილუია! ალლილუია!

დედაკაცი წამოდგა. თვალნი ზეცას მიაპყრა, კილოს აუმაღლა
 და აღგზნებით და ზეშთავონებით აბოდდა:

— ქეშმარიტად გეტყვინ თქვენ: იგი არს წმინდა მაცხოვარი
 ჩვენი, ზეცით წარმოგზავნილი ხსნად ცოდვილისა ამა ქვეყნისა, ჩვე-
 ნი წმიდა რუსეთისა, განკითხვად ცოდვილთა, შესამუსრად ურწმუ-
 ნოთა და დასამყარებლად მარადიულ, სანეტარო ცხოვრებისა.

მერე ცარიცინის ბერმონაზონს ილიოდორს მიუბრუნდა:

— ესე არს ძე „მისი“ უცოდველი და წამებულის, ხოლო
 მე ვარ ცოდვილი და უღირსი მოციქული მათი და ღვთისმშობელი
 მარიამი. ძრწოდეთ და მოინანებდეთ ცოდვათა თქვენთა, მართლმა-
 დიდებელნო!

ბერმონაზონი ილიოდორი აიმრიზა და ასტოკდა, ხოლო სხვებმა ისევ ტუჩები ააცმაცუნეს და ჩურჩულთ თავნი თვისნი მოიდრიკეს „ლეთისმშობლის მარიამის“ წინაშე.

სააბლერი და მაკაროვი მას ხელზე ემთხვენენ. კვაჭი და ელენეც მიჰყვნენ, თან პირჯვრის წერვით და მოწიწებით სჩურჩულებდნენ:

— უფალო, შეგვიწყალე!.. უფალო, შეგვიწყალე!..

„ლეთისმშობელმა მარიამმა“ ოთხივენი გულში ჩაიკრა და ოთხივეს გადაჰკონა და-ძმურის, ძლიერის, ცრემლიანისა და ქრისტიანულის კოცნით.

— ქეშმარიტად აღსრულდა წინასწარმეტყველება დოსტოევსკისა, — უთხრა იმ დედაკაცს ცრემლიანმა საბლერმა: — რომელიც ამბობდა, რომ რუსეთს დიდის აღრევისა და რღვევისგან იხსნის და ლეთის გზაზე დააყენებს მორჩილი, მცირე ვინმე მირონცხბეული სალოსი მუეიჩოკი, რომელსაც უფალი მდაბიო ხალხიდან გამოარჩევს და მოგვივლენს.

— ასეთი მუეიჩოკის მიერ გაწმენდილი რუსეთი ცხელის შანთით ამოხდალავს მთელს ქვეყანას ურწმუნოებას, განკურნავს ეშმაკების იდეებისაგან და მთელს მსოფლიოში მახვილით დაამყარებს ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას! — დაუმატა გენერალმა სუბომლინოვმა.

— ორი რომი იყო, მესამე რუსეთია, მეოთხე აღარ იქნება! — გაიხსენა ნაბოდვარი ლუკიანოვმა.

— უწმინდური ურიები და მათი დაქირავებული სოციალისტები დღე და ღამე სცდილობენ და ოცნებობენ ჩვენი რომის დანგრევას! — აწუწუნდა ცარიცინის ბერმონაზონი.

— მესამე რომი მარადიულია! მისი დანგრევა შეუძლებელია! ცდა მრავალი იყო, მაგრამ ამაო. ნუ შეშინდებით, მართლმადიდებელნო, ღმერთი ჩვენთან არს! — განაცხადა ჭკუიანმა, ცბიერმა, ბებერმა მელამ ვიტტემ.

კვაჭიმ დრო იხელთა:

— მისმა ბრწყინვალეობამ ბრძნული სიტყვა ბრძანა. ნუ შეშინდებით, ნუ დაიჯერებთ მესამე რომის დანგრევას. იგი უკვდავია! კავკასიაშიც თავი წამოჰყვეს უწმინდურებმა, მაგრამ...

— კავკასიელი ბრძანდებით? — ჰკითხა ვიტტემ.

— დიად, იქაური გახლავართ და იქიდან გაიხლებით. იქაც წაიბილწა და წაირყვნა წმინდა სახელი ჩვენის წმინდა რუსეთისა. რაც გოლიცინმა ააშენა, უძღურმა და ჩერჩეტა ვორონცოვ-დაშკოვმა დაანგრია. დროა მოვიშოროთ ის ჩუმი მასონი. სწორედ ამბობენ

ჩვენში: კავკასიაში ორი ვორონცოვიაო, ერთი მუდმივ ფეხზეა, მეორე ლოგინშიაო*). მაგრამ მწოლარეც არ ისვენებს და ნელ-ნელა ანგრევს რუსულ საქმეს კავკასიაში.

დიდებულებმა ბებრულ, უკბილო ღიმილით და სიცილით გაიღიმეს და ჩაიხიბიბითეს.

კვაჭიმ განაგრძო:

— მაღლობა უფაღსა! იმ უძლურ საიდუმლო მასონის გარდა ჩვენს სათაყვანებელ მეფეს მრავლად ჰყავს ჩვენში ერთგული მოსამსახურენი: ალიხანოვი, ვოსტორგოვი, ტოლმაჩოვი, მარტინოვი, გრი-აზნოვი და ათასნი სხვანი. შეერთებულის ძალით რევოლუციის გველეშავს თავი მოვსკერით. ეხლა გულმშვიდად ბრძანდებოდეთ, არხეინად მოისვენეთ.

ტანია იმ ორს თავისს მეზობელს რაღაც წასჩურჩულა. ორივენი ერთის წუთით გამოცოცხლდნენ და გაოცდნენ:

— შეუძლებელია!.. მართლა?—მერე კვაჭის მოუბრუნდნენ:—გვიამბეთ, ყმაწვილო, ის ამბავი... თქვენ რომ დაგჭრეს.

— სათქმელად არა ჰღირს. ბევრი არაფერია, მაგრამ თუ თქვენ მაღალ აღმატებულებას ჰნებაეს... ურიებს და რევოლუციონერებს ჩემი თავი ათი ათას მანეთად ჰქონდათ დაფასებული, რადგან ხელი აღარ გავანძრევინე და სული აღარ ამოვათქმევინე. რამდენჯერმე ჩავუშალე უდიდესი ვერაგული საქმე, მეტის მეტად რომ გავამწარე, ჩემზე ნადირობა დაიწყეს, მაგრამ იმ წუნკლებზე უკეთესი მონადირე მე გამოვსდექი. ერთხელ ყუმბარა მესროლეს. გადავრჩი. დავედევნე, სამი მოვკალი, ორი დავსჭერი და ორიც დავიჭირე. ახალმა ჯგუფმა თოფები დამიშინეს. უარესი დღე დავაყენე. მერე ჩემი მოწამლვა მოინდომეს და ლაქია მომისყიდეს. ვერც ამან გასჭრა. რაღა სიტყვა გაგიგრძელოთ, უწყალოდ ვხოცეთ და ველიტეთ ის უწმინდურები. მართალია, მეც დაჭრილი ვარ ფეხებში, მაგრამ სამაგიერო ერთი ასად მაინც გადავუხადე.

ტანია კინალამ დაუმოწმა კვაჭის ჭრილობა, რომელიც სამტრედიელ ძაღლის ნაკბილარი იყო, მაგრამ დროზედ იკბინა ენაზე და გაყურდა.

კიდევ დიდხანს ილაპარაკა კვაჭიმ და იმ ხალხს ბაქიობით, ღიტიტით და მალამოთი გული და გრძნობა მოუღბო, დაუმშვიდა და გაუხარა.

*) ნათქვამია თვ. ვორონცოვის ძეგლზე და ავადმყოფ ვორონცოვ-დაშკოვზე, რომელიც დიდის ხნობით მიკრული იყო სარეცელზე.

ლობტინის ქერიმა კვაჭის გვარი წიგნაკში ჩაიწერა, სხვებმა — დაიხსომეს.

ქუჩაში ავტომობილის შხუილი მოისმა.

— მობრძანდება! მობრძანდება ჩვენი წმინდანი და მაცხოვარი! — სასოებით დაიკვილა ღვთის-მშობელმა და ფეხზე წამოიჭრა.

სხვებიც აიშალნენ.

დიასახლისი და ლობტინის ქერივი სირბილით ჩაცვივდნენ კიბეზე.

ორი წუთის შემდეგ ოთახში შემოიჭრა გრიგოლ რასპუტინი — „წმინდა მაცხოვარი“. კვაჭიმ თვალი გადაავლო იმ დროის უუძლიერეს ადამიანს და გაიხსენა მისი დახასიათება, რომელიც მან ერთ საიდუმლო გაზეთში წაიკითხა იმ დღეს: „ბნელი, რეგვენი, ბრიყვი, ყოვლად უმეცარი, კადნიერი და თავხედი, სულით და ხორციით ჭუჭყიანი, მრუში და ბილწი ციმბირელი მუეიკი;“ „წმინდანი და უცოდველი მოხუცი“, „ზეცით მოვლენილი წინასწარმეტყველი“; „ღერძი, სინიდისი და თავი ბნელ რუსეთისა;“ „ყოვლის შემძლე, ნამდვილი პატრიარქი, თვითპყრობელი და გულთამხილავი გასალოსებულ ხალხისა“.

ყველანი ზეზე იდგნენ — თაემოხრილნი და მორჩილნი: ყველამ პირსახეზე ჩამოიფარა ღვთის მადლი, სასოება, უმანკოება და მამა-შვილური ღიმილი.

რასპუტინი ერთის წუთით შესდგა კარებში.

შუა ტანის კაცი იყო, — ჩასხმული და ჩატყვიებული. შავი, გრძელი ჯაგარა თმა, დაუდევრად ნავარცხნი და ზეთნასომი, შუაზე ჰქონდა გაყოფილი; ტუჩები — მსუქანი, მსუნაგი და ჩალურჯებული; შუბლი — მაღალი; ცხვირი — ბრტყელი; შავი წვერი და უღვაში, ცოცხივით გაცვეთილი, თითქოს განგებ ჰქონდა მიკრული; ტუჩისძირი — შიშველი; პირის კანი — შავი, ნაცვეთი და ზეთიანი; ხელები — გრძელი და ჩაქანგებული; თითები — დაკლაკნული; ფრჩხილები — ჩაოხებული და შავარშიანი. თვალები — საოცარი და უცნაური: მოლურჯო, ღრმა, მოუსვენარი, ცეცხლიანი და ელვითი, რალაც იღუმალის და უჩინარის ძალით აღსავსე: მიმზიდველი, გამჭვრეტი, ალერსიანი, უმანკო და ამავე დროს ცბიერი, შორეული და ჩამცივებული.

ტანზე შინდის ფერი ატლასის რუსული ხალათი ეცვა, „მისი დედის“ — დედოფლის ხელით შეკერილი და ლურჯის აბრეშუმით მოქარგული; წელზე აბრეშუმით და ოქროს ძაფით ხვეული დიდფორებიანი ქამარი ერტყა; შავი, ლაკირონის ნაოქიან ჩექმებში ჩატანებული ჰქონდა ხავერდის განიერი შალვარი.

წმინდანმა „უცებ“ თითქოს ჩაიცინა:

— მშვიდობა და კურთხევა ღვთისა თქვენდა!

და კუნტრუშით, კლაკენითა და გრეხვით ყველას ჩამოურბინა; თან იღრიქებოდა, იკრიქებოდა, სტოკავდა და მოშლილ ხელ-ფეხს „პეტრუშკასავით“ იქნევდა; გაუგებარს, უცნაურ რუსულს ლაპარაკობდა და წამ-და-უწუმ უადგილ-ადგილოდ სასულიერო სიტყვებს ისროდა.

არავინ გამოსტოვა: ყველანი გულში ჩაიკრა და ყველანი ძლიერის ტლაშა-ტლუშით დაჰკოცნა, ზოგს ერთხელ აკოცა, ზოგს ორჯერ; ელენე დათვივით ჩაიხუტა, ჩაიბუბნა, წელში გადაზნიქა და ხელიდან ძლივს გაუშვა; კინალამ მკერდი ჩაუნგრია, სული შეუგუბა და ტუჩები კოცნით გაუცვითა.

ყველანი მოწიწებით და სასოებით ხელზე ემთხვივნენ.

გრიშკამ ყველანი აკურთხა და ყველას ორიოდ სიტყვა გადაუგდო.

სუხომლინოვს ჰკითხა:

— ღვთის მახვილი ხომ გალესილი გაქვს?

არქიეპისკოპოსს ჰერმოგენს მიუგდო:

— ღმერთი ჩვენთან არს!

ცარიცინელ ბერმონაზონს ილიოდორს გადაუკრა:

— ურიები ვერ მოგვერევიან, დაილუპებიან!

გრაფი ვიტტე დაარია:

— ვიტა, ძალა ჯვარშია, ფული ხელის ჭუჭყია!

მაკაროვს მკვახედ მიუგდო:

— დროა გათავდეს!

ელენეს ნუგეში მისცა:

— ეძებე განკურნება ჩემთან, დაო ჩემო, და მე სათნო გყო.

კვაჭიმ ჩაიცინა.

ბოლოს, იმის ჯერიც მოვიდა.

— ეძიე და იპოვნი!—გამხსნევა იგი წმინდანმა,

სინოდის ობერ-პროკურორს ლუკიანოვს პირი შეაქცია.

პროკურორის თანაშემწე საბლერი ფეხ-ქვეშ ჩაუვარდა, თან სტიროდა და ჰბუტბუტებდა:

— კურთხევა, წმიდაო მამაო! კურთხევა და სათნოება!.

საბლერთან ერთად დაიჩოქა, წმინდანს მუხლებზე მოეხვია და ჩექმის წვერი დაუკოცნა მოციქულმა, ღვთის-მშობელმა ქადაგმა.

რასპუტინმა ორივენი წამოაყენა, ორივეს კოცნით ცრემლე-

ბი მოსწმინდა, ორივენი ანუგეშა, თვითონაც ატირდა და სხე-
ბიც აატირა.

ამ სურათის დანახვაზე ერთმა მეორეს ჩასჩურჩულა:

— ლუკიანოს გადააყენებენ, სინოდის ობერ-პროკურორად საბ-
ლერი დაინიშნება.

მერე ყველანი დასხდნენ და ხელი მიჰყვეს ტკბილეულობას და
სულის საცხონებელ ბაასს.

წმინდანმა ცალ გვერდით თვისი მოციქული მოისვა, მეორე
გვერდით—დედოფალის სწორი ელენე, რომელსაც ჯერ მუხლებზე
დაუდო ხელი, მერე თეძოებისკენ გაუპარა. კვაჭიმ იმ ხელს თვა-
ლი მოჰკრა და ულვაშებში ჩაიღიმა.

მოციქულმა მასწავლებელს წელზე ხელი მოჰხვია და მიბნე-
დილი თავი მხარზე მიუსვენა.

ელენე ჯერ მორცხვობდა: თავი ჩაჰლუნა, თვალები მიჰლულა,
გაინაბა, დადნა და გალხვა. ზოგჯერ თავისს შავს, ნუშის ოდენა
თვალებს წმინდანს ლობიოს ოდენა ლურჯს თვალებში გაუყრიდა,
ელვასავით დაატაკებდა, მერე კოხტად მოაშორებდა და ხშირს წამ-
წამებს ნისლის ფარდასავით ჩამოიბურებდა და ისედაც შავს თვა-
ლებს სულ დაიღამებდა.

ბოლოს, თვითონაც გაჰბედა და თვისი ღვთაებრივი თავი წმინ-
და მასწავლებელს მკერდზე დაუდო, თან თვალები მიჰლულა და ჩას-
თვლიდა.

ყველანი სასოებით შესცქეროდნენ იმ სამების ცოცხალ სუ-
რათს და უმანკოდ იღიმებოდნენ. ყველამ თავის თავად გაიხსენა და
იგი სამება შეადარა წმინდა სურათს—წმინდა მაცხოვარს, მარიამსა
და მართას.

— ელენე უფრო ჰგავს მარიამ მაგდანელს, ვიდრე ლოხტინის
ქერივი,—გაიფიქრა კვაჭიმ და საამურ კომბინაციებს მისცა თავი.

უცებ წმინდა მოხუცმა დაკლაკნილი შავი თითი კვაჭისკენ
გაიშვირა:

— შენ ვინა ხარ?

— თავადი კვაჭანტირაძე გახლავართ, წმინდაო მამაო!

— მაშ კავკასიელი იქნები... არ მიყვარს... ველური ხალხია...
სულ ხანჯალზე უჭირავთ თვალი. „ბასურმანები“ არიან.

კვაჭიმ ტკბილად განუმარტა:

— მე ქართველი გახლავართ, წმინდაო მამაო. ქართველები
მართლმადიდებელნი არიან.

გრიშკამ გაიკვირვა:

— Нешто хрестяне? შენი სახელი?

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ.

— ნაპოლეონი? აპოლონი? — კელავ გაოცდა გრიშკა.

მისმა მოციქულმა, ლობტინის ქვრივმა განუმარტა მას ორივე სახელი.

— მაშ ორივენი წარმართები, ეშმაკები ყოფილან! ჯვარი აქა-ურობას!

და პირჯვარი გადასწერა ყველას.

დიასახლისმა ყურში ჩასჩურჩულა:

— ეგ ყმაწვილი და ეს ქალი — ელენე — დედიდაშვილები არიან. თუ გახსოვს, ამ ვაჟის შესახებ რამდენჯერმე გეჟონდა ლაპარაკი.

გრიშკა უცებ მოლბა:

— ა-ა, აპოლონიჩიკ! შენ იბრძოდი კავკასიაში მეფისა და წმინდა რუსეთისთვის, არა? მაშ გიცნობ... კარგად გიცნობ. დაქრილიც ხარ, არა? Мне нравятся твоё имя. Подь ко мне. Хатишь вина?

და ერთხელ კიდევ გადაჰკოცნა დეიდა-შვილები.

კვაჭიმ ღვინოზე უარი სთქვა, არა ვსვამო. ფხიზლობა მოუწონეს.

ბაასი რუსეთის ბედსა, ებრაელებსა, რევოლუციასა, მესამე რომსა და იმის მსოფლიო ბატონობაზე გადიტანეს.

კვაჭიმ ერთხელ კიდევ მოიმარჯვა დრო და წმინდა მამას გადუშალა და გააგონა თავისი ჭკუა, განვითარება და ერთგულობა ეკლესიისა და ტახტისადმი:

— სტოლიპინი და შჩეგლოვიტოვი უუდიდესი ღერძი არიან წმინდა რუსეთისა... „კრამოლა“ ჯერ სავსებით არ არის აღმოფხვრილი, მისი ფესვები ჯერ არ არის ამოგლეჯილი. უწმინდურების ვეშაპი ჯერ კიდევ ჰფეთქავს! აღრევის გველი ჯერ კიდევ იკლავნება! ძვირფასი სამშობლო დაგვიუძღურეს... მთავრობაში კიდევ მოიპოვებთან ურიების საიდუმლო აგენტები... ეკლესიაში კიდევ მრავლად არიან ურწმუნონი, მწვალებელნი და წარმართნი... ეხლავე განიწმინდოს და გაირეცხოს ჩვენი ტურფა ქვეყანა და წმინდა ეკლესია, თორემ ვერ მოვისვენებთ და არხეინად ვერ დავიძინებთ...

ბლომად ილაპარაკა კვაჭიმ ამ საგანზე.

ანთებულ ცეცხლს ნავთი გადაასხა და ისედაც დაშინებულნი უარესად დააფრთხო.

„მაცხოვრის“ მოციქული ლობტინის ქვრივიც კვაჭის აჰყვა, აპრიალდა, აქადაგდა, აფეთქდა. ისევ წმინდანს ჩაუვარდა ფეხებში და გაჰკიოდა:

— ვილუპებით! გვიშველეთ!! წმინდაო მამაო, გვიშველე!!

საბლერიც აბუტბუტდა, აცქმუტუნდა და აიცრემლა.

სხვებიც აღელდნენ და აიშალნენ.

ასტყდა კვლავ ხვევნა და ტლაშა-ტლუში.

იმ საღამოს გადასწყდა ბედი რამდენიმე მინისტრის, სენატორის, ელჩის, გუბერნატორის, ეპისკოპოსისა და არქიეპისკოპოსის. ზოგნი ქვეით ჩამოგორდნენ ცხოვრების კიბეზე, ზოგნი ზევით აცოცდნენ.

სტუმრები ნელ-ნელა გაიკრიფნენ.

წმინდანმა ელენე მარჯვნივ ოთახში გააპარა, დიასახლისმა ტანიამ კვაჭი მარცხენა ოთახში შეიყვანა.

ერთი საათის შემდეგ ოთხივენი კვლავ შეჰხვდნენ ერთმანეთს.

ყველანი უკვე დამშვიდებული და კმაყოფილნი იყვნენ.

ელენე აღანძულიყო და აწითლებულიყო. თმა გაწეწილი ჰქონდა, თვალები ზეთში ამოვლებული.

დიასახლისმა და წმინდანმა ცოტაოდენი წაიჩურჩულეს.

— Подъ сюда? — დაუძახა ამის შემდეგ გრიშკამ კვაჭის: — Ты мне ндравился. Хатиш дружбу? Акромя таго будиш мне сохранять, патаму жиды и люцинеры больно зло супротив мне имеют. Хатиш? Мотри мене харашо! Таня, падай икону, клятву будим давать.

უნდოდა კვაჭის რასპუტინის მეგობრობა? რა საკითხავია! კვაჭის ერთი წლის ნატვრა მხოლოდ ეს იყო: ერთ წელიწადს იკაფავდა გზას ამ მოხუცისკენ და მთელ წელიწადს სანთლით დაეძებდა მას, რადგან ძალიან კარგად იცოდა, რომ იგი რუსეთის ნამდვილი მეფე-პატრიარქი იყო და ხელთ ჰქონდა ყოველივე ძალაუფლება იმ თვალუწვდენ ქვეყანაში.

ხატი და სახარება მოიტანეს და ერთმანეთს სამუდამო ძმობა და მეგობრობა შეჰფიცეს.

მერე გრიშკამ მოიგონა:

— ურიებს და ლიუტინერებს სახელმწიფო სათათბიროში შეკითხვა შეუტანიათ ჩემზე. მე ვაჩვენებ იმ ურიებს შეკითხვას!

აიშალა, გაბრაზდა და გამწარდა. თვალებით ცეცხლს აფრქევდა, ქალის ხმით წრიაბინებდა, ფეხებს აბრაზუნებდა, ჰკაპასობდა და დორბლს ჰყრიდა.

— А, стервы! А, окаянные! А, подлые!

მერე მელანი და ქალღმერთი მოითხოვა, დაჯდა და ნახევარი საა-

თი ოფელში იწურებოდა, ჰხენეშავდა და ჰკვნესოდა. მეფეს და დედოფალს ყირიმში დებეშა მისწერა:

Ливадия, Царям.

Миленкай папа и мама! Вот бес то силу берет окаянный. А Дума ему служит: там много люцинеров и жидов. А им что? Скорее бы Божьяго помазання долой. А Гучков гаспадин их прихвость, клеветает, смуту делает. Запросы. Папа! Дума твоя, што хошь, то и делаи. Какой там запросы о Григорий. Это шалость бесовская, прикажи. Да! Не каких запросов не надо. Да! Григорий. Да!

ეს ნაჯღაბნი, რომელიც თოვლზე ქათმების ნაკვალევს ჰგავდა, კვაჭის გადასცა და უთხრა:

— დებეშა დღესვე გაგზავნე. აბა, ეხლა ჰაიდა სახლისკენ! Хозяюшка! красно солнышко! Пасибо тебе. Дай Бох по хорошему!

დიასახლისი ჩაჰკოცნა და მერე ელენეს მიუბრუნდა:

— Леночка, сестрица! подь ко мне, домой!

და თითქმის ხელით ჩაიტანა კიბეზე კვაჭის ნაჩუქარი, რომელიც მაგრად მოეხვია წმინდანის კისერს და თვისი დაღლილ-მიბნედილი პირსახე იმის გრძელ წვერებში ჩამალა.

სამივენი ავტომობილში ჩასხდნენ.

— Так не гоже, сестрица! подь суда! садись суди!

და ელენე მუხლებზე დაისვა, რადგან ავტომობილში „ვიწროობა იყო“.

მოხუცის სახლში რომ მივიდნენ, წმინდანმა კვაჭის მიუგდო:

— აპოლონჩიკ, შენ აქ მოიცადე. ლენოჩკა, ოთახამდის გამაცილე!.. ხეალ ორივენი მოდიოთ, უნდა მოვილაპარაკოთ.

სანამ ზევით წმინდანი ელენეს „სინჯავდა“, კვაჭი ქუჩაში იცდიდა. ერთი საათი მაინც გავიდა. ბოლოს, ელენე გამოვიდა და ორივენი ავტომობილში ჩასხდნენ.

კვაჭი გულნატკენი და გაბუტული იყო.

ელენე იღიმებოდა.

— სიღოური მოხუცია მაი გრიშკა, რომ ერთი თეთრი ბეწვი არ ურევია არც წვერში და არც თმაში? — ჩაიბუტბუტა კვაჭიმ.

ელენემ პასუხი არ გასცა.

სახლში ისე მივიდნენ, რომ არც ერთს ხმა არ ამოუღია.

კვაჭიმ ელენე ოთახში შეაცილა და ჩამოჯდა.

— მაი მეტის მეტია!—წაიბურტყუნა ბოლოს.

ელენე კვლავ იღიმებოდა.

— კარგად გაგსინჯა?... რა სთქვა, რა გტკივაო?...—იქვით და ბრაზით ამოისროლა კვაჭიმ.

— სთქვა, მეთევზეს ფეხები უნდა სველი ჰქონდესო!—მოუჭრა ელენემ, თან ტანისამოსს იხდიდა, ტკბილად იზმორებოდა და ისევ ეშმაკურად იღიმებოდა.

— კი, მარა... ასთე მალე? რაღა გაგსინჯა? რა გითხრა?

— სხვა ექიმებს მაინც სჯობია!—გესლით გაჰკრა ელენემ.

— მეც მჯობია?

— შენ?... ჰა-ჰა! შენ ჯერ ბავშვი ხარ, კვაჭიკოჯან!

კვაჭი აღელდა:

— აჰ, მაი ტყუილია!

— ქმარი ლაშქარს იყო, ცოლი ამბავს უამბობდაო... ჰა-ჰა! არ მოგწონს? საქმეც გინდა გააკეთო და ჩემი თავიც შეინარჩუნო? ორი კურდღლის მღევარი ორივეს დაჰკარგავსო... რაო? რა სთქვი?... მაშ არ სჯავრობ? ჰო, ეგრე სჯობია... უნდა გესმოდეს, ჭკუიანი კაცი ხარ.

— უჩემოდ აფერი დეიწყო მეთქი, თვარა მე ამაზე მეტი აფერი მინდა.

— არა, ნუ გეშინიან, უშენოდ ერთ ნაბიჯსაც არ გადავდგამ... არა, ხელიდან ველარ წამივა, ნუ გეშინიან... ერთად დავიწყეთ, ისევ ერთად ვიმუშაოთ—შენ—ჭკუით, მე კი... კარგი, ხვალ მოდი, მოვიფიქროთ და მოვილაპარაკოთ. დაპირებული მარგალიტები არ დაგავიწყდეს... არა, არა, ეხლა არ შეიძლება!.. დღეს არ შემოიძლიან. მე-ძინება... ხვალ იყოს... დღეს არ შემოიძლიან მეთქი!.. რაო?... თუნდ ეგრეც იყოს: არც შემოიძლიან, არც მინდა... თუნდ ეგეც იყოს: გამაძლარიც ვარ... კარგი, ნუ სულელობ! წადი. დაიძინე, ხვალამდის ყველაფერი დაგავიწყდება... რა სთქვი? შენ გჯობნისო? დღეს დილით შენვე არ მითხარი, ჩემისთანას ბევრს აჯობებსო?! ბავშვი ხარ მეთქი იმასთან შედარებით... ლამე მშვიდობისა!... წადი, წადი... ძილნებისა!..

გაათრებული და გაშმაგებული კვაჭი გარედ გამოვარდა.

ბრაზი ახჩობდა, სჭამდა და ჰლრლნიდა.

ერთმა ხვადმა მეორეს ძუ წაართვა. მერე როგორ! ელენემ კვაჭის—ახალგაზრდას, ლამაზ ჰაბუკს, ღონიერსა და ცეცხლიანს—შეგნებით და გულწრფელის გრძნობით გრიშკა რასპუტინი ამჯობინა!

— ნეტა ღირსი მაინც იყოს!... — გულში სცხარობდა კვაჭი: — ბნელი, უბადრუკი, რეგვენი, ყოვლად უმეცარი, ქუჩყიანი და ხნიერი მუტიკი!.. როგორ მითხრა ელენემ? გჯობნისო... ბავშვი ხარ იმისთან შედარებითო... რაფერ? რით? რა აქვს მისთანა, რომე... ალბათ...

მერე გაიფიქრა:

— მე თვითონ არ წვეციყვანე? მე თვითონ არ შევახვედრე? მე თვითონ არ დავარიგე? დღეს მომხდარიყო თუ ხვალ, — განა სულ ერთი არ არის? რეიზა ვლელავ, რეიზა ვიმტროვ თავს? თუ ურჩევნია, — ერჩივნოს. ქვეყანაზე ლამაზი ქალების მეტი აფერია... ელენე ხელიდან მაინც არ უნდა გოლშვა, თვარა...

მერე შოაგონდა თვისი უსაზღვრო გეგმები და გაჰყვა თავისს ნაქარგს და მრავალს ახალს კომბინაციას. და კვაჭის თვალწინ გადიშალა ახალი ქვეყანა და თვალუწვდენი და ხელუხლები მინდორი, რომელსაც კვაჭი გამოიყენებს, თავისებურად მოჰქარგავს და მუხენელს მოიმკის.

ელენე წყვილიადში ჩაიმალა. წელანდელ ბრაზის და შელახულ თავმოყვარეობისგან ნატამალიც აღარ დარჩა.

და კვაჭიმ იმ დღესაც ისე დაიძინა, როგორც ყოველთვის ეძინა: მშვიდად, უმანკოდ და არხეინად.

აქა ამბავი წმინდანის მღვინისა და მცველისა.

მეორე დღეს კვაჭიმ ამხანაგები დაიბარა და ყველას ახალი დარიგება და დავალება მისცა. გაბო ჩხუბიშვილს, ბესო შიქიას და ჯალილას წმინდანის მისამართი მისცა და უბრძანა, რომ სწორედ შუადღეს სამივენი იქ მისულიყვნენ და შესაველთან კვაჭისათვის მოეცადნათ. შემდეგ ბელადმა ნევის პროსპექტს ჩაუარა, ზოგი რამ სასყიდელი იყიდა და იქიდან ელენეს გაუარა, თან მარგალიტის საჩუქარი და ყვავილებიც წაუღო. იმ დღეს ელენე თითქმის უფრო გალამაზებულიყო, გაფურჩქნულიყო და აყვავებულიყო.

ძვირფასი საჩუქარი მაშინვე ყელზე შეიბა; სიხარულისგან ფეხზე ველარ სდგებოდა, ხან სარკის წინ კოხტად იპრანჭებოდა, ხან კვაჭის კისერზე ეხვეოდა, ჰკოცნიდა, იცინოდა, სცემუტავდა და სტიკტიკებდა:

— მაშ გეწყინა წუხელის?.. შე ცელქო, შენ თვითონ არ დავარიგე?.. მაშ აღარ გწყინს? დამშვიდდი?.. ეგრე სჯობია, დაივიწყე. განგებ გითხარი და გაგაბრაზე, თორემ ის წუნქალი შენ როგორ გაჯობებს! სხვა რომ არა იყოს რა, ის მუტიკი ორჯერ შენზე

ხნიერია... ფიჰ! ჭუჭყიანი, პირდაუბანელი! ფიჰ! სანთლის და ზეთის სუნი ასდის... ეხლავე წავიდეთ? მზადა ვარ.

ათი წუთის შემდეგ კვაჭის „მერსედესი“ გოროხოვის ქუჩაზე გავიდა და წმინდანის ბინას მიაღწა. ბესო თავის მზღებლებით კარებში იცდიდა.

ყველანი ზევით ავიდნენ. კიბე ხალხით იყო გაქედლილი, ზოგიც თავის ჯერს ქუჩაში უცდიდა.

წმინდანი ვილაც გენარალს სტუქსავდა. კვაჭის და ელენეს დანახვაზე მოსხლტა, აცქმუტდა და ათამაშდა. ორივენი გულში ჩაიხუტა, ჩაჰკოცნა და ჩაჰპროშტა.

— Сиди и мотри, я чичас! — მიუგდო კვაჭის და ელენე მეორეო თახში შეიტაცა.

მერე, როცა აღანძული უკანვე გამოვიდა, კვაჭის უთხრა:

— Сиклытарем будишь у мене, зави, хто поважней да почище будит.

კვაჭი მდივნობას შეუდგა. ბესო შიქია თანაშემწედ დაიყენა, ჯალილა კარებში ჩააყენა, ხოლო ჩხუბიშვილს მზვერაობა მიანდო, ვინაიდან იმ წმინდა მოხუცს ათასი მტერი ჰყავდა და ხიფათი მუდმივ თავთ დასტრიალებდა.

ასმა კაცმა და ქალმა მაინც გაიარა იმ დღეს გრიშკას კაბინეტში.

ვინ, საიდან და რისთვის არ მისულიყო იმ სასწაულთ-მოქმედთან! ვლადივოსტოკიდან და ვარშავიდან, ათონიდან და ტაშკენტიდან, სოლოვეციდან და უცნობ ჯურღმულიდან; გენერალი და გუბერნატორი, ბერი და ვაჭარი, ბანკირი და ვექილი, გლეხი და მონოზანი, მღვდელი და მოხელე.

ზოგი წარმატებას ეძებდა, ზოგი სუფსიდიას, ზოგი გადაყენას, ზოგი სამართალს და ზოგიც განკითხვას.

წმიდანმა ჯერ სუფთა ხალხი და ლამაზი ქალები გაისტუმრა, მერე კიბეზე ჩაირბინა, ზოგს მანეთიანი ჩაუდო ხელში და ზოგს სამიანი, თან ყვიროდა:

— Молись за царей и меня!... Некогда, некогда! Вот сиклытарь, скажи яму, ежели чаво надоти.

მერე ქანც-გაწყვეტილი ატლასის სავარძელზე დაეცა:

— Уф! Черти полосатые! Стервы! Замучили!

კვაჭიმ იმ დღეს ბევრი საოცარი სანახაობა ჰნახა. მოუხეშავმა მოხუცმა საკვირველი მოქნილება და გამოცდილება გამოიჩინა: ძლიერსა და უძლურს, გამოსაყენებელსა და გამოუსადეგარს ერთის შე-

ხედვით არჩევდა და ყველას თავის ხედვრს მიუძღვნიდა: ზოგს სიხარულით, პატივითა და ხვევნა-კოცნით უხვდებოდა; ზოგის წინაშე ქედს იხრიდა, ლაქუცობდა და ილრიქებოდა; ზოგისთვის ორს უკმეხ სიტყვას ძლივს იმეტებდა; ლამაზ ქალს უნუგეშოდ არ გაუშვებდა: და-ძმურად ჩაიკრავდა და ჩაიხვევდა. თუ ქალი ავადმყოფობას იჩივლებდა, გრიშკა იმ ქალს გასასინჯად და სამკურნალოდ ცალკე ოთახში გაიყვანდა, ან იმ ქალის მისამართს კვაჭის ჩააწერინებდა. ზოგჯერ გრიშკა ათიოდე სიტყვის დაწერაზე ნახევარ საათს იწურებოდა, ბოლოს ისეთს გაუგებარს დასჯღაბნიდა, თითქოს იმ ქალადზე ფეხმელნიან ქათმებს დაუვლიათ და თავიანთი ნაკაკანევი ჩაუწერნიათო.

კვაჭის დარიგება ბესომ ზედმიწევნით გაიგო და ერთ კვირაში სავესებით შეასრულა. იმ დღეს კვაჭის სახლს „ზღვა ხალხი“ აწყდებოდა.

ის „ზღვა ხალხი“ წმინდანის მუშტარი იყო.

კვაჭი ჭკუით მოიქცა: ბოსტანში მინადენი წყალი ერთ კვირაში მოსწყვიტა და თავისს არხში გადმოაგდო.

იმ მუშტარმა გაიგო, რომ წმინდა მამასთან მიმავალი გზა კვაჭის ბინაზე გადიოდა, ამიტომ ბარათის ასაღებად ჯერ კვაჭისთან მიდიოდნენ, სალოცავის და შესანდობარის დიდს ნაწილს იმას სწირავდნენ, მერე მისი უფწმინდესობისაგან ლოცვა-კურთხევის მისაღებად ბესოს ბარათით რასპუტინის ბინაზე მიდიოდნენ.

მარტო კვაჭი და ბესო იმოდენა ხალხს რომ ვერ მოერივნენ, ლადო ჩიკინჯილაძე, გაბო ჩხუბიშვილი და სედრაკ ჰავლაბრიანიც მოიხმარეს. შემოსავლის ერთი ნახევარი კვაჭის ხვედრი იყო, მეორე ნახევარს დანარჩენნი ინაწილებდნენ.

წმინდანის დასაცავად კვაჭის მეგობრები რიგ-რიგობით დადიოდნენ და შთავრობის აგენტებს ქიშპობას უწევდნენ. უნდობი და შიშ-ნაქამი წმინდა მოხუცი იმ დღიდან არხეინად იძინებდა და მადლობის საბაბს ეძებდა, რაც ნიხვედრილმა კვაჭიმ ორ კვირაში მიართვა.

აქა კვაჭიმ ახალი და დიდი საქმეები „გააიმასქნა“.

კვაჭისა და რასპუტინის დამეგობრება რამდენიმე დღეში მთელს ქალაქს მოედო. ეს ამბავი ყველაზე ადრე ხელისუფლებმა და საქმის კაცებმა გაიგეს. კვაჭის ბინას „ზღვა ხალხი“ ეზოდან აწყდებოდა, ხოლო რჩეულნი და პატიოსანნი მარმარილოს კიბეზე აღიოდნენ და თავიანთ რიგს ოქროს სკამებზე უცდიდნენ.

ბანკირმა განუსმა კვაჭის ბინას სხეებზე აღრე მიაგნო. ჯერ ბესოსთან იჩურჩულა და მერე კვაჭისთან შევიდა და მოკლედ მოუჭრა:

— მე საქმის კაცი გახლავართ და დროს მეტად ვაფასებ. ვიცი, რომ არც თქვენ ბრძანდებით უსაქმო, ამიტომ პირდაპირ საქმეზე გადავალ. მე ათიოდე დიდი საქმე მაქვს. ვიცი, რომ თქვენ შეგიძლიანთ დახმარების გაწევა და ამ საქმეების დამთავრება, რისთვისაც... თავისთავად ცხადია... შრომა შექველად უნდა დაფასდეს.

მიჰყვნენ და ორი საათი ჰზომეს და სწონეს მსხვილი და თავსატეხი საქმეები. მერე შეთანხმების ხელი მოაწერეს, ხელი ხელსმისცეს, ერთმანეთს გაუღიმეს, ქათინაურები უთხრეს და გამარჯვება უსურვეს.

ბესომ მეორე საქმის კაცი შემოიყვანა—თვისი ნაპოვნი ვინმე გინცი, მოხუცებული ებრაელი, რომელიც კვაჭის ოთახიდან სამი საათის შემდეგ გავიდა.

მეორე დღეს კვაჭიმ დრო იხელთა და გრიშკას თურქესტანის არხებზე ჩამოუღდო სიტყვა.

— მე რამდენი მერგება? — მიახალა კვაჭის გრიშკამ: — Три тыщи будит?

კვაჭის ასეთი იაფობა გაუხარდა.

გრიშკა ტელეფონს ეცა. ჯერ ერთი მინისტრი გამოიწვია, მერე მეორეს დაუძახა და ორივეს უთხრა:

— Мама и папа очинь жилают ефто святое дело. Аполончик будит у тебе, все скажит, а ты сделай, как он прикажит, Да! это хочу я! да!.. Чаво?.. на Капказ? Чичас об эфтом диле телиграм напишу папеньке и маменьке.

დაჯდა და ნახევარი საათი ჰხენეშოდა და იწურებოდა.

დებეშა პირველი:

Ливадиа. Царям.

Папа мои миленькаи и мама. Кого послать на Капказ, покою вам нетути. А вот дорогой епископ Тобольской Алексей хоть куда. Ему и место на Капказ. Пошлите его. Это я очинь жилаю. Он мне ласкает. Понимает подвиг. Честь ему нужну оказать, Верный везде верный. И на Капказе он будит нашим другом. Да, я! Григорий! Да!

დებეშა მეორე:

Миленька! Бесы напали на отца Ивана. Икону на него. А вы не слушайте. Хоша она и базарская, а всеровно святая, как принять и еще боле. А Восторгову награду за Капказ и Сибирь. Враги пусть плачут. Да, я! Григорий Да!

ორივე დეპეშა კვაჭის ჩააბარა გასაგზავნად და დაუმატა;

— Вишь, как капкаских ласкаю. Только Воронцов пакостник, все люционерам, жидам да армяшкам тянит. Да, добирюсь до него. А ты тилиграммы ни показывай, да ни болтай зря. А то мотри у мене!

გრიშკამ კვაჭის თითი დაუქნია და გაათრთხილა. კვაჭიმ ერთ, ხელ კიდევ შეჰფიცა ერთგულება, ვოსტორგოვი და ალექსი შეაქო, აღიდა და წავიდა სუხომლინოვის და კრივოშეინის სანახავად.

ელენე გრიშკამ არ გამოუშვა, კიდევ უნდა ვუწამლო.

მეორე დილით კვაჭი ჯერ ბანკირ განუსთან წავიდა.

— მზად გახლავთ. აი, წერილიც, ეხლავ მოვრიგდეთ.

მორიგდნენ, დასწერეს და შეთანხმებას ხელი მოაწერეს.

კვაჭიმ ტელეფონს დაავლო ხელი.

— ალლო! ვინ ლაპარაკობს?... მათი აღმატებულება? თავადი კვაჭანტირაძე გელაპარაკებათ... რა ბრძანეთ?... არ მიცნობთ?... როგორ არ მიცნობთ, გუშინ ჩვენი წმინდა მამა ტელეფონით გელაპარაკათ ჩემზე, მოგაგონდათ? წერილიც მაქვს თქვენთან ჩვენი წმინდა მამისაგან... დიალ, დიალ... კეთილი, ეხლავე გიახლებით.

ნახევარი საათის შემდეგ კვაჭი ფინანსთა მინისტრის კაბინეტში რუსეთის რუქასთან იდგა და გატაცებით ლაპარაკობდა:

— წინანდელი იმპერია თემურ ლენგისა, დღევანდელი თურქესტანი ოდესლაც ჰყვოდა და ას მილიონ ხალხს ჰკვებავდა. ეხლა იგი უღაბნოა, მას ხუთი მილიონიც ვეღარ გამოუკვებნია. აბა, გადაჰხედეთ ამ განუზომელს, თვალუ ვდენელ უღაბნოს. ხუთი საფრანგეთი გამოიჭრება. იგი უნდა მოვრწყათ, გადავხნათ, ავაყვავოთ და ჩვენის ხალხით უნდა დავასახლოთ. რა არ მოდის აქ: თამბაქო, ბამბა, ბრინჯი, მშვენიერი ხილი, საუცხოვო ლვინო, ქიშმიში და აბრეშუმი. ეხლა ზოგი ნედლი მასალა ამერიკიდან და სპარსეთიდან მოგვაქვს, მერე კი ჩვენ თვითონვე გავიტანთ უცხოეთში. თურქესტანი ორას მილიონსაც ადვილად დაიტევს. დავასახლოთ იქაურობა, ავაყვავოთ, გავარუსოთ და გავანათლოთ... ორ-სამ წელიწადში ჩვენს სავაჭრო ბალანსს შევასწორებთ... რა იქნება ათის ან ოცის წლის შემდეგ—ამას ვინ მოსთვლის! ეხლა კი ეს ქვეყანა უნდა მოირწყას. ამისთვის საჭიროა ოთხასი მილიონი. ხაზინას ამდენი ფული არა აქვს. ჩვენ გვაქვს ეს ფული, თუნდ ხვალვე შევუდგებით მუშაობას... მრავილაპარაკოთ, შევთანხმდეთ... დიალ, ყველაფერი მზად გახლავთ — მოხსენება, გეგმები, ხარჯთ-აღრიცხვა და ხელშეკრულების პროექტიც. დიდხანს ილაპარაკა კვაჭიმ. თავისი მაღლიანის ენით და გრიშ-

კას ნაბლაჯნით დააჯერა, დაარწმუნა და ღრუბლებში აიტაცა ის ჭკუიანი, ღინჯი და თავდაპერილი მინისტრი.

ბოლოს, მინისტრმა უთხრა:

— მომწონს, ძალიან მომწონს. დღეს შევისწავლი მასალას და ზეგ დაენიშნავ სხდომას. ამ საქმეში მიწადმოქმედების და სამხედრო მინისტრებს დიდი გავლენა ექნებათ. თუ წინააღმდეგობა არ გამიწიეს...

— არხეინად ბრძანდებოდეთ, არ გაგიწევენ! გააწყვეტინა კვაჭიმ.

— თუ მეფის ნებაც იქნება...

— იქნება, უეჭველად იქნება!

— მაშ საქმე თითქმის გათავებულია. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! მომიკითხეთ ჩვენი წმინდა მამა, ხელზე ემთხვეთ ჩემს მაგიერ და გადაეცით, რომ მისი სურვილი ჩემთვის კანონია.

— დღესვე ვნახავ და ყველაფერს გადავცემ. მართლა, სხვათა შორის: გუშინ ერთს ოჯახში გახლდით მე და ჩვენი სულიერი მამა. ვიტყვი იქ იყო. ჩვენს წმინდანს ძალიან გაუარშიყდა, მაგრამ... — თქვენ არხეინად ბრძანდებოდეთ, — მე და ანასტასია პროზოროვისამ შესაფერი ზომები მივიღეთ და თქვენი პოზიცია საბოლოოდ გავამაგრეთ. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— დიდი მადლობელი, დიდი მადლობელი!.. ნუ დამივიწყებთ, თავადო, ოჯახში მეწვიეთ. დიდს პატივს დამდებთ.

ხელი ორივე ხელით ჩამოართვა და ღიმილით, ბოდიშით და მადლობით კვაჭი კიბემდის ჩააცილა.

აქა წმინდანის ვინაობა.

კვირადღა იყო. კვაჭი სასულიერო აკადემიის ეკლესიაში წავიდა სალოცავად.

დიდის გულმოდგინებით და სასოებით ილოცა.

წირვა რომ გათავდა, კვაჭის ბერები შემოეხვივნენ, რომელნიც მან ტანიას სალონში გაიცნო. კარის მოძღვარმა თეოფანემ კვაჭი თავის საკანში მიიწვია ჩაის დასალევად.

ცარიცინის ბერმონაზონი და სარატოვის ეპისკოპოსიც იქვე იყვნენ.

კვაჭიმ კუთხეში თვალი მოჰკრა ერთს გონჯსა და მახინჯ ბებერს. ხელზე დაჭრილი, თითქმის მუწჯი და ყრუ, კუზიანი, დაგრეხილი და შესაზარი ვინმე იყო.

— ჩვენი წმინდანი, სალოსი მიტია კოლიაბა გახლავს!—გააცნო კვაჭის ბერმა თეოფანემ.

მიტია ახრიალდა, აღუღლულდა, აღმუვდა, აკნავდა და თვისი პირსახე, თვალები, მხრები და ფეხები აათამაშა:

— ჩვენია!.. კარგია!. ჩვენია!—ძლივს გაარჩია კვაჭიმ მიტიას კნავილ-ლმუილში.

ყველას გაუხარდა კვაჭის ქება მიტიას მიერ, რადგან ის გონჯი მათი კარაბადინი იყო.

დასხდნენ და სულის მაცხანებელი ბაასი გააბეს. კვაჭის ერთი სიტყვა არ გამოეპარა. ბევრი ახალი ამბავი გაიგო იმ საღამოს, ბევრი საიდუმლო ოთახში შეიხედა, მრავალს უცნობსა და უცნაურს აპხადა ფარდა.

მოხერხებულად, სხვათა შორის, გახსნა მან დედა-აზრი წმინდანის დეკემისა ვოსტორგოვის შესახებ.

ბერმონაზონმა ილიოდორმა უამბო:

— ვოსტორგოვი დიდი ჰარამზადა, დიდი „პატრიოტი“ სალახანა ბერია. ძალიან უყვარს ფული, ქორი და სისხლი. ეს ყველამ იცის, მაგრამ თითქმის დღითი-დღე მაინც წარმატებას და საჩუქრებს აძლევენ. ამას წინად ვოსტორგოვმა უფლისწულს ალექსის ხატი აჩუქა და მოახსენა, ვითომ ის ხატი ყოფილიყოს ვოსტორგოვის საგვარეულოსი, მეტად ძვირფასი და ძველი. მერე ექიმმა დუბროვინმა დაამტკიცა, რომ ის ხატი ვოსტორგოვმა წინა დღით იყიდა აპრაქსინის ბაზარზე. ასტყდა ალიაქოთი. ვოსტორგოვმა დუბროვინის თავი ოც ათას მანეთად დააფასა და კინალამ მოაკვლევინა. მას აქეთ ვოსტორგოვი უკან დასწიეს, ჩვენი წმინდა მამა გრიგოლი რომ არ გამოსარჩლებოდა, უეჭველად გაჰკრეჭდნენ..

— ტობოლის ეპისკოპოსი რა კაცია?

— ვოსტორგოვს არ ჩამოუვარდება. უარესიც იქნება. მექრთამეა, ქურდია, პსკოვის ეპარქია გასძარცვა. ქურდობა დაუმტკიცდა. უნდა გაეკრიჭათ, მაგრამ იმასაც ჩვენმა წმინდანმა უშველა. ეხლა ტობოლში ზის. ძალღი ძალღურად უნდა დალპეს. რად მეკითხებით? ხომ არაფერი გაგიგიათ?

— არა, გუშინ მიაშბეს მათი ამბავი. მინდა გავიგო, მართალი მითხრეს თუ ცილი დასწამეს?

— მართალი უთქვამსთ, ბევრიც დაუშალავთ.

— ეს მიტია ვილა არის?—ჰკითხა კვაჭიმ იმ გონჯზე.

— მიტია ნამდვილი ღვთის კაცია; წმინდანია, წინასწარმეტყველია. სანამ ციმბირელი წმინდანი გაჩნდებოდა სასახლეში, მეფე-

დედოფალს მიტია ჰყავდათ მრჩეველად და ღვთის განგების გად-
მომცემად. მერე რასპუტინმა გამოავლო, მაგრამ... ენახოთ...

კვაჭიმ ყური სცქვიტა, მაგრამ ალარ დაჰცალეს.

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ! ერთი სათხოვარი მაქვს: ნულარსად
შემახვედრებ თქვენს დედიდას, თორემ... მეტის მეტად ლამაზია,
მეტის-მეტად! არ მინდა სიბერეში სული წავიწყმიდო, — გაეხუმრა
კვაჭის ერთი ბებერი არქიეპისკოპოსი.

გაიცინეს და ლამაზი დედაკაცები გაიხსენეს, თვალს წყალი
დააღვეინეს, ენა მოიფხანეს, თან მინელებული, მიმქრალი და ნავლ-
წყარილი ნაპერწყალი გაიქექეს.

მიტია მაგიდას გარშემო უვლიდა, იგრიხებოდა, სწყმუტუნებ-
და. ჰენაოდა და ბუტბუტებდა.

იმ საღამოს კვაჭიმ გაიგო, რომ განზრახული იყო წმინდა გრი-
გოლის ტაძრის აშენება და რომ საამისოდ უკვე ოთხ მილიონამდის
შეეგროვებინათ. კვაჭიმ მაშინვე გაიფიქრა:

— მოგება რომ მხოლოდ ათი პროცენტი ვიანგარიშოთ, გამო-
ვა ოთხასი ათასი.

და უმაღ ჰკითხა თეოფანეს:

— ვინ აშენებს?

— მსურველი ათასია. ვისაც დედოფალი აირჩევს, ის ააშენებს.
ეს ამბავი კვაჭიმ ხელზე დაიხვია, დაიხსომა და გულში მტკი-
ცედ გადასწყვიტა: „მაშ მე ავაშენებ“.

ბოლოს, სიტყვა რუსეთის წმინდანზე რასპუტინზე ჩამოვარდა.
ერთმანეთს ჰკითხეს: ვინ არის ის წმინდანი? მართლა წმინ-
დანია თუ ეშმაკი? უცოდველი მოხუცია თუ ჯოჯოხეთიდან გად-
მოგდებული მაშხალა? წინასწარმეტყველია თუ ანტიქრისტე? ვისი
მოციქულია, ვისი წინამორბედია — წმინდა მაცხოვრისა თუ დაწყევ-
ლილ სატანასი?

ყველანი ერთმანეთს აღმაცერად შესცქეროდნენ, ერთმანეთს
ერიდებოდნენ და ჰშიშობდნენ.

— მამა გრიგოლი წმინდანია! — ცალის ყბით და გაუბედავად გა-
ნაცხადა ერთმა არქიმანდრიტმა.

— Чолт! Чолт! Чолт! — დაიწყო სალოსმა მიტიამ ჩხაილი, თან
აღელდა, აყვირდა და გაკაპასდა.

თეოფანემ ძლივს დაამშვიდა.

სხვებმა შუბლი შეიკმუხნეს. დიდხანს სდუმდნენ. ბერმონაზონი
ილიოდორი ჰშფოთავდა. ჰერმოგენი მას თვალს უშვრებოდა, მაგრამ
ილიოდორმა ველარ გასძლო.

— ცოტა შორიდან მოგახსენებთ!—დაიწყო მან აღელვებული, კილოთი:—ცოდელი ვარ, აღსარება უნდა გითხრათ. მეტი მოთმენა აღარ შემძლიან.

და ხანმოკლე დუმილის შემდეგ მოჰყვა:

— ჩვენი წმინდანი ციმბირელია. ეს თქვენც გეცოდინებათ. მისი მამა ეფიმე უბრალო მუეიკი იყო,—ლოთი, ქურდი და ცხენების დალალი. შვილიც მამის გზას გაჰყვა. მისი ნამდელი გვარი გახლავთ ნოვი. მისმა მეზობლებმა „რასპუტნიკი“ დაარქვეს, რაც ჰნიშნავს გარყვნილს, გაფუჭებულს, მრუშს, აქედან წამოვიდა მისი ეხლანდელი გვარი რასპუტინი. მეზობლებმა ბევრჯერ ჰბეგვეს და სტყიპეს მომავალი წმინდანი მათის ცოლებისა და ქალების დევნისთვის. რამდენჯერმე „ისპრავნიკის“ ბრძანებით იგი მოედანზე გაშოლტეს.

ბოლოს, მას მფარველი ანგელოზი შეჰხვდა—ბარნაულის ეხლანდელი ეპისკოპოსი მელეთი.

ერთხელ ჩვენმა წმინდანმა ის ეპისკოპოსი ერთ სოფლიდან მეორეში წაიყვანა. გზაში მელეთიმ აღმოაჩინა, ვითომ გრიშკას დიდი ნიჭი, შნო და უნარი ჰქონოდა ბერობისა და სასულიერო მოღვაწეობისა.

გრიშკამაც დაიჯერა.

ერთხელ კალოზე მუშაობდა. უცებ მუშაობას თავი დაანება და სთქვა: „გათავდა! ღმერთი მომიწოდებს. თავი უნდა შევსწირო იმის მადლსა და სახელს. მშვიდობით!“

ყველას და ყველაფერს თავი დაანება, ცოლ-შვილიც უპატრონოდ დასტოვა და წამოვიდა.

მას აქეთ დადის და დაეხეტება მთელს რუსეთში.

გვერდს არ აუხვევდა არც ერთ ეკლესიას, არც მონასტერს, არც მღვდელსა და არც ბერს.

— ქალებსაც! ქალებსაც!—დაიხრიალა ღვთის სულელმა.

— ყველგან—სოფლებსა, ქალაქებსა და დაბებში—ჰქადაგებდა, იგავებით ლაპარაკობდა, წმინდა მაცხოვარს და სახარებას პირიდან არ იშორებდა. უფრო მდაბიო, უბრალო ხალხს ეტანებოდა, ხოლო განათლებულნი ეხლაც სძულს და ჭირივით ეჯავრება.

მოუსვენარი, ფიცხი, დაუდგრომელი ადამიანია. ტემპერამენტი ძლიერი აქვს; გრძნობა—აფორიაქებული, ცხელი და ფიცხი; გამბედაობა—უსაზღვრო; ოცნება—გახურებული და საიმქვეყნო.

ამით და ამიტომ აიყოლა მან და გააბრიყვა უბრალო და მორწმუნე ხალხი. გრიშკამ ნელ-ნელა ძალა მოიპოვა, სახელი მოიხვეჭა და ძლიერი მფარველები გაიჩინა. თანდათან ჰქადაგებიდან წინასწარ-

მეტყველობაზე გადავიდა, მერე მკითხავობაც დაიწყო და, ბოლოს, სასწაულთ-მოქმედებაც დაიჩემა. გრიშკა „ხლისტია“, ნამდვილი „ხლისტია“!

— მართალია! მართალი!—გათუთიყუშდა მიტია.

— შვილო, ილიოდორ, გაჩუმდი!—საყვედურის კილოთი გააფრთხილა ჰერმოგენმა.

სხვებმა ერთმანეთს გადაჰხედეს.

ბერმონაზონი ილიოდორი ადგა და უფრო აღელლა.

— დიად, ძმებო და მამანო! გრიშკა ნამდვილი „ხლისტია“ მეთქი! ცოდვილი ვარ ღვთისა და თქვენს წინაშე, რადგან ყველაფერი ადრევე ვნახე და გავიგე, ხოლო თქმა და გამხილება დავაგვიანე, რადგან მეც თქვენსავით მეშინოდა. ეხლა კი კარგად გავიცანი მისი წმინდა საქმენი. იგი წმინდანი კი არ არის, არამედ ეშმაკია!

— ეშმაკია! ეშმაკია!—კვლავ აკაკაჭებდა სალოსი მიტია.

— ბევრი ვიარეთ ერთად. რამდენჯერმე ჩვენთანაც იყო ცარიცინის მონასტერში. მეც ვიყავი იმის სამშობლოში. ღმერთო, რა ვნახე და რა გავიგონე! იმ სატანამ გრიშკამ თვისი წამლობა და სასწაულთ-მოქმედება ქვეიდან დაიწყო—მონაზონებიდან და სალოცავად მოხეტიალე დედაკაცებიდან. მერე თანდათან ზევით აიწია. საცა შევიდა, ის ოჯახი ან სალოცავი წაბილწა და წარყვნა; ვისაც თვალი დაადგა და გაეხახუნა—ტალახში და წუმპეში ამოსვარა.

— ჰო! ჰო! ჰო!—აკაკანდა მახინჯი.

— მერე პეტერბურგში ამოცოცდა. მამა თეოფანეს დაუახლოვდა, სულში ჩაუძვრა, შეაცდინა, მეფე-დედოფალთან გზა-გააკვლევიანა და კარები გააღებინა.

— ცოდვილი ხარ, ცოდვილი!—აწრიპინდა გონჯი და თავჩაღუნულ თეოფანეს კრიჭაში ჩაუდგა:—მოინანე, მოინანე!

— ცოდვილი ვარ... ვნანობ, ძალიან ვნანობ. უფალო, შემეწყალე და მომიტევე მე შეცოდებანი ჩემნი!—ჩაიბუტბუტა თეოფანემ პირჯვრის წერვით.

— იოანე კრონშტადელმაც დაიახლოვა, იმანაც ამ პირუტყვის მურდალ სულში ღვთის მოციქული აღმოაჩინა და ჩვენი ეკლესიისა და სახელმწიფოს საჭესკენ გზა დაულოცა. ასე შევიდა ეს მხეცი ჩვენი ბედის მესაჭეთა წრეში, რომელიც იმის მოსვლამდესაც სავსე იყო მასონებით და სპირიტებით. იგი ეხლაც განაგებს ჩვენს მართლმადიდებელ ეკლესიას; ნამდვილად კი ეს ხალხი მამა-ღმერთის მაგიერ ეშმაკს ემსახურება, ღვთისმსახურების ნაცვლად სპირიტობით

ირთობს თავს და ნაცვლად ეკლესიისა ოკულტიზმის და თეურგიის ჯადოში ეძებს იმედს და ცხოვნებას.

აი, ასეთ დროს გაჩნდა სასახლეში ეშმაკის მოციქული. მან სულ ადვილად დაიმონა და დაიმორჩილა ჩვენი მეფე, დედოფალი და მათი ოჯახობა. მათ მოსწყინდათ და მოჰბეზრდათ კარის კაცთა ლაქუცი, ქლესობა, ორპირობა და ორგულობა; ამიტომ მოიწონეს გრიშკას პირდაპირობა, უბრალოება, რეგენობა, და სიბრიყვე. მას აქეთ იზღუბა და ინგრევა მეფის სახლი და ოჯახიც, ეკლესიაც და სახელმწიფოც. საქმე იქამდის მივიდა, რომ გარყვნილი გრიშკა რუსეთის ნამდვილ პატრიარქად და ნამდვილ თვითპყრობელად მოგვევლინა. აი, ვინ არის ეს რასპუტინი! ნამდვილი ეშმაკი, მოციქული სატანასი და მსახური ჯოჯოხეთისა!

ღვთის სულელი მიტკა ისევ აპრიალდა და აბოდდა. კვაჭიმ ძლიეს გააჩნია იმის ლულულდი:

— გრიშკა იკვების, ვითომ დედოფალი იმის ცოლია... „ჩემს ბებრუხუნას“ ეძახის... Чорт! чорт! чорт!

— კმარა, ძმებო, ამდენი მოთმინება! ამას იქით გაჩუმება ეშმაკის სამსახური იქნება. თუ ეკლესიას და რუსის ხალხს ვემსახურებით, დადგა დრო ჩვენის წმინდა მოვალეობის შესრულებისა. მე დღეიდან ვუცხადებ გრიშკას საბოლოო ომს. ვასაც შეგიძლიანთ, — მომყევით. ეს ბრძოლა იქნება ქრისტიანული და სახალხო, ომი მწვალებლების, მასონების, ურიებისა და მათი მონა-მორჩილი მთავრობის წინააღმდეგ. ყველანი შეერთდნენ და სამარეს უთხრიან ჩვენს ეკლესიას, მეფესა და სამშობლოს.

კიდევ დიდხანს შფოთავდნენ და ჰსჯანყობდნენ ბერმონაზონი ილიოდორი, მიტია და ზოგნი მღვდელ-მთავარნი.

ბოლოს, გადასწყვიტეს რასპუტინისთვის ფრთხილად დაეგოთ ხაფანგი.

კვაჭიმ გასაგონი გაიგო, ასაკრეფი აკრიფა, ჩაილაგა და წამოვიდა, თან ჩიქორთულად და ნართაულად გააგებინა იმ შეთქმულებს, ვითომ კვაჭის სულიც და გულიც მათთან იყო.

გზაში ბევრი იფიქრა და ეძება დედაზრი, კვანძი, სული და მიზეზთ-მიზეზი „რასპუტინიადისა“ და ამ ხეობე მუეიკის საარაკო ძლევამოსილებისა, მაგრამ ვერაფერს მიუხვდა, გული ვერ მიახვედრა, სული ვერ მიუწვდინა, გრძნობითაც ვერ იგრძნო და ჭკუითაც ვერ მოერია. ამიტომ გადასწყვიტა;

— ჰა, მაი ყოლიფერი ტყვილი ლაკარაკია. უბრალო ბრძოლაა ლუკმა პურისთვის და კეთილი ცხოვრებისთვის. გრიშკამ მიტია კო-

ლიბას აჯობა, ვირუბოვის ქალმა ლობტინის ქვრივი დასჩრდილა, ვოსტორგოვმა ვინცხას უჯიკავა, ალექსიმ თეოდანეს ეგზარხოსის სავარძელი წაართვა, მაკარიმ ვინცხას მიტროპოლიტის მიტრა გამოსტაცა, ილიოდორესაც კვანტი უყვეს, მორჩა და გათავდა! აქანეა ყოლიფერი ფილოსოფიაც და სიტყვების რაბა-რუხიც, მორჩა და გათავდა!

აქა ამბავი წმინდანის დაშინებისა და სხვათა დაბეზლებისა.

წმინდა გრიგოლის გაცნობის პირველივე დღიდან კვაჭიმ ერთი ხერხი დაიჩემა: ხანგამოშვებით რასპუტინს ვინმე მავალს აჩვენებდა და ეტყოდა:

— ეს კაცი თქვენ თვალყურს გადევნებს, წმინდა მამაო.

წმინდა მამაც დაფეთდებოდა და კვაჭის უარესად დაეჭიდებოდა და ზედ მიეკვრებოდა, ხოლო კვაჭი მას ამშვიდებდა და გულს უმაგრებდა:

— ნუ შესწუხდებით, მამაო წმინდავ, ჩემს დაგეშილ მეძებრებს არაფერი გამოეპარებათ. მხოლოდ უუმორჩილესად და მოწიწებით გთხოვთ, რომ თქვენის ნებით არსად წაბრძანდეთ და არავის გაჰყვეთ.

წმინდანიც კვაჭის ნებას მისდევდა და იმის დაუკითხავად არც ვინმეს მიიღებდა, არც სადმე წაჰყვებოდა. კვაჭისაც სწორედ ეს უნდოდა, წმინდა გრიგოლს ივერიის ხატივით მთელს რუსეთში დაასვენებდნენ, რასაც შესაფერი შემოსავალი და გამორჩენა მოსდევდა, რომელიც კვაჭის ხელში იყრიდა თავს. თუ გრიგოლი მამაცობას ან ურჩობას გამოიჩენდა, ჭიპუნტირაძე იმის ბინას ისე აუვლ-ჩაუვლიდა და დაათვალიერებდა, თითქოს წმინდანს უოვალთვალეზსო, ხოლო კვაჭი წმინდა მამას სარკმელთან მიიყვანდა, ჭიპუნტირაძეს დაანახებდა და ეტყოდა:

— აი, ეს კაცი თქვენ გადევნებს თვალ-ყურს, მაგრამ ნუ შეშინდებით, წმინდაო მამავ! საქმე ისე მაქვს მოწყობილი, რომ ამ ბინაში ბუზიც ვერ შემოფრინდება. ოღონდ დღეს ნურსად წაბრძანდებით.

ის წმინდანიც კვაჭის ბავშვივით ემორჩილებოდა და იმის კარნახით სცხოვრობდა.

კვაჭიმ რომ მცირე შეთქმულება გაიგო, მეორე დღესვე წმინდა გრიგოლს ჩასჩურჩულა:

— ძვირფასო მასწავლებლო! წმინდანო მამაო! ერთგულების ფიცი მაქვს დადებული, ამიტომ უნდა გაგაფრთხილო: ილიოდორი, თეოფანე, ჰერმოგენი და მრავალნი სხვანი გმტრობენ, შენი დალუბვა უნდათ.

და თეოფანეს საკანში ნახული და გაგონილი წმინდანს უამბო, თან მცირეოდენიც დაუმატა.

გრიგოლი აიძვრა, აღულდა, აფეთქდა და აჰქექდა.

— А, стервы! а, подлые! а, окаянные! а, гадина, Иллиодорушка! Я те дам! я-а те дам!

ველარ დამშვიდდა:

— ეგ გველები ხალხში მე გამოვიყვანე. მეფის კარზედაც მე მივიყვანე, რამდენი საჩუქრები მივაცემინე! ორჯერ ჰქონდათ გადაწყვეტილი უდაბურ მონასტერში გადასახლება, ორჯერვე მე გადავარჩინე! ჰოი, უმადურნო! ჰოი, ქვემძრომნო! მაგათი გულისათვის სტოლიპინიც მოვიმდურე, ხალხიც გადავიკიდე!..

მერე დაჯდა და გაიწურა:

Царское село. Царю и царице.

Миленькаи папа и мама! Вот миленькие владыки как беса то поразили. Бунтовчиков помазанека Божьяго покарали. Оно и правильно. Тепереча нужно их паласкать. Награду им. Только не сразу всем, а так одному, а, онося другому, а то собаки Гермоген и Илиодорка лаять будут. Да, нужно! Это пишу я, Григорий. Да! За подвиг надо ласкать. Да!

კვაჭი მიჰხვდა, რომ გრიშკას უნდოდა სინოდის მორჩილი წევრების დასაჩუქრება და განდგომილთა, ურჩთა დასჯა.

— ეს „ტილიგრამი“ ეხლავე გაგზავნე. ეს ერთია, სხვა ათასი იქნება. ყველას უდაბნოში დავალობ! ისე დავამშოი, რომ ძაღლის ხორციც კი ენატრებოდეთ! А ты, Апалончик, мотри в оба! იარე იმათთან, ლაპარაკში ჩაითრიე, ყველაფერი გაიგე... რა სთქვი? ტადარი უნდა ააშენო? А пять тышши будит? კარგი, ხვალვე გავათავებ მაგ საქმესაც. მოემზადე, ხვალ მეფე-დედოფალს გაჩვენებ... აპოლონჩიკ, იფიქრებდი ოდესმე ასეთს ბედნიერებას? არა, განა! დაიხსოვე და დამაფასე. შენც ილიოდორივით უმადური არ გამოდგე, თორემ... мотри у меня!

კვაჭი მოწიწებით ხელზე ემთხვია გრიშკას, მერე მთხოვნელები შემოუშვა.

დაიწყო ჩვეულებრივი ლაქუცი, ხვეენა-კოცნა, ფეხქვეშ ჩავარდნა, ქება და დიდება, ლოცვა და ცრემლი, კივილი და ქადაგად

დავარდნა, შემოწირულება და... მკურნალობა ლამაზთა ქალთა, განძევა ეშმაკთა და სულთა სნეულთა.

კვაჭი სახლში დაბრუნდა.

— ბესო, რა ამბავია?

— მშვიდობა. დღეს ორასი კაცი იყო ბილეთების ასაღებად.

— კილო? განუსი ინ გინცი ხომ არ იყვნენ?

— გინცმა ტელეფონით დაგირეკა. როცა დაბრუნდეს, დამირეკოსო.

— სხვა?

— ის პაწაწინა საქმე გავაიმასქენით. ბევრი აფერი დარჩა.

— კილო რა ამბავია?

— ჩვენი რეპორტიორი კნულმანი ვერ ასწრობს გაზეთებიდან ცნობების ამოღებას, აქციების და კუპონების მოჭრას.

— ერთი ლამაზი ქალი დეიქირავე. მართლა, წამკითხველიც მინდა. აგიც ლამაზი იყოს, თვარა თუ მისი შეხედვა შემეზარა... კილო?

— ადესაში რომე ყორანაშვილი იყო, ხომ გახსოვს? რაცხა წიგნი დოუწერია, გამოცემას თხოულობს.

— გოუგზავნე ათასი, ოლონდ წიგნს ჩემი გვარიც წააწეროს.

— ოთხი სტუდენტი სტიპენდიას თხოვილობს.

— დოუნიშნე თითოს სამასი.

— გელათის შესაკეთებლად თხოვილობენ...

— გოუგზავნე ათასი...

— „რუსკოე დელო“ რაცხას ილანძლება, რაცხას გვემდურება. აი, აქინე სწერია.

— არ მცალია ვინცხა ჟულიკის ნაჩხაბნის წასაკითხად. იპოვე შაი წერილის ავტორი და სამასი ან ხუთასი ჩასჩარე პირში. თუ გაჯიკავდა, უთხარი, რომე ციმიბირი აქეთ დაგრჩება თქვა.

— „დილაში“ შენი სურათი დოუხატავთ და დიდი ქებაც დოუწერიათ.

კვაჭიმ ის წერილი წაიკითხა. პირსახე აუთამაშდა და გული აუფანცქალდა, თუმცა უკანასკნელ დროს თვისი სახელის ასეთს ქებას, განდიდებას და გაბერვას უნდა შესჩვეოდა, რადგან ასეთი ქება-დიდება ყოველ დღე იბეჭდებოდა მოხერხებულ კნულმანის თაოსნობით.

იმ წერილში უხვად იყო გაბნეული გულის მალამო და მოსაფხანი სიტყვები: „ამომავალი მზე“... „გენიოპი ფინანსისტი“... „დაუშრეტელი ენერგია“ და „გულუხვი, განათლებული მეცენატი, მფარველი და მეგობარი ხელოვნების, ლიტერატურისა და მეცნიერებისა“.

— გაზეთს რაცხა გაცხადება და ათასი მანეთი გოუგზავნე. ავტორს... რას იწერება?... ჰმ, განათლებიზა პარიზში უნდა წავიდეო, გზის ფული მინდაო? იათად დოუფასებია კალამი. სამასი. კილო რა გაქვს, ბესო?

— ტფილისიდან იწერებიან, ამხანაგობა უნდა დავაარსოთ ქართული გაზეთის და წიგნების გამოსაცემადო, ამიტომ...

— აჰ! აჰ! — გააწყვეტინა კვაჭიმ და რამდენჯერმე ხელი ჩაიქნია: — გადააგდე კალათში. მოუცლიათ მკვდრებიზა!

— მამა შენი სილიბისტრო იწერება, აქინე ცხოვრება მომწყინდაო, მუდმივ შიშში ვარო, ხალხში ვერ გავსულვარო...

კვაჭი წამოხტა, შუბლი შეიკრა.

— რა ვქნა, ბესო, რა ვქნა? მაშინ რომე მცოდნოდა... მაგრამ გვიანლა აწი ლაპარაკი. რა ვქნა აწი? ერთი ორად დოუგზებუნებ „სალამანდრას“ იმ ფულს. მარა აი მკვდარი სილიბისტრო რავე ვაჩვენო ხალხს?

— ხალხმა რაცხა იცის, რაცხას ლაპარიკობენ.

— ვიცი, რომე ლაპარიკობენ, მარა რავე დავანახო გაცოცხლებული მკვდარი? გეიცინებენ, თელი ქვეყანა დამცინებს.

ჩაფიქრდა კვაჭი, ღრმად ჩაფიქრდა. ბოლოს, გადასჭრა:

— ჰა, მაგი რავე შეიძლება! ქუთაისში დაბრუნება შეუძლებელია, აი მისწერე: თუ უნდათ, — თითქმის არავინ იცნობს აქინე, — მევიდნენ და იცხოვრონ, მარა სილიბისტრო მაინც მკვდარი უნდა იყოს, ისევ შაბურიანცის პასპორტით უნდა იცხოვროს. როცა ამოვლენ, ყოლიფერ დარიგებას მივცემ. შენ, ბესო, ხვალვე უშოვე ბინა მიყრუებულ უბანში. ხუთი ოთახი ეყოფათ. შეიარე „სალამანდრაში“ და გეიჩინე იქინე ვინცხა აგენტი, რომე დროზე შემატყობიოს, თუ იქინე გეიგეს რამე. აფერი საქმე დეიწყონ... არ მეშინიან, მაშითვე დოუგზებუნებ იმ ფულს სარგებლით და გავაჩუმებ, მარა მაინც წინათვე რომე შევიტყობდე, უმჯობესია. ასთე ქენი. აწი მაცალე ცოტა ხანს.

თექის ხალიჩით გადაკრულ სავარძალზე მიწვა, გონება დაიმშვიდა, აზრები მოიკრიფა, ტვინი აამუშავა და აათამაშა.

ჯერ ერთი ძაფი გაჭიმა, მერე მეორე, მესამე და მეხუთე. მალე გაიშალა და გაიფურჩქნა რამდენიმე ახალი კომბინაციის ბადე.

— განუსისგან ზეგ ერთ მილიონს მივიღებ... ბირკაზე გავიტან, „ანგლოროსის“ აქციებს გავყიდი... ამავე დროს ჩუმ-ჩუმად ისევ მევიყიდი... საკონტროლო პაკეტს შევივსებ... „კოსმოსს“ რაცხას მოვუგონებ, გაზეთს ავალაპარაკებ, აქციებს ავწევ, გავბერავ, გავყიდი... გრიშკასაც დავიხმარებ, „იქ“ გავასაღებ... ტანისაც უნდა მივაჩქო

ასი ათასისა მაინც... გინციც დამეხმარება, განუსიც, მენდელსონიც...
ონკალის ანგარიშებს მომიმატებენ, მერე თავში მივახლი იმ აქციებს...
კავკასიის გზა არ იქნება გამოსყიდული, ტანია მნამდვილად იცის.
აქციები ფასდაცემულია გზის გამოსყიდვის შიშით... ხვალვე ვიყი-
დი ასიოდეს...

კიდევ მრავალი კომბინაცია მოიფიქრა და მოისაზრა, მოქმე-
დების გეგმა შეიმუშავა და ყველაფერი თავის ალაგზე დააღაგა.

— ალლო! ვინ ლაპარაკობს? გინცი? ვახლავართ აბრამ მოისეე-
ვიჩს. ბრძანეთ... რაო?., შეუძლებელია!.. მაშ ასი აქცია მაინც დამი-
ტოვეთ, სამაგიეროდ კარგ საქმეს მოგცემთ... კეთილი... კარგი. რაო?..
დაუჯერებელია! ჰა-ჰა-ჰა! გამოაგდო?.. კიბეზე დააგორა?.. ჰა-ჰა!..
რაო? თავზე გადაასხაო? ჰა-ჰა-ჰა-ჰა! ხვალ? არკადიაში? კეთილი, გი-
ახლებით... ელენე?.. როდის დაბერდებით, როდის დამშვიდდე-
ბით?!, კარგი, კარგი, მოგიყვანთ. სამაგიეროდ კლავას დამითმობთ,
არა? კეთილი... აბრამ მოისეევიჩ, ეკლესიებს არ აშენებთ?.. რაო,
უკვე ოციც ააშენეთ!.. ებრაელი ეკლესიებს აშენებს! ჰა-ჰა! რაოო?
ხატების ქარხანასაც აშენებთ? ხატებით უნდა ივაჭროთ? ჰა-ჰა-ჰა! ბა-
რემ მირონიც დაამზადეთ, სასულიერო აკადემიაც გახსენით, ფულს
მოიგებთ... რა ვქნათ, ასეთი ყოფილა წესი და კანონი ვაჭრობისა...
ჰო, ძალიან დიდი ტაძარი უნდა ავაშენოთ. გარდა ამისა, ჯარის-
თვის საჭიროა ორი მილიონი წყვილი საცვალი, ერთი მილიონი სა-
ბანი და ათასი სხვა რამე... სულ ოც მილიონზე მეტი გამოვა... კე-
თილი, ხვალ მოვილაპარაკოთ. მომიკითხეთ ძვირფასი სუსანა მარ-
კოვნა, ხელზე ემთხვეთ ჩემ მაგიერ. ღამე მშვიდობისა, ძვირფასო
მეგობარო!

იმავე ხანებში კნულმანისა და ბესოს მეოხებით გინცის და გა-
ნუსის და ჟურნალ-გაზეთებში და სხვაგანაც კვაჭის გაბერვას ასე მო-
უხშირეს და მოუმატეს, რომ კვაჭიმ თვითონაც დაიჯერა თავისი
ფინანსიური გენიალობა.

ერთმა მასწავლებელმა ბუხჰალტერიის სახელმძღვანელო და-
ბეჭდა და ნაშრომს წააბეჭდა: „ამ შრომას ავტორი უძღვნის უუდი-
დეს ფინანსისტს და გულუხვ მეცენატს თავადს ნ. ა. კვაჭანტირაძეს“.
ამ მცირე წარწერის მეოხებით იმ მასწავლებელმა მეორე წიგნიც
გამოსცა, ხოლო კვაჭიმ ერთხელ კიდევ მოიფხანა ხარბი გული და
ცუღმედლიდა.

ერთ ჟურნალში დაბეჭდილი იყო ნახევარ-აღლიანი კვაჭის სუ-
რათი წარწერით: „ჩვენი მორგანი“,

მეორეში ეწერა: „უკანასკნელ ხანებში საბირჟო წრეებში დიდი ალიაქოთი ასტყდა „გინცი და კვაჭანტირაძის“ აქციების უმაღალითო გაძვირების გამო. ნომინალური ას მანეთიანი აქცია გუშინ ხუთასად იყიდებოდა.“

მესამეში დაწვრილებით იყო აწერილი თურქესტანის კონცესია, ხოლო წერილი ასე თავდებოდა: „ამ კონცესიის საქმეს მოერევა და გაუძღვება მხოლოდ კვაჭანტირაძის მტაცე ხელი. ჩვენ გულწრფელად ვუსურვებთ მას გამარჯვებას“.

ასეთ წერილების დაბეჭდვა კვაჭის ძვირად უჯდებოდა, მაგრამ რაც მან ერთ დღეში მოიგო მცირე საბირჟო ცნობის დაბეჭდვის მეოხებით, კვაჭი იმ ფულით მთელ გაზეთსაც იყიდიდა.

უკანასკნელ ხანებში კვაჭი ნანობდა, რომ დღე და ღამე ას საათს არ შეიცავდა. იმდენ საქმეს მოჰკიდა ხელი, იმდენად იხევოდა და იფხრიწებოდა სილიბისტროს შვილი, რომ ერთხელ ელენემ ხუმრობით უთხრა:

— შენ სულ გამოფიტულხარ. კვირაში ერთხელ გაგონდები, ისიც... წმინდა გრიგოლი რომ არ გეხმარებოდეს... თავს დაგანებებდი.

— კაი, ნუ სულელობ! — შეუტია კვაჭიმ და ასეთი იმედი მისცა: — რამდენიმე საქმეს მალე გავათავებ და შენთვისაც მოვიცლი. მაღალე ცოტა.

ნაჭარბევ სირბილისგან, ფეთიან მუშაობისგან და უძილობისგან კვაჭი მართლა გახდა და გამოიფიტა. თვალეებში წინანდელი ცეცხლი აღარ ჰქონდა და მისი სისხლის შადრევანიც უწინდელივით მაღლა აღარ სცემდა. დაჭიმულ ძაფებს მართლაც ვერ მიუშვებდა და მოადუნებდა, სანამ სამიოდე დიდ საქმეს არ გაიმასქნებდა. დღეში რამდენიმე საათი წმინდა მასწავლებელისთვის უნდა მოენდომა, მერე თავის ბინაზე მსხვილფეხა სტუმრები უნდა მიეღო, მერე ბირჟაზე უნდა გაერბინა, განუსი და გინციც უნდა ენახა, ზოგჯერ მათს ოჯახშიც უნდა შეერბინა და მათი ცოლებიც ენუგეშებინა, კვირაში ორჯერ მაინც ტანიას წინაშე დაძმური ვალი უნდა მოეხადნა, არც ელენე უნდა დაევიწყნა და კიდევ ათასი წვრილმანი ბრძანება უნდა გაეცა.

მაგრამ კვაჭი არ იდრიკებოდა და თავგამწვე ცხენივით დაოთხებული მიჰქროდა თავის საბედო ვარსკვლავისკენ, რომელიც თავის რჩეულს შორიდან უციმციმებდა, უღიმოდა და თითს უქნევდა.

აქა ამბავი წმინდანის გადარჩენისა სიკვდილისგან.

საბედო ვარსკვლავისკენ ამ ქროლვა-ქენებაში კვაჭი უხილავ კედელს წააწყდა. თურქესტანის კონცესია ქაოზში ჩაწვა, წმინდა

გრიგოლის ტაძრის საქმე არქივში დაობდა, ჯარის მომარაგება ვი-
ლატამ მოიტაცა და სხვა საქმეებიც გაიყინნენ და დაჟანგდნენ.

ჟურნალ-გაზეთებში კვაჭის სურათები და ქება-დიდება აღარ
იბეჭდებოდა.

განუსმა კვაჭის სუსხიანი საყვედური უთხრა, ხოლო მისმა ლა-
მაზმა ცოლმა თავი ისე მოიავადმყოფა და ისე გამედიდურდა, რომ
კვაჭი თავისს საწოლ ოთახშიც არ შეუშვა.

გინცი იღრინებოდა, ბირჟა ხელიდან მისდიოდა, ტანიამ გან-
ზე გაიწია დი ელენეც კი აიბრია.

კვაჭი ჩაფიქრდა, ძალიან ჩაფიქრდა. ტვინის ნერვები დაიჭიმა,
გაიჭინთა და ერთი მცირედი კომბინაცია ჰშობა და წამოხტა:

— კაი, აწი მე ვიცი. ბესო! მოდი აქ! ჩქარა მოდი, ჩქარა!

ბესო გვერდით მოისვა და სულ ოციოდე სიტყვა ჩასჩურჩულა.

— კაი... მესმის... ეხლავე მივდივარ. მაგისტანა კაცი მყავს.
წავიდა და ერთს ნასტუნდენტარ ბოგანოს ჰკითხა:

— გშიან? გწყურიან?

ის ბოგანი უკვე კარგად იყო გაქლენთილი, მაგრამ მაინც დაი-
ფიცა:

— სამი დღეა არაფერი დამილევია. მუცლის ქიამ მეტის მეტად
შემაწუხა.

— წამო, გავაჩუმოთ.

ერთს სამიკიტნოში შევიდნენ და დალიეს. ბოგანო რომ კარ-
გად გაიქლინთა და ყბედობითაც დაილაღა, ბესომ ჰკითხა:

— გინდა ასიანი გაიკრა?

— ღმერთო დიდებულო! ასიანის გულისთვის ეხლავე ნევაში
გადავევარდები.

— უფრო ადვილი საქმეა. შეგიძლიან ერთხელ ან ორჯერ ჰა-
ერში რევოლვერი გაისროლო?

— რევოლვერს კი არა, თუნდ ზარბაზანსაც დავაქექებ.

— კეთილი და პატიოსანი. ხვალ, შვიდ საათზე აქ დამიხვდი.
აი, ოცი მანეთი. დანარჩენი მერე იყოს. მომყე.

— საით?

— მომყე მეთქი, დანარჩენს მერე გაიგებ.

ის ბოგანო კვაჭის ბინაზე მიიყვანა და უთხრა:

— აი, სუფთა საცვალი და ტანისამოსი. აი, ვანნაც, ჯერ იბა-
ნავე, მერე საცვალი გამოიცვალე და კარგად გამოიძინე. დანარჩენს
მერე გეტყვი. ჯალილ! აქ მოდი. ამ კაცს კარგად მოუარე. ეხლავე
აბანავე და დააძინე.

მერე კვაჭთან შევიდა და უთხრა:

— მე მზადა ვარ.

კვაჭიმ ტელეფონს დაავლო ხელი:

— წმინდაო მამაო, ლობტინის ქვრივი ერთი თვე გეხვეწებათ.

წყალობა მოიღეთ და ინახულეთ... დიად, დღეს საღამოს... რაო? ხიფათი? არავითარი ხიფათი. ეხლავე მშვერავებს გავგზავნი... კეთილი, ერთი საათის შემდეგ გიახლებით.

კვაჭიმ და ბესომ ცოტაოდენი კიდევ იჩურჩულეს და წავიდნენ.

კარგად რომ დაღამდა, წმინდა გრიგოლი და კვაჭი ლობტინის ქვრივის ბინიდან გამოვიდნენ და ეტლში ჩასხდნენ.

— სავიდეთ? — ჰკითხა კვაჭის ჯალილამ, რომელიც მეეტლეს გვერდით ეჯდა.

— წადით.

მალე იმ ეტლმა ერთ ბნელსა და მიყრუებულ ქუჩაში შეუხვია. სიბნელეში ორი ლანდი გამოჩნდა. იმავე წუთს ორჯერ ზედი-ზედ დაიქეჭა. კვაჭიმ უმაღლესიდან ისკუპა.

— შესდექი! გაჩერდი! შესდექი, თორემ გესვრი! — ყვირის კვაჭი და იმ ორ ლანდს მისდევს.

ერთი ლანდი უმაღლესი შესდგა. იმავე წუთს კვაჭიმ იმ ლანდს სამჯერ ზედი-ზედ რევოლვერი დაახალა, და როცა იგი მიწაზე გაიშოტა, ერთი საფერტელში დააყოლა.

გაშტიკინებული კვაჭი ისევ ეტლში ახტა და მიიძახა:

— გასწი!

ერთი საათის შემდეგ უთვალავი წარჩინებულნი და დიდებულნი რასპუტინს გადარჩენას ულოცავდნენ, ხოლო კვაჭის უუდიდესს და უუღრმესს მადლობას უძღვნიდნენ. პოლიციის მოურავი მოვიდა, იმ უცნობის პასპორტი მოიტანა და სთქვა:

— ვიცი, ვინც არის ის ჰარამზადა. განთქმული ტერორისტია. ძლივს არ მოვიშორეთ თავიდან!

როდესაც დაფეთებული და მიბნედილი გრიგოლი საბოლოოდ გამოფხიზლდა, დათვივით კვაჭის გადაეხვია, ატირდა და ალუღლუღდა:

— ჩემი სიცოცხლე შენი ნაჩუქარია. არ ვიცი, როგორ უნდა გადაგიხადო მადლობა... მთხოვე, რაც გინდა.

კვაჭიმ დრო იხელთა და სათხოვნელი სთხოვა.

— შექველად... შექველად! — ბურტყუნებდა წმინდანი: — ზევ-ვე წავიდეთ „პაპასთან და მამასთან“... ყირიმიდან დაბრუნებაც მივულოცოთ და საქმეც გავაკეთოთ. მოდი, მოდი, ერთხელ კიდევ ჩაგებუტო, ჩემო აპოლონჩიკ... ჩემო ერთგულო ძმაო და მეგობარო...

იმ დღიდან კვაჭი კვაჭანტირაძესთვის ყველა ზემოურთა ყველა კარებები გაიხსნა და გაიღო.

სალამოზე კვაჭის ტელეფონი დაიღალა ხრიალით და წკარუნით. თითქმის მთელს პეტერბურგს გაეგო, რომ მეორე დღეს კვაჭი უშაღლესს საფეხურზე უნდა ასულიყო და უუზენაესს მწვერვალისთვის უნდა მიეღწია.

იმ სალამოს კვაჭისთან სადარბაზოდ რამდენიმე ახალი ბანკირი, მინისტრი, სენატორი, მღვდელ-მთავარი და გენერალი მივიდა. ოთახები და კიბე გაივსო და აჭრელდა ასნაირ მუნდირით, ანაფორებით, ცილინდრებით, კარტუზებით, შაპოებითა და უბრალო თავსახვევებით.

ზოგნი ულოცავდნენ, ზოგნი სათხოვარს აბარებდნენ, ზოგნი მადლობას უძღვნიდნენ და ზოგნიც რჩევას და დარიგებას აძლევდნენ.

მდივნები დაიღალნენ და ოფელში გაიწურნენ იმოდენა ხალხის ჩაწერვით, გამოკითხვითა და ფულის თვლით. კვაჭი ძლივს ლა იდგა ფეხზე.

— ვაა, სურფ-სარქისას დღეობაა, თუ თელეთობაა?! — ჰკვირობდა ჰავლაბრიანი.

— მოუსვი, სედრაკ, სანამ დრო გაქვს! — ურჩია ჩხუბიშვილმა, რომელსაც მორჩილის შავი ტანისამოსი ძალიან უხდებოდა.

— არავინ გეიპაროს, წინ წასწიე მაი ყულაბი. რამდენჯერ გაივსო? — იკითხა ჩიკინჯილაძემ.

— მეოთხე ივსება. დღეს ძალიან ბევრია ოქრო და ქალაღდის ფული. ზოგნი ბეჭდებს ჰყრიან, ზოგნი საყურეებს, ზოგნი ძეწკვებს.

ბოლოს, როგორც იყო, დალიეს და დასცალეს ოთახებიც და კიბეც.

— აბა, დასთვალეთ!

დადლილი კვაჭი ტელეფონს აწვალებდა:

— ალლო! ელენე, შენ ხარ?... შენც გეიგე? მანდ არის გრიშკა?... როგორ, ფრეილინობას გპირდება? აბა, აშენებულხარ!.. კი, რა თქმა უნდა, მეც ჩოვურთავ ორიოდ სიტყვას. რას მოესწარი!.. კაი, გენაცვალოს ჩემი თავი, ქე გიცნობ, ვინცხა ბრძანდები... ჰა, ჰა! კვაჭანტირაძის ნააზნოურალი არა ხარ? ქე გიცნობ... აზნოური მეც ქე ვარ, მარა... რაო? კაი, გენაცვა, თავს ნუ იგდებ! შენ თვითონ ხარ აშორდიას აზნოური, თვარა კვაჭანტირაძე ბაგრატ მეფის სარდალი იყო!.. ჰა-ჰა-ჰა! აბა, არ გცოდნია ისტორია და ეგ არის! აბა, დეიხსომე ჩემი სიტყვა: ხვალ თუ თავადიშვილობა არ გავაიმასქნა, კვაჭი ნულარ ვიქნებრ... კაი, გენაცვა, კაი... აბა მშვიდობით! აწი გრიშკა ეშმაკების

განძეებაშია გართული?! იწამლე, იწამლე! კაი ექიმი გყავს, უკეთესი აღარ გინდა... ჰა-ჰა-ჰა! მშვიდობით, ჩემო მტრედო, ჩემო ლამაზო მეგობარო! მშვიდობით! ნახვამდის! ხვალამდის!

აქა ამბავი უუზენაეს საფეხურზე ახტომისა.

გაკრიალებული მატარებელი ცარსკოე სელოს სადგურს მზუილით, ოხვრით და ქშენით მიაღდა. ბაქანი და მოედანი ასნაირ მუნდირით აქრელდნენ.

გრიშკა და კვაჭი ძლივს ასწრებდნენ სალამის მიცემას. იარაღში ჩამჯდარი ჯალილა თვალებს აცეცებს და ბურტყუნებს:

— ვაჰ-ვაჰ-ვაჰ! ყოლანი თუ ფადიშახთან სავიდნენ, სხენები არ ეყოპათ.

ოქროს ღერბიანი ორმოციოდე ლანდო და ავტომობილი გაივსო მინისტრებით, სენატორებით და კარის კაცებით.

გრიშკამ ავტომობილს მიაფურთხა:

— Фу! бесовская штука! Чортов кузов! В жисть не сяду туда. Эй, ты, попугайчик, давай суда хфайтон!

ჩასხდნენ, ბალიშებზე მიწვნენ და თქარა-თქურით გასწიეს სასახლისკენ. განიერ მარმარილოს კიბესთან და შესავალში კარის ხალხი ირევა: პულანები, ჰუსარები, კავალერჰარდები, კამერ-იუნკრები, კამერ-პაეები, კამერჰერები, ჰოფმარშალი, შტალმეისტერი და ასნაირი უცნობ და ნაცნობ თანამდებობისა და ხარისხის მოხელე.

კარის კომენდანტი გენერალი ვოეიკოვი ჩუმს ბრძანებას ისმენს კარის მინისტრისგან და ჩუმადვე მარჯვნივ და მარცხნივ შესაფერ განკარგულებას აძლევს.

გრიშკა და კვაჭი სასახლეში შევიდნენ.

კვაჭიმ იმ უზარმაზარ დარბაზს გადაჰხედა.

თვალთ აუქრელდა და გონება დაუბნელდა.

აღარ იცოდა, რა გაესინჯა, საიდან დაეწყო, რას დაჰკვირებოდა: ბროლს, ბრინჯაოს, მარმარილოს, ოქროს, ვერცხლს, აბრეშუმს, გობელენს, სურათს თუ ქანდაკებას.

ოქრო-ნაკერ მუნდირებში გამოწყობილი დიდებულნი ძეგლებით იდგნენ და იმ ძეგლებს ათ ნაირი და ათფერი სარტყლები და თვალ-მარგალიტით შემოსილი ჯვრები, მედალები და ვარსკვლავები ეკიდათ.

გრიშკას დანახვაზე იმ ძეგლების თავები დაბლა დაძვრებოდნენ, მათს პირსახეზე ღიმილი და მოწიწება იბეჭდებოდა, მერე ისევ

ხმებოდნენ და იყინებოდნენ. შემოდგომის მზეში იგი დარბაზი, აღსავსე ესოდნის თვალმომპყრელ ძვირფასეულობით, ლაპლაპებდა და იწოდა.

ყველას თავისი ადგილი აქვს მიჩენილი, მაგრამ ყველანი მაინც სცილილობენ ერთის ნაბიჯით მაინც წინ წადგნენ, ერთის გოჯით მაინც წინ წასწიონ თავიანთი ცხვირი, რათა თავიანთი თავიც უკეთ დაანახონ და თვითონაც სხვები კარგად გასინჯონ.

— Што, Аполончик, небось, дравится? глаза лупаешь? Ничаво, дяржись за мне, вывезу! — უთხრა გრიშკამ დაფეთებულ და დარცხვნილ კვაჭის.

ერთი კარები გაიღო.

— მეფე-დედოფალი მობრძანდებიან!

გვარდიის დარაჯებმა ხმლები წინ წასწიეს, მხედრებმა ხელი საფეთქელზე მიიდეს, სხვებმა თავები დახარეს; ყველანი მოიდრიკნენ და მოიკაკვნენ.

კარებში მეფე-დედოფალი და მემკვიდრე გამოჩნდნენ. შუაში მეფე მოდიოდა, მარცხნივ დედოფალი მოსდევდა, მარჯვნივ ხუთი თუ ექვსი წლის უფლისწული ალექსი მოჰყავდათ, რომელსაც უკან მისი აღმზრდელი მეზღვაური დერევენკო მოსდევდა.

ყველანი უბრალოდ და მარტივად იყვნენ ჩაცმულნი, რამაც კვაჭი ფრიად გააკვირვა და გააშტერა.

სამივენი მარცხნივ და მარჯვნივ თავს უკრავდნენ, თან ოდნავ ილიმებოდნენ.

უცებ გაუგებარი და უცნაური რამ მოხდა: აქეთ-იქიდან გამოხტნენ, გამოცვივდნენ და გამოგორდნენ სალოსნი და ღვთის სულელნი, — მახინჯნი, გონჯნი და მანკიანნი; პრანჭვით და გრეხვით, წივილით და კივილით, ბოდვით და როშვით მიმავალ მეფე-დედოფალს უკან გამოედევნენ.

გრიშკამ წაიჩურჩულა:

— А, юродивые, блаженные черти! опережать хотят? Нет, шалишь! Аполончик, при за мной! Да ни зивай! Чево рот то разинул?!

და იმავე წუთს მოსხლტა, თან კვაჭიც დაითრია.

მეფე-დედოფალი მობრუნდნენ და, თანახმად ძველ რუსულ წესისა, იმ მასხრებსა და მახინჯებს, იმ უენო, უხელო და უფეხო ღვთის-კაცებს და ღვთის სულელებს უშორმესი სალამი მისცეს; მერე ყველას გაუღიმეს, თავზე ხელი გადაუსვეს და მოუაღერეს.

ირგვლივ ძეგლები ილიმებოდნენ და თვალებით ამ სურათს ადასტურებდნენ, გულში კი ზოგნი ბრაზს იგუბებდნენ იმის გამო, რომ მეფის კარები ჯერ მასხარა ღვთის-კაცებისთვის გაიღო, ხოლო შემდეგ — მათთვის, — მინისტრებისა და სხვათა დიდებულთათვის.

ცერემონიებისტერმა თვისი საქმე კარგად იცოდა: მეფე-დედოფალი რომ გაბრუნდნენ, მან სალოსნი და გონჯნი ღიმილით და ალერსით შეაჩერა, ხოლო გრიშკას და კვაჭის მოწიწებით სალამი მისცა და კარები გაუღო.

გრიშკამ კვაჭის ხელი წაავლო და იმ ოთახში შეიყვანა, რომელშიაც მეფე-დედოფალი მიიმალნენ.

— წმინდაო მამაო!

— Мои миленькай! Мама!. Папа!. Алеша!.,

ჩაეხვივნენ, ჩაეხლართნენ და დიდხანს ტყლაშა-ტყლუშით ჰკოცნეს ერთმანეთი.

— Вот, миленькай — то, возрадовали мене и Боха! Как ездили то? А мама здорова, Алеша тоже. А ты, Николаша, маненько тово! Дай Бох! Дай то Бох! А я вот маво хранителя и спасителя князя Аполончика привез показать. Хаарош, о-о-о, как харош! А как молится то круто, как молится то прятко! Его надоти ласкать, миленькай, так хочу я! Да, я! Да!

მერე მემკვიდრეს მიუბრუნდა;

— Алеша, подь до миня!

და პატარა ბატონიშვილი მუხლებზე დაისვა, ჩაჰკოცნა და ჩაუღიტინა, გაიტინა და გააცინა.

მეფე-დედოფალმა კვაჭის ხელი გაუწოდეს და წმინდა გრიგოლის გადარჩენისთვის მხურვალე მადლობა გადაუხადეს. კვაჭი ორივეს მოწიწებით ხელზე ემთხვია. ნიკოლოზი ისე ილიმებოდა, თითქმის რაღაცას მორცხვობდა და რაღაც ეხამუშებოდა.

— თავადო, თქვენი გვარი?

კვაჭიმ ერთ წუთში თამამობა მოიკრიფა:

— კვაჭანტირაძე გახლავართ, დიდო ხელმწიფე!

— რა ამბავია კავკასიაში?

— დიდი რღვევა და არეულობა გახლდათ. ჩვენშიაც გაჩნდნენ ურიები და ეშმაკის მოციქულები, მაგრამ ჩვენ, შენი ერთგული მონები და ყმები, არ შევუშინდით: შევებით, ვაჯობეთ და ვხოცეთ, ხოლო გადარჩენილნი ისეთ ჯურღმულებში ჩავყარეთ, რომ ეშმაკებიც ვეღარ იპოვნიან.

და კვაჭიმ მეფე-დედოფალსაც აუწერა თვისი საქმენი საგმირონი: თუ როგორ ესროლეს მას ყუმბარა, როგორ დაუშინეს სეტყვისათვის ტყვია და როგორ განიზრახეს მისი მოწამლვა, მაგრამ კვაჭი,—მადლობა ღმერთს! დიდება უფალსა!—განგებამ ყოველგვარ ხიფათს გადაარჩინა, რადგან უფალს ალბათ ჰსურს კიდევ გამოსცადოს კვაჭის ერთგულება ტახტისა და რუსეთისადმი.

— აკი გუშინ ერთხელ კიდევ გამოგცადათ უფალმა?!

— დიად, დიდებულო მეფევ, მაგრამ მე მზად გახლავართ, თუნდ ყოველ დღე, დაგიმტკიცოთ ჩემი უაღრესი ერთგულება და თავგანწირვა.

— მადლობელი, თავადო, დიდი მადლობელი. თქვენს სამსახურს არ დავივიწყებ. ეხლა მიბრძანეთ, თქვენის აზრით, კავკასია დამშვიდდა?

— სავსებით არა, მაგრამ... შიში აღარა გვაქვს. ნუ შედრეკება შენი გული, დიდო ხელმწიფევ! მრავალნი ვართ წმინდა რუსეთში შენი და ღვთის ერთგულნი, მაგრად დაეყრდნე ჩვენს ძლიერს ზურგს. გამძლე და ძლიერია იგი. ვივლით და ბუმბუღივით გატარებთ.

დაღვრემილმა, დაღუღლმა და ჩამომდნარმა მეფემ კვაჭი გულში ჩაიკრა, ორიოდვე ცრემლიც გადმოაგდო, თან თავისი შემკრთალისა და დაშინებული გულის გამაგრებისთვის კვლავ მადლობას ეუბნებოდა:

— მადლობელი, თავადო, მადლობელი!.. კარგად მოუარეთ ჩვენს წმინდა მამას; გაუფრთხილდით, მტერი ბევრი გვყავს.

— აკი გითხარი, ნიკოლაშა, ალერსის ღირსია მეთქი!—ჩაერია გრიშკა:—დაუბრუნე აპოლონჩიკს თავადობა, ნიკოლაშა. აპოლონჩიკს შენ, ეს არის ეხლა, თავადი უწოდე. მეფის სიტყვა კანონია, უკან ველარ წაიღებ!

ნიკოლოზი გაწითლდა და აირია.

კვაჭიმ დაამშვიდა:

— დიდო მეფევ! თავადობა კვაჭანტირაძეებმა მეშვიდე საუკუნეში მიიღეს. მერვე საუკუნეში ჩემი წინაპარი საქართველოს ჯარების მთავარსარდალი იყო. მას აქეთ საქართველოს მეფეებს თოთხმეტი კვაჭანტირაძე ჰყავდათ ვეზირებად, მინისტრებად და კათალიკოსებად. მეფურამეტე საუკუნეში ოსმალებმა აიკლეს, დაანგრეს და დასწვეს ჩვენი ციხე და სასახლე... საბუთებიც მაშინ დავკარგეთ... ჩვენი თავადობა მთელმა კავკასიამ იცის. ამიტომ, ჩემი მამა-პაპები აღარ გაჰყენენ საბუთებს. აზნაურობა შეგვრჩა, მეც მეტი არ მიძებნია.

— კარგი, კეთილი... ეგრე იყოს!—წაიბუტბუტა მეფემ და რაღაც ჩაიწერა.

— აშორდია, გაფასდი!—წამოიძახა გულში კვაჭიმ.

მერე დაიწყეს ბაასი სახელმწიფო საქმეების შესახებ.

მეფეც და დედოფალიც ისე შესცქეროდნენ თვალებში იმ წმინდანს, როგორც ოდესღაც ებრაელნი მოსეს, ოდეს მან სინაის მთაზე თავის ხალხს გამოუცხადა ღვთის მიერ ნაკარნახევი ათი მცნება.

რაც მოისურვა და სთქვა გრიშკამ, ყველაფერი გაიტანა და გაიყვანა.

ერთგან მეფემ მორცხვად და მორიდებით ჩაურთო:

— გული ერთს მეუბნება, გონება—მეორეს.

უცებ გრიშკამ მუშტი ასწია და, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, მაგიდას დაჰკრა. მთელი ოთახი შეინძრა და აზანზარდა.

გაფითრებული დედოფალი წამოდგა, მემკვიდრემ ტირილი დაიწყო, მეფე შეკრთა და შეშინდა.

გრიშკამ მეფეს თვალში თვალი გაუყარა, დიდხანს უცქირა, მერე სუსხიანად ჰკითხა:

— Ну, што? Где екнуло, здесь али туто?—და თითი ჯერ მკერდზე და მერე შუბლზე დაიდო.

— აქ... აქ ამიტოკდა... გული ამიკანკალდა!—მთრთოლვარე ხმით უპასუხა ნიკოლოზმა და თითი გულზე დაიდო.

— То-то-же! როცა საქმეზე ჰფიქრობ, ჰკუას არ დაუჯერო, გულს ჰკითხე. ჰკუას გული სჯობია.

დედოფალი გრიშკას ხელს დაეწაფა:

— მადლობელი... მადლობელი, წმინდაო მასწავლებელო!

— კეთილი... კარგი... ეგრე მოვიქცევი!—დაეთანხმა მეფეც.

დერევენკომ ატირებული უფლისწული ძლივს დაამშვიდა.

კიდევ დიდხანს ჰზოპეს, ჰსწონეს და ჰსჭრეს უუდიდესი და უურთულესი სახელმწიფო საქმენი.

ზოგნი დიდებულნი გადააყენეს, ზოგნი ქვეით დასწიეს, ზოგნი ზევით ასწიეს.

ბოლოს, გრიშკამ მეფეს აუდიენცია გაუთავა:

— Ну, таперыча гайда отселева, Аполончик! Папа, а ты не плошай! Чаво пригорюнился то! Дай Бох! Сиди крепко, а жидам и бесам волю не давай. Да дави окаянных покрепче! Аш штоб чертям тошно было!.. То-то! Ну, здорово! А тебе, мамаша, апосля ишо скажу два слова. Я туточко буду, у ца-риц наших.

მეფე-დედოფალი კვაჭის ფრიადის ალერსით გამოეთხოვნენ, გრიშკას უუძვირფასესი თავი მას ჩააბარეს და კვლავისთვისაც დაიპატიეს: — „попросту, на стакан чаю и для божественных бесед“.

გრიშკა და კვაჭი გამოვიდნენ. იმავე წუთს მეფე-დედოფალთან გონჯნი და მასხარები, სალოსნი და ღვთის სულელნი ჟივილ-ხივილით, წკმუტუნით და სიცილით შეცვივნენ.

გრიშკამ კვაჭის მიუგდო:

— Туточко подожди, я чичас!

და იორლით გაირბინა ის დარბაზი.

კვაჭის მაშინვე შემოეხვივნენ ნაცნობ-უცნობი მინისტრები, სენატორები, კარის-კაცნი და დიდებულნი.

მიულოცეს და ამბავი გამოჰკითხეს.

კვაჭი მიჰხედა, რომ მან იმ ჟამს მეტად მალა აიწია. ამიტომ შესაფერი ცვლილება მოახდინა თავისი კილოსა და გარეგნობაში: გასწორდა, გაიბლინდა და იმ დიდებულებს დაუდევარის კილოთი ასეთი ინტერვიუ მისცა:

— ბედნიერი ვარ აღენიშნო, რომ ჩვენი უუძვირფასესი მეფე, დედოფალი და მემკვიდრეც ყირიმში ყოფნის დროს შესამჩნევად გამოკეთებულან. ყველანი მშვენიერ გუნებაზე ბრძანდებიან... მოსალოდნელი ცვლილებანი? საიმისო არაფერია... ალბათ გაძლიერდება დევნა ურებისა და სხვათა უწმინდურთა, რომელთაც უკანასკნელ ხანებში ოდნავ თავი წამოჰყვეს რუსეთის ზოგ კუთხეში... ომი? ოს-მალეთთან ომი ჯერ-ჯერობით სასურველი არ არის, რადგან ჩვენი ძალღონე მალე უდიდესს საქმეზე დაგვკვირდება... ვისთან? მაგას ჯერ ვერ მოგახსენებთ... მალე გაიგებთ... სათათბიროც ცოტა უკან უნდა დავწიოთ... მინისტრებს და დიდებულებსაც ოდნავ გავცხრილავთ.

მრავალს აუტოკდა გული ამ სიტყვების გამო — ზოგს შიშით, ზოგსაც იმედით.

იმ დღეს კვაჭიმ დაასრულა რუსეთის ზემო სართულის გაცნობა და ავიდა იმ საფეხურზე, სადაც ჯერ არც ერთ ქართველს არ შეეღდა ფეხი.

ასე ჭეტიქრობდა თვითონ კვაჭი და გრიშკას მოლოდინში უხვად უბნევდა წყალობას და სიკეთეს დიდებულთ და წარჩინებულთ, რომელნიც კვაჭის ელოლიავებოდნენ და კუდად დასდევდნენ იმ განზრახვით, რომ იგი როგორმე მოეშინაურებინათ და მეგობრად გამოეყენათ იმ რთულ და სახიფათო თამაშში, რომელიც განუწყვეტლივ სწარმოებდა კარის გარშემო გამარჯვების, ხელისუფლების, წარმატებისა და კეთილ ცხოვრებისათვის.

კვაჭიმ ეს ძირითადი დებულება ცხოვრებისა ჯერ კიდევ მაშინ შეიგნო და შეითვისა, როცა სამტრედიაში უნიფხოდ დარბოდა. ამიტომ იმ უუზუნაეს დარბაზშიც წინ მიიძლოლებდა ამ მცნებას, თავის ბუნებრივ ალლოს, დაგეშილ ყნოსვას და ყოველნაირ ხერხით სცდილობდა, რომ ყველასთვის ესიაშოვნებინა, არავინ მოემდურა და მტერი არ გაეჩინა, თუმცა, ამავე დროს, ისიც კარგად იცოდა, რომ იმისმა გამოჩენამ სასახლეში და დიდმა წარმატებამ მრავალნი დასწია უკან და ალაესო შურით და მტრობით.

წარჩინებულთა და დიდებულთა წრე შემოარღვია კარის მინისტრმა, — ახოვანმა, ლამაზმა მოხუცმა ბარონმა ფრედერიქსმა და შაქრის ენით მოახსენა კვაჭის:

— თავადო! დღეს მათმა იმპერატორობითმა უუდიდებულესობამან — მეფემ და დედოფალმა, წყალობა მოიღეს და გთხოვეს დღეს სადილად ეწვიოთ.

კვაჭი ორად მოიხარა:

— ჩემი უუუქვეშევრდომილესი მადლობა და უუუზუნაესი ბედნიერება უსაზღვროა და ენით გამოუთქმელი.

იგი უსაზღვრო პატივი და უუზუნაესი ბედნიერება ესოდენ დიდებულთა და წარჩინებულთაგან იმ დღეს მხოლოდ კვაჭიმ და რასპუტინმა მიიღეს და განიცადეს.

ეს იყო უუზუნაესი საფეხური კვაჭის ოცნების კიბისა, რომელსაც მან მიაღწია იმ დღეს.

აქა ამბავი ტახტისა და რუსეთის ხსნისა რღვევისგან.

ისტორია ყოველთვის სტყუის.

მაგრამ ერთი ალილო მღვდელსაც შესცდებო.

ასე დაემართა ჭორიკანა ისტორიასაც, რომელმაც შეცდომით სიმართლე წამოპროშა და ოქროს ასოებით მიუჩინა და მოუძღვნა თავისს ნაბოდვარში კვაჭი კვაჭანტირაძეს მისი ადგილი და წილი იმ უუდიდესს, საშვილისშვილო და სამარადო საქმეში, რომელიც ჩაიდინეს იმ დაუფიწყარ დღეს სასახლეში გრიშკამ და კვაჭიმ.

ეს საქვეყნო და საუკუნო საქმე, რომელმაც უკულმა დაატრიალა ქვეყნის და რუსეთის ბედის ჩარხი, ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი რუსეთის ისტორიაში, და კვაჭის საქვეყნო სამსახურიც შესაფერად არის აღნიშნული და დაფასებული, მაგრამ იმ საქმეში კვაჭი მოხსენებულია ფსევდონიმით, ერთი ასოთი — K-ით, რადგან კვაჭი,

როგორც ათასჯერ იყო დამტკიცებული, მეტად მორიდებული და მორცხვი ყმაწვილი ბრძანდებოდა და ყოველთვის ერიდებოდა რეკლამას და აფიშობას. თუმცა ახლაც კანტი-კუნტად მოიძებნებოდა კვაჭის მოშურნენი, რომელნიც ამტკიცებენ, ვითომ ის „K.“ კვაჭანტირაძე კი არ ყოფილიყო, არამედ დიდი მთავარი პოეტი კონსტანტინეო, მაგრამ,—მადლობა უფალსა!—ცნობილმა ისტორიკოსმა სპლეტნიკოვმა ეს ვერსია საბოლოოდ უარყო, გაჰფანტა და კვაჭანტირაძეს ღირსეული ალაგი მიუჩინა ქვემოაღნიშნულ საქვეყნო ამბავში.

იმ ისტორიულ სადილს, გარდა მეფე-დედოფლის, მათი მემკვიდრისა და ოთხის სეფეწულისა, დაესწრნენ მხოლოდ გრიშკა, კვაჭი, კარის ქალი ვირუბოვისა და სახლთუხუცესი ბარონი ფრედერიქი.

სადილის შემდეგ, როცა უწლოვანნი სუფრიდან ადგნენ, როცა სასულიერო ბაასი და სულის საცხონებელი მუსაიფი გათავდა, დედოფალმა ლეღვით და თრთოლვით ბრძანა:

— წმინდაო მამაო! შენ ყოველთვის ჩვენი ერთგული მეგობარი და საიმედო მრჩეველი იყავი... ყოველი შენი ნათქვამი წინასწარმეტყველებად გადაიქცა, ყველაფერი გამართლდა: იაპონიის ომის წაგება, რევოლუციის დამარცხება, მემკვიდრის დაბადება და მრავალი სხვა ამბავი. ამიტომ უშენოდ, შენც კარგად იცი, ვერ ვბედავთ ვერაფრის გადაჭრას.

— ძალიან კარგადაც იქცევით!—მიართყა გრიშკამ.

— საქმის გადადება ყოვლად შეუძლებელია... ყირიმში რომ იყავი, წმინდაო მამაო, ნიკას მაშინვე უნდოდა ეთქვა ჩვენი ღარდი, მაგრამ მე გადავადებინე. ეხლა დადგა დრო უუდიდესი საიდუმლოების გამჟღავნებისა; ოღონდ უნდა იცოდეთ და გახსოვდეთ, რომ ეს საიდუმლოება ექვსთა შორის უნდა დაიმარხოს. თუ ეს ამბავი ნაადრევად გამჟღავნდა, სახელმწიფოს უუდიდესი ხიფათი მოეღოს.

კვაჭიმ ნიშნად ფიცის დადებისა თითი ასწია.

— ნუ სწუხდებით, თავადო!—მიუბრუნდა მას დედოფალი:—ფიცი საჭირო არ არის. ყოვლად შეუძლებელია, რომ ჩვენი წმიდანის რჩეული მეგობარი ყბედი გამოდგეს. ეხლა საქმეზე გადავალ... თქვენც გეცოდინებათ, რომ ხუთიოდე წლის წინათ, როცა რუსეთი მეტის მეტად აირია და აინგრა, ჩვენ გადაწყვეტილი გვქონდა ტახტიდან ჩამოსვლა და უცხოეთში გახიზვნა. მაშინ ჩვენი თავი და რუსეთიც იხსნა და გადაარჩინა ჩვენმა წმინდა მოძღვარმა, რომელმაც დაგვაჯერა და ტახტზე თითქმის ძალით დაგვტოვა.

— მერე, არ გამართლდა ჩემი წინასწარმეტყველება?—იკითხა გრიშკამ.

— გამართლდა, წმიდაო მამაო, სავსებით გამართლდა. ამიტომ ვლოცულობთ შენს სახელს და ამიტომ ვფიქრობთ შენს სიცოცხლე-შივე წმინდა გრიგოლის სახელობაზე ეკლესიის აშენებას. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ნიკამ ტახტიდან ჩამოსვლის აზრი აქამდის არ მოიშორა.

— რაო?... როგორო?...—ერთხმად წამოიძახეს გრიშკამ და კვაჭიმ.

— ეხლაც სულ ამაზე ჭეიქრობს. დაიქინა და აიხირა: ჩვენ რუსეთში კეთილად ვერ ვიცხოვრებთო, უუდიდესი ხიფათი მოგვე-ლისო, ყველანი დავიღუპებითო, რუსეთი თავზე დაგვენგრევაო... მარტო მე ვერაფერს გავზდი, ვერ დავაჯერე. მიშველეთ რამე, მა-მაო წმინდავ! თქვენც, თავადო! გვირჩიეთ, ღვთის ნება შეგვატყობი-ნეთ, მამაო! ჩვენო მხსნელო, ჩვენო წმინდანო, გვიშველეთ! გვირჩი-ეთ! გვიშველეთ!

და დეფოტალი ატირდა, აქვითინდა.

ნიკოლოზს თავი ხალებში ჰქონდა ჩამალული.

გრიშკაც ჩაფიქრდა. ყველანი დიდხანს სდუმდნენ და გრი-გოლს უცდიდნენ. ბოლოს, შუბლ-შეკუმუხნილი წმინდანი წამოდგა და სთქვა:

— უფლისა მიმართ ვილოცოთ!

ყველანი ადგნენ და ხატის წინ სალოცავად დაიჩოქეს.

დიდხანს ილოცეს მეტანიით, სასოებით და გულმოდგინედ.

მერე ისევ წამოდგნენ და კვლავ გრიგოლს მიაჩერდნენ.

გრიშკა წინ დაუდგა ნიკოლოზს და სუსხიანად ჰკითხა:

— ლოცვის დროს ღმერთმა რა ჩაგაგონა, რა პასუხი მოგცა?

თავ-ჩაღუნული მეფე სდუმდა. მერე თავი გაიქნია და ჩაი-ჩურჩულა:

— პასუხი არ მაღირსა.

— იმიტომ არ გაღირსა, რომ ცოდვილი, უღირსი ხარ. მოინა-ნე ცოდვები შენნი, განიწმინდე გული შენი ბოროტისაგან და მაშინ ღმერთი უფალიც სიბრძნის კარს გაგიღებს.

დიდხანს აძლიეს რჩევა და დარიგება გარინდულს და იმედ-გა-დაწყევტილ მეფეს. აშინებდნენ და აფრთხილებდნენ, რომ ტახტი-დან გადადგომას მოჰყვება საშინელი არეულობა, ანარქია, სახელ-მწიფოს რღვევა, ომი, ცეცხლი და სისხლი; რომ ღმერთი ამის პა-სუხს მხოლოდ მას, მეფეს, მოსთხოვს, რომ მეფობას სხვა ვერავინ გასწევს და ტახტზე ვერავინ გამაგრდება.

კვაჭიმაც მოიკრიფა მთელი თავისი ჭკუა და მჭერმეტყველება. მაგრამ ვერაფერს მიაღწიეს: დაღვრემილი მეფე თავ-ჩაქინდრული იჯდა და ხმას არ იღებდა, მხოლოდ ნიშნად უარისა გამუდმებით დალოლილ თავს იქნევდა.

გრიშკა უცებ გაფიცხდა და გამწარდა. უცნაურის ციებ-ცხელებით აკანკალდა. ხელები და ტუჩები აუთრთოლდა, პირსახე გაუფითრდა, ცხვირი გაუთხელდა და თვალები უცნაურის, ლურჯის ცეცხლით აენთო. აცეცხლებული გრიგოლი მეფეს ზედ მივარდა და სტუქსავდა, უყვიროდა, თან ფეხებს უბარტყუნებდა და ხელებს ცხვირ წინ უქნევდა:

— რაო?! აღარც ხალხს უჯერებ და აღარც უფალსა?! დაივიწყე განა, რომ უფლის ურჩი უნდა ეკლესიისგან შეჩვენებულ და განდევნილ იქმნეს! „ანახთემა! ანახთემა“ იმ მეფეს, რომელმაც დაივიწყა უფალიც, სამწყსოც, ეკლესიაც და თავისი ვალიც!

მუქარისა და ანათემას გაგონებაზე მეფე წამოდგა, აცახცახდა, შეშინდა და დაფეთდა.

გრიშკამ ჭეჭვას და მუქარას უფრო მოუმატა:

— ვინ მოგცა ნება რუსეთის დანგრევისა?! როგორ ჰბედავ ამდენ ხალხის დაღუპვას?! გესმის თუ არა, რომ შენ ეშმაკებს და ურიებს უთმობ ტახტს?! მაშ შენც ეშმაკები გაგჩენიან გულში! მაშ შენც ჯოჯოხეთის მოციქული ჰყოფილხარ! შენ მეფე კი არა, ანტიქრისტე ხარ! ანტიქრისტე! ანტიქრისტე!

— უფალო შეგვიწყალე! უფალო შეგვიწყალე!—დაიკვნესა მეფემ და მორთოლვარე ხელით ფართედ გადიწერა პირჯვარი.

— Я тебе говорю, цыт! Я, Григорий, тебе говорю, цыт!—ჰყვიროდა გაშმაგებული გრიშკა.—დაიჩოქე! დაიჩოქე და შეავედრე უფალსა ცოდვანნი შენნი! ილოცე უფალი, ილოცე, რათა გულიდან შენითგან განდევნოს სულნი ავნი და ეშმაკნი ჯოჯოხეთისანი!

და ხატის წინაშე პირქვე გამთხვეულ მეფეს თავს დაადგა და პირჯვრის წერვით ხმამალა ევეღრებოდა უფალსა:

— წმინდაო ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, წმინდაო უკვდაო, შეგვიწყალებნ ჩვენ!.. სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმინდისათა, ამინ!

კვლავ დიდხანს იდგნენ ექვსივენი ხატის წინაშე, დიდხანს ილოცეს ხმამალა მხურვალე ლოცვით, მეტანიით, ცრემლითა და ოხვრით. ბოლოს, გრიშკა წარმოდა და სთქვა:

— აღსდგე, მეფევ! აღსდგე და გვითხარი, რა ჩაგაგონა, რა გირჩია უფალმა?

მიბნედილ-მისუსტებული მეფე უცებ მუხლებში ჩაუვარდა რასპუტინს. მეფის გვერდით წაიჩოქეს დედოფალმა და კარის ქალმა ვირუბოვისამ და სამივენი დაეწაფნენ წმინდანის ფეხებს, კალთებს და ხელებს; ხარბად უკოცნიდნენ, უხვად უღობოდნენ ცრემლით და ხელ-აპყრობილნი ცახცახითა და კანკალით ჰბოდადნენ და ჰყვიროდნენ:

— წმინდაო მამაო!.. შენ ხარ ჩვენი მაცხოვარი!.. შენ ხარ ჩვენი ქრისტი!.. შენ ხარ ჩვენი მხსნელი და უფალი!.. სათნო გვიყავ და შეგვიწყალენ ჩვენ, მამაო წმინდავ!

გაფითრებული რასპუტინი გაშეშებულივით იდგა. თავი უკან ჰქონდა გადაგდებული; გაყინულ და გაკაშკაშებულ თვალებით ხატს მისჩერებოდა; მთელის ტანით სცახცახებდა და ჰკანკალებდა. მარცხენა ხელი მეფეს დაადო თავზე, მარჯვენა ხელით ფართედ იწერდა პირჯვარს და მთრთოლვარე ტუჩებით სჩურჩულებდა:

— გმადლობ შენ, უფალო, რამეთუ იხსენ წმინდა რუსეთი, შენი მეფე, მისი ოჯახი და მართლმადიდებელი ეკლესია რღვევისა და ჯოჯოხეთისაგან... უფალო, შეგვიწყალე!.. უფალო, შეგვიცნდე!.. ალლილუია, ალლილუია, ალლილუია! ამინ!

მერე დედოფალმა გრიშკას ხატის წინაშე ფიცი მისცა:

— ვფიცავ უფალსა ღმერთსა, წმიდა სერაფიმე საროველს, ჩემს შვილებსა და ქმარს, რომ არ დაგტოვებ არასოდეს, არასოდეს, თუნდ მთელი ქვეყანაც რომ აგიმხედრდეს. სიკვდილამდე და იმ ქვეყანადაც შენთან ვიქნები. გეფიცები ერთგულებას და მორჩილებას.

ნელ-ნელა დაიმშვიდეს და დაიწყნარეს ლოცვით აღშფოთებული სულები და აფორიაქებული გულები.

ბოლოს, გრიშკამ მიბნედილი მეფე წამოაყენა:

— ადექი, მეფე! ადექი და იმეფე რუსეთისა სადიდებლად, წმინდა ეკლესიისა გასახარებლად, ხალხისა სანუგეშოდ და ჩვენი მტრების დასათრგუნად... და გაიხარონ ცასა შინა ანგელოზებმა და ქვეყანასა ზედა ყოველმა მართლმადიდებელმა... განვედ ჩვენგან, ეშმაკო! განვედ, ეშმაკო!.. განვედ, ეშმაკო!!

და ცრემლმორეული ნიკოლოზი გულში ჩაიხუტა.

— ამინ!.. ამინ! განვედ, ეშმაკო! განვედ! განვედ! — და გამხნეგებულნი და იმედმციმებულნი მაინც შიშით და თრთოლვით ბუტბუტებდნენ სხვებიც.

მერე რიგ-რიგობით სიხარულის ცრემლით ჩაიხუტეს და ჩაჰკოცნეს თავიანთი, ეკლესიისა და მთელი რუსეთის მხსნელი, წმინდანი და მაცხოვარი გრიგოლ რასპუტინი.

აქა კვაჭის დაჯილდოვება, ერთი დედაკაცის ბოდში და
ორიოდე სხვა ამბავი.

— ნახე? დარწმუნდი?—ეკითხებოდა მეფის ვაგონში გრიშკა
გაოცებულ კვაჭის.

— საკვირველ არიან საქმენი შენნი, დიდო მასწავლებლო და
სასწაულო-მოქმედო! ენახე, გავიგე და დავრწმუნდი.

— ერთხელ კიდევ ვიხსენი უუდიდეს ხიფათისგან რუსეთი, ეკ-
ლესია და მეფე.

— უუდიდესი ძეგლის ღირსი ხარ, დიდო მასწავლებლო,
მხსნელო ჩვენი ქვეყნისა! ხვალვე შევეუდგები წმინდა გრიგოლის ტა-
ძარის აშენებას.

— ეგ საქმეც ხომ გაგიკეთე. ოთხ მილიონს დედოფალმა ერთი
მილიონი კიდევ დაუმატა დღევანდელი დღის აღსანიშნავად. ეხლა
შენ იცი, რა დიდებულს ეკლესიას ააშენებ. ხუთ მილიონად დიდი
ტაძარი აშენდება, არა?

— ისეთ ტაძარს დაგიდგავ, რომ აია-სოფიოც დასჩრდილოს და
რომის პეტრეს ტაძარიც. ღვთის შეწევნით მოვერევი ამ საშვილს-
შვილო საქმეს. სამაგისო ცოდნაც მაქვს და გამოცდილებაც.

— თავადობაც ხომ დაგიმტკიცე! არხების „კონციცია“ ხომ
მოგეცით „ტურკატანში“! ჯარისათვის ოცი მილიონის საცვლის დამ-
ზადებაც ხომ შენ მიიღე! ფლიგელ-ადიუტანტის მუნდირიც ხომ
გაიკარი!

— უკვდავნი არიან საქმენი შენნი, წმინდაო მამაო!

— შენზეა ათი ათასი.

— ხვალვე მოგართმევთ, წმინდაო მამაო.

— ელენეც ხომ ჩავწერეთ კარის ქალად! ფრეილინა გავხადეთ,
სტატს-დამა და კავალერი მეფის ორდენტა, მაშ! არ კი გაიბღინძოს,
სიკეთე არ დაივიწყოს, თორემ...

— არა, წმინდაო მამაო, არა! ელენე მაგისტანა ქალი არ არის.

— სინოდიც შევცვალეთ, ურჩნი გავყარეთ; ძალდი ილიოდო-
რი და კერპი ჰერმოგენიც უდაბნოში გადავიყვანეთ, ახალი მინი-
სტრები დავნიშნეთ, ჩვენი მომხრე ღვდელ-მთავარნი დავსაჩუქრეთ.
გიხაროდეთ, მართლმადიდებელნი! სირთოდეთ და ძრწოდეთ, ურიებო
და ეშმაკნი! Знай нашво брата!

უცებ ლამაზ ქალს მოჰკრა თვალი. მოსხლტა და გამოუდგა.
ხუთი წუთის შემდეგ კვაჭიც გაჰყვა. შორიდანვე ხმაურობა მოესმა.
ერთ კლპის კარებში გაათრეხული გრიშკა ყვიროდა:

— Ты чаво кобенишься то, стерва?! მეფე-დედოფალი ხელზე მეოცნიან, შენ კი იპრანკები და იგრიხები?!. რაო? არ მიცნობ? გრიშკა რასპუტინს არ იცნობ? მაშ მე გაჩვენებ, ვინცა ვარ! შე უნამუსო, შე მაწანწალავ, შე...

და ისეთი სიტყვები მიაყარა, რომ ის ვაგონიც კი გაწითლდა. კვაჭიმ ხვეწნით და ღრეკით ძლივს გამოიყვანა და დააბრუნა თავიანთ კუბეში დიდი მასწავლებელი, რომელიც აღარ სცხრებოდა და კატორლით იმუქრებოდა.

ათიოდე წუთის შემდეგ ის ქალი და მისი ქმარი—სამართლის მინისტრის შჩეგლოვიტოვის დიდი მოხელე და მეგობარი—გრიშკას კუბეში ფეხაკრებით შემოვიდნენ და მოწიწებით ბოდიში მოითხოვეს.

გრიშკა ლაპარაკსაც არ ჰკადრულობდა. ნაწყენი და დაშინებული ქმარი გაბრუნდა; კვაჭიც გაჰყვა.

— აპოლონჩიკ! მაგ კარებთან დადექი და არავინ შემოუშვა! —მიაყოლა გრიშკამ.

კვაჭი გარედან კარებს მიეყუდა და ქალის ქმარი შიგნით აღარ შეუშვა, თანაც ასე ანუგეშა:

— ნუ სწუხდებით, დამშვიდდით. პირობას გაძლევთ, რომ რამოდენიმე დღეში ორდენს და უუდიდეს წარმატებას მიიღებთ.

ქმარმა მიიწია. მაგრამ ჯალილამ ხელში ხელი წაავლო, ბავშვით უკან წასწია და შეეხვეწა:

— Пажалста, барин. пажалста не нада. Твоя ханум при-
 дешь, патом придешь.

იმ მოხელეს კვაჭის ღარიგება ჭკუაში დაუჯდა: თავის კუბეში შევიდა და გაზეთის კითხვას შეუდგა.

როცა მატარებელი პეტერბურგის სადგურს მიაღმა და კუბედან აღეწილი, გაწეწილი და გამხიარულებული დედაკაცი გამოვიდა, კვაჭიმ ჰკითხა გრიშკას:

— იმ ქალს აპატიეთ? ბოდიში მოიხადა?

— ვაპატიე. რამდენჯერმე მოვხადე ბოდიში და ცოდვებიც მივუტევე... მაშ რა უნდა მექნა? ქრისტიანი ვარ. აი, მისი მისამართი ჩაიწერე!

— მადლობა ღმერთსა! დიდება უფალსა!

— აპოლონჩიკ! დღეს შენი სტუმარი ვარ „არკადიაში“.

— ამდენ ბედნიერებას ერთბაშად ვერ გავუძლებ, წმინდაო მამაო!

— ყველაფერი დაამზადონ, თარღებიანი ლოქა აილე. სწორედ თორმეტზე წავიდეთ. ელენეც წამოიყვანე. ეხლა შინ წადი და დაი-

სვენე. მეც უნდა დავისვენო. საშინელი დღე იყო დღეს, საშინელი! უფალო, შეგვიწყალო და მოგვიტევე ცოდვანი ჩვენნი!

დასვენებისთვის სად ეცალა კვაჭის! მრავალი მოსამკალი, მოსახვეტი და მოსახვეჭი ჰქონდა იმ საღამოს. თვისი „ბერლიე“ ჯერ განუსს მიუყენა:

— მომილოცავს!.. გავიმარჯვებ!.. დავამტკიცებ!.. — სხაპა-სხუპით მიაყარა გაშტერებულ ბანკირს. — ხვალ თორმეტისთვის ანგარიში გამისწორებ... მთელი დღე სასახლეში ვარ... ძლივს დავახწიე თავი... სადილად დამტოვეს, აღარ გამომიშვეს... აუარებელი ახალი ამბავი... მრავალი ცვლილება... ფლიგელ-ადიუტანტობა...

უამბო და გაბერა იმ დღის თავგადასავალი და „უუდიდესი, შეფიცნადები საიდუმლოება“, თან ქორიკ დაუმატა. კვაჭის ნაამბობში წამდაუწყებლად ისმოდა:

— დავნიშნებ... გადავიყვანებ... გადავწყვიტებ... რუსეთი ილუპებოდა, ძლივს დავისხენით... მეფე დავაჯერებ... მე და გრიშკამ გავაკეთ... ყველაფერი დავიჯერეს... ყველაფერი შეგვისრულეს... მოიტათ, რაც საქმე გაქვთ! მოიტათ ჩქარა, ხვალვე, ეხლავე, თორემ, ვინ იცის, რა მოხდეს, ვინ იცის, როგორ დატრიალდეს საქმე!.. ხვალ დილის ათ საათზე თქვენთან მოვალ. უნდა წავიდეთ და დამტკიცებული ხელშეკრულება მივიღოთ. შეიძლება ტელეფონით ლაპარაკი? გმადლობთ.

და ტელეფონს ვაცივით დაეტაკა:

— ალლო! ბესო, შენ ხარ? ჩემი მაკლერები მოსძებნე, ჩქარა! იპოვე საცხა; ერთ საათში მაქინე ვიქნები... კაი, კაი, მერე იყოს... მიეცი „ოტბოი“.

— ალლო! ელენე, გოცნი ათასჯერ და გილოცავ ფრეილინობას... რაო, არ გჯერა? ხვალ ან ხეგ რომ ქალაქს მიიღებ, მაშინაც არ დევიჯერებ?.. რაო? გრიშკამ გააკეთაო? კი, მე და გრიშკამ გავიკეთეთ აი საქმე. რაო?.. არ გრცხვინია, ელენე? ჰა-ჰა! კაი, კაი... დღეს არსად წახვიდე, ათზე შენთან ვარ, რაცხა დიდი საქმე მაქვს... ჰა-ჰა-ჰა! მართალია? დევიჯერო?.. აჰა კარგი, მიეცი „ოტბოი“...

— ალლო! გინცის ბინაა? აბრამ მოსიყვები, თქვენ ბრძანდებით? მომილოცავს ყველა საქმეში გამარჯვება. მეტს არაფერს გეტყვით. ნახევარ საათში თქვენთან ვიქნები. დაიბარეთ თქვენი ინჟენერები და არქიტექტორი... ეხლავე? კეთილი, მოვდივარ...

ისევ განუსს მიუბრუნდა:

— მაშ ესე, ძვირფასო მეგობარო! ერთი კარგი საჩუქარიც თქვენზეა. ხვალამდის!.. დილამდის!.. ხელზე ემთხვეით ჩემს მაგიერ თქვენს მეუღლეს. ვნანობ, რომ ვერ ვნახე.

გინცაც შეუვარდა, სეტყვა შიამარა, კვებნით თვითონაც გაიბერა და ისიც გაჰბერა:

— მე და გრიშკამ გავაკეთეთ... აქამდის ვსადილობდით... გადავყენეთ... დავნიშნეთ... გადავიყვანეთ... ტაძრის აშენებაც მე მომანდევს. შეგიძლიანთ ააშენოთ? იკისრებთ?

— მე რას არ ვიკისრებ! მთვარეზე რომ რკინის გზის გაყვანა დამავალონ, ამასაც ვიკისრებ.

— აი, გეგმები, აი, ხელშეკრულება, აი, დედოფლის წერილი...

— გაესინჯავ... ვნახავ... ვიანგარიშებ.

— საჭიროა ჯარისთვის ოცი მილიონის საცვალი, საბნები და ათასი წვრილმანი. აი, სია და ფასები! ხუთი პროცენტი მომეცით და წაიღეთ.

— მაგასაც ვიანგარიშებ. პასუხი ხვალ დილით.

— მაშ მშვიდობით! ნახვამდის! კიდეც ათასი საქმე მაქვს... სახლში მინისტრები და დიდებულნი მიცდიან... სალამი და ხელკოცნა თქვენს მეუღლეს... ნახვამდის, ჩემო ძვირფასო მეგობარო!

კიბე ხალხით დაუხვდა საესე.

— გაჰყარეთ! აღარ მიიღოთ ეს წვრილფეხობა! რა დროს ეგ არის! იმხელა საქმე ჩამაბარეს, რომე ამ ხალხის ფულის დათვლაც არ ღირს. ბესო, დოუძახე ბირეის მაკლერებს.

კვაჭიმ კარები ჩაიკეტა და კომისიონერებს სრული დარიგება მისცა, ნათქვამი ჩააწერინა და გაისტუმრა.

— სედრაკ! დაარჩიე და შემოუშვი სუფთა ხალხი, დანარჩენი შენ გაისტუმრე... ჭიპი, გეიქეცი სადგურზე, დოუხვდი სილიბისტროს და პუპის და დააბინავე. სანამ არ ვეტყვი, ნუ მოვლენ ჩემთან. მოუარე, პატრონობა გოუწიე.. გიგო! ეს წერილი წოულე ოპერაში პრიმადონა ვოლკინას. უყიდე დიდი თაიგული და ბოდიში შეიხადა, რომე ვერ მოვა თქვა. თუ მისურვოს, წამეიყვანე „არკადიაში“. ავტომობილი არ უყვარს? ლანდო შეაბმევინე. აპა, გვინძერო!..

ისევ ტელეფონს ეცა:

— ალლო! „არკადია“? თავადი კვაჭანტირაძე ვარ... შემინახეთ პარველი ან მეორე ლოქა, მორთეთ ყვავილებით... მზად იყოს ყველაფერი...

ისევ მობრუნდა:

— ბესო, შენ ხარ? ვინ მიცდის? მეიტა სია. სენატორი შუბინი... არქიმანდრიტი მაკარი... გუბერნატორი ტიზენჰაუზენი... პალა-

ტის თაემჯდომარე კოჩუბები... კაი, კაი, პაწიე დეიცადონ... დე-ვილაღე.

წამოწვა და მოისვენა, თან კომბინაციების ბაღე ერთხელ კი-დევე გასინჯა. იგი კარგად იყო გაბმული და ნაანგარიშევი... ოღონდ გინცმა არ მოატყუოს, თორემ კვაჭის სხვებისა არ ეშინიან... კეთი-ლი, ენახოთ... ხვალ ენახოთ...

— ბესო, დოუძახე, ვინცხაა მაქინე.

ერთი საათის შემდეგ კვაჭის სამოც-ძალიანი „მერსედესი“ სუ-ვოროვის პროსპექტისკენ მიჰქროდა. ელენესთან რომ აღიოდა, კიბე-ზე გრიშკას შეჰხვდა. გაიფიქრა:

— დამასწრო, მაინც დამასწრო ამ წუწკმა!

— აპოლონიკ, შენა ხარ? ვქეიფობთ ამაღამ? ყველაფერი მზად არის?

— ვქეიფობთ, დიღო მასწავლებლო, ვქეიფობთ! ყველაფერი მზად გახლავთ. სწორედ თორმეტზე გამოგვივლით.

ელენესთან დაღვრემილი და ნაწყენი შევიდა. გაწეწილ-ალეწილი ელენე მხიარულად დაუხვდა, მოუალერსა და მოეფერა.

— მაინც დამასწრო იმ მუეიკმა, განა! ყოლიფერი გიამბო?

— კვაჭიკოჯან, ნუ ხარ შურიანი, ყველაფერს ნუ მისდევ. ფუ-ლი, თავადობა და კარისკაცობაც იკმარე, თორემ ინანებ.

— ყოლიფერს საიდან მივდე, ჩემო კარგო? მაგალითად, აკი შენი თავი გრიშკას დოვუთმე. ვკვდები, მარა რა ვქნა! აპა, დროა, ჩეიცვი.

ისევ ტელეფონს დაეძგერა:

— ალლო! ტანიჩკა, შენ ხარ? გკოცნი ათასჯერ... ხომ კარგად ბრძანდები? გინდა სულის წასაწყმედი ალაგი გაჩვენო?.. ჩვენი მოძ-ღვარიც იქ იქნება... არ ინანებ, ნუ გეშინიან, თუ გინდა ნილაბი გაიკეთე... რაო, გეშინიან?.. ნუ შეშინდები მეთქი; ისე შეგიყვან იმ ლოქაში, რომ ეშმაკმაც ვერ დაგინახოს... ელენეც მოდის, მომღე-რალი ვოლჟინაც, ყველანი შინაურები ვართ... მაშ თანახმა ხარ? მაშ ჩქარა ჩაიცვი, გამოგვივლით.

აქა ამბავი წმინდა გრიგოლის „პასპორტისა“ და ერთი მეძავის გაჯოხვისა.

უკვე ღამის ორი საათია.

კაფე-შანტანში გახურებული სმა-ქამა, ცეკვა, სიმღერა, მუსი-კა და არშეყობაა.

ფარდებით ჩამოფარებულ დიდ ლოქაში ქეიფობენ გრიშკა, კვაჭი, ელენე და ტანია. ხანგამოშვებით ჩუმად სცენისკენ იყურებიან, სადაც რიგ-რიგობით მღერიან და სცეკვავენ რუსული დასი, ბოშები, ზანგები, ტიროლელნი, ფრანგები და ესპანელები.

უკვე გაღეშილი გრიშკა ხან-გამოშვებით ბრძანებას იძლევა:

— აქ მომგვარეთ კეკ-უოკი! მატჩიშიც!.. კიდეც იცეკვოს იმ გიშპანელმა!.. დაუძახეთ ბოშების ქალებს! ყველას ვპატივობ!.. ჩქარა! უთხარი, გრიშკა რასპუტინი ქეიფობს-თქო, გიბრძანებს-თქო!.. არ გამაჯავრონ, თორემ ამ ეშმაკების ბუღეს ხვალვე დავეკეტავ!

გრიშკას აბრეშუმის ხალათის საკინძი ჩამოხეული აქვს, სახე-ლოები — დამკლავებული; გაწეწილი თმები — წარბებამდის ჩამოფხატული; თვალები — ამღვრეული და აღზნებული; თავი — გახურებული და ნისლიანი.

იმის ზეთიანს და ნალვერდლიან თვალებში მხეცი დასცურავს; გულში ცეცხლი უნთია; ვერ მოუსვენია: დარბის, ვითარცა მხეცი გალიაში; სტოკავს, შფოთავს, ხელებს უწესოდ აფათურებს და სვამს ყველაფერს, რაც კი ხელში მოჰხვდება; ბლავილით მღერის ბილწ სიმღერას და საეკლესიო საგალობელს; თოფივით ისვრის გაუგებარ და ქუჩურ სიტყვებს, რომელნიც ისარივით ჰხვდებათ გულში ტანიას, ელენეს და მომღერალ ქალებს.

წამდაუწუმ ხან ერთს და ხან მეორეს ჩააცვივდება:

— რას იპრანჭები!.. რასა სტოკავ გაუხედნავ კვიცივით!.. თუ ქეიფია, უნდა ვიქეიფოთ ჩვენებურად, გლეხურად, მუჟიკურად!.. გაილეღეთ საკინძები!.. მაჩვენეთ თქვენი გულ-მკერდი!.. გაიხადეთ ტანისამოსი!

მერე ქალებს დაერია, ბლლარძუნი ასტეხა და ერთს საკინძი ჩამოჰგლიჯა.

ქალებმა ჟრიაბული ასტეხეს. ზოგნი იცინოდნენ, ზოგნი ბრა-ზობდნენ და წასვლას აპირობდნენ. გრიშკა უარესად გაკაპასდა და გაცხარდა:

— Чаво кобенитесь то, стервы? Чаво брыкаетесь-то! თქვენისთანა ქალი ათასობით მინახავს შიშველი, თქვენზე უკეთესი ქალები ჩემთან აბანოში დადიან ხუთ-ხუთნი და ათ-ათნი... დედოფალი მკადრულობს, თქვენ ვილა ჰყრიხართ, ვინ ბრძანდებით?! აი, ეს ხალათიც ჩემი „ბებრუცანას“ შეეკერილია. დიად, „თვითონ“ შემიკერა და „თვითონვე“ მომიქარგა... აპოლონიჩკ, თავი დამანებე მეთქი!.. ტანია, შენც გაჩუმდი!.. დღეს მეფეც და დედოფალიც ხე-

ლებს და ფეხებს მიკოცნიდნენ... თქვენ ვილა ოხრები ჰყრიხართ მეთქი?!

კვაჭი გამხეცებულ გრიშკას ამშვიდებდა, ტანია და ელენე სირცხვილისგან იწოდნენ, სხვები პოლიციას და რესტორანის პატრონს ეძახდნენ.

ლოჯის გარშემო ხალხი შეგროვდა.

— რაო?! მაშ მე გრიშკა რასპუტინი არა ვარ? მაშ არა გჯერათ? მაშ მიყურეთ!.. გამსინჯეთ!.. დარწმუნდით!..

ტანისამოსი გაიღელა და ამოიღო თვისი პირადობის საუკეთესო საბუთი.

— არც ეხლა დაიჯერებთ?! ეხლაც ვერ იცანით გრიშკა?! აი, ჰნახეთ და დარწმუნდით! ჰნახეთ და დაიჯერეთ!.. აი, აი... ჰნახეთ! ყველამ ნახეთ! გასინჯეთ!

ტანიამ და ელენემ შეჰკივლეს და გარეთ გაცვივდნენ. მათ რამდენიმე ქალი გაჰყვა ლანძღვით და წყევალ-კრულვით. დანარჩენებმა ხარხარი ასტეხეს.

ვილაცამ იმ ლოჯას ფარდა ჩამოჰგლიჯა და ხალხით გატენილს უზარმაზარ დარბაზს იგი პირუტყვი თვალ-წინ გადუშალა.

დარბაზში ჟრიაბული და ჩოჩქოლი ასტყდა, სცენაზე ცეკვა და სიმღერა შესწყდა, მუსიკაც გაჩუმდა.

ვილაცამ დაიძახა:

— დაიჭირეთ!.. გააგდეთ!...

მეორემ მიაძახა:

— ტყუილია! სტყუის! ეგ რასპუტინი არ არის! სტყუის!

მერე ყველანი და ყველაფერი ერთმანეთში აირივნენ.

— გასინჯეთ!.. ნახეთ!.. აი, ჩემი პასპორტი! აი, ჩემი საბუთი!..— ჰყვიროდა ლოჯიდან გადმომდგარი გრიშკა.

დარბაზი ჰზანზარებდა.

ერთნი ხარხარებდნენ:

— ჰა-ჰა-ჰა! ჰო-ჰო-ჰო!

მეორენი ჰყვიროდნენ:

— გააგდეთ!.. დაიჭირეთ!

— ოქმი! ოქმი შეადგინეთ! სად არის პოლიცია? დაუძახეთ პოლიციას!

— საგიჟეთში! საგიჟეთში გაჰგზავნეთ!

და ყველანი იმ ლოჯას ფუტკარივით მიესივნენ, თან იმუქრებოდნენ, იცინოდნენ, ჰღელავდნენ და ჰშფოთავდნენ.

ჯალილა ლოქის კარებს კლდესავით მიეყუდა. ხელი ხანჯალზე აქვს დადებული. ცხენის თვალებს აბრიალებს და ხალხს ეხვეწება: — პაქალსტა, ბარინ, პაქალსტა! ნე ხადი, ატო კროვ ბუდიტ. ლოქაში რესტორანის პატრონი და ბოქაული შეცვივდნენ.

ვილაძემ იმ ლოქას ჩამოგლეჯილი ფარდა ისევ ააფარა და წარმოდგენა გაათავა. ხალხის დასამშვიდებლად და ყურადღების მისაზიდად სცენაზე ხორო ყელის ძარღვებს იწყვეტდა, ორკესტრი მძლავრად ჭყვიტინებდა.

გრიშაკი მოღბა და გონს მოვიდა, მხოლოდ ბოქაულს ემოქრებოდა:

— ოქმი თუ დასწერე, კატორლაში დაგალბობ და ძაღლებს შევაკმევ შენს ხორცს!.. ჰო, ამას მე გეუბნები! მე, გრიშაკა რასპუტინი! ჰო!.. თავი დამანებეთ, მე თვითონ წავალ! აპოლონჩიკ, ფული გადაუყარე ამ ძაღლებს! თითოს ასი მანეთი და ამათი ჯანი! რაო? სჯავრობთ კიდეც!? არ გინდათ? აპოლონჩიკ, წავიდეთ!.. სად არიან ტანია და ელენე?.. წავიდნენ? კისერიც მოუტეხიათ... წავიდეთ... მე შენ გეუბნები, ოქმი არ დასწერო მეთქი, თორემ...

და გაღეშილი გრიშაკი კვაკიმ ძლივს გაიყვანა. მათ უკან მიჰყვა სიცილი, მუქარა, ყვირილი და სტვენა.

შუა გზაზე გრიშაკი გზა აურია:

— მარჯვნივ შეუხვიე! მარცხნივ!.. პირდაპირ!.. შესდექი!

და ავტომობილით საზოგადო სახლს მიაღწენ.

— მასწავლებელო, რას სჩადიხართ!.. გვიცნობენ, მეფე-დედოფალი გაიგებენ.

— აპოლონჩიკ, გაჩუმდი! ვინ გაიგებს? ჩემი ბებრუცანა? გაიგოს! შენ ჯერ პატარა ხარ, ჯერ არაფერი გესმის. გაიგოს, უფრო კარგი! უფრო მეტად შემეყვარებს!.. დედაკაცის სულის და ხასიათისა შენ არაფერი გაგეგება... მოდი, მომყე!

მთვრალ დარბაზში შეეარდა და დაიძახა:

— ვახლავართ მამზელებს!.. აბა, „კამარინსკუიუ“!

და როიალის ხმაზე მარდად, ყოჩაღად და კოხტად ჩამოუარა კამარინსკული, თან რამდენიმე ქალიც აიყოლა. მერე სუყველას ხუთ-ხუთიანი დაურიგა და ოცი ბოთლი ღვინო და არაყი მოათხოვა.

ასტყდა ყივილ-ხივილი, კისკისი, ცეკვა, ხვევნა და ბლლარძუნი. ღვინო დალიეს, ჭურჭელი დაამტვრიეს და იქაურობა წაპბილწეს.

ბოლოს გრიშკამ ხუთი ქალი აირჩია და წაიყვანა. ერთმა ქალმა კვაჭი თითქმის დაითრია, ჯალილამ ქერა შვიდ ფუთიანი აირჩია.

ნახევარი საათი გავიდა. ერთ ოთახიდან განუწყვეტელი კივილი, ჟრიაშული და დარჩეული რუსული გინება ისმოდა. კვაჭი წამოსასვლელად დაემზადა და მხოლოდ თავის მასწავლებელს უცდიდა.

უცებ იმ ოთახიდან, სადაც გრიშკა ქეიფობდა, ქალის ხანგრძლივი კივილი მოისმა:

— მიშველე-ე-ეთ! მომკლე-ე-ეს!

კვაჭი ჯერ აივანზე გავარდა, მერე იქიდან ქუჩისკენ დაეშვა; ალაყაფის კარებთან კვაჭის სრულიად ტიტველი და თმა-გაწეწილი ქალი შეეფეთა, რომელიც წივილ-კივილით ქვეით მირბოდა.

უკან დიდი მასწავლებელი მისდევდა. ისიც ტიტველ-შიშველი იყო. მისდევდა და თასმის ქამრით ტიტველ ქალს ჰშოლტავდა, თან ყვიროდა:

— А, стерва! а, подлая! а, окаянная! На те! на те! на те!

თითო დარტყმაზე ქალი შეჰკივლებდა, აიკლანებოდა, გვერდით გაჰხტებოდა და ისევ მირბოდა:

— მიშველეთ!.. მომკლა!! მიშველეთ!..

ჯერ კვაჭი და ორი მეგზოვე დაედევნენ, მერე სხვებიც მიეშველნენ.

გულწასული ქალი ხელით წამოიღეს, სხვები გრიშკას მიესივნენ და შეუტიეს:

— დაჰკარით! სცემეთ! დაიჭირეთ!

ჯალილა უმაღვე იქ გაჩნდა. ხანჯალი ნახევრამდის ამოიღო და ბრბოს შეეხვეწა:

— პაქალსტა, ხადი, პაქალსტა...

პოლიციაც მოვარდა. გრიშკა არავის შეუშინდა და არავის დაუთმო:

— ჯერ ჩავიცვა და მერე ვნახავ, ვინ გაუბედავს წყენას გრიშკა რასპუტინს!.. გოროდოვოი! გარეკე ეს ძაღლები, თორემ კატორღაში დაგაღპობ! აბა, ჩქარა!

გრიშკა რასპუტინის სახელის ხსენებაზე სიცილი და ჟივილ-ხივილი ასტყდა.

— მართალია, მართალი! გრიშკა რასპუტინი უნდა იყოს. ერთი შეხედეთ, შეხედეთ!..

— დაიშალენით! დაიშალენით მეთქი! — ყვიროდნენ პოლიციელები.

ამასობაში გრიშკა ისევ სახლში შევიდა და ათიოდე წუთის შემდეგ ჩაცმული დაბრუნდა.

წინ ბოქაული გადაეღობა.

— რაო, ოქმიო? სიცოცხლე ხომ არ მოგბეზრდა? ცოლშვილი გყავს თუ არა?

— არა, ბატონო, მე...მე არაფერი... მხოლოდ მინდა ჩემი თვალთ ვნახო ჩვენი წმინდა გრიგოლი... მეტი არაფერი... გაგაცილებთ, თორემ...

— საჭირო არ არის. აპოლონჩიკ! მადლობა გადაუხადე ამ ბოქაულს. ოცდახუთი მიეცი... რა გვარი ხარ?... ხვალ ან ზეგ მნახე.

და იმავ წუთს ავტომობილი დაიძრა.

აქა ამბავი წმინდანის ცოდვათა შენანებისა და ბირჟის აფეთქებისა.

გრიშკას ერთი პატარა ოთახი ჰქონდა, ხატებით და სასულიერო ნივთებით სავსე. ეს იყო მისი სამლოცველო.

ტორტმანით და ბარბაცით შევიდა იმ სალოცავში. სანთლის შუქით სუსტად განათებული იესო ქრისტე სათნოიანის თვალებით, გრიშკას ისე ჩასცქეროდა, თითქოს მას საყვედურს ეუბნებოდა.

პირქვე დაეცა და დაემხო იმ ხატის წინაშე მოწყვეტილი, მრუში და ცოდვილი რასპუტინი; დაეცა და შეჰბლავლა მას შეცოდებანი თვისნი:

— წმინდაო ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, წმინდაო უკვდაო, შეგვიწყალებ ჩვენ!.. უფალო ძლიერო და მოწყალებო, შემინდე მე უღირსსა და ბოროტსა უამრავნი ცოდვანი ჩემნი და მომივლინე მე განპატიება, რამეთუ ღირს ვარ!..

დილის ნათელმა შემოანათა იმ საკანში. გრიგოლი ისევ ლოცვაზე იდგა. სულწაწყმედილი წმინდანი ისევ მეტანიით, ოხვრით, კვნესითა და მღუღარე ცრემლით ლოცულობდა, თან მკაფიოდ და გარკვევით სალოცველს ამბობდა, ზოგჯერ საგალობელსაც იტყოდა, მუშტით გულის ფიცარს იმტვრევდა და მუხლისთავეებს იქლებდა.

შუაღლე რომ გადავიდა, კვაკიმ თავისს მასწავლებელთან შეირბინა.

მოსამსახურემ უთხრა:

— მამა გრიგოლი ლოცვაზე სდგას. წუხანდელს აქეთ არ გამობრძანებულა სამლოცველოდან, არც არაფერი მიურომეცია, არც არავინ უნახავს.

კვაჭის გაუკვირდა ეს ამბავი, თუმც არ სწყენია, რადგან სწორედ იმ დღეს ათიოდე კომბინაცია ჰქონდა „გასაიმასკნებელი“.

მეორე დღეს ისევ შემოირბინა.

მოსამსახურემ განუმეორა:

— მამა გრიგოლი ისევ ლოცვაზე სდგას. გუშინდელს აქეთ ჯერ არ გამობრძანებულა და არაფერი მიურობევია, არც ვინმე უნახავს.

— რა ამბავია? — გაიფიქრა კვაჭიმ და შევიდა იმ ოთახში, რომლის გვერდით გრიგოლი უკვე მეორე დღე იდგა ლოცვაზედ.

იმ ოთახში, სამლოცველოს კარებთან ათიოდე მამაკაცი და დედაკაცი მუხლმოყრილნი იდგნენ და მხურვალედ ინანიებდნენ მასწავლებლის ცოდვებს, მათ შორის კვაჭიმ მიბნედილი ტანია დაინახა. იმის გვერდით დაიჩოქა, თავი ჩაჰქინდრა, ხელნი და თვალი ალაპყრო ზეცად და ტუჩებიც ააცმაცუნა.

სამლოცველოდან მასწავლებლის მისუსტებული ხმა მოისმოდა.

— და შეჰმოსეს მას ძოწეული და დაადგეს შეთხზული ეკალთაგან გვირგვინი;

და იწყეს მოკითხვად მისა და იტყოდეს: გიხაროდენ, მეუფეო ურიათო!

და ჰსცემდეს მას თავსა ლელწმითა, და თაყვანის-ცემად მას.

და ოდეს განჰკითხეს იგი, განჰსძარცვეს მას ძოწეული იგი, და შეჰმოსეს თვისივე სამოსელი, და განიყვანეს იგი, რათა ჯვარს აცვან“...

სახარების კითხვა გრიგოლმა ქვითინით შესწყვიტა.

ტანიამ შეჰკივლა და იატაკზე გაენტხო, თან ქვითინებდა, სძაფდაგებდა და გაჰკიოდა:

— კმარა!... გაათავოს!... იმყოფინოს!...

სხვებიც აიშალნენ, აფორიაქდნენ და ატირდნენ.

კვაჭიმ მიბნედილი ტანია მეორე ოთახში ხელით გამოიყვანა და ძლიეს დაამშვიდა. მერე, რადგან კიდევ ორიოდე კომბინაცია ჰქონდა დასამთავრებელი, ავტომობილში ჩაბტა და ბანკირ განუსთანწავიდა.

სალამოზე ტელეფონით იკითხა:

— ალლო! ჩვენი წმინდა მამა როგორ ბრძანდება?... რაო, ჯერაც არ ამდგარა ლოცვიდან?! არაფერი უჰამია?! არავის ნახვა არ ჰსურს? კარები ისევ დაკეტილი აქვს?! ღმერთო დიდებულო, ეს რა ამბავია!... კარგი, ხვალ ისევ მოვალ.

მესამე დღეს სალამოს ჟამზე კვაჭიმ კვლავ გრიგოლთან შეირბინა. სამლოცველოს კარები ისევ დაკეტილი დაუხვდა. წინა ოთახში უფრო მეტს შეგირდებს მოეყარათ თავი. ტანია აქ აღარ სჩანდა.



ერთგულნი მოციქულნი და მიმდევარნი კარების შენგრევას აპირებდნენ, მაგრამ ღვთის-მშობელმა ლოხტინამ ყველახი დაამშვიდა:

— მიეცით მშვიდობა ძესა ღვთისას და ილოცეთ სულისა მისისა. ნუ ჰკოდებთ, ვინაიდან ჩვენს წმინდა მაცხოვარს ძალუძს იმარხულოს თუნდ დღე ორმოცი.

ერთი კვირა გავიდა. გრიგოლის დიდი ოთახი სავსე იყო წარჩინებულთა, დიდებულთა და სხვათა მოციქულთა მიერ. ზოგნი ჩუმად ლოცულობდნენ, ზოგნი ქადაგად დაცემულიყვნენ და უცნაურს და გაუგებარს ჰპოდავდნენ და ჰროშავდნენ. უცებ სამლოცველოს კარები გაიღო. მოსამსახურემ წმინდანთან სხეებზე ადრე კვაჭი შეუშვა.

მიბნედილი და მიღეული გრიგოლი ცალიერ იატაკზე იწვა.

— ღმერთო დიდებულო! წმინდაო მასწავლებელო!

— აპოლონჩიკ! ჩემო ერთგულო ძმაო და მეგობარო! — ძლივს ჩაიჩურჩულა გრიგოლმა: — ნუ შესწუხდები, არა მიშავს რა... გაიგე და დაიხსომე: ღმერთი ჰხარობს, ოდეს ცოდვილნი მოინანებენ შეცოდებათა თვისთა. მაშასადამე, როცა ღმერთი ეშმაკს გვიგზავნის, უნდა ავყვეთ მას, უნდა ვიმრუშოთ და შევსცდეთ, რომ საბაბი გქონდეს ცოდვების მონანებისა. თუ ცოდვა არ ჩავიდინეთ, ვერც ვერაფერს მოვინანებთ, იცოდე, წმინდანი ყოველთვის წაწყმედილია, რადგან ის უცოდველია, ხოლო უცოდველი ვერაფერს მოინანებს, ვინაიდან მას ცოდვაც არა აქვს. გაიგე? მიმიხვდი?

— გავიგე და დავიხსომე, დიდო მასწავლებელო! უძირონი და უსაზღვრონი არიან სიბრძნენი შენნი, ჰოი წმინდანო!

— ამაღამ ლოცვას ვათავებ... მარტო ვარ... ელენე გამოჰგზავნე.

— იქნება ელენე სახლში არ იყოს?

— მაშ ტანთას მაინც დაუძახე.

— მივხვდი, მესმის, წმინდაო მამაო! დღეს ერთი ცოდვის მონანება გაათავე, ეხლა გსურს მეორე ცოდვა ჩავიდინო, რათა საბაბი გქონდეს ახალი ცოდვის მონანების, არა?

— აპოლონჩიკ! შენ ბავშვივით უმანკო და უცოდველი ხარ, რადგან ჯერ ბევრი რამ არ იცი. ჯერ ადრეა, გაიზრდები და ყველაფერს გაიგებ. დღეს კი მხოლოდ ერთს გეტყვი: ჩემისთანა ცოდვილი ეშმაკიც არ არის ჯოჯოხეთში. შეიდი დღე ლოცვაზე დგომა არაფერია. მახსოვს, პირველად რომ გიმოვეჭეცი ჩემს ოჯახს, ერთ გორაკში ღვიმე გამოვთხარე და სამი თვე იმ ღვიმედან არ გამოვსულვარ. ხმელის პურისა და წყლის გარდა ჩემს პირში არაფერი ჩასულა. ქეცი შემეყარა, მუნმა შემეჭამა. გაუხდელი და დაუბანელი ეგვადე ხატის წინაშე. ერთხელ, მეტის მეტად რომ დაესუსტდი,

თვალი ღვთისმშობლის ხატს მიეპყარ და ნათლად, ცხადად დავინახე: ღვთისმშობელი ცხარე ცრემლით სტიროდა. მერე მითხრა: „გრიგოლ! გრიგოლ! განწმენდილი ხარ ცოდვათაგან. ქვეყანა ილუპება ეშმაკის კლანჭებში. აღსდევ და წარვედ ხალხისა ხსნად და განსაკურნად“.

მეც წამოვედი. მას აქეთ დავდივარ და ვემსახურები ქრისტესა უფალსა ჩვენსა. ვინ იცის, რამდენჯერ განვშორებივარ ამ ცოდვილ ქვეყანას ორი-სამის თვით! ეხლაც დადგა დრო ჩვენი განშორებისა, ჩემო აპოლონჩიკ!

კვაჭის გული გაღუბრუნდა:

— საით, წმინდაო მამაო? სად მიბრძანდებით?

— შორს, ძალიან შორს,—იერუსალემს. უნდა წმინდა ადგილებს ვსცე თაყვანი, უნდა უფლის საფლავს ვემთხვიო, უნდა საბოლოოდ განვიბანო და მოვინანო ურიცხვნი ცოდვანი ჩემნი... როდის წავალ? მაზეგ.

— წმინდაო მამაო, მე რას მიშვრები? მე ვისი იმედით მტოვებ?... რაო? მეც წამოვიდე? მზად არა ვარ ასეთის მგზავრობისათვის. მაინც ვნახავ, მოვიფიქრებ. მამაო წმინდავ! ორი-სამი თვით მაინც გადასდეთ ეგ საშინელი მგზავრობა.

— არ შემოძლიან. წუხელის ხატმა გამომიცხადა: „გრიგოლ, სამ დღეში წარვედ აქედან იერუსალემს, ვინაიდან განუზომელ არიან ცოდვანი შენნი“. ეხლა წადი, ჩემო აპოლონჩიკ, და გამომიგზავნე ელენე ან ტანია. ხვალ ღამის ათ საათზე აქ იყავით. ერთ ალაგას უნდა წავიდეთ. ისეთს რასმე გაჩვენებთ, რაც სიზმარშიც არ გინახავს... არა, დღეს არ გეტყვი, ხვალ შენის თვალთა ჩნახავ.

დაღვრემილ კვაჭის სახლში რამდენიმე უსიამოვნო ამბავი დაუხვდა. ისედაც ძალიან ცუდს გუნებაზე იყო.

ცარსკოე სელოდან დაბრუნების დღიდან კვაჭის თვისი თავი უუბედნიერესს ადამიანად მიაჩნდა, რადგან იმ დღეს ყველაფერს მიალწია: თავადობას, კარისკაცობას, უუდიდეს გავლენას, ხელისუფლებას და სიმდიდრეს, რომელიც დღეს თუ ხვალ უნდა ჩაცურებულყო იმისს ჯიბეში.

ერთი ნაწილი ამ სიმდიდრისა უკვე გაინაღდა და მაშინვე ონკალს და ბირჟას დაეტაკა.

უკანასკნელ ხანებში კვაჭის პირიდან მხოლოდ რამდენიმე სიტყვა ისმოდა: ონკალი... ობლიგაციები... კუპონები... აქციები პუტილოვისა... ლენისა... სალამანდრასი... ლაქი... გავყიდე... ვიყიდე... წაღაგე... მოიფიქრე...

მაგრამ საქმე ის იყო, რომ კვაჭი „მოვიგე-წავაგე“-დან უფრო ხშირად „წავაგე“-ს ჰხმარობდა. ეს იყო მიზეზი იმისი დაღვრეშილობისა და ნერვიულობისა.

ეხლაც ბესომ და მაკლერმა ხაინშტეინმა მეტად მწარე და სახიფათო ამბები დაუხვედრეს.

— ას ოცი ათასი ონკალის ანგარიშის შესავსებად შევიტანე აზოვის ბანკში. — უთხრა მაკლერმა: — ლენის აქციები თითქმის განახევრდა; „ანგლოროსი“ განუწყვეტლივ ქვეით მიდის; „როსპერსი“ ილუპება... გუშინ „ურალოპლატინა“ ოთხასად გამაყიდვინეთ, დღეს კი ისევ ხუთასამდის ავიდა; ამ აქციების დასაწევად წავაგეთ თითქმის სამასი ათასი, დავიბრუნეთ მხოლოდ ასიოდე ათასი. თუ ხვალ ნახევარი მილიონი არ შევიტანეთ, დავირაგებული აქციები ჩალის ფასად გაგვეყიდება.

ბოლოს, ძლივს შეამჩნია კვაჭიმ, რომ იმ თამაშში ვილაც უცნობი იხედებოდა იმისს ქალაღში; ძლივს დაინახა და გაიგო, რომ ბირჟის ჩარხის დასატრიალებლად მას ძალა არ შესწევდა; რომ, პირიქით, თვითონ კვაჭი გადიქცა სხვის სათამაშოდ და მსხვერპლად, მაგრამ გვიან ღა იყო: მას არ ჰყოფნიდა უკან დახვევის ძალა, სიფხიზლე, სიფრთხილე და ნებისყოფა; ამიტომ, — რაკი ერთხელ შესტოპა ბირჟის ქაღში, — კიდევაც გაჰყვა და შუაგულ მორევში შესტურდა, სადაც მას ან სრული გაკოტრება, ან დიდი სიმდიდრე მოელოდა.

— ხვალ დილით მიიღებთ ინსტრუქციას. ეხლა კი შეირბინეთ „ბირჟოვკაში“ და ეს შენიშვნა დააბეჭდინეთ ფინანსიურ ქრონიკაში... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

მერე თავისს მეგობარს და ბანკირს გინცს დაურეკა:

— ალლო! შენა ხარ? ყური მიგდე. თუ მოვირგდით, ფულს როდის ჩამაშარებ?... ხვალვე?... რაო? კონტრაქტიც მზადა გაქვს?... თუ არ დავსთანხმდი?... რაო? უფრო დამიკლებ?... კარგი, კარგი, თანახმა ვარ. ძვირად მიღირს შენი მეგობრობა, მაგრამ რა ვქნა, შენი გულისთვის წყალშიც გადავვარდები... კეთილი, ეგრე იყოს... მაშ დილაშდის!

მერე ბესოს მოუბრუნდა:

— აჰა რა მექნა?! ტაძრის აშენებას უნდა ხუთი წელიწადი ეუცადო? საცვლების ჩაბარებას კიღო ექვსი თვე? მართალია, ამ საქმეებს ბოლომდის რომ მივეყოლოდი, სამჯერ მეტს ევიღებდი, მარა ახლა მჭირია ფული, თვარა,... არა, არ დევლიუპები. ხვალ ერთ მილიონს რომ მივაყრი ბირჟას, ჰნახავ, რაღა დავანგრევ და ავაფეთქებ

იჭორობას... რასპუტინის საქმიზა აღარავინ მიიღოთ. გადარეულა სიბერისას იერუსალემში მიდის სულის საცხონებლად! კისერიც მოუტეხია! იმდენი ჭუჭყი და ცოდვა აქვს მას, რომე იერუსალემი კი არა, ათასმა ანგელოზმა და წმინდანმა რომე ხეხონ ერთი წელიწადი, მაინც ვერ გარეცხენ.

ისევ ტელეფონს ეცა:

— მართლა, დამავიწყდა! ალლო!.. ელენე, შენ ხარ? გრიშკა გელის, კიღო უნდა წვეიწყმიდო სულიო, რომე მიზეზი მომეცეს ცოდვის მონანიებისო. ჰა-ჰა! რაო? აღარ გინდა? ჰა-ჰა! რაო? გინდა, მარა არ გცალია?.. რა ამბავია, ქალო? ცოტა ჩემთვისაც მეიცალე!.. რა სთქვი, ოპერეტაში გინდა?.. კაი, მოემზადე, ეხლავე მოვალ... აჰა გრიშკას ტანისა გოუგზავნი... კაი, მოვდივარ...

მეორე დღეს კვაჭიმ გინცს დაუთმო ტაძრის აშენება და საცვლების საქმეც.

მაკლერს მეტად რთული დარიგება მისცა „ბირჟის ასაფეთქებლად და დასანგრევად“.

მაკლერმა ბირჟას კვაჭის ფულები და აქციები დაუშინა, მაგრამ ის იერიშებიც იმით გათავდა, რომ კვაჭის ჯიბე შეუთხელდა და შუბლი გაეზარა, ხოლო გინცს და იმისს აგენტს ხაინშტეინს კიდეც მიეცათ და მიემატათ. მაგრამ განაღდებულ საქმის სიხარულმა დაჰმაღა და დასწრდილა წაგების ქირი: ამიტომ კვაჭიმ იმ დღის დანაკარგი არც კი შეიმჩნია და წარბიც არ შეიკრა.

აქა ამბავი საიდუმლო სერობისა.

იმ ღამეს, საათის თერთმეტზე გრიშკა რასპუტინმა კვაჭი, ელენე და ტანია „ღეთის კაცთა“ საიდუმლო სერობაზე წაიყვანა.

გრიშკამ და კვაჭიმ თეთრი ხალათები ჩაიცვეს, ელენემ და ტანიამ—თეთრი კაბები, განივრები, ხალვათნი და გრძელი.

ასე მოითხოვდა მწვალებელთა წესი და კანონი, ვინაიდან თეთრი ფერი ნიშანი იყო მათის მოძღვარების, ეკლესიისა და ძმობის წევრთა წმინდანობის, უმანკოებისა და უცოდველობისა.

ქალაქის განაპირას, ერთს დაბალ სახლში უკვე შეკრებილიყო „ხლისტების ნავი“.

მოზრდილ დარბაზში სამოციოდე ქალსა და მამაკაცს მოეყარნათ თავი.

ახალგაზრდები და შუახნისანი სჭარბობდნენ.

ყველანი თეთრებში იყვნენ. იქვე კუთხეში კვაჭის ამხანაგები ატუზულიყვნენ, რომელთაც მათი ბელადის წყალობით გრიგოლისგან საიდუმლო სერობაზე დასწრების ნებართვა მიიღეს.

დარბაზის თავში მაგიდასთან იდგა „ღვთისმშობელი“ — ლოხტინის ქვრივი, ისიც თეთრებში ჩაცმული და ასნაირ ზიზილ-პიპილოებით უცნაურად აჭრელებული. გაშლილ თმებზე განუშორებელი და უცნაური რამ თავსახვევი ედო წარწერით:

„ჩემი არს ძალა ყოველი. ალლილუია“.

როგორც ყოველთვის, ღვთისმშობელი იმ დღესაც ფეხშიშველი იყო.

წირვა უკვე დაწყებულიყო. ღვთისმშობელი ლოცვებს ჰკითხულობდა. რასპუტინი რომ დაინახა, მოსხლტა და წამოვიდა, თან გაჰქიოდა:

— აჰა, იგი ძე ღვთისა! აჰა, იგი იესო ქრისტე! აჰა, მოციქული ღვთისა! მოვიდა და მობრძანდა ჩვენი წმინდანი, წინასწარმეტყველი და მასწავლებელი! ქეშმარიტად გეტყვით თქვენ: აღზრდებით და თაყვან ეცით მას, რამეთუ ღირს არს იგი ძე ღვთისა დიდებისა და თაყვანისცემისა.

და მუხლებში ჩაუვარდა, ხელ-ფეხზე ემთხვია და თეთრი ხალათის კალთები დაუკოცნა.

ყველანი აიშალნენ და თავიანთ მოძღვარს შემოესივნენ. ზოგნი ფეხქვეშ ჩაუვარდნენ, ზოგნი ხელებსა და ტანსაც უკოცნიდნენ. გრიშკამ ყველანი და-ძმურად ჩაიკონა, ჩაიხუტა და დალოშნა, მერე ღვთისმშობელს მიჰყვა მაგიდასთან.

ღვთისმშობელმა საგალობელი დაიწყო. ყველანი აჰყვნენ და აღიდგეს უფალი ღმერთი და სული წმინდა, რომელიც, მათის რწმენით, იმ დროს იმ დარბაზში იმყოფებოდა. ერთად სთქვეს მრავალი სხვა საგალობელი და, ბოლოს, „ქრისტე აღსდგა“ დაიწყეს.

მწყობრად, ალტაცებით და სასოებით გალობდნენ, თანდათან ხმას უმატებდნენ, ყელის ძარღვებს იჭიმავდნენ და მისტიურ ალგზნებაში შედიოდნენ.

ლოცვა რომ გაათავეს, მათმა მოძღვარმა და ძე ღვთისამ ქადაგება დაიწყეს.

კვაჭი კუთხეში იდგა და გრიშკას გულმოდგინედ უგდებდა ყურს. წმინდანის ენის გაგებას კვაჭი ძლივს შეეჩვია, ზოგჯერ მაინც არაფერი ესმოდა, რადგან რასპუტინის რუსული უხეად იყო აფერადებული მეტად ბუნდოვან მუყიკურ-სლავიანურ სიტყვებით.

გრიშკამ იმ ეკლესიის შეილებს ჯერ თავიანთი მოძღვრების თორმეტი მცნება მოაგონა:

„მე ვარ ძე ღვთისა, კაცთა შორის მოვლენილი, მისატყვევებლად ცოდვათა და არა არს სხვა ღმერთი გარდა ჩემისა“;

„რაზედაც ერთხელ შესდექით, აღარა დასტოვოთ იგი“;

„ერთგულად მისდიეთ და შეასრულეთ ღვთისა მცნებანი“;

„დასათრობი არ დალიოთ, ხორცეული ცოდვა არ ჩაიდინოთ, არა იმრუშოთ“;

„ცოლს ნუ შეირთავთ, ცოლიანები განქორწინდით; ვისაც ცოლი ჰყავს, ისე იცხოვროს მასთან, ვითარცა დასთან“;

„ნუ ილანძღვით და ნუ ჰქურდობთ, ვინაიდან ქურდს იმ ქვეყნად სპილენძის შაურიანს დაადებენ კეფაზე და მხოლოდ მაშინ შეუნდობენ, ოდეს ის შაურიანი დადნება“.

მერე ჩიქორთულად და ნართაულად იგი მცნებანი განმარტა, უფრო კი იმ მცნებას დააწვა, რომელიც ცოლ-ქმრობას და სქესობრივ ურთ-ერთობას შეეხებოდა.

სიტყვა:

— სული კეთილია, ხორცი ბოროტია, ამიტომ იგი ბოროტი ხორცი უნდა ვსტანჯოთ, დავასუსტოთ და ჩავკლოთ. ამისთვის მარხვა უნდა შევინახოთ, ხორცეული არ ვჭამოთ, დასათრობი არ დავლიოთ, თამბაქო არ მოვწიოთ, ქალაღი არ ვითამაშოთ, არ ვიცეკვოთ და არც ვიმრუშოთ;

ცოლ-ქმრობა ცოდვაა, გარნა ჟამსა დღევანდელ ლოცვისასა სული წმინდა ყველას მისცემს სულიერს მეუღლეს;

ასეთ მეუღლეთა შორის ხორციელი კავშირი ცოდვად ან მრუშობად არ ჩაითვლება. სხვათა ცოდვებთან ურთერთობაც ცოდვად არ ჩაითვლება, ვინაიდან „ასეთი სიყვარული მხოლოდ ტრედთა კურკურია“;

სული ჩვენი უკვდავია, მარადიულია; იგი მუდმივ იყო, მაგრამ არ ვიცით, რამდენს ხანს და რომელს ცხოველში ჰბუდობდა;

შემდგომ ჩვენის სიკვდილისა, თუ „ღვთის კაცი“ ერთგულად ასრულებდა ღვთის მცნებას, მისი სული გარდაიქცევა ანგელოზად, ხოლო თუ იგი ცოდვილი იყო, მისი სული ჩაუდგება იმის ხასიათის მსგავსს ცხოველს ან ბავშვს, რომელიც უწმინდურად ითვლება, სანამ ჩვენებურად არ მოინათლება;

ღმერთი ერთია, მაგრამ იგი და ძე მისი ქრისტე ხშირად განსახიერდებიან ერთს ან რამდენიმე წმინდა ადამიანში;

იესო ქრისტე ჩემისთანა მომაკვდავი იყო, იგი ბუნებრივის სიკვდილით მოკვდა და დაიმარხა იერუსალემში.

მერე გრიშკამ გაიხსენა თავიანთი ღმერთი უფალი, რამდენიმე წმინდანი, ქრისტე, მოძღვარნი და წამებულნი: ფილიპოვი, რომელიც ვითომ ზეცად ამაღლდა, ივანე სუსლოვი, პროკოპი ლუპკინი, ანდრეი პეტროვი, დედაკაცი ტატარინოვისა, ავვაკუმი, კობილოვი, კატასონოვი და მრავალნი სხვანი, რომელთაც თავი დასდეს ღვთის კაცთა წმინდა და ქეშმარიტ ეკლესიისთვის.

ბოლოს, თავისი თავიც გაიხსენა:

— ერთხელ ვიხილე ცანი განხმულნი და სული ღვთისა გარდამომავალი, ვითარცა ტრედი, მის ზედა; და მოვიდა იგი და დამადგრა;

„და ხმა იყო ზეცით, და სთქვა: გრიგოლ, შენ ხარ ძე ჩემი საყვარელი, რომელი მე სათნო გიყავ;

„და მეყვსეულად სულმან გამიყვანა უდაბნოდ;

„და ვიყავ მუნ დღე სამიოცი, და გამოვიცადებოდე ეშმაკისაგან, და ვიყავ მუნ მხეცთა თანა, და ანგელოზნი მმსახურებდეს მე;

„და ვქამდი მუნ მკალსა და თაფლსა ველურსა“.

მერე გაიხსენა სულის წასაწყმედი ცდუნებანი, ეშმაკნი, ქალნი და ქაჯნი, „რომელნი მოსრულ იყვნენ წარწყმედად გრიგოლისა“, და მრავალი თვისი სასწაულთმოქმედება:

„ყაზანში ვნახე მრავალი კეთროვანნი და ცოდვილნი, რომელთა სულსა შინა ეშმაკნი ბუდობდნენ, და ვრქვი ერთსა: პირი დაიყავ, და განვედ მაგისაგან! და დასცა იგი სულმან მან არა-წმინდამან, და ხმა ჰყო ხმითა დიდითა და განვიდა მისგან“.

და განჰხდა ამბავი ეშმაკთა განმდევნელის გრიგოლისა ყოველსა მას სოფელსა და ქალაქსა რუსეთისასა:

— სარატოვში ერთი მონაზონი დავრდომილიყო მხურვალე-ბითა, და მითხრეს მე მისთვის. და მოვედ, და ვუპყარ ხელი ჩემი, და აღვადგინე იგი, და მეყვსეულად დაუტევა იგი მხურვალეზამან მან, და აღჰსდგა და გვმსახურებდა ჩვენ.

„და ვითარ შემწუხრდებოდა და მზე დაჰვიდოდა, მოჰყვანდნენ ჩემდა ყოველნი სნეულნი და ეშმაკეულნი. და ყოველი ქალაქი, და ყოველნი დედაკაცი შეკრებულყო წინაშე ჩემისა, და განვკურნე ყოველნი ბოროტთაგან სენთა, და თითო სახეთაგან სნეულებათა, და არა უტევებდი სიტყვად ეშმაკთა მათ, რამეთუ იცოდეს ვითარმედ მე ქრისტე ვარ.“

„და ვრჭი მოწაფეთა ჩემთა: მოვედით და წარვიდეთ მახლობელსა დაბნებსა და ქალაქებსა, რათა მუნ ვუქადაგოთ და განვდეინოთ სნეულთაგან ეშმაკნი, რამეთუ ამისთვის მოვივლინე.“

„და ვქადაგებდი შესაკრებელთა მათთა და ყოველსა რუსეთსა, და ეშმაკთა განვასხმიდი.“

მერე წმინდა გრიგოლი ასწავებდა მოწაფეთა თვისთა:

— ვითარმედ აღსრულებულ არს ჟამი, და მოახლოვებულ არს სასუფეველი ღვთისა, შეინანეთ და გრწმენინ ჩემისა;

„მოვედინ და შემომიდეგით მე და გყვნე თქვენ მესათხეველი კაცთა;“

„და მე ნათელ-გცემთ თქვენ სულითა წმინდითა;“

„და მე განჰკურნონ ყოველნი ბოროტთაგან სენთა, და განვასხნა ეშმაკნი, და დავსცე სულნი არა-წმინდანი, და დავამკვიდრო სულთა თქვენთასა, — დედანო, ძმანო და დანნო ჩემნო! — მშვიდობა მარადიული, შვება სამოთხისებური, ღებნა ზეცური, სიყვარული და-ძმური და აღერსი მამა-შვილური“.

და შემდგომად ღუმილისა მიმოიხილა წმინდა მოძღვარმა გარემოს მისა მოწაფეთა თვისთა მსხდომარეთა, და ჰრქვა:

— აჰა, დედანი ჩემნი, და დანი ჩემნი, და ძმანი ჩემნი, რამეთუ რომელმან ჰყოს ნება ჩემი, მან ჰყოს ნება უფლისა ჩვენისა, და ესე არს ძმა ჩემი, და დაი ჩემი, და დედა ჩემი.

„ძვირფასო დედანო, ძმანო და დანნო ჩემნო!

„ილხენდეთ ვითარცა ცასა შინა, რამეთუ თქვენთან არს ძე ღვთისა და სული წმინდა!

„შეიყვარებდეთ ურთერთ ვითარცა სამოთხესა შინა, და კურკურებდეთ ვითარცა ტრედნი, რამეთუ ჰეშმარიტად გეტყვით თქვენ: არა არს სიყვარულსა მშობლიურსა და და-ძმურსა შინა არცა ცოდვა, არცა მრუშვა, არცა სიძვა.“

„განვედ ჩვენგან ყოველნი ეშმაკნი, კეთროვანნი, სნეულნი და სულნი ცოდვილნი“!

— განვედ! განვედ! განვედ! — ერთხმად უპასუხეს ღვთის კაცებმა.

წმინდა გრიგოლი უცნაურად აინთო, აისცეტა და ცას მისწვდა. და მისმა შეგირდმა და ერთგულმა მეგობარმა კვაჭი კვაჭანტირაძემ გაიხსენა ის დღე, ოდეს გრიგოლი მეფეს არიგებდა და მისთვის ჰლოცულობდა; გაიხსენა აგრედვე გრიგოლის გულწრფელი სინანული, დააკვირდა დღევანდელს, ცაში გაფრენილ ღვთის კაცს, იმისს ანთებულ ტანს, ცეცხლმოკიდებულ თვალებს, მქუხარე ხმას,

და მიუხვდა წმინდანის უმაგალითო ძალას, უსაზღვრო გავლენას და მძლეთა-მძლეობას. წმინდა გრიგოლი ცეცხლის ენით განაგრძობდა:

— და დამყარდეს ჩვენთა სულთა და ხორცთა შორის სიყვარული ღვთაებრივი და ნეტარება მარადიული“.

— ამინ! ამინ! ამინ! — კვლავ იგრიალა დარბაზმა.

— და ვიქმნეთ ერთხორც და ერთგულ, და ვილხენდეთ, და ვიგალობდეთ და ვადიდებდეთ უფალსა ღმერთსა ჩვენსა“.

და გალობით დაამთავრა ქადაგება თვისი:

— ალლი-ილუ-უ-ია-ა-ა...“

და აიშალნენ ღვთის კაცნი;

და ჩაავლებდეს ურთერთ ხელთა თვისთა;

და გამართვიდეს ფერხულსა და როკვიდეს როკვასა და-ძმურსა;

და იგალობდეს სირინოზთა და ანგელოზთაებრ გალობასა წმინდასა, ხმითა ციურითა, გულითა ტრედისათა და სულითა წმინდისათა:

— ალლილუ-უ-ია-ა-ა! ალლილუ-უ-ია-ა! ალლილ-უ-ია-ა-ა!..

ძეს ღვთისას ერთი მხრით ელენე ჰყავდა ჩაბმული, მეორე მხრით — ღვთისმშობელი ლოხტინისა.

კვაჭის მარცხნივ ტანია ამოუდგა, მარჯვნივ — ის დედაკაცი, რომელმაც რამდენიმე დღის წინად რკინის გზის ვაგონში გრიშკას წინაშე „რამდენჯერმე ბოდიში მოიხადა“.

კვაჭის ამხანაგებმაც თითო ჩაკიტრული ქალი აირჩიეს და საერთო ფერხულში ჩაებნენ.

„ჩახვეული“ ფერხული ჯერ დინჯად და წყნარად მიიზღაზნებოდა, საგალობელსაც შესაფერის ტემპით ჰგალობდნენ; მერე თანდათან სიფიცხეს უმატეს.

ფერხულის შუაგულში რამდენიმე ქალი და ვაჟი ცალ-ცალკე ფეხის აყოლებით ერთ ადგილზე სტრიალებდნენ.

მერე „ჩახვეული“ წყება შეიცვალეს და „კედლით“ დაეწყვენენ, რამდენსავე ჯგუფად დაიყვენენ, თან რიტმს და ხმის ძალას მოუმატეს.

ცოტა ხნის შემდეგ „კედლურიც“ ჩაშალეს და „ხომალდური“ გააბეს; წეროებივით ერთმანეთს გაჰყვენენ, მეტი ცეცხლი შეიკეთეს და ნაბიჯიც აიჩქარეს.

როცა კარგად მოიღალნენ, ჯვარედინად დაიყვენენ და „ჯვარული“ ჩამოუარეს, თან მეტად გაფიცდნენ და გაკაპასდნენ.

ბოლოს, გრიშკამ დაიძახა:

— ტრიალით! ტრიალით!

ერთმანეთს ხელი გაუშვეს და ერთს ადგილზე ციბრუტივით დატრიალდნენ.

ღვთის კაცებს და ღვთის ქალებს პირსახე აელეწათ და აუწითლდათ, თმები აეწეწათ და ჩამოეშალათ; ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდათ. თავბრუ ეხვეოდათ და გული მისდიოდათ, მაგრამ მაინც კორიანტელივით სტრიალებდნენ, თავსა და ხელ-ფეხს უგზო-უკვლოდ იქნევდნენ, გალობის მაგივრად სულ-შეგუბულნი ჩახლეჩილის ხმით ნაწყვეტ-ნაწყვეტად გაუგებარს ჰროშავდნენ და უცნაურს სიტყვებს ისროდნენ.

ყველანი დარეტიანდნენ, გაიტიჟნენ და გაბრუდნენ.

ჯერ ერთი წაბარბაცდა, წატორტმანდა და მოკრილ მორგევით წაიქცა, მერე—მეორე, მეორეს მესამე მიჰყვა, მეხუთეს—მექვსე და მეცხრეს მეთათე.

წამდაუწუმ ხათქა-ხუთქი ისმოდა. იატაკი თეთრის კაბებით, პერანგებით და ხალათებით აიპენტა.

ფეხზე მდგომნი იმ გიჟურ კორიანტელს ჯერ კიდევ უძლებდნენ, მაინც უკვე ბარბაცებდნენ, სტორტმანებდნენ და გალობის მაგივრად ხრიალებდნენ და სისინებდნენ, ხოლო წაქცეულნი გასუდარებულ ცხედრებივით ეყარნენ და უცნაურს და გაუგებარს რასმე ჰბოღავდნენ და წინასწარმეტყველობდნენ.

აქეთ-იქიდან მათი მიღებული და უილაჯო როტვა, ბუტბუტი, კივილი, ჩურჩული და ბურტყუნი ისმოდა:

— ჩვენთან არს ძე ღვთისა!..

— ღვთის კაცნო და ქალნო! ილხენდეთ და იშვებდეთ!..

— ჩემში არს სული წმინდა, დანო და ძმანო!..

— მე ვარ ტრედი ცისა და მშობელი ღვთისა!—ჰბურტყუნებდა „ღვთისმშობელი“ ლოხტინისა:—მოვედინ და სათნო მიყავ, საყვარელნო ძმანო ჩემნო!.. ჩემში არს ძალა ყოველი და სიყვარული უზღუდლო, რამეთუ ამისთვის მოვივლინე... ალილუია... ალილუია... ალილუია!.. წმინდაო მამაო, დავრდომილ ვარ მხურვალეებითა. მოვედინ და მიპყარ ხელნი შენნი და განმკურნე ბოროტთაგან სენთა...

— ვხედავ ცათა განხმულთა და სულსა ღვთისასა გარდამოვალსა, ვითარცა ტრედი, მის ზედა... უფალო, შემიწყალე!..

— აღსრულებულ არს ჟამი, და მოახლოვებულ არს სასუფეველი ღვთისა... შეინანეთ, მამანო და ძმანო, და გრწმენინ ჩემისა...

— იესო ქრისტე! შენ ხარ ძმა ჩემი! მოვედ ჩემდა და დაამკვიდრე სულსა ჩემსა შინა სიყვარული და-ძმური, ალერსი ზეციური, ღებნა მარადიული და შვება სამოთხისური!.. მოვედ, ძმაო, ჩემდა!.. მოვედ!..—ჰბუტბუტებდა ტანია და ხელებს კვაჭისკენ იშვერ-

და, რომელიც ჯერ წაქცევას არ ჰბედავდა და ბარბაცით მარცხნივ მიიწევდა, სადაც გულ-აღმა ეგდო ის დედაკაცი, „რომელმაც რამდენ-ჯერმე მოიხადა ბოდიში“ გრიშკას წინაშე.

კვაჭიმ სედრაკას თვალი უყო. სედრაკა უმაღლესი ტანისა გვერდით წაიქცა.

უცებ კორიანტელმა ლამფა ჩააქრო.

კვაჭიც მაშინვე დამიზნებულ ადგილს წაიქცა.

და დამყარდა მუნ წყვდიადი განუქვრეტელი;

და იხილეს დათა და ძმათა, მამათა და დედათა ცანი განხმულნი, და სული ღვთისა გარდამომავალი, ვითარცა ტრედი, მათ ზედა;

და იყო დარბაზსა მასა შინა სიყვარული და-ძმური, ალერსი ზეციური, ლხენა მამა-შვილური და შვება სამოთხიური;

და ვითარ ზეცა ნათელ იღებდა და მზე ამოჰვიდოდა, ისმოდის მუნ კურკური ტრედთა;

და გალობა სირინოზთა და ანგელოზთა;

და ღრენა და ღმუილი მხეტთა;

და ყმუილი და ღრიალი მაიმუნთა;

და წკმუტუნი და კვნესა ეშმაკთა და სულთა არა-წმინდათა, რომელნი განსხმულ და განდევნილ იქმნენ მშვიერთა და სნეულთაგან ჯოჯოხეთსა შიგან უკუნითი უკუნისამდე;

და ღამესა მას დანი და ძმანი ოთახებსა შინა შევიდოდეს, და ძმანი დათა გამოსცვლიდეს, და დანი ახალთა ძმათა და ახალთა სიყვარულსა იპოვნიდეს და იგემებდეს.

ასე დასრულდა „ღვთის კაცების“ საიდუმლო სერობა.

დილით კვლავ შეიკრიბნენ და კვლავ აირჩიეს გრიშკა რასხუტინი ძედ ღვთისად, ლოხტინის ქვრივი—ღვთისმშობლად და თორმეტი ღვთის კაცი და ქალი—თორმეტი მოციქულად, და მათ შორის ქვაჭი, ელენე, ტანია და რამდენიმე წარჩინებული და დიდებული.

მერე ყველანი ხატებით და გალობით სადგურისკენ გაემართნენ გასაცილებლად ძისა ღვთისა გრიგოლისა, რომელ წარვიდოდა წმინდასა ქალაქსა იერუსალემსა თვისთა საკუთართა და დათა მისთა, და ძმათა მისთა, და დედათა მისთა ცოდვათა მოსანანებლად.

და გზა და გზა წმინდათა მათ მლოცველთა მიეცის და მიემატებოდის მრავალნი თანამგრძნობნი, მიმდევარნი და მოწაფენი, რომელნი იგალობდის საგალობელთა წმინდათა და იხა-

როდის მომავალსა ცხონებასა ძისა ღვთისასა, და ჰლვრიდის ცრემლ-
სა მრავალსა, რამეთუ დადგა ჟამი განშორებისა.

და იყო სადგურსა შიგან ქეთინი და ოხვრა მრავალი, კვნესა
და კივილი, წეწვა თმთა, ხოკვა ლაწვთა და ლოშნა უთვალავი.

და ჰქონდათ მოწათეთა მათ ლაწვნი დაქნობილ და თვალნი
ვითარცა გუბე დაუშრეტელ.

და გულისა შესაზარად დაიცივლის, და ხმა ჰყო ხმითა დიდ-
თა მანქანებამან ეშმაკისამან.

და მოიტაცის მანქანებამან ეშმაკისამან ძე ღვთისა, წმინდა მო-
ციქული, მოძღვარი, პატრიარქი და მეფე თვითპყრობელი სრუ-
ლიად რუსეთისა—გრიშკა რასპუტინი...

და მეყვსეულად წარვიდნენ და დაიშალნენ მოწათენი მისნი
კვლავ წმინდისა მოძღვრებისა საქადაგებლად, საიდუმლო სერობისა
განსამეორებლად და ძისა ღვთისა სადიდებლად.

ამინ!

კარი მეოთხე.

აქა ამბავი ამხანაგობის ბუდეს მოშლისა.

რასპუტინი რომ იერუსალიმში გაემგზავრა, კვაჭი კვაჭანტირაძემ და მისმა მეგობრებმაც ცხადად იგრძნეს და გაიგეს თავიანთი დაობლება და ქულობა.

კვაჭის თითქოს დედაბოძი და საძირკველი გამოეცალა, თითქოს მარჯვენა მოსწყდა და საცხოვრებელი წყარო გაუშრა. ის დავმსგავსა ნაპირზე გადმოვადებული თევზს, ფრთა-მოტეხილ არწივს, ძუძუ-მწოვარა ბავშვს, რომელსაც დედამ უცებ ხელი გაუშვა და თავიც დაანება.

— აჰ, რა მემართება აი?—ჰკითხა კვაჭიმ თავისს თავს:—ფული ბრუული მაქვს და ნაცნობ-მეზარველი. მართლა გრიშკა ხომ არ მაცხოვრებდა! თუ მტრებმა გაიღვიძეს და მიჯიკავეს, აქინე არ არიან მეფე-დედოფალი და ათასნი წარჩინებულნი და დიდებულნი, რომელნიც გუშინ-ღამ ჩემს ღიმილს ეძებდნენ და კუდივით დამდევენენ?!

კვაჭი ასეთის ფიქრებით იმშვიდებდა გულს, მაგრამ უხილავი შიში მაინც არ ჰშორდებოდა და გულს უღრღნიდა.

სადგურიდან რომ დაბრუნდა, სახლში არავინ დაუხედა გარდა აგენტის ხაინშტეინისა.

— ამბავი?

— ცუდი ამბავი, ძალიან ცუდი ამბავი! ბანკები ისევ ონკალის შევსებას თხოულობენ და იმუქრებიან, აქციებს გაგიყიდითო. იმოდენა აქციები რომ ბირჟაზე გაიტანონ, უარესად დაეცემა ფასი და ხვალ ხელმეორედ დაგვჭირდება ონკალის შევსება.

— გაჰყიდეთ „ანგლოროსის“ აქციები და შეიტანეთ ბანკებში, მეტი გზა არ არის.

— შედეგი იგვე იქნება. აქციების ფასი დაიწვეს.

— მაშ რა ვქნათ? ამოდენა ნაღდი ფული სად ვიშოვო?

— აქციების პორტფელი განუსს ან გინცს დაუგირავეთ.

კვაჭი და ხაინშტეინი მთელი დღე ბანკებში, ბირჟაზე და ფულიან ხალხში სტრიალებდნენ, მაგრამ ყველგან იდუმალ და უძლეველ კედლებს აწყდებოდნენ.



ბოლოს, იდუმალ ხათანგში ფართხალით დაღლილი კვაჭი კვაჭანტირაძის მრჩეველს—ხანშტეინს გაჰყვა, რომელმაც იგი გინცის მიერ ნაჩვენებ გზით წაიყვანა.

ზოგი აქციები დააგირავა, ზოგი გაჰყიდა, ზოგი გამოისყიდა და ზოგიც იყიდა, მაგრამ ბოლოს მაინც ფული შემოაკლდა, მაინც იხზობოდა, მაინც ვერ გამოსტოპა იმ ქაობიდან და სამშვიდობოს ვერ გამოვიდა.

გაყიდულ აქციებს მეორე დღიდანვე ფასი ემატებოდა, ნაყიდ აქციებს—უფრო აკლდებოდა.

დღე დღეს მისდევდა და წაგება—წაგებას. კვაჭი უფროდა უფრო იხლართებოდა უჩინარ ქსელში, რომელიც ბოლოს ხილულ გაკოტრებად უნდა გადაქცეულიყო.

უკანასკნელ დღეებში კვაჭის უფრო და უფრო ხშირად ესმოდა:

— განსხვავება შეავსეთ... შემოიტანეთ... გადაიხადეთ...

კვაჭიც უაზროდ და უმიზნოდ ფართხალობდა გაკოტრების ბადეში და თუთიყუშით იმეორებდა:

— გაჰყიდეთ!.. დააგირავეთ!.. იყიდეთ!.. გამოისყიდეთ!... შეიტანეთ!... გამოიტანეთ!..

ბოლოს, თვალები გაახილა, ყველაფერი დაინახა და გაიგო; გაიგო და დაიღრიალა:

— მიშველეთ! ვილუპები! დამეხმარეთ!

მაგრამ გვიან-ლა იყო. დახმარების მაგიერ ყოველის მხრით უარესად დააყარეს და დააჭირეს.

კვაჭი ჯერ ელენეს ეცა, მერე ტანიას, მაგრამ „არკადიაში“ მომხდარ საქმეებს სირცხვილისა და წმინდა გრიგოლის წასვლის შემდეგ, ორივენი უცხოეთში გაპარულიყვნენ და კვაჭისთვის მოკლე ბარათი დაეტოვებინათ: „ჩვენო ძვირფასო მეგობარო! მას შემდეგ, რაც „არკადიაში“ მოხდა, ჩვენ აქ აღარ დაგვედგომება. დროებით ევროპაში მივდივართ და შენც გირჩევთ თავის მორიდებას. მუდმივი საცხოვრებელი ქალაქი ჯერ არჩეული არა გვაქვს. ნახვამდის! ღმერთმა ხელი მოგიმართოს, თუმცა... ორივეს ბევრი რამ გვაქვს სათქმელი, მაგრამ სხვა დროისთვის გადავდეთ. შენი ტანია და ელენე“.

გინცმა და განუსმაც ცივი წყალი გადაასხეს.

კვაჭიმ რამდენჯერმე კიდევ გაითართხალა, რამდენჯერმე გაიქნია ხელ-ფეხი და გარდაიცვალა.

კვაჭი საქმის კაცი, კვაჭი ფინანსისტი და ბირჟის მფლობელი გახდილ და განაწილებულ იქმნა გინცის, განუსის და მათი აგენტების მიერ.

იმავე დღეს კვაჭის თავს წაადგნენ მისი ამხანაგები:

— სედრაკ, მიშველე!

— ჰამე? გაკოტრდი? ათი თუმანი გიშველის?

— წა, დეიკარგე!

— მილიონები წყალში გადაგიყრია, ეხლა სედრაკამ როგორ უნდა გიშველოს?—უსაყვედურა ჩხუბიშვილმა.

ჩიკინჯილაძეც ჩაერია:

— აგია, აფხანიკებს რომ აფერს ღოუჯერებ! გვითხარი, რა ექნათ აწი?

— საქმე გართულდა,—სთქვა დინჯად ბესომ და კვაჭის გაზეთები გადაუშალა:—ა, წეიკითხე.

წაიკითხეს:

„რუსსკოე დელო“ ცეცხლს აფრქვევდა იმის გამო, რომ „მარლთ-მადიდებელთა უუდიდეს ტაძრის აშენება ვილაც ველურ კავკასიელს—K-ს მიანდევს, რომელმაც ეს საქმე ურიებს გადასცა“.

მეორე გაზეთი ირწმუნებოდა, ვითომ კ. კ-ქმ „ყალბი პასპორტით“ შეჰყო თავი მეფის სასახლეში, ვითომ კვაჭის აზნაურობაც კი საექვო იყო, ხოლო თავადობა კვაჭიმ და „ერთმა წმინდა მოხუცმა“ მეფეს მზაკერულის ოინბაზობით დასცინცლესო.

მესამე გაზეთმა გამოაცხადა კვაჭის გაკოტრება, დაახლოებით ასწერა მისი ბიოგრაფია და მუქარაც დაუმატა: ამ დღეებში ამ ყმა-წვილის სრულს ვინაობას, სახელს, გვარსა და თავგადასავალს გამოვაცხადებთო.

კვაჭი აინთო, გაფითრდა, გაწითლდა და გამწარდა. ის გაზეთები ნაკუწ-ნაკუწად აქცია, მერე სავარძელზე დაეცა და ამოიკვნესა:

— გათავდა!.. მორჩა!.. ყოლიფერი დეიწვა და დეიქცა!

ყველანი დიდხანს სდუმდნენ.

მიზნედილი კვაჭი თვალდახუჭული იწვა და გაფითრებულ შუბლს ისრესდა. მერე უცებ წამოვარდა, გასწორდა და „გაშტიკინდა“, თვალებით ცეცხლს ჰყრიდა, ხოლო იმის ხმაში ფოლადი და რკინა ისმოდა:

— აჰ, ყოლიფერი მაი ტყუილია! კვაჭი კვაჭანტირაძე ასთე ადვილად არ დეილუპება. სედრაკ!

— ჰამე!

— წა ეხლავე და ათიოდე „გრანიცის“ პასპორტი მოამზადე. ერთი პასპორტი თავადი ბაგრატიონ მუხრან-ბატონის სახელზე იყოს; მეორე—ავლანის ემირის მემკვიდრისა; მესამე—პრინც კაჯარისა; მეოთხე—თავად ტრუბეცკოისა; მეხუთე—გრაფ ტიშკევიჩისა და მე-

ექვსე—ბარონ ტიზენჰაუზენისა. შენც მეიგონე კილო რამდენიმე აზნოურის გვარი. ხვალ დილით ყოლიფერი მზად უნდა იყოს, გეიგე?

— ჰამე? გავიგე, მაშ!

— აბა, გასწი! ჭიპი! ლადი! ჯალილ! გაბო! წადით ეხლავე იმ გაზეთების რედაქციებში და ყოველი კაცი გააჩუმეთ, ზოგი მუქარით, ზოგიც ფულით. უთხარით: „კაცი თლა ჩამოშორდა აქოურობას და პალესტინაში წვევიდა რასპუტინთან თქვა; თავი დაანებეთ, გაჩუმდით თქვა, თვარა, თუ არ დეიშლით და კილო რაცხას დაჩხაბნით, დაბრუნდება და ყოველ კაცს დედას გიტირებს თქვა! წეიყვანეთ სამიოდე ყოჩალი ბიჭი და, თუ საჭირო შეიქნა, თლა დოუმტვრიეთ იქოურობა და იქნობამდის სტყაიეთ, სანამ დეილღებოდეთ. აბა, გატრიალდით! გეიგეთ ყოლიფერი?

— ვა, მაგაზე ადვილი რაღა იქნება! შენ სხვას ნურაფერს მომთხოვ, თორემ ჩხუბი—ჩხუბიშვილის საქმეა.

— მაშ წადით. ბესო! აბა, დატრიალდი. იშოვე ვინცხა მდიდარი კაცი და ხვალვე ყოლიფერი გაყიდე. რა სთქვი? ტანიასია ყოლიფერიო?... ვიცი, მარა რა დროს ტანიაა, ლამის კაცი დევიწვა! კი, კი, ვეჯიც, ცხენებიც, ავტომობილიც... ყოლიფერი, ყოლიფერი! დიემზადე შორი გზისთვის... წასვლა არავის გააგებოთ. აბა, დატრიალდი. მეც ერთ პატარა საქმიზა წავალ... ჯალილ, ჩამაცვი ჩქარა! დოუძახე „ბერლიეს“. აბა, ჩქარა! დატრიალდით!

კვაჭი ჯერ ერთ მინისტრს ეწვია:

— მათს მაღალაღმატებულებას არ სცალიან.

კვაჭი მეორესთან გაიტკა:

— მათი ბრწყინვალეობა შინ არ გახლავთ.

კვაჭი მესამეს მიაღვა:

— მათი უუწმინდესობა ავად ბრძანდება.

კიდევ ხუთიოდე დიდებულს და წარჩინებულს მიაღვა, მაგრამ ყველა კარები დაკეტილი დაუხვდა, ყველამ კვაჭის ზურგი შეაქცია და მისი მაღლი დაივიწყა.

— კაი!—წამოიძახა გამწარებულმა კვაჭიმ: რაკი ყველა გზები მომიჭრეს და ყველა კარებები დამიკეტეს, უკანასკნელ კარებს მივაწვები და, თუ იგი ცხვირში მოხვდა ვისმე, აი ჩემი ბრალი ნულარ იქნება.

იმავ დღეს განუსის მეუღლეს ეწვია და უთხრა:

— ყური მიგდე, ჩემო ტურფავ! ჩემმა მტრებმა ჩემი დამარბვა განიზრახეს. სამწუხაროდ, ამ ჭუჭყიან საქმეში შენი ქმარიც

ჩაერია. მე კეთილშობილი და პატიოსანი კაცი ვარ, მაგრამ ნება-ყოფლობით მიწაში მაინც არ ჩავალ. ყველა გზები დაკეტილი მაქვს. ჩემი უკანასკნელი იმედი შენა ხარ; შენ უნდა მომეშველო, თორემ... თორემ შენის წერილებით, აი, ამ წერილებით შენს ქმართან მივალ... ნუ აღელდი, დამშვიდდი და ყური მიგდე. ჩემის დახმარებით შენმა ქმარმა ხუთი ვაგონი ოქრო მოიგო. ეხლა კი ჩემი ჯერია, ეხლა მე მჭირდება დახმარება. რაო? როგორ უნდა დამეხმარო? უნდა ფული მასესხო... რა სთქვი? ამდენს ვერ იშოვნი? გაიჩეჩე და ძალიან ადვილად იშოვნი. შენ დიდძალი საკუთარი ქონება გაქვს, ქმარიც ხელში გყავს. თუ გინდა, ეგ ფული მერე ქმრის ჯიბიდან შეივსე... შევსება არ გინდა? კეთილი, თუ გნებავს, ნუ შეივსებ. მე ჩემი მომეცი და მერე, როგორც გენებოს, ისე მოურიგდი შენს ბებერ ქმარს. მაშ ხვალ მოვიდე? კეთილი და პატიოსანი, მაშ ხვალამდის!

ამავე დროს გაბო ჩხუბიშვილის მეთაურობით ამხანაგები რედაქციებს მოედნენ. ერთ გაზეთს ათასი მანეთიანი განცხადება მისცეს შესახებ იმისა, ვითომ ცარეგო-კოქშაისკში რაღაც საჯარო ვაჭრობა იმართებოდა, და თან გუშინდელ შენიშვნაზე ისეთი განმარტება დააწერინეს, ვითომ ის შენიშვნა ჰგული ხმობდა ვიღაც თავადს კონსტანტინე კიმუჩაძეს. მეორესაც ადვილად მოურიგდნენ, მაგრამ მესამე გაზეთის რედაქტორი ახირდა და გაიპრანჭა.

— მაშ თქვენი სეკუნდანტები დაასახელეთ.

— რაო? დუელი? ჰმ! ეს ხომ ველურების საქმეა!

— მაშ თქვენი ბრალი იყოს სისხლის დაღვრა.

და ამხანაგებმა რეგოლვერებზე გაიკრეს ხელი.

რედაქტორი და მისი თანამშრომელნი დაფეთდნენ და უმაღლე მოლბნენ:

— რა ამბავია? რა მოხდა იმისთანა, რომ თოფის წამალივით აფეთქდით?..

— საკვირველი ხალხი ხართ ქართველები, მაშინვე იარაღზე გაიკრავთ ხოლმე ხელს.

— ერთ უბრალო შენიშვნისთვის? ხა! რა არის ერთი უბრალო შენიშვნის დაბეჭდვა?! ხა! ოცი სტრიქონის მეტი ხომ არ გამოვა!

— აბა, დავსწეროთ და გავათავოთ.

დასწერეს და გაათავეს, მერე ერთმანეთს გაუღიმეს, მოუქონეს, ზურგზე ხელები დაუტყაპუნეს და დაჰშორდნენ.

სამ დღეში კვაჭიმ ყველა საქმეები „გააიმასქნა“ და ვარშავის მატარებლის კუპეში ჩაჯდა.

აქა ამბავი ემირის დახვედრისა და კვაჭის დამუნჯებისა.

ბელადი ბუხარის ხალათში იყო გახვეული. თავზე ჩაღმა ჰქონდა მოკრული და ფეხებზე ძვირფასი ქოშები ეცვა. მეზობელ კუბეში მხლებელნი ჰყავდა. ისინიც უცნაურად იყვნენ მორთულნი და მოკაზმულნი.

კვაჭის ჯიბეში ედო ავღანელ პრინცის რაბიბულლა აბდულ რაჰმან შეიხ-ალის პასპორტი, ხოლო პორტფელში—სხვადასხვა ეროვნების თავადთა, ბარონთა და პრინცთა კიდევ ხუთიოდე პასპორტი ჰქონდა მომარაგებული.

კვაჭის მეგობრებსაც ასეთივე პასპორტი ჰქონდათ დამზადებული, ხარისხით და წოდებით უფრო მცირედი, როგორც შეეფერებოდათ დიდებულის მხლებლებს, ადიუტანტებს, მდივნებს და კამერდინერებს.

კონდუქტორმა ჭიპის კვაჭის ვინაობა გამოჰკითხა და, რომ გაიგო მისი ემრობა, ეს ამბავი ჟანდარმს გაკვრით შეატყობინა. ჟანდარმმა თავის უფროსს ვარშავაში შესაფერი დეპეშა გადასცა, ხოლო მან ემირის მოგზაურობა გენერალ-გუბერნატორს მოახსენა.

ვარშავის სადგურს რომ მიადგნენ, ვაგონში ერთი ბრწყინვალე აფიცერი ამოვიდა და ჭიპი ჭიუხტირაძეს თავაზიანად ჰკითხა:

— თქვენ ბრძანდებით მათი მაღალბრწყინვალეების, ავღანის პრინცის მდივანი? მოახსენეთ პატივეცემულ პრინცს, რომ მათი ნახვა ჰსურს გენერალ-გუბერნატორის ადიუტანტს.

დაფეთებული ჭიპი კვაჭის კუბეში შევარდა:

— დევილუპეთ!.. დაგვიჭირეს!.. გეიგეს!..

კვაჭი არ შეშინებულა, მხოლოდ შუბლი შეიქმუხნა და ჩაფიქრდა.

— ნუ გედირევით, „გაშტიკინდით!“ მე რუსული არ ვიცი; სედრაკ, შენ ჩემი მდივანი და თარჯიმანი ხარ; შენ, ბესო, ჩემი ექიმი ხარ. ყოჩაღად იყავით, აქ რაცხა ამბავია. ფრთხილად! ქართულის მცოდნეს არ წავაწყდეთ. ჩვენი შიფრით ილაპარაკეთ. აბა, სთხოვე, მობრძანდეს!—თვითონ სავარძელზე გაწვა და ქარვის ყალიონი გააბოლა.

ადიუტანტმა მოხდენილი სალამი მისცა:

— მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ მათი აღმატებულება, ვარშავის გენერალ-გუბერნატორი სალამს გიძღვნით და გთხოვთ პატივი დასდოთ მათ და სადილად ეწვიოთ.

ყველას გულს მოეშვა. სედრაკამ ადიუტანტის თხოვნა და სალამი ქართულ შიფრით გადაუთარგმნა:

— ხომწი გაწიიგეწი, გაწიიტიწიიგოწიიბენწი!

და გახურდა ვაგონში „იწიწიწინის“ და „აწაწაწას“ უუღმარ-ტივესი სალაპარაკო შიფრი.

კვაჭიმ ოდნავ ჩაიღიმა:

— აკი გითხარით, აქინე რაცხა ამბავია თქვა? მადლობა გოდუხადე და მოახსენე, რომ ჩემმა ექიმმა — აი, ბესო ჩემი ექიმი! — ვაგონიდან გასვლა ამიკრძალა, რადგან ავად ვარ.

სედრაკამ გადაუთარგმნა, ბესომ კვერი დაუკრა.

ადიუტანტმა სინანული გამოსთქვა ემირის მემკვიდრის ავადმყოფობის გამო და შეატყობინა, რომ სადგურის ბაქანზე მათს უუბრწყინვალესობას სხვილ-ფეხა მოხელენი უცდიან.

— სთხოვეთ მობრძანდნენ.

ბატებივით მოჰყვენენ ერთმანეთს გუბერნატორი, პოლიცემის-ტერი, ქალაქის მაგისტრი და მრავალნი სხვანი წარჩინებულნი მოხელენი; ღიმილით და თავმოდრეკით წარუდგნენ კვაჭის და მიულოცეს მშვიდობიანი მგზავრობა. ერთმანეთი მოიკითხეს, აათვალჩაათვალაიერეს, ერთმანეთს გაუღიმეს და ამბავი გამოჰკითხეს, თანაც თავს უკრავდნენ და იკუხუებოდნენ.

კვაჭიმ ყველას მოჰფინა თვისი მადლი და ყველას დაურბია თბილი ღიმილი და უსიტყვო დაპირება მფარველობისა და დახმარებისა: თავისს მდივანს იმ მოხელეთა გვარები და ორდენები ჩააწერინა, რაც იმის ნიშანი იყო, რომ ოდესმე, როცა პრინცი დაბრუნდებოდა უცხოეთიდან, ის მოხელენი თავიანთ ორდენების სიას ალბათ ავლანის ორდენებით შეივსებდნენ.

მერე ისევ თავის ქნევით და ღიმილით ვაგონიდან ბატებივით გაიკრიფნენ, ხოლო ავლანის პრინცი და მისი მხლებელნი სიცილით იხოცებოდნენ.

— რა ამბავია აი, როგორ გეიგეს აქინე. ჩემი მგზავრობა? — იკითხა კვაჭიმ.

— ჰამე? ობერ-კონდუქტორს ჰიპიმ უთხრა, რომ ჩვენთვის მეტი პატივი დაედო, იმანაც ალბათ სხვა ვინმეს უთხრა, იმ სხვა ვინმემ კიდევ ალბათ დეპეშით შეატყობინა მთელ „ლინიას“.

— აჰ, მაი მეტად სახიფათოა. აქინე რაიმე კვანტი არ მოგედონ. გზა უნდა ავრიოთ, თვარა...

ჩუმად კრაკავის მატარებელზე გადასხდნენ და ავსტრიისკენ ჩაუხვიეს.

კატტოვიცს რომ მიუახლოვდნენ, ჟანდარმმა მგზავრებს პასპორტები ჩამოართვა გასასინჯად და უცხოეთში გასვლის ნებართვის მისაცემად.

კატტოვიცში ორი ჟანდარმი შემოვიდა ვაგონში. კვაჭი კუპეს კარებიდან ჰხედავდა, რომ ჟანდარმები ყოველ მგზავრს გვარსა და სახელს ეკითხებოდნენ, მერე პასპორტების დასტიდან იმის გასინჯულ პასპორტს ამოარჩევდნენ და ჩააბარებდნენ.

ბოლოს, იმის კუპეშიც შემოვიდნენ.

— თქვენი გვარი და სახელი?

კვაჭის მეხი დაეცა და ცივმა ოფლმა დაასხა. აირია, გაფითრდა, გაწითლდა და ცახცახმა აიტანა. უცებ მოავგონდა, რომ ერთი საათის წინ ბესომ კვაჭის ექვსი პასპორტიდან ერთი პასპორტი ამოიღო, რომელიც ხელს მოჰხვდა, და გაუსინჯავად ჩააბარა იმ ჟანდარმს.

— ჩემი გვარი?—ელვის სისწრაფით გაიფიქრა კვაჭიმ:—რა ვიცი, რომელი პასპორტი ჩააბარა? ჩავუთათრულო? იქნება ბარონი ტიზენჰაუზენის პასპორტი მისცა? ჩავუქართულო? იქნება თავადი ტრუბეცკოის პასპორტი აქვთ ხელში?

— თქვენი გვარი და სახელი?—ხელმეორედ ჰკითხა ჟანდარმმა.

კვაჭი ოფლში იწურებოდა და თვალებს უაზროდ ჰბლიტავდა, თან ბესოს მოლოდინში კარებისკენ იცქირებოდა. ჟანდარმი იკვით შესტკეროდა.

— თქვენი გვარი და სახელი მეთქი! რა ამბავია, რა დაგემართათ? ხომ არ დამუნჯდით?

რაო, ხომ არ დამუნჯდითო?! რა თქმა უნდა, კვაჭი დამუნჯდა! დიად, იმ ჟანდარმმა კარგად გაიგო და გამოიცნო: კვაჭი მუნჯია, დაბადებითვე მუნჯია!

კვაჭის გულს მოეშვა, გაიღიმა და აყმუვდა:

— მმმ... მმმა... მმმი...—სწყმუტუნებდა კვაჭი, თან იღიმებოდა, ნიშნად მუნჯობისა პირზე ხელს იდებდა და პასპორტებს ეტანებოდა. ჟანდარმებმაც გაიღიმეს.

— ჰო, მუნჯი ყოფილა!—სთქვა ერთმა და პასპორტების დასტა გაუშვირა:—აბა, თქვენვე მოსძებნეთ თქვენი პასპორტი.

კვაჭიმ პასპორტების ხროვა აჰქექა.

— ძლივს! მაღლობა ღმერთს!—წამოიძახა გულში და ერთი პასპორტი ჟანდარმებს გაუწოდა.

— თავადი ირაკლი გიორგის ძე ბაგრატიონ—მუხრანსკი!—ხმა-
 მაღლა წაიკითხა ჟანდარმმა ის პასპორტი და გაიღიმა, დადნა და
 გალხვა.

სწორედ ამ დროს კუპეში სედრაკამ და ბესომ შემოიხედეს.

— გამცემენ ეს ოხრები, უეჭველად გამცემენ!—გაიფიქრა კვა-
 ჭიმ და უმაღლესი ორივეს მივარდა და თვისი პასპორტი მიაჩეჩა, თან
 ფეხებს აბარტყუნებდა, ხელებს მუნჯურად იქნევდა და ჰლმუოდა:

— მმმ... მმმააა... მმმუუ...!

ორივემ თვალები დაჰყიტეს და პირები დააღეს:

— ვააა, დამუნჯებულაააა?!— გაიკვირვა სედრაკამ.

გახარებული კვაჭი ისე მძლავრად იქნევდა თავს, რომ კინაღამ
 კისრის ძარღვები დაიწყებდა: ჰო, ჰო! დავმუნჯდი, დავმუნჯდიო!

სედრაკამ ბესოს თვალი ჩაუკრა:

— დამუნჯებულა, რაღა!

— საბრალო თავადი!—ჩაურთო ერთმა ჟანდარმმა:—ასეთი
 ახალგაზრდა, ასეთი ლამაზი და მუნჯი!

— მერე რა გვარი აქვს!—დაუმატა მეორემ:—ბაგ-რა-ტიონ
 მუხრან-სკი ირაკლი გიორ-გი-ე-ვიჩი!

— მაშ! მაშ!—დაუდასტურა შიქიამ:—დაბადებიდანვე მუნჯია.
 ამიტომ მიგვყავს განთქმულ ექიმთან ვენაში.

ჟანდარმებმა სედრაკას და ბესოსაც პასპორტები ჩააბარეს და
 გავიდნენ. უმაღლესი სამივემ კარები ჩაიკეტეს.

— რა ამბავია? რა მოხდა?

— ეშმაკმა წეილოს ბესოს თავი და ტანი, აი ამბავია!

და ყველაფერი უამბო.

— ჰა-ჰა-ჰა!.. ჰო-ჰო-ჰო!..—ასტყდნენ სედრაკა და ბესო.

— რას იცინით, ყაზილარებო!—გასწყრა კვაჭი:—კიღამ დევიფ-
 სე და დევილუპე კაკალი კაცი!

მერე მოაგონდა თავისი დამუნჯების ამბავი და თვითონვე გაზ-
 ხიარულდა.

კრაკოვი გაიარეს და დილით ვენაში ჩავიდნენ. საუკეთესო სა-
 სტუმროში ოთხი ოთახი დაიქირავეს და ქალაქის სანახავად დაემ-
 ზადნენ.

**აქა ამბავი ვენაში ოდნავ თავის მოგიჟიანებისა და მსოფ-
 ლიოს დედა-ქალაქში ჩასვლისა.**

ერთი საათის შემდეგ სასტუმროს პატრონი, მოურავი და
 მეტრ-დ'ოტელი შემოვიდნენ დიდი „ფიურსტის“ ბაგრატიონის მო-

საკითხად და პატივსაცემად. მერე ყოვლად აუცილებელმა, ყველაფრის მცოდნემ და ყველგან მყოფმა რუსის ურიაშაც შემოჰყო თავი.

— თავადს ვახლავართ!.. გიდი ვარ... ოცი წელიწადია ვენაში ვცხოვრობ... ყველაფერს გიჩვენებთ... დღეში ათი კრონა ეღირება.

გავიდნენ და დაათვალიერეს ქალაქი.

ხუთი დღე იარეს. გიდი კვაჭი ისტორიულ-ხელოვნურ ძეგლებისაკენ ეწეოდა, უნდოდა ეჩვენებინა მუზეუმები, უნივერსიტეტი, სან-სტეფანეს ტაძარი, ჰოფბურგ-თეატრი, ბირჟა, სამხატვრო აკადემია, რატუშა, სასახლე და ათასი სხვა საჩვენებელი, მაგრამ კვაჭი ისე დაიღალა და დაიშრიტა მარტო ერთი მუზეუმის დათვალიერებით, რომ მაშინვე თავის ტკივილი მოიმჩეზა და ყველაფერი მომავლისათვის გადასდო, გარდა უუზარმაზარ რინგშტრასესი და პრატერისა, სადაც დღეს აღამებდა და ღამეს ათენებდა. ეს უზარმაზარი ქუჩები, ხეივნები, ბაღები, მოედნები, ინგლისური ქალა, აკვარიუმი, სამხეცეთი, ათასნაირი რესტორანები, ყავახანები, ლუდხანები, ღვინის სარდაფები, ბალაგანები, მარიონეტის თეატრები, კარუსელი და უთვალავი სხვა გასართობი მუდმივ საესე იყო ხალხით და ქალებით — განთქმულ ვენურ ქალებით: ყველანი თითქოს განგებ იყვნენ შერჩეულნი: მაღალნი, თვალადნი, ჯიშნიანი; ოქროს თმისანი, ფირუზთვალეზიანი, ფაფუკნი, ფუნჯულანი და თეთრნი, ვითარცა ჩამავალი მზისაგან ოდნავ შეწითლებული მყინვარი.

ამ ცოცხალმა ზამბახებმა უმაღ გზა დაუბნიეს კვაჭის, ძილი დაუფრთხეს, მაღა დაუკარგეს, დაეთრები აურიეს და სული და გული ისე აუფორიაქეს, რომ რამდენიმე კოხტად გამონასკული კომბინაციაც კი დაივიწყა და გადასდო იმ საბაბით, რომ ის მალე პარიზში ჩავიდოდა და ამ საქმეებს იქაც „გაიმასქნებდა“.

კვაჭი რამდენიმე დღეში დასთვრა, დაითენთა და მიიღია თეთრი ტომის მოუქნელის, უხეშის და მძლავრის სიყვარულით; სამაგიეროდ იმ თეთრ ქალებსაც აჩვენა და აგემინა სიცხე შავი ზღვის სისხლისა, სიფიცხე ჯმუხა ბიჭისა, სიმწვავე გიშრის უღვაშებისა, ჟინი მარილიან ქორულ თვალებისა და აღვირ-აწყვეტილი ვნებიანობა მზისა და ჟამისგან გაკაეებულ ქართულ ძარღვისა.

სედრაკამ და ბესომ თეთრ ალ-ქაჯების ბაღეში გადავარდნილი კვაჭიკო ძლივს გამოჰგლიჯეს იმ ქალებს და პარიზისკენ მოიტაცეს.

„ორიან-ექსპრესი“ გრიგალივით მიჰქრის ანკარა სალცჰახის, ინნისა და დუნაის ნაპირებზე.

— კვაჭი, ზაჰლცბურგში მივედით. ბედეკერის წიგნში ძალიან აქებენ ამ ძველ ქალაქს. გავიდეთ და ვნახოთ.

— აჰ, ძველის ნახვა მეზარება, მკვდარს მაგონებს.

— კვაჭი, მიუნჰენში ავედიტ. ბავარიის დედა-ქალაქია. მეტად სუფთა და კოხტა ყოფილა. თურმე საქვეყნო მუზეუმიცა შენობების და ხელოვნებისა. ბევრი რამ ყოფილა სანახავი: ბერძნული პროპილეი, ზიგესტორი, ვაგნერის თეატრი, ოდეონი, გლიპტოთეკა და...

— და ლუდი, მიუნჰენის შავი ლუდი! აჰა, ბესო, მეიტა ოცი-ოდე ბოთლი. ჩქარა! დანარჩენი სიძველენი ეშმაკებმა წეიღონ!

— კვაჭი, სტრასბურგში მივედიტ. გაიხედე, აგერ ის ტაძარი მთელ ქვეყანაზე ყოფილა განთქმული.

— აჰ, მაგიზა არც კი ღირს წამოდგომა!—და განაგრძო შინ-ჯვა ტიტველ ქალების აღბოძებისა, რომელნიც ვენასა და მიუნჰენში იყიდა.

სალამოს ათ საათზე ბესომ უთხრა:

— სწორედ ნახევარი საათის შემდეგ პარიზში ჩავალთ; გეიხედე, სოსჩანს კიდევაც.

კვაჭი გველნაკბენივით წამოვარდა და ფანჯარას ეცა.

შორს, წყვდიადში, ცის ტატნობი თვალუწვდენელ მანძილზე წითლად იყო შეღებილი, თითქოს დედამიწის ზღურბლი იწოდა და იმ ხანძარის ანარეკლი ზეცაში მოსჩანდა.

გააფთრებული რკინის ფრინველი აღარ იხვენებდა და ქშენით, დგრიალითა და წივილით იმ ხანძარისკენ მიჰქროდა. ბოლოს, ქალაქში შევარდა, კიდევ კარგა ხანს ირბინა და ოხვრით და კენესით აღმოსავლეთის სადგურს მიაღდა.

მაშინვე გაჩნდა ყველგან მყოფი ადესელი ურია:

— ოცი წელიწადია, რაც პარიზში ვცხოვრობ. ყველაფერი ხუთი თითივით მაქვს შესწავლილი. ცხრა ენა ვიცი. დღეში ოცი ფრანკი და ჭამა-სმა.

კვაჭიმ იმ ურიას გადაჰხედა.

— ისაკ აბრამიჩ!.. ისაკა იდელსონი!

ამ სახელის გაგონებაზე ურია კვაჭის დააცქერდა, მერე გაიბადრა და დაიძახა:

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ, თქვენა ხართ? ღმერთო დიდებულო!

— აჰ რა გინდათ, ისაკ აბრამიჩ?

— ეჰ, მერე გიამბობთ. გავლარიბდი, ნაპოლეონ აპოლონიჩ, გავლარიბდი... მერე გიამბობთ..

— რებეკკა? რებეკკა როგორ არის?

— კარგად, კარგად არის, მაგრამ... მერე გეტყვით, ყველაფერს გეტყვით. ეხლა კი მომყევით.

ოთხივენი ავტომობილში ჩასხდნენ და სტრასბურგის ბულვარით საუკეთესო სასტუმროსკენ გასწიეს. კვაჭის ბრძანებით ავტომობილი ხით დაგებულ ქუჩებზე წელა მისცურავდა.

— დიდ ბულვარზე გავედით. — აჩვენებდა მსოფლიო ქალაქს ისაკა იდელსონი: — ეს არის ბულვარი სენ-დენი... ეს — ბონნუა... ეს — პუასონიერი... აი, განთქმული მონ-მარტრი... ეხლა შევედით იტალიელების ბულვარზე... აი, სახელოვანი ოპერა და ოპერის ავენიუ... ეს კაპუცინების ბულვარია... აი, მადლენის შესანიშნავი ტაძარიც...

კვაჭის ყრუდ მოესმოდა ისაკას მოყრილი სეტყვა, უცხო და გაუგებარ სიტყვებით სავსე. მას არაფერი ესმოდა გიდის ლაპარაკისა, რადგან შთაბეჭდილებამ უმაღლესია გონებას და დაახშო იგი.

კვაჭი და მისი ამხანაგები უცებ ჩასცივდნენ მსოფლიოს დედა-ქალაქი სგულში და უმაღლესი დაიბნენ, აირივნენ და გამოშტერდნენ.

იმ უზარმაზარ ბულვარების ნაპირებზე აღმართულიყო ორი კედელი შვიდ-რვა სართულიან გაჩაღებულ შენობებისა. ამ კალაპოტში ზევით და ქვეით ორი თვალუწვდენი ხალხის მდინარე მიდიოდა. ქუჩის ერთ ნაპირიდან მეორეზე გადასვლა თითქმის შეუძლებელი იყო. იგი გატენილი იყო ახდით და დახურულ ეტლებით, ორსართულიან ავტობუსებით, ტრამეებით, ავტომობილებით და მრავალნაირ შარტით. ჯვარედინებზე პოლისმენები იდგნენ, პატარა ჯოხებით ჰბრძანებლობდნენ და კარგი მერაბივით იმ მდინარეს ხან ერთ ქუჩაზე შეაჩერებდნენ და თავს მეორე კალაპოტში გადაუგდებდნენ, ხან ხუთი წუთით მეორეს შეაგუბებდნენ და პირველ ქუჩას დასცილდნენ.

შიგნით და ტროტუარებზედაც მორთულ-მოკაზმული ხალხით სავსე უთვალავი ყავახანები ცეცხლში იწოდნენ. ათასნაირი ჰაეროვანი რეკლამა თვალსა სჭრიდა: ცაში ასგან და ათასგან ელავდნენ წითელი, ყვითელი, ცისფერი და მწვანე ელექტროს წარწერები. ქალაქის იდუმალი ხმაურობა, გრგვინვა, დუდუნი, ზანზარი, სუნთქვა, ოხერა და კვნესა კვაჭის ჰბორკავდა, ნერვებს უღიჭინებდა და გონებას უბნევდა.

— ა, ბესო, მეიგონე აწი შენი სამტრედია და ქუთაისიც! — ჩაიღიმა კვაჭი.

— სამტრედიას ქე სჯობია, მარა ქუთაისს რავა შეედრება! — ჩაიხუმრა ბესო შიქიამ.

— ვაა, ჰავლაბარია?! — ჩაიხითხითა სედრაკამ.

მადლენს ჩაუხვიეს და თანხმობის უზარმაზარ მოედანზე გავიდნენ, მერე ის უცხო სანახაობა გადასჭრეს და შეერივნენ ხუთ რიგად ჩამწყრივებულსა და დაბურულ ელისეს ხეივნებს. ვარსკვლავების

მოედანზე საუცხოვო სასტუმროს „ელისეს“ მიადგნენ, სადაც ბელეტაჟში შვიდი ისეთი ოთახი დაიჭირავეს, როგორიც შეეფერებოდა დიდი რუსეთის დიდს თავადს, ავღანისტანის ემირს, ბარონს და იმის მხლებლებს.

აქა დღევანდელ ბაბილონის დათვალიერება და მც რე- ოდენი მსჯელობა.

კვაჭი, მისი მეგობრები და ყორანაშვილი, რომელაც წინა დღით ლათინურ უბანში იპოვეს, ეიტელის კოშკის კენწეროზე სდგანან.

სამასი მეტრის სიმაღლიანი რკინის კოშკი თითქოს ჰგუგუნებს ჰჰანზარებს და ქანაობს.

მოგზაურებს ოდნავ თავბრუ ეხვევათ.

მათ ფეხქვეშ გადაჭიმულია პარიზი, — ქვეყნის თვალი, მზეთუნახავი დედა-ქალაქი, პირველი პირველთა შორის, შუაგული მსოფლიოსი და მზეთა-მზე ყოველთა კუთხეთა და ხალხთა ქვეყნისათა.

პარიზის ზღურბლთა გადაღმა, ყოველივე მიმართულებით, სადამდინაც თვალი მისწვდება, მოსჩანან უთვალავი დიდი და პატარა ქალაქები, დაბები და სოფლები, რომელნიც ქვეყნის გულს ელტვიან და გარს ეხვევიან, თითქოს იმ მზეთუნახავს თავს ევლებიან, მას სდარაჯობენ და ემსახურებიან.

მარნის გორაკების თავზე დილის ბურუსიდან უუზარმაზარი წითელი ბურთი ამოგორდა და ვარდის ფერად შეჰლება პარიზის ირგვლივ ჩამწკრივებული მწვანე გორაკები.

დილის ნისლი ლეჩაქივით ჩაწოლილა და წაჰხურებია იმ თვალუწვდენელ სივრცის ნაოჭებს, გორაკების კალთებს, ქალაქების და სენის ხეობას.

პარიზი ნელ-ნელა ნისლოვან ლეჩაქს იხდის, თანდათან იღვიძებს, იზღაზნება, იზმორება და დილის ღიმოვით იღიმება.

იგი ბურუსი, ღამის ნაორთქლი და ნასუნთქი იმ მზე-ქალაქისა, თანდათან გორაკებზე აიკრიფა, დასავლეთისკენ ჩაუხვია და სენ-ჟერმენ-არჟანტელის მიდამოებსა და სენის ქვემო ხვეულებში ჩაწვა.

და ბედის მაძიებელთა თვალში გაიშალა და გაიფურჩქნა იგი მზეთა-მზე: დავარცხნილი და დაბანილი, კეკლუცი და სპეტაკი, ღიმოლიანი და სიცილიანი, კაშკაშა და მბრწყინავი, უსაზღვრო და თვალუწვდენელი, საბუდარი და ტაძარი, სანატრიონი და სიზმართი ყოველთა სულიერთა, მეცნიერთა და ხელოვანთა ამა ქვეყნისათა.

იდგნენ ქართველნი სამასი მეტრის სიმაღლეზე.

იდგნენ და სთრთოდნენ ესოდენ სიმაღლით და მშვენებით.

შორს, მეტად შორს, სამხრეთით და აღმოსავლეთით ორი ან-კარა მდინარე მოიკლავებოდა—მარნა და სენა; ორივენი პარიზის განაპირას, შარანტონთან ერთმანეთს ერთვოდნენ და ეხუტებოდნენ; მერე ის ერთიანი მდინარე პარიზს შუაზე გადასჭრიდა, ისევ სამხრეთით დაბრუნდებოდა, მერე სენ-კლუსთან და ბულონთან ისევ ჩრდილოეთით იქმნიდა პირს, სენ-დენისთან კვლავ სამხრეთით წამოვიდოდა, სენ-ჟერმენთან ისევ რკალს მოჰხაზავდა, კიდევ ჩრდილოეთით შეუბრუნდებოდა, ერთხელ კიდევ მოიგრიხებოდა და დასავლეთით ნისლოვან სენ-ჟერმენის უზარმაზარ ტყეში იკარგებოდა.

მდინარეზე, ზევით და ქვევით, გემების და ნავების ქარავნები დასცურავდნენ, და იმ სიმაღლიდან ისე მოსჩანდა, თითქოს გრძელსა და დაკლავულ სარკეზე ბუზები და ქიები დასცოცავნო.

იგი სარკე-მდინარე ორმოციოდე რკინის და ქვის ხიდ-სარტყელით იყო გადაჭერილი და ოციოდე მწვანე კუნძულით იყო გაპობილი და გაწყვეტილი.

იმ ქვეყნის თვალს გარშემო სამ რიგად ედგნენ ორმოცამდე დარაჯნი და გუშაგნი, ნახევრად მიწაში ჩამძვრალნი, რკინის და ფოლადის აბჯრით და ათასის ზარბაზნით შექედილნი. მათ შორის მრისხანედ, მუქარით და შუბლ-შეჭმუხებით გასცქეროდნენ გერმანელთა ქვეყანას შარანტონი, ვენსენი, მონ-ვალერიენი და სენ-დენი.

იმ კეკლუსს ყოველ მხრიდან ათიოდე რკინის გზა გრძელ ისრებივით შიგ გულში ჰქონდა ჩარჭობილი, ხოლო გარშემო რამდენიმე ქამარი ჰქონდა შემორტყმული ასეთივე რკინის გზების, ზარბაზნების, ბულვარების, განიერ და ღრმა თხრილისა და მაღალის, სკელის და ნათალ ქვის გალავნისა.

რამდენიმე ათეული მატარებელი, ორთქლით და ბოლით მსუნთქავი, შავი გველებივით იკლავებოდნენ და სხვადასხვა მიმართულებით მისცურავდნენ.

ესოდენი დაბა-ქალაქები, უთვალავი შენობები, გზები და არხები თითქოს განგებ დასერილნი, დახატულნი და მოქარგულნი იყვნენ თვალუწვდენელ მწვანე ხალიჩაზე.

პარიზის ფილტვები—ტყეები, ბაღები და ქალები ჯერ კიდევ დილის ოხშივარით ჰსუნთქავდნენ.

აღმოსავლეთით გადაჭიმულიყო ტბებით დაწინწკლული ვენსენის დიდი ტყე; სამხრეთით—ასეთივე დიდი ტყეები მედონის, სენ-

კლუს, სეგრისა და ვერსალისა, ხოლო დასავლეთით—ბულონის და სენ-ჟერმენისა.

შიგ პარიზში მწვანე სითხესავით დაღვრილიყვნენ ტიულიერის, ლუქსემბურგის, ბოტანიკურის, მონსოს, ტროკადეროს, მონსურის, ელისეს და მრავალი სხვა ბაღები, ქალები და ხეივნები.

ინვალიდების სასახლის ოქროს გუმბათი ცეცხლივით იწვოდა.

შენობების ზღვიდან ძალუმად აღმართულიყვნენ და გაჭიმულიყვნენ პანთეონი, იესოს გულის ახალი ტაძარი, პარიზის ღვთისმშობელი, სენ-ჟერმენი დეპრე, სენ-სიულპისი, მადლენი, ლუვრი, პალე-როიალი, დიდი ოპერა, სორბონა, ბირჟა, ტროკადერო, კოშკები, სასახლეები, მუზეუმები და მრავალი სხვა თვალსაჩინო ძეგლი და ახალი შენობები.

იმ სიმაღლეზე მკაფიოდ მოისმოდა გაღვიძებულ საარაკო ქალაქის დრტვინვა, გუგუნი, ქშენა, ზანზარი და სუნთქვა.

კვაჭი კვაჭანტირაძე არ ჰგრძნობდა საერთოდ ბუნების მშვენიერებას, რომელიც არ ჰხედებოდა იმის სულს და გულს: იგი არასოდეს აღელვებულა, არ მოხიბლულა, არ დამტკბარა არც ცამდის აყუდრულ მთებით, არც თვალ-უწყვდენ ზღვით, არც ბარის აჭრელებულ პეიზაჟით, მაგრამ ეხლა, სამასი მეტრის სიმაღლიდან რომ დასცქეროდა თავისს ფეხქვეშ გადაწოლილ პირი-მზე პარიზს, მან ღრმად იგრძნო თავებრუ დამხვევი სიტკბოება და მშვენიერება მსოფლიო ქალაქისა, რომელიც, ვინ იცის, ვის, როდის და როგორ მოექარგნა ესოდენის ქვით, რკინით, ორთქლითა და ბოლით.

კვაჭის არც სმენა ჰქონდა. იგი ორს ნოტას ერთმანეთისგან ვერ არჩევდა, ამიტომ მუსიკაც არ უყვარდა, არც მისი ესმოდა რამე, მაგრამ ეხლა, სამასი მეტრის სიმაღლეზე იგი მოჰხიბლა, დაათრო და ზეცაში აიტაცა ამ ქალაქის იდუმალმა გუგუნმა, ბუტბუტმა და ფშვინვამ.

ამავ დროს დილის ნიაგმა ბელგიის მაღლობებიდან ეიფელის კოშკზე ქვანახშირის და ნავთის სუნი აიტანა, რომელიც კვაჭის უუნაზესს სასუნებლად მოჰხვდა ცხვირში.

დიდხანს იდგნენ გაჩუმებულნი, მეტის ალტაცებით დატვირთულნი და უჩვეულის გრძნობით მოჰარბებულნი. მხოლოდ ყორანაშვილი ხანგამოშვებით გაიშვერდა აქეთ-იქით თითს და ახალ-ახალ საგანძურებს უჩვენებდა:

— თქვენი სასტუმროს წინ რომ უუზარმაზარი კამარა აღმართულა, იმის გარშემო რომ თორმეტ ქუჩა-ხეივანს მოუყრია თავი მნათობის სხივებივით, სწორედ ამიტომ დაარქვეს მაგ ალაგს ვარს-

კვლავის მოედანი—„ეტუალი“... აგერ ელისეს სასახლე, პრეზიდენტის სამყოფელი... აი, ბურბონთა სასახლე, ეხლანდელი პარლამენტი... აი, ჩვენს ფეხქვეშ რომ მოსჩანს, სამხედრო აკადემია გახლავთ... აგერ დიდი და მცირე სასახლენი ხელოვნების და მრეწველობისა.

— აი პარიზი ჰგავს ცოცხალს მზეთუნახავს, ფრანგს ტიტველ დედაკაცს, რომელიც სენის ნაპირებზე საქვეყნოდ გადაწოლილა, და ამიზაა, რომე ყოველი კაცი ქვეყნის ყოველი კუთხიდან მორბის აქინე მაის სანახადად, თვარა სხვა რა მოარბენიებს აქინე გაკოტრებული ღვანკითელსა და სამტრედიელ კუდაბიკა აზნოურებს?—განმარტა კვაჭიმ.

სედრაკა არ დასთანხმდა:

— ვაა, მარტო მილიონერები ხომ არ ცხოვრობენ პარიზში! ერთი აქაური ბანკი ან „ტოროგვი დომი“ მთელ საქართველოს სამჯერ იყიდის და გაჰყიდის. საცა თაფლია, ბუზიც იქ ეტანება, თორემ მარტო ლამაზი ქალებისთვის ვინ გიყი ჩამოვა ამერიკიდან, იაპონიიდან ან ტფილისიდან?! შენ ფული სთქვი, თორემ ლამაზი ქალები ყველგან თავსაყრელია.

— იმიზა მოდიან აქინე ყოველი ქვეყნიდან ლამაზი ქალები, რომე პარიზში ბრეველი ფულია!—წაიჩურჩულა ჩუმმა ბესომ.

— ლონდონს და ნიუ-იორკს პარიზზე მეტი ფული აქვთ, —ჩაერია ყორანაშვილი:—მაგრამ ლამაზი ქალებიც, ფულიანი და უფულო ხალხიც უფრო პარიზს ეტანებიან. თქვენი რა მოგახსენოთ, მე კი ვერც ასი ათასი მზეთუნახავი ჩამომიყვანდა ამ სიშორეზე.

— მაშ რეიზა ეტანება მთელი ქვეყანა ამ ქალაქს?—ჰკითხა კვაჭიმ.

— ლამაზი ქალები მხოლოდ ერთი კუთხეა პარიზისა. ჩემის დაკვირვებით, უნდა გითხრათ, პარიზში ლამაზ ქალებს გაცილებით სჭარბობენ ლამაზი მამაკაცები. ამასვე ამბობენ აქაური ქალებიც. პარიზს მეორე, მესამე, მეხუთე და მეათე კუთხეც აქვს. ეხლა რომ აგისხნათ, სიტყვა მეტად გამიგრძელდება. გარდა ამისა, ჩემს ნათქვამს გაგებით გაიგებთ, მაგრამ გრძნობით ჯერ ვერ იგრძნობთ. ჯერ-ჯერობით იცხოვრეთ და ყველაფერს დააკვირდით, მერე თვითონ მიჰხვდებით და იგრძნობთ იმისს ჯადოს და თილისმას და დარწმუნდებით, რომ მართლა ყველას ორი სამშობლო ჰქონია: ჯერ თავისი საკუთარი და მეორეც—საფრანგეთი.

მანქანით კოშკის მეორე სართულზე ჩამოვიდნენ, სადაც გამართული იყო რესტორანები; ისაუბმეს და წავიდნენ ლუვრის დასათვალიერებლად.

ალექსანდრეს ხიდზე რომ შესდგნენ, კვაჭიმ დაკვირვებით გასინჯა მისი საუცხოვო მოკაზმულობა: ძეგლები, ბოძები, მარმარილო, ოქროს ვარაყი, ნაჭედი რკინა და ბრინჯაო, მერე ამხანაგებს მიუბრუნდა:

— მთელს საქართველოში ამის ბადალს ვეფერს იპოვით.

— ქუთაისის თეთრი ხიდი მაგონდება, ჰა-ჰა!

— ასეთი ხიდი არც ევროპაში მოიპოვება, არც რუსეთში,— განმარტა ყორანაშვილმა.

თანხმობის უუზარმაზარმა რვაკუთხიანმა მოედანმა კვაჭი ერთხელ კიდევ მოიყვანა ალტაცებაში. იმის რვა კუთხეს ამშვენებდა საფრანგეთის რვა დიდი ქალაქის ძეგლი. სტრასბურგის ძეგლს გლოვის ნიშნად შავი ჰჰქონდა შემოხვეული. მოედანის შუაში ორი საუცხოვო აუზი იყო გაკეთებული. იქვე აღმართულიყო ოცდაათი ადლის სიმაღლე ქვის სვეტი—ლუქსორის ობელისკი, ნაპოლეონისგან ეგვიპტედან გადმოტანილი.

— ამ მოედანზე დიდი რევოლუციის დროის გილიოტინა იდგა,—მისცა ცნობა ყორანაშვილმა.—აქ მოსჭრეს თავი ლუი მეფეს და, ვინ იცის, კიდევ რამდენ ათასს.

კვაჭი ჟრუნტელმა აიტანა და საჩქაროდ გაბრუნდა.

გაიარეს ძველი მეფეების ბაღი—ტიულიერი, ტრიუმფის კამარა და შევიდნენ ლუვრში.

ჯერ ქვემო სართულში ქანდაკებას ჩაუარეს. დარბაზს დარბაზი მისდევდა, ეპოქა—ეპოქას, ქვეყნის ერთი კულტურა—მეორეს. კვაჭი ყურს აღარ უგდებდა. უთვალავ ქანდაკებათაგან შიშველ ქალებს არჩევდა, სხვებს კანოვას ნათალს ამჯობინებდა, იმის ტიტვლებს ყოველ მხრიდან უვლიდა, აკვირდებოდა და თანდათან გატაცებით და თაყვანისცემით იტენებოდა.

როცა ელინურ დარბაზში შევიდნენ და დაათვალიერეს ღვთაებრივი სკოპასი, მირონი და პრაქსიტელი, როცა იხილეს ზეციური აფროდიტები და ვენერები—მილოსელი, ჩაკუნტული, უფეხონი, უხელონი და უთვალონი, მეტის მღელვარებისგან გატენილმა კვაჭიმ წამოიძახა:

— ნეტავ რომელ ხელს გაუკეთებია აი მშვენიერი ქალები! ბესო, ერთი შეხე მაი უთავო და უხელო ჩაკუნტულ ვენერას. დაადე ხელი თეძოზე და გეიგე, ცოცხალია მაი თუ მართლა მარმარილოა?.. რაო, ხელის ხლება არ შეიძლებაო? კაი, მარა... ღმერთო მიშველე! რავე გააკეთა ისთე ვინცხა ქვის მთელელმა ბერძენმა აი ქალები, რომე მაი ქვას ცოცხალ ხორცის სუნი და სითბო ასდის! ბესო, წა, გე-

ნაცვა, გეიგე, რავა გაჰყიდიან აი, ამ ვენერას, მილოსელს? კაი რამე ყოფილა, ალბათ ვინცხა პოლონელის ან რუსის თავადი მილოსკის ცოლი იქნებოდა; თუ ათას ფრანკზე მეტი არ დაგვიფასეს, ვიყიდი და ჩემს ბინაზე კიბესთან დავდგამ, მოტეხილ ხელებსაც გავაკეთებებ, ერთ ხელში ყვავილებს ან ყანწს ჩავუდებ, მეორეში ელექტროს ლამფას დავაჭერიებ. მე შენ გეტყვი, ვერ დაამშვენებს კვაჭანტირაძეს სასახლეს თუ?!

მერე მიჰყენენ იმ უზარმაზარ შენობას და სამი საათი ქუდმოვლევინი, გაშტერებულნი და თვალდაბრეცილნი დარბოძნენ. მხოლოდ ყორანაშვილი იყო გულშევიდად, რადგან ყველაფერი ათჯერ ჰქონდა ნახული და მონელებული. დაირბინეს გალერეები აპოლონის, ლჰორლოჟი, ყვავილებისა და ძველი ტიულიერი.

აპოლონის დარბაზში ერთს შეშაბადიან ყუთს კვაჭი მუსუსივით მიეკრა და აღარ მოჰშორდა: თვალები აენთო და დაებრიცა, გული აუკანკალდა და მთელი სხეული აუძაგძაგდა. იმ ყუთში ეწყო მტრედის კვერცხის ოდენა რამოდენიმე თეთრი ბრილიანტი, ნაპოლეონის მახვილი, ისიც მთლად ბრილიანტებით მორთული, და მრავალი სხვა ფასდაუდებელი განძეულობა. იგი ყუთი ისე იწოდა და ჰლაპლაპებდა, როგორც კვაჭის თვალეები იმ წუთში. კვაჭიმ მაშინვე მიიხედა-მოიხედა. ერთი დარაჯი არხეინად დასეირნობდა დარბაზში. აიშალა და აცქმუტუნდა კვაჭი. ჯერ ყორანაშვილს ჩააცივდა, მერე იმ დარაჯს ჩაუმტვრია:

— კომბიენ კუტ სეტ შოზ, სილ ვუ პლე (რამდენი ელირება ეს ნივთები)?

— სე პა, მესსიე; ონ დი კარანტ უ სენკანტ მიიონ (არ ვიცი, ბატონო; ამბობენ, ორმოცი ან ორმოცდა ათი მილიონია).

ძლივს მოსწყდა კვაჭი იმ განძეულობას. მას შემდეგ დაბნეული, დარეტიანებული და ჩათქვრებული დადიოდა, თითქოს იმის თავში ეშმაკებმა დაიბუღესო, თითქოს იქ რაღაც აზრი მწიფდებოდა, იკვანძებოდა და იხლართებოდაო.

— აი, შედევრები, მსოფლიო მხატვრობის დარჩეული ნიმუშები. — განაგრძობდა ყორანაშვილი: — დავიწყეთ იტალიურ რენესანსიდან.. აი, კორრეჯიო... ეს ტიციანია.. ეს არის პერუჯიო... აი, ნაზი, რომანტიული ბოტიჩელიც... აჰა, ლეთაებრივ ლეონარდო დევინჩის ჯიოკონდაც.

— აია ჯიოკონდა? — გაიკვირა კვაჭიმ: — აი იყო, შარშან რომ მეიპარეს?.. იმე, თლა სულელი ყოფილა მაის ქურდი! რა ღირს აი სურათი?

— უფასოა, არ გაჰყიდიან, ხოლო მცოდნენი ერთ მილიონს აფასებენ. მილოსელი ვენერაც ამდენივე ეღირება.

— იმე, რამდენი სულელი ყოფილა ქვეყანაზე! ათ მანეთს არ მივცემ მაგაში. შეხედე, ბესო, შეხედე, რაღა დოუბრეცია თვალები! აჰ, თლა სულელები ყოფილან, თვარა ვინ ტუტუცი მისცემს ვინცა კაროჲნას სურათში თუნდ ას მანეთს? ნიძლავს დაედებ, რომე ას მანეთად დღესვე ამაზე ლამაზს ხუთ ცოცხალ ქალს ვიშოვი, მაგ „კარტიჩკაში“ რაღა მივცემ მეტს!

— ვაა, ერთი ნახეთ რაღა, აქ რა ამბავი ყოფილა! — გააწყვეტინა კვაჰის სედრაკამ მეორე დარბაზის კარებიდან.

შეუხვეის ფრანგულ მხატვრობის დარბაზში, სადაც ტიტველი ქალები უზვად იყვნენ კედლებზე გაბნეული.

— როზა ბონნერი... პრუდომი... დელაკრუა... ვატტო... მეისონიე... — განაგრძობდა ყორანაშვილი. მაგრამ მას ყურს აღარ უგდებდნენ, რადგან სამივენი შემოეხვეინენ კუთხეში მიწოლილ ენგრის შიშველ მხეველს, უსისხლოს, უძვლოს, ფამფალას, ფაფუკსა და ცომ-ცომას.

— ვაა, ერთი ამის გავას შეჰხედე და! — სცქმუტავდა სველ-თვალა სედრაკა.

— ქალიც აი ყოფილა და სურათიც, ასეთი ცოცხალი ქალიც ათასი მანეთი ღირს და სურათიც.

— ცოცხლისა რა მოგახსენოთ, ხოლო ათას მანეთად ამ სურათის ასლს, გააკეთებენ. აი, მხატვარიც აქვე გახლავთ.

იქვე სამი მხატვარი მუშაობდა. სამივენი ასლებს აკეთებდნენ. ჰკითხეს ერთ-ერთს, მორიგდნენ, მისამართი მისცეს და გზა განაგრძეს.

— აი, ესპანური მხატვრობა... მურრილიო... ველასკეზი... გოია... ეს ინგლისური სკოლა გახლავთ: რეინოლდსი... რესკინი... აი, ფლამანურ-ჰოლანდიურიც: ვან-დეიკი... რუისდალი... რუბენსი... აი, გენიოსი რემბრანდიც...

გაბო და სედრაკა ანთეს და აახურეს რუბენსის დედაკაცებმა: ყველანი ჩასუქებულნი, ჩაქონებულნი, მონუმენტალური, წითურნი და თეთრნი იყვნენ, ვითარცა ოდნავ ღვინო-ნარევი რძე.

კვაჰის ქანცი გამოელია, თვალებს პბლიტავდა და ფეხებს ძლივს-ღა მიათრევდა.

— დაახლოვებით მესამედი მოვიარეთ. დანარჩენსაც ეხლავე თვალი გადავაფლოთ. მერე, თუ გნებავთ, რომ ცოტაოდენი მაინც

დაიხსომოთ, ორი კვირა მაინც უნდა იაროთ! — ურჩია ყორანაშვილმა.

— აჰ, აჰ, აჰ! — ჩაიქნია ხელი კვაჭიმ. — მაი საღ შემძლია, ამისთვის კი არ ჩამოვსულვართ აქინე. წვედიღო, კმარა.

გავიდნენ. რამდენიმე ეზო გაიარეს, მოედანი გადასჭრეს და იქიდან გაჰხედეს ერთ ვერსზე გაქიმულს ნათალ ქვის ლუვრს, რომელიც გარდი-გარდმო გადაჭრილი იყო ქუჩებით; იმის ეზოში და ალაყაფის კარებებში ომნიბუსები და ავტობუსები დადიოდნენ.

— ნეტა გამაგებია, გასცელის თუ არა ფრანცია საქართველოზე აი შენობას ყოლიფერი სიმდიდრით, აქინე რომ ალაგია? — თითქმის თავის თავს ჰკითხა კვაჭიმ.

ავტო დაიჭირავეს და გარშემოუარეს შატლეს და ბერნარის თეატრებს, სენ-ჟაკის კოშკს, ქალაქის საბჭოს, პარიზის ლეთისმშობელს და იქიდან ლათინურ უბანში გავიდნენ.

— აი, სორბონა... აი, საფრანგეთის კოლეჯი... სენ-ჟენევიევის წიგნთსაცავი... აი, განთქმული პანთეონი. იმის წინ რომ ბრინჯაოს ძეგლი სდგას, საფრანგეთის სახელოვან მოქანდაკე როდენის ნამუშევარია. იგი გამოჰხატავს ადამიანს, რომელიც აზროვნებს.

ბრინჯაოს ბუმბერაზი ადამიანი იჯდა. ფეხი ფეხზე გადაედო, ნიკაპი მუშტზე დაებჯინა და ისე მძლავრად, ისეთის ჟინითა და ნებისყოფით ჰფიქრობდა, რომ ფეხის ძარღვებიც კი დაქიმული ჰქონდა, თითქოს ფიქრი იმ ძარღვებსაც აწევბოდაო, თითქოს ძალას ატანდა და იშველიებდაო.

კვაჭი ბრინჯაოს ადამიანს დააცქერდა და სთქვა:

— რაცხა დიდ კომბინაციას აიმასქნებს აი კაცი. ნეტა მაჩვენა აგი, კაი ამხანაგი გამევიდოდა.

— აი, ლუქსემბურგის და კლიუნის მუზეუმებიც, ვნახოთ.

— აჰ, დევილალე, კმარა! აწი შევიდეთ კარგ რესტორანში და ვისადილოთ.

დიუვალთან შევიდნენ. კვაჭიმ იტკიცა:

— რაა აი! არ ვარგა, რაცხა სტუდენტების სასადილოს ჰგავს. აქინე უკეთესი აფერია?

ყორანაშვილმა არ იცოდა, კარგი და ცუდი რესტორანების არაფერი ესმოდა, რადგან თვითონ, ისიც ზოგჯერ, ერთ ფრანკიან სასადილოში იკვებებოდა.

— აჰა, მაშ ჩვენს ოტელში წვედიღო... რაო, გრცხვენიათ? ტანისამოსი არ გაქვთ? აჰა, მაშ მშვიდობით ბრძანდებოდეთ. ხვალ გვნახეთ.

და ავტოთი წავიდნენ, ხოლო მადა-მოსული ყორანაშვილი თავის მანსარდში დაბრუნდა.

აქა გამოცდილ იდელსონის მსჯელობანი.

მეგობრებმა რედინგოტები ჩაიცვეს, მკერდზე თითო ხრიზანტემა მიიკრეს და სასადილოში ჩავიდნენ.

სასტუმროს პატრონი და მოურავი მაშინვე ახალ სტუმრებს ეახლნენ, მოწიწებით მოიკითხეს და შთაბეჭდილებანი გამოჰკითხეს. წყნარი, მშვიდობიანი, ჩუროხულიანი და მშრალი რესტორანი იყო: არც ქეიფი, არც სადღეგრძელო, არც სიმღერა.

საუზმე რომ გაათავეს, კარებში დაღვრემილი ისაკა იდელსონი დაუხვდათ. ისაკამ უმაღლესი სიძვენით ტყვედ ჩაიგდო და ავტომატით მოიტაცა.

— ა ლონშან, სილ ვუ პლე!

იდელსონმა კვაჭის თვისი ამბავი მოკლედ უამბო. ადესიდან გაძევებული ცოლ-ქმარი პარიზში ჩამოსულიყვნენ. ისაკამ თან ბლომად წამოიღო ფული.

— ის ფული უდარდელად მაცხოვრებდა, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ მე ურია გახლავართ. ურია კი, თუნდ მილიონები რომ დააყარო, უსაქმოდ ერთ დღესაც ვერ გასძლებს. ვერც მე მოვისვენე. ავიღე და ოქროულობის უზარმაზარი მალაზია გავხსენი. წავაგე. დროზე თავს ვერ ვუშველე, დავიჟინე და საქმეს ბოლომდის გავყევი.

— დავიჯერო, რომ ისაკა იდელსონი გაკოტრდა?

— გაკოტრდა. იმდენი ძლივს გადავარჩინე, რომ რებეკას პატარა სახელოსნო გავუმართე.

— მაშ რებეკა ეხლა მუშაობს?

— ორივენი ვმუშაობთ. ერთი ობოლი ძმის წულიც მყავს. ისიც მუშაობს. რების ძალიან გაუხარდა თქვენი ჩამოსვლა.

— ვნახავ, შეჰველად ვნახავ.

გრანდ-არმეის ხეივანს დაჰყვნენ. ბულონის ქალა-ბალი გადასქრეს და ლონშანის სადოღზე გავიდნენ, რომელიც უკვე ხალხით იყო სავსე. მერე რამდენი და როგორის ხალხით! კვაჭის ანგარიშით ოცი ათასი სული მაინც იქნებოდა. აქ იყო პარიზის „ბომონდი“ და „ტუ პარი“ (რჩეული, მთელი პარიზი).

თვალუწვდენელი მინდორი ცოცხალი ყვავილების გირლიანდით იყო შემოვლებული; იქაურობა აკუნწულულ ფუტკარივით ჰბზუოდა და ჰფუსფუსებდა. კვაჭის ხარბმა თვალებმა ორიოდ საათშიც ვერ მოასწრო ქალთა უღევი ზღვის დაშრეტა. სამაგიეროდ, როცა დოღი გათავდა, ისაკამ ხერხი ასწავლა: ბულონის ქალა-ბალში გზის

ნაპირას დიდი „არმენოვილის“ კაფე-რესტორანი იდგა. „ბომონდს“ იმ გზაზე უნდა გაეგლო, ხოლო მოქეიფე პარიზს იმ კაფეში უნდა შეესვენებინა „აპერეტივის“ (მცირე დასაღვეის) მისართმევად, ერთ-მანეთის საჩვენებლად და სანახავად.

კვაჭიმ ჯერ საჯდომი ჯიშინი ცხენი იყიდა, რომელმაც იმ დღეს ლელო გაიტანა, და მერე იმ რესტორანს მიაშურა. დასხდნენ, ნაყინვი მოითხოვეს და გაუთავებლად ისევს მალამო აფხანებულ გულზე და ასვეს ტკბილი წყალი თავიანთ ხარბსა და წყურვილიან თვალებს.

მართლა მთელმა პარიზმა მათ თვალ-წინ გაისეირნა, რამდენიმე ათასმა ცხენოსანმა, ავტომ, ფიაკრმა, ლანდომ, კარეტამ და კებმა წინ გაუარეს კვაჭის, რომელიც იმ რჩეულთა შორის რჩეულებს ჩაიციებოდა ჰსინჯავდა და აცქერდებოდა, ხოლო მეტად ლამაზს და კარგად მოყვანილ ქალებს თვალებით ტანისამოსს ჰხდიდა, თან ისე კობტად და მარდად ჰხმარობდა მონოკლს, რომ იმის მასწავლებელს — კარის მინისტრს ბარონ ფრედერიქსსაც შეჰშურდებოდა.

უკვე კარგად დაგეშილი გიდი ისაკა გზა-კვალს უკვლევდა:

— აი, პრეზიდენტი პუანკარე... ესენი ელჩები არიან: რუსეთის... გერმანიის... ინგლისისა... აი, მინისტრები და ნამინისტრალნი: — სარრინი, კაიო, კლემანსო... აი, მილიონერებიც: შოშარი... როტშილდი... გირში... დიუვალი... აი, მეფე ფოლადისა... მეფე სახლებისა... მეფე ბანკებისა... აი, ცხენით მოდის გენერალი ჰალიფე. ხომ გაგიგიათ ჰალიფეს შალვარი? ამ კაცმა პარიზში დახვრიტა რამდენიმე ათასი კომუნარი... აი, ჰერცოგი... თავადი... მარკიზი... ბარონი... გრაფი... აგერ, ხელოვანნი და ჟურნალისტები: სტენლეი... მარსელ პრევე... კალმეტი... სარა ბერნარი... როჟანი... ლოზანი...

თან მოკლედ მათს თავგადასავალს და ინტიმურ ამბებს მოუთხრობდა. მერე იმ ხალხსაც მოუბრუნდა, რომელიც ამ რესტორანში შემოვიდა:

— აი, ეს ქალები ცოცხალი მოდელები არიან. მოდეების მალაზიები უფასოდ აცმევენ, ყველგან ჰგზავნიან და ასეთის ხერხით აჩვენებენ ქვეყანას ახალ მოდას და თავიანთ ნამუშევარს... აი, ბარონ გრევეს საყვარელი... ეს კონდეს საყვარელია... ეს კიდევ...

და ათიოდე ხანშესული დედაკაცი აჩვენა და ამდენივე მილიონერი დაასახელა.

— როგორ? — გაიკვირვა კვაჭიმ: — ასეთი ხნირი დედაკაციები? ახალგაზრდები ველარ იშოვეს იმ მილიონერებმა?

— ა, ა! — გაიღიმა იდელოსნმა: — გეტყობათ ახალგაზრდობა და გამოუცდელობა. პარიზის დემი-მონდი არ მიიღებს ახალგაზრდა ქა-

რაქუცას, გამოუცდელს, გაუხედნავსა და თავისს ხელობაში უსწავ-
 ლელს. ასეთი ახალგაზრდა ქალი — ქარაფშუტა, ალტაცებული, კე-
 კლუცი, დაუდგრომელი, კისკასიანი და ცეცხლიანი თავისს ხელობას
 სტუდენტების ყავახანაში იწყებს. ამ მხრივ პარიზი ორ ქვეყნად
 არის გაყოფილი: სენის გაღმა და გამოღმა, ლათინური უბანი და
 მონმარტრი. ახალგაზრდა ქალი გაღმა იწყებს და გამოღმა ათავენს;
 იქ ინათლება, აქ კი ჰასაკში შედის და ფესვებს იკეთებს; იქ ჰხნავს
 და სთესავს, აქ კი იმკის; გაღმა იგი ქალია, გამოღმა კი დედაკაცია;
 გაღმა მას სტუდენტები სიყვარულს ასწავლიან, გამოღმა კი იგი თვი-
 თონ გამოდის ოსტატად და პროფესორად; ლათინურ უბანში ქა-
 ლის სიყვარული მორცხვად იღიმება, კისკისებს, ზოგჯერ ნაზად იც-
 რემლება და გულის ლიტინსა და ცელქობას მისდევს, ხოლო მონ-
 მარტრში დედაკაცი მძლავრის ხმით იცინის და ხარხარებს; მისი
 დარდი ჰლმუის, მისი სიყვარული ჰყმუის, მისი ვნება ჰბლავის... გაღმელ-
 თა ალერსი ნიავია, გამოღმელთა კი გრიგალია; იქაურთა ვნება
 ალია, აქაურთა ნაკვერჩხალია; კეკლუც ქარაქუცებს ვარდის და იის
 სუნი ასდით, მონმარტრის დედაკაცებს და მილიონერების საყვარელებს
 კი მწნილისა და... და კამამბერის ან როკფორის ყველისა, ან კი-
 დევ... რაო, როკფორის ყველი ჯერ არ გინახავთ? გარსონ!
 მოიტა ორი როკფორი და ორი დაობებული კამამბერი... ჰო, იმას
 მოგახსენებდით. ვის აქვს მილიონები? მოხუცებს. მაშასადამე, რჩე-
 ული დედაკაცებიც იმათია. ქალს კობტა ტუჩების და ლამაზი თვა-
 ლების გარდა ჰქუა და ხასიათი უნდა ჰქონდეს. ჩემისთანა ხანში შე-
 სულ ადამიანს არ უყვარს პრანჰია, ქარაფშუტა, კისკისა, ანცი, კა,
 პრიზიანი, ცრემლიანი და ყბედი კაჰკაჰი; ჩვენ გვირჩევენია დინჯი-
 წყნარი, ნაცადი, ბებერი, ანგარიშიანი და ბრძენი ყორანი. დიად,
 ამას მოგახსენებთ მე, ადესელი ურია, უკვე დამთავებული იდელ-
 სონი, რომელმაც ნახევარი საუკუნე იხეტილა ამ ქვეყნად და ყვე-
 ლადერი ჰნახა, გაიგო, გამოსცადა და შეიგნო. ერთი მტკაველი მი-
 წა არ დამრჩა უნახავი. ცხრა ენა ვიცი, ცხრა ხელობა მაქვს ნაცა-
 დი. აი, კამამბერი და როკფორიც მოიტანეს. აბა, იგემეთ და უსუ-
 ნეთ... ამის სუნი ასჯერ სცობია უბიგანს და ლორიგანს... მიირთვიეთ,
 ნუ იჰმუხვნებით. როცა შეეჩვევით, ჯიბეშიც კი აღარ გამოილევთ.
 ხომ ასდის ამ ყველს დედაკაცის სუნი? ხომ ასდის დედაკაცსაც ამ
 ყველის სუნი? ასდის, განა!. აგრე.. ჰო, იმას მოგახსენებდით: ცხრა
 ხელობა მაქვს მეთქი. ჯერ მესაათე ვიყავი ადესაში, მერე რევოლუ-
 ციონერი. ნუ გიკვირთ, ესეც ხელობაა, მეტად სახიფათო და უმა-
 ლური. ოცდაათი წლის წინად ამერიკაში გავიპარე ციმბირიდან.

ბოსტონში ნაგვის და ჩვრების უტილიზაციის ქარხანა მქონდა, კლონ-
დაკში ოქროს ვეძებდი, ვირგინიაში ბამბის პლანტატორობა და-
ვიწყე, კუბაში შაქარს ვაკეთებდი, გრენლანდიაში თევზს ვიჭერდი,
ალიასკაში ვნადირობდი, პრეტორიაში აღმასებს ვთხრიდი, ზანზი-
ბარში სპილოს ძვლით ვვაჭრობდი და ცეილონზე ზღვის ძირში მარ-
გალიტებს ვკრეფდი. ათიოდე ხზვა საქმეც მქონდა. ბოლოს, ისევ
ადესაში დავბრუნდი და ხუთ საქმეს მოვიკიდე ხელი. დანარჩენი
თქვენც იცით: სიბერის დროს ისევ გავბრწყინდი და რევოლუცი-
ონერებს ავეყევი. ხა-ხა! კატორლას მხოლოდ თქვენის წყალობით ავ-
ციდი. ბედმა ისე გამიღიმა, რომ ციმბირის მაგივრად ისაკა იდელ-
სონმა პარიზში ამოჰყო თავი, ფულიც ბევრი წამოიღო, მაგრამ...
ჰო, იმას მოგახსენებდით: ხუთჯერ მილიონერი გავხდი, ათჯერ გავ-
კოტრდი, ხოლო ეხლა... ეხლა თქვენისთანა პატიოსან ხალხს კუდში
დავდეგ და ასე ვმოულობ ჩემის ოჯახისთვის ერთ ლუკმა პურს.

კიდევ დიდხანს უგდებდნენ ყურს გაოცებული და პირდაღე-
ბული კვაჭი და მისი ამხანაგები მოხუც ისაკას, რომელსაც მართლა
ყველაფერი ენახა, გაეგონა და გამოეცადა.

ისევ ჩასხდნენ ავტომობილში და მოირბინეს პარიზის ზოგი
მიდამო: სევრი, სენ-კლუ, 'კურბევუა და კლიში. საღამო ჟამზე კაფე-
რიშის დერეფანში დასხდნენ და თითო გრენადინი მოითხოვეს. ჩა-
ლით სვამდნენ იმ სასმელს და დიდ ბულვარებს ათვალეერებდნენ.

მზე ჩასავალს იყო. მადლენის მხრით ცაზე უცნაური ღრუბელი
მოსჩანდა, რომელიც საარაკო ფრთა-გაშლილ წითელ ფრინველივით
თავდაღმა მიეშურებოდა. იმ ცეცხლოვან ფრინველს თითქოს ნისკარ-
ტით ეჭირა უზარმაზარი წითელი ბურთი, წითელი მზე, რომელმაც
ის უთავბოლო ბულვარი—მაღალი შენობები, ხეივანი, ხალხის და
ასნაირ ეტლების მღელვარე ზღვა ალის ფერით შეჰღება.

ალაგ-ალაგ ფანჯრების და ვიტრინების დიდრონი მინები წი-
თლად იწოდნენ და სისხლით ჰლადლადებდნენ; ჰაერი ოქროს ნისლით
გაიჟღინთა და ამ ნისლში ქალ-ვაჟთა ცოცხალი ტალღები დასცუ-
რავდნენ.

ვინ არ ერია იმ ტალღაში! მდიდარი, ღარიბი, რანტიე და მუ-
შაკი, სახლისკენ მინაჩქარი მეოჯახე და უსაქმო ფლანიორი, სნობი
და მათხოვარი, სევდიანი და უღარდელი ფრანგი და—ვინ იცის, სა-
იდან, რისთვის ან რომელ ტალღით მოტანილი—არუსი, ინდოელი,
არაბი, ინგლისელი და ამ ქვეყნის ყოველი კუთხიდან მოგლეჯილი
ბედის მაძიებელი.

კვაჭი რალაც უცნაურ სულის ღიტიანს და გულის ფრიალს ჰგრძნობდა: ირგვლივ ყველაფერს ხარბად აცქერდებოდა და ამ გაუგებარ აღმაფრენის და სიტყვობების გასაღებს ეძებდა. ბოლოს, იგი იდუმალემა რომ ვერ გახსნა, ისევ ისაკას მიუბრუნდა:

— ისაკ აბრამი! ხშირად ყოფილვარ ასეთ საღამოს ნევის პროსპექტზე; ვენის რინგშტრასსე და პრატერიც მინახავს; დარიც ასეთი მშვენიერი იყო, არც ხალხი ყოფილა ნაკლები, მაგრამ... მაინც... მაინც არ მესმის მიზეზი ამ ბულვარების განსაკუთრებულ შვენებისა.

— ხა!—ჩაიციან ისაკამ.—მე ათჯერ მეტი მინახავს: ბერლინის ფრიდრიხშტრასსე, რომის კორსო, ლონდონის პიკადილი, მადრიდის პრადო, ნიუ-იორკის მეხუთე ხეივანი, დელი, ქაირი, ტონკინი, ჩრდილოეთი და სამხრეთი, აღმოსავლეთი და დასავლეთი, მაგრამ ამისთანა ჯადოსანი ქალაქი არც მე შემხვედრია. მიზეზი? ოცი წელიწადი ვეძებდი მიზეზს, ბოლოს, ძლივს მივაგენი. ხა! აბა შეხედეთ ამ შენობებს. გინახავთ სადმე უკეთესი?

— ვენის შენობები სჯობია. უფრო ახლები, ფერადიანები და კოხტები არიან.

— რაც მართალია, მართალია! ეხლა შეხედეთ ამ ცას, შეიშნთქეთ ეს ჰაერი.

— ვენის ცა და ჰაერი უფრო სუფთაა, უფრო ნაზია.

— ეგეც მართალია. გადაჰხედეთ ამ ხალხს.

— ვენის ხალხიც ასე სუფთად, ასე კოპწიად და კოხტად არის ჩაცმული.

— დიად, უფრო კოხტად და უფრო სუფთად. ეხლა ქალები შეადარეთ. ქალი ყოველ ხალხს ამშვენებს, იგი დიდი ჯიშინი ვარდია მინდვრის ასკილთა თაიგულში; იგი ცისკარია მკრთალ ვარსკვლავებით მოჭედილ ცაზე; იგი უულამაზესი სამკაულია ყოველ ოჯახის, ქალაქისა და ხალხისა! ეხლა შეადარეთ ვენელი და პარიზელი ქალები.

— ვენელი ქალები? უფრო ტანადნი, თვალადნი და ჯიშინანი არიან, ხოლო აქაურები უფრო... უფრო...

და სიტყვა რომ ვერ იპოვნა, თითები აცმაცუნა.

ისევ ბებერი იდელსონი მიეშველა:

— უფრო მალხაზნი, კეკლუნი და კოპწიები არიან, არა? პარიზელებს თვალში, მიხვრა-მოხვრაში და სისხლში უღეველი აქვთ ღვთაებრივი ცეცხლი, პილპილი, გემოვნება, შნო, მეტად მახვილი ჭკუა, ყნოსვა მშვენიერებისა და უნარი სიცოცხლისა. მაშ სად არის

საიდუმლოება პარიზის მიმზიდველობისა? მოგახსენებთ: აქაური ჰერი და ცხოვრება დაბანგულია, რაღაც თილისმით არის გაქლენილი, რაღაც იდუმალის ძალით არის მოჯადოებული. რა ჰქვია ამ ჯადოს, ამ თილისმას? ხალხის სული და სისხლი,—აი, მარტივი საიდუმლოების გასაღები.

— მაშ ფრანგებს სხვანაირი სისხლი ჰქონიათ!—ირონიით წამოიძახა კვაჭიმ.

— უეჭველად! დაუჯერეთ ბებერ ისაკას. ყველას რომ ერთნაირი სისხლი ჰქონდეთ, ერთნაირი ექნებოდათ ენაც, კანონიც, ტანიც, სარწმუნოებაც, ზნეობაც და ჩვეულებაც. იდეალსონი მეცნიერი არ არის, მას გიმნაზიის კარებიც არ უნახავს, სამაგიეროდ მან მთელი მსოფლიო მოიარა; მას აქვს თვალი, სმენა, დაკვირვება და ტვინი; მან ყველაფერი ჰნახა, მოისმინა და გაიგო. ჰკუას არ წააგებთ, ბებერ იდეალსონს დაუჯერეთ მეთქი!.. ჰო, იმას მოგახსენებდით. ღმერთმა რომ ფრანგი გააჩინა, ძარღვებში ცხელი სისხლი ჩაუსხა, მკერდში ცეცხლ მოკიდებული გული ჩაუდო და თავში კარგად გარეცხილი ტვინი ჩაულაგა, თან სიცოცხლის უნარი და მშვენიერების ალლოც მისცა და ზედ პილპილიც წააყარა. ამ ხალხმაც აიღო და იგი ალლო, უნარი, ცხელი სისხლი და სული გარეთ გამოიტანა, ყველგან მიაბნ-მოაბნია და აი, ამ ბულვარსაც, შენობებსაც და ჰაერსაც თვისი ბეჭედი დაჰკრა და დაამჩნია. მორჩა და გათავდა! ამას მოგახსენებთ მე, ბებერი ისაკა იდეალსონი! დიად, ამას მე მოგახსენებთ, მორჩა და გათავდა!

კიდევ დიდხანს ასწავლიდა კვაჭის ბებერი იდეალსონი ბებრულ ჰკუა-გონებას და თანაც ხშირად მავალეებზე უთითებდა:

— აგერ, დიდებული არტისტი მუნე სიუღლი... აი, გიჟი ლებოდი, სახარის მეფე, გაკოტრებული მილიონერი... აი, „ფოლი ბერჟერის“ პრიმადონა... აგერ გულდი—ამერიკელი მილიარდერი, რომელსაც ძაღლებზე, დოღზე და ცხენებზე მოეშალა ტვინი... ეს გაპარსული ჯენტლმენი ჩეკლტონია, უუდიდესი ინგლისელი მოგზაური გახლავით...—ისაკა უცებ წამოხტა და დაიძახა:—რახილ! რახილ! დაიცა, ჩემო პატარავ, დაიცადე, მეც მოვდივარ!—ისევ კვაჭის მოუბრუნდა და უთხრა:—ის ქალი ჩემი ძმის წულია, შესანიშნავი მუსიკოსია. მოგეწონათ, განა? გავაცნობთ, უეჭველად გავაცნობთ. ეხლა კი გიახლებით. მშვიდობით იყავით! ხვალამდის!

და პატარა ისაკა უმაღ ხალხის ზღვამ ჩაჰყლაპა. კვაჭიმ და იმისმა მეგობრებმა ჯერ რახილს გააყოლეს გაკვირვებული თვალი, მერე ერთმანეთს გადაჰხედეს. ბოლოს, კვაჭიმ სთქვა:

— მაი ქალი პაპა ჩემს ხუხუასაც გააგიჟებს. ბებერი ისაკა, მგონი, რაცხას აპირებს. ვნახოთ.

აქა ამბავი სალამურთა დათვალოერებისა და ძველი სი- ყვარულის განახლებისა.

მეგობრებმა გრანდ-ჰოტელში ისადილეს და მერე პარიზის ლამის გასართობებს მოედგნენ.

დაიწყეს ლათინურ .უბნიდან. შეიხედეს ამერიკულ ბარში, „სუფლოში“, „დარკურში“, მერე ჩაჰყენენ სევასტოპოლის ბულვარს, იქიდან ჩავიდნენ „ფოლი ბერკერში“, მოითხოვეს კონსომასიონი, ჰნახეს ნახატი ქალები და მოისმინეს დღიური „რევიუ“, თუმცა მისი ბევრი ვერაფერი გაიგეს, რადგან იგი აშენებული იყო სიტყვების თამაშზე, ხოლო მის გასაგებად საჭირო იყო ფრანგულის ზედმიწევნით ცოდნა.

კვაჭიმ, იქაურთა ცეკვას და მიხვრა-მოხვრას რომ დააკვირდა, პეტერბურგის „არკადია“ გაიხსენა, შეადარა და სთქვა:

— თეთრი დათვი და ქურციკი მაგონდებიან.

იქიდან ადრე გამოვიდნენ, „ოლიმპიაშიც“ შეჰყვეს ცხვირი და მერე ნელ-ნელა მონმარტრის აღმართს შეუდგნენ, რომელიც მხოლოდ შუალამეზე იღვიძებდა, თან კაბარეებში იხედებოდნენ, თითო სასმელს გადაჰკრავდნენ და ახალ-ახალ სანახავებით ითრობოდნენ.

გაიარეს ათიოდე კაბარე, ჰნახეს „მონიკო“ და „ლაპრინსესი“ და, ბოლოს, „მულენ რუჟს“ მიადგნენ.

ქარის ჭრელი დარაჯი, მეტრ დ'ოტელი და კაჰკაჰივით თეთრგულა ფრაკოსანნი ლაქიები ღიმილით და მოწიწებით დაუხვდნენ, ხალხით გაქედულ უხარმაზარ დარბაზში შეიყვანეს და საპატიო ლოჟაში შეაცილეს.

იმავე წამს ორკესტრმა რუსული სამეფო ჰიმნი „ბოჟე, ცარიხა ხრანი“ დაიწყო.

ყველანი წამოდგნენ, გაიჭიმნენ და პირი კვაჭის ლოჟისკენ მოიბრუნეს.

— ვივ ლა რიუს! ვივ ლა რიუს! — იგრიალა დარბაზმა, თან გამოჭიმულ კვაჭის ტაშის გრიალი მიაყარეს და აქეთ-იქიდან უხვი საჩუქრები მოუგზავნეს — ყვავილები, ტკბილეულობა, შამპანური, მარსალა, ბენედიქტინი და მრავალნაირი სხვა სასმელი.

სანამ საჩუქრები მოდიოდა და შეხუტებულთა ტაში მოისმოდა, კვაჭი ლოჟიდან ყველას თავს უკრავდა და ღიმილით და ხელის

ქნევით მადლობას უგზავნიდა. მერე მობრუნდა და ორკესტრს ნიშანი მისცა.

ორკესტრმა ცეცხლიანი მარსელიეზა დაუკრა. ისევ თეხზე წამოდგნენ და გაიჭიმნენ.

— ვივ ლა ფრანს!—მძლავრად დასძახა კვაჭიმ, როცა მარსელიეზა გათავდა.

— ვივ ლა ფრანს! ვივ ლა ფრანს!—ჰგრიანებდა და ჰქუხდა დარბაზი.

— გთხოვთ გაუგზავნოთ ორკესტრს სამასი ფრანკი და ათი ბოთლი შამპანური!—მისცა კვაჭიმ მეტრ დ'ოტელს ბრძანება:—ხოლო ვინც პატივი დამდო საჩუქრით, ერთი ორად მიართვით: ქალებს—ყვავილები, ხოლო მამაკაცებს—სასმელები.

და თავჩალუნულ მეტრ დ'ოტელს დასარიგებლად ერთი დასტა სადარბაზო ბარათები გადასცა ოქროს წარწერით:



**თავადი ირაკლი
ბაგრატიონ-მუხრანსკი**

ფლიგელ-ადიუტანტი სრულიად რუსეთის იმპერატორისა.

დალაგდნენ და საჰმელ-სასმელი მოითხოვეს.

უცებ კვაჭი შეჰკრთა. დარბაზის კუთხეში მან თვალი მოჰკრა ორს თვალს, ორს ნაღვერდლიან თვალს, რომელიც მწვავე ისარივით გაეყარა იმის გულს.

— მაღამ, ლაპოში, ბესო, სედრაკ!.. მაღამ ლაპოში!

ერთმანეთი იცნეს და ერთმანეთს გაუღიმეს; თვალი თვალს დაატაკეს და გული გულს მოახვედრეს.

სედრაკ, წამეიპატიე მაღე, თვარა... ჩქარა!!

ხუთი წუთის შემდეგ თითქმის ტიტველი და სპილოს ძვლისგან ნათალი ლიზეტ ლაპოში სედრაკამ კვაჭის მოჰგვარა, და იმ სპილოს ძვალმა, გიშრის ბულულამ, სისხლიანმა ტუჩებმა და ცეცხლ მოკიდებულმა ნახშირის თვალებმა ის ლოყა გააცოცხლეს, გაანათეს და დაამშვენეს.

კვლავ გაიხსნა ძველი ჭრილობა, გამოჩნდა პირშეკრული იარა, გაღვივდა ნავლწყარილი ცეცხლი და აჩუჩჩუხდა მიღეული შადრევანი უდროოდ გაწყვეტილის ქინის და სიყვარულისა.

ერთმანეთს ხელები დაამტერიეს, სევდიანი საყვედური უთხრეს და ადესური წარსული გაიხსენეს.

მერე კვაჭიმ ჰკითხა:

— უ ეტილ ვოტრ მარი (სად არის თქვენი ქმარი)?

ლიზეტმა სევდიანად ამოიოხრა:

— ილ ე მორ, მონ შა (მოკვდა, ჩემო კატუნი).

— ვა, კარგი საქმე უქნია, რაღა!— გადაჰკრა სედრაკამ.

— ძალიან მიჰპარა, რომ ასე დაიგვიანა!— გადმოუგდო კვაჭიმ. ნელ-ნელა აჰყვენენ ქეიფის აღმართს; შეიკეთეს, შეხურდნენ და აღუდნენ.

უზარმაზარი დარბაზი იწვის.

ბროლის ურიცხვი მძივებით აკუნწლული ქაღები აღმასივით ბრწყინავენ.

ისმის სევრის ფაიფურის წკარა-წკური; ბაკარა კრიალებს.

ვერცხლის კასრებში გაყინული და არტახებში გახვეული შამ-პანური ბროლის თასებში ოქროს წინწყლებით იწინწყლება.

გაბერილ სურიდან თაფლის ფერი კიურასო-შიპრი ჩამოჩუხჩუხებს.

მუსკატი, მარსალა, ბენედიქტინი, ბორდო და ბურგუნდული წითელ-ყვითლად ჰბზინავენ და ჰქათქათებენ.

ბროლის ჭიქებში ცეცხლმოკიდებული შარტრეზი ცისფერ ალით იწვის.

ათფერად იწურება მრავალნაირი ეკზოტიური ხილი: ანანასი, ფორთოხალი და მანდარინი.

თაეისთავად სდნება ფრანგული მსხალი—სენეერმენი და დიუ-შესი.

ბამბასავით თეთრ მაგიდებზე უხვად გაბნეულა ალანძული ატამი, კალკილი, მწვანე, ყვითელი, წითელი და შავი ყურძენი, იშვიათი ვარდი და ყვავილი.

ლაღლადა კიბო და ომარი გაფარჩხულან და გაბობლილან.

შემწვარ და მოხრაკულ ფრიხველს შეწითლებული გულმკერდი და ფეხები ზევით აუყრიათ.

ათასნაირად შეზავებული საქმელი ნაწიწკნი და ხელუხლებელი ჰყრია.

უხვად მოსჩანს ნაირ-ნაირი ფერის, მოყვანილობისა და ჯიშის ტიტველი ბეჭი, მკერდი, მკლავი და აბლაბუდაში გახვეული წვივი. ერთმანეთში არეულა ასფერი ფარჩა, ატლასი, ხავერდი და ლეჩაქი.

თვალს იზიდავს ვენეცური, ბრიუსელური, ვალანსური და აღმოსავლური ნაქარგი, ნაქსოვი და ოქრონემსული.

გიშრის, წაბლის, მიხაკის, ჩალისა და ოქროს თემები აპენტილან და აბულულეზულან.

თვალს სჭრის ბრილიანტი, ალმასი, ლალი, ფირუზი, ზურმუხტი, ამეთეისტონი, მარგალიტი, ბადახში და ლაჟვარდი.

თამბაქოს ბოლი, ლურჯი გველებივით დაკლავილი, ქერისკენ ისვეტება და ისრუტება.

ყნოსვას ასისინებს თილისმურის ალერსით ნელსაცხებელი.

ესტრადაზე ერთმანეთს აღარ აცლიან ფრანგნი, იტალიელნი, ესპანელნი, ალჟირელი ურიები, ტუნისელი არაბები, იაპონელები და ქვეყნის ყოველ კუთხიდან წამოსული მოცეკვავენი.

გიჟობს, ლაღობს და დაჭკრის აღვირაწყვეტილი ესპანური, ჰუნგრული ჩარდაში და პოლონური მაზურკა; ურცხვად იკუზება კეკუოკი, ზომიერებას გადასცდა მატჩიში, იგრიხება მოქნილი ფოქსტროტი, იკლავება ჟინიანი ტანგო და შიშვლდება ვნებიანი მუცლის ცეკვა.

დაჰბტის ათნაირი ფერის და ფორმის წვივი და ბარძაყი, შრი-ალებს ფარჩის კაბა და ელავს თეთრი საცვალი.

ქალ-ვაჟნი ერთმანეთში ჩახლართულან, ჩაკრულან და ჩაწნულან და ერთმანეთის სუნთქვით და ხორცით დამთვრალნი და თავბრუდახვეულნი ლალად და გატაცებით დასცურავენ და დაჰბტაინ ცეკვის ტალღებში.

ისმის ტრფობის ჩურჩული, ნართაული ოხუნჯობა და აღგზნებული კისკასი.

დარბაზს სჭრის ხშირი ელვა სურვილით ანთებულ თვალებისა. ავის ღელვით ჰღელავს შიშველი მკერდი.

სისხლისფერ ტუჩებზე და ელვიან კბილებზე სთრთის ალმური აშლილ ჟინისა.

ნარკოტით ალესილი და მწვავე სასმელ-საქმელით ალეწილი ხორცი ეძებს დაცხრომას.

აპილბილებული და აჩუხჩუხებული სისხლი მოუთმენლად მოეღის და დაჟინებით მოითხოვს შენელებას და ჩაქრობას.

გაჩაღებული დარბაზი ენების ალში და ბანგში გახვეულა.

იღრიხება და მძვინვარებს პირ-სისხლიანი, კბილ-ალესილი, ფაფარაყრილი და ახურებული მხეცი სიძვის და მრუშობისა.

იწვის, სდნება და ინთქმის იგი დარბაზი გარყვნილების და აღვირაწყვეტილ ჟინის ხანძარში.

კვაჭი აპყვა ამ ხანძარს, მოაჯდა პირ-სისხლიან მხეცს, შეს-
 ცურდა გაბანგულ ტალღებში და თავგამწევ ცხენივით გადავარდა
 მრუშობის და ვნების მორევში; გადავარდა და ორიოდვე კვირა იხ-
 ჩობოდა იმ ზღვაში და იხრუკებოდა იმ ცეცხლში.

ყველაფერი ჰნახა და იგემა: ჯოჯოხეთი და სამოთხე, აპაშების
 სარდაფები და მეძავთა შესაფარი, გარე-უბნების ბაღები და ქალ-
 ვაჟთა შესახვედრი საიდუმლო სახლები, დაქირავებული სიყვარული
 და მისი მაკინტოზა, რომლითაც ქანც-გამოლეული საჭურისნი ჭუჭ-
 რუტანებიდან სტკებოდნენ და სთვრებოდნენ.

და გაბრუებულ, გამხეცებულ კვაჭანტირაძეს ირგვლივ მხოლოდ
 გაკაპასებულ ვნების ყმეილი, გატიტვლებულ სიტკბოების ღრიალი,
 წკმუტუნი და კენესა ესმოდა.

და კვაჭი მსოფლიოს დედა-ქალაქში ჰხედავდა და ჰგრძნობდა
 მხოლოდ შიშველს, ფეხაყრილ პირუტყვს, მუდმივს ნადიმს და ზეიმს,
 ლხინს და განცხრომას, ფუფუნებას და მოსვენებას.

და კვაჭიც დარწმუნებული იყო და ჰფიქრობდა, რომ ის მზე-
 თა-მზე ქალაქი და ფრანგთა მთელი ქვეყანაც კვაჭივით ატარებდნენ
 თავიანთ სიცოცხლეს და ჰხარჯავდნენ თავიანთ ძალ-ღონეს.

ის კი არ იცოდა ფლიგელ-ადიუტანტმა, სილიბისტროს შვილ-
 მა—ან საიდან გაიგებდა, ან როგორ მოიფიქრებდა და დაიჯერებდა?
 —რომ სწორედ იმ დროს, როცა იგი დღეს აღამებდა და ათენებ-
 და ვნების ხანძარსა და სიტკბოების მორევში, იმ უთვალავ ხალხის
 ოთხმოცდა-ცხრამეტი მესამედი ერთ ლუკმა-პურისთვის, თავის ოჯა-
 ხისთვის და პატიოსნებისთვის დღე-ღამეს ასწორებდნენ, წელეზე
 ფეხს იდგამდნენ და მთელ თავისს სიცოცხლეს მუდმივს ფუსფუსსა,
 დაუდრგომელ შრომასა და ჯაფაში ჰლევდნენ.

აქა ამბავი ძველი სიყვარულის აღდგენისა და ახალ მიჯნურის პოვნისა.

პარიზში ჩამოსვლის მესამე დღეს კვაჭი ისაკამ დაჰპატიჟა.
 იდელოსონებს ლათინურ უბანში პატარა და კოხტა ბინა ჰქონდათ.
 კოპწიად გამოწყობილი რებეკკა სიხარულისაგან ალენწილი და აფო-
 რიაქებული იყო. ხუთ წელიწადში ოდნავ დასრულებულიყო და
 უფრო დამშვენებულიყო. კვაჭიმ და რებიმ ერთმანეთი მოიკითხეს
 და თვალებით დასკამეს. სადილზე მხოლოდ სამნი ისხდნენ.

— ჩემი ძმის წული რახილი ძალიან შორს მსახურობს, — სთქვა
 ისაკამ: — ამიტომ იქვე სადილობს და დასაძინებლად აქ მოდის. რო-
 გორმე უნდა გაგაცნოთ, მშვენიერი მომღერალია.

სადილი რომ გაათავეს, ისაკამ წამოიწია:

— დიდი ბოდიში უნდა მოვიხადო. ერთი ძალიან კარგი მუშტარი მყავს, რვა საათზე ვყევარ დაბარებული. თქვენ კიდეც იბასეთ ან გაისეირნეთ, მე კი ეხლავე უნდა გავიქცე.

— ჩვენც გავისეირნებთ,—უთხრა რებიმ და ქმარი გააცილა. მერე ოთახში შემოტრიალდა და კვაჭის კისერზე ჩამოეკიდა.

— ჩემო აპოლონ!.. ჩემო ნაპოლეონ!

— ჩემო რები!.. რებეკკა! ჩემო ძვირფასო!

და ძველი სიყვარული ოფლით და ხენწით გაიხსენეს.

იმ დღიდან კვაჭიმ რებეკკას კვირაში ორი საღამო შესწირა.

ელისეს ხეივანზე კვაჭის დაქირავებული აქვს პარიზულად მოწყობილი ჰოტელ-სასახლე. კვაჭის გარდა იმ სასახლეში ბუდობენ ყველა მისი მეგობრები, კვაჭის წამკითხველი და ფრანგულის მასწავლებელი სუსანა,—ბესოს ნაშოვნი ფრანგი—დაბალი, ფუნჩულა, ცქრიალა, მარდი და მხიარული,—ხუთიოდე „გრიზეტი“ და ათიოდე მსახური,—კარის დარაჯნი, ლაქიები, მზარეულნი, მეზაღე, მეჯინიბე და შოფერი.

კვაჭიმ ადვილად დაისწავლა ფრანგული, ადვილად გაიგნო გზები და ბილიკები იმ ქალაქში და მალე შეითვისა იქაურ რანტიების და ფლანიორების ზნე-ჩვეულებანი, ადათი, წესი და კანონი.

ზოგჯერ სუსანა ფრანგულ ენის გარდა კვაჭის ფრანგულ სიყვარულსაც ასწავლიდა და შეგირდის წარმატებით და მხნეობით თვითონაც ფრიად მოხარული და ნასიამოვნები იყო.

კვაჭის თითქმის ყველა ნაცნობ-მეგობრები თავადების, ჰერცოგების, გრაფების, მარკიზებისა და ბარონების ტიტულებს ატარებდნენ, ხოლო დანარჩენები—ფულიანები და ზრდილნი მაინც იყვნენ.

დილით ადრე კვაჭი გრუმს გაიყოლებდა, ჯიშინ ინგლისურ ცხენით ელისეს ხეივანს დაჰყვებოდა, ბულონის ქალა-ბაღს მოივლიდა; მერე დილის ყავას დიდ ბულვარებზე მიირთმევდა, საუზმეს მეგობრებთან ერთად თავის სასახლეში გიახლებოდათ; ხუთი საათის ფაიფო-კლოკს „კარლტონის“ ან „ინგლისის“, ხან „მადრიდის“, ხან კიდეც „ელისეს“ ყავახანაში დალევდა, შვიდ საათზე „მაქსიმთან“, ან „გრანდ ოტელში“, ან სხვა რჩეულ რესტორანში ისადილებდა და საღამოსა და ღამეს კაბარე-შანტანებში ატარებდა.

ხშირად ჰყავდა სტუმრები და თვითონაც პატიჟად კაფე-რესტორანში მიდიოდა. რადგან მისი ახალი ნაცნობნი და მეგობრები

ათის ცხრაზე კვაჭიმ სენტ-ჰონორეს ხეივანზე ჩაიარა. ტანიას სარკმელი განათებული იყო.

— ელენე რომ აქ დაგხვედროდა?—ჰკითხა ტანიამ კვაჭის ერთი საათის შემდეგ.

— ვეტყოდი, მატარებელზე დავიგვიანე მეთქი.—უპასუხა კვაჭიმ.

— ხვალ დილით რომ ტანია შეგხედეს, რას ეტყვი?—ჰკითხა კვაჭის იმავ ღამეს ელენემ.

— ვეტყვი, მატარებელზე დავიგვიანე მეთქი.

ასე გადაიბა სამთა შორის ოთხი თვის წინათ დაწყებული ძაღვები. მაგრამ რადგან გაუმაძღარი და ქანცდალეული კვაჭი სულ ახალ-ახლებს ეძებდა და ჰპოულობდა, ამიტომ მალე გამართლდა იმის თავე ძველი თქმულება: კვაჭი თავის საყვარლებს ამარილებდა და აცმევდა, ხოლო სხვები—ნაცნობ-უცნობნი—იმ ქალებს ჰხდიდნენ და კვაჭის ჰშველოდნენ.

გამართლდა ეს თქმულება, მაგრამ კვაჭი განგებ თვალს იბრმავებდა, რადგან მისი საყვარლების ჩაცმაც და გახდაც, ლხინიც და ჰოტელის შენახვაც ისევ ტანია პროზოროვას სკელ ჯიბეს დააწვა.

იმავ ხანებში, როცა ერთხელ კვაჭი „კაფერ-იშ“-ის დერეფანში ჩაღით გრენადინს სრუპავდა, ისაკა იდელსონი თავს წაადგა და ასე უსაყვედურა:

— გზა გაიკვლიეთ, განა? ბებერ ისაკას ველარ სცნობთ, განა! აგრე უნდა ძველი ნაცნობის დავიწყება? გუშინწინ პირის-პირ შეგხეჩეთ, თავი დაგიკარით, მაგრამ პასუხი ვერ მივიღე. ეგრე უნდა, განა! გადიდკადით, განა!

— არა, ბატონო იდელსონ, არა! ვერ შეგამჩნიეთ, თორემ თქვენი ნახვა და თქვენთან ბასი ყოველთვის ძალიან მესიამოვნება. ჭკუიანი კაცი ბრძანდებით, ჭკუიანი და გამოცდილი, მეც ეგ მინდა.

— ჭკუიანი, გამოცდილი და პატიოსანი!—დაუმატა ისაკამ.

— მართალია, პატიოსანიც ბრძანდებით. აბა, გვერდით მომიჯექით და მიამბეთ, როგორ ბრძანდება რები?

— მაღლობელი, ძალიან კარგად. უთქვენოდ მოიწყენს ხოლმე. ეხლა აქ მარტო არ გახლავართ. აგერ იქ ჩემი ძმის წული, რახილი მიცდის.

— მართლა? მაშ იმასაც დაუძახეთ... სთხოვეთ... პატივი დამდე...

— რახილ! მოდი, ჩემო გოგონავ, მოდი! აი, გაიცანი: უხვი, ჭკუიანი, პატიოსანი და კეთილშობილი თავადი ბაგრატიონი-კვაჭანტირაძე.

— დაბრძანდით... მოითხოვეთ, რაც გნებავთ... გარსონ!

— თურმე საქართველოს ბაგრატიონთა სამეფო გვარეულობა,
 — უთხრა ისაკამ რაბილს: — ჩვენი მეფე დავითის ჩამომავალი ყოფილა.

— მართლა?... ვითომ?... როგორ? საიდან?

— დიად, — დაუდასტურა კვაჭიმ და რაბილსაც განუმეორა
 ძველის-ძველი ლეგენდა.

ისაკა უცებ მოსხლტა:

— მე ეხლავე გიახლებით. პატარა საქმე მაქვს.

და ვილაცას გამოუდგა.

კვაჭიმ რაბილი ჯერ აათვალ-ჩაათვალიერა და მერე ისე ახ-
 ლოს მიიწია მასთან, რომ მათმა თეძოებმა და მხრებმა ერთმანეთი
 გაათბეს, დასწვეს და დასდაგეს.

რაბილი სულ სხვა ჯურისა და იერის ქალი იყო, ვიდრე კვა-
 ქის ჰარამხანის დანარჩენი ქალები:

მაღალი, თხელი, ბამბასავით თეთრი, ოდნავ ჭორჭლიანი, თმა-
 წითელი, მწვანე თვალა, პირგრძელი და ისეთი ეშხიანი, მიმზიდველი
 და სანდომიანი, რომ იქ მსხდომნი და მავალნიც მას თვალს ვერ
 აშორებდნენ.

აქა ამბავი მხატვრობის მუზეუმისა.

უცებ კვაჭიმ უცნაურს რასმე მოჰკრა თვალი: რაბილი რომ
 დაიხარა, გულის-პირი გადმოეწია და იმისს მკერდზე ცისფერი
 ნახაზი რამ გამოჩნდა.

— მადმუაზელ, ეგ რა გაქვთ მკერდზე?

— ვაიმე!.. დაინახეთ?... არაფერი, ღმერთმანი, არაფერი! —
 მორცხვად ჰბუტბუტებდა რაბილი და უკვე თავისთავად დაფარულ
 ნახაზს ორივე ხელით იმაღავდა.

— მაინც? მიაბზეთ, თუ ღმერთი გწამთ, მიაბზეთ.

— საიმისო არაფერი. გიაზობთ: ათის წლისა რომ ვიყავი,
 კუნძულ ცეილონზე ვსცხოვრობდით. იქ ვილაც განთქმული მხატვა-
 რი ყოფილა, რომელიც ტუშით ადამიანის სხეულს ჰხატავდა. დედა-
 ჩემს ისე მოეწონა ნახაზი ქალები, რომ ჩემი ტანიც დაახაზინა. ეს
 არის და ეს. მეტი არაფერი.

— ერთი მიბრძანეთ, ბევრი დაახაზინა?

— ბევრი... მთელი ტანი. აქაც... აი, აქაც...

— არ შეიძლება თვალი დავატკბო მაგ ნახაზებით? უნდა მო-
 გახსენოთ, რომ მე დიდი მცოდნე ვარ ხელოვნების.

რახილმა გულიანად გადიკისკისა და უპასუხა:

— ჯერ არავის უნახავს.

— დამალული განძი თუნდ ყოფილა და თუნდ არა. მართლა, ბიძა თქვენმა მითხრა, რომ თქვენ გალობის გაკვეთილებს იძლევი-
თო, მართალია?

— მართალია.

— მიმიღეთ შეგირდად.

— თითო გაკვეთილი ათი ფრანკი ეღირება.

— თუ ასჯერ მეტი არ დამიჯდა, მაგ ხარჯს ადვილად გა-
ვუძღვებ...

რახილმა კიდევ გადიკისკისა.

— თუ ათჯერ მეტი დამიჯდათ?

— ეგ მერე ვიანგარიშით. მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ
თქვენ უნდა მობრძანდეთ ხოლმე ჩემთან.

რახილმა მუშტრის თვალით გაჰსინჯა კვაჭი და გაიცინა.

— კეთილი... მე ვივლი... ოცი ფრანკი ეღირება.

იმავე საღამოს რახილი ცალ თითს როიალზე აკაკუნებდა და
კვაჭის აცოდვილებდა:

— დო-ო-ო... რე-ე-ე... მი-ი-ი. მი-ი. მი! მი! ოჰ, ღმერთო ჩე-
მო, რა უგუნური და უნიჭო შეგირდი ჰყოფილხართ! მი-ი-ი.. მი-ი.
მი-მი!..

კვაჭი იჭიმებოდა, იჭინებოდა და ყელის ძარღვებს იწყვეტავ-
და, მაგრამ ერთს ნოტას მეორესგან ვერ არჩევდა.

გამწყრაღმა რახილმა, ბოლოს, მოკლედ მოუჭრა:

— ამ სკამს და თქვენ ერთნაირი სმენა გქონიათ. გავათავოთ.
მივდივარ.

— მოითმინეთ, მე ჯერ არც კი დამიწყვია.

და დაიწყო. ბრძოლა ფიცხელი და ხანმოკლე იყო. კვაჭიმ სამ-
ხატვრო მუზეუმი იერიშით აიღო და განთქმულ მხატვრის ნაწარ-
მოები დაწვრილებით დაათვალიერა. თუმცა კვაჭის მხატვრობა და
მუსიკა ერთნაირად ესმოდა, მან მაინც ერთი არქეოლოგიური გან-
ძი იპოვნა. რახილის ტანის სხვადასხვა კუთხეში მან აღმოაჩინა და
წაიკითხა რახილის რამდენიმე მუშტრის სახელი: „უან“, „პოლ“,
„ეჟენ“ და „პიერ“.

მხოლოდ რამდენიმე კვირის შემდეგ გაიგო კვაჭი კვაჭანტირა-
ძემ,—ისიც შემთხვევით,—რომ რახილი ერთ „სახლში“ ჰმსახურებ-
და და ღამეში ათ ფრანკს იღებდა თავისს სამხატვრო მუზეუმის

ჩვენებისა და... მუშტარის გართობისთვის, თვითონ კვაჭის კი რახილის ერთი მოსვლა... მაგრამ ვინ იცის, ვინ დასთვლის კვაჭის ხარჯს და შემოსავალს?!

აქა ამბავი კვაჭის ჰარამხანის დანგრევისა.

რახილის პირველი მისვლა მაინცა და მაინც დიდი ამბავი არ იყო კვაჭის ცხოვრებაში, მაგრამ ის დღე კვაჭის სამუდამოდ დაახსოვდა, რადგან ერთს მცირე გარემოებას უუდიდესი შედეგი მოჰყვა.

რახილი რომ გავიდა კვაჭის სახლიდან, კვაჭიმ გულში სთქვა:

— რახილი მეექვსეა. აფერი ამერიოს აქინე, თვარა...— და კვაჭის რომ მართლა არაფერი აპრეოდა, თავისს უბის წიგნში ასეთი დღიური ჩასწერა:

ორშაბათი	მადამ ლაპოში.
სამშაბათი	რებეკა.
ოთხშაბათი	ელენე.
ხუთშაბათი	რახილი.
პარასკევი	სუსსანა.
შაბათი	ტანია.
კვირა	დასვენება.

ჩასწერა და იქვე ყველას მისამართიც აღნიშნა. ეს წიგნაკი ხან კვაჭის ეღო უბეში, ხან იმის მაგიდაზე ეგდო, ხან კიდევ მაგიდის უჯრაში.

კვაჭიმ თვისი დღიური ზეპირად იცოდა და დანარჩენი ჩანაწერიც იმდენად უმნიშვნელო იყო, რომ კვაჭიმ წიგნაკი მაგიდაზე დასტოვა და დაივიწყა.

გავიდა ხანი. ერთ პარასკევს ფრანგული ენის მასწავლებელი სუსსანა თავისი წილის მისაღებად მოვიდა. კვაჭი შინ არ იყო. სუსსანა დიდხანს უცდიდა კვაჭის მოსვლას, მერე უნებურად იმ წიგნაკს დასწვდა და გადაფურცლა. გადაფურცლა და იმ დღიურს წააწყდა.

დაგეშილმა სუსსანამ უმაღლესი გაჰხსნა და გადაშალა ყოველივე.

დედაკაცი და მამაკაციც ხშირად ინაწილებენ სიყვარულს, მაგრამ ამ მოვლენას არც ისე ადვილად ურიგდებიან. სუსსანამ კვაჭის ლალატისა ზოგი რამ იცოდა, ზოგსაც ეკვობდა, ხოლო ეს დღიური რომ იხელთა, ასტოკდა, აინთო და აიბურზგნა. ის დღიური და მისამართთა წილი უმაღლესი ფურცელზე ჩაიწერა, ჯიბეში ჩაიღო და წავიდა.

ორი დღის შემდეგ კვაჭის საყვარლებმა ასეთი ბარათები მიიღეს: „ჩემო ძვირფასო! ჩვენს დანიშნულ დღეს მე ვერ მოვიცილო, ამიტომ გთხოვ შაბათს სწორედ ხუთ საათზე მნახო. გკოცნი ათასჯერ და გელი მოუთმენლად“.

სუსსანამ იცოდა, რომ კვაჭი ტანიას არ მოაცდენდა და არც მოაცდევინებდა, ამიტომ მან სწორედ მისი დღე და საათი დაჰნიშნა.

შაბათს ყველაზე ადრე ტანია მივიდა. მას ფეხ-და-ფეხ სუსსანა, რებეკკა, ელენე, რახილი და ლაპოში მიჰყვნენ.

ის იყო—ტანია საკინძი გაიხსნა, რომ ჯალილამ კვაჭის კარები დაუკაკუნა და სუსსანას მოსვლა შეატყობინა. ათიოდე წუთის შემდეგ ტანიაც ხელახლად მოირთო, საწოლიდან კაბინეტში გავიდა და იქიდან სადარბაზო ოთახში შევიდა, სადაც უკვე ყველა ქალებს მოეყარნათ თავი.

კვაჭი გაბრუებულ ინდოურივით დადიოდა და ჰლულულულებდა:

— გთხოვთ გაიცნოთ... დაბრძანდით... დიად, მშვენიერი დარია... წუხელ მე ცირკში გახლდით...

მერე ჯერ ერთმა იხელთა დრო და კვაჭი განზე გაიწვია, მერე მეორემაც იგივე გაიმეორა და მეხუთემაც. ყველანი კვაჭის ერსა და იმავეს ეკითხებოდნენ:

— ეს ბარათი შენ მომწერე, არა? ერთი მითხარი, რისთვის დამიბარე?

„ჰო“ ეთქვა,—ვაი კვაჭის, „არა“ ეთქვა და—ვუი იმას.

კვაჭი გაიჭიმა და გაიჭინთა, დაგეშილი ტვინი აამუშავა, მაგრამ ვერაფერი მოიგონა. წახდა კაკალი კაცი!

— ბესო! ჩქარა დაამზადონ ჩაი. ვინცხამ „ფაიფ-ო-კლოკი“ გამიმართა. დოუძახე ყველას, შენც შემოდი და ეს ქალები როგორმე გაართეთ, თორემ დევიფსე კაცი!

ქალები რაღაც იდუმალ ჩურჩულსა და ფრუტუნში იყვნენ. კვაჭიმ შეჰნიშნა, რომ სხვებზე მეტად სუსსანა ჰფაცურობდა. მიჰხვდა კვაჭი, რომ იმ საკმეში სუსსანას ხელი ერია, მაგრამ ენა დაბმული ჰქონდა და ხელი შეკრული.

ამასობაში კვაჭის ამხანაგებიც შემოვიდნენ და ბელადს მიეშველნენ. ექვს ქალს ექვსი ვაჟი შეჰხვდა. ყველამ ისე დაირიგეს თითო ქალი, რომ კვაჭის სუსსანა დარჩა.

კვაჭი გვერდით მოუჯდა მას, მისი ჯანმრთელობა მოიკითხა, გაიღიმა და იმავე დროს ისე უჩქმიტა მკლავში, რომ სუსსანამ კინალამ შეჰკივლა. უჩქმიტა და ჩასჩურჩულა:

— მე შენ გაჩვენებ სეირსა! დამაცა... დაიცა...

— ჯალილ!—დაუძახა მაშინვე სუსსანამ ჯალილს, რომელმაც კარებში შემოიხედა:—ჯალილ, აქ მოდი! მოდი, დაჯექი... როგორა ხარ? დღეს შენ ჩემი გამრთობი ხარ. აბა, მიაშბე, როგორ მოგწონს ფრანგის ქალები?

სუსსანამ ჯალილა გვერდით მოისვა და აიყოლა.

ჯალილას პირსახეზე ბადრი ღიმილი გაეშალა და ზედვე შერჩა. გოჯის თეთრ კბილებს აელვებდა, ფრანგულს უწყალოდ სტკეპნიდა, თითებით ლაპარაკობდა და ოფლში იწურებოდა.

— ჯალილ, როგორ მოგწონს ეგ ქალი?—ჰკითხა კვაჭიმ.

— ზალიან, შენი ჩირი მე, ზალიან! ჯალილას ზალიან უხვარს თეთრი ქალი.

— მაშ შენთვის მიჩუქებია.

— მაღლობელი, კნიაზჯან, მაგრამ... ჯალილასთან არ სამოვა. კვაჭი ხან ერთთან მივიდა და ხან მეორესთან, მაგრამ ყველას თითქოს პირი ჰქონდათ შეკრული: კვაჭის ხმას არ სცემდნენ და ზურგს აჩვენებდნენ.

ჩაი რომ შემოიტანეს, უცებ ყველანი აიშალნენ, კვაჭის მეგობრებს ხელი ჩემოართვეს და კარებისკენ გასწიეს.

— მოითმინეთ... საით მიეჩქარებით? ჩაი მიირთვით...

ჰპატიჟობდა კვაჭი, მაგრამ მას არც ხმა გასცეს, არც ხელი ჩამოართვეს და გავიდნენ.

— ეს რა ამბავია?—ჰკითხეს ერთმანეთს ამხანაგებმა.

— სუსსანამ მიქნა აი საქმე.—სთქვა კვაჭიმ:—ღვეილუბე და შევრცხვი კაკალი კაცი!

— ზოგი ჭირი მარგებელიაო!—ანუგეშა კვაჭი ბესომ.

— კი, მართალს ამბობ, ბესო!—დაეთანხმა კვაჭი:—ღვეისვენებ და ღროც მეტი მექნება ახალ საქმიზა.

ასე დაანგრია და დაჰშალა ცუგრუმელა სუსსანამ კვაჭის ჰარამხანა.

აქა ამბავი ერთ საუბრისა და სამი ამხანაგის დაბრუნებისა სამშობლოში.

კვაჭიმ და ამხანაგობამ პარიზში ფეხი მოიკიდეს და მომაგრდნენ. ჯერ უსუსურ ბავშვივით ფეხზე ძლივს სდგებოდნენ, მორცხვად იხედებოდნენ, მორიდებით დადიოდნენ და პეტერბურგიდან ჩამოტანილ ქონით სცხოვრობდნენ. მაგრამ შემდეგ თან-და-თან გამხნევდნენ, გათამამდნენ და აღვირაწყვეტილ ულაცოვით გაიწიეს. ან რა-

ტომ არ უნდა გაეწიას? ფრანგთა ენაც საყველ-პუროდ შეისწავლეს, მათი ზნე და ჩვეულებაც მიიღეს, ადათიც შეითვისეს, ცილინდრებიც დაიხურეს, იმ ხალხის ფეხის ხმას აპყენენ და გაუტყის.

კვაჭიმ და ამხანაგობამ დიდხანს უარეს ფრანგულ ოჯახს გარშემო, დიდხანს აბრაახუნეს მისი კარებები, ფანჯრებიდან და საბოლედანაც სცადეს შეძრომა და საქმეთა „გაიმასქნება“, მაგრამ მალე დარწმუნდნენ, რომ იქაური ოჯახი ჩვენებურ ციხეზე მაგრად იყო დაკეტილი. დარწმუნდნენ, მაგრამ არ შესწუხდნენ. ოჯახებს თავი დაანებეს და ბულვარებს მიეისვენენ, სადაც უხვად იპოვნეს პირლია და ფულიანი ბედოვლათი.

კვაჭიმ და ამხანაგობამ თითქმის ორი წელიწადი ინადირეს და ითევზავეს იმ უძირო და უხლურბლო ზღვაში. ვინ მოსთვლის, ვინ ასწერს კვაჭის ხელმარდობას, გმირობას, მოქნილებას, სიფრთხილეს და ყნოსვას?

„მოვიდა ჯოგი ნადირთა ანგარიშ-მიუწოდმელი,
რუსი, ბრიტტი და ალმანი, სუყველა კვაჭის მდომელი;
კვაჭს პატრონ-ყმანი გაუხდეს, —ჭვრეტადმცა ჰსჯობდეს რომელი!
აჰა ხელი და გმირობა და მკლავი დაუშრომელი!
იგი ველი დაირბინეს, ჯოგი წინა შემოისხეს,
გაპყვლიფეს და გაატყავეს, ცათა ღმერთი შეარისხეს,
უთესავსა მოიმკიდეს, „იმასქნობით“ ოფლი ისხეს;
კვაჭიკოსი შემხედველთა: „ჰგავსო ალვას, ედემის ხეს“.

ერთხელ, ოდეს ამხანაგებმა ორიოდ დიდი საქმე „გაიმასქნეს“, და „ფულებმა შეჰქმნეს მოდენა, მოსდგეს უფროსი ბზეთასა“, და ის ბზე ერთმანეთში ძმურად და მეგობრულად გაინაწილეს, მერე დასხდნენ, ბოთლი შამპანური გაჰსნეს და ასეთი ბაასი გააბეს:

— კნიაზ, იცი რას გითხრამ? მოდი ჭკუაზე მოვიდეთ! — დაიწყო ჰავლაბრიანმა.

— რას ლაპარიკობ, შე ყაზილარო, ჭკუაზე არ ვარ თუ? — იტკიცა კვაჭიმ.

— თუ დამიჯერებ, ჭკუაზე ყოფილხარ, თუ არა და — შენ იცი. ეს ხომ კარგი საქმე გავაკეთეთ. ამოდენა ფულს ვერც მამაშენი სილიბისტრო, ვერც მამაჩემი გალუსტა სიზმარშიაც ვერ ჰნახავენ, ერთ კვირაშიაც ვერ დასთვლიან. მოდი ჭკუა ვიხმაროთ და გავათავოთ... ჰამე?... ვიცი, რომ ჯერ-ჯერობით ქეიფის მეტს აღარაფერს აპირებ, ჰამა ეს ფულიც გათავდება, განა! მერე ისევ თავიდან უნდა დავიწყოთ. ერთიც იქნება, კოკა წყალზე გატყდება! მერე? ყველაფე-

რი შხამად ამოგვივა! თავზე საყრელი ფული გვააქვს. ეს „ზაგრანიცაც“ დავიარეთ; თუ გინდათ, ცოტა კიდევ ვიხეტილოოთ; ამოდენა ქეიფი გავწიეთ, ხმელეთის ქალები „დავპრობეთ“, ეხლა დავსხდეთ და კეთილად ვიცხოვროოოთ. ჰამ ციხესაც თავიდან ავიშორებთ, ჰამ პატივიც შეგვგრჩებაა, ჰამ სიკეთესაც დავთესამთ, ჰამ ოჯახსაც ავიშენებთ და საქმესაც გავიჩენთ. ჰა, ჩემი სიტყვა ჭკუაში დაგიჯდათ თუ არა?

— იმე, აი სედრაკა თლა „გამეშჩანებულა“! — წამოიძახა კვაქიმ: — პარიზს თავი დავანებო და თლა დაფსილ საქართველოში გავიქცეე! აი მზეთუნახავი პრინცესები აქინე დავტოვო და ღვანკითელ კაროუნას გამევეკიდოო! აი სასახლედან გამევიდე და სამტრედიის, თუნდ ტფილისის საქათმეში შევიდე!

— „ოლიმპიას“, „მულენ რუეს“, „კათე-რიზს“ მოვცილდე და დანიელა ურიას, ლაითაძეს და ერემოს გადვეკიდოო? — გაიკვირვა ჭიპუნტირაძემაც.

— აქოურ აპაშების კაბარე და დიდ ბულვარზე ერთი გასეირნება მირჩენია თლა საქართველოს! — დაადასტურა ჩიკინჯილაძემ: — თლა გედირია აი სედრაკა.

— რას ეძებ, რა დაგრჩენია იქინე, 'მე სულელო, შენა? — ჰკითხა კვაქიმ.

— ზოგი გითხარით, ზოგსაც გეტყვით, რალა! იცით, რა დამრჩენია? მოხუცებული დედა-მამა, ჩემთვის რომ ასე დაიტანჯნენ; ღარიბი ნათესავები, ამდენ ხანს რომ პირში შამამცქერიან და ჩემს ჩასვლას რომ ცის მანანასავით ელოიან...

ამხანაგებმა სიცილით გააწყვეტინეს.

— აკი ესთქვი, თლა „გამეშჩანებულა“ თქვა!

— რა დამრჩენია? ვაა, ყველაფერი: თელავის ვენახები, ნადიკვარის გადასახედი, ცივგომბორის ნიაგვი; კახური ღვინოო, ჩვენებური ჟუჟუნა თვალგებანი გოგოები, ერთგული 'ძმა-ბიჭები...

ჯალილამ სედრაკას გააწყვეტინა:

— კარგი ზმა-ბიჭები, ცითელი ლულა-ქებაბი, სხვრის ბოზართმა და ბოზბაში, ჰაზირას ბაიათი, ერთი თეთრი მათუშკაც და — ჰაჯან, ჯალილ! ალლავერდი, გაბოჯან!

— უჰ, შენი ჭირიმე, შენი! — წამოიჭრა და აღელდა გაბო ჩხუბიშვილიც: — გორში რა დამრჩენია? გორის ციხე, — ვენაცვალე იმის ამშენებელსა! იმის თავზე რომ ძმა-ბიჭები სუფრას გავშლით, მწვადებს რომ ავაშიშხინებთ, ერთ სუფრულს რომ დავსძახებთ და ტკბილ დუღუქს რომ ავაკაკანებთ...

სედრაკამ სიტყვა ჩამოართვა:

— რიერაჟზე რომ მეზურნე მალლობზე გადმოდგება, საარს დაჰკრავს და გათენებას რომ მიესალმება...

მერე ერთმანეთს აღარ აცლიდნენ:

— დილით რომ მტკვარზე ტივი ჩამოივლის, ზედ რომ სუფრას გავშლით და ისარივით ქვეით დავეშვებით...

— აბანოში რომ ქისაჩი კარგად დაგზილამს, მერე სხვრის დუ მით რომ გაზღები და დაიზინებ...

— ვენახში რომ მუშაობით ოფლში გაიწურები, მერე უუზარ-მაზარ კაკლის ჩრდილში ჩამოჯდები და ცივ კიტრს, ჩიხირთმას და მაწონს რომ მოუჯდები...

— სალამო ჟამზე რომ ლიახეში გაბანდები, მერე იმის ტოტს რომ დასწყევტავ და თევზზე იხელავებ; იქვე რომ ცეცხლს ააგუგუნებ და ცოცხალს მოხარშავ...

— ჯალილა რომ გაიღვიზებს და ჰაზირას დაუხახებს, ერთი შიქპასტა მაშინა!

— რთველში რომ ტკბილი ბუდეშურით გაძლები, მერე კომშიან ციკანს რომ მიადგები და ზედ რომ საფერავის ან რქაწითლის მაქარს დააყოლებ, თან დედას ლევანა რომ კახურსაც შემოსძახებ...

— ნანადირევ ქედანსა და კურდღელს რომ ქალაში ააშიშხინებ...

— მერე უღრან ტყეში რომ შეერევი და გაგრილდები...

— იმე, რა წოუვიდათ აი ყაზილარებს?

— მეგონა, აი კაცები გავერობიელდნენ თქვა, განათლდნენ და ცივილიზაცია შეითვისეს თქვა, ნამდვილად კი თლა აზიელები ყოფილან!

— მაიზა მეიგონა დარვინმა ატაეიზმის კანონი. ხეხილი რომე გააჯიშინანო, უცბად თავს მეიგიეიანებს და ძველ ჯიშს დოუბრუნდება, ამათაც ამ ატაეიზმის ამბავი დიეშართათ.

— რა ესმით მაგ ატეიზმისა ამ ყაზილარებს!—აურია ერთმანეთში კვაჭიმ ატაეიზმი და ათეიზმი.

გაბომ კიდევ დაასაბუთა თვისი გატაცება, წყურვილი სახლში დაბრუნებისა და სამშობლო ახსენა.

ეს სიტყვა ხელზე დაიხვიეს:

— თელი ქვეყანა ჩემი სამშობლოა!—სთქვა კვაჭიმ:—საცხა განვითარებული ქვეყანაა, იგია ჩემი საცხოვრებელი; მე მიყვარს კულტურა, ცივილიზაცია, პროგრესი, სუფთა ქუჩა, მოკრიალებული ბინა, კაი-კაი გასართობი; მომწონს გახამებული პერანგი, ცილინდრი,

ლაკრონის ფეხსაცმელი; მიუვარს ჯიშინი, გარეცხილ-გაბანებული ქალები, ფარჩის საცვალი რომ აცვიათ და იმ საცვალს კვირაში ორჯერ მაინც რომ გამოიცვლიან; არ მესმის, რაღა შეიძლება ცხოვრება ისეთ ქალაქში, საცხა არ არის რამოდენიმე უმაღლესი სკოლა, ათიოდე თეატრი, მეცნიერება, ხელოვნება, საცხა გონებრივი ცხოვრება მინელებულია, ან სრულებით არ არსებობს?

— საცხა გემრიელი ლუკმა მაქვს, ჩემი სამშობლოც ის არის! — ჩაუროთო ბესომაც.

— რაში უნდა გამევიყენო საქათმეების და მეცხვარე-მებაღეების სამშობლო? — გაიკვირვა ლადიმ.

— ეერიჰაა! — წამოიძახა გაბომ: — მაშ ასე ყოფილა: თუ დედა-ჩემი ძალიან ბებერი, საწყალი და უშნოა, უნდა ხელი ვკრა, დავივიწყო და თავი მივანებო, რალა!

— არა, შენი შირი მე, — ჩაერია ჯალილა: — აფსუს ჯალილას მამა სოინ ემინ ოღლი და ჯალილას დედა ხანუმი! არ შეიზლება, კნიაზჯან, ალლაჰი გაგიკავრდება. ოღმას, კნიაზჯან, ოღმას!

— ან კიდევ, — გააწყვეტინა სედრაკამ: — თუ ჩემი მშობლები ახალგაზრდები, ლამაზები, ჯანიანები, განათლებულები და მილიონერები არიან, მაშინ უნდა გავუწიო შეილობა, განა? აფსუს, ჩემო ბებრუცანა გალუსტავ! აფსუს, ჩემო უკბილო მართა! მაგისტვის შემამწირეს თავიანთი სიცოცხლე და ახალგაზრდობა, რომ უმადურმა სედრაკამ სიბერეში ზურგი შეაქციოს და სამადლოდ მიუღდოს ვისმე!?

— ლაპარაკობს, რალა! — ჩამოართვა სიტყვა გაბომ: — სიტყვებით კოჭაობს, თორემ რად აუთრევია თვითონ კვაჭის თავისი დედ-მამა?

სიტყვა ბანზე აავდეს, ისევ ჭამა-სმას გადასწვდნენ და გაჰყვნენ სედრაკას, რომელმაც იმ დღეებში ლათინურ უბანში ერთი პატარა აღმოსავლური რესტორანი იპოვნა.

შევიდნენ და გადაატრიალეს ბერძნების თავშესაფარი. თვითონაც დატრიალდნენ და ყველამ ერთად შესთინთხლეს და სუფრაზე გაშალეს ყველი და მწვანილი, კვიპროსის წითელი ღვინო და ბერძნული კონიაკი, ტაბაკა და ფლავი, ლულა-ქებაბი ლავაშით, მწვადი ხახვით, დოში, მოთალი, ჩიხირთმა, საცივი და ცოცხალი.

დილამდის იქეიფეს ქართულის ქეიფით, თან ბერძნებიც ჩაითრიეს, დაათვრეს და იქვე იატაკზე მიაწვინეს. მერე გაბო, ჯალილა და სედრაკა გზის სამზადისს შეუდგნენ და მეორე დღესვე შინისკენ წამოვიდნენ.

რამდენიმე თვის შემდეგ პარიზში დარჩენილმა ამხანაგებმა გაიგეს, რომ გაბომ დიდი ცხვრის ფარა, სახლ-კარი, სახნავ-სათესი, ტყე და საძოვარი მთები იყიდა, სედრაკამ თელავში დიდი სავაჭრო გახსნა, თავის ვენახს კიდევ სამი ვენახი მიუმატა და ტფილისთან ალენ-მიცემობა გაახურა, ხოლო ჯალილამ ტფილისში ხილეულობის და ტკბილეულობის დიდი სავაჭრო გახსნა და ერთი აბანოც იჯარით აიღო.

სამივემ შეისრულეს ნატვრა: დედ-მამა გაახარეს, მოყვრობა და ძმა-ბიჭობა გაიმრავლეს, თბილი ბუდეები აიშენეს.

გაბო და სედრაკა მუშაობით იღლებიან, კაკლების ქვეშ ისვენებენ, დუღუკით, თარით და ზურნით ქეიფობენ, ზოგჯერ ბანაობენ, თევზაობენ, ნადირობენ.

ხშირად მწვადსა და ჩიხირთმას შეეპყევიან, ზედ წითელ კახურსაც მიაყოლებენ, სუფრულსაც იტყვიან და თვალ-ყუყუნა გოგოებსაც დასდევნენ.

წარსულსაც ხშირად იგონებენ და ტოლ-ამხანაგებს უხეშის ენით, ბორძიკით და ლულულულით ადესის, პეტერბურგის, ვენისა და პარიზის ამბებს უამბობენ. ჯალილაც მუშაობს და ქეიფობს. ჩიხირთმის და ტაბაკას მაგივრად შილაფლავს, ბოზბაშსა და ცხვრის დუმით სავსე ბოზართმას მიირთმევს, ზოგჯერ აშულს ჰაზირას მოიპატიჟებს, უფრო ხშირად თვითონ გაიძახის შიქჰასტას, ბაიათს და... ხარბად ეტანება რუსის ქერა ქალებს, რომელნიც ჯალილას „ხალი-ან უხვარს და მოსცონს“.

კვაჭის სიტყვები გამართლდა: გაბო და სედრაკა ისევ გააზი-ელდნენ, ქვეყანას ჩამორჩნენ და დაბნელდნენ: საპონს თითქმის აღარ იკარებდნენ, საცვალს იშვიათად იცვლიდნენ, თეთრ საყელოს და ხელთათმანს აღმაცერად შესცქეროდნენ, გაზეთს ხელში აღარ აი-ლებდნენ, თეატრს აღარ ეკარებოდნენ და ქალაქის სუფთა ხალხს თითქოს ერიდებოდნენ და იხამუშებდნენ.

სამაგიეროდ თავიანთ ქვეყანაში სცხოვრობდნენ, მისი ჰაერით ჰსუნთქავდნენ, იმის მიწას ჰხნავდნენ და იღუმალის გრძნობით და აღლოთი იმისი დარდით დარდობდნენ და იმისი ღვინით ღვინობდნენ.

ხოლო კვაჭი, ბესო, ლადი და ჭიპი ისევ ევროპაში დაჰქროდ-ნენ, დიდი ბულვარებით ჰსუნთქავდნენ, ყავახანებში სცხოვრობდნენ, კაბარე-რესტორანებში ილეოდნენ, ქალებში სდნებოდნენ, ჯენტლ-მენობდნენ, თავადობდნენ, მარკიზობდნენ და დროგამოშვებით კომ-ბინაციებს „აიმაქნებდნენ“.

ვინ იცის, ვინ გაიგებს, ვინ წააგო და ვინ მოიგო: კვაჭიმ და მისმა ამხანაგებმა, თუ გაბომ, ჯალიმამ და სედრაკამ?

აქა ამბავი ლედი ჰ რვეის და კვაჭის გამიჯნურებისა.

რამდენიმე დღე გავიდა მას შემდეგ, რაც პატარა სუსსანამ კვაჭის პარამხანა გაჰყვანა.

კვაჭიმ გაზომა და ასწონა საქმის ვითარება და იმავე დღეს ტანიას ეწვია. ტანიამ კვაჭი არ მიიღო, მაგრამ კვაჭი იქამდის იდგა იმის კარებთან, სანამ ტანიამ არ შეიბრალა და თვითონვე კარები არ გაუღო.

— რა გნებავთ?... მე თქვენ აღარ გიცნობთ... ჩვენთა შორის ყოველივე გათავებულია.

დაიწყო ფიცი და მუდარა, ხვეწნა და აღთქმა, ძველის გახსენება და ახლის დაპირება. კვაჭიმ კარგად იცოდა, რომ მისი და ტანიას წყრომა ისევ ისე უნდა გათავებულყო, როგორც წინად თავდებოდა: ძველის დავიწყებით და ახალ ფიცით. იცოდა ისიც, რომ ნაჩხუბარ მიჯნურთა საუკეთესო მომრიგებელი ღბილი და თბილი სარეცელი იყო, ამიტომ ის წყრომაც სარეცლით გათავდა და კვაჭის კრედიტიც კვლავ გაეხსნა.

მადამ ლაპოში მეორე დღეს თვითონვე დაუბრუნდა კვაჭის, ხოლო დანარჩენნი აღარც კვაჭის უძებნია.

კვაჭიმ იგემა და შეითვისა ევროპის გემო და უსაქმო, ფულიანი კაცის მადა, ადათი და ცხოვრების ხალისი.

პარიზში კოხტა ჰოტელ-სალონი ჰქონდა, ბიარიცში—კოპწია ვილლა, ნიცაში—იახტა, სადგურზე—სალონ-ვაგონი, გარაჟში—სამი ავტომობილი, საჯინიბეში—ექვსი ცხენი და ჯიბეში—ჩეკის წიგნაკი.

იმ ზაფხულს კვაჭიმ ტრუვილში გაისეირნა. სალამოზე პლაჟზე გავიდა, სადაც ამ დროს მობანავე ქალები თავიანთ შიშველ ტანებს გამოჰფენდნენ ხოლმე.

მუშტრის თვალი გადაავლო იმ გამოფენას. გული მოიფხანა და თვალი გაიძლო იმ უცხო და იშვიათ სანახაობით. ყველა ჯურისა და ტომის ქალს გამოეტანა იმ პლაჟზე თვისი ტანი, ოდნავ დაფარული სხედასხვა ფერის ტრიკოთი:

მალაონი, გაფშეკილნი, ძარღვიანნი, წითურნი, მიუკარებელნი და კნაჰა ინგლისელები; ჩასუქებულნი, ბატივით გაფაფხულნი, განიერი მხარ-თქოიანნი და ფამთალა ფლამანელ-ჰოლანდელნი;

ახოვანნი, მედიდურნი და თეთრნი სკანდინავ-გერმანელნი; მოსხლეთილები, გამხდრები, მარდები, ამპარტავანნი, შავგვრემანნი და ბრინჯაოს ფერის ესპანელნი;

არეულის ფერისა და ტანადობის იტალიელნი და ფრანგნი—მევირცხლი და კეკლუენი; რხეულნი და მოხდენილნი; ცეცხოვანნი და შმაგიანნი, ქურციკოვანნი და გედოვანნი; მორცხენი და თამამნი, მაღალნი და დაბალნი; სრულნი და გამხდარნი; ქერანი და შავგვრემანნი; მამზელები, მადამები, მილედები, მისსები, მისტრისები, ღონეები და ყოველი წოდების, წონის, ტომის, ფერისა და ჯურის ქალწულები და დედაკაცები.

უცებ იქვე, ზღვის ტალოებიდან ამოვიდა ქაფის ფერის იმ ქვეყნიური აფროდიტა, შვენიერი ოკეანიდა, მზეთუნახავი ალქაჯი: კვიპარისოვანი, მოსხლეთილი, დიდ მკერდიანი, თეძოიანი, წელწვრილა, თხელძვალა, მაღალკისერა, ალისთმიანი და ცისთვალა. იმ აღმა კვაჭი ვერ შეამჩნია. იქვე წყლის პირას შესდგა, თეთრი მკლავები კისერზე ჩაიწნა, გადმოიზნიქა და ტკბილად გაიზმორა.

— ღმერთო დიდებულო!—წამოიძახა გულში კვაჭიმ და მაშინვე აინთო, აიშალა და აილეწა:—აი, ცოცხალი, ახლად დაბადებული აფროდიტა! აი, ნამდვილი ქვეყნის თვალი! ქალიც ეს ყოფილა და დედაკაციც! ღმერთო, მიშველე! ღმერთო, ხელი მომიმართე და მერე მიმსახურე; ფიცს გაძლევ, უფალო ძლიერო, რომ ერთ ეკლესიას აგიშენებ და სანთელს ჩაუქრობელს არ გამოვილევე.

ამ დროს იმ ალქაჯმა მოიხედა. დიდრონი ცისფერი თვალები კვაჭის მიანათა, იმ თვალებით, ჯადოსნურ ღიმილით და მძივის კბილებით კვაჭის ცის კარი გაუხსნა, იგი რაინდი ცეცხლის აღში გაჰხვია, დასწვა და მიჰბნინდა; მერე უცებ თვალები დაიბურა, კისერი გაიჭიმა, რამდენიმე შველურ ნახტომით კაბინში შევარდა და იქ ვერცხლის ხმით გადიკისკისა.

ერთი საათის შემდეგ კვაჭიც იმ ჰოტელში გადავიდა, სადაც ის აფროდიტა ბინადრობდა. კარის კაცს ხელში ერთი ოქრო მიაჩნია და იმ ქალღმერთის ვინაობა გამოჰკითხა.

— ლედი ჰარვეი,—უპასუხა კარის კაცმა:—ქვრივი ლორდ ჰარვეის, რომელიც შარშან ინდოეთში ნადირობის დროს ბენგალიის ვეფხმა გაჰგლიჯა. ლედის უყვარს ცურაობა, რულეტზე თამაში, სისხლიანი ბიფშტექსი, ნადირობა, თევზაობა, ყვავილები და... თქვენისთანა შავგვრემანი ვაჟკაცი.

მთელი ღამე კვაჭი კაზინოში ლედი ჰარვეის დასტრიალებდა.

რულეტი ბზრიალით სტრიალებდა, კრუპიე შეჩვეულსა და გაზეპირებულს გაიძახოდა:

— *Medames et messieurs, faites vos jeux!.. Rien ne va plus?*

მოლარენი პაწაწინა არნადებით იხვეტდნენ მოგებას და მიურ-წყავდნენ წაგებას. მოგებულნი ილიმებოდნენ, წაგებულნი ილუშებოდნენ, ხოლო ყველანი საერთოდ — ზოგნი მალულად და ზოგნიც აშკარად — ჭლელავდნენ, ჭფიცხოვდნენ და სტოკავდნენ.

ლედი ჰარვეის გვერდით ედგნენ მისი კომპანიონი მისს ჰოპკინსი, — კნაჭი, ბეცი, სუსხიანი და ხნიერი ცერბერი, — და ოციოდე წლის ქერა ჭაბუკი, ქალივით ნაზი, მორცხვი, მორჩილი, ფუნჩულა და უცოდველი ბრიტტი.

მამაკაცი ლედის თვალს არ აშორებდნენ, აჩრდილებივით დასდევდნენ, ენებს ილოკავდნენ, გულებს იფხანდნენ და თვალს წყალს ალევინებდნენ.

ლედი ჰარვეიმ ორიოდე ათასი წააგო, კვაჭიმ — სამი იმდენი. ქალაქუნა ჭაბუკი ხანგამოშვებით უბიდან ფულს ამოიღებდა და ლედის ჩუმად ხელში ჩაუდებდა; მისს ჰოპკინსი სცქმუტავდა, ლედი ჰარვეი ღვთაებრივ შუბლს იჭმუხვნიდა და იმ ფაფუკ ბიჭის მეტს ახლოს არავის იკარებდა.

ბოლოს, გედის ყელი მოიღერა, იქაურობა ცის შუქით გაანათა, აბრეშუმის კაბის შლივით აიკრიფა და ფარშევანგის ნაბიჯით დარბაზიდან გასცურდა, თან მამაკაცთა ღიმილი, ზეთიანი თვალები და ნდომა-სურვილი გაიყოლა.

კვაჭიც გაჰყვა და ჰოტელის კარის კაცს შეუკვეთა:

— ხვალ დილით ლედი ჰარვეის საუკეთესო ყვავილების კალათა მიართვით და ესეც შეუგზავნეთ.

და თავისი სადარბაზო ბარათი გადასცა.

მეორე დილით კვაჭის ვერცხლის სინით შეუტანეს ატლასის პაწაწა ბარათი. ერთ მხარეს ეწერა: „გმადლობთ. გზაში ძალიან მიყვარს ყვავილები. ნუ მეძებთ!“ მეორე მხარეს დაბეჭდილი იყო: „ლედი ელიზაბედ ჰარვეი, ლონდონი. ვესტენდი. ჩერინგ-კროსი, 276“.

— რაო? ნუ მეძებო? ქალი რომ მეტყვის, ნუ მეძებო, პირუკულმა უნდა გაიგო, უნდა მიჰყვე და უნდა მოსძებნო. ეხლავე გამიგეთ, საით წავიდა? როდის წავიდა? ბესო, აიბარგე! ჩქარა, ნუ იცოხნები!.. რაო, ჰავრში წავიდა გემით? მაშ კარგი, ალბათ ლონდონში მიდის. ბესო, ჩქარა დაიქირავე მოტორიანი ნავი. კარგი დარია, დავეწევი, ან ინგლისში მიმავალ გემს მივუსწრობ.

ჩასხდნენ დიდ ნავში და ჰავრისკენ გაუტიეს. რომ მიუახლოვდნენ, იმ ნავს გვერდით დიდმა გემმა გაუარა. გემის ბაქანზე კვაჭიმ თვალი მოჰკრა მოაჯირზე გადმოყუდებულ ლედი ჰარვეის, რომელმაც იცნო კვაჭი, გაუცინა და ხელსახოცი დიდხანს უქნია.

კვაჭი ნავის პატრონს ეცა:

— სად მიდის ეს გემი?

— საფრანგეთს და პორტუგალიას ჩაუვლის, მერე ესპანეთის ნაპირებს აჰყვება და მარსელში ამოვა.

შეიძლება დავეწიო?

— მხოლოდ რკინის გზით, ბრესტში ან სენ-ნაზარში, ისიც თუ ექსპრესი შეგხვდათ.

ერთი საათის შემდეგ კვაჭი საგანგებოდ დაჭირავებულ სალონ-ვაგონით მიჰქროდა და მისდევდა გაფრენილ ახალ საბედოს. ორთქლმავალმა მიმინოს ფრთები გამოიბა. სხვა მატარებლები სადგურებზე ისვენებდნენ და გააფთრებულ კვაჭის გზას უთმობდნენ. გაირბინეს რუანი, ლე-მანი, ანჟე, ნანტი და დილით ადრე სენ-ნაზარს მიაღწენ.

— გემი „ბორდო“ მოვიდა?

— ერთ საათში წავა კიდეც.

— მადლობა უფალსა! ბესო, ჩქარა!

ორი საათის შემდეგ, როცა გემი ოკეანეში გავიდა, ლედი ჰარვეიმ ზემო ბაქანზე მეორე მხესავით ამოანათა. თავდახრილი კვაჭი წინ დაუხვდა:

— მილედი, ბოდში და სათნოება! მწერდით, ნუ მომძებნითო. თქვენი პირველივე ბრძანება ვერ შევასრულე.

გაოცებულს, გაშტერებულ ლედის თითქოს ენა დაება:

— როგორ?... საიდან?... ეს გემი რომ ჰავრიდან წამოვიდა, თქვენ ჰავრში მიდიოდით.

— საგანგებო მატარებლით დავეწიეთ, მილედი.

— თხოვნა მაინც არ შემისრულეთ.

— წყალში გადავარდნა რომ გებრძანებინათ, უფრო ადვილად დაგეთანხმებოდით, ვიდრე თქვენს დაკარგვას.

ინგლისური ყინულის გული მოჰხიზლა და დაადნო კვაჭის რაინდობამ და გატაცებამ.

საფრანგეთ-ესპანიის საზღვართან—ქ. ბიარიცში, ბასკების ქვეყანაში, ორივენი გადმოსხდნენ.

სანამ გემი ნავთსაყუდარს მიადგებოდა, კვაჭიმ ბინოკლით კლდის წვერზე გადმოყუდებული კოპწია მავრიტანული ვილლა ლედის დაანახა და ჰკითხა:

— როგორ მოგწონთ, მილედი?

— მშვენიერია. იმ სიმაღლეზე ცხოვრება სამოთხე იქნება. დიდი ბალიც აქვს. ნეტა თავისუფალი იყოს, დაეჭირავებდი!

— თქვენთვის თავისუფალი გახლავთ, მილედი. ეგ ვილლა ჩემია. პატივი დამდეთ, გამაბედნიერეთ.

— თქვენია?. მართლა?. იქ ცხოვრება ჩემთვის უუდიდესი სიამოვნება იქნებოდა, მაგრამ...

კვაჭი მაშინვე მიუხვდა:

— ნუ შესწუხდებით, მილედი. მე მეორე ვილლაზე დავბინავდები.

მორიგდნენ. ლედი ჰარვეი სიხარულით ცას ეწეოდა.

ორივენი დღე და ღამე სტკბებოდნენ, ილხენდნენ და ლალობდნენ. ხან პლაჟზე წავიდოდნენ და იბანებდნენ, ხან მოტორიან ნავით შუა ოკეანეში გავიდოდნენ, ან ბაიონაში შეივლიდნენ, ხან ავტოთი პირენეეს ქედს შეჰყევბოდნენ, ხშირად მთელი დღით იქ დარჩებოდნენ და ბასკთა შორის დროს ატარებდნენ.

ერთხელ ერთმა ბასკმა, ყავახანის პატრონმა ლედი არვეის უპასუხა:

— ჩვენ ყველაზე ძველი ხალხი ვართ ევოპაში. ჩამომავლობით იბერიელები გახლავართ.

— იბერიელები?—გაიკვირვა კვაჭიმ:—მეც იბერი ვარ, ივერიელი, ქართველი.

ორივენი გაშტერდნენ. დიდხანს უცქირეს ერთმანეთს, ბევრი რამ გამოჰკითხეს, ორივე ენა შეადარეს, ზოგი სიტყვები ერთმანეთს მიახვედრეს, მაგრამ მაინც ახლოს ვერ მიუდგნენ, ვერ დაენათესავენ.

კვაჭიმ მხოლოდ ის გაიგო, რომ ერთ დროს ბასკები საუკეთესო მეზღვაურები და პირატები იყვნენ; რომ იმათ ყინულოვანი ოკეანე აღმოაჩინეს; რომ ბასკებს ერთ დროს ძლიერი სახელმწიფო ჰქონდათ; რომ ისინი საბოლოოდ არ დაჰმორჩილებიან არც რომაელებს, არც ესპანელებს; რომ ხანგამოშვებით პირენეეს ქედს ბასკები აჯანყების ცეცხლს მოსდებდნენ და თავისუფლების სისხლით მორწყავდნენ ხოლმე.

ბასკურ ენაზე სწავლა და სამართალი ეხლაც აკრძალული ჰქონდათ, ყოველი ბასკი იქაღნის და ამაყობს თავისი სისხლით და თა-

ვისუფლებების სიყვარულით; ბატონ-ყმობის უღელი არასოდეს გამოუცდია ბასკების ამპარტავან ქედს. რიცხვით ერთ მილიონამდე არიან; მრავალნი ლუკმა პურისტვის გადახვეწილან მექსიკას, კუბას და არგენტინას.

კვაჭიმ ისიც შეამჩნია, რომ ბასკები ესპანელებზე და ფრანგებზედაც უფრო მოსულნი, ლამაზნი და მარდები არიან; წვერს სუფთად იპარსავენ; წითელსა და ცისფერ ქუდს, ქამარს და მოკლე ახალუხს ატარებენ; ძალიან უყვართ ბურთაობა, ცეკვა, სიმღერა და სახალხო წარმოდგენა-გასართობი; დედაკაცები საუკეთესო ძიძებად ითვლებიან და მეტად მძიმე სამუშაოს ეწვეიან.

კვაჭის გულში რაღაც ჭიამ გაუფაჩუნა, რაღაც მეტად შორეული, იღუმალი სისხლი აუჩქეტედა; ერთის წუთით მან სუსტად იგრძნო ნათესაობა, მახლობლობა, სულიერი ერთობა იმ ხალხთან, მაგრამ ის ალი მაშინვე ჩაჰჭრა და მინელდა.

მალე ყველაფერი მიივიწყა, რადგან ამაყს ლედი ჰარვეის ერიდებოდა, ეჩოთირებოდა და არც სცალოდა.

სალამობით კვაჭი და ლედი ქალა-ბალებში დასეირნობდნენ, კონცერტებს ისმენდნენ, ხოლო შემდეგ ხან ერთ კაზინოში ივახშმებდნენ, ხან მეორეში, თან რულეტს ეტანებოდნენ, ხან მცირედს მოიგებდნენ და ხან მრავალს წააგებდნენ.

ლედი ჰარვეის ყინულის გულმა კვაჭი ჩამოახშო და გააძვალა, მისი ცხელი გული დაადნო, დაჰლია და დააჰკნო.

ერთხელ კვაჭიმ ვახშმის შემდეგ ოდნავ ნასვამი მიღედი თავის აგარაკის ბნელ ხეივანში გულში ჩაიკრა. ორივენი ერთხელ კიდევ დაიწვნენ და ჩაიფერფლნენ ვნების ცეცხლში; კვაჭი ლედის ფეხქვეშ ჩაუვარდა; ეხვეწებოდა და ემუდარებოდა, თან ქურციკის ფეხებს გულში იხუტებდა და ცრემლით უსველებდა.

ლედი ჰარვეი სიცილით გაუსხლტა და სახლში შევარდა.

გამწარებული კვაჭი ბნელ ხეივანში სტრიალებდა, გულში მუშტს იცემდა და ჰბუტბუტებდა:

— მაშ კაი... მე ვიცი აწი... მე ვიცი...

როცა ლედის საწოლ ოთახში შუქი ჩაჰჭრა, კვაჭი ფეხაკრეფით აივანზე ავიდა და წინდაწინვე გაღებული ფანჯარა შეაღო.

— თაქლო!.. ფრენს! ჯენტლმენ!.. როგორ გეკადრებათ!.. გონს მოდიოთ.. დაეყვირობ... მისს ჰოპკინს!.. მისს ჰოპ...

კვაჭიმ ტუჩებით გააჩუმა შეშინებული ლედი და ჩაიბლუჯა და დაიურვა.

ხუთიოდე წუთის შემდეგ კარების უკან ჩუსტების ფაჩი-ფუჩი და მისს ჰოპკინსის ნამძინარევი ხმა მოისმა:

— მილედო!.. ლედი ჰარვეი!.. თქვენ მეძახდით? ეძებთ რასმე?..

სულ-შეგუბებულმა ლედიმ ძლივს გააგონა თავისს კომპანიონს ნაწყვეტიანის ჩურჩულით:

— არაფერს, მისს... არაფერს... ვიპოვნე... ვიპოვნე...

— თქვენც იპოვნეთ, მაგრამ არც მე დავრჩი ხელცალიერო!— ჩუმის სიცილით ჩასჩურჩულა ყურში კვაჭიმ ლედის.

— ტს... ჩუმაღ, შე გიჟო!— თავისს მხრივ გახურობულ ტუჩებით გააჩუმა კვაჭი გარდაქმნილმა ლედიმ და გრძელი, მძლავრი მკლავებით სული შეუხუთა, კისრის ძარღვები დაუწყვიტა და დაახჩო უკვე დამშვიდებული თავადი.

სამი დღე და ღამე არც კვაჭი და არც ლედი ჰარვეი აღარავის უნახავს არც კაზინოში, არც პლაჟზე, არც ქალა-ბაღებში.

ბედნიერმა კვაჭიმ მეტის სიტკბოებით მოთენთილ ლედის მაღლობის ნიშნად მავრიტანული ვილლა აჩუქა და მარმარილოს მაღალი მკერდი თხილის გულის ოდენა მარგალიტების მძივებით დაუმშვენა.

მერე ორივენი ნიმფომანიით, სატირიაზით და სირბილის სიგიჟით გაგიჟდნენ.

ფეხი ვერსად მოიკიდეს და აფორიაქებული სისხლი ვერ ჩაინელეს. კვირაში ერთხელ მაინც სადგურისკენ მივრბოდნენ და ცეცხლმოკიდებულნი მთელ ევროპის სააგარაკოებში დაჰქროდნენ:

— ვიში!.. ოსტენდე!.. კარლსბადი!.. ტრუვილი!.. ექს-ლე-ბენი!.. მონტრე!... ვევე!.. ლუგანო!..

ბოლოს, როგორც იყო, ნიცაში „ჰოტელ ნებრასკაში“ გაიდგეს ფესვი, გაგრილდნენ და მოისვენეს.

აქა ერთი დიდი საქმის „გაიმასქნების“ აშბავი.

მონტე-კარლოს კაზინო გაჩაღებულია.

ირგვლივ პლაპლაპებს, იწვის და ჰკრიალებს ოქრო, ბრინჯაო, ვერცხლი, მარმარილო, ძვირფასი სურათი, გობელენი, ხალიჩა, ფარჩა, ხავერდი და ატლასი.

ქვეყნის ყოველ კუთხიდან ბედის საცდელად მოსული ხალხი იმ დარბაზებში ბუზივით ირევა.

ისმის ასი ენა და მოსჩანს ასი ტომი: ქერა ჩრდილელნი—რუსები, სკანდინავიელნი, გერმანელნი და ინგლისელები; მკვირცხლი,

ფიცხი, შავგვრემანი ფრანგები, იტალიელები და ესპანელები; ხელგაშლილი, მშრალი და ურყევი იანკები; ცხელი, აშლილი, ნერვიანი მექსიკელები, ბრაზილელი და ნარევი მულატები; არაბი და ოსმალე, სპარსელი და ინდოელი, ჩინელი და იაპონელი, აზია და ევროპა, ამერიკა და აფრიკა—ყველას იქ მოუყრია თავი, ყველა ატრიალებს ბედის ჩარხს და ჰლამობს გამდიდრებას და განდიდებას.

ყველას ემჩნევა პირსახეზე მოგება და წაგება. ერთნი სიხარულის ღიმილით იღიმებიან, ჰლალობენ და უდარდელად იცინიან; მეორენი წაგებას ჰგლოვობენ, იქუშებიან, იშხამებიან და ინალვებიან; ხოლო ზოგნი—გაკოტრებულნი და დაძირულნი—უიმედო სასოწარკვეთილებას ეძლევიან, მათხოვრობენ, ზოგჯერ კი იქვე, სარაკოდ მორთულ ბაღს თავიანთის სისხლით ჰრწყავენ.

ზოგნი ისე შესჩვევიან ცრემლისა და ბედის ღიმილის სასახლეს, რომ იქვე სამადლოდ ჰბერდებიან.

მათ იციან თამაშის საიდუმლოება! მათ მიაგნეს მოგების კარს! მათ აღმოაჩინეს გამდიდრების ხერხი! მათ იგი იღუმალი გასაღები ხელში უჭირავთ—დიფერენციული აღრიცხვა, ათიოდე თაბახზე აქრელებული მათემატიკური ფორმულები,—უცოდველი, სწორი და ჭეშმარიტი, ნაყოფი დიდი ქონების წაგებისა და ხუთიოდ-ათიოდე წლის დაკვირვებისა. თუ მოგება გნებავთ, დაუჯერეთ იმ ხალხს. გასამრჯელო მცირედია: წაგება თქვენია, მოგებაში კი წილი დაუდეთ, ან ასიოდე ფრანკი მიეცით ახალ საცვლის სასყიდლად და ფეხსაცმელის გამოსაცვლელად; მეტს არ მოითხოვენ, რადგან იმ კაზინოში უქმელობისგან სიკვდილი უფრო ადვილია, ვიდრე ოდნავ მტვერ-ნაკრავ პერანგით შესვლა: სპეტაკი ტანისამოსი, უნაკლო ზრდილობა და უსიტყვო მორჩილება,—აი, რას მოითხოვს ამ ჯურის ხალხისგან კაზინოს ღირექცია ნაცვლად იმ სასახლეში უფასოდ შეშვებისა.

კვაჭი და ლედი ჰარვეიც ყოველ ღამე ბედს სცდიან იმ კაზინოში: ხან „ტრანტ ე კარანტს“ მიაღებებიან, ხან „რუჟ ე ნუარს“, ხან „პტი შვოს“ და ხან სხვა სათამაშოს.

იმ თამაშში ლედი ჰარვეი დიდი ხანია გამოიფიტა. ლედის კვაჭი მიეშველა, მაგრამ ბედი ვერ მოატრიალეს და წანაგები ვერ დაიბრუნეს. თანდათან შესტოპეს, ჩავარდნენ და ჩაიფლნენ, ხან თავისი ჭკუით სთამაშობდნენ, ხან გაკოტრებულებს მიიშველებდნენ, მაინც დღითი დღე სდნებოდნენ და ილუპებოდნენ.

ერთხელ ბანკიდან კვაჭის ჩეკი დაუბრუნეს: თქვენი ანგარიში ამოიწურაო.

დაღონდა კვაჭი, ძალიან დაღონდა!

— ბესო, დღესვე წადი ექს-ლე-ბენში, ერთ კვირაში გაყიდე ჩემი ვილლა და დაბრუნდი... რა სთქვი?... ვიცი, მარა სხვა გზა არ არის.

ბესომ ფული ჩამოიტანა, ხოლო კვაჭიმ ის ფულიც კრუპიეს მიუთვალა.

— ბესო, ბიარიცში წადი და ჩემი ვილლა გაყიდე.

— ის ვილლა ხომ ლედი ჰარვეის აჩუქე?—გაახსენა ბესომ.

— კი მარა, როცა წაგებულს დევიბრუნებ, იმ ვილლას ისევ ვიყიდი.

ორი კვირის შემდეგ ისევ ბესო მიიშველა:

— ბესო, დღესვე წადი პარიზში, ერთ კვირაში გაყიდე ჩემი ჰოტელი და დაბრუნდი... კაი, კაი... ვიცი, რომ ვილუპები, მარა სხვა გზა არ არის... ნუ გეშინიან, სანამ დაბრუნდები, ერთ საქმეს დაევამზადებ.

იმავ ხანებში ლონდონიდან ორი კვირით ლედი ჰარვეის ძმა—ლორდი ბროუქსტონი—ჩამოვიდა, ახალგაზრდა ბონევიანი; ფულიანი დენდი და დიდი ჯენტლმენი.

კვაჭიმ და ლორდმა ერთმანეთი მოიწონეს. ორ კვირაში ნიცა და მონტე-კარლო გადააბრუნეს, იქაურები გააკვირვეს, ცოტაოდენი მოიგეს და ასი იმდენი წააგეს.

ბოლოს, ლორდმა უთხრა კვაჭის:

— ფრენს, სტუმრად მეწვიეთ ლონდონში.

— ოლ რაიტ! თანკეი! (ძალიან კარგი! მადლობელი!)

— ერთად წავიდეთ?

— იეს (დიალ). ბესო, ყოლიფერი დაამზადე!

პარიზში ავიდნენ. კვაჭიმ და-ძმა თავისს ჰოტელში მიიპატიჟა, რომელიც მისი აღარ იყო, მაგრამ ჯერ დაცლილი არ ჰქონდა.

რამდენიმე დღით დარჩნენ. კვაჭიმ კიდევ ერთხელ მოიგიჟიანა თავი და გააოცა სტუმრები თავისს საუცხოვო სასახლით, მორთულობით, მოსამსახურეთა სიმრავლით, გავლენით და ნამდვილ არისტოკრატის გემოვნებით და მანერებით.

წასვლის წინ ლადი ჩიკინჯილაძეს საიდუმლო დარიგება მისცა. ბესო და სამი მოსამსახურე სამი დღით ადრე მრავალის ბარგით ლონდონში გაჰგზავნა, ხოლო თავითონ ოთხი მოსამსახურე კიდევ გაიყოლა.

დღევრში რომ გემიდან გადასხდნენ, ბესომ საგანგებო მატარებელი დაუხვედრა.

ლორდმა ბროუქსტონმა უსაყვედურა:

— ფრენს, მეტად დიდი ხარჯი მოგდით.

— ჩემი მეგობრებისთვის „მეტად დიდი ხარჯი“ არასოდეს დიდი არ არის!

— თქვენ, ჩვენი სტუმარი ბრძანდებით.

— მაგაზე ლონდონში მოვილაპარაკოთ.

ბესომ წინდაწინვე დაუშადა კვაჭის სასტუმრო „ასტორიაში“ შვიდი ოთახი, ავტომობილები და ლანდო ღერბებით, საჯდომი ცხენები და რეპორტერები.

მეორე დღეს გაზეთებში კვაჭის ჩასვლის ამბავი დაიბეჭდა. ეწერა: „ინგლისს ეწვია მეფის ჩამომავალი კავკასიელი პრენსი... დიდი მეგობარი ინგლისისა... მომხრე რუსეთ-ინგლისის დამეგობრებისა... ჩამოჰყვა ბრწყინვალე ამალა... პრენსი ჩამოხტა „ასტორიაში“.. შვიდი ოთახი... პირადი მეგობარი ლორდ ბროუქსტონისა...“

მეორე დღეს ლორდმა ბროუქსტონმა და ლედი ჰარვეიმ კვაჭი ლონდონის სანახავდ წაიყვანეს. აჩვენეს პიკადილი, ვესტენდი, ტრაფალგარი, ჩერინგ კროსი, სენ-ჯემსი, ტაუერი, ვატერლოო, პავლეს ტაძარი და მრავალი საოცარი სანახაობა.

ვესტმინსტერში კვაჭის პალატის სპიკერი დაუხვდა, ბრიტიშ-მუზეუმში—მთავარი დირექტორი, სადმირალოში—დიდი ამირბარი.

იმავ საღამოს ბროუქსტონმა კვაჭის პატივსაცემად თავის სასახლეში დიდი სადილი გამართა: მეორე დღეს კვაჭი იახტ-კლუბში მიიწვიეს, მესამე დღეს—სპორტ-კლუბში დაჰპატიჟეს. მერე მარჯვნივ და მარცხნივ ეწეოდნენ და მოსვენებას აღარ აძლევდნენ.

ორი კვირის შემდეგ კვაჭიმ ყველას მადლობა გადაუხადა: ერთი ისეთი საზღაპრო ნადიმი მოაწყო, რომ სტუმრებს ეხლაც ხშირად აგონდებათ ის დიდება, შვენება და უცხო სანახაობა.

იმ ვახშამს სამასზე მეტი სტუმარი დაესწრო, სულ რჩეული საზოგადოება ლონდონისა: ლორდები, ვიკონტები, ჰერცოგები, ინდოელი რაჯები, ბანკირები, მექარხნეები და მრავალნი სხვანი—ფულიანნი, წარჩინებულნი და დიდებულნი.

სამი საუკეთესო ორკესტრი უკრავდა. მღეროდნენ ყოველ მხრიდან საგანგებოდ მოწვეული საუკეთესო მომღერალნი: კარუზო, ბატისტინი, ნელი მელბა, მარია ჰაი და ტიტო რუფფო. უზარმაზარი შენობა რივიერიდან გამოწერილ უნახავ ყვავილებით და ტროპიკულ მცენარეულობით იყო მორთული. აღმოსავლური და დასავლური ხელოვნება და გემოვნება შეერთდნენ კვაჭის სტუმრების გასართობად და დასატკბობად.

მეორე დღეს მთელი ლონდონი და პრესა ალაპარაკდნენ. კვაჭისაც მხოლოდ ეს უნდოდა.

კვაჭი რომ ლონდონში ჩა იდა, მეორე დღესვე პარიზიდან დეპეშით გამოგზავნილი ათი ათასი გირვანქა სტერლინგი მოუვიდა. იმავე დღეს ის ფული ბესომ დეპეშით ისევ ჩაქინჯილადეს გაუგზავნა პარიზში. მესამე და მეოთხე დღეს იგივე ფული ისევ დეპეშით მოვიდა ლონდონში და ლონდონიდან ისევ პარიზს დაუბრუნდა.

დაგეშილი ბესო დროს მოიხელთავდა და ფულის მოსვლის ამბავს — დეპეშას სწორედ იმ დროს გადასცემდა თავისს ბატონს თავად ბაგრატიონს, როცა მას სტუმრები ჰყავდა.

კვაჭი ბოდიშს მოიხდიდა სტუმრებთან:

— მისტერ, ნება მიბოძეთ. საჩქარო დეპეშა უნდა იყოს...

მერე ბესოს განკარგულებას აძლევდა:

— ახლავე მიიღეთ ეს ათი ათასი სტერლინგი... ორმოცი ათასი ეხლავე გაუგზავნეთ ჩემს მოურავს ტფილისში... განკარგულება მიეცით ჩემს ბანკირს პარიზში, რომ თვითურად აძლიოს ჩემს მთავარ მდივანს პარიზში თავად ტრუბეცკოის ერთი მილიონი ფრანკი, ხოლო პეტერბურგის ჩვენს მთავარ კანტორას შეატყობინეთ, რომ მთელ საქმეებს თვითონ მოუარონ, მე ნულარ შემაწუხებენ... მომბეზრდა!

თქვენი ბრწყინვალეების იახტა ლონდონში მოდის.

— კეთილი.

— ტფილისის კანტორა გეკითხებათ, რამდენი შეუძლიან მას დაჰხარჯოს თვითურად საქველმოქმედო საქმეებზე?

— სამასი ათასი მანეთი.

— კიდევ არის ერთი დეპეშა: გრაფი ორლოვი თანახმაა თქვენ მიერ შეძლეულ ფასში — სამ მილიონ მანეთად — მოგყიდოთ ოქროს მალაროები ციმბირში.

— თანახმა ვარ. მიეცით დეპეშა მთავარ კანტორას. დანარჩენი მერე იყოს... კიდევ ერთი ბოდიში, ძვირფასო მეგობრებო, უდროოდ შემაწყვეტინეს ბაასი.

ასეთს, ან დაახლოებით ამგვარს დიალოგებს ხშირად გააბამდნენ ხოლმე კვაჭი და ბესო წარჩინებულ ლორდების და ბანკირების დასწრებით.

კვაჭიმ ძალიან კარგად იცოდა, რომ სტუმრობის დროს მისი საქმური საუბარი ბესოსთან ევროპაში „შოკინგ“-ად ითვლებოდა, მაგრამ ისიც იცოდა, რომ მისი სტუმრები ამის გამო კვაჭის არ გაუურისხდებოდნენ, მხოლოდ ჩაილიმებდნენ და იტყოდნენ:

— ვოლა ან პრენს ეტრანჟე ე... ეკზოტიკ!

ხოლო კვაჭის მეგობარი ლორდი ბროუქსტონი კვაჭის ასე ამართლებდა:

— ყოველ ერს თავისი ჩვეულებანი აქვს.

საით მიჰყავდა კვაჭის თავისი საქმე, არავინ იცოდა.

გავიდა ორი კვირა იმ განთქმულ და დღემდის დაუვიწყარ ვახშმის შემდეგ.

კვაჭი დილის გაზეთს ათვალერებდა. უცებ ერთს გოჯის ოდე-ნა ასოებით დაბეჭდილ ამბავს მოჰკრა თვალი. ეწერა: პარიზში ფოსტის მოხელეთა გაფიცვა დაიწყო. უმაღლესი ხელი გაუშვა და ჩაფიქრდა, ძალიან ჩაფიქრდა. დიდხანს ჰკანკალებდა შემოკმედების სიციხით და ციებით. მერე ფანქარით ერთი რამ დასჯლანა და ბესოს დაუძახა:

— აი, ჩემი ლონდონელ ნაცნობ-მეგობრების სია. ყველას აი, ასეთი წერილები დაუგზავნე. ერთ დღეში ყველასაგან პასუხი უნდა მივიღო. წაიკითხე... მიხვდი?

ბესომ ჩაილიმა. მიჰხვდა ბესო?

— კაი!—მოკლედ მოსჭრა და გავიდა.

გეგმა უბრალო და მარტივი იყო.

მეორე დღეს სამოციოდე ლორდმა, მისტერმა და ბანკირმა ასეთი წერილები მიიღეს:

„ლრმად პატივცემულო ლორდო (ან მისტერ, ან სერ)!

ხვალ საკმაოდ დიდი თანხა უნდა გავუგზავნო ჩემს მთავარ კანტორას პეტერბურგში ყოვლად გადაუდებელ ხარჯების დასაფარავად. მეტი ნაწილი ამ თანხისა ხელთ მაქვს. დანარჩენი გამოვიწერე ჩემის პარიზელ მოურავისაგან.

მაგრამ დღევანდელ გაზეთებიდან გავიგე მეტად სამწუხარო ამბავი: საფრანგეთის ფოსტა-ტელეგრაფი გაფიცვის გამო აღარ მუშაობს. ამ გარემოებამ ოდნავ არივ-დარია ჩემი ანგარიშები და შეაფერხა ჩემი ჩვეულებრივი ფინანსიური ოპერაციები.

ეს კიდევ არაფერი. თქვენც გაიგებდით, რომ ხვალ ან ზეგ შეიძლება ინგლისის ფოსტაც გაიფიცოსო.

აღნიშნული გარემოება მაიძულებს, ლრმად პატივცემულო ლორდო (ან მისტერ, ან სერ), ვისარგებლო თქვენის გულუხვი მასპინძლობით, ნდობით და მეგობრობით. ხუთი ათასი გირვანქა სტერლინგი (ზოგს მისწერა სამი ათასი, ზოგს ორი, ზოგსაც ერთი) დამიხსნის უხერხულ მდგომარეობიდან. ყოველ შემთხვევისათვის გიგ-

ზავნით ვექსილს ათი დღის ვადით. დღესვე ვგზავნი პარიზში ჩემს ერთ-ერთ მდივანს ფულის მოსატანად, რადგან მეშინიან გაფიცვის გაგრძელებისა.

ამიერიდან მოველოდები შემთხვევას, რათა შესაფერად დავაფასო თქვენი გულკეთილობა და სტუმართმოყვარეობა.

წინააწინვე გითვლით, ძვირფასო ლორდო (ან მისტერ, ან სერ), გულითად მადლობას დახმარებისთვის და ჩემს მწუხარებას თქვენი შეწუხებისთვის.

მიიღეთ ჩემი გულწრფელი სალამი და უულრმესი პატივისცემა.
 ირაკლი ბაგრატიონ მუხრან-ბატონი.

თავადი და ფლიგელ-ადიუტანტი სრულიად რუსეთის იმპერატორისა“.

კვაქის ანგარიში სავსებით გაუმართლდა. ათიოდე ადრესატს იმ დღეს ვერსად მიუსწრეს, დანარჩენებს წერილები ჩააბარეს და თითქმის ყველასგან ფულიც მიიღეს. ლორდმა ბროუქსტონმა პირადად ინახულა კვაქი და ნათხოვნი ერთი ორად ჩაუთვალა. ლედი პარვეისაც გაეგო კვაქის გაქირვება: კვაქის ნაჩუქარი თვალ-მარგალიტი და საგვარეულო განძეულობა დააგირავა, კვაქი ტელეფონით დაიბარა და ნაშოვნი ფული ძალით მიაჩეჩა, თან ცხარე ალერსი და სიყვარულიც უხვად დააყოლა.

რა იცოდა საბრალო ლედიმ, რომ ის მოგიყიანება უკანასკნელი იქნებოდა!

დასხდნენ იმ სალამოს კვაქი და ბესო და ორი საათი მოანდომეს ფულის დათვლას. მერე ზოგი რამ ჩაალაგეს და ავტომობილი მოითხოვეს.

ბესომ სასტუმროს დირექტორს განუცხადა:

— მათი ბრწყინვალეობა ბირმინჰამში მიბრძანდება რამდენიმე ქარხნის მოწყობილების სანახავად და სასყიდლად. ზეგ დავბრუნდებით. ბინას ვიტოვებთ.

მიუხე-მოუხვიეს ლონდონის ვიწრო ქუჩებში და მდინარე ტემზით ზღვას მისცეს თავი. მეორე დღეს კვაქიმ და ბესომ ბირმინჰამის მაგივრად ანტვერპენში ამოჰყვეს თავი.

**აქა ამბავი თვალ-მარგალიტისა, საგოჟეთისა, ღუელისა,
 კინო-სურათისა და მრავალთა საგმირო საქმეთა.**

დარბის და დაჰქრის მას აქეთ კვაქი კვაჭანტირაძე ათიოდე გვართ მთელს ქვეყანაზე. იგი ხან თავადი ბაგრატიონია, ხან ავ-

ლანთა ემირის უფლის-წულია, ხან გრაფი ტიშკევიჩია, ხან კიდეც სპარსეთის პრინცი კაჯარია.

ვინ მოსთვლის, ვინ ასწერს კვაჭის ხელმარდობას, მისი ნამუშევარის ფერადობას, ნატიფობას და მახვილობას!

ნიუ-იორკში მან ერთი თავისი ჭკუისა და გამოცდილების ქალი ჩაიგდო ხელში.

მცირე ვარჯიშობიდან დაიწყო.

კვაჭი ერთ მაღაზიაში ბრილიანტების სასყიდლად შევიდა და თხილის ოდენა ხუთიოდე ქვა აიჩრია. ხუთივეს ხელში ატრიალებდა და ჰსინჯავდა. ამ დროს მისი ახალი ხელქვეითი ქალი შემოვიდა და დახლთან მაღაზიის პატრონს ბაასი გაუბა. კვაჭიმ ხელმარდად ერთი ბრილიანტი გაუშვა. იგი ისე ღბილად დაეცა ხალიჩაზე, რომ მისი ხმა ვერავინ გაიგო. იმ ქალმა ადგილი შეიცვალა, იმ ქვას ფეხი დაადგა, მერე ბაასი გაათავა და წაეიდა, თან ფეხის გულზე აკრული ბრილიანტიც გაიყოლა.

მაღაზიის პატრონმა ძვირფასი ქვის დაკარგვა შეამჩნია და კვაჭის აღმაცერად გადაჰხედა. კვაჭიმ იტყია და თავისი გაჩხრეკა თვითონვე მოითხოვა. მეორე ოთახში გაიყვანეს და ტანისამოსი გაჰხადეს. მერე ბოდიში მოიხადეს და აღშფოთებული კვაჭი ავტომდე გააცილეს, თან წამლად რამდენიმე ათასი დოლარი ჩაუდეს შკერდის მარცხენა ნახევარზე იმ ადგილის მოსაჩენად, სადაც კვაჭიმ თავმოყვარეობის ტკივილი იგრძნო, ხოლო შეურაცხყოფის ოქმი დაჰხიეს და გადაჰყარეს.

ანტვერპენში, აღმასების ქალაქში, კვაჭიმ თავისი მეგობარი ქალი ერთს ახლად დაარსებულ კერძო საგიჟეთში შეჰგზავნა.

— იცნობთ მესსიე ვერმეს? — ჰკითხა იმ ქალმა საგიჟეთის დირექტორს.

— სამწუხაროდ, არ ვიცნობ. მე ახლად მოსული კაცი ვარ ანტვერპენში.

— ვერმე ჩემი მამა გახლავთ. ჭკუაზე შესცდა საწყალი. სულ ბრილიანტებზე და მარგალიტებზე ჰფიქრობს და ჰბოდავს. ერთი პატარა ჩემოდანი აქვს, ხელიდან არ უშვებს, ჰგონია, იგი აღმასებით არის გატენილი. ზოგჯერ ისე მოიგიჟიანებს თავს, რომ დასამშვიდებლად ძალას ვხმარობთ. უნდა მიიღოთ თქვენს სამკურნალოში.

— დიდის სიამოვნებით, ქალბატონო!

დირექტორი და ქალი სასტუმრო ოთახში გამოვიდნენ.

— მესსიე ვერმე, ბონჟური!.. დიდად სასიამოვნოა თქვენი გაცნობა... აქეთ მობრძანდით...

და მესსიე ვერმე მესამე ოთახში გაიყვანეს.

— მამა, აი, ჩემი ნივთები! — ჰაერში გადააგდო ეს სამი სიტყვა იმ ქალმა და ვერმეს საკი ჩამოართვა.

ვერაჲინ გაიგო, ვინ იყო იმ ქალის „მამა“ — ვერმე თუ დირექტორი.

ვერმე იმ ოთახის მოწყობილებამ და სხვანაირად ჩაცმულმა მოსამსახურეებმა დააშინეს. შეკრთა და აირია. თავისს საკს მისწვდა, მაგრამ ის ქალი ხელიდან გაუსხლტა და ოთახიდან გავარდა. ვერმე გამოუდგა, მაგრამ იმავე წუთს წინდაწინვე დარიგებულმა სამამა ახოვანმა მოსამსახურემ უღონო მოხუცი ბუმბულისვით აიტაცეს.

— გამიშვით!.. ავაზაკებო... ყაჩაღებო!.. ჩემი საკი!.. ჩემი მარგალიტები!.. ჩემი ბრილიანტები!.. — გაჰკიოდა ვერმე, თან ჩიტივით ჭფართხალობდა და კარებისკენ იწეგდა.

— დამშვიდდით, მესსიე ვერმე, დამშვიდდით!.. თქვენი ბრილიანტები არ დაიკარგება... დაწყნარდით, ჩვენ ავაზაკები არა ვართ. მე ექიმი ვარ, გთხოვთ მიცნობდეთ... თქვენ სამკურნალოში ბრძანდებით... მალე მორჩებით და ისევ თქვენს ოჯახს დაუბრუნდებით...

— რაო? ექიმიო?.. სამკურნალო? საგიჟეთი?.. ვინ არის გიჟი, მე თუ თქვენ? აჰა, მივხვდი, მივხვდი! ვაიმე, დავიღუპე!.. ვაი, დაქცეული ოჯახო! ღმერთო, მიშველე... გამიშვით! მიშველეთ! ჩემი აღმასებ! ჩემი ბრილიანტები!

— დამშვიდდით მეთქი, მესსიე ვერმე! თქვენი მარგალიტები თქვენს ქალიშვილს აქვს.

— რაო? ჩემი ქალიშვილიო?! რას ჰროშავთ, რას მიედ-მოედებით?! ის ჰარამზადა თქვენი ქალია, თქვენი!

— ჩემი? მე ქალი არა მყავს.

— არც მე მყავს. მაშ... მაშ... — უცებ ყოველივეს მიჰხვდა და კინალამ მართლა გაგიჟდა: — მაშ გაიგეთ, თქვე გიჟებო და ტუტუცებო, რომ იმ ჯიბგირმა ორივენი მოგვატყუა... დაიკით!.. დაეწით!.. ჩქარა! ჩქარა!

დაფეთდნენ და გახევედნენ დირექტორი და მოსამსახურენი. ხუთ წუთში ვერმემ და დირექტორმა სხაპა-სხუპით ყველაფერი უამბეს ერთმანეთს. მერე ეცნენ ტელეფონს, პოლიციას და აგენტებს, მაგრამ გვიან-ლა იყო: კვაჭი და ის ქალი მიწამ ჩაჰყლაპა.

რომში ისევ იმ ქალმა ერთს ვაჭარს მრავალი თვალ-მარგალიტი მიატანინა თავის „დანიშნულთან“ და „მამასთან“—კვაჭისთან.

— თავადი ეხლავე გეახლებათ.

თავადის ქალი და ვაჭარი კაბინეტში დასხდნენ. ქალმა თვალ-მარგალიტი გაშალა და ერთხელ კიდევ დაუწყო სინჯვა. ამ დროს მოსამსახურემ თავადის ქალს მოახსენა:

— მარკიზი პალავაჩინი გეახლათ.

— ჩემი დანიშნული!? ღმერთო ჩემო!.. არ მინდა, რომ ქორწილამდე ჰნახოს ეს საჩუქარი.

და თვალის დახამხამებაზე ის ნივთები რკინის განჯინაში შეაწყო, რომელიც კედელში იყო ჩართული, და გასაღებიც ჯიბეში ჩაიკურა.

— სთხოვეთ, მობრძანდეს.

კვაჭი შემოვიდა, მოწიწებით თავის „დანიშნულს“ ემთხვია და მოიკითხა.

მოსამსახურემ ისევ შემოიხედა:

— პრინცესა, მამა თქვენი ერთი წუთით გთხოვთ.

— ბოდიში... ეხლავე გეახლებით...—და გავიდა.

ორი წუთის შემდეგ „მარკიზი პალავაჩინი“—კვაჭიც გაბრძანდა. იმ სახლში სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა.

გავიდა ათი წუთი... თხუთმეტი... ოცი...

ვაჭარი ასტოკდა, ადგა, დატრიალდა და მრავალჯერ ჩაახველა. მერე მეორე ოთახში გავიდა.

არავინ იყო.

მესამეში შეიხედა.

არც იქ იყო ვინმე.

ისევ მეორე ოთახში დაბრუნდა, რომელიც ზედ ეკრა სასტუმრო ოთახს, სადაც ნახევარი საათის წინ ის ქალი და ვაჭარი თავადს უცდიდნენ. ერთი რამ დაინახა: კედელში რკინის განჯინა იყო გამართული და მისი კარები გაღებული იყო. განჯინაში შეიხედა. ელდა ეცა და მეხი დაეცა: ეს კარებიც იმ განჯინისა იყო, სადაც იმ ქალმა პირველი ოთახიდან ძვირფასი თვალ-მარგალიტი შეაწყო.

დაფეთებული და გაგვიებული ვაჭარი თმებს იგლეჯდა, ცალიერ ოთახებში დარბოდა და ჰყვიროდა:

— პოლისმენ!.. მიშველეთ!.. გამჭურდეს!.. გამძარცვეს!..

კვაჭი და მისი დანიშნული ისევ მიწამ ჩაჰყლაპა.

ვენაში კვაჭიმ ერთ მდიდარ ებრაელ ბარონს თვალი დაადგა. კლუბში უცაბედად იმ ებრაელს ხელი გაჰკრა და თვითონვე მიაძახა:

— ფრთხილად!.. უზრდელა!.. სალახანავ!..

— ბოდიში... მე... მე...

კვაჭიმ აღარ დააცალა და ნიკაპში ოდნავ ორი თითი აჰკრა. ასტყდა ჩოჩქოლი და აყალ-მაყალი, რომელიც იმით გათავდა, რომ კვაჭიმ და ბარონმა ერთმანეთს თავიანთი მისამართები მისცეს. მეორე დილით კვაჭის სეკუნდანტები—ბესო და ჭიპი ჭიპუნტირაძე იმ ებრაელს ეწვივნენ და გამოუცხადეს:

— უსისხლოდ ეს საქმე არ გათავდება.

მერე ვაკვრით ჩაურთეს:

— ნუ აჩქარდებით, ბარონ! ჯერ სეკუნდანტებს ნუ მიჰმართავთ... ხვალამდე მოითმინეთ... ავლანთა უფლისწული განთქმული მსროლელია... გაფრენილ ბუზს არ ააცდენს... თუ გნებავთ, თქვენვე დარწმუნდით... დღეს, სწორედ ხუთ საათზე პრინცი პრატერის ტირში იქნება. მოჰგზავნეთ ვინმე, ჰნახოს და დარწმუნდეს. სალამოზე ხელმეორედ გეახლებით... მოვილაპარაკოთ, შეიძლება სისხლი არ დაიღვაროს, თუ, რა თქმა უნდა, თქვენც თანახმა იქნებით რომ...

— დუელი აუცილებელია!

— დიალ, დუელი უეჭველად მოხდება, მაგრამ... შეიძლება მოეწყოს საქმე, რომ... სისხლი არ დაიღვაროს... მოიფიქრეთ... ლამოზე გეახლებით... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

ხუთიდან ექვსამდე ის ტირი კვაჭიმ დამბაჩით დამტვრია დახვრიტა. საიდუმლოდ მოგზავნილმა ბარონის კაცმა დაარწმუნა ის ბარონი, რომ ავლანის უფლისწული მართლა გაფრენილ ბუზს ჰკლავსო.

— პრინცი უფლისწულის პატიოსან სიტყვას გაძლევთ,—ეუბნებოდა ბესო იმავე სალამოს იმ მდიდარ ებრაელს,—და მაჰმადის წმინდა სახელს ჰფიცავს, რომ ის თქვენს სისხლს არ დაჰკვრის, თუ... თუ მოვრიგდით. ორჯერ ან სამჯერ ჰაერში გაისვრით, მერე შერიგდებით და დამეგობრდებით კიდევაც.

— საქმეზე გადავიდით. რამდენი გნებავთ?

— თქვენი სიცოცხლე დაუფასებელია, თქვენ ათი მილიონის შეძლება გაქვთ. ჩვენ ერთი მილიონიც გვეყოფა.

— მე მირჩენიან დღესვე გადავიკარგო ვენიდან.

— სირცხვილს ვერსად წაუხვალთ. მთელს ქვეყანას მოვდებთ თქვენს ლაზრობას.

— ებრაელებს გულადობა არასოდეს დაუკვებნიათ და ასე ძვირად არც ვაჟაკის სახელი უყიდნიათ.

— ნუ დაივიწყებთ, რომ ავსტრიის ბარონი ბრძანდებით. „ნობლეს ობლივი“!

— გავათავოთ. ასი ათასი.

— ცხრაასი სისხლით და რვაასი უსისხლოდ.

— არ მესმის!

— თქვენ ოდნავ დასჯრით უფლისწულს.

— მაინც არ მესმის?!

— დუელი იმით გათავდება, რომ უფლისწული ოდნავ დაიჭრება... როგორ მოვაწყობთ ამას? ეს ჩვენი საქმეა.

ბარონს სისხლიანი დუელი ძალიან მოეწონა:

— თუ დუელი მართლა პრინცის სისხლით გათავდა, ორასი ინებეთ.

— რვაასი!

— ორასს ვერაფერს მოგუმატებ.

— მაშ ხეალ დილით თქვენს სეკუნდანტებს ველით. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— მოითმინეთ! სამასი. მეტი არ შემიძლიან. ისიც იმ პირობით, თუ პრინცის სისხლი დაიღვარა.

ნახევარ მილიონზე მორიგდნენ და ნახევარი მაშინვე მიიღეს.

კვაჭიმ და ფულის ბარონმა ერთმანეთი ხელწერილებით შეჰკრეს.

ორი დღის შემდეგ დილა ადრინად ბესომ კვაჭის ოდნავ მარცხენა მკლავი გაუკაწრა, იარა ოდნავ შეუხვია და შენბრუნის ტყეში წაიყვანა, სადაც მათ ბარონი და მისი სეკუნდანტები დაუხვდნენ.

— აბა, დაიწყეთ! ერთი, ორი... სამი!

ბარონმა და კვაჭიმ ერთმანეთს არხეინად დაახალეს დამბაჩები. კვაჭიმ დამბაჩა დაადგო, ხელი მარცხენა მკლავზე იტაცა და, სანამ ექიმი მოვარდებოდა, იარის შესახვევი მოიგლიჯა:

— არა უშავს რა... უბრალოა... სამ დღეში მოუჩრება!—ყველას ამშვიდებდა ექიმი.

ბარონი გაიბღინდა და გაამაყდა.

— ავღანის უფლისწული დავჭერი... მკლავში მოვახვედრე... ზრდილობა ვასწავლე!—დღესაც წარა-მარად გაიძახის ის ბარონი.

კვაჭიმ და ბარონმა იმავე საღამოს საბოლოო ანგარიშები გაასწორეს, ერთმანეთს ხელწერილები დაუბრუნეს და იმავე კლუბში შერიგების ქეფი გაჰმართეს.

ბარონი კვლავ იბერებოდა და თავის მეგობრებს ეუბნებოდა:

— მადლობა ღმერთს, რომ ასე ადვილად გადაიჩა ჩემი მეგობარი უფლისწული. პრინცი, ბრუდერშატტი დავლიოთ!.. ბედი გქონია... ჰო, იმას მოგახსენებდით: ბედი ჰქონია მეთქი. ჯერ შიგ გულში დავუმიზნე, მაგრამ შემეცოდა ასეთი ვაჟკაცი და... მკლავში დავუმიზნე და მოვარტყი.

კვაჭი ილიმებოდა, სვამდა და ხან-გამოშვებით ბარონს მეგობრულად მხარზე ხელს უტყაპუნებდა.

გავიდა ხანი. ავლანის უფლისწულმა იმ ფულსაც მალე მოუგრიხა კისერი. კვაჭის გაუჭირდა, ძალიან გაუჭირდა! გაუჭირდა და კვლავ შემოქმედების ციებ-ცხელება აუვარდა. მშობიარესავით დიდხანს იწურებოდა, იჭინთებოდა და ერთი კოხტა კომბინაცია მოიგონა.

ჯერ ძაფები გამოჰკვანდა, ბაღე დასწნა, ყველაფერი რიგზე დაალაგა და მერე ერთ ბანკის დირექტორთან მივიდა:

— გთხოვთ მიცნობდეთ: მე გახლავართ პატრეს წარმომადგენელი. ბანკის გაძარცვის სურათი უნდა გადავიღო კინოსთვის. რალა შორს წავიდე: აი, ბანკი და აი, არტისტებიც. თქვენ და თქვენმა მოსამსახურეებმა ითამაშეთ, სამუდამოდ ეკრანზედაც დასტოვებთ თქვენს თავს და ფულსაც მიიღებთ.

დირექტორი გაიბადრა:

— ძალიან კარგი... მადლობელი...

თავის თანამშრომლებს დაუძახა და ეს ამბავი შეატყობანა. ყველანი აცქმუტდნენ და ყველას კუდის ქვეშ არტისტის ბუზანკალები შეუსხდნენ.

— ხვალ ან ზეგ გეახლებით, დაგარიგებთ და მცირე რეპეტიციას მოვახდენთ!—ამბობს კვაჭი.—ჰო, მართლა! პოლიციასაც შეატყობინეთ, თუმცა მე თვითონაც მივალ და მოველაპარაკები.

დირექტორი ტელეფონს დასწვდა:

— ალლო! მესსიე გრად, თქვენ ბრძანდებით? გაუწყებთ, რომ ხვალ ან ზეგ ჩვენი ბანკი უნდა გასძარცონ.

— რაო?.. ვინ?.. რას ამბობთ?

— დამშვიდდით, მეგობარო, დამშვიდდით! სურათი უნდა გადაიღონ ეკრანისათვის... ჰო, ჰო, თქვენც გადაგიღებენ. ეხლავე მოვა თქვენთან პატრეს რეჟისორი.

მეორე დღეს კვაჭიმ და ბოჭაულმა ბანკის მიდამოებში პოლიციელებს ჩამოუარეს. ბოჭაული ყოველ პოლიციელს ეუბნებოდა:

— კინოსთვის ბანკის გაძარცვის სურათი უნდა გადაიღოს ამ კაცმა. ბანკში და ახლო-მახლო განგებ ალიაქოტის ასტეხენ. შენც გადაგიღებენ, მაგრამ სანამ ამ კაცმა დარიგება არ მოგცეს, ადგილიდან ნუ დაიძვრები და ალიაქოტში ნუ ჩაერევი... გაიგე?... სხვებსაც უთხარი... ხალხი დაარიგე, ნუ აღელდებიან და არტისტებს ნუ დაედევნებიან. აბა, ყოჩაღად!

მერე კვაჭი და მისი ამაღა ბანკში შევიდნენ და აპარატიც შეათრიეს.

— აბა, იწყება!.. დალაგდით... ისე იმუშავეთ, ვითომც არაფერია. ბანდიტები რომ შემოცვივდებიან, ყველანი უნდა შეშინდეთ... თქვენ მაგიდის ქვეშ შესძვვრით... თქვენ დირექტორთან გაიქცეით... აი, ეგრე, ეგრე... თქვენ ვერ ასწრებთ სალაროს დაკეტვას, ხელები ზევით ასწიეთ და შიშისგან პირი დააღეთ... მეტი არაფერი... ბანდის დევნას ქუჩაში გადავიღებთ... აბა, დალაგდით... თქვენ მარცხნივ მიიწიეთ, თქვენ—მარჯვნივ... თქვენ გარეთ ნუ იხედებით, პირი აქეთ მოიბრუნეთ...

მერე კვაჭი დირექტორთან შევიდა:

— ეს ბანდიტი თქვენთან შემოვარდება და დამბაჩას დაგიმიზნებთ, თქვენ შიშისგან ვერ გაინძრევით. ეს ტელეფონს გადასჭრის და...

— დამბაჩა გატენილი ხომ არ არის?

— არა, ნუ შეშინდებით... აბა, ჯერ აქედან დავიწყეთ. პირველო ბანდიტო, დაიწყეთ!

ქიპი ქიპუნტირადე დირექტორის კაბინეტში შევარდა, დირექტორი შიშით მოჰკლა და ტელეფონი მართლა გადასჭრა. ოპერატორი არხეინად ატრიალებდა.

— დირექტორის სცენა გათავდა. ეხლა მოლარესთან გავიღეთ. არტისტები საერთო დარბაზში გავიდნენ და აპარატიც გაათრიეს.

— აბა, დალაგდით! ყველანი თავ-თავიანთ ალაგებზე ისხედით... ეხლა გადავიღოთ სალარო. მერე დანარჩენების ჯერიც მოვა. აბა, მეორე, მესამე და მეოთხე ბანდიტებო, დაიწყეთ!

ქიპი ქიპუნტირადე, ლადი ჩიკინჯილაძე და ბესო შიქია სალაროში შეცვივდნენ.

კვაჭი დარბის და ჰყვირის:

— ასწით ხელები, ასწით!.. თქვენ პირი დააღეთ!.. ნუ იღიმებთ!.. მიბრუნდით, მიბრუნდით! ბესო, ჩაალაგე!.. ქიპი, მოჰხვეტე!.. ლადი, ყოჩაღად!.. აბა, მოუსვით, ბიჭებო!.. მოლარევ, მიბრუნდი, მიბრუნდი!

სანამ კვაჭი ჰბრძანებლობდა, ოპერატორი აპარატს ატრიალებდა, მოღარენი არტისტობდნენ და დანარჩენები სულელურად ილიმებოდნენ, ბესომ, კიბიმ და ლადიმ მართლა მოჰხვეტეს, ჩაალაგეს და მოუსვეს.

ღირექტორს და ზოგიერთებს ექვის ქიები შეუსხდნენ; ნელ-ნელა აცქმუტდნენ, აიშალნენ და დაფაცურდნენ:

— ფული წაიღეს... მართლა წაიღეს... ჰარიქა, გვიშველეთ!

ოპერატორმა აპარატი შემოფოთებულ მოსამსახურეებს მიუშვირა, ხოლო მათის თამაშით აღტაცებული კვაჭი გაჰკიოდა:

— აი, ეგრე! აი, ეგრე!.. მშვენიერია!.. საუცხოვოა!.. გენიალურია! აბა, ეხლა ქუჩის სცენა გადავიღოთ. ბანდიტებო, მომყევით!

ღირექტორი გადაჭრილ ტელეფონს ეცა, დანარჩენი მოსამსახურენი კვაჭის გამოუდგნენ, მაგრამ კარებში ორი ბანდიტი გადაეღობათ:

— შესდექით, თორემ!..

— გვიშველეთ!.. ბანკი გასძარცვეს!.. დაიჭირეთ!.. დააპატიმრეთ!

— ვიცით, ვიცით!—არხეინად უღვაშებში ილიმებოდნენ პოლიციელები და ადგილიდან არ იძვროდნენ:—ვიცით, რომ სთამაშობთ... ჯერ იმ კაცის ბრძანება არ მოგვსვლია.

— გეუბნებით, მართლა გაგვძარცვეს მეთქი!

— პაპა შენი მოატყუე, მე კი ჩემი საქმე ვიცი.

ბოლოს, ერთმანეთი ძლივს დააჯერეს და დაიძრნენ, მაგრამ... პატტეს რეჟისორს დღესაც ეძებენ!

ოხრულად ნაშოვნი ფული ოხრადვე მიდიოდა. კვაჭი დაილია და დახურდავდა. დიდი საქმეები გამოილია, მცირედი—ბევრს არაფერს იძლეოდა.

დროგამოშვებით კვაჭის სილიბისტროს წერილი წამოეწეოდა ხოლმე. სილიბისტრო იწერებოდა: შეილო კვაჭი, რა დაგარბენიებს საცხა-საცხა, არ მესმის. დოუბრუნდი შენს მშობლებს და რასპუტინს, რომელიც იერუსალემიდან დაბრუნდა. გვევიგე, რომე ის წმინდა კაცი შენ გკითხულობს და სხვებიც დეგეძებენ. ჩვენც დავბერდით, ჩემო კვაჭიკო, და ქე გვინდა სიბერიზა პატარა შენც შეგხედოთ, თვარა მაგისტანა შეილი თუნდ არ გვყოლია. პუპი და ნოტიო ყოველ დღე ტირიან და მოგელიან, მარა არსად მოჩანხარ. ან ერთი წერილიც რაეა ვერ გამოგზავნე ამდენ წელიწადში?

კიდევ ბევრს სწერდა სილიბისტრო და პასუხს ელოდებოდა, მაგრამ კვაჭიმ ვერ მოიძალა და ერთი წერილიც ვეღარ გაუგზავნა.

კვაჭიმ შემთხვევით გაიგო, რომ ტანია ბადენ-ბადენში დასახლდა, და თვითონაც უმაღლეს იმ ქალაქში ამოჰყო თავი. ძველ მეგობრობას ჟამის ნავლი აჰყარა, ჟანგი და ობი ჩამორეცხა და ფიცით და დევნით უწინდელი ნდობა და თანამდებობა დაიბრუნა.

მაგრამ როგორ-ღა იკმარებდა გალალებული და ფრთაგაშლილი ქვეყნის არწივი მხოლოდ ბინას, ჰამა-სმას და ჩაცმა-დახურვას! კვაჭის ბევრი ფული სჭირდებოდა, ძალიან ბევრი! მაგრამ ჭირ-ნაჭამმა და ნაცადმა ტანიამ კვაჭის თვითური ჯამაგირი დაუნიშნა და ზედმეტი მანეთიც აღარ გაიმეტა.

ბევრი უტრიალა კვაჭიმ მობერებულ დედალს, მაგრამ იმ ღვთისნიერ დედაკაცს ქვის გული და რკინის ხასიათი აღმოაჩნდა.

— კაია!—სთქვა ერთხელ გაბრაზებულმა კვაჭიმ და ბესოს უთხრა:—ბესო, რამდენიმე დღეში ისწავლე ფოტოგრაფიის ხელობა.

ერთი კვირის შემდეგ ბესომ კვაჭის მოახსენა:

— ფოტოგრაფია შევისწავლე. აპარატიც ვიყიდე.

დასხდნენ და წაიჩურჩულეს.

ერთხელ დღისით, როცა კვაჭი და ტანია გახურებულ ალერსში იყვნენ, ტანია უცებ შეჰკრთა და შეშინდა:

— კარების ფარდა შეირხა... რა ამბავია?!

— მოგეჩვენა. ალბათ ნიავემა დაჰბერა. დამშვიდდი, ჩემო სულიკო!

იმ დღიდან ტანიას კვაჭი აღარ უნახავს. იმის მაგივრად მეორე დღეს ბესო მივიდა:

— ფული გვჭირდება, ძალიან გვჭირდება.

— ვინ ბრძანდებით?

— ეგ სულ ერთია, თუმცა... შეიძლება თქვენვე მიჰხდეთ. გუშინ კვაჭანტირაძის ოთახში ფარდა რომ ოდნავ შეირხა...

— გაეთრიეთ აქედან!

— კეთილი, მივდივარ, მაგრამ ერთი სახსოვარი უნდა დაგიტოვოთ.

და ფოტოგრაფიული სურათი მიაართვა.

ტანიამ ოდნავ შეჰკივლა, პირსახეზე ხელები აიფარა; გაწითლდა, სირცხვილის ცეცხლში ჩაიწვა და ჩაიხრაკა.

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

— მოითმინეთ... დაიცადეთ... რა გნებავთ?... რამდენი გინდათ?..

— ეხლავე სამასი ათასი და თვეში ორმოცი ათასი.

— შეუძლებელია... ყველაფერი რომ გავყიდო, მაინც ვერ გადავიხდით.

— ვერაფერს დაგიკლებთ. მოიფიქრეთ. ხვალ შემოვივლი.

სანამ ტანიამ მამული გაჰყიდა, ერთი თვეც გავიდა. მერე ბესოს სამასი ათასი ჩააბარა, ნეგატივი გამოართვა და ბადენ-ბადენიდან გაჰქრა.

მაგრამ სად დაემალებოდა კვაჭის თვალსა და ცხვირს! ზოგჯერ იტალიაში, ხან ესპანეთში, ხან კიდეც ეგვიპტეში ის სურათი, მრისხანე მუქარა და მილიონების მაღა წინ დაუხვდებოდა ხოლმე. ტანიამაც იმდენი აძლია, რამდენიც შესძლო, თან ბესოს ათჯერ პატიოსანი სიტყვაც ჩამოართვა, რომ მას აღარა აქვს არც ნეგატივი და არც სურათი.

მერე, როცა ფულიც გამოვლია და იმედიც დაეკარგა, სამუდამოდ გაჰქრა და გადიკარგა.

ზოგნი ამბობდნენ, ტასმანიას კუნძულზე წავიდაო, ზოგნი — ცეილონზეო, ზოგნი კიდეც ათონის მთის დედათა მონასტერს ასახელებდნენ.

კიდეც დიდხანს ეძება კვაჭიმ დაკარგული მეწველი ფური, მაგრამ, რომ ველარ იპოვნა, სხვა ახალი ბადეები დასწნა და გაშალა.

თევზი უხვად მოდიოდა, მაგრამ მოულოდნელად დაიჭექა და ევროპის ედემში მეხი ჩამოვარდა.

მსოფლიო ომი დაიწყო.

და კვაჭიც უმაღლესად გარდიქმნა: ფრონტი შეიცვალა, ახალი ბადე-ხატუნგები მოიგონა, ერთი ცხოველივით პირსახე სხვანაირად შეიღება, დროის შესაფერი აბჯარი ჩაიცვა და ახალ იარაღით აღიჭურვა.

კარი მეხუთე.

**აქა ამბავი ერთი საიდუმლო ვალდებულებისა და რუსეთში
დაბრუნებისა.**

— კვაჭი, როგორა გგონია, ვინცხა პრინციპმა რომე ავსტრიის
ერცჰერცოგი მოჰკლა, ამიზა. ომი იქნება?—იკითხა ბესომ.

— მეც მაიზა ვფიქრობ თელი დღე. თუ ერთმანეთს გამო-
ესარჩლნენ, ეირევა თელი ქვეყანა.

— ა, გაზეთი წეიკითხე. სერბიას რუსეთი ესარჩლება, ავსტ-
რიას—გერმანია.

წაიკითხა და ბოლთა დაჰკრა. დიდხანს ათამაშა ცხვირი და
იბორგა, მერე ბესოს მიუბრუნდა და ასე იწინასწარმეტყველა:

— ბესო, ლადი, ჭიპი! დეიხსომეთ ჩემი სიტყვა და გადაეცით
ისტორიას შემდეგი: ორი კვირაც არ გეივლის, რომე რუსეთი გერ-
მანიას უჯიკავენს და გერმანია რუსეთს. მერე ასტყდება ომი და ღეთის
რისხვა. რუსეთს ინგლისი, საფრანგეთი, რუმინია და იტალია მიემ-
ხრობიან... კი, კი! იტალია გერმანიას გადუდგება და ინგლის-საფ-
რანგეთს მიემხრობა თქვა. გერმანიას ავსტრია, ბულგარეთი და ოს-
მალეთი მიუდგებიან. ბოლოს, ამერიკაც ჩაერევა. ქვეყანა თლათ სი-
სხლით შეიღებება. თუ მე დევილუპე, ჩემი ნათქვამი ისტორიას გა-
დაეცით. აჰა, ამხანაგებო, აწი გვჭირია ჩვენ ჭკუა, ფხიზლობა და
სიფრთხილე.

სთქვა, ჩაიცვა და ბერლინის ბირჟაზე წავიდა. ბირჟა საგიჟეთს
ჰგავდა. ზოგმა ომს ჩამოჰკიდა თვისი ბედი და ქონება, ზოგმა კი-
დევე მშვიდობას. აქციები, ობლიგაციები და ათასნაირი ფასიანი და
უფასო ქაღალდები ყირამალა დატრიალდნენ: ზოგი უუმაღლეს სა-
ფეხურზე ავარდა, ზოგი ორმოში ჩავარდა.

კვაჭი ომს დაეჭიდა და თვალი ლითონისა და იარაღის აქცი-
ებს დაადგა. დრო იხელთა, იდუმალ ჯგუფს გადაება, რომელიც ამ
აქციებს ქვეით ეწეოდა, და იაფად იყიდა შნეიდერ-კრეზოს, შკო-
ლის, ამსტრონგისა და კრუპპის აქციები. ნაღდი ფული თითქმის
ალარ შეინარჩუნა.

მერე სამასასიასიან ბრბოს აჰყვა და ქუჩებსა, გაზეთებსა, ყავა-
ხანებსა და სალონებში გააფთრებული გაჰკიოდა:

— ნახ პარი! ნახ მოსკაუ! (პარიზში! მოსკოვში!)

რამდენიმე დღის შემდეგ გერმანიიდან საფრანგეთში შეძვრა და იქაც ხმა ჩაიხლიჩა:

— ა ბერლინ! ა ბერლინ! (ბერლინში! ბერლინში!)

როცა შემდეგ რუსეთში დაბრუნდა, იქაც გაჰკიოდა, სადაც კი შეეძლო:

— ვ ბერლინ! ვ ვენუ! ვ კონსტანტინოპოლ!

გავიდა ხანი. სადღაც სარაევოში ერთი კაცისგან გამოკვესილი ნაპერწკალი მთელს ქვეყანას აგუზგუზებულ ცეცხლად მოედო.

ვიხმე პრინციპის გასროლილმა დამბახამ ქვეყნის ყოველ კუთხეში ისეთი გრგვინვა და გრიალი ასტეხა, რომ იგი ქუხილი ცას მისწვდა.

ერთი წვეთი სისხლი ჯერ მდინარედ გადიქცა, მერე თვალ-უწვდენელ ზღვად გაიშალა.

ოცი თუ ოცდაათი მილიონი დაგეშილი მხედარი გაათრებით და გაშმაგებით ეკვეთა ერთმანეთს.

დანარჩენებმაც ყველაფერს თავი მიანებეს, რამდენიმე ათას ვერსზე გაჰიმულ მეომრებს ზურგში ამოუდგნენ და ხელი მიჰყვეს სისხლის სამსახურს, თან ყველანი გაკაპასებით, შხამიანის გულით და სასოებით ჰყვიროდნენ:

— ჩვენთან არს ღმერთი!

თან სისხლიან თითებით პირჯვარს იწერდნენ და სულიერ მეფეს თავიანთთან კავშირს ეხვეწებოდნენ.

— სიკვდილი ველურებს! გაუმარჯოს ცივილიზაციას!.. გაუმარჯოს ერთა თავისუფლებას, ძმობას, თანასწორობას!

სულთამხუთავმა ჯერ კოჭებამდე დაისველა ფეხი ხალხის სისხლით, მერე მუხლამდე შესტოპა; შემდეგ იგი წითელ გუბეში წელამდე შევიდა, ბოლოს, უძირო მორევში შეტურდა და შიგ ხუთი წელიწადი იქუპალავა.

ეს ქვეყანა და ჯოჯოხეთიც დაჟრუდნენ, დაბრმავდნენ და დაიხჩნენ უთვალავთა—თეთრ ა და შავთა, წითელთა და ყვითელთა, გაღმელთა და გამოღმელთა, მდიდართა და ღარიბთა, კაცთა და ქალთა სისხლით და ცრემლით, გოდებით და მოთქმით, ღმუილით და ღრიალით, დარდით და ვაებით, წივილით და კივილით.

ხოლო კვაჭი კვაპანტირაძე თავისს ჰამქრით სისხლისა და ცრემლის ზღვაში, ცეცხლის გრიგალში, მსოფლიო დარდის მორევში დასტურავდა და დაძვრებოდა, დარბოდა და დაჰქროდა და გაკაპასებული, გაშმაგებული თავგამოდებით იბრძოდა:

— შნეიდერ-კრეზო გაჰყიდეთ!.. კრუპპი იყიდეთ!.. ამსტრონგი დააგირავეთ!.. შკოლი გადაყარეთ!.. კუნარლინი დასწიეთ!.. შაქარი მოაგროვეთ!.. ფქვილი ასწიეთ!..

ერთხელ ფრანგული კანონი თავთ დაადგა:

— კვაჭი, ჯარში წამობრძანდით!

კვაჭი ჯარში? კვაჭი ომში? ვერდენში ან არდენის მთებში? ხომ არ გაგიჟებულან! ვისთვის ან რისთვის? ფრანგებისთვის? მერე გერმანელებმა რა დაუშავეს? რით სჯობია პარიზი ვენას ან ბერლინს? ან ორივენი დაინგრენ, ან ცამდის აშენდნენ, — კვაჭი რა შუაშია? ერთიც ეხახოთ, კვაჭის გვერდით ყუმბარა გაეარდა, ან ტყვიამ გაიზუზუნა, ან სისხლი დაიღვარა! ისიც ვისი სისხლი, — თავადის კვაჭი კვაჭანტირაძესი, ავღანელთა უფლისწულისა, საქართველოს ბაგრატიონისა?! კვაჭი ომის ჯოჯოხეთში? ხომ არ გაგიჟებულან!

და რადგან ლონდონში წასვლა სახიფათო იყო, რადგან ერთ დროს იქაურები ქუსლამდე „გააიმასქნა“, კვაჭიმ და ამხანაგობამ სამ დღეში მანჩესტერში ამოჰყვეს თავი.

მალე ის კანონი ინგლისშიც წამოიჭრა:

— ქულზე კაცი! ყველანი ჯარში!

— ბესო, აქინეც გაგიჟებულან. აბა, რომისკენ!

მაგრამ რიგ-რიგობით ყველანი გიჟდებოდნენ. მალე იტალიაც დაიძრა და კვაჭის ისევ გადარეულთა კიჟინი მოესმა:

— ქულზე კაცი! ყველანი ომში!

ვერ მოგართვით! კვაჭი ჯერ არ გაგიჟებულა, რომ იტალიისათვის, თუნდ მოკავშირეთა საერთო საქმისთვის სისხლი დაჰღვაროს!

— ბესო, ენევისკენ!

კვაჭიმ ძლივს მიაღწია სამშვიდობოს: ალპების კენწეროზე ავიდა და მშვიდობის კუნძულიდან გულმშვიდად და არხეინად გადმოსცქეროდა ირგვლივ აბობოქრებულ ომის ცეცხლს, თანაც ზოგჯერ იტყოდა:

— გეიხსენეთ ჩემი სიტყვები, ბერლინში რომ გითხარით. ყოლიფერი გამართლდა.

კვაჭიმ მოიწყინა, ძალიან მოიწყინა: შვეიცარიაში ველარ ჰყიდულობდა და ვერც ჰყიდდა ათიოდე გემით შაქარს, ფქვილს, ლითონს და მრავალ საომარ მასალას. აღარ ჰქუხდა და აღარ გრგვიწავდა მისი მჭექარე ხმა:

— იყიდეთ!.. გაჰყიდეთ!.. ასწიეთ!.. დასწიეთ!..

ბოლოს, გრიშკა რასპუტინის მთელს ევროპაში ნამგზავრმა წერილმა მიუსწრო:

„Брат мой Аполончик!

Чаво шляйся то по ивропе паганои?! Воротись суди, ато скушно биз тибя да дилов очин много. Здеся будит у тибе мир, покой. слава, деньгу и благадать Божиа. Да тащи суди илену и таню, Так хочу я! Да, я! Григорий! Мотри, не опусти, не опаздай. Да. Григорий!“

ამ წერილით შეშინებულმა და გახარებულმა რუსეთის ელჩმა მაშინვე მოუხერხა კვაჭის მშვიდობიანი მგზავრობა ხმელეთით და ზღვით, თანაც დაელრიჯა:

— ჩემზე ორიოდ სიტყვა ჩამოუგდეთ წმინდა მამა გრიგოლს და მინისტრს საზონოვს. ჩემი გულითადი სალამიც გადაეცით. ღმერთმა მშვიდობიანი მგზავრობა მოგცეთ.

ბესომ სადღაც ელენე იპოვება და წამოიყვანა.

ვინ იცის, საგანგებო ხელის თუ განგების წყალობით მოხდა ის, რაც მოხდა კვაჭის გემზე ასვლის დღეს: ბაქანზე კვაჭის პირისპირ რებეკკა შეეხეჩა.

— რებეკკა! ჩემო რები!

— ნაპოლეონ! ჩემო ძვირფასო!

ჩაეხვივნენ, ჩაეკლაკნენ, ჩამქრალი ცეცხლი უმაღ აინთეს და მიწელებული სისხლიც აიდუღეს. მათი განშორების ამბავი არც კვაჭიმ გაახსენა რებეკკას და არც რებიმ მოიგონა. გემის ჯურღმულიდან ისაკა იდელსონიც ამოძვრა.

— გაგკოტრდი და დავიღუპე! — აწუწუნდა ისაკა. — პეტერბურგში მივდივარ ჩემ ბიძასთან — გინცთან.

— გინცი? თქვენი ბიძა არის გინცი? რატომ აქამდის არ გაახსენეთ?.. რაო? როგორ არ ვიცნობ! ერთად ვმუშაობდით.

კვაჭიმ რებეკკას რამდენჯერმე წაატანა გემის ბნელ კუთხეებში, მაგრამ რები დაჟინებით გაიძახოდა:

— არა, არა... აქ არ შეიძლება... სტოკჰოლმში ჩამოვბტეთ ერთის დღით და... ნუ ხარ სულწასული, ხვალ ან ზევ მივალთ და...

კრეისერების თანხლებით მიმავალი გემი ბერგენს მივიდა. ყველანი მატარებელში გადასხდნენ, ნორვეგია გადასჭრეს და სტოკჰოლმში ჩავიდნენ.

ძლივს მოასწრო კვაჭიმ ტანისამოსის გამოცვლა. ქალაქის სანახავად უნდა წასულიყო, მაგრამ იმის ოთახში იდელსონი და ერთი გერმანელი შემოვიდნენ, ის ოთახი კარგად დაჰსუნეს, კარები ჩაჰკეტეს, დასხდნენ და აჩურჩულდნენ. ორი საათი იჩიფჩიფეს, თან წამდა-უწუმ ტალანში გაიხედავდნენ, კვლავ იქაურობას მოათვალიერებ-

დნენ და დაწყებულ „საქმეს“ განაგრძობდნენ. ძლიერ მორიდდნენ, ერთმანეთი დარიგებით გაჰბერეს და დაჰშორდნენ. როცა იდელოსონი და გერმანელი ოთახიდან გადიოდნენ, იდელოსონი შემობრუნდა და კვაჭის უთხრა:

— ამიერიდან მე და თქვენ ერთმანეთს აღარ ვიცნობთ და არც ოდესმე ვიცნობდით. თქვენ მხოლოდ თქვენს ფრანგულის მასწავლებელს რებეკას იცნობთ. არაფერი დაივიწყოთ, თორემ... ხომ იცით! შესათვლელს ერთმანეთს რების პირით შევეუთვლით. მშვიდობით!

და იმავე საღამოს ისაკა იდელოსონმა კვაჭის რების პირით ზოგი რამ შემოუთვალა.

კვაჭიმ ისეთი რთული და ძნელი საქმე იკისრა, რომ ისაკას შემონათვალის მოსმენას და რების დარიგებას მთელი ღამე მოანდომა.

დილით სტოკჰოლმში კვაჭის ვილაც ქართველებმა საიდუმლოდ ჩასჩურჩულეს:

— გერმანიის გამარჯვება სჯობია ჩვენთვის.

— შეუძლებელია! ღალატია!

— მაშ გალმა იმუშავეთ. იქნება პოლონეთსავეთ ავტონომია მაინც მოგვცენ.

— ავტონომია საქართველოში ბატონ-ყმობის აღდგენა იქნება.

— მაშ რისთვის იღვრება ესოდენი ჩვენი სისხლი?

— დიდი რუსეთისთვის. თუ მან გაიმარჯვა, ჩვენც მოვიგებთ. დანარჩენი—ენა, ეროვნული კულტურა, პოლიტიკური უფლება—ქიმერიონია! რას ჩააცივდით ერთ მტკაველ საქართველოს, ერთ მუჭა ხალხს! ჩავიხივებით იმ ორმოში; ფრთას ვერ გავშლით და სულს ვერ მოვითქვამთ... გადაჰხედეთ დიდ რუსეთს... მსოფლიოს მეექვსედია, ორას მილიონამდე ხალხი ჰყავს! თუ შნო, უნარი და ხალისი გაქვთ, ფრთები გაშალეთ და ამ უღვეველ სივრცეში ინავარდეთ...

კიდევ დიდხანს იჩურჩულეს მიყრუებულ სახლში. ბოლოს, კვაჭიმ იმედიანი პასუხი მისცა:

— არც აქეთ, არც იქით... სიფრთხილე და მორჩილება... არავის აწყყენოთ და არავინ მოიმედუროთ... ამბებს მოგაწოდებთ. თქვენც ყოლიფერი გამაგებინეთ... პაროლი თვეში ერთხელ შესცვალეთ... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

გულში კი სთქვა:

— ვინ იცის, იქნება აქინეც გამოდნეს რამე.

— ძმაო აპოლონიკ! დაო ელენე!—ჩაიხუტა გულში ორივენი ერთი კვირის შემდეგ გახარებულმა გრიშკამ.

ორი წლის უნახავებმა ორი დღე მოანდომეს ერთმანეთის მოკითხვას და თავგადასავალის თხრობას.

კვაჭიმ მრავალი უამბო გრიშკას შესახებ დამპალ ევროპის ცხოვრების, გაგიჟების, უზნეობისა და გახრწნილებისა. უფრო საეკლესიო და სასულიერო ამბებს დააწვა, თუმცა ერთის ან მეორეს შესახებ ევროპაში ერთი სიტყვაც არ გაუგია და არც წაუკითხავს.

სილიბისტროს ოჯახში დიდი აურზაური და სიხარულის ჟრია-მული ასტყდა.

— აგრე უნდა, ბოშოო? არ გცხენია შეენ? — უსაყვედურებდა სილიბისტრო კვაჭის.

— არ ვარგა, შვილო, დედის დავიწყება, თვრა... — ამბობდა პუპი და გაგარეულბულ შვილს გულში იხუტებდა.

— იციან შენი „სტრახის“ ამბავი? — ჰკითხა, ბოლოს, კვაჭიმ სილიბისტროს.

— თელ ქვეყანას გოუგია. დევილუპე კაკალი კაცი! — მოიღრუბლა სილიბისტრო.

— გოდუხდი „სალამანდრას“ ათი ათასს პროცენტებით და აი იქნება! — გადასწყვიტა კვაჭიმ.

სანამ გრიშკა და ელენე ერთმანეთს გააძლობდნენ და თავს მოაბეზრებდნენ, კვაჭიმ მრავალი გაწყვეტილი ძაფი ხელახლად შეჰკრა და ახალიც გააბა. ორიოდე კვირაში პეტერბურგში კოხტად დაწნული და მოქსოვილი ბადე გაშალა, ძველი ბილიკები და არხები გასთოხნა, გაასუფთავა და ახლებიც გაიკვლია; სამხედრო ბეგარას თავი დაახწია, „ზემგუსარის“ სამხედრო ფორმაში გამოიწკიპა, ჩექმებზე დეზები აიკრა, სამხედრო ქუდზე ნიშანი გაიკეთა, მხრებზე ოქროს ეპოლეტები გაიწყო, ექსელბანტიც ჩამოიკიდა და გაშტიკინებული თავადი კვლავ პროსპექტებს, ცხენებს, ავტომობილებს, ბანკირებს, რესტორანებს, კარისკაცებს, ხელისუფლებას და მზეთუნახავებს დაუბრუნდა, რომელნიც ორ წელიწადში უფრო გამრავლებულიყვნენ და გალამაზებულიყვნენ.

აქა მბავი „კეთილი სამარიტელისა“ და კვაჭის ახალ წარმატებისა.

ერთ დღეს ნევის პროსპექტზე ახალი უზარმაზარი კანტორა გაიხსნა ოქროს წარწერით: ომში დაჭრილ-დახოცილთა დამხმარე საზოგადოება „კეთილი სამარიტელი“.

იმის თავმჯდომარეს და პატრონს—კვაჭი კვაჭანტირაძეს ცხრა მდივანი ჰყავს, ამდენივე ადიუტანტი და ორასამდე მოსამსახურე,—ისინიც დარჩეული ჯიშის „ზემგუსარები.“ ამოდენა ხალხში, ლამაზ მემანქანეთა გარდა, კიდევ ერთი ქალი ურევია—კვაჭის მდივანი და ფრანგულის მასწავლებელი რებეკკა იდელსონი.

კვაჭიმ ყველა ძველი მეგობრები შემოიკრიბა, გარდა ვაბოსი და სედრაკასი, რომელნიც სტამბოლის ასაღებად უბრალო სალდათებად წაეყვანათ.

შემდეგში კვაჭიმ ორივენი დაიხსნა, რადგან ფრიად საჭირო სპეციალისტები იყვნენ იმის რთულსა და პატრიოტულ საქმეში, და ორივეს დღე-დღეზე მოელოდა.

ბოლოს, ისინიც ჩამოვიდნენ.

— ვაა, კნიააზ, გალენერლებულხარ?!

ერთმანეთს ჩაეხვივნენ და იმავე ღამეს ძველი ოჯახის აღდგენა „არკადიაში“ გადინადეს.

კვაჭი დღეში ათას ბრძანებას იძლეოდა:

— ჩააბარეთ მეორე კორპუსს ათასი ცხენი... დონის ოლქში ჩააბარეთ მესამე ლაშქარს ასი ვაგონი ქერი... ჩაიტანეთ ვარშავაში ორასი ვაგონი ფქვილი... მიეცით მეოთხე ლაშქარს ათი ათასი წყვილი საცვალი... მიიღეთ ინტენდანტისგან ხუთი მილიონი... მიეცით ინტენდანტს ივანოვს ორასი ათასი... გაჰყიდეთ! იყიდეთ!.. გამოისყიდეთ!.. დააგირავეთ!.. მოსთხოვეთ!.. მიეცით!..

კვაჭი მოგებით გაიბერა. იმის მიმდინარე ანგარიშებს ხშირად თითო ნოლი ემატებოდა. დღისით მუშაობდა, საღამოებს კი გრიშკას, მზეთუნახავებს და წარჩინებულებს ანდომებდა.

ზოგჯერ რებეკკას პაპიროსის ქალაღზე მცირეოდენ ცნობას მისცემდა და იმისგანაც მცირეოდენ დავალებას მიიღებდა. მიღებულ ცნობას რებეკკა ბულულა თმაში ჩაირჭობდა და წავიდოდა.

გრიშკა ზოგჯერ დაღონებული და დაღვრემილი იყო. ხშირად სასოებით ჰლოცულობდა, ოხრავდა, იგლიჯებოდა და იცრემლებოდა.

— დიდო მასწავლებელო! რალაც გაწუხებს, რალაც დარდი გაქვს? — ჰკითხა ერთხელ კვაჭიმ.

— ძმაო აპოლონჩიკ! გული ავს რასმე მეუბნება. ღმერთს არ უნდა ამ ომის კურთხევა... წავაგებთ, დავიღუპებით, დავინგრევით... ღმერთო, გვიხსენ ეშმაკისგან! ღმერთო, შეგვინდე შეცოდებანი ჩვენნი! აპოლონჩიკ! ილოცე, შენც ილოცე!.. მთელმა რუსეთმა უნდა ილოცოს... ეკლესიები დღე და ღამ უნდა ღია იყოს, შიგ ყოველ დღე უნდა წირვა იდგეს. უფალმა ღმერთმა უნდა აკურთხოს ჩვენი

გამარჯვება, თორემ... თუმცა... აპოლონჩიკ! ომი რომ იწყებოდა, მეფეს მუხლებში ჩაუვარდი, გავაფრთხილე და ცრემლით შევევედრე: „Николаша, не воюй! народ загубишь, россею разрушишь, трон потеряешь, сам погибнешь и нас погубишь!“ პირველად უარი მითხრა. ჩემმა რჩევამ არ გასჭრა. უწმინდურნი და გავეცემულნი ჩვენზე ძლიერნი გამოდგნენ. ჩვენც განზე გავდექით, რადგან საყვედურისა გვეშინიან; თავიანთ დამარცხებას და უნიჭობას ეხლაც ჩვენ გვაბრალებენ. საქმე ძალიან ცუდად მიდის, აპოლონჩიკ! ჩვენი ჯარი მარცხდება. დამარცხებას კი საშინელი ამბები მოჰყვება: რევოლუცია, ანარქია, ხოცვა-ჟლეტა, სიმშვილი, რუსეთის რღვევა და ტახტის დანგრევა. თავადი მეშჩერსკი, ბებერ მელას რომ ეძახიან, ყველაზე ჭკუიანი კაცია რუსეთში. ყველაფერი იცის, ყველაფერი ესმის. ის რომ ლაპარაკობს, თითქოს ყორანი სჩხავისო; ტანში ჟრუანტელი მივლის ხოლმე და თავი შავის ნისლით მევესება. ჯოჯოხეთის ეშმაკმა მოაწყო წმინდა რუსეთისა და ურწმუნო საფრანგეთის კავშირი. რა გვაქვს იმ ხალხთან საერთო? არც ღმერთი სწამთ, არც ზნეობა აქვთ და არც მეფე ჰყავთ. გახრწნილი, დამპალი და გადაგვარებული ხალხი ყოფილა. გუშინ მთელი დღე და ღამე ლოცვაზე ვიდექი. ღმერთს ერთხელ კიდევ შევევედრე: „უფალო, უფალო! განმიწმინდე მე სული ბოროტი, მომიტევე მე შეცოდებანი ჩემნი და გამიხსენ კარნი მომავალისა!“.. ხატმა ისევ თვალები დაჰხუჭა და ისევ ცრემლები გადმოაფრქვია. მუდმივ სტირის ჩემი ხატი, აპოლონჩიკ, სტირის! ეს კი იმის ნიშანია, რომ რუსეთი დაინგრევა და დაიღუპება. აპოლონჩიკ, მე ერთი ბნელი მუეიკი ვარ. ხეირიანი წერაკითხვაც არ ვიცი. განათლება არა მაქვს, მაგრამ ღმერთმა კარგი მუეიკური ჭკუა, კარგი თვალი და კარგი ყური მომცა. ამ ქვეყნისა ბევრ ნასწავლზე მეტი გამეგება, იმათზე უკეთესი თვალი და სმენა მაქვს. აპოლონჩიკ, დაიხსოვე ჩემი სიტყვა: თუ ეხლავე ომი არ გავათავებთ, ჩვენც დავიღუპებით და რუსეთიც დაინგრევა მეოქი! მოდი, აპოლონჩიკ, მოდი ისევ უფალი ვილოცოთ და ჩვენი რუსეთი შევავედროთ.

კვაჭი ყველაფერში დაეთანხმა გრიშკას და დაჰპირდა ზავისთვის მუშაობას, თუმცა კარგად ჰგონებოდა და ჰხედავდა, რომ ნაადრევად და სახიფათოდ იყო ამაზე ზრუნვა, რადგან ქეციანმა, გაცოფებულმა, კბილალესილმა და სისხლიანმა ომის ძაღლმა იმდენი მოულოდნელი მომხრე და მოკავშირე იპოვნა და ისეთი გეზი აიღო, რომ გამწარებული და დაბრმავებული ზემო თაობა უფრო საკუთარ

თავის მოკვლას ამჯობინებდა, ვიდრე ფიცის გატევას და საქვეყნო ლალატს.

გრიშკა ინგლისის სანაპირო ქუჩაზე გადასახლებულიყო. მისი გავლენა და ძალა გაორებულიყო, თუმცა თვითონ მუდმივ წუწუნში იყო: აღარავინ მიჯერებდა და აღარაფერს მეკითხებინაო.

ერთხელ, როცა გრიშკა და კვაჭი ფეხით მიდიოდნენ, რამდენიმე ალაგას გამვლელი გრიშკას ფეხქვეშ ჩაუვარდნენ, ხელები დაუკოცნეს, იმის კალთას ემთხვეინენ და სასოებით შეჰვედრეს:

— იესო ქრისტე, ჩვენო მაცხოვარო!... ილოცე ჩვენდა, ცოდვილთათვის... ღმერთი შეგისმენს. ილოცე, რამეთუ ვილუპებით.

— სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმინდისათა. თქვენ, ძმო და დებო, ირწმუნეთ, რამეთუ მოახლოვებულ არს ჟამი ქრისტეს მოსვლისა. მოითმინეთ და გახსოვდეთ წამებანი მისნი. ამინ.

მერე სიბნელეში ცრემლი მოიწმინდა და კვაჭის მიუბრუნდა:

— ჩვენი საქმე გათხვებულია... დავილუპებით... ვილუპებით.

რამდენიმე დღის შემდეგ გრიშკამ კვაჭის დედოფლის დეპეშა აჩვენა, რომელიც გრიშკას ციმბირში სწერდა, რომ მას, დედოფალს, უგრძოვოდ ერთი დღეც აღარ შეუძლიან გაძლება. მას განუწყვეტილ ემართებოდა ბნედა და ნერვიული ციება, ხოლო უფლისწულს მეტად ხშირად დასდიოდა სისხლი ნატკენ ალაგიდან. საუკეთესო ექიმები უძალონი გამოდგნენ. გრიშკა რომ ციმბირიდან დაბრუნდა, დედოფალიც დასცხრა. გრიშკას მიყვანილმა ტიბეტის ექიმმა ბაღმაცემა უფლისწულს სისხლი შეუჩერა. იმ დღიდან მეფე-დედოფალი რასპუტინს სამუდამოდ ხელში ჩაუვარდნენ და არც გრიშკას და არც ბაღმაცეს აღარ იშორებდნენ.

იმავე ხანებში გრიშკას მტრებმა ერთხელ კიდევ სცადეს მისი ჩამოგდება. პასუხად რასპუტინი სასახლეში მივიდა და დიდებულით დასწრებით მეფე-დედოფალს ასე დაემუქრა:

— ვიცი, რომ ჩემი მტრები ორმოს მითხრიან! ყურს ნუ დაუგდებთ, ნუ მომიშორებთ, თორემ ექვს თვეში მემკვიდრესაც დაჰკარგავთ და ტახტსაც.

დედოფალმა რასპუტინს დაუჩოქა და წამოიძახა:

— როგორ შეგვიძლიან შენი მოშორება, წმინდანო! შენ ხარ ჩვენი ერთად ერთი მფარველი და მეგობარი. კურთხევა, წმინდაო მამაო, კურთხევა!

იმიერიდან გრიშკას აღარავისგან არ მიუღია უარი. იშვიათად გავიდოდა დღე, რომ მას არ ეთქვა, ან არ მიეწერნა დედოფლისა-

თვის: გადაყენეთ... დანიშნეთ... გადაიყვანეთ... გადმოიყვანეთ...
ასწიეთ... დასწიეთ...

თვითონ მეფე დედოფლის დაუკითხავად, ხოლო დედოფალი გრიშკას ნებადაურთველად ნაბიჯს აღარ გადასდგამდნენ და ერთს მცირედ საქმესაც არ გადასჭირდნენ.

ერთხელ რასპუტინი და გენერალი სუხომლინოვი კვაჭის კანტორაში ეწვივნენ და დიდის ზემოთ, მადლობით, ლოცვა-კურთხევით და ლოშნით მეფის წყალობა ჩააბარეს: კვაჭის—ერთი ჯვარი და ერთი მედალი, ხოლო იმის ამხანაგებს—თითო ჯვარი.

სწორედ ამ დროს ბესომ ორი დიდი წიგნი შემოიტანა—საუცხოვოდ გამოცემული და უხვად დასურათებული. კვაჭიმ ჯერ ცეცხლიანი და ცრემლიანი სიტყვა უთხრა რასპუტინს და სუხომლინოვს და მერე თითოს თითო წიგნი ჩააბარა. გადაჰფურცლეს და ერთზე წაიკითხეს: „გენერალ სუხომლინოვის ცხოვრება და მოღვაწეობა“. მეორე წიგნსაც ასეთი სათაური ჰქონდა: „ცხოვრება და მოღვაწეობა წმინდისა მამისა გრიგოლისა“. ორივე წიგნზე გოჯის ოდენა ასოებით იყო დაბეჭდილი: „შედგენილი და გამოცემული მათი იმპერატორობითი უუდიდებულესობის ფლიგელ-ადიუტანტის თ-დ ნაპოლეონ აპოლონის ძე კვაჭანტირაძის მიერ“.

ასტყდა კვლავ საზეიმო სიტყვები, მადლობა, ხვევნა და ტლაშა-ტლუში.

როცა გენერალმა სუხომლინოვმა გაიგო, რომ კვაჭიმ ასეთივე წიგნები ფრანგულ და ინგლისურ ენებზედაც გამოსცა და რამდენიმე ათასი ცალი მოსდო ევროპას, კვაჭის ძმობა შეჰფიცა და სამაგიერო დაჰპირდა.

მერე რასპუტინმა უთხრა კვაჭის:

— აპოლონჩიკ, ყური დამიგდე: ჩვენი მტრები არწმუნებენ ხფრანციას, ვითომ მე ეხლავე ომის შეწყვეტას ვთხოვლობდე. მართალია, ჩემი რწმენა ასეთია, მაგრამ „პაპას“ და „მამას“ ჰსურთ, რომ მე ხფრანციის ელჩი დავამშვიდო. ეს წერილი წაუღე იმ ელჩს. დაჯდა, გაიქინთა და დასჯლანა:

„Давай Бох по примеру жить расси оне укоризной страны например нестожества сей минуты евит бох евление силу увидите рать силу небес победа свами и вас распутин“.

ეს მისტიური ნაბოღვარი კვაჭიმ საფრანგეთის ელჩს მორის პალეოლოგს მიაართვა. ვერც კვაჭიმ, ვერც ელჩმა და ვერც ვერავინ გაიგეს და ვერ გაშალეს ამ წერილის შინაარსი.

იმავე საღამოს კვაჭიმ ჟურნალისტ კნულმანს რასპუტინისა და სუხომლინოვის ბიოგრაფიის შედგენისთვის საბოლოო ანგარიში გაუსწორა.

რამდენიმე დღის შემდეგ გრიშკა და კვაჭი შევიდნენ ერთი დიდი მთავრის სასახლეში, რომელიც სამხედრო სამკურნალოდ იყო გადაკეთებული, და დაჭრილ სალდათებს საჩუქრები მიუტანეს.

დიდ პალატაში კვაჭი და საფრანგეთის ელჩი ერთმანეთს შეჰხედნენ.

— გთხოვთ იცნობდეთ: გრიგოლ რასპუტინი... ელჩი მორის პალეოლოგი.

გრიშკა უცებ აწითლდა, აღელდა და აშფოთდა:

— ძალიან მინდოდა შენი ნახვა. აპოლონჩიკ, გადუთარგმნე: რუსეთი ინგრევა... ხალხი ჯვარს ეცვა... მილიონები იტანჯებიან და იხოცებიან... დროა გათავდეს, თორემ ჩვენ თვითონ გავათავებთ!.. დიალ, დროა!.. ამას მე ვამბობ, მე, გრიშკა რასპუტინი! დიალ, მე!..

მერე მოულოდნელად პალეოლოგს ეცა, გულში ჩაიკრა, პასუხს აღარ მოუცადა და გარედ გავარდა, თან ხელების ქნევით ჰყვიროდა:

— Как-еа там палитика! მე მუყიკი ვარ და მუყიკური პირდაპირობა მიყვარს. რა დროს პოლიტიკაა, ლამის ხალხმა ჩაგვაქეაოს! ზავი! ზავი ჩქარა, თორემ დავიღუპეთ!

აქა ამბავი უუდიდეს სამხედრო საქმის „გაიმასქნებისა“.

გავიდა ხანი. გრიშკა უფრო და უფრო ძალაში შედიოდა. კვაჭი სამხედრო მინისტრის სუხომლინოვის ხშირი სტუმარი იყო, რადგან მისი „კეთილი სამართელი“ მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სამხედრო უწყებასთან, რომელსაც იგი აძლევდა უთვალავ სურსათს, ცხენებს, საცვალს და მრავალ საომარ მასალას. გარდა ამისა, სუხომლინოვის ბიოგრაფიამ და საერთო მეგობარმა რასპუტინმა კვაჭი და გენერალი მჭიდროდ შეჰკრეს და დაამძობილეს.

კვაჭის წინახედურად ხელში ეჭირა რამდენიმე გაზეთი, რომელნიც მცირე საბაბით და უსაბაბოდაც ჰბერავდნენ კვაჭის და სამხედრო მინისტრს, მათს ნიჟს, გენიალურ შემოქმედებას, თადარიგიანობას და საარაკო ორგანიზატორობას.

მადლობისა და უაღრესი ნდობის ნიშნად ერთხელ სუხომლინოვმა კვაჭის კიდეც ორი ჯვარი ჩააბარა და უთხრა:

— ნაპოლეონ აპოლონიჩ! ერთი უუდიდესი სახელმწიფო საქმე უნდა დაგავალოთ. თქვენზე მეტს არავის ვენდობი. ამერიკაში უნდა წახვიდეთ და იქაურ ქარხნებს დიდძალი იარაღი, ტყვია-წამალი და ჯუმბარები უნდა შეუკვეთოთ. თანახმა ხართ?

— მეძნელება აქედან წასვლა, ძალიან მეძნელება, მაგრამ სამშობლოს სამსახურს ვერსად წაუვალ. მიმსახურეთ.

— მაგრამ გახსოვდეთ, რომ თქვენ უუდიდესსა და უუხიფათესს საქმეს განდობთ. არავინ უნდა გაიგოს ეს საქმე, თორემ...

— Мотри у мене, Аполончик!—დაუმატა რასპუტინმა და დაკლანძილი თითბ კვაჭის ცხვირ წინ დაუქნია.

რამოდენიმე დღის შემდეგ დარიგებით, ფულით და დალუქულ სქელ პაკეტებით დატვირთული კვაჭი ამერიკაში წავიდა და თან მცირე ამაღა გაიყოლა.

სტოკჰოლმის სადგურზე ნაცნობი გერმანელი დაუხვდა:

— თქვენ ამერიკაში მიბრძანდებით საიდუმლო დავალებით...

ისევ წაიჩურჩულეს ბნელ ოთახში. ხანგრძლივი დავა და ეჭრობა ჰქონდათ. მერე გერმანელი კალიგრაფები ჩაუსხდნენ კვაჭის პაკეტებს და ისე გადასწერეს, რომ დედანს და ასლს ერთმანეთისგან ვერავინ ვერ გაარჩევდა. მხოლოდ გადაწერილში მცირეოდენი შესწორება შეიტანეს: მათემათიკური რიცხვები ოდნავ შეამცირეს. მეორე დღეს კვაჭის ისევ ძველებურად დალუქული პაკეტები და ერთი ჩეკი ჩააბარეს, მშვიდობიანი მგზავრობა უსურვეს და ბერლინისკენ მოუსვეს.

ერთი კვირის შემდეგ ინგლისის კრეისერმა კვაჭი ნიუ-იორკში მიიყვანა.

კვაჭიმ და რუსეთის სამხედრო ატტაშემ უმაღლესი მექარხნის მოიწვიეს, იჩურჩულეს, ივაჭრეს და მორიდდნენ. როცა კვაჭიმ ხელშეკრულებას ხელი მოაწერა და ერთი ჩეკი კიდევ გაიკრა, თავისუფლად ამოისუნთქა და საკუთარ საქმეებს შეუდგა.

მცირე ფულით ათიოდე გემი იყიდა, დატვირთული სურსათით და საომარ მასალით, ეს გემები რუსეთის სამხედრო უწყების სახელზე გაგზავნა არხანგელსკში და თვითონ მახლობელ ქალაქებს მოედო. შეირბინა ფილადელფიას, ვაშინგტონს, ბოსტონსა და ჩიკაგოში; ყველგან თითო-ოროლა საქმე გაიმასქნა, ცივს ქალებს ცხელი ქართული სისხლი აგემინა, მერე მთელი ამერიკა გადასჭრა, დიდი ოკეანე გადასერა, იაპონიაშიც შეიხვდა, გვიშები გაჰსინჯა და ციმბირის გაუთავებელის გზით პეტერბურგში დაბრუნდა.

გრიშკას, ელენეს, მეგობრებსა და დიდებულთ ძვირფასი საჩუქრები მოუტანა, ყველანი მოიმადლიერა და უფრო მეტად დაიახლოვა. გენერალ სუხომლინოვსაც ანგარიში ჩააბარა:

— იმ ზომის და ყალიბის იარაღი და ყუმბარები ბლომად ჰქონდათ დამზადებული სხვებისთვის. ცოტა მეტი მივეცი, სამაგიეროდ ნახევარს ეხლავე ჩამოიტანენ, მეორე ნახევარს—სამი თვის შემდეგ. დრო მოვიგეთ.

ამერიკიდან წამოღებული უამრავი დამპალი საქონელი გაუსინჯავად სამხედრო უწყებამ იყიდა.

ორი კვირის შემდეგ კვაჭი ცარსკოე სელოში დაიბარეს სუხომლინოვის, რასპუტინის, ფრედერიქსის და მრავალთა დიდებულთა, მთავართა და წარჩინებულთა დასწრებით მეფე-დედოფალმა კვაჭის დიდი მადლობა გადაუხადეს, კამერ-იუნკერის მუნდირი უბოძეს და კიდევ სამი სხვა და სხვა ნაირი ჯვარი ჩამოჰკიდეს.

სადილად მეფემ კვაჭი გვერდით მოისვა და ამბავი გამოჰკითხა. კვაჭიმ პირი მოიხსნა და ცოცხლად, ჰქუიანურად, დალაგებით და დარბაისლად ნახული და უნახავი, გაგონილი და გაუგონარი უამბო.

ბოლოს, პაუზის შემდეგ ოდნავ ხმა დაიმდაბლა:

— ვიცოდი, რომ თქვენს უუდიდებულესობას ესაიამოვნებოდა წარჩინებულ ამერიკელთა აზრის გაგება ამ საშინელ ომის შესახებ.

— ძალიან მესაიამოვნება, ძალიან.

— ოფიციალურად სიმართლეს არავინ მეტყოდა, ამიტომ მრავალი მინისტრი და პრეზიდენტი ვნახე—ეხლანდელი და წინანდელი. ყველას კერძოდ და ინტიმურად შევხვდი: ტაფტს, რუზველტს, ვილსონს, იუზს, ედისონს, მორგანს, როკფელერს და მრავალ მინისტრებს, მილიარდერებს, სენატორებს და წარჩინებულებს. მოკლედ მოვახსენებთ: ყველანი დიდი მოსურნენი არიან ჩვენი გამარჯვებისა, მაგრამ...

— მაგრამ?

— მაგრამ... ჩემს მეფეს ვერაფერს დაუშვალავ, ჩემს წმინდა მოვალეობად მიმაჩნია სიმართლის თქმა, თუნდ იგი უსაიამოვნოც იქოს. თითქმის ყველანი დაბეჯითებით ამტკიცებენ, რომ ეს საშინელი ომი ერთ-ორ წელიწადს კიდევ გასტანსო...

— ღმერთო დიდებულო!

— გამარჯვება უეჭველად ჩვენს კავშირს ერგებაო, მაგრამ რუსეთი... ბოლომდე ვერ გაუძლებსო.

ყველამ ხმა ჩაიკმინდა და შუბლი შეიკრა. გრიშკამ დასტურის ნიშნად კვაჭის თვალი ჩაუკრა.

მეფე ღრმა საგონებელს მიეცა. თავი ჩაჰქინდრა, პირში ლუკმა ველარ ჩაიდო. ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, თითქოს სუფრაზე მიცვალებული დასვენესო. მერე უსიტყვოდ აიშალნენ. მხოლოდ დედოფალმა მადლიერის თვალთ გადაჰხედა კვაჭის და ფაფუკი ხელი გაუწოდა, რომელსაც შემკრთალი კვაჭი ხარბად დაეწაფა.

— ყოჩაღ, აპოლონჩიკ, ყოჩაღ!—მოუწონა გრიშკამ: — ეხლა ძალიან მოგიხდება წმინდა გიორგის ჯვარი. მენანება შენი მოშორება, მაგრამ რა გქნა! მზდი ერთი კვირით „ხფრონტისკენ“ გაისეირნე და გიორგის ჯვრით დაბრუნდი. რას იტყვი?

რას იტყოდა კვაჭი! მან კარგად იცოდა, რომ თუ გრიშკა და სუხომლინოვი მოინდომებდნენ, კვაჭი ბრძოლის ველიდან ასი ვერსის მანძილზე ერთ თოფს გაისროლებდა და გიორგის ჯვარსაც გაიკრავდა.

— ნუ შეშინდები, აპოლონჩიკ!—დააროგა და დაამშვიდა კვაჭი რასპუტინმა:—გენერალი სუხომლინოვი მისწერს მთავარ-სარდალს, რომ შენ თვალის ჩინივით გაგიფრთხილდნენ. შენც შორი-ახლოს დადექი, იქაურობა დაჰსუნე, ერთი თოფიც გაისროლე და დაბრუნდი.

კეთილი და პატიოსანი, ამ პირობით კვაჭი გაჰხედავს გიორგის ჯვრის მიღებას.

პეტერბურგის სადგურზე კვაჭის ექიმი ყორანაშვილი შეჰხვდა. ისიც ოსმალეთის ფრონტზე მიდიოდა. სამხედრო ექიმის ტანისამოსი ეცვა.

ერთმანეთი მოიკითხეს. ყორანაშვილი კვაჭიმ თავის კუბეში შეიპატიჟა.

აზრუმამდის ერთი კვირა იმგზავრეს.

იმ ერთ კვირაში ყორანაშვილმა ერთი სიტყვა არ დასძრა არც ექიმობაზე, არც სხვა საგანზე: შვიდ დღეში კვაჭი არქეოლოგიით და ისტორიით გაჰბერა. დილიდან საღამომდის კრაზნასავით ყურში ჩაჰბზუოდა:

— ურარტუელნი... ნაირები... ალაროდელნი... ფაზისი... კარნუ ქალაქი... ნიკოჟსია... არხეოპოლი... ხეტნი... სუმერიელნი... ადარნასე... ღლილვნი და ძურძუკნი... ლენორმანი და შარდენი... თარგამოსი და ქართლოსი... ოძრხე და გურჯიბოლაზი.

ბოლოს, კვაჭიმ ყველა სახელები და ეპოქები ერთმანეთში აურიო და გამოტყდა:

— აჰ, ვერაფერი გვეიგე. ისტორია ჩემი საქმე არ ყოფილა.

აქა ამბავი კვაჭის საოცარ გარდაქმნისა და ერთ წაგებულ ბრძოლის მოგებისა.

ათი დღის შემდეგ კვაჭი ოსმალეთში ჩავიდა და შტაბში გამოცხადდა. დაგეშილმა შტაბელებმა კვაჭის ვინაობა და ორიოდ კვირით ჩამოსვლის მიზანი უმალვე გაიგეს.

ერთი კვირა ქეიფში გავიდა. შტაბის უფროსმა და კვაჭიმ გაიხსენეს ანდაზა, — ხელი ხელს ჰბანსო, — და ერთმანეთს მხარი მისცეს. მერე შტაბის უფროსმა კვაჭის თავი დივიზიის ერთ ლოთ გენერალს ჩააბარა, ორივეს ცალ-ცალკე დარიგება მისცა და ფრონტისკენ გაისტუმრა. კვაჭიმ თან წაიყოლია სამი ორთვალი, დატვირთული ღვინით, კონიაკით, არყით და მრავალნაირი სანოვავით. უკან მისდევდნენ ერთგული მხლებელნი — გაბო ჩხუბიშვილი, ლადი ჩიკინჯილაძე და ორი ნაცადი რუსი.

ორი დღე იარეს ცხენებით.

გზა სავსეა ეტლებით, ფურგუნებით, ორთვალებით, ცხენოსანთა და ქვეითი ჯარით, ზარბაზნებით და ყუმბარების ყუთებით, დაქრილებით და ავადმყოფებით.

ყველანი ზანტად და უგემურად მიიზღაზნებიან, ხშირად გზის ნაპირას ისვენებენ და იძინებენ. მთვრალი გენერალი უხვად ისევრის ხუთსართულიან რუსულ გინებას, ხანგამოშვებით ბრძანებას იძლევა და აქეთ-იქით შიკრიკებს ჰგზავნის.

სალამოზე ერთს დანგრეულ და დამწვარ ნაქალაქევში ჩავიდნენ. შტაბში ყველანი გვიანობამდის მუშაობდნენ, ბრძანებას ისმენდნენ და აძლევდნენ. მერე გაშლილ სუფრას მოუსხდნენ.

სასმელს ნელ-ნელა შეჰყვნენ და შეიკეთეს, მერე შეხუროდნენ და შეფიცდნენ, დასძახეს და გააბეს „მრავალ-ყამიერ“, „აღლავერდი“, „Последний нонешний денечек“, და სხვა მრავალი საომარი და გამოსამშვიდობებელი სიმღერა, თან დროგამოშვებით უხილავ ოსმალოს მუშტებს უღერებდნენ, მრისხანე სიტყვებს ამბობდნენ, იმუქრებოდნენ და ცალის ყბით ჰღრიალებდნენ:

— სტამბოლისკენ!.. დავამტვრევთ!.. დავლევწავთ!.. დაჰკა!.. მიდი!..

შუალამე რომ გადავიდა, კარგად შემთვრალმა დივიზიის გენერალმა გამოაცხადა:

— აბა, მეგობრებო, ეხლა ძილს მივცეთ თავი. უძილო მეომარი გროვად არ ვარგა. უკანასკნელ სადღეგრძელოს ვსვამ ხვალინდელ გამარჯვებისთვის, ურაა!

— ურაა!—ისევ ცალის ყბით სამჯერ იგრიალეს, ჭიქები დას-
ცალეს და დაიშალნენ.

კვაჭი გაუხდელი მიწვა. თვალეები დაჰხუჭა და თავი მომავალ
ბრძოლას მისცა. გულში ერთი ეშმაკი ჩაუძვრა:

— ხვალ ბრძოლა იქნება... სისხლი დაიღვრება... ერთმანეთს
დახოცავენ და დასახიჩრებენ... ზოგს ხელს მოსჭრიან, ზოგს ფეხს,
ზოგს კიდევ სხვა რასმე.. შეიძლება ბრძოლის ველზე დაჭრილი დავრ-
ჩე, არავინ მომეშველება, მშვიერ-მწყურვალ მოვკვდები... შეიძლე-
ბა ცხელი ყუმბარის ნაგლეჯი მეცეს მუცელში. შეიძლება ტყვიამ
გამხვრიტოს... შეიძლება ხმლით ამჩიხონ, ან ფერდში ხიშტი მატა-
კონ...

კვაჭის მართლა ჯერ ხიშტით შეხვრეტილი ფერდი ასტკივდა,
მერე ყუმბარის ნატეხით გაგლეჯილი მუცელი დაეწვა, ხმლით აჩე-
ხილი თავი გაუბრუვდა და აფეთქებულ ტყვიით დაფლეთილი შიგ-
ნეულობა დაეხრაკა.

— არა, შე ოხერო ჩემო თავო, შე დასაბმელო და დამთხვეუ-
ლო!—ეუბნება კვაჭი თავისს თავს:—ვინ მოგათრია ამ სიშორეზე
რაცხა გიორგის ჯვარიზა?! ვის, ან რისთვის უნდა შეაკლა თავი?
გეიბერე, გასუქდი და შენს ჭერქში ველარ დაეტიე, განა! რა გაკლ-
და, რას დაეძებ? ფული თავსაყრელი გაქვს, ქალები უთვალავი, მუნ-
დირი კამერ-იუნკერისა, წოდება თავადისა, ხელისუფლება უსაზღვ-
რო, სასახლე და მოსამსახურენი, პატივი და კეთილი ცხოვრება,—
ყოლიფერი სანატრელი შეგისრულდა და აგიცხადდა, მეტი რაღა
გინდოდა? თხა რომ გასუქდა, მგელთან ჭიდაობა მოინდომაო—აი
ანდაზა ჩემზეა გამოჭრილი. ამბობენ, კვაჭი ჭკუიანი კაციო. სისულე-
ლე უთქვამთ, თვარა რომელი ჭკუიანი დაანებებდა თავს მეფურ
ცხოვრებას და სასიკვდილოდ გაიმეტებდა თავს რაცხა მანეთიან
ჯვრისთვის?! გრიშკა და სუხომლინოვი დამპირდნენ, თოფის ხმასაც
არ გეიგებო, აქინე კი შუა ბრძოლაში მიკრეს თავი. კაია კიდო, თუ
ტყვიამ ბარძალი ან ლბილი ალაგი გამიხვრიტა. ერთიც ვნახოთ, ყუმ-
ბარამ ხელი ან ფეხი მომგლიჯოს, ან მუცელი გადამიტრიალოს.....

კვაჭის ყუმბარით დაფლეთილი მუცელი არ დაუცხრა და ტკი-
ვილმა უფრო მოუმატა. იმისს თავში ეშმაკებმა ფერხული ჩააბეს,
ჯოჯოხეთის ჭიაკოკონა აანთეს და დამდნარი რკინა ჩაუსხეს. კვაჭი
დაიწვა და დაიხრაკა ამ ცეცხლში. დიდხანს იგორავა და იტრიალა
ვახუშტულ ლოგინში. ბოლოს, წამოხტა და აივანზე გავარდა.

ნაქალაქევი ძაღლები შესაზარად ჰყმუოდნენ. ქვეიდან ცხენების ჭიხვინი, ურმების ჭრიალი და ზარბაზნების რახა-რუხი ისმოდა. ბანაკი იღვიძებდა და სადღაც გადადიოდა.

უცებ ერთი თოფი გავარდა, მერე მეორე, მესამე და მეხუთე.

— რა მოხდა, რა ამბავია?—ეცა კვაჭი თავისს რუს მხლებელს, რომელმაც ამ დროს წამოიწია.

— Ничегоо!—დაამშვიდა მხლებელმა კვაჭი.—აქაური ნანგრევები უპატრონო ძაღლებით არის საესე. დღისით იმალებიან, ღამ-ღამობით კი სანადიროდ გამოდიან და სალდათებს აწუხებენ. მკვდრებსა და დაჭრილებსაც ეტანებიან. შეწუხებული სალდათებიც ამ ძაღლებს ჰხოცავენ. ამაზე მეტი არაფერია.

ირაყრაქა. ბანაკი წამოიშალა და დაიძრა. შტაბიც უკან გაჰყვა.

უცებ სადღაც შორს ზარბაზანმა დაიქუხა და ის ქუხილი მთელ ხეობას მოედო და რამდენჯერმე ყრუდ განმეორდა.

— დაიწყო!—სთქვა ვილამაც.

კვაჭის ისევ ეშმაკები ჩაეპარნენ გულში. მიიხედ-მოიხედა. სხვები გულმშვიდად იყვნენ, ზოგს პირსახეზე თითქოს სიხარულის დიმილიც უთამაშებდა. კვაჭის რუსი მხლებლები ისე გულმშვიდად მიჩანჩალებდნენ, თითქოს ბრძოლაში კი არ მიდიოდნენ, არამედ ყანიდან სახლში ბრუნდებოდნენ.

— ალბათ არც ისე საშიშოა ბრძოლა, როგორც ზოგნი ამბობენ!—მიუბრუნდა კვაჭი ჩხუბიშვილს.

— შენ ყოჩაღად იყავი, ი ჩემა ნალა თათრები ფეხებსაც ვერ მოგვეკამენ. გ—აამხნევა კვაჭი გაბომატ:—ჰასსან-ყალაშიც მივცხეთ, აზრ-უმშიც, ვანშიც და სხვაგანაც. პირველად მეც მეშინოდა, მაგრამ მერე აღვიღად შევეჩვიე.

ერთ ტაფობზე ავიდნენ. სარდალის ბანაკი ერთ პატარა ღელეში გაშალეს. ცხენებიდან ჩამოსხდნენ და სერზე აცოცდნენ.

კვაჭის თვალწინ ბრძოლის ველი გაიშალა.

სერის გაყოლებაზე თხრილები და საფრები უსწორ-მასწოროდ მიიკლაკნებოდნენ. ქედის ჩრდილო კალთების ნაოქებში რუსის ჯარები ჩამალულიყვნენ. სერის გაყოლებაზე ამტვერებული და თვალ-უწვდენი გზაც მომავალ ჯარებით იყო საესე.

ღრმა ხევის რიყეზე ცხენოსანი რაზმი უზარმაზარ შავ გველივით მარჯვნივ მიიკლაკნებოდა. ერთ ბექობზე ცხენები და სალდათები დიდის გაჭირვებით ზარბაზნებს მოათრევდნენ. მინდორზე კანტი-კუნტად გაფანტული შიკრიკნი დაოთხებულ ცხენებს დააქენებდნენ

პირველი ქედის გასწვრივ, სამხრეთით, მეორე ქედი იყო გაქიმული, ოდნავ დილის ნისლით შემოსილი, ისიც მოტელებილი და ხრიოკი. ორივე ქედის შუაში ვიწრო და გრძელი მინდორი ჩაწოლილიყო, ხუთიოდე ნასოფლარით, ბუჩქნარით, ხევ-ხუცვებითა და ნაბაღნარით დასერილი.

იმ ქედის თავზე კვაჭიმ ჭიანჭველასავით აფუსფუსებული მოპირდაპირე დაინახა ღურბინდით.

უცებ პაერში კრაზანას ბზუილი მოისმა. ერთ წამში ის ბზუილი უცნაურ ჟულიად, რკინის გრიგალად გადაიქცა და ის გრიგალი ბექობის თავზე მეხივით გადაიკლავნა და რკინისა და ცეცხლის რკალივით გაიელვა.

იმავე წუთს იმ მეხის წინაშე ყველამ თავი მოიდრია. ზოგმა იმ ღეთის რისხვას ოდნავ თავი დაუკრა, ზოგი წელში მოიხარა და ზოგიც ჩაკუნტდა.

კვაჭი უნებურად პირქვე დაეცა და მიწას გაეკრა. იმავე დროს ბექობის ძირში, ბანაკის გვერდით იმ მეხმა საზარლად იფეთქა. ალის, ბოლის, მიწის და ქვების სვეტი მალლა ავარდა, აიშოტა და ზეცას ასწვდა.

ორგვლივ ზოგნი უკვე იცინოდნენ, ზოგნი შიშთან თვალებს აფეთებდნენ.

გაფითრებული კვაჭი ძლივს წამოდგა. დარეტიანებული აქეთ-იქით იცქირებოდა და გაუგებარს რასმე ჰლულლულებდა:

— გოუწყრა ღმერთი... კილამ შემაშინა... კილამ დევეფსე კაკალი კაცი!

— ეს ერთი და სხვა ათასი!—ანუგეშა კვაჭი გაბომ:—შენ ამას იქით ნახე, რა მოხდება, თორემ ეგ მხოლოდ სალამი იყო.

— მოგვაგნეს!—წამოიძახა ერთმა.

— არა, შემთხვევით შემოფრინდა!—მიუგო მეორემ.

— თუ შემთხვევით შემოფრენილი ყუმბარა აეთი ყოფილა, ნამდვილი რაღა იქნება!—თავისთვის წაილაპარაკა კვაჭიმ.

— დაიწყეთ!—ბრძანა სარდალმა.

შიკრიკები დაიძრნენ. მიწაზე გაშლილი ტელეფონი აქლარუნდა.

მთის კუდრაქა ზარბაზანი ფინიასავით ჰყეფს;

ველისა—ჰგმინავს და ღრიალებს;

მორტირი ბლავის და ჰსკექს;

ჰაუბიცი ჰჭუხს და დრტვინავს;

მიტრალეზი დედალივით კაკანებს;

თოფი იატაკზე გადაყრილ მუხუდოსავით რახრახებს;

ცა იცრემლება თეთრის, ყვითელისა და ვარდისფერ შრაპნელის ქულებით;

დედამიწა იპენტება ყუმბარების ალით, ბოლით, ქვისა და მიწის სვეტებით; ჰაერი გაჟღენთილია ჭექით და ქუხილით, დრტყნით და ზანზარით, ბზუილით და სისინით, მომაკვდავთა და დაჭრილთა გმინვით და კვნესით, ხრიალით და კრულვით, მეგრძოლთა კიჟინით, გამოქცეულთა ვაგბით, ყრიაშულით, თქარა-თქურით, ქიხინით და ათას უცნაურ კივილითა და ხმით.

იმ მინდორში ხანგამოშვებით ხან ერთის, ხან მეორე მხრიდან ვიწრო ზოლებს გრძელი ტალღებივით ერთმანეთზე იერიშები მიჰაქვთ. ხან ერთმანეთს შეეჯახებიან და ერთი მეორეს მოსდრეკენ, ხან შუა გზიდან პირს იბრუნებენ და სადღაც ხვრელებსა და ხევხუვებში ინთქებიან.

შუადღეს გადასცდა. დივიზიის გენერალი, გინებით და ღრიალით დაღლილი, კლდის ჩრდილში სადილს შეექცევა. სხვებიც ნაყრდებიან.

— დემირ-თეფეს პოზიცია დიდ გაჭირვებაშია.—მოახსენა მას შტაბის გამგე აფიცერმა:—მეოთხე ბრიგადა თითქმის გასწყდა.

— მესამე გაჰგზავნეთ.—მოკლედ და არხეინად უპასუხა გენერალმა.

— ისიც განახევრდა.

— მეორე ნახევარს კიდევ ორი პოლკი მიაშველეთ და შეუთვალეთ, რომ ბრძოლის ბედი დემირ-თეფეს სერზეა.

შუაში ბრძოლა შენელდა, ხოლო მარჯვნივ უარესად გახურდა და გაფიცდა. დემირ-თეფედან განუწყვეტელი და გაბმული ქუხილი ისმის.

უცებ ჯალმა მთის ნაოჭებიდან და ხევ-ხუვებიდან რამდენიმე შავი ტალღა წამოვიდა.

— იერიშით მოდიან! ცხენოსანი ჯარი იერიშით მოდის!—წამოიძახეს აქეთ-იქიდან.

ყველამ ღურბინდები მოიმარჯვეს და მტერს ჩააცვივნენ.

სოროებიდან გამოსული შავი გველები დიდ მინდორზე შეერთდნენ და ერთ უუზარმაზარ გველაშაპად გადაიქცნენ.

— გააჩუმეთ!—ბრძანა გენერალმა და იმ გველეშაპს ალტაცებულ ღიმლით და მუშტრის თვალით მიეგება.

ზარბაზნები, მიტრალეზნი და მეთორფურნი თან-და-თან გაჩუმდნენ. მეთაურნი ფუსფუსებდნენ, დაწყვეტილ ძაფებს ჰკვანძავდნენ,

ჩაშლილ რიგებს ერთმანეთზე აბამდნენ და მომხდურთა დასახვედრად ემზადებოდნენ.

შავი გველაშაპი იზმორებოდა, იშლებოდა, ხელ-ფეხს იჭიმავდა და ნახტომისთვის ძალ-ღონეს იკრებდა.

შტაბის გამგემ კვლავ სარდალს მოახსენა:

— დემირ-თეფე უუდიდეს ხიფათშია.

გენერალმა გველაშაპისკენ გაიშვირა ხელი:

— ხომ ჰხედავთ, რა მეხიც უნდა დაგვატყდეს. აქედან ერთ კაცსაც ვერ მივაშველებ. მარქათი ჯარი უფრო წინ წამოსწიეთ, ხოლო დემირ-თეფეს ასეთი ბრძანება გაუგზავნეთ: გიბრძანებთ ყველას დემირ-თეფეზე შეაკლათ თავი მტერს. ვინც უკან დაიხევს, იქვე დახვრიტეთ.

— გენერალო, ასეთი ბრძანება...

— მე ვსთქვი და გავათავე!

მოტრიალდა და კვლავ ოსმალთა საიერიშო რაზმებს გადმოჰხედა. გადმოჰხედა და აღტაცებით აიშალა, აიბურძგნა და ატოკდა:

— ყოჩაღ! ყოჩაღ, ოსმალებო!.. ვაშა თქვენს ვაჟკაცობას, ვაშა!.. აი, სანახაობა, აი, უმაღლესი ხელოვნება! მაინც ნახევარ საათში შეგმუსრავთ, დაგლეწავთ, მოგსჭობთ და გაგაქრობთ! მაგრამ მაინც მომწონხართ, თქვე ჰარამზადებო, თქვე ურჯულოებო, თქვენა!

გიჟივით ჰყვიროდა, ხელებს იქნევდა, დაჰტოდა, მტერს მუშტებით ემუქრებოდა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ბრძანებას ისროდა:

— ყველა ზარბაზნები დაუმიზნეთ! კარტეჩი ბლომად დაამზადეთ!.. სანამ ახლო არ მოვლენ, ერთი თოფიც არ გავარდეს!.. დამშვიდდით!.. დალაგდით!.. ჩასაფრდით!

ოსმალთა ცხენოსანი დივიზია გაიშალა. შუაში თეთრი ბურუნუსიანი არაბები და შავით თავშეხვეული ქურთები ჩაიყენეს. წინ ულემები გამოვიდნენ, მწვანე დროშა-ალამები გამოიტანეს და ჯარი ლოცვა-კურთხევით გამოისტუმრეს. მერე უცებ იმ გველაშაპის ოხვრით და გმინვით ჰაერი შეინძრა:

— ალლაჰ ილ ალლა-ა-აჰ!

დაიძრნენ და ნელ-ნელა წამოვიდნენ. თანდათან ნაბიჯს მოუმატეს. მერე დაოთხდნენ და ქარივით წამოვიდნენ. წინ მწვანე ალამებსა და დროშებს მოაფრიალებდნენ. უთვალავ მახვილს მზეზე ლაპლაპი გაჰქონდა; უკანანი მტერის კორიანტელში გაეხვივნენ; დედამიწა ჰხანზარებდა; წამოსულთა ყმუილი და კივინა ზეცას სწვდებოდა.

— ალლაჰ ილ ალლა-ა-აჰ!

უცებ დამბდურთა ყველა ზარბაზნებმა ერთხმად დაიჰქექეს და დაიღრიალეს. წამოსკლი თამამი გველაშაპი მყისვე ბოლის, ქვიშისა და მტერის კორიანტელში გაეხვია, ოდნავ აირია, აიკლანა და შეფერხდა; მერე მან დახოცილ-დაჭრილებს გადმოალაჯა, ბოლისა და მტერის ბურუსიდან გამოვარდა და ისევ წამოვიდა.

ყოველ ნაირი ჯურის ზარბაზნების, მიტრალეზებისა და რამდენიმე ათასი თოფის გრიალი, კაკანი და ქახა-ქუხი ერთ განუწყვეტელ ქუხილად და ქეჩად გადაიქცა.

ზეცა გასკდა და დედამიწას საშინელ მებხად დაეცა.

უცებ ის გველაშაპი ბექობზე გრიგალივით ამოვარდა და კბილებით თხრილებსა და საფრებს დასწვდა.

— დაჰკა!.. მიდი!.. ასჩეხე!..

— ალლაჰ ილ ალლა-ა-აჰ!

— დაუმიზნეთ!.. ესროლეთ!.. გასტენეთ!..

ყველანი და ყველაფერი ერთმანეთში აირიენენ: ზარბაზანი და თოფი, ხმალი და ხიშტი, ცხენოსანი და ქვეითი, მტერი და მეგობარი.

— დავიღუპეთ!.. დავმარცხდით!.. თავს უშველეთ!—ჰბოდავდა დარეტიანებული კვაჭი და თან უგზო-უკვლოდ დარბოდა და თავგის სოროს ეძებდა, მაგრამ ცხენი არსად სჩანდა და არც გზა იცოდა. ხან ბუჩქს ამოეთვარებოდა, ხან თხრილში ჩავარდებოდა და ხან კიდევ უნებურად მებრძოლთა ჯგუფში შეერეოდა.

— თავადო კვაჭანტირაძე!—ჩაჰყვია ყურში გაქვავებულ და დამბლა დაცემულ კვაჭის გენერალმა: —ეს ბრძანება ქვეით ჩაიტანეთ და აგერ იმ ღელეში ჩამალულ შტაბს გადაეცით, ხომ ჰხედავთ იმ გორაკს, დემირ-თეფე ჰქვიან. გადაეცით სიტყვიერადაც, რომ ის გორაკი ბრძოლის გასაღებია. თუ მტერს ის გორა დაუჯმეს, ერთი კაცი ველარ გავა ამ ჯოჯოხეთიდან. ყველანი ტყვედ ჩაუვარდებით ოსმალებს. ტელეფონი გაწყვეტილია. აბა, ჯარის ბედი თქვენს ხელშია. აბა, ჩქარა! მშვიდობით!

კვაჭიმ თავისს მხლებლებს ძლივს მიაგნო, ცხენებს მოასხდნენ და გამოჰქუსლეს. შორიდან გზაზე ცხენოსანთა საექვეო რაზმი შეამჩნიეს.

— გზა მოგვიქრეს!.. ოსმალები არიან... მარჯვნივ!

და ცხენები მოატრიალეს. ხევში საექიმო რაზმს წააწყდნენ. თეთრებში გახვეული და დამკლავებული ექიმები—ყორანაშვილი და სხვებიც ხერხებით და დანებით დაჭრილებს გულმოდგინედ სკრიდნენ და ჰხერხავდნენ. იქაურობა სისხლით იყო მორწყული. იქვე ეყარ-

ნენ მოკრილი ხელები და ფეხები, დაჭრილი და დასახიჩრებულნი, ზოგნი შეკრულნი და ზოგნი შეუკვრელნი.

კვაჭიმ რომ ესოდენი სისხლი დაინახა, თავბრუ დაესხა, თვალთ დაუბნელდა, გული შეუღონდა. ერთმა მხლებელმა ილიაში მკლავი შეაშველა და იმ ჯოჯოხეთს მოაშორა.

კვაჭი მოსულიერდა. კვლავ ცხენს მოახტა და გაჰქუსლა. უგზო-უკვლოდ მიჰქროდა კვაჭი და უკნიდან მას ბრძოლის ქუხილი მისდევდა.

გაქანებულმა ცხენმა ერთ წვეტიან კლდეს მოუხვია და უცებ ოსმალთა რაზმის შუა გულში შევარდა. მოულოდნელმა თავდასხმამ ოსმალნი დააფრთხო და დაჰთანტა, მაგრამ მარჯენიე სალი კლდე იყო აყუდებული, მარცხენიე კი უძირო ხევი იყო ჩაჭრილი. დაფეთებული ოსმალები კლდეს აეკვრნენ, კვაჭის გზა გაუხსნეს და თოფები მოიმარჯვეს.

— წინ წევიდე—დევილუპე, უკან დევიხიო—მაინც დევილუპე! —ელვის სისწრაფით გაიფიქრა კვაჭიმ და უმაღ ცხენის სადავეს ისე მძლავრად მოსწია, რომ ცხენმა უკანა ფეხებით ჩაიკეცა.

კვაჭიმ იმავე წამს ნაგანი იძრო და უკან მოიხედა. მისმა მხლებლებმაც იმავე დროს კლდის წვერს შემოუხვიეს.

— შესდექით! —დასკყივლა მგრგვინავის ხმით კვაჭიმ თავისს მხლებლებს:—პირველი ესკადრონი კლდის უკან გააჩერეთ, მეორემ ამ კლდეს ზევიდან ოუაროს და უმაღ გადაეხას მესამე ესკადრონს, რომელიც წინ არის ჩასაფრებული. აბა, მარდად! სწრაფად!—და იმავე წუთს ოსმალო აფიცერს ფრანგულად უთხრა:

— ბატორო კაპიტანო! თქვენს მამაცობას და სისხლის დაღვრას რომ მცირეოდენი აზრი მაინც ჰქონდეს, დამორჩილებას არ გირჩევდით, მაგრამ... ხომ ჰხედავთ, ხაფანგში გაებით. აქედან ერთი კაციც ვერ გავა ცოცხალი. აბა, დაჰყარეთ იარაღი!

კაპიტანმა უპასუხა:

— ეხედავ, რომ ხაფანგში გავები. სამ ესკადრონთან რას გავხდები? ისე ჩავვისაფრდით, რომ არც კი ვიცით, ვის ვესროლოთ. აი, ჩემი იარაღი.

და თვისი იარაღი გზაზე დაჰყარა. სხვებმაც ტყაპა-ტყუპით დაჰყარეს თოფები.

— იარაღი ერთ ალავას დააგროვეთ!—უბრძანა კვაჭიმ ოსმალო კაპიტანს. მან ეს ბრძანება თავისს ასკერებს გადასცა. ხუთი წუთის შემდეგ ასიოდე თოფი შუა გზაზე ეწყო.

— გაბო, წამეყვა ეგ ორი რუსი და გაუძეხით ამათ. ლადო, მე და შენ უკნიდან მიგვეთ.

ას ასკერს სამი კაცი წინ გაუძღვა და ორი უკნიდან გაჰყვა.

— აბა, კაპიტანო, დასძარიტ თქვენი ჯარი!

— ეხლავე, მაგრამ თქვენი ჯარი... თქვენი ესკადრონები სად-ლა არიან?

— ესკადრონები რომ მყოლოდა, მარტო თქვენ კი არა, თქვენს კორპუსსაც ტყვედ ჩავიგდებდი.

ოსმალებმა თავში ხელები წაიშინეს, თანაც მწარედ ბურტყუნებდნენ:

— ჰაი, ქოფა ოღლი!... შაითან!... შაითან კაპიტან!

კვაჭი და კაპიტანი იცინოდნენ, ერთი—გულიანად და მოლხენით, ხოლო მეორე—ცრემლით და ბალღამით.

კვაჭის რაზმი უცებ სალდათების დიდს ჯგუფს შეეფეთა. ქუდ მოგლეჯილნი და დაფეთებულნი მორბოდნენ და გაჰკიოდნენ:

— მოგვიარეს!.. გზა მოგვიჭერეს!.. თავს უშველეთ!.. გაიქეციტ!

იმ ჯგუფიდან თავშეხვეული, გაფითრებული უცნობი გენერალი გამოლასლასდა და კვაჭის წარუდგა.

— კაპიტანო, მიშველეთ! აგერ ის გორაკი ოსმალებმა აიღეს... ჩვენი შტაბიცი დაატყვევეს და თითქმის ყველა აფიცრები გაგვიეღო-ტეს... მარტო მე დავრჩი... თუ ის გორაკი ეხლავე არ დავიბრუნეთ, მთელი ჯარი ტყვედ ჩაუვარდება ოსმალებს... თქვენი იმედი ლა გვაქვს... გაიხსენეთ ჩვენი სამშობლო... მეფე... მოვალეობა... სცადეთ... გვიშველეთ... გვიშველეთ!...— და დაქრილმა გენერალმა მტვერში ჩაიკეცა.

რა მოხდა იმ წუთში კვაჭის გულში? რომელი ეშმაკი ჩაუჯდა? ვინ, ან როგორ გარდაჰქმნა ისე ანახდელად, — ვერასოდეს ვერავინ გაიგო: ვერც თვითონ კვაჭიმ და ვერც უცხოში.

— შესდექით! შესდექით მეთქი, თქვე ჰარამხადებო!

დასწყვილა კვაჭიმ იმ ფარას და გამოქცეულებს გზა უყელა, ცხენი ზედ მიაგდო.

— მოგვიარეს! თავს უშველეთ!

— შესდექით მეთქი, თორემ...

და მოწინავეს გულზე რევოლვერი მიაბჯინა.

მხლებლებმა ტყვე ოსმალები უმაღ სხვებს გადასცეს. გახელე-ბულ კვაჭის გვერდით ამოუდგნენ და იარაღი იშიშვლეს.

გაუგებარი და უცნაური რამ მოხდა. იმ წუთს კვაჭის სიცოცხლე და ხასიათი გადიზნიქა, მოიღუნა, გატყდა და ამ ქვეყანას

უცხო რამ სასწაული მოველინა. წინანდელი კვაჭი მოკვდა და გაპქრა და იმავე წუთს მეორე კვაჭი იშვა—უცნობი და ახალი, თამამი და უდრეკი, გულადი და შეუპოვარი, ვითარცა ლეონიდე თერმოპილე-ლი, ან ალექსანდრე მაკედონელი, ან ერეკლე კახელი, ან ნაპოლეონ არკოლელი.

კვაჭის უცებ არწივის ფრთები გამოესხა, იმ ფრთების ქვეშ მიქელ გაბრიელი შეუჯდა, ხოლო თვისი ცეცხლის მახვილი კვაჭის ხელში ჩაუდო; საგულეს ლომის გული ჩაუვარდა, სულში ჯოჯოხეთის მთავარ-ეშმაკი ჩაუძვრა და თან ათასი ჭინკა ჩაიყოლა. ისედაც მაღალი კვაჭი უცებ კიდევ ორის მტკაველით აიშოტა და ასვეტდა. დამფრთხალი ცხვრის ფარა ცეცხლის თვალებით დასწვა და ქუხილით დააყრუა:

— შესდექით! მოგროვდით!

ასიოდე გონება დაკარგული ისევ გარბოდა. კვაჭიმ იმ მინდორს არწივით ჩამოუქროლა და შვიდი კაცი შვიდი ტყვიით მი-აწვინა. მერე ცხენზე არხეინად გაიქიმა, დანარჩენებს ღიმილით გა-დჭახედა და ღვთიურის ცეცხლით დასწვა:

— ძმებო! ჯარის ბედი თქვენს ხელშია. გზა მოჭრილი გვაქვს. ყველანი ტყვეობაში ჩავლბებით და სირცხვილით თვალ-ში თვალს ველარავის გავუსწორებთ. ძმებო! რამოდენიმე ათა-სი თქვენი ამხანაგი, მეფე და სამშობლო თქვენ შემოგტყერიან და თქვენგან თხოულობენ ძმურს, ამხანაგურსა და მამულიშვილურ ვა-ლის მოხდას. ჩვენში ლაჩარი არაყინ არის. ვინც გილაღატებთ და გამოიქცევა, აგერ იმ ძაღლების ბედს წააწყდება. მე წინ გაგიძღვე-ბით, თქვენ კი ნუ ჩამომრჩებით. წავიდეთ და მოვიხადოთ ჩვენი ვალი!

— წავიდეთ! გაგვიძეხი! წაგვიყვანე! — იგრიალა ორმა ათასმა ნაცადმა და დაგეშილმა ვაჟაკმა.

— უნტერ-აფიცერნო, წინ წამოდექით! ამ წუთიდან თქვენ აფიცრები ხართ. დააწყეთ და გაშალეთ თქვენი რაზმები!

ნახევარ საათის შემდეგ ორი ათასეული ოთხ ათასეულად გა-დიქცა და სამ რიგად გაიშალა.

— მობრუნდით!.. მომყევით!..

და ნელის, დიხჯის ნაბიჯით იმ გორაკისკენ გასწია.

— მწყობრად! მარდად! ერთად!

ლადი ჩიკინჯილაძე მარცხენა ფრთას მიუძღოდა, გაბო ჩხუ-ბიშვილი მარჯვენას. სამივეს უკან რკინის მოძრავი კედელი, მოუ-ხეშავი, უდრეკი და უშიშარი ოთხ ათასიანი ხიშტის ტყემისდევდა.

ყველანი წელში მოხრილიყვნენ და ყველას მარცხენა მხარი და ხიშტი წინ წაეწია.

— მწყობრად! მარდად! ერთად!

იმ გორაზე ჯერ ჩოჩქოლი ასტყდა, მერე კი ტყვია სეტყვასავით წამოვიდა, რკინის კედელს ქვის აგურები სცივოდა. მაინც არავინ შესდგა, არავინ ჩამორჩა, არავინ ერთი თოფიც არ დასცალა.

სიჩუნემ და გაათრებულმა სიარულმა მტერს თავზარი დასცეს და ძარღვები აუბურძგნეს. გაფითრებული ოსმალები ჩურჩულებდნენ:

— შეითან გელიერ!.. შეითან გელიერ!.. ალლაჰ ილ ალლაჰ!.. — და მორთოლვარე ხელებით თოფებს ჰაერს ესროდნენ.

წელში გასწორებული, მაღალი და აშოტილი კვაჭი რკინის კედელს ისევ წინ მიუძღოდა. ზოგჯერ უკან მოიხედავდა, ცეცხლის თვალით იმ კედელს ერთხელ კიდევ შეახურებდა, მერე ხმაღს აიჭნევდა და ერთხელ-ორჯერ დასძახებდა:

— მწყობრად! მომყევით!

და რკინის კედელი გორაკს უსიტყვოდ მიაღგა, დათვივით ზედ აფოფბდა, მიაწვა და ოსმალთა თავზე გადაინგრა.

— მიდი! დაჰკა! ასჩხე! — ჰყვირის ღვთიურის სიგიჟით გაგიჟებული კვაჭი და ბრძოლის ცეცხლის შუაგულში სტრიალებს.

მისი ხმალი ელვასავით ლაპლაპებს და მისი ცეცხლიანი თვალები ყველას ზევიდან დასცქერიან.

ხანმოკლე და მძაფრი ბრძოლა დატრიალდა. იბრძვიან ხმლით, ხიშტით, ხანჯლით, რევოლვერის ტარებით, თოფის კონდახებით, ხელებით, ფეხებით და კბილებით.

— ასსირამ! ასსირამ! (გნებდებით) — უკვე 'მოისმის აქეთ-იქიდან ოსმალ ასკერთა ხმა.

— ვაჯობეთ!.. გავიმარჯვეთ!.. დაჰკარით!.. მიდით!... — ჰქუხს კვაჭი.

და ერთ ოსმალს მკლავი მოსწყვიტა, მეორე კისრის ძარღვები დაუწყვიტა, მესამეს მკერდი გაუპო, მეოთხეს ყური აასხიპა და მეხუთეს, ახოვან არაბს ხმლის წვერი შუბლში გაუსწორა, მაგრამ...

კვაჭის თვალებში ცეცხლმა გაუელვა, ყურებში ზარმა ჩამოჰკრა და გონება შეემა ნისლმა დაუბურა: მარცხენა ხელი უცებ მკერდზე მიიღო, მარჯვენა ხელი განზე გაიჭნია, ხმალი პრიალ-პრიალით შორს გასტყორცნა და მოჭრილ ბოძივით გულალმა მიწაზე გაიშოტა.

აქა ერთ უცნაურ ბოდვის ამბავი.

უპატრონო კვაჭი კვაჭანტირაძე ტრიალ მინდორზე გულაღმა ჰგდია. ირგვლივ მხოლოდ ყვითელი ქვიშა მოსჩანს; უდაბნოს აღმური ასდის.

ჰაერი გახურებულ ბუდით არის გაქვნილი.

ჰგდია მარტოდ-მარტო კვაჭი ცხელ ქვიშაზე და სიცხით და უწყლობით იხჩება; სისხლიან მკერდზე შავი ყორანი აზის. იგი ყორანი სადგისის ნისკარტით კვაჭის ქრილობას უკორტის, წინდის ჩხირების ფრჩხალებით შიგენულობას უწიწკნის და გულ-ღვიძლს უქექავს; ზოგჯერ იმ ნისკარტს ყორანი კვაჭის თვალეში ჩაჰკრავს, მერე არხეინად ისვენებს და იმ უდაბნოს ამაყად გადასცქერის.

შორი-ახლოს აბურძენილი, პირშავი და საზარელი მგელ-კაცა ატუხულა. იგი ბინდს ელის; მან იცის, რომ ღამით კვაჭი მისი კერძი გახდება და რიერაეზე იმ ქვიშარზე კვაჭის ნაცვლად მხოლოდ გამობრილი ძვლები და დარჩება.

ციდან ოქროს ჯაჭვი ჩამოეშვა; იმ ჯაჭვზე ერთი ჭინკა ჩამოცოცდა და ბროლის დოქით წითელი ღვინო ჩამოიტანა. ჰკიდა ის მასხარა იმ ჯაჭვზე და კვაჭის ზევიდან წითელ ღვინოს ასხამს; ღვინო კვაჭის პირის გარშემო ისხმება; კვაჭი შოშისასვით პირს ალებს და სცდილობს ღვინის ერთი წვეთი მაინც ჩაიგდოს ყელში, მაგრამ დადუნებული ხელ-ფეხი ვერ გაუქნევია და ცეცხლ-მოკიდებული თავი ადგილიდან ვერ დაუძრავს. ჭინკა დიდხანს აწამებს კვაჭის: მასხრობს და იცინის, იკრიჭება და იპრანჭება და უცებ ისევ იმ ჯაჭვით ცაში აცოცდება.

უცებ ის უდაბნო უცნაურად გამოცოცხლდა. კვაჭი ნათლად ჰხედავს პარიზის ბულვარებს, ხეივნებს, ბალებს, ყავახანებს, მოედნებსა და ნაცნობ-უცნობ ხალხს.

მთვრალი გრიშკა გულ-გაღელილ ელენეს კუნტრუშით მიარბენინებს;

ფარშევანგივით მიგოგავს ლედი ჰარვეი;

მადამ ლაპოში იქაურობას სწვავს ნაკვერცხლიან თვალებით;

მოხდენილ რხევით მისცურავს ცისთვალა რებეკკა;

არხეინად, ლალად, სიცილით და ბედნიერის ღიმლით მიდიან ტანია, სუსანა, ისაკა, ვერა, სედრაკა, ბესო, ლადი, ჭიპი და კვაჭის ათასი ნაცნობი ქალ-ვაჟნი.

კვაჭისკენ არავეინ იხედება და კვაჭის არავეინ ამჩნევს.

პირშავი მგელკაცა ისევ ბინდს ელის; შავი ყორანი კვაჭის ისევ გულს უკორტნის და იმის თვალებსაც ეტანება.

— წყალი! წყალი!—ჰყვირის გულში კვაჭი, მაგრამ მისი ხმა არავის ესმის.

კვაჭი უარესად იჭიმება, ძალას იკრებს და დაყვირებას ჰლამობს, მაგრამ ხმა ვერ ამოუღია და ერთი კუნთიც ვერ გაუნძრევია. ქალაქი გაჰქრა და ხალხიც მიიმალა. შავი ყორანი ისევ სჩხავის და პირშავი მგელკაცა ისევ ბინდს ელის.

უცებ კვაჭის ყორანაშვილი წაადგა, უცნაურად გამოწყობილი, შვილდ-ისრით შეიარაღებული და აბჯარ-მუხარადში ჩამჯდარი.

— კვაჭი, წამოდი!

ორივენი ფრთოსან მერნებს მოასხდნენ და გაჰფრინდნენ.

შავი ყორანი უკან დაედევნა და მგელკაცაც მიწაზე მოჰქროდა.

— მირბის, მიგვაფრენს უგზო-უკვლოდ ჩვენი მერანი, უკან მოგვჩხავის თვალბედითი ჩვენი ყორანი!—მღერის ყორანაშვილი. მერე კვაჭის ეუბნება:

— აჰა, ჯულამერკის მწვერვალი... აი, გიავარის ქედი... რავენდუხა... ხანიკინი... სამარა...

ირგვლივ ჯარები დაფუხფუხებენ. დახოცილნი გულალმა ჰყრიან. გვამებს ყორნები ჰკორტნიან და ნადირები სჭამენ. ბევრნი იცნეს კვაჭიმ და ყორანაშვილმა ცოცხლებსა და დახოცილებში.

— ძმებო, აქ რას ეძებთ? ამ სიშორეზე რამ მოგიყვანათ?

— არ ვიცით. ბედს მივდექთ, ბედს ვეძებთ.

ირანშიც იცნეს ცოცხალნი და მკვდარნი, პაპათა პაპები და წინაპარნი.

— ძმებო, თქვენი სამშობლო ამ უდაბნოზე რად გაცვალეთ?

— საწუთრომ გაგვაცვლევინა.

ავლანისტანში გერათისა და ყანდალარის ზღუდენი მორღვეულნი იყვნენ. ჰინდუჟუმის კალთებიც მშობლიურ სისხლით იყო მორწყული. ოთარ ჩოლოყაშვილი და მრავალნი წინაპარნი საფლავებიდან აღსდგნენ.

— ძმებო, ვინ მორწყო შუა აზია თქვენი სისხლით?

— ბედმა. ნადირ-შაჰს გამოვეყვით. გერათისა და ყანდალარის გალავანზე პირველნი ჩვენ ავცვივდით.

გადასჭრეს სოლიმანის ქედი, პენჯაბი, წმინდა განგი და მიადგნენ ინდოეთის დედა-ქალაქს დელი-შახჯანაბადს. ყველგან ნათესავების სულეები და ჩონჩხები მრავლად უხვდებოდნენ, მათთან ერ-

თად მიჰქროდნენ, მათს მერნებს ძვლის თითები თ ებლაუჭებოდნენ და ივედრებოდნენ:

— წაგვიყვანეთ!.. დაგვაბრუნეთ!.. შეგვეერთეთ!..

— ვინ მოგიყვანათ ამ სიშორეზე?

წინ პატარა კახი წამოიჭრა:

— ზოგი მე მოგიყვანე, ზოგიც სხვებმა მოიყვანეს.

— რას ეძებდით? ვის მოსდევდით?

— ბედს მოვდევდით. ზოგნი სახელსა და ულუფას ვეძებდით, ზოგნიც სხვის ძალამ წამოიყვანა.

დაპქრიან კვაჭი და ყორანაშვილი არაბეთს, ეგვიპტეს, ასურეთს, ბაბილონს და ძველსა და ახალ ქვეყნებში. ყველგან მკვდრებით სდგებიან უთვალავნი მოსოხები და ტიბარენები, მაკრონები და მოსინეკები, ნაირები და კოლხიდელები, მამელიუკები და იანიჩარები, მახლობელთა და ნათესავთა სულელები და ჩონჩხები; სდგებიან და ჟივილ-ხივილით, კენესით და გმინვით, ხვეწნით და მუდართ მოსდევენ უკან, ვითარცა ასი ათას სკიდან ერთად გამოსული ფუტკარი.

ჩონჩხების უთავბოლო ზღვაში სირბილმა და ჟივილ-ხივილმა კვაჭი დაჰქანცა და დააყრუა. ბოლოს, გაწამებულმა კვაჭიმ ყორანაშვილს შეჰბლავლა:

— რა გინდა ჩემგან? რად დამატოვე ამ ჯოჯოხეთში? გამიყვანე აქედან! მაქმარე ეს წამება!

ყორანაშვილი კვაჭის ეკითხება:

— კვაჭი, შენ რაღა გინდოდა შორეულ ოსმალეთში? ვინ მოგიყვანა? რას ეძებდი?

— ღმერთმა ნუ იცის ჩემი თავი და ტანი, აი მინდოდა! წყალი, წყალი მომეცით! ერთი წვეთი მაინც, თუნდ ერთი წვეთი მაინც მომეცით!

ციდან ჯაჭვით ისევ ჰინკა ჩამოცოცდა და კვაჭის პირთან ერთი დოჭი ღვინო დაჰღვარა, მაგრამ კვაჭის ენას ერთი წვეთიც არ მოხვდა.

კვლავ ყველაფერი გაჰქრა.

კვაჭი სამოთხის ბაღში წევს. შუბლზე ისევ ყორანი აზის, ფეხებთან კვლავ მგელ-კაცა გაწოლილა.

კვაჭის თითქოს ყველაფერი ეცნობა: მშობლიური ცა, მთები, მინდვრები, ვენახები და შენობები. ირგვლივ თითქოს სამტრედიაც მოსჩანს, ბათომიც, ქუთაისიც და ტფილისიც.

მოშორებით აუარებელი ხალხი სტრიალებს: კვაჭის მშობლები და მეგობრები, ნაცნობები და ნათესავები — გრიშკა და ტანია, ელენე და გინცი, წარჩინებულნი და დიდებულნი, სალოსნი და ღვთის ცოდვილნი, უბრალონი და კარის კაცნი. ყველანი კვაჭისკენ იშვე-რენ თითებს და ფუსფუსებენ.

— დამარხეთ! კუბოში ჩასდეთ! მიწაში ჩაუშვით! — ჰყვირიან ზოგნი და კვაჭის მშობლებს, ნათე ავებსა და მეგობრებს კვაჭისკენ ერეკებიან.

მეორენი იმ სალოსებს უძალიანდებიან, ტირილით ეხვეწებიან და შებრალებას სთხოვენ. ბრძოლა დიდხანს გრძელდება. ბოლოს, მეფე-დედოფალიც გამოჩნდნენ და ბრძანეს:

— დამარხეთ!

ყველანი დაიძრნენ და კვაჭისკენ გამოიქცნენ, — ზოგნი გამარ-ჯვების კიეინით და ზოგნიც ვაებით და მოთქმით. მეფე-დედოფალ-მა, დიდებულებმა, წარჩინებულებმა და უმაღლესმა სამღვდელოებამ კვაჭის ანდერძი აუგეს. მერე გრიშკამ, მიტიამ, სალოსებმა, ღვთის ცოდვილებმა, გონჯებმა და მახინჯებმა კვაჭის გარშემო გიჟური ფერხული ჩააბეს. ყველანი დახტოდნენ და დაგორავდნენ, იგრიხე-ბოდნენ და იკრიჭებოდნენ, ჰბოდავდნენ და იფურთხებოდნენ. თან გაჰკიოდნენ:

— სამოთხეში წავიყვანოთ, სამოთხეში!

— არ მინდა სამოთხე, არ მინდა! — ჰკივის კვაჭი, მაგრამ მისი ხმა არავის ესმის.

მერე საშინელი ღრიალცელი ასტყდა. ყველანი უცებ კვაჭის მი-სცვიდნენ და დიდ კუბოში ჩააწვინეს.

— დედა! მამა! თქვენ რაღა გემართებათ?.. ცოცხალი ვარ, ცოცხალი ვარ! ბესო! სედრაკ! მიშველეთ! მიშველეთ!

ზოგნი სტირიან და ზოგნი იხარაიან; უკანანი მოწინავეთ ძალას ატანენ და ჰყვირიან:

— სამოთხეში მიდის კვაჭიკო, სამოთხეში!

— დედა!.. მამა! — იხვეწება კვაჭი: — თუ ვერ მიშველით, განზე მაინც გასდექით... თქვენი შვილის ცოდვაში მაინც ნუ ჩასდგებით. ჰუპი სტირის და ეჩურჩულებს:

— აფერი გიშავს, შვილო, აფერი... ასეთ უკეთესი იქნება, დამიჯერე მე...

ყორანი ისევ თავზე დააჯდა, მგელ-კაცა ისევ მუხლებზე და-აწვა. შავი გველი კუბოში ჩატურდა და კვაჭის ყელზე შემოეხვია. კუბოს თავი დაადგეს და ლურსმებით დასქედეს. ერთი ლურსმანი

კვაჭის შუბლში ჩაერჭო და კეფასთან გავიდა. სულშეხუთული კვაჭი უძირო საფლავში ჩაუშვეს, თან გამარჯვების კიჟინა და სიხარულის ჭრიამული მიაყოლეს და მერე მიწის რახა-რუხი ასტეხეს. ხმაურობა თანდათან მინელდა და მისწყდა.

კვაჭი შავს მიწაში წევს. საკუთარი სუნთქვა ესმის. ყორანი თვალებს უჩიჩქნის, გველი სასაში უძვრება, მგელ-კაცა გულ-მკედრს უღრღნის და სველი ჭიები იარებში ჰფუსფუსებენ. წევს კვაჭი შავ მიწაში და უღვთოდ იხრაკება, იხჩვება, იწვის და იდაგება; წევს და ჰფიქრობს:

— აჰ, მაი ტყვილა გიქნიათ... არ მოგვკდები, რადგან არც მინდა სიკვდილი და არც ბედის წიგნში მიწერია. ვაი თქვენ!—და ერთხელ კიდევ წამოიწია.

უცებ ასი დევის ღრნე მიეცა. გაიჭიმა და აიწია. უხარმაზარ კლდით დაქოლილი კვაჭის საფლავი თივის ბულუღივით აიშალა და აიწეწა. კვაჭი წამოვარდა, გასწორდა და სიმაღლით მთებს ასცდა.

იმის ფეხქვეშ ჯიანჭველის ოდენა მესაფლავეებს უთავბოლო სუფრა გაეშალნათ და ქელეხად დამსხდარიყვნენ.

ასტყდა კივილი, წივილი და წრიპინი. კვაჭიმ სუფრის თავს ფეხი დაადგა და გრიშკა, მიტია კოლიაბა, სალოსნი და ასიოდე წარჩინებულნი ჭიებივით დასტყლიტა.

იმავე წამს მკლავებსა და ფეხებში რალაც უხილავი ძალა წასწვდა.

— გამიშვით! გამიშვით!—ჰყვირის, ჰბორგავს და იწევს თვალეზახილული კვაჭი.

— დამშვიდდით, კვაჭი, დამშვიდდით!—ტკბილის ხმით ეუბნება ექიმი ყორანაშვილი.

სანიტარები კვაჭის მკლავებსა და ფეხებში მაგრად დასკიდებიან.

— მომკლეს!.. დამმარხეს! მაგრამ გავცოცხლდი!.. წამოვდექი!.. დავამტვრიე! დავლეწე!.. დავანგრეე!—კიდევ ჰბოდავს კვაჭი.

ყორანი ფანჯარაში გაფრინდა, კუდამოძუებული მგელ-კაცა კარებში გაიძურწა და შავი გველი კედლის ხერელში შეძვრა. ოფლში გაწურული და ღონე მიხდილი კვაჭი ბალიშზე მიესვენა და მიბღეტილი თვალები იქაურობას მოავლო.

— წყალი... თუ ღმერთი გწამთ, წყალი!..

ექიმმა ყორანაშვილმა კვაჭის პირში ერთი ყლუპი ღვინო ჩაუსხა და მტკიცე ხმით სთქვა:

— მორჩება!—და პალატიდან გავიდა.

კვაჭის თავთან სდგას მხოლოდ ერთი თეთრი ანგელოზი, ერთი სეფეწული, სათნოების დის ტანსაცმელში გამოწყობილი; თეთრ მკერდზე წითელი ჯვარი აქვს აკრული; სდგას და კვაჭის ოფლიან შუბლსა და ხუჭუჭა თმაზე ნაზად ფაფუკ ხელით უაღერსებს, სირინოზის ხმით რაინდულ სიმღერას უმღერის და ვაჟაკურ ზღაპრებს დასჩურჩულებს.

აქა ამბავი კვაჭის და ზემოურთა წაკიდებისა.

გაფითრებული და გაკაპასებული სუხომლინოვი დორბლსა ჰყრის:

— ეს რა ამბავია, თავადო?! თქვენი ყუმბარების იმედით ახალი დიდი ბრძოლა დავიწყეთ. ყუმბარები სხვა ყალიბისა გამოდგა. ზარბაზნები დასკდა... ბრძოლა წავაგეთ... უთვალავი ხალხი გაიქლიტა. ყუმბარები აღარა გვაქვს. ეხლა უკან ვიწვევთ და არ ვიცით, სად, როგორ და რით შევაჩერებთ მტერს. გეკითხებით, ეს რა ამბავია მეთქი?

— არ ვიცი, არტილერიისა არაფერი მესმის, — გულმშვადად უპასუხებს კვაჭი და მკერდზე ჩამოკიდულ წმინდა გიორგის სამს ჯვარს ათამაშებს.

— ლალატის სუნი მომდის. დაგაპატიმრებთ! დაგხვრეტავთ!

კვაჭი გაიჭიმა და აიმრიზა:

— გენერალო, ფრთხილად!

კვაჭის და გენერალს შუაში გრიშკა ჩაუდგა და ორივენი დაამშვიდა. კვაჭიმ გენერალს ცხვირ წინ თითი დაუქნია:

— თქვენ რომ მეფის მინისტრი არ ყოფილიყავით, უკანვე ჩავგრიდით მაგ სიტყვებს. როცა მინისტრობიდან დაგითხოვენ, გირჩევთ მომერიდოთ, თორემ დაგცხრილავთ!

და გამწარებულმა კვაჭიმ ისე მიაჯახა კარები, რომ ფანჯრებს კინალამ მინები ჩამოსცვივდა.

საქმე გართულდა და გაიხლართა. სამხედრო პროკურორმა კვაჭი დაიბარა და დაჰკითხა.

რაო? კვაჭიმ საბუთები გაჰყიდა? გერმანელებს გადასცა? სად? სტოკჰოლმში? რასა ჰროშავენ, რა ჯორებს იგონებენ?! სტოკჰოლმში კვაჭის არავინ უნახავს, არავის შეჰხვედრია. ჰა, ჰა, სასაცილოა, მეტი არაფერი! რაო, კვაჭი ნუ ხუმრობს და ნუ იცინის? კვაჭი კი არა, ალბათ ბატონი პროკურორი ხუმრობს! არა, ასეთი საბუთებით კვაჭის დალუპვა ვერ მოხერხდება!

პროკურორმა ოქმი შეადგინა და უთხრა:

— ვისაც ასეთი დიდი ბრალი ედება, უნდა საპატიმროში იჯდეს, მაგრამ ჩვენი წმინდა მამა გრიგოლის ხათრით, თხოვნით და თავდებით ჯერ-ჯერობით თავისუფალი ბრძანდებით. ხელი მოაწერეთ ამ ვალდებულებას, რომ პეტერბურგიდან არ გახვალთ.

კვაჭი მაშინვე გრიშკასთან გაიქცა.

— წმინდაო მასწავლებლო, ეს რა ამბავია? როგორც ეტყობა, არ ხუმრობენ. მიშველეთ რამე, თორემ ჯერ მე დამლუპავენ ჩვენი საერთო მტრები და მერე თქვენი ჯერიც მოვა.

გრიშკა აწუწუნდა.

— ყური მიგდე, აპოლონიკ! შენ ჩემი ნათიცი ძმა ხარ. არაფერს მოვერიდე, ყველაფერი შეგცხრულე. გიშოვნე სიმდიდრე, თავადობა, მუნდირი, ჯვრები, კარის კაცობა, პატივი და ხელისუფლება. დრო გამოიცვალა. მე ძალა აღარა მაქვს. ჩვენი მტრები იმარჯვებენ. მთელ ქვეყანას პირზე შენი სახელი აკერია, ყველანი შენს დახვერტას თხოულობენ, რადგან ჩვენი უკანასკნელი დამარცხების ბრალი შენ ვედება. მე არ ვიცი, ვინ არის მართალი და ვინ სტყუის. მაგას სამართალი გამოარკვევს. რამდენიც შევძელი, გიშველე. სანამ ახალ საბუთებს არ იშოვნიან, არ დაგაპატიმრებენ. ქვეყანას მოერიდე, ნურსად დადიხარ, გაჩუმდი და ცოტა ხანი ჩრდილში იცხოვრე. აი, ჩემი რჩევა. მეტს ნურაფერს მომთხოვ.

კვაჭი მართლა სახლში ჩაიკეტა. ლადის დაგეშილმა ცხვირმა და ხელმა ინფორმაციის საქმე ბრწყინვალედ მოაწყეს. ყოველ დღე ათი-ოდე მხრიდან უტყუარი ამბები მოსდიოდა. ყოველ შემთხვევისათვის „კეთილი სამართელი“ და მრავალი უძრავ-მოძრავი ქონება გინცს მიჰყიდა და ნაღდი სილიბისტროსთან შეინახა, რომელიც ისევ პეტერბურგში სცხოვრობდა.

რამდენიმე გაზეთმა კვაჭის ოდნავ გაჰყრეს და მისი სახელი უდიერად მოიხსენეს. კვაჭიმ თავისს გაზეთებს შესაფერი პასუხი გაუგზავნა. სამიოდე გაზეთმა შენიშვნებით და შემოკლებით დაბეჭდეს, დანარჩენებმა უარი შემოუთვალეს.

— ცუდად ყოფილა საქმე. — გაიფიქრა კვაჭიმ.

იმავე დროს ბესომ, ლადიმ და აგენტებმაც სანუგეშო ვერაფერი მოუტანეს.

— საქმე კარგად ვერ მიდის! — მოკლედ მოუჭრა სიტყვა ძუნწმა ბესომ.

— გეიპარე, — ურჩია ჩიკინჯილაძემ.

— აჰ, მაი არ ვარგა. სამაგისოდ საქმე ჯერ არ გამხდარა. — უპასუხა კვაჭიმ და ერთხელ კიდევ სცადა ბედი: დაუარა ნაცნობ მინისტრებს, წარჩინებულებსა და დიდებულებს.

ყველგან მოკლედ მოუტრეს:

— შინ არ გახლავით!

ან:

— არ სცალიან..

ან კიდევ:

— ავად ბრძანდება.

გრიშაკამაც წინანდელი პასუხი განუმეორა:

— მეტი აღარაფერი შემიძლიან.

ყველანი ჩამოსცილდნენ, ყველამ კარებები მიუხეტეს და ხელები დაიბანეს.

— გეიპარე! — კიდევ ურჩიეს ბესომ და ლადიმ.

— აჰ, არასოდეს! — გადასჭრა კვაჭიმ და მუქარაც წამოიხროლა: — მაღე ვნახავ, ვინ ვისთან მივა სახვეწწელად. არ დასცალდებათ კვაჭის დაღუპვა, უმაღ თვითონ დეილუპებიან.

მეორე დღეს ჭიპი ჭიპუნტირაძე ქუდმოგლეჯილი შემოვარდა:

— დევილუპეთ! დევიფსეთ! იდელსონები დეიჭირეს.

— ორივენი?

— ორივენი! ისაკაც და რებეკაკაც! ჩქარა, თავს უშველეთ! დე-იმაღეთ! გეიქეცით! ჩქარა!

კვაჭიმ დინჯად და მოკლედ მოსჭრა:

— აწი კი მართლა დრო დადგა.

მერე ეპოლეტები დაიგლიჯა, ჯვრები ჩამოიხსნა, გადაჰყარა და განრისხდა:

— კმარა! კმარა, რაც მე მაგათგან უსამართლობა ვნახე! ეხლა ჩემი შურისძიებაც იგემონ. კმარა!

და იმავე დღეს ფრონტი შეიცვალა.

აქა ამბავი გეზის შეცვლისა და კვაჭის წინასწარმეტყვე- ლებსა.

ერთი ხანია, რაც გადაცმული და გრიმ-აქრული კვაჭი სამი-ოდე ლარიბ ბინას შეეჩვია. ზოგჯერ ის ლარიბნი და საექვონი მი-ყრუებულ უბნებში შეჰხედებდნენ კვაჭის და ხანგრძლივ ჩურჩულს გააბამენ ხოლმე.

— ჯარში გაახურე მუშაობა, ჯარში! — დაეინებით მოითხოვს კვაჭი: — დანარჩენები დიდი ხანია მზად არიან.

კვაჭიმ პატივობას და ნადიმებსაც მოუხშირა. სტუმრად მხოლოდ აფიცრები ჰყავს. უხვად აბნევს ფულს და ჩიქორთულს რასმე ლაპარაკობს. რამდენიმე ხელქვეითი ადიუტანტი აფიცერი ჰყავს. ის აფიცრები კვაჭის ყოველ დღე ანგარიშებს აძლევენ და იმისგან ახალ-ახალ დარიგებას და დავალებას ღებულობენ.

კვაჭიმ იდუმალი საქმე გაახურა და დაატრიალა. ბესო, ლადი, ჭიჭი, ჯალილა, სედრაქა და კვაჭის მრავალი ახალი და ძველი ნაცნობ-მეგობრები ძილს ველარ ასწრებენ, მთელს ქალაქში დაფუსფუსებენ, ყაზარმების გარშემო და განაპირა უბნებში დაძვრებიან, საიდუმლო კრებებს ჰმართავენ, იარაღს ჩაღის ფასად ჰყიდულობენ და ყოველ მხრივ საბოლოო ბრძოლისთვის ემზადებიან.

— ყველაფერი მზად არის და ყველანიც მზად ვართ! — გადასქრა, ბოლოს, სამხედრო საიდუმლო სინკლიტმა, რომელიც კვაჭის მეთაურობით შესდგა. გეგმაც შეიმუშავეს და დროც დაინიშნეს.

ერთ საღამოს ელენემ კვაჭის ბესოს პირით შეატყობინა:

„ებლავე მოდი ჩემთან. არ ინანებ. იქნება შენს საქმეს ეშველოს რამეო“.

ნახევარი საათის შემდეგ კვაჭი ელენესთან ავიდა.

— გთხოვთ გაიცნოთ, — წარუდგინა ელენემ კვაჭის შავწვერა და მელიტი პურიშკევიჩი.

კვაჭის გაუკვირდა და გაუხარდა. გაიფიქრა: იქნება მართლა ამან მიშველოსო.

ერთმანეთი გაიცნეს, გაჰსინჯეს, გასჩხრიკეს და ასწონეს. დილამდის ერთმანეთს აღარ მოჰშორდნენ. იბაასეს და იჩურჩულეს.

მეორე დღეს პურიშკევიჩმა კვაჭი დიდ მთავარს დიმიტრის, თავადს ფელიქს იუსუპოვს, კაპიტანს სუხოტინს და ექიმს ლაზოვერტს გააცნო. ვახშამმა და ჩურჩულმა რიჟრაჟამდე გასტანა. ყველაფერზე შეთანხმდნენ, გეგმა შეიმუშავეს, ერთმანეთს ერთგულება შეჰფიცეს და დაიშალნენ.

კვაჭიმ მაშინვე შეჰყარა სინკლიტი:

— გადასდეთ!

და ყველაფერი უამბო.

მერე, როცა ყველანი დაიშალნენ, ბესოს და დანარჩენ ამხანაგებს მხამიან ღიმილით უთხრა:

— მონადირე ნადირს დასდევდა, ნადირი მონადირეს თვითონ წააწყდაო. ამ ტუტუტებსაც ასეთე ემართებათ. თლა გაგიჟებულან აი სულელები! თვითონვე სჭამენ თავიანთ თავს, საკუთარ შენობას

თავზე ინგრევენ და გულმოდგინედ, გაჟაციცებით სკრიან ტოტს, რომელზედაც სხედან. თევზი თავიდან აყროლდებაო, აი ანდაზაც თურმე ამ ხალხზე ყოფილა ნათქვამი. ქვეიდან ვაპირებდით ქვეყნის გადატრიალებას; თურმე ამ საქმეს ზემოდ ნაც შესდგომიან. ხა-ხა! მეხვეწებიან: თავი უნდა მევიკლათო და გვიშველითო. კი, ბატონო, მაგისთანა კეთილ საქმეში ქე გიშველით, უეჭველად გიშველით! ის კი არ იციან გადარეულებმა, რომე მაგათი ხელით დაღვრილი საკუთარი ერთი წვეთი სისხლი მერე წარღვნად გადიქცევა, რომელშიც სხვებზე ადრე თვითონვე დეიხჩეებიან; არ იციან, რომ მათგან აშვებული ნიაფი გრიგალად გარდიქმნება და ისთე აღგვის მაგათს ხსენებას დედაწიწის პირიდან, როგორც შარშან ქარმა თოვლი ააშრო და აღვაფა. ხა-ხა! ბესო, განა სასაცილო სასწაული არ არის, რომე შენი მტერი, რომელსაც მოსაკლავად დასდევ, თვითონვე იდებდეს პირში დამბაჩას და შენც დახმარებას გეხვეწებოდეს?! იესო ქრისტემ ბრძანა: გაქორეებაში მოყვასსა შენსა დაეხმარეო; ჩემი ადამიანური მოვალეობაც ამას მასწავლის, ანგარიშიც ამას ამბობს და შეგნებაც ამასვე მიკარნახებს. ხა ხა! კი, ბატონებო, კი! დაგეხმარებით ამ საქმეში, ხალისით და სიხარულით დაგეხმარებით!

და სივრცეში ვილაცას მუქარის თითი დაუქნია და ყორანივით იწინასწარმეტყველა:

— მეიცათ! დამაცადეთ! დრო მოვა, რომე მწარედ ინანოთ, თავი კედელს მიახალოთ, საკუთარი სისხლი დალიოთ და საკუთარი ხორცი დეივლიჯოთ, მარა მერე ყოლიფერი თქვენს თავს დააბრალეთ! გვიან-ლა იქნება თითზე კბენანი, კისრის ტეხანი და კბილთა ღრჭენანი!

უცებ კვაჭი გასწორდა, გაიჭიმა და ისევ ისე ამაღლდა, როგორც ერთხელ აიშოტა დემირ-თეფეს გორის ძირში, შორეულ ქუთისტანში. ხმა უთრთოდა და თვალები უბრწყინავდნენ:

— ამხანაგებო! დეიხსომეთ ჩემი სიტყვა. და თუ ადრე დევილუბე, გადაეცით მთელს ქვეყანას და ისტორიას, რომ მე, კვაჭი სილიბისტროს ძე კვაჭანტირაძე ათას ცხრაას თექვსმეტსა წელსა, ოცდაშვიდ დეკემბერს ვამბობ შემდეგს: ათას ცხრაას თოთხმეტ წელს თოთხმეტ ივლისს დღევანდელმა რუსეთმა, მსოფლიო ომის გრიგალში რომ ჩაერია, თვითონ გამეიჭრა ყელი; ეს ერთი. რამდენიმე დღის შემდეგ წარჩინებულთა და დიდებულთა ერთი ჯგუფი მოსკოვის რუსეთის დედა-ბოძს, — ეს ორი. ორიოდ თვეში ეს ჯგუფი მხარს მისცემს უკმაყოფილო და საიდუმლო ძალებს და მათთან ერთად ათასი წლით დაგუბებულს უძირო და უსაზღვრო გუბეს პირს მოარ-

ლევეს,—ეს სამი. იგი გუბე მრისხანედ დაიძვრება და ჯერ-ჯერობით დღევანდელ ხელისუფლებას წაღევას,—ეს ოთხი. მერე იგი ძალას მოიმატებს, ქარს ააყენებს და შხუილით და გრიალით ახალ ხელისუფლებას მოარღვევს და მოჰგლეჯს ნახევარ თავს, რომელიც ამ ჟამად გუბეს პირს ურღვევს და საკუთარ ქოხის დედა-ბოძს უჩიკინებს,—ეს ხუთი. მერე მოვა დრო,—საშინელი და მრისხანე, დაუნდობელი და სასტიკი, მკაცრი და შეუპოვარი,—დრო იმ თავის მეორე ნახევრის მოწყვეტისა. ეს საზარელი ჟამი ათი თვის შემდეგ დადგება,—ეს ექვსი. ნიაღვარი წარღვნად გადიქცევა, ქარიშხალი—გრიგალად, უცოდველი წმინდანი—გაკაპასებულ მაცად, ვარდი—ლენცოფად, ანგელოზი—ჯოჯოხეთის მაშხალად და უწყინარი აბრეშუმის ქია—შხამიან, დაუნდობელ გველად. ძმა ძმაზე წავა და მამა—შვილზე. ერთმანეთის სისხლითა და ხორციით ვერ გაძლებიან. ცეცხლის ალი ცას ასწვდება, მდინარენი გაწითლდებიან და მომაკვდავთა გმინვა ქვეყანას დააყრუებს. დაიბადება ახალი ქვეყანა—უცხო და უჩვეულო, უცნობი და საოცარი. იმ ქვეყანას შინაურნი და გარეულნი დაესევინ. ატყდება ომა საშინელი და დაუნდობელი, კაპასი და ბრაზიანი, ცოფიანი და შმაგიანი. მთელი რუსეთი სისხლის გუბედ გადაქცევა. თეთრი ტალა წითელ დედაქალაქს მისწვდება, მაგრამ... წითელნი დასძლევენ, თეთრებს გაჟლეტენ, ზღვაში გადაჰყრიან და ხელისუფლებას დაიმკვიდრებენ. ესეც შვიდი და უკანასკნელი.

კვაჭი სივრცეში ლაპარაკობდა. თვალები იღუშალ, ცეცხლით ჰქონდა ანთებული, ხმა—უცნაური ზემთაგონებით აღვზნებული. აღარაფერს ამჩნევდა და აღარავის ჰხედავდა; მედიუმისვით ტრანსით იყო მოცული და უხილავ ძალას ჰყავდა შებოჭილი.

—ამხანაგებო!—განაგრძო კვაჭიმ:—მე ძალიან ბევრი მტერი მყავს. ვიცი, რომე იგინი ეცდებიან ჩემი ღვაწლი წაშალონ და ისტორიიდან ამომგხიკონ, მარა თქვენისთანა მეგობრებიც ბლომად მყავს. ვინ იცის, მე იქნება დევილუპო, მარა თქვენ ჩემი სახელი ისტორიკოსებს დავიწყების სანაგვეზე არ გადააგდებოთ.

კიდევ დიდხანს იბოდა და იროშა კვაჭიმ, მაგრამ მისმა ამხანაგებმა ზემოხსენებულის გარდა ველარაფერი დაიხსომეს და ისტორიას დაუფასებელი საგანძური დაუკარგეს.

ერთი რამ არის მხოლოდ ცხადი და უეჭველი: იმ საღამოს რუსეთის მოირამ კვაჭის პირით რუსეთს მისი ბედის წიგნი გადმოუშალა, მაგრამ განწირულებმა კვაჭის არ დაუჯერეს.

აკი ერთხელ უკვე მოგახსენეთ: ქორიკანა ისტორია ყოველთვის სტყუის მეთქი. ეს უბრალო ჭეშმარიტება ერთხელ კიდევ ზედ-

მიწევნით დამტკიცდა კვაჭის თავზე. რაც ათიოდე წელიწადში რუსეთის შესახებ წიგნი დაწერილა, ორასი ურემიც ვერ დაიტევს. წიგნის კიებმა თავიდან ბოლომდე გადაკითხეს ესოდენი ნაწერი, მაგრამ—დახე ქვეყნის უმადურობას!—ერთხელაც ვერსად ამოიკითხეს კვაჭის სახელი. მისი დიადი საქმე, განუზომელი ღვაწლი და დაუფასებელი ამაგი ვილაცებმა მიიწერეს, მიითვისეს და გაინაწილეს.

მაგრამ—მადლობა უფალსა!—კვაჭის მრავალი ცოცხალი მოწმე ჰყავს: აი, თუნდა ბესარიონ შიქია, სედრაკ ჰავლაბრიანი, ლადი ჩიკინჯილაძე, გაბო ჩხუბიშვილი, კიპი კიპუნტირაძე, თუნდ ჯალილ ემინ ოლლიც და მრავალნი სხვანი, რომელნიც ადასტურებენ ზემოდა ქვემონათქვამს.

აქა ამბავი მადლის გადახდისა და ისტორიის დამახინჯებისა.

მეორე დღეს კვაჭი, პურიშკევიჩი, იუსუპოვი და სხვები ერთხელ კიდევ შეიკრიბნენ.

— რევოლვერით მოვკლათ!—სთქვა ერთმა.

— მოვწამლოთ!—ურჩია მეორემ.

— დავახოთ!—წამოიძახა მესამემ.

— არ ვარგა,—სთქვა, ბოლოს, კვაჭიმ:—ის ღერძი უნდა მოვჭრაო, რომელიც ატრიალებს დღევანდელ რუსეთს.

ყველანი აღტაცებას მიეცნენ:

— მოვჭრაო! მოვჭრაო!—გაჰკიოდნენ და ერთმანეთს ლაპარაკს აღარ აცლიდნენ.

მერე კვაჭის გეგმა განიხილეს, მოიწონეს და დაიშალნენ.

— დიდო მასწავლებლო; წმინდაო მამაო!—ეუბნებოდა იმავ საღამოს კვაჭი გრიშკა რასპუტინს:—დიდი ამაგი გაქვს ჩემზე, მინდა მცირედი მაინც გადაგიხადო. თუ გუნებაზე ბრძანდები, ხუთ მზეთუნახავს ჰსურთ აბანოში...

და ღიმილით ყურში რამდენიმე სიტყვა ჩასჩურჩულა. გრიშკას სახე გაუბრწყინდა და თვალები ზეთით დაუსველდა:

— საღ? როდის?

— ამაღამ, თავად იუსუპოვთან. მე და ფელიქსი გთხოვთ, რადგან ორივეს შენი ვალი გვმართებს.

— ლამაზები არიან?

— ხუთივენი მზეთა-მზენი არიან. ერთი გიშრის თმიანი, მეორე...

გრიშკამ აღარ დააცალა და თვისი მადლიერი მეგობარი და ერთგული მცველი გულში ჩაიხუტა.

შუალამემ რომ მოატანა, იუსუპოვი და კვაჭი გრიშკას სახლს ავტომობილით მიადგნენ და კიბეს შეუდგნენ.

— არა, არ შემძლიან!—წაიჩურჩულა უცებ გაფითრებულმა ფელიქსმა და კედელს მიეყუდა.

— თავადო, სირცხვილია!—მიადახა კვაჭიმ და წაბარბაცებულს ილიაში შეუჯდა:—გამხნევდით! გასათხოვარი ქალი ხომ არ ბრძანდებით?

— მეძნელება... ღალატია... აქვე მოვკლავ, მაგრამ ჩემს სახლში შეტყუება... არა, ეს ვაჟკაცობა არ არის.

— სირცხვილია მეთქი, თავადო! ეგ ადრევე უნდა მოგეფიქრათ!

— მართალი ბრძანებაა!—მოსულიერდა ფელიქსი, კიბეზე ავარდა და კარები მძლავრად დააბრაზუნა.

ორივენი კოხტად ჩაცმულს და მოპრანჭულ გრიშკას გადაეხვივნენ. კვაჭიმ გრიგოლს ნაძალადევის სიცილით მიადახა:

— აბა, წმინდაო მამაო, წავიდეთ წმინდასა მასა ადგილსა!

გრიშკას თითქოს ექვის ქიამ უკბინა:

— იუდას ამბორსა ჰგავს შენი კოცნა, აპოლონჩიკ!

და ორივენი აათვალყვინდა. თვალებში უნდობლობის ცეცხლი უელავდა და გულში ხიფათს ჰგრძნობდა.

ორივემ ორგულობა, ორპირობა და მზაკვრობა მხიარულ სიცილსა და მასხრობაში ჩაახჩეს.

— აპოლონჩიკ! შენი ძმად ნაფიცი ვარ... დიდი მადლი დამიდვია შენზე... თუ გულში გიდევთ რამე, ღმერთი გაიხსენეთ და მომშორდით, თორემ...

— დიდო მასწავლებელო! წმინდაო მამაო! ხუმრობთ თუ...

ისეთი წრფელის გულით წამოიძახა კვაჭიმ, რომ გრიშკას იქვის ცეცხლი უმაღლ გაუქრა.

— შე გიჟო, ხუმრობა ველარ გაგირჩევია?—წამოიძახა გრიშკამ და კვაჭის ორი თითი ნიკაპში აჭკრა. მაინც ერთხელ კიდევ ჩააქცერდა თვალებში და დაემუქრა:—Мотри у мене.

ოცი წუთის შემდეგ სამივენი იუსუპოვის სასახლის ქვემო საართულში ისხდნენ, ტკბილად მუსაიდობდნენ და ზედაც სასმელსა და ტკბილეულს აყოლებდნენ.

კვაჭი და ფელიქსი შამპანურს სვამდნენ და გრიგოლს მეოთხეჯერ ეუბნებოდნენ:

— წმინდაო მამაო, აი, თქვენი საყვარელი მარსალა, რატომ არ მიირთმევთ?

— გუნებაზე არა ვარ, არ მინდა.

ზემო სართულიდან გრამოფონის ხრიალი მოისმოდა.

— სტუმრები ჯერ არ წასულან... ჩემი სიდედრიც აქ ბრძანდება... — მესამედ ეუბნებოდა ფელიქსი გრიშკას: — ეხლავე წავლენ, მერე ჩვენი ჯერიც დადგება... ქალები აქვე მყავს დამალული...

უცებ გრიშკამ ორი ჭიქა მარსალა დასცალა და ზედ ორი პატარა კრემიანი ნამცხვარიც დაატანა.

— რატომ თქვენ არა სჭამთ ამას? — ჰკითხა გრიგოლმა ორივეს და კრემიანი ნამცხვარი შესთავაზა. ორივენი გაფითრდნენ და ერთმანეთს გადაჰხედეს.

— მაღლობელი, მამაო... არ მიყვარს...

— თქვენთვის დავამზადე, წმინდაო მამაო... ვიცი, რომ ეგ ნამცხვარი თქვენ... თქვენი საყვარელი საქმელია...

თითო ნამცხვარში ჩაწვეთებულია სამი დეციგრამი ციანის შხამი, უუძლიერესი და უებარი საწამლავი. გრიშკას სასმელიც მოწამლულია.

კვაჭი და ფელიქსი გულის ფანცქალით ელიან საწამლავის ძალას, მაგრამ გრიშკას არაფერი ეტყობოდა.

— არ კვდება! — გუნებაში ფიქრობენ ორივენი და გრიშკას პირსახეში შესცქერიან: — რა გამძლე ძალდი ყოფილა... ან საწამლავი არ ვარგა!

გრიშკას ღვინო გაუჟდა:

— კიდევ დამისხით!

კვაჭიმ, ერთი ჭიქა კიდევ გაუვსო, თვითონ კი ისევ შამპანური დაისხა.

გრიშკამ ზედი-ზედ ორი ჭიქა დასცალა და ზედ ორი ნამცხვარი კიდევ დაატანა.

ისევ არაფერი...

— არ ეკიდება! — ფიქრობენ ორივენი და გაფითრებულნი ერთმანეთს ქურდულად შესცქერიან.

გრიშკა გუნებაზე მოვიდა. პირი მოიშვა და აყბედდა. ლამაზ ქალებს ელის და ულაცივით მოუთმენლად სტოკავს და სჭიხვინებს:

— კიდევ დამისხით!

ისევ ორი ჭიქა დალია.

ისევ არაფერი!..

— არ ეკიდება... არ კვდება... ამდენი შხამი ხუთ კამეჩს ეყოფოდა... რკინის კაცია!— ჰფიქრობს კვაჭი და ფელიქსს ერთხელ კიდევ გადაჰხედავს.

ნაზი ფელიქსი გაფითრებულია. ორპირობს და ფითრდება, რადგან ესოდენ თამაშსა და ორგულობას ვეღარ უძლებს. მკვდრის ფერი ადევს. ტუჩები უცახცახებს, მარცხენა წარბი უთრთის და უთამაშებს. უცებ წამოდგება და საყელოში ხელს წაივლებს, თითქოს იხჩებო:

— დაიგვიანეს... მე... მე წავალ... ეხლავე დაებრუნდები... ეხლავე დაებრუნდები... ეხლავე...— ნაწყვეტად ჰლულულულებს და ბარბაცით ოთახიდან გავარდება.

ზევით პურიშკევიჩი, დიდი მთავარი დიმიტრი, კაპიტანი სუხოტინი და ექიმი ლაზოვერტი დასასრულს ელოდებიან. ყველანი გაფითრებულნი, აშლილნი და აღელვებულნი არიან.

ფელიქსი კვნესით შევარდა იმ ოთახში და ისტერიულად წამოიძახა:

— არ შემიძლიან!.. არ შემიძლიან!..

— რა იყო? რა ამბავია?.. რა მოხდა?..

— არ კვდება... არ ეკიდება... ათიოდე ნამცხვარი შეჭამა და ერთი ბოთლი მარსალა დალია, მაგრამ არ კვდება!

— გადავაქარბე, მეტი მომივიდა შხამი!— ჰბუტბუტებს ექიმი ლაზოვერტი.

— თავადო ფელიქს! ჩქარა დაბრუნდით და თავად კვაჭანტირაძეს ანიშნეთ, რომ ეხლა იმისი ჯერია. დაიწყოს! ესეც ჯიბეში ჩაიდეთ, იქნება გამოგადგეთ.

მოსულიერებულმა და გამხნეებულმა ფელიქსმა რევოლვერი ჯიბეში ჩაიდო და ისევ დაბლა ჩავიდა.

გრიშკას ოდნავ აბოყინებს. კვაჭი ისევ ღვინოს უსხავს და ზედიზედ ასმევს.

ფელიქსმა ცალის ყბით მხიარულად ჩაიცინა:

— ქალები აქ არიან... თავადო, თქვენი ჯერია...

კვაჭის ჯერი მოვიდა? კეთილი და პატიოსანი! კვაჭი თავის ვალს შეასრულებს!

და გრიშკას მიუბრუნდა:

— მამაო წმინდავ! დიდო მასწავლებლო! ის ქალები მორცხენი და მორწმუნენი არიან, ჩვენთან ქეიფს არ გასწევენ. ჩვენ წავალთ. ქალები ეხლავე შემოვლენ... აბანოც აქვეა... ჩვენ ზემოთ ვიქნებით. თუ დაგვირდათ ჩვენი თავი, ზარი დარეკეთ.

და ორივენი გავიდნენ. გაღეშილ გრიშკასთან მორცხვად და მორიდებით ხუთი ქალი შევიდა. ხუთივენი ანგელოზებს ჰგავდნენ.

ერთმანეთს აჰყენენ და სულის საცხონებელი ბაასი გააბეს. მერე გრიშკა გახურდა და აინთო. ხუთივეს დაეტაკა და დაეძგერა, თან გულში მჯიღს იცემდა და ჰყვიროდა:

— მე წმინდანი ვარ!.. სიბილწე და უწმინდური ვნება არ მეკარება!.. ეხლავე დაგიმტკიცებთ!.. გაჩვენებთ!.. წამოდით!

და ყველანი სასახლის გახურებულ აბანოში შევიდნენ.

— თუნდ ზედ დამაწეკით, თუნდ გვერდით მომიწევით... აი, ხომ ჰხედავთ, არაფერი მეტყობა... კუნძებივით ჰყრიხართ ჩემ გვერდით... არაფერს ვგრძნობ... სისხლიც არ მიჩქეფს... ხომ დაინახეთ, ხომ დარწმუნდით... ეხლა კი, ეხლა წმინდა სული უკვე მომშორდა, ეხლა ისევ ზღამიანი გავხდი, ეხლა... აბა, დავიწყეთ.

იმავე წამს ჰაერში სამართებელმა გაიღლეა და იგი სასახლე მხეცის ბლავილმა შეანძრია.

ქალები თვალის დახამხამებაზე აბანოდან გაცვივდნენ და სქელი კარები გარედან გადარაზეს.

წმინდა გრიგოლის ბლავილმა, გმინვამ და ღმუილმა სასახლე კვლავ შეანძრის. მერე იმ კარებს გაგიჟებული კამეჩი სამჯერ დაეძგერა. მეოთხე დაჯახებამ მუხის კარები ჩამოჰგლიჯა და აბანოდან ყმუილით და გრილით ტიტველი მხეცი გამოვარდა.

გამალეხული, წაკუზული მირბოდა და უკან სისხლის კვალს იმჩნევდა.

კიბზე ზოჩოლი და ქრიაშული ასტყდა:

— გაიქცა!.. გაიქცა!..

ტიტველი რასპუტინი ჯერ ერთ კარებს დაეძგერა, მერე მეორეს, ბოლოს, მესამე გაანგრია და ერთ ოთახში შევარდა.

იუსუპოვმა შიშველ მხეცს გზა მოუჭრა და სამჯერ დაახალა რევოლვერი. რასპუტინმა ერთხელ კიდეც დაიგმინა და ჩაიკეცა.

— მოკვდა... გათავდა!—გადასწყვიტეს ყველამ. მერე მეორე ოთახში გავიდნენ და თათბირი გაჰმართეს.

ცოტა ხნის შემდეგ კვაჭიმ ისევ პირველ ოთახში გაიარა და პირქვე წაქცეულ გრიგოლს დააცქერდა. მერე დაიკუზა და ხელში ხელი წაივლო. მკვდრის ხელი უცებ ამოტრიალდა და კვაჭის რკინის სალტასავით შემოეხვია.

— მიშველეთ! მიშველეთ!—ჰბრიალებდა კვაჭი და გრიშკას ხელებში ჰფართხალობდა. რასპუტინმა უცებ კვაჭის ხელი გაუშვა,

წამოიწია, წაიკუზა და ტალანში გავარდა. შეთქმულნი კვლავ აი-შალენ და უკვდავ წმინდანს გამოუდგნენ, თან ერთმანეთს უყვი-როდნენ:

— დავილუპეთ!.. გაჰყევით!.. დაჰკარით!.. მოჰკალით!..

ფელიქსის და კვაჭის ხელში იარაღმა გაიელვა:

— ჩქარა, თორემ გაიქცა!

გრიგოლი სასახლის ბაღში გავარდნილიყო.

კვაჭი ვეფხის ნახტომით გაექანა. უკან ნაცრის ფერი იუსუბო-ვი მისდევდა.

რიერაქმა მოატანა. გზა ოდნავ მოსჩანდა. საით გაიქცა? მარ-ცხნივ? მარჯვნივ? პირდაპირ?

კვაჭის უკნიდან სუსტი კენესა მოესმა. მიიხედა.

ფელიქსი წაბარბაცდა და წაიქცა.

ამ დროს პურიშკევიჩი გამოვარდა:

— უშველეთ, გული წაუვიდა.

პურიშკევიჩი ფელიქსის რევოლვერს დასწვდა და კვაჭისკენ გა-მოიქცა.

— სად არის?.. საით გაიქცა?.

ბუჩქებიდან თოვლიან გზაზე ლანდი გამოვარდა:

— მიდის!.. ჩქარა!..

კვაჭიმ ოც ნაბიჯზე დაუმიზნა და ესროლა.

— აპოლონჩიკ, შენცა? — დაიკენესა გრიშკამ: — ეგრე გადამიხა-დე მადლი!?

კვაჭი რამდენიმე ნახტომით ხუთ ნაბიჯზე მიუვარდა და კიდევ ორჯერ დაახალა.

რასპუტინი წატორტმანდა, წაიჩოქა და თოვლში ჩაიფლო. მე-რე ისევ წამოიწია და ფოფხვით გაიქცა, თან დათევით ბურტყუ-ნებდა:

— ხვალვე ყველას ჩამოგახჩობთ!.. ჰარამზადებო!.. ავაზაკებო!..

ამ დროს პურიშკევიჩიც მოვარდა.

— ესროლეთ! ესროლეთ!

კვლავ ესროლეს და ათიოდე ტყვიით დაუცხრილეს სხეული.

გრიშკა რკინის კბილებით და თითებით ებლაუჭებოდა ამ ქვე-ყანას: იკლავებოდა, იგრიხებოდა, ჰგმინავდა და უცნაურს სიტყვებს ისროდა.

ერთხელ კიდევ მაინც წამოიწია და ცალ მუხლზე წამოდგა.

უცებ მოსულიერებული ფელიქსი მოვარდა:

— დაჰკარით! ესროლეთ! მოჰკალით! — ჰყვიროდა გაშმაგებული, აშლილი იუსუპოვი და ბრინჯაოს დიდ შანდალს მომაკვდავს თავში ურახუნებდა.

თავი გაუსრისა და სისხლში ამოისვარა.

კვაჭიმ და პურიშვევიჩმა გაკაპასებული და შერყეული ფელიქსი რასპუტინის გვამს ძლივს მოაშორეს.

— თავადო, კმარა! გრიშკა უკვე მკვდარია... წავიდეთ, თორემ გავცივდებით.

— გამიშვით!.. მიმიშვით!.. დაჰკარით!.. მოჰკალით! — მაინც ჰყვიროდა და ისევ უძრავ გრიშკასკენ მიიწევდა. მერე უცებ ხმა ჩაიკმინდა, მოეშვა, მოდუნდა და მიიზნინდა.

— აბა, ეხლა ნევაში ვუკრათ თავი მაგ მძორს!

გვამს ქურჭი და გალოშები ჩააცვეს, ავტომობილში ჩაიგდეს და გაუტიეს.

ავტომობილში გვამი გასქიმეს და გაასწორეს, როგორც მესამე მჯდომარე მგზავრი. ერთ ილღიაში კვაჭი შეუჯდა, მეორეში — ლაზოვერტი.

— გასწი! ჩქარა! მიუშვი! — უყვირის კვაჭი კაპიტან სუხოტინს, რომელიც მანქანას ქარივით მიერეკება.

მიჰქრის მკვდარ ქალაქში გაგიჟებული ავტომობილი და მიაქროლებს მაშინდელ რუსეთის ღერძსა და დედაბოძს, რომელიც კვაჭიმ იმ ღამეს გამოაცალა გუმბათს.

მგზავრებს თავ-პირში სისინით და კვნესით ცივი ქარი ასკდება და პირსახეს უსუსხავს.

კვაჭი თავს იდრეკს, იბუზება, იკუნტება და ავტომობილის ბუდის ძირში მიძვრება.

უკანა ბუდეში ჩაჩხირული გრიშკას მკლავი უცებ მოსხლტა და კვაჭის კისერზე შემოეხვია.

კვაჭიმ გველნაკბენივით წამოიწია და ცივ მკლავს ეცა, მაგრამ ის მკლავი გარკინდა და გაშეშდა, მერე თვითონ გრიშკაც გადმოიხარა და მძიმე ლოდივით ზედ დააწვა, კვაჭი ქვეშ მოიყოლა, დათვივით დაჰბუზნა, აკვნესა და თვითონაც უცნაურად დაიხრიალა.

კვაჭიმ რამდენჯერმე წამოიწია, მაგრამ ქურქებში გაიხლართა და ის მძიმე ლეში ვერ ასწია.

— მიშველეთ!.. დამახოო!.. მიშველეთ!..

შოფერს კვაჭის გმინვა არ ესმის. ავტომობილი გრივალევით მიჰქრის.

ლაზოვერტი მოუხეშავად სწვალობს.

— მიშველეთ!.. დავიხჩვი!.. მიშველეთ!...

ბოლოს, როგორც იყო, ამოძვრა და ამოვიდა.

— გააჩერეთ! შესდექით!

აფორიაქებული კვაჭი ავტომობილიდან გადმოხტა:

— არ მინდა... არ წამოვალ... თქვენ წადით...

რა ამბავია? რა მოხდა?

კვაჭი სთრთის და კბილებს აწყაბუნებს:

— არ მინდა... არ შემიძლიან... თქვენ წაიღეთ.

— თავადო, სირცხვილია! გონს მოდით!

— არ შემიძლიან... მეტის მეტია!

— თავადო, გონს მოდით! სძლიეთ თქვენს თავს. იუსუპოვი სუსტი ქაბუკია, თქვენ კი ვაეკაცი ბრძანდებით, არ შეჰშვენის ასეთი ლაჩრობა დემირ-თეფეს გმირს, წმინდა გიორგის ჯვრების კავალერს, ისიც ქართველს! სირცხვილია!

დემირ-თეფე? წმინდა გიორგის ჯვარი? ქართველი?

კვაჭის ეს სიტყვები ჩაქუჩით მოჰხვდა თავში. შეინძრა და შეტოკდა, ძარღვები დაიჭიმა და გულიდან შიშის ლანდი მოიხსნა:

— ხა-ხა-ხა!—გულიანად გადიხარხარა, ავტომობილში ავარდა და გრიშკას საყელოში ეცა:—გასწი! მიუშვი! გარეკე!.. შენ კი, წმინდაო მამაო, დამშვიდდი და სამუდამოდ დაწყნარდი, თორემ...—და გვამი შეანჯღრია და გააქან-გამოაქანა.

გრიშკა კვაჭის კბილებს უკრეშავდა და თავს უკრავდა, თითქოს დასტურს აძლევდა, ან მუქარას უთვლიდაო. კრესტოვსკის კუნძულზე, პატარა ხიდთან გაჩერდნენ და გვამი იმ დილით ამოჰრიოლ ნაპრაღში ჩაუშვეს.

იმ ნაპრაღის ნაპირას ყინულზე გრიშკას ერთი გაღოში დარჩა.

იგი ვერავინ შეამჩნია.

მეორე დღეს კვაჭიმ სინკლიტს მოუყარა თავი.

— აღსრულდა! რუსეთს დედა-ბოძი გამოვაცალე. შენობა გაიბზარა და გასკდა. ნუ აჩქარდებით, დანარჩენი თავის თავად შესრულდება. თუ ვინიციობაა დამაპატიმრეს, ცეცხლს შეუკეთეთ, ხოლო თუ ჩემი დახვრეტა განიზრახეს, ცეცხლი მიეცით და ააფეთქეთ ეს მყრალი, დამპალი და დახავსებული ქვეყანა. ჩემი უკანასკნელი სათხოვარი ეს არის: დროზე ააფეთქეთ, არ მოაკვლევინოთ ჩემი თავი, რადგან მინდა ერთხელ კიდევ გავიხარო და ჩემი თვლით ვნახო დაღუპვა იმ ხალხისა, რომელიც ასე უმადურად ჰყრის სანაგვეზე თავისს... (კვაჭის უნდოდა ეთქვა: ჩე.ისტანაო) ერთგულ შვილებს.

კვაჭის მიულოცეს ასეთი საშვილიშვილო საქმის შესრულება და ქედი მოიდრიკეს მისი დიად ხასიათისა და თავგადადებულ პიროვნების წინაშე.

მესამე დღეს გრიშკას გვამი ნევაში იპოვნეს. ეს ამბავი მთელ ქვეყანას მოედო. რუსეთი ყალყზე ადგა, პეტერბურგი აიშალა. სიხარულისგან ერთმანეთს ულოცავდნენ და ჰკოცნიდნენ: მორწმუნენი პარაკლისებს იხდიდნენ და კელაპტარებს სწვავდნენ. ყველას პირზე გრიშკას სიკვდილი დაეკრა.

პურიშკევიჩმა, ლაზოვერტმა და სუხოტინმა ფრონტს შეაფარეს თავი; დიდი მთავარი დიმიტრიც სპარსეთის ფრონტზე გაჰზავნეს, ხოლო თავადი იუსუპოვი თავისს მამულში გადასახლეს.

კვაჭი სილიბისტროსთან იმალებოდა.

გრიშკას გვამი დედოფალმა დაისაკუთრა. იგი ჩესმის თავშესაფარში გადიტანეს და გრიშკას მეგობარს—მონაზონს აკილინას ჩააბარეს.

რასპუტინის ცოლი, ქალიშვილები და მახლობლები ჰლამობდნენ ცხედრის ნახვას და გამოთხოვებას, მაგრამ დედოფლის ბრძანებით ახლო არავინ მიუშვეს.

აკილინამ ცხედარი განზანა, იარები ნელსაცხებელით აუფსო, ძვირფასი ახალი ტანისამოსით შეჰმოსა, კუბოში ჩაასვენა, მის მკერდზე ჯვარი დაასვენა და ხელში დედოფლის წერილი ჩაუდო. იმ წერილში ეწერა:

„ჩემო ძვირფასო წამებულო! მალირსე კურთხევისა შენსა, რათა იგი იყოს თანამგზავრი ჩემს ეკლიან გზაზე, რომელიც უნდა განვლო ამ ქვეყნად, და მოვიგონებდე ცათა შინა შენს წმინდა ლოცვებში.

ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ა.“

მეორე დღეს, სწორედ იმ დროს, როცა რუსეთი თავისს მხსნელ გმირების მარჯვენას ჰლოცავდა და უფალს მადლობას შესწირავდა, ჩესმის პატარა სამლოცველოში გასიებულ გრიშკას თავს ადგნენ დედოფალი და მისი პირველი მეგობარი, კარის ქალი—ვირუბოვისა.

სასოებით, მეტანიით და ცხარე ცრემლით ლოცულობდნენ და ჰგლოვობდნენ თავიანთ იმედს, წმინდანს, ბურჯს, მეგობარსა და ქვეყნის მხსნელს.

მერე, როცა ტირილით და დარდით დაოსდნენ, დაითენთნენ და მოიღალნენ, გრიშკას სისხლიანი პერანგი წაიღეს და წავიდნენ. იგი პერანგი, ვითარცა პალლადიუმი, უუწმინდესი სახსოვარი და

მეფის გვარეულობის დამცველი, დედოფალმა სალოცავ ხატად გაიხადა.

კვაჭი ელაგინის კუნძულზე იმალებოდა.

— ზოგი ჭირი მარგებელია, — ამბობდა სილიბისტრო: — აი ამბავი რომ არ დაგმართოდა, კილო ერთ წელიწადს ვერ გნახავდით.

— შვილო კვაჭი, — ეუბნებოდა პუპი: — მეტის მეტად გეიზარდე და გეიბერე. რა შენი საქმე იყო, რომე ვინცხა რაპუტინას გადიეკიდე! აწი თელი ქვეყანა შენ დაგდევს. რომ დაგიჭირონ?

კვაჭი დაიჭირონ?! ამას მისი მტრები ვერ მოესწრებიან, უმაღლესი თვითონ დაილუბებიან. ბესო ყოველ დღე მოდიოდა და ცხელ-ცხელი ამბები და ჟურნალ-გაზეთები მოჰქონდა.

— მთელი ქალაქი რასპუტინის მოკვლას ლაპარაკობს, — ამბობდა ბესო: — გაზეთებიც ბევრს სწერენ იმაზე. მთელმა ქვეყანამ გეიგო მკვლელების ვინაობა, მარა შენზე არავინ ხმას არ იღებს.

— აკი ვითხარი, ბესო, რომე ბევრი მტერი მყავს მეთქი, — უპასუხებდა გულნაკლული კვაჭი: — ჩემმა მტრებმა ვითომ სიჩუმით უნდა მომკლან, მარა ვნახოთ, რას წილევენ. ბოლოს ხომ ვინცხა გამოჩნდება და ჩემს თავგადასავალს ასწერს, აბა მაშვინ რაღას იტყვიან აი კულდაზიკა ჟურნალისტები და ისტორიკოსები?

კვაჭის მრავალი ძაფი ჰქონდა გაბმული ქვეყანასთან, რომელიც — კვაჭი ამას ნათლად და მკაფიოდ ჰხედავდა, — დღითი-დღე სივდებოდა, იბერებოდა და საცაა უნდა გამსკდარიყო და აფეთქებულიყო.

ამბების წამლები და მომტანი ისევ ბესო იყო. დანარჩენებმა არც კი იცოდნენ კვაჭის ბინა; სხვებს კვაჭი ერიდებოდა და მათი დაუდევრობისა ეშინოდა. ამბობდა: უნებურად ჯაშუში არ მოიყოლონ, არ მომაგონონ.

ხიფათს მაინც ვერ გადურჩა.

აქა ამბავი ერთ ხაფანგში გაბმისა და ამოძრომისა.

ერთხელ გადაცმული და გრიმიანი კვაჭი ოხტას უბანში გავიდა სინკლიტის წევრის სანახავად და დარიგების მისაცემად. საქმე რომ გაათავა, კმაყოფილი ნაშუალამევს შინისკენ მოდიოდა, ბესო ოღნავ ჩამორჩა.

უსებ ვილაცამ საფეთქელზე ცივი ლითონი მიაღო:

— შეჩერდით! ასწიეთ ხელები! იარაღი გაქვთ? არა? ეხლა ხელები უკან დაიწყეთ და წინ გამიძეხით. თუ ხელი გაგინძრევიათ, აქვე გაგათავებთ. აბა, გასწით!

გრემ-ჩამოგლეჯილი კვაჭი ჯერ ისე დაიბნა, რომ უსიტყვოდ დაემორჩილა და უცნობს წინ გაუძღვა. მერე გონება მოიკრიფა, გული გაიმაგრა და უცნობთან ასეთი დიალოგი გააბა:

— ზემლიაკ, ვინ ბრძანდებით?

— საიდუმლო პოლიციის აგენტი.

— გვარი?

— თქვენი საქმე არ არის.

— თქვენი გვარი ბეკარეია, გიცნობთ.

— გცნობივართ, მაგრამ გვარს რაღად მეკითხებით, თუ მიცნობთ?

— ისე გკითხეთ. რად დამაპატიმრეთ? სხვას ხომ არ ეძებთ? ხომ არ შესცდით?

— არა, არ შევმცდარვარ: თავად კვაჭანტირაძეს ვეძებდი და ვიპოვნე კიდეცა.

— უარს არ ვამბობ, სწორედ მიგიგნიათ. მაგრამ, ზემლიაკ, ერთი მიბრძანეთ, ჩემს დაქერაში რა საჩუქარს მიიღებთ?

— თქვენი საქმე არ არის.

— მართალი ბრძანებაა. მაგრამ... მაინც?.. ეტლს ეძებთ? მოითმინეთ, ნუ აჩქარდებით. ცოტა მოვილაპარაკოთ. არ წააგებთ. დიალ, არ წააგებთ მეთქი! მაშ ასე: ჩემი დაპატიმრებისთვის უნდა მიიღოთ ცოტაოდენი წარმატება და... ასიოდე, თუნდ ორასი მანეთი.

— მერე თქვენი რა საქმეა?

— სწორედ ჩემი საქმეა. მოვრიგდეთ.

— გაჩუმდით, თორემ...

— ხუმრობა იქით იყოს. ათასი ინებეთ.

— ნუ სულელობთ! გასწით!

— რა დროს სულელობაა?! ისიც გაიხსენეთ, რომ დღეს თუ ხეალ ახალი დრო დადგება, მეგობარი დაგჭირდებათ... მოითქვრეთ. ათასმა მანეთმა და მომავალმა ხიფათმა გასჭრეს: აგენტი ჩაფიქრდა. ყინული თანდათან ღხევებოდა. ბოლოს, გაიბზარა და გატყდა:

— ათას მანეთისთვის ხელს არ გავიჭუჭყიანებ.

— ორი იყოს.

— ხუთი. ეხლავე გავათავოთ.

— კეთილი, მაგრამ ზედ ფული არა მაქვს. შევიდეთ სადმე, ცოტა ვივახშმოთ და მერე ჩემ სახლში წავიდეთ.

აგენტი ისევ ჩაფიქრდა. მერე შიშს სძლია და დასთანხმდა.

ერთ პატარა რესტორანში შევიდნენ, კუთხეში მისხდნენ და საქმელ-სასმელი მოითხოვეს. ბესო შემოვიდა და შორი-ახლოს მეორე მაგიდას მიუჯდა. რესტორანი ცალიერი იყო.

კვაჭიმ და ბესომ ერთმანეთს რაღაც ანიშნეს და ის რესტორანი მოათვალიერეს.

მერე ბესო მეორე კარებით სახლის ეზოში გავიდა და ათიოდე წუთის შემდეგ დაბრუნდა. ისევ ერთმანეთს ანიშნეს.

შემდეგ ბესომ ქალაქის ნაგლეჯზე ხუთიოდე სტრიქონი დასწერა, დახლთან მივიდა და არაყი მოითხოვა. იმავ დროს კვაჭიც წამოდგა, აგენტიც აიყოლა და ისინიც დახლს მიადგნენ. უმაღლესოს ბარათი კვაჭის ჯიბეში გადავიდა.

დალიეს და შეზარხოშდნენ. აგენტი გაიჭყაბა და აჭიკჭიკდა. ანგარიში გაუსწორეს და წამოვიდნენ.

კარებს რომ მოადგნენ, უცებ ელექტრონი ჩაჰქრა და მთელ დარბაზში წყვდიადი ჩამოწვა.

კვაჭი თვალის დახამბამებაზე აგენტს ჩამორჩა და კარების უკან აიტუხა. იმავ წამს ბესომ დარბაზი გაირბინა და ფეხის ბრახუნი ასტეხა.

— შესდექით! შესდექით, თორემ გესვრით! — ყვირილით გადასქრა აგენტმა ბეკარემა იგივე დარბაზი და ეზოში გავარდა.

ქუჩის კარებში აჩრდილი გასხლტა.

დარბაზი კვლავ განათლდა. ბესო არხეინად ისევ თავისს ალაგას იჯდა. კვაჭი აღარსად იყო. ეზოდან აგენტის ხმა მოისმოდა:

— დაიჭირეთ! გაიქცა! დაიჭირეთ! გოროდოვოოი!

ბეკარევი ისევ იმ დარბაზში შემოვარდა. ასტყდა ჩოჩქოლი და სირბილი. ბესო იმ აგენტს წინ აეყუდა:

— რაო, ტუსალი გაგექცათ? გონება მოიკრიფეთ! როგორ შეიძლება მაგისტანა ამბის გამოქვეყნება! თქვენ და ტუსალს აქ რა გინდოდათ? დაგაპატიმრებენ, სამსახურიდან დაგითხოვენ.

ძლიეს შეიგნო იმ აგენტმა ბესოს ნათქვამი. შეიგნო, შეშინდა და იქ მყოფთ შეეხვეწა:

— ნუ დამლუპავთ... გაჩუმდით... ცოლ-შვილიანი ვარ... სთქვით, ვილაც მთვრალი ყვიროდა თქო.

აგენტს კარებში პოლიციელი შეეფეთა:

— არაფერი, ზემოიკ, არაფერი... წავიდეთ... ვილაც მთვრალი ჰყვიროდა... წავიდეთ, თუმცა... მოდი ჯერ თითო არაყი დავლიოთ.

ჯერ თითო კიკა ჰხუხეს და ჩაახველეს, მერე მიჰყვნენ და რიქ-რაქს იმ რესტორანში დაუხდნენ.

ბესო ფეხაკრეფით გავიდა. მერე მარცხნივ შეუხვია და სიბნელეში შთაინთქა.

აქა ამბავი ხელახლად ხაფანგში გაბმისა, ყულფიდან გამოძრომისა და ქვეყნის აფეთქებისა.

კვაკი და ბესო ერთმანეთს დანიშნულ ალაგას შეჰხდნენ.

— აჰ, ამელამ სახლში ველარ წავალ, — სთქვა კვაკიმ: — წამო, ახანაგები ვნახოთ. საცაა გათენდება. შენ სილიბისტროსთან წახვალ და გეიგებ, ჩვენს ბინას ხომ არ მიაგნეს. თუ იქინე მშვიდობიანობაა, დავბრუნდები.

ორივენი საამხანაგო ბინაში შევიდნენ და უმაღლეს ყველანი წამოშალეს. ასტყდა ჩოჩქოლი, ჟრიაშული და სიხარული.

— შუქურ ალლაჰ! — იძახდა ჯალილა: — ჩონი კნაზი ერთხელ კიდევ მაჩვენ ალლაჰმა.

— სურჰ-კარაჰეტას მადლსა ვფიცამ, რომ შენი ნახვა ასე არ გამხარებია, როგორც დღეს გამეხარდა რაღა! — იძახოდა სედრაკა: — აბა, ჯალილ, სუფრა გაშალე! გაბო, შენც დატრიალდი!

მარღად დატრიალდნენ, მალე სუფრას მოუსხდნენ და შეაყოლეს. რიქრაქზე კვაკი ასე ამეტყველდა:

— ამხანაგებო! სამი დღის შემდეგ უნდა იფეთქოს. ვინ იცის, იქნება იმ ნანგრევებში ჩვენც მოვყვით. იქნება დღეს ერთმანეთს უკანასკნელად ვხედავთ და უკანასკნელად ვქეიფობთ. რაც უნდა მოხდეს, ერთი რამ მაინც უნდა იცოდეთ: ჩემმა მტრებმა პირი შეჰკრეს და გადასწყვიტეს ჩემი დასაფლავება სიჩუმით და დუმილით. მაგრამ, მეგობრებო, თქვენ უნდა შემომფიცოთ, რომე ჩემი ცხოვრების ამბებს არ დაივიწყებთ და საქვეყნოდ გამეიტანთ.

— ვფიცავთ! ვფიცავთ! — იგრიანეს ამხანაგებმა.

— ამხანაგებო! — განაგრძო კვაკიმ: — 27 თებერვალს, ესე იგი სამი დღის შემდეგ, დილით ამ ბინაზე მნახავთ, იცოდეთ რომე, თუ არ მოვედი, კვაკი კვაქანტირაძე მკვდარია.

— მოხვალ, მოხვალ! — შეჰყვირეს ამხანაგებმა.

— დიალ, თუ ცოცხალი დავრჩი, მაზეგ დილით აქ მომელოდეთ, და თუ არ მოვედი, აქედან ეკლესიაზე წადით და პანაშვიდი გადინახდეთ. ბესო, დაბრუნდი? აფერია ჩემ სახლში? კაი, მაშ მივ-

დივარ. აბა, მშვიდობით, ამხანაგებო! — ყველას გადაეხვია, დაჰკოცნა და გავიდა.

ერთი ქუჩა რომ გაიარა და მეორეში შეუხვია, კუთხეში პირის პირ აგენტს ბეკარეც და პოლიციელს წააწყდა.

— შესდევით! ვახლავართ თავად კვაჭანტირაძეს! ეხლაც წამიხვალთ?

— მეტი გზა არ არის. წავიდეთ. ასეთი ბედი მქონია.

კვაჭი და მთვრალი აგენტი ეტლში ჩასხდნენ და წავიდნენ.

— სახლში წამომყეთ და ხუთი ათასი მიიღეთ, — კვლავ ვაპრობდა კვაჭი.

— ათი ათასი, მორჩა და გათავდა!

სანამ კვაჭი და ბეკარევი ვაპრობდნენ, ეტლი საეანდარმო სამმართველოს მიუახლოვდა. უცებ იმ ეტლს მეორე ეტლი წამოეწია და იმ ეტლიდან მხიარული ხმა მოისმა:

— ა-ა, თავად კვაჭანტირაძეს ჩემი სალამი! როგორ ბრძანდებით, როგორ გიკითხოთ? — და ეტლიდან ეანდარმი პავლოვი გადმოხტა და კვაჭის ეტლიც შეაჩერა: — რა მოგივიდათ? ენა წაგერთვათ? არა უშავს რა, ჩვენ ამოგიდგამთ ენას. აბა, წამობრძანდით.

პავლოვმა კვაჭის მკლავში ხელი გაუყარა და წაიყვანა, ხოლო პირში ჩალა-ამოვლებული ბეკარევი ორივეს კბილების კრაჭუნით მისდევდა.

ოცი წუთის შემდეგ კვაჭი გახარებულ პავლოვის წინ იჯდა და ცივ ოფლში იწურებოდა.

— საიდან სად შეეხვდით! — ამბობდა პავლოვი და კვაჭის პაპიროსსა და ჩაის სთავაზობდა: — ათი წლის წინად კარგი მეგობრები ვიყავით, ეხლა კი...

— ეხლა კი? — ჰკითხა კვაჭიმ და პავლოვს თვალი გაუსწორა: — განა არ შეიძლება ეხლაც დავმეგობრდეთ?

— არა, შეუძლებელია. — ყინულის ხმით მიუგო პავლოვმა.

— მე კი მგონია, რომ შეიძლება მაშინდელზე ასჯერ უფრო მჭიდროდ დავმეგობრდეთ.

— ასჯერ? ჰმ! მესმის, მაგრამ... არ მოგატყუებთ: ჩვენი დამეგობრება ყოველად შეუძლებელია. თქვენი საქმე სასახლეშია, კი იცინა. გარდა ამისა, ისეთი საბუთები გვაქვს, რომ თქვენი საქმე დასრულებულად მიგვაჩნია. აბა, ეხლა საქმეს შევუდგეთ. თავიდანვე გირჩევთ, ნუ გაჯიუტდებით: სულ ერთია, უარი ვერაფერს გიშველით. მაშ დავიწყოთ.

დაიწყეს და ორი საათი ერთმანეთი ოფლში სწურეს და აწამეს. კვაჭი ჯორზე შეჯდა, ახირდა და, „არას“ გარდა, ყველა სიტყვები დაივიწყა.

— მომიყვანეთ ისაკა იდელსონი და მისი ცოლი! — ბრძანა, ბოლოს, პავლოვმა.

კვაჭი გულის ფანცქალით ელოდა იდელსონების შემოსვლას. ათი წუთი ათ საათად გაიჭიმა.

კარებში რებეკკა და ისაკა გამოჩნდნენ. კვაჭიმ ძლივს იცნო ოდესღაც ქერა მზეთუნახავი. ორივენი გაცრეცილიყვნენ და ათის წლით დაბერებულიყვნენ. არც ისაკამ და არც რებეკკამ კვაჭის არ შეჰხედეს. თავჩალუნულებმა გვერდით გაუარეს, დასხდნენ და კედელს მიაჩერდნენ.

— იცნობთ თუ არა ერთმანეთს? — ჰკითხა კვაჭის პავლოვმა.

— ძალიან კარგად! — ფიცხლად და მტკიცე ხმით უპასუხა კვაჭიმ: — ისაკა იდელსონი და მე მოსისხლე მტრები ვართ, ხოლო რებეკკა ჩემი წინანდელი საყვარელია, რომელიც ღალატისთვის გავგდე.

და კვაჭიმ უმაღლესი კობტა ისტორია გამოაქანდაკა, რომ ხუთიოდე წუთი ყველანი ერთმანეთს პირ-დაღებულნი შესცქეროდნენ.

— აღარ გახსოვთ პარიზი? — ეკითხებოდა კვაჭი იდელსონებს: — ასე მალე დაივიწყეთ? რები, მართალი სიტყვი, იყავი თუ არა ჩემი საყვარელი? სიტყვი, სიტყვი, თორემ, სულ ერთია, დაგიმტკიცებ.

— ჰო... მე ვიყავი... დიალ, ვიყავი, მაგრამ... — ჰბუტბუტებდა რებეკკა, მაგრამ სიტყვა ველარ დაამთავრა და აქვითინდა. ისაკა ხუთ წუთში უარესად დაბერდა და გაიცრიცა.

კიდევ ორი საათი აწამეს და დაჰლალეს ერთმანეთი სამმა კაცმა და ერთმა ქალმა, მაგრამ კვაჭის „ჰო“ ვერ ათქმევინეს.

— წაიყვანეთ! მომაშორეთ! — დაიძახა, ბოლოს, პავლოვმა და სამივენი ცივ და ბნელ საკნებში ჩაჰგზავნა.

სალამოზე პავლოვმა კვლავ დაიბარა კვაჭი და კვლავ ჩასწვდა პირში მარწუხებით, მაგრამ კვაჭის ფესვმაგარი კბილი მაინც ვერ ამოაგლიჯა. მერე ხან დაუყვავა, თავზე ქონი წაუსვა, გაუღიმა და პატიება აღუთქვა, ხან კიდევ მრისხანედ შეუტია, ფეხები დაუთათხათა და სახჩობელა მოაგონა, მაგრამ კვაჭიმ „არა“ დაიხეპირა და „ჰო“ დაივიწყა.

— კეთილი. ეგრე იყოს! — უთხრა პავლოვმა: — წადით. სულ ერთია, ზეგ დილით ჩამოგახჩობთ და თქვენს გვამს ძაღლებს გადაუგდებთ.

— ზეგ დილით? — გაიღიმა კვაჭიმ: — ზეგ დილით? კეთილი. ენახავთ, ზეგ ვინ ვის ჩამოახჩობს.

— რაო? იმუქრებით კიდევაც?! ვითომ რის იმედით?

— მაგაზე ზეგ მოვილაპარაკოთ. ოლონდ ზეგ ათ საათამდე მაცოცხლეთ და მერე თქვენ თვითონ ჰნახავთ. ეხლა კი გეახლებითა. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

პავლოვს ზრდილობიანად თავი დაუქრა და საკანში ლამილით დაბრუნდა.

კვაჭის მეორე დღეს ჩვენება აღარ ჩამოართვეს. მესამე დღეს, შუალამემ რომ მოატანა, სამივენი სამხედრო სამართალის წინაშე წაყენეს. კვაჭის ვეჭილად ვილაც კაპიტანი მიუჩინეს.

ათ წუთში ოქმი წაუკითხეს და მერე სამივეს ურჩიეს:

— გამოტყდით დანაშაულში.

— არასოდეს! — მკვებედ უპასუხა კვაჭიმ.

ისაკამ და რებეკკამ ყველაფერი გადმოალაგეს, მერე ატირდნენ და მუდარა დაიწყეს.

— აქედან რომ სტოკჰოლმში ჩახვედით, ვინ დაგიხვდათ სადგურზე? — ჰკითხეს კვაჭის.

— არავინ.

— ვისგან მიიღეთ მეორე დღეს ჩეკი № 137429 ერთი მილიონი კრონის?

— არავისგან.

— აი, თქვენი ხელმოწერილი ჩეკი. გამოტყდით.

და წარუდგინეს ფოტოგრაფიული სურათი-ჩეკი წარწერით: „მივიღე. თავადი კვაჭანტირაძე“.

აიღეწა კვაჭი. ძაინც თამამად მიახალა:

— ყალბია!

ნახევარ საათში ყველაფერი გათავდა. უკბილო გენერალმა — თავმჯდომარემ განაჩენი წაუკითხა:

— თავად კვაჭანტირაძეს, ისაკა იდელსონს და რებეკკა იდელსონს აცყაროს ღირსება-უფლება და მიესაჯოს ჩამოხჩობა.

და მაშინვე დარბაზიდან გაიპარნენ. რებეკკამ შეჰკივლა და ჩაიკეცა. ისაკას ხმა არ ამოუღია, მაგრამ იმანაც უმაღ გრძნობა დაჰკარგა. კვაჭი კვაჭანტირაძემ ფერი შეიცვალა, მაგრამ წარბიც

არ შეიხარა. დარბაზს თვალი გადაავლო, თავისს ამხანაგებს და ელენეს გაუღიმა და დაუძახა:

— ნახვამდის, მეგობრებო! ზეგ დილით გნახავთ.

ბესო ელენეს ასულეირებდა. დანარჩენებს იმ დარბაზის კედლების ფერი ედოთ.

კვაჭი პეტრე-პავლეს ციხეში გადიყვანეს და ნესტიან საკანში შეგადეს.

რკინის სკამზე ჩამოჯდა და ჩაფიქრდა.

ამ ფიქრში ერთი დღე და ღამე გავიდა და მეორე ღამეც მიიწურა.

რაო, რა სთქვა უკბილო გენერალმა? თავადი კვაჭანტირაძე უნდა ჩამოახჩონ? სილიბისტროს შვილი კვაჭი?! კვაჭიკო?!

გულში გაიფიქრა:

— აჰ, მაი სისულელეა, მეტი აფერი!

გულში ჭინკა ჩაუჯდა, შიგანი დაუკაწრა და ჩაიხითხითა:

— ვითომ რაო, ვერ გაგიბედავენ?

— მე გამიბედავენ?! მეფის ნათლულს, ტახტის მარჯვენას!

— ზი-ზი-ზი! — გულიანად აწრიპინდა ჭინკა: — ერთხელ მაინც სთქვი მართალი შენივე სინიდისის წინაშე. ეხლა ვილას ერიდები? აბა, გაბედე... დაიწყე, ნუ ხარ მუდმივ გულჩახვეული. აბა, გადაუშალე შენსავე თავს შენი დახვეული გული. შენა ხარ მეფის ნათლული? შენ ემსახურებოდი ტახტს ერთგულად?

— დემირ-თეფეს გორა? ვინ გადაარჩინა იმდენი ხალხი სიკვდილსა და სირცხვილს?

— მე, მე გადავარჩინე! დიად, მე! ხორცი შენი იყო, სული ჩემი. ქუდ-მოგლეჯილი მორბოდი. შიშისგან გული მიგდიოდა. მე ჩაგიჯექი სულში და აგიყვანე დემირ-თეფეს თავზე. შენი გმირობა მთელმა ქვეყანამ გაიკვირვა, რადგან კარგად გიცნობდნენ და შენგან ისეთს თავგანწირულებას არ მოელოდნენ. სხვებზე უფრო შენვე გოაცებდა შენი ნამოყმედარი

— ვინ ოხერი ჰგდინხარ, რომ ჩემს გმირობას იჩემებ?

— მე? ზი-ზი! აქამდის არ მიცნობ? გთხოვთ მიცნობდეთ: მე გახლავართ კვაჭი კვაჭანტირაძე, სილიბისტროს შვილი.

— ნუ სულელობ! კვაჭი მე ვარ.

— მეც კვაჭი კვაჭანტირაძე გახლავარ. არც აშორდიას ნააზნაურალი ვარ, არც ნათავადარი, არც ნაკამერ-იუნკრალი, არც ჯიბგირი, არც ალფონსი, არც მოლაღატე.

— რას ჩამაცივდი? რა გინდა ჩემგან?

— მინდა ერთხელ მაინც გაევიგონო შენგან მართალი სიტყვა. საცაა ჩამოგახჩობენ. ეხლა მაინც ნუ ორპირობ.

— გამანებე თავი! რაც იყო-იყო! რა ოხრად გინდა სიმართლე? მართალის თქმა ყველას შეუძლიან, — ტუტუს, ველურს და ძუძუ-მწოვარსაც.

— წრფელი გული?

— წმინდანი ხომ არ ვარ!

— ერთგულება?

— ნიკოლოზის და გრიშკას ერთგულება?! ჯერ არ გავგიჟებულვარ.

— ეხლა ხანს რომ პირი იბრუნე, იმ ხალხს ერთი გული მიუტანე?

— ხმა! კრინტი! დამეკარგე აქედან!

და გამწარებული კვაჭი თავისს ორეულს დაედგერა, მაგრამ მხოლოდ ჰაერს დაეტაკა.

— ხი-ხი-ხი! — გულიანად ჩაიხითხითა ქინკამ და კარების ვიწრო ნაპრალში გაიძურწა.

კვაჭიც კარებს ეცა და ორივე მუშტი დაუშინა:

— Чаво тебе? Чаво стучишь?

— პაპიროსი! ჩქარა ერთი პაპიროსი!

— Чавоо?

— ერთი პაპიროსი... ერთი მაინც.

დარაჯი უსიტყვოდ მოტრიალდა და არხეინად აბაკუნდა.

კვაჭი მოტრიალდა და გრიგოლ რასპუტინს წააწყდა. წმინდანი სისხლიან თავს აცანცარებდა და ამბობდა:

— ეგრე გადამიხადე მადლი?..

გაფითრებული კვაჭი ჯერ კედელს მიეხეთქა, მერე წმინდანს ეცა, მაგრამ კვლავ ჰაერს დაეტაკა. საკნის ჯურღმულიდან ვერა სიდოროვამ ამოანათა, მერე ვოლკოვის ქვრივმაც გამოჰყო თავი, მათ მოჰყვენენ ტანია, ელენე, ლედი ჰარვეი, ლორდი ბროუქსტონი, სოფიო შივაძე, ინსპექტორი ჰოფმეინი. ნადია არმელაძე, ვერა კალოშვილი და კვაჭის მრავალნი უცნობ-ნაცნობი მსხვერპლნი. ყველანი მიესივნენ კვაჭის — ჯერ ცალკ-ცალკე და მერე ერთად. ზოგნი აქეთ ეწეოდნენ, ზოგნი იქით, ზოგნი კიდევ აფურთხებდნენ, სწეწავდნენ, ხარხარებდნენ და გაჰკიოდნენ:

— ეგრე გინდა! ეგრე გინდა! დღეს ჩამოგახჩობენ! ჩამოგახჩობენ! ახია შენზე! ახია, ახი!

კვაჭი ხან ერთს ეცემოდა, ხან მეორეს გამოუდგებოდა, ხან მესამეს წააქცევდა და ზედ დააჯდებოდა. მერე ციბრუტივით დატ-რიალდა და ხელებისა და ფეხების ქნევით აყვირდა და აღრიალდა:

— მიშველეთ! მიშველეთ!

— Чаво опреашь?—ჰითხა საკანში შემოსულმა დარაჯმა.

პირგათეთრებული და ხელებ დასისხლიანებული კვაჭი უგონოდ ევლო რკინის საწოლზე. ცივმა წყალმა და ყურების დასრესამ კვაჭი მოასულიერეს.

— ნუ ჰყვირი, ყვირილით ვერაფერს გაიტან. ერთი საათიც მოითმინე და მერე ყველაფერი გათავდება...—დინჯად ურჩია დარაჯმა და გავიდა.

კვაჭის თანდათან დაუმშვიდდა და მოუღბა აზვირთებული სული.

კვლავ ჰფიქრობდა:

— მაშ უნდა ჩამომახჩონ?... ამხანაგები არ მიშველიან? დრო-ზედ არ დაიწყობენ? იქნება დაიგვიანონ? მაშ... ნუ თუ?... სისულელეა! ვერ დავიჯერებ, ვერა! როგორ გაჰბედავენ! ალბათ მაშინებენ... ჩემი მოდრეკა უნდათ, თვარა... ვინ იცის... იქნება ეხლა სახ-ჩობელასაც აშენებენ... ღმერთო დიდებულო! ღმერთო ძლიერო!

და ღმერთი რომ ახსენა, სულში უხილავი ვინმე ჩაუფრინდა:

— მოვიდა ჟამი აღსასრულისა. მოინანე შეცოდებანი შენნი. საცაა წარსდგები წინაშე უფლისა შენისა.

კვაჭი გაირინდა. აყუჩებული გული უხილავს მისცა და გაჰყვა. უცებ მიჰხვდა და გაიგო, რომ ერთი ან რამდენიმე საათის შემდეგ კვაჭი ამ ქვეყნად აღარ იქნება. კვაჭი მოკვდება... საუკუნო წყვდიადსა და არარაობაში გადასახლდება... იქ არც წყვდიადი იქნება, არც დრო, არც სივრცე... არც არარაობა... მაშ რა იქნება?... არარაობა? მაშ რაღაც ყოფილა, რაკი არარაობა იქნება... მაშ მეც იმ არარაობაში ვიცხოვრებ... მაშ... რაო, აღარც მე ვიქნები?! რა სისულელეა! რა უაზრობაა! კვაჭი არარაობაშიც აღარ იქნება?! ეს ხომ სრული უაზრობაა! შეუძლებელია!

— იქნები!—ტკბილად ჩასჩურჩულეს უხილავი:—შენ უკვდავი ხარ... ადამიანი უკვდავია, მარადიულია... მე წავიყვან „იქ... იმასთან,“ და შენი სიცოცხლეც იქნება მარადიული, მუდმივი... უკუნითი უკუნისამდე.. ილოცე და მოგეტყვება... შეჰალაღე და მოგენიჭება.

— მაშაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა!..—გულის თრთოლვით წაიჩურჩულა კვაჭიმ და ხელები ალაპარო ზეით:—რომელი ხარ ცათა შინა... წმინდა იყავნ სახელი შენი; მოვედინ სუფევა შენი; იყავნ ნება შენი...

უცებ ლოცვა შესწყვიტა. აღარ იცოდა, ვისთვის ან რა უნდა ეთხოვნა. დამბალი გული ისევ შეიკუმშა და გაკაჟდა. უხილავიც სულიდან ამოუფრინდა.

— აჰ, სისულელეა მაი! — წაიბურტყუნა კვაჭიმ და გაგიჟებულ მხეცივით გალიაში დატრიალდა. მერე ისევ კარებს დაეძგერა:

— პაპიროსი! თუნდ ერთი პაპიროსი! ერთ პაპიროსში, რაც გინდა, მომთხოვეთ.

დარაჯმა მხოლოდ ერთი სიტყვა გამოსწურა უკბილო ორმოდან:

— Чичас.

და ისევ არხეინად აბაკუნდა.

ათი წუთის შემდეგ რკინის რაზამ დაიქაზუნა და ნაჭედმა კარებმა დაიკრაქუნა.

ბებერ დარაჯს, უბრალო და უთვალო ინვალიდს, ერთ ხელში პაპიროსი ეჭირა, მეორეში მარწუხი.

შავი ორმო-პირი ააცმაცუნა და ძლივს წამოაგდო:

— ჯერ კბილი მომეცი.

— რაო? რა სთქვი?

— კბილი მომეცი მეთქი.

კვაჭიმ საკანი მოათვალიერა:

— კბილი? რა კბილი? რომელი კბილი?

— შენი კბილი, შენი ოქროს კბილი.

— ხომ არ გაგიჟებულხარ!

— მე? არა. მე სრულ ჭკუაზე ვარ.

და ორმო-პირი ისე დაიღრიცა, თითქოს გაიღიმაო, და ლობიოს ოდენა ნაცრის ფერი თვალიც ჩაბეჭუტა.

— ახალი ხარ, იმიტომ არ გესმის. რად გინდა ოქროს კბილი? თან ხომ არ წაიღებ? სულ ერთია, ერთი საათის შემდეგ ჩამოვახჩობენ.

მერე?

— მერე და, რად გინდა მეთქი ოქროს კბილი? საიქიოს ხომ არ წაიღებ? ი-ი-იჰ, ვინ იცის, რამდენს დავაძვრე ოქროს კბილი აი, ამ მარწუხით. ჯერ გაოცდებიან ხოლმე, მერე კი დამნებდებიან. ნუ შეშინდები, კბილების დაძრობაში გამოცდილი ვარ. ისე ამოვგლეჯ, რომ ვერც კი გაიგო.

— ერთ პაპიროსს აგრე ძვირად ჰყიდი?

— ზოგს პაპიროსს ვაძლევ, ზოგჯერ კი... უკანასკნელ წერილს გამოვართმევ და მშობლებს გავუგზავნი.

— გამოართმევ და დაჰხევ. სულ ერთია, ვერავინ გაიგებს.

— Ни-ни-ни! — შიშით წაიჭურჩულა მოხუცმა, ორმო-პირი ააც-
 მაცუნა და პირჯვარი გადიწერა: — ღმერთმა დამიფაროს! ღმერთმა
 დამიფაროს მაგ ცოდვისგან! უკანასკნელი წერილი ისეთი წმინდა
 რამ არის, რომ...

— მაშ ჩემ წერილსაც გაჰზავნი?

— მაშ! მაშ! დაგმარხავთ თუ არა, ჯერ ეკლესიაში შევალ და
 შენთვის ვილოცებ, მერე კი წერილს ფოსტის ყუთში ჩავაგდებ.

კვაჭის თვალები უბრწყინავდა და იმის აქაფებულ ტვინში
 აზრი ელვის სისწრაფით მუშაობდა.

— კეთილი... თანახმა ვარ... წერილი შენვე მიუტანე მამაჩემს,
 ას მანეთს გაჩუქებს... ახლოს სცხოვრობს. მომეცი საწერ-კალამი და
 ქალალდი.

— Чичас... чичас... — აცქმუტუნდა მოხუცი.

კვაჭი უმაღ ტახტზე წამოწვა.

მოხუცმა ფანქარი და ქალალდი შემოიტანა.

— დადე მაგიდაზე! — არხენად უთხრა კვაჭიმ.

მოხუცი საკანში შემოვიდა და კუთხისკენ წავიდა, სადაც კე-
 დელზე რკინის პაწაწა მაგიდა იყო მიკრული.

იმავე წამს ტახტიდან ვეფხმა იხტუნა. საკანში გაისმა მოკლე
 ხრინწი: „ხხთ...“

კვაჭიმ მოხუცი თვალის დახამხამებაზე ზურგით ზურგზე მოიგ-
 დო, მარჯვენა ხელი უკან გადაიდგო და დარაჯს ყელზე გადააქდია,
 მარცხენაც უკან გაიტარა და მოხუცის ატლინკებული ფეხები მობ-
 ლუჯა. კარგა ხანს იდგა წაკუზული კვაჭი, კარგა ხანს ეკიდა ზურგ-
 ზე წელში გადახეჩილი გაგუდული მოხუცი. მერე ტახტზე ჩამოუშ-
 ვა და ფოლადის თითები ყანყრატოში წაუჭირა.

გატიკული მოხუცი გაყინულ ლობიოს თვალთ ჩაცხიებით შეს-
 ცქეროდა კვაჭის, თან მოღრეცილ ორმო-პირით ჰკვირობდა კვაჭის
 უმადურობას.

ხუთი წუთის შემდეგ დარაჯის ტანისამოსში გადაცმული კვა-
 ჭი ფეხაკრეფით მივიდა ეზოს კარებთან.

ბინდი უკვე გატეხილიყო. ჰყინავდა. ეზოში ავტომობილი შე-
 მოცურდა, გაჩერდა და გრიალი ასტეხა. ავტომობილიდან ქურეში
 გახვეული სამხედრო კაცი ჩამოხტა და ციხის კანცელარიაში შევიდა.

კვაჭიმ წუხანდელი ბრალმდებელი იცნო, რომელიც კვაჭის
 სიკვდილს მოითხოვდა.

ავტომობილი მოტრიალდა და ისევ იქვე გაჩერდა.

შოფერიც ჩამოხტა და ყაზარმაში შევიდა.

კვაჭიმ თავი დაჰლუნა და სირბილით ეზო გადასკრა.

ერთი წუთის შემდეგ ის ავტომობილი ალაყაფის კარებისკენ დაიძრა. ნამძინარეება დარაჯმა კარები მაშინვე გააღო და მხოლოდ შემდეგ მოიფშენიბა თვალები.

ეზოში ჩოჩქოლი ასტყდა. ქუდ მოგლეჯილი შოფერი ხელების ქნევით და ყვირილით მორბოდა:

— დაიჭირეთ! ესროლეთ!

ავტომობილმა თვალის დახამხამებაზე გადაირბინა სამების ხიდი; მერე ისარივით გადასკრა მარსის მოედანი, ახლო-მახლო ხვეულებში შეერია და ერთ კუთხეში გაჩერდა. კვაჭი გადმოხტა, სირბილით მიუხე-მოუხვია, ამხანაგების ბინაში შევარდა და დაიძახა:

— ამხანაგებო! ადექით! წამოდექით! ჩქარა, ჩქარა მეთქი!

ჩაუცმელნი, დაფეთებულნი და დარეტიანებულნი მეგობრები უმალ გარს შემოეხვივნენ დედაბოძივით აშოტილ ბელადს, რომელიც იმ წუთში ისევ ისე გამოიყურებოდა, როგორც დემირ-თეფეს სერზე.

— მე ჩემი დაპირება შეევასრულე და დანიშნულ დროს დანიშნულ ადგილზე მოვედი.

— გაუმარჯოს რევოლუციის ბელადს! გაუმარჯოს! — ერთხმად შესძახა ჯარმა.

— მოვიდა დღე განკითხვისა. იარალი აისხით!

ათი წუთის შემდეგ ყველანი ყელამდის იარაღში ისხდნენ.

— დაუძახეთ დანარჩენებსაც!

ნახევარ საათში კვაჭის სინკლიტმა ბელადის გარსშემო მოიყარა თავი. ერთ ხანს სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ჯერ კვაჭიმ საზარელ ჩურჩულით ერთად ერთი სიტყვა გადმოავლო:

— და-იწ-ყეთ!

ეს ამბავი მოხდა 1917 წ. 26 თებერვალს.

აუსტერლიცის დილა იყო.

ორი მარადიული მტერი პირისპირ შეჰხედნენ ერთმანეთს.

იმ დღეს კვაჭიმ საქმიताც სავსებით გაამართლა თვისი ღირსეული წინამორბედი ნაპოლეონი, რომელსაც ათიოდე წლის წინათ უნებურად სახელი მოჰპარა.

არასოდეს არც ერთ სარდალს არ გაუცია ისეთი მოკლე, მრისხანე და მკაფიო ბრძანება:

— დაიწყეთ!!!

ეს იყო და ეს. მეტი არაფერი.

მაგრამ ამ ერთ სიტყვას უმაღლ მოჰყვა უმაგალითო კატასტროფა: იმავე დღეს ძველს, დახვესებულს, დამპალსა და ფუტურო იმპერიას თავს დაატყდა უმაგალითო რისხვა და მეხი.

ის უუზარმაზარი შენობა, რომელიც ათას წელიწადს ათასი მილიონი კაცის ოფლით და სისხლით აშენდა, უცბად შეირყა, საზარელ ქექა-ქუხილით ჩამოინგრა და მისი ბინადრები, მცველნი და დარაჯნი ქვეშ მოიყოლა.

ასე დაათასა კვაჭიმ შავი მადლი და ასე გადაუხადა ვალი უმაღურ იმპერიას, რომელმაც თვისი ბედოვლათობა და პოლონეთის მინდვრებზე დამარცხება კვაჭის დააბრალა იმ საბაბით, ვითომ კვაჭის რუსეთის ჯარისთვის ამერიკიდან უვარგისი, ყალბი ყუმბარები ჩამოეტანა.

ასე ადვილად დაივიწყეს ზემოურებმა კვაჭის დაუფასებელი და განუზომელი ღვაწლი: კავკასიონის დამშვიდება, გრიშკა რასაჟუტინის გადარჩენა ათას ხიფათისგან, ჯარების ჩაცმა და შემოსვა, უუზარმაზარ ტაძრის აშენება, ხუთიოდე კონცესიის განაღდება, მეფის გამაგრება ტახტზე, რუსეთისთვის სახელის მოხვეჭა ევროპაში, „კეთილი სამართლის“ უსაზღვრო ღვაწლი, დემირ-თეფესთან რუსეთის დროშის გასხივოსნება, უიარაღო და უყუმბარო ჯარის შეიარაღება და ათასი უთვალავი მადლი, რომელიც კვაჭიმ მომაკდევსა და უმადურ რეჟიმს დასდო.

მაგრამ უმადურობა მარტო გარდაცვალებულთა ხვედრი არ ყოფილა. ეს სენი თურმე დღევანდელ თაობასაც სჭირვებია.

წაიკითხეთ ახალი დროის ისტორია—დაბეჭდილი და დაუბეჭდავიც. ვერც ერთ წიგნში, გაზეთში ან ხელთნაწერში თუნდ ორ სიტყვასაც ვერსად ამოიკითხავთ კვაჭი კვაჭანტირაძის ღვაწლის შესახებ რუსეთის დიდს რევოლუციაში. მართალია, ისტორიკოსები ადასტურებენ—ისიც მხოლოდ კერძო ბაასში—კვაჭის დახმარებას ფულით და რჩევით, მაგრამ გადაჭრით უარჰყოფენ უმთავრესს: ვითომ აჯანყების ნიშანი კვაჭის მიეცეს და დაუვიწყარი ბრძანება გაეცეს:

— დაიწყეთ!

მაგრამ პირუთენელი მომავალი თაობა აღმოაჩენს ასეთ შავს უმადურობას, მოსპობს საარაკო უსამართლობას და ღირსეულ ადგილს მიუჩენს 26 თებერვლის ნამდვილ ავტორს, რომელმაც შეამზადა იგი დღე და ამიერიდან დაუვიწყარი ბრძანება სწორედ თავისს დროზე გასცა. დიად, თავისს დროზე,—არც ერთის საათით ადრე და არც გვიან.

ხოლო დღევანდელ თაობისგან კვაჭი აღარ ელის თავისი ღვაწლის მიუდგომელ დაფასებას, რადგან ბევრი პირადი მტერი ჰყავს კვაჭის.

რას იზამ! ბედი აღარ სწყალობს საწყალ კვაჭის!

მაინც, რამდენიც უნდა ილაპარაკონ კვაჭის მტრებმა, ერთი რამ არის ცხადი და უეჭველი: 1917 წელს 25 თებერვალს დილით კვაჭიმ ლაკონიური და კატეგორიული ბრძანება მისცა თავისს შტაბს:

— დაიწყეთ!!!

და დაიწყო.

ამას ადასტურებს ყველგან და ყოველთვის კვაჭის შტაბი: ბესო შიქია, ლადი ჩიკინჯილაძე, კიპი კიპუნტირაძე, ჯალილ ემინ ოღლი, სედრაკ ჰაელაბრიანი და გაბო ჩხუბიშვილი.

კარი მეექვსე.

აქა ამბავი რევოლუციის დამცველთა საზოგადოებისა
და თავისუფალ სოციალისტების პარტიის და რსებ სა.

— დაიწყეთ!—ბრძანა კვაჭი კვაჭანტირაძემ 27 თებერვალს
დილით, მერე სავარძელში ჩაჯდა და ტელეფონს დასწვდა.

ორი დღე და ღამე კვაჭი იმ სავარძელს და ტელეფონს არ მოჰ-
შორებია. მისი ამხანაგები ქვეყნის რღვევას და სისხლის ღვრას ხან
ალაყათის კარებიდან უყურებდნენ, ხან თანჯრებიდან გაიხედავდნენ,
ხან ცხვირს ქუჩაში გაჰყოფდნენ, ხან კიდეც, — როცა ახლო-მახლოს სი-
ჩუმე ჩამოვარდებოდა, — ქუჩის კუთხემდის მიიპარებოდნენ, მავალებს
გამოჰკითხავდნენ, ჰაერს დაჰსუნავდნენ და ამბებს ბელადს მი-
უტანდნენ.

ქიპი ქიპუნტირაძე წამ-და-უწუმ კვაჭისთან ქუდმოგლეჯილი
შეგარდებოდა ხოლმე და თმების გლეჯით აჰკივდებოდა:

— დევილუპეთ!.. გვაჯობეს!.. თავს უშველეთ!

ბესო ღიმილით შემოვიდოდა და დინჯად იტყოდა:

— ნუ სცხარობ, ქიპი! ყოლიფერი კარგად მიდის. ალბათ
გევიმარჯვებთ.

ჯალილა თანჯარას არა ჰშორდებოდა და ზოგჯერ კვაჭის
ეტყოდა:

— ზალიან ბოგრი ჯარი მიდის. ხველანი ისინიან, ალბათ თა-
დიშაჰის საქმე სულათ არის.

— ვაა, აღარ გათავდა?!—გული მისდიოდა სედრაკას: — მე კი
ჩემი დამემართა და! აფსუს ეხლა, ჩემო სიღნაღო!

მესამე დღეს ბესომ თავი ჩაჰლუნა და ნახევარი ქალაქი მოირ-
ბინა. მერე დაბრუნდა და კვაჭის მოახსენა:

— ყოლიფერი გათავდა. გევიმარჯვებთ.

კვაჭიმ ამხანაგებს ორი დღის ნასაზრი დაღაგებით უამბო და
თავისი ახლად მოქსოვილი ბადე გადუშალა. მერე წამოდგა და სიტყვა:

— აპა, აწი ნამდვილად დევიწყით. მომყევით!

წავიდა და თავით თეხებამდის იარაღში ჩამსხდარი ამხანაგებიც.
გაიყოლა. ჯალილა წინ მიდიოდა და უუზარმაზარსა და უცნაურ

დროშას მიიძღოლებდა. კვაჭის ამხანაგები მარდად და მტკიცედ მიაბიჯებდნენ და ჰკიოდნენ:

— მოქალაქენო, მოგვეყვით! შეასრულეთ თქვენი ვალი! გაუმარჯოს რევოლუციას! ძირს ტირანია და მონობა!

კვაჭიმ თავის რაზმში უცებ თვალი მოჰკრა აგენტს ბეკარევს, რომელმაც ხუთი დღის წინად კვაჭი დააპატიმრა. ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს და ისე გაულიმეს და გაუცინეს, როგორც საუკეთესო მეგობრებმა. კვაჭიმ მაშინვე შენიშნა, რომ ბეკარევი ყვირილით ყელს იხლეჩდა.

ერთი საათის შემდეგ კვაჭი კვაჭანტირაძის მეთაურობით თავრიდის სასახლეს ორი ათასი კაცი მიადგა. ქუჩაში მოგროვილ ბრბოს წინ დარაჯები გადაეღობნენ, მაგრამ კვაჭიმ და ამხანაგებმა ცილინდრიან დარაჯებს შეუტიეს, შეჭივლეს, ფეხები დაუთახანეს, იარაღი ააქლარუნეს, „რევოლუცია“ ახსენეს, ხალხის სახელიც მოიშველეს და ფახით, ზავით, რიხით და მუქარით თეთრ დარბაზში შეცვივდნენ.

— წამებულ ხალხისა და წმინდა რევოლუციის სახელით ავედი თავისუფლების საკურთხეველზე...—დაიწყო კვაჭიმ და ისეთი ცხარე სიტყვა სთქვა, რომ მთელ სასახლეს ცეცხლი მოუკიდა და ცრემლი დააღვრევინა. ბოლოს, ის სიტყვა ასე დაასრულა:—რევოლუციამ ამ დარბაზს შეათარა თავისი წმინდა თავი და ჩვენც აქ უნდა დავბინავდეთ. ჩვენ მას თავს ვერ დავანებებთ და იმის დაცვას ვერავის მივანდობთ. ამხანაგებო, მართალს ვამბობ თუ არა?—მიუბრუნდა კვაჭი თავისს პარტიას.

— მართალია! მართალია!—გრგვინვით დაუდასტურა ორმა ათასმა ყანყრატომ.

ერთი საათის შემდეგ ის ბრბო, როგორც მოგროვდა, ისე დაიშალა, ხოლო კვაჭიმ და ამხანაგობამ თავრიდის სასახლეში ხუთი ოთახი დაისაკუთრეს, ავეჯეულობით გააესეს და აქა-იქ თითოთი ნაჯღაბნი ასეთი განცხადებანი გააკრეს: „რევოლუციის დამცველთა და დამხმარეთა საზოგადოება. მიღება წევრთა და შემოწირულებათა“.

დიდი კაბინეტის კარებზე წააწერეს: „**გამგეობის თავმჯდომარე**“ მეორე ოთახში ბესო შიქიას მაგიდის თავზედაც გააკრეს: „მანდატებისა და ნებართვების განყოფილება“, ხოლო აქა-იქ ხელის გულის ოდენა წარწერებიც მისჯლანეს: „თავისუფალ სოციალისტების პარტიის მთავარი კომიტეტი“.

სედრაკ ჰვლაბრიანი სალაროს მიუჯდა, ჭიპი ჭიპუნტირაძემ საზვერაღი თანამდებობა იკისრა, ლადი ჩიქინჯილაძემ—მდივნობა,

გაბო ჩხუბიშვილმა—მომავალ საწყობების გამგებლობა, ხოლო თოფით, მაუზერით და ხანჯლით შეიარაღებული ჯაღილ ემინ ოლლი კვაჭიმ კაზინეტის შესავალში გაიჭიმა. ბეკარემა ჯერ პაწაწა საქმეც იკმარა: პარტიის მაგიდას მიუჯდა და წევრების ჩაწერა ითავა.

რამდენიმე დღის შემდეგ მუშაობა ისე გახურდა, რომ ამხანაგები ოფლში იწურებოდნენ, დღე და ღამეში თხუთმეტ საათს მუშაობდნენ და ძლივს ასწრებდნენ უცნაურ და ასნაირ მანდატებისა და ნებართვების წერას, შემოწირულებათა მიღებას და ფულის თვლას. ცხრა კლიტით დაკეტილი მინისტრების კარებიც კი კვაჭისთვის მუდმივ გაღებულია. დაუკითხავად შევა კვაჭი კვაჭანტირაძე დიდებული ოთახში, თამამად ჩამოჯდება, ფეხს ფეხზე გადაიგდებს და დაუდევრად, მაგრამ მტკიცედ და ფაზით მოჰყვება:

— რევოლუციის დამცველთა და დამხმარეთა საზოგადოება და თავისუფალ სოციალისტების პარტია, რომელსაც უკვე ოთხასამდის განყოფილება აქვთ და ორ მილიონამდის წევრი ჰყავთ, დღე და ღამე ფხიზლობენ და ხალხს დარაჯად უდგანან. მაგრამ ჩვენ გვაკლია ტანთსაცმელი, საკვები, იარაღი და... ფული. საზოგადოება დაქინებით გთხოვთ, მოქალაქე მინისტრო, რო-ო-ომმ...

და სწორედ ამ დროს მოხსენებას წინ დაუდებს, თანაც ისეთის რიხით იტყვის „რომ“-ს და ისე გადაჰხედავს მინისტრს ან დიდებულს, რომ ის ხელისუფალი ქადალდს წუკითხავად უმაღლე წააწერს: „მიეცეს.“

კვაჭის და ამხანაგობასაც დღითი-დღე მიეცის და მიემატებოდის. საზოგადოება და პარტია მალე გაფართოვდნენ, გაიზარდნენ და გაიბერნენ. წევრთა რიცხვი „ხუთ მილიონამდე ავიდა,“ გამგეობის კანცელარიაში სამოცი მოსამსახურე მუშაობდა, ხოლო საწყობებში—ორასამდის. სალაროსთან ფულის შემტანთა კუდი ოთხჯერ იყო შემოხვეული, ხოლო მანდატების განყოფილების კარებთან ზოგჯერ ასი კაციც მოსჩანდა.

კვაჭის პარტიამ თანდათან ისე გაშალა ფრთები, რომ მისი მარცხენა ფრთა მალე არხანგელსკის მისწვდა, ხოლო მარჯვენა—ტფილისის მიეზღინა, მისი ნისკარტი ვისლას სწვდებოდა, ბოლო კი ვლადივოსტოკში ჰქონდა. ქვეყნის ყოველ კუთხიდან შემოწირულებათა ნაკადულები დაიძრნენ, რომელნიც დიდ მდინარეებად შეერთდნენ, ხოლო იმ მდინარეებმა პეტერბურგში მოიყარეს თავი და ისეთ ღვართქათონ ნაკადად დაეტაკნენ კვაჭის სალაროსა და ჯიბეს, რომ კვაჭიც და ამხანაგობაც იმ ზღვაში კინალამ დაიხჩენენ.

აგენტმა ბეკარევმა მეორე საქმეც იკისრა: ისევ თავის ადრინდელ ხელობას გაჰყვა და ჭიპი ჭიპუნტირაძეს თანაშემწედ დაუდგა.

— ყოლიფერს ნუ ანდობ, მარა ნურც ძაან მოერიდები. შესანიშნავი ჯაშუშია. თუ საქირო გახტა, კობტა პროვოკაციასაც გააიმაჰსნებს. მეიხმარე, გამოსადეგი კაცია, — უთხრა კვაჭიმ ჭიპის, როცა ბეკარევი გადასცა.

ქანდარში პავლოვი სწორედ იმ საკანში ჩ მჯდარიყო, სადაც კვაჭიმ საზარელი და დაუვიწყარი ლამე გაატარა.

ერთხელ კვაჭიმ რებეკა და იდელსონი გაიხსენა და ბეკარევს მათი ბედი გამოჰკითხა.

— ისევ სხედან. — მიუგო ბეკარევმა: — სხედან და თქვენგან წყალობას ელიან.

— ჩემგან? მე იმ ჰარამზადებმა გამცეს და ისევ მე უნდა დავეხმარო?

— არა, ეგრე არ არის. — გაიღიმა ბეკარევმა: — აჭამდის უნდა მეთქვა, მაგრამ დრო ვერ ვიხელთე. თქვენ სხვამ გაგცათ. გამოიცანით.

— გინცმა?.. კნულმანმა?.. ხაინშტეინმა?.. მაშ ვინ, ვინ გამცა?

— ან გინცმა, ან სხვებმა თქვენი საქმისა რა იცოდნენ? მოგახსენებთ. აქ ერთი ბანკირია, გვარად... განუსი. თქვენი ამხანაგია, რომელიც თურქესტანის კონცესიით გაამდიდრეთ.

— მერე? მერე?

— ოდესღაც იმის ცოლთან, რომელიც თქვენი... ისა... რა ჰქვია...

— საყვარელი ჰქვია, საყვარელი! მერე?

— დიად... თქვენ თურმე ცოტაოდენი ფული ისესხეთ იმისგან და...

— და არ გადავიხადე. მერე იმ ბებერმა რა იცოდა, საიდან გაიგო?

— ჰმ! ის ბებერი გერმანელთა აგენტად ითვლებოდა პეტერბურგში, და იმავე დროს ჩვენი აგენტიც იყო. აქედან სტოკჰოლმში ხშირად დადიოდა და ჩვენ მტრებს ჩვენი დავალებით ყალბ ცნობებს აძლევდა, იქიდან კი ნამდვილი ცნობები მოჰქონდა.

— ვითომ?

— რა თქმა უნდა, ნამდვილად, მგონი, პირუკულმა ხდებოდა.

— აჰა. მესმის, ეხლა კი მესმის. ბებერო განუს, ვაი შენი ბრალი, თუ ხელში ჩამივარდი! კეთილი... მაღლობელი... ისაკა და რებეკა?

— ისინიც განუსმა დააბეზლა. რებეკას და ისაკას თქვენი სახელი ჩვენ ვათქმევინეთ. ნუ გაუწყრებით. რკინაც რომ ყოფილიყო, პავლოვი მაინც გასტეხდა.

— კეთილი... მოვიფიქრებ. მაღლობელი...

იმავე დღეებში კვაჭის კაბინეტში ბებერი მეღა გინცი შემოძვრა და დაიკნავლა:

— ვინც ძველი ჩხუბი გაიხსენოს, ორივე თვალი დაეთხაროს. თავადო, შევრიგდეთ!

— შევრიგდეთ, — ღიმილით მიეგება და დაეთანხმა კვაჭი: — დაბრძანდით, ჩემო ძველო მეგობარო, და მიახლოდით, რად გარჯილობართ? თქვენ ხომ უსაქმოდ არ გამიხსენებდით?

— რა თქმა უნდა! საწყალი გინცი მხოლოდ საქმისთვის დარბის. შენც გეცოდინება, რომ შენ ეხლა ძალიან დიდი კაცი ხარ (გინცმა სწორედ იმ დღეს შეაპარა კვაჭის „შენ“ „თქვენ“-ის მაგივრად).

— ვითომ? მართლა?

— ვითომ არ იცის! უფრო დიდი ხარ, ვიდრე წინათ იყავი, იყოს წყეული ყოველივე უწინდელი და ძველი! შენთან ერთი საქმე მაქვს. თუმცა, დაიცა, ჯერ გაჩვენო.

და კვაჭის წინ გადუშალა კვირეული დასურათებული ჟურნალი.

მთელ პირველ გვერდზე დახატული იყო კვაჭის სურათი ასეთის წარწერით: „რევოლუციის ერთგული მცველი და დაუძინებელი გუშაგი ნ. ა. კვაჭანტირაძე“. იქვე ორ თაბახზე გაკიმული იყო მოხერხებულ კნულმანის დაწერილი კვაჭის ბიოგრაფია. კვაჭიმ თვალი გადაავლო იმ წერილს და გაიღიმა. ჯერ ერთი, იმ წერილში არც კვაჭის თავადობა იყო მოხსენებული, არც ფლიგელ-ადიუტანტობა, არც გრიგოლ რასპუტინი და არც ერთი ისეთი საქმე, რომელიც დღეს კვაჭის ავნებდა. მეორე: ხაზგასმით იყო გამოკვეთილი კვაჭის რევოლუციური წარსული, რისთვისაც კვაჭი უცხოეთში გაიქცა. მესამე: კვაჭი რომ უცხოეთიდან დაბრუნდა, კვლავ საიდუმლო მუშაობას შეუდგა, სოციალისტური პარტია დააარსა და საქმე იქამდის მივიდა, რომ კვაჭის ჩამოხჩობა გადაუწყვიტეს, მაგრამ „კავკასიის ლომმა“ პეტრე-პავლეს ზღუდენი გამოარღვია, შეიღი მოჰკლა, ათი დასჭრა და თავისს საყვარელ საქმეს — რევოლუციას დროზედ მიეშველა.

— ჰეჰიანი კაცის დაწერილია ეს წერილი, — სთქვა კვაჭიმ: — ვისია ეს ჟურნალი?

— ჟურნალი ჩემია, მაგრამ ამიერიდან ჩვენი უნდა გახდეს. შენ შენი პარტიის და საზოგადოების სახელი მომეცი, მე კი...

— შენ კი (კვაჭიც „შენ“-ზე გადავიდა) მოგების ნახევარს მომცემ, არა?

— მიმიხვდი. გათავებულია?

— გათავებულია.

— კეთილი. ამიერიდან ჟურნალს წავაწერ: „ორგანო თავისუფალ სოციალისტურ პარტიისა და რევოლუციის დამცველთა საზოგადოებისა“.

ხელშეკრულება დასდეს და ჟურნალს განცხადებანი, ტანი, შინაარსი და ტირაჟი მოუმატეს.

დღე არ გავიდოდა, რომ კვაჭთან ნამინისტრალნი და ნადიდებულარნი არ შესულიყვნენ, წელში ორად არ მოღუნულიყვნენ, შეწირულება არ გადაეხადნათ და კვაჭისთვის მფარველობა და დახმარება არ ეთხოვნათ. კვაჭიმ ის დრო გაიხსენა, როცა რასპუტინის იერუსალემს წასვლის შემდეგ იგი ენა-გადმოგდებული დადიოდა და ამ დიდებულებს მფარველობას სთხოვდა, მაგრამ მაშინ ზოგთ კვაჭისთვის აღარ სცალოდათ, ზოგნი ვითომ სახლში არ იყვნენ, ზოგნი კი კვაჭის ვითომ აღარც კი სცნობდნენ. გაიხსენა კვაჭიმ და ის დიდებულნი სხვებთან შედარებით ისე დაჰბეგრა და დასტვირთვა „რევოლუციის სასარგებლოდ“, რომ ზოგნი კინალამ წელში გასწყდნენ და გაკოტრდნენ.

განუსთან კი ნამდილი ანგარიშის გასწორება სხვა დროისთვის გ დასდო.

სილიბისტრო, პუბი, ხუხუ და ნოტიო პეტერბურგს ისე შესჩვეოდნენ, როგორც უწინ სამტრედიას და ქუთაისს იყვნენ შეჩვეულნი. ოთხივენი ევროპიულად იყვნენ გამოწყობილნი და უწინდელზე უარესად იბერებოდნენ, იბლინძებოდნენ და ასე ამაყობდნენ და ბაქიობდნენ:

— გეიბერა ჩემი კვაჭიკო, მეტის მეტად გეიბერა, — ამბობდა სილიბისტრო: — მეშინია, ქე არ გასკტეს კაქალი კაცი, თვარა სხვაფრივ აფერი უშავს.

— აჰ! არ იცნობ შენ კვაჭიკოს! — ამშვიდებდა სილიბისტროს ნოტიო.

— ვენაცვალე ჩემს კვაჭიკოს! — კვლავ იტყოდა უკვე ორმოცდაათი წლის პუბი, რომელსაც კვლავ პუბიკოს ეძახდნენ: — მაგის დამღუპავი კაცი ჯერეთ არ დაბადებულა, და მერე კი რა იქნება, აი ღმერთმა იცის.

— ვენაცვალე ღმერთის მადლსა, — დაამთავრებდა ხუხუ: — იგია კვაჭის და ჩვენი მფარველი, თვარა აქამდის ათჯერ დევნილუბოდით.

ერთ საღამოს ბესომ უთხრა კვაჭის:

— ვინცხას შენი ნახვა უნდოდა. სთქვა: ამელამ რასპუტინის გვამი უნდა დაეწვათო და მევიდესო.

— ჰო, მეც გევიგე, რომე იმის საფლავთან სალოცავად დადიან ვინცხა ხულიგნები და უვიცნი. უნდა დაეწვათ მართლა, თვარა მეიტაცებენ კუბოს, დოუწყებენ თრევას მთელ რუსეთში და წმინდანად გამოაცხადებენ.

შუალამეს გადასცდა, რომ კვაჭი და ჯალილა ავტოთი მივიდნენ ტყის ნაპირას, სადაც ფიჩხი და შეშა დაეგროვებინათ. მალე კუბოც მოიტანეს და დიდის გაჭირვებით შეშის თავზე შესდეს. მერე შეშას და კუბოს ერთი დიდი ბიდონი ნავთი გადაასხეს და ცეცხლი მოუკიდეს. ალმა უშალ ათასი ენით დაუწყო ლოკვა შეშას და კუბოს. ცეცხლმა მალე კუბოს გაატანა. ირგვლივ შეხრაკულ და დამპალ ლეშის სუნი დატრიალდა. ყველამ ცეცხლს იმ მხრიდან მოუარეს, საიდანაც ღამის ნიაფი უბერავდა, და რუსეთის წარსულსა და მომავალზე ბაასი გააბეს.

ცეცხლი თანდათან აგიზგიზდა, აისვეტა და ტყე, პატარა მინდორი და ოციოდე კაცი სისხლის ფერით შეჰლება. აღმოსავლეთს მტრედის ფერმა გადაჰკრა.

კვაჭი განზე იდგა, ალში გახვეულ კუბოს თვალს ადევნებდა და თავისს წარსულსა და მომავალზე ჰფიქრობდა. ბურანში წასულ კვაჭის იმ ჟამს ეგონა, რომ რასპუტინის გვამთან ერთად იმ ცეცხლში მისი ჭრელი წარსულიც იწვოდა, ხოლო იმავ დროს ახალი კვაჭი კვაჭანტირაძე იბადებოდა — რევოლუციის ქარცეცხლში განწმენდილი, ხალხის ხელით მონათლული, მისთვის თავდადებული, ერთგული და პატიოსანი.

ცეცხლი უკვე ჩამქრალიყო. ნალვერდალს წყალი დაასხეს, ნაცარი და ნახშირი ტომარაში ჩაჰყარეს, იქაურობა ხელის გულივით მოასუფთავეს, ნახშირი, ნაცარი და წმინდა გრიგოლის ფერფლი ნევაში ჩაჰყარეს და ქალაქში დაბრუნდნენ.

— ბესო! — უთხრა უძილო კვაჭიმ თავისს ერთგულ ამხანაგს: — ემარა უკადრისი ცხოვრება! მომბეზრდა. დღევანდელ დღიდან აღარ მომავგონო აფერი იმისთანა, რომე ჩირქი მომეცხოს. აწი ყოლიფერი ხალხისაა და ჩვენც უნდა ხალხს პატიოსნად ვენსახუროთ. აი ამბავი დანარჩენ ამხანაგებსაც გადაეცი.

— კაი, — მოუჭრა ბესომ, გულში კი სთქვა: — ნეტა რომელმა ბუზმა უჭინა კვაჭის? ვისიმე ქადაგება თუ მისმინა და დოუჯერა, თვარა... აჰ, ვიცი, რომე ხვალამდის ძლივს გასძლებს, მერე კი დე-ივიწყებს. ვნახოთ... ვნახოთ, რაც გამოვა ვინცხა ბერის დარიგებიდან.

აქა ამბავი პირველ ბრძანებისა, ივლისისა და ახალი ხიდის აშენებისა.

პაწაწინა კაცუნები უკვე მორღვეულ უუზარმაზარ შენობას გარს დასტრიალებდნენ, ჰფუსფუსებდნენ, ხელებით დადიოდნენ, ფეხებით აზროვნებდნენ და დასანგრევად წამოწეულ ყაზბეგის მთას ხელის თითებით ამაგრებდნენ. მაგრამ ყაზბეგს არც სწორედ დგომა ჰსურდა და არც მარჯვნივ გადახრა. მას მარცხენა ფერდი ეფხანებოდა და ქინიან ბავშვივით მხოლოდ მარცხენა თეძოზე სცილილობდა გაგორებას. უჯიათი ბავშვი — ისტორია — თითქოს ვერც კი ჰხედავდა კაცუნების ზღვას, ცამდის აღმართულს მათი ლეშების მთებს და სისხლის უძირო ღვართქაფს; ის ვერც კი ჰგრძნობდა თავის ფერდებში მიბჯენილ თითებს და მას არც კი ესმოდა ხალხთა ყრამული, კვნესა, გოდება, შიში, იმედი, ქინი და სიხარული. იგი ბრმად და ყრუდ მიაბიჯებდა კუპრის ფერ სივრცეში და არავინ იცოდა იღუმალის გზები მისი ნებისყოფისა და მსვლელობისა.

კვაჭი იღუმალის ალლოთი ჰგრძნობდა და ჰხედავდა, რომ ბრმა ხელისუფლება და უჯიათი ისტორია სხვა და სხვა გზით მიდიოდნენ, რომ ისინი ერთმანეთს ებრძოდნენ და რომ ეს უგუჟური ბრძოლა გაგიჟებულ კაცუნების გასრესვით უნდა გათავებულიყო.

ჰგრძნობდა კვაჭი ამ ბრძოლის ყოვლად გარღუეალსა და უძლეველ დასასრულს და დრო-გამოშვებით ასე მოუთხრობდა თავისს შევირდებს:

— ამხანაგებო! ვინც გიყს დაებლაუჭება, თვითონაც გაგიჟდება; ვინც ლეშს აეკიდება, თვითონაც გაღუშდება; ვინც წყალ-წაღებულს დაეჭიდება, თვითონაც დეილუპება. მამშელი კერენსკი რამდენიმე თვეს კიდევ იფართხალებს და იწივლებს, მერე კი ისტორიის ორმოში ჩავარდება. დღევანდელი ხელისუფლება განწირულია. მას დოუჟინია, კავკასიონის ქედი ცხვირით უნდა გავხვრიტო. ქედს ვერ გახვრეტენ, ცხვირს კი მეიტხენ. ჩვენ ასეთ გიჟებს ვერ გავყვებით. მარა მამშლების სიკვდილი არც ისეთ ახლოა, რომე მას

დღესვე თავი დაეანებოთ და ახალს მივეკედლოთ. როცა დრო მოვა, ახალ დარიგებას მოგცემთ. ეს კი იცოდეთ, რომე რუსეთი ტყუპით იყო ორსული. თებერვლის ვაჟი უდღეური გამოდგა, დღეს თუ ხვალ იგი ფეხებს გაფშოკავს, ხოლო მისი დედა მეორე შვილს შობავს. ჩვენ უნდა პაწაწა ძაფი გავაბათ მეორე შვილთან, რომელიც აწი დედის მუცელში ისთე ფართხალობს, რომე ლამის მუცელი გამოანგრიოს და ნაადრევად გამოვარდეს. აი საქმე მე მომანდვით. თავისს დროზე ის ძაფი ხიდად გადიქცევა, რომელიც სისხლის, ცრემლისა და ცეცხლის ნიაღვარზე მეორე ნაპირას გაგვიყვანს.

— იარე და გაგვიძეხი! — შესძახეს შეგირდებმა: — საცა ბელადი, იქაც ჩვენ.

იმ ხანებში კვაჭიმ ერთ მინისტრს მეათეჯერ მოსთხოვა რევოლუციის დამცველ ჯარისთვის ათი ათასი წყვილი ტანისამოსი, სურსათი და ოცი მილიონი მანეთი. მინისტრი გუნებაზე არ იყო, ამიტომ ნათხოვნი ორჯერ შეამცირა.

ეს კიდევ არაფერი, კვაჭი ამას ადვილად მოინელებდა და დანაკლისს ორიოდ კვირაში ორჯერ ან სამჯერ შეივსებდა, მაგრამ როგორ უნდა მოეთმინა და აეტანა კვაჭი კვაჭანტორაძეს ერთი სხვა მარცხი და შერცხვენა: — რევოლუციის დასაწყისიდან კვაჭის ხელისუფლების გაუძღისი ხურუში აუვარდა. ბატონობისა და ბრძანებლობისთვის აქავებული გული ვერ მოიფხანა და ვერ დაიმშვიდა. ბევრი უტრიალა უმაღლეს ხელისუფლებას და ჯერ რომელიმე მინისტრის ამხანაგის სკამზე დაჯდომა სცადა, მერე რომელიმე სამეურნეო დეპარტამენტის დირექტორობა ითხოვა, მაგრამ საქმე ვერ გაიჩარხა. ბოლოს, კვაჭი ისე დახურდავდა, რომ პროვინციაში გადასახლებადაც დაათანხმებდა თავისსავე თავს, ოღონდ იმ პირობით, რომ ის დაენიშნათ ან ფინლანდიის, ან თურქესტანის, ან საქართველოს გენერალ-გუბერნატორად. კვაჭიმ მთავრობას პროექტიც კი წარუდგინა — ვინ იცის, ვისი დაწერილი! — იმის შესახებ, რომ რუსეთის განაპირა პროვინციებს ავტონომია მიეცესო, ხოლო ასეთი აბრუნდი ბესო შიქიას ასე განუმარტა:

— ეს ტაქტიკის საკითხია, ჩემო ბესო. ორმოცდაათი მილიონი კაცი ჩვენ მოგვემხრობა. ამ გზით ჩვენ დროებითს მთავრობას დავასუსტებთ და ჩამოვადგებთ, მერე კი... მერე ტაქტიკა ისევ შეიცვლება.

იმ დღეს, როცა მინისტრმა ნათხოვნი საქონელი და ფული შეამცირა, კვაჭიმ ისიც გაიგო, რომ მისი გენერალ-გუბერნატორობაც ჩაიფუშა.

— კაი!—დაემუქრა მთავრობას ნაწყენი კვაჭი და გულში ერთ წვეთ შხამს ერთი ხელადა კიდევ დააყოლა. იმავე დღეს კვაჭიმ მეათეჯერ გადასცა გინცს მინისტრისგან მიღებული საქონელი და აღებული მილიონებით კვლავ თვალ-მარგალიტი იყიდა, ხოლო სალამოზე კრებაზე წავიდა და გულში ასე იძახდა:—წაბარბაცებულს უჯიკავე, უფრო მალე წაიქცევა!.. წაქცეულს თავი გაუქცლიტე, მადლია!.. განწირული დაახჩე, ხალხს სიკეთეს მოუტან!

კრებაზე კვაჭიმ სიტყვა მოითხოვა და ჯარისადმი მიმართული პირველი ბრძანება წაიკითხა. ისედაც აღუღებული კრება უარესად აჩუხჩუხდა და აფეთქდა. კვაჭის ბრძანება მოითხოვდა, რომ ჯარისკაცებს წინანდელივით პატივი აღარ ეცათ აფიცრებისთვის და დაეარსებინათ თავიანთი კომიტეტები. კვაჭიმ და იმისმა მიმდევრებმა კარგად იცოდნენ, ვისაც უმიზნებდნენ, და ისიც ესმოდათ, თუ ჯარის საძირკველის გამოთხრას რა უნდა მოჰყოლოდა. ასტყდა აუწერელი აურ-ზაური, აყალ-მაყალი და ჩოჩქოლი. სამი დღე და ღამე მუშათა დეპუტატების კრებაზე ათასი კაცი ყელის ძარღვებს იწყვეტდნენ, გაათორებულნი იბრძოდნენ, აღარ იძინებდნენ, არც არაფერს სჭამდნენ და ოფლის აბანოში ბანაობდნენ. გამარჯვებას ნაჩევნმა კვაჭიმ, ბოლოს, იქაც გაიმარჯვა და მეორე დღეს მისმა ბრძანებამ მთელს რუსეთს დაშლისა და რღვევის ელვასავით დაუარა.

— მიიღონ ეს საწამლაფი,—უთხრა კვაჭიმ თავისს მეგობრებს:—და უცადონ იმის შედეგს. ეს ერთი და სხვა ათასი. ისეთი შხამი შევეუშხაპუნე წყალ-წალბულ რეჟიმს, რომე მისი ჯარი ხვალვე დამბლად დაეცემა. აწი ნულარ მომცემენ ფულს რევოლუციის დასაცავად და ნულარც საწყალ ფინებს, ქართველებს, უკრაინელებს და თათრებს გაანთავისუფლებენ!

იმ დღიდან კვაჭი მარცხენა ბანაკის თვალში ერთის ადლით გაიხარდა, ხოლო ხელისუფლება მისი ძლევა-მოსილების წინაშე შიშით მოიდრიკა და მოიღუნა.

ამასობაში ივლისიც მოახლოვდა, დაუბადებელი გიჟმაყი ბავშვი დედის მუცელში ველარ ითმენდა, გიჟურად ჰბორგავდა, ფართხალობდა და გამოვარდნას ჰლამობდა. ჰაერი გრიგალის სუნით გაიჟლინთა, ცა ტყვიის ღრუბლებით გაიჭედა და დღეს თუ ხვალ გასკდომას და ქვეყნის წარღვნას აპირებდა. მთელ რუსეთში დაბნეულა. აქა-იქ საზარლად ჰქუხდა და დაგრაგნილი ელვა ხან გამომშვებით ცას და დედამიწას სასიკვდილო ისრებით ჰსერავდა.

ერთ საღამოს კვაჭის მფარველმა მინისტრმა კვაჭი დაიბარა და მთრთოლვარე ხმით მიჰმართა:

— რევოლუციას მარცხენა მხრიდან უუდიდესი ხიფათი მოელის. ზეგ ბოლშევიკები იარაღით გამოვლენ. დადგა ჟამი, ოდეს რევოლუციის დამცველმა საზოგადოებამ ქვეყნის წინაშე თვისი წმინდა ვალი უნდა მოიხადოს და მასზე დახარჯული უთვალავი ფული და ქონება უნდა გაამართლოს. ზეგ დილით თქვენი ჯარი ორი მხრით უნდა წამოვიდეს ზამთრის სასახლისკენ.

კვაჭიმ მარჯვენა ყურით მოისმინა მინისტრის მოწოდება და დარიგება, იგი მაშინვე მარცხენა ყურით გამოუშვა და წამოვიდა. იმავე საღამოს მან თვისი სინკლიტი შეაგროვა და უთხრა:

— ზეგ ბოლშევიკები ნაადრევად აპირებენ გამოსვლას. ბევრი ვურჩიე, ოქტომბრამდის გადასდეთ თქვა. ვუთხარი, რომე ბოვში დედის მუცელში ცხრა თვე უნდა იჯდეს თქვა, რომ თებერვალს ჩასახული მეორე რევოლუცია ოქტომბრამდის უნდა მწიფდებოდეს თქვა. მარა არ დემიჯერეს. იქინე, სათავეში ისეთები ჯილარიან, რომე თავისს გარდა სხვას არვის უჯერიან. თუ ზეგ დამარცხდნენ, მე ნულარათერს დამაბრალებენ. მე ჩემი ვსთქვი და გავათავე, აწი თვითონ ინანონ. ეს კილო აფერია, ჩვენი საქმეც ოდნავ გეიხლართა. ამას წინეთ მთავრობას მოვახსენე, რომე რევოლუციის დამცველ საზოგადოებას აქინე ოცი ათასი კაცი ჰყავს თქვა. დღეს დამავალა მთავრობამ, რომე ზეგ ოცი ათასი კაცი გევიყვანო ქუჩაში.

კვაჭიმ ამხანაგობას გადაჰხედა. ყველანი დაბურულნი იყვნენ და ჩაფიქრებულნი ისხდნენ.

— ნუ მეიწყინეთ, ამხანაგებო! ყური მიგდეთ და შეასრულეთ ყოლიფერი, რასაც გიბრძანებთ. დანარჩენი მე ვიცი.

კვაჭიმ ყველას დაწვრილებით უამბო თვისი საქმე, ყველას დაურიგა მანდატები, ფული და სამუშაოდ გაისტუმრა.

დანიშნულ დღეს პეტერბურგში ისე ჩამობნელდა და ისე შეიხუთა ჰაერი, რომ მტერ-მოყვარენი ერთმანეთს ველარ არჩევდნენ. ხალხი აზღვავდა და აიშალა. ორი მოპირდაპირე ტალღა ერთმანეთს დაეტაკა.

— ომი ბოლომდის! წესი და კანონი! დამფუძნებელი კრება და დემოკრატია!—გაჰკიოდნენ ერთნი.

— მიწა, პური და ზავი! ხელისუფლება მთლად სოვეტებს! ძირს ღალატი, სპეკულაცია და საიდუმლო დიპლომატია! რევოლუცია საფრთხეშია!—ჰყვიროდნენ მეორენი.

ქუჩებში რომ ელავდა და ჰქუხდა, ამდროს კვაჭი და მისი მეგობრები მყუდრო თავშესაფარში ისხდნენ და ლუწუ-კენტით მკითხაობდნენ, ქალბატონი კერენსკი გაიმარჯვებს თუ ბოლშევიკებიო.

ჭიპი ჭიპუნტირაძე კვლავ ჭუდმოგლეჯილი დარბოდა და გულწასული გაჰქოილა:

— დევილუპეთ!.. თავს უშველეთ!.. ჩქარა, მარცხნივ გედხარეთ!.. არა, შევცდი, მარჯვნივ გადმოიწიეთ, მარჯვნივ!

— ნუ სცხარობ, ჭიპი!—ამშვიდებდა აფორიაქებულ ჭიპუნტირაძეს კვაჭი:—ვინც უნდა გეიმარჯვოს, ჩვენ მაინც არ დევილუპებით. ერთი ფეხი მარჯვენა ბანაკში მიდგა, მეორე—მარცხენაში. თუ კერენკამ გეიმარჯვა, მაშინათვე მარცხენა ფეხსაც მარჯვნივ გადმოვდგავ, თუ წითლებმა გეიმარჯვეს, მარჯვენა ფეხსაც მაშინათვე მარცხნივ გადავდგავ და მეც გავეწითლდები. ამას ბევრი დრო და ფიქრი არ უნდა. ხუთ წუთში პირსახიდან თეთრ საღებავს ჩამოვირეცხავთ და წითელს წავისვამთ, მორჩა და გათავდა!

სალამოზე ბესო შიქია შემოვიდა და არხეინად განუცხადა:

— კერენკამ გეიმარჯვა.

— ხომ ესთქევი, წითლებმა ოქტომბრამდის უნდა მეიცადონ თქვა. ბოლშევიკებმა არ დამიჯერეს, აწი მე ნულარაფერს დამაბრალებენ.—სთქვა კვაჭიმ და წამოდგა.—აჰა, ამხანაგებო! თქვენ თქვენი საქმე და ალაგი გაქვთ დანიშნული. აჰა, წადით და დანიშნულ ალაგზე მიეყარეთ თავი.

ამხანაგები სამ ჯგუფად გაიყვნენ და სამი მხრიდან ზამთრის სასახლისკენ დაიძვრნენ.

— მოქალაქენო!—ჰყვიროდნენ თითო ჯგუფში და ტროტუარებიდან ხალხს შუა ჭუჩისკენ ერეკებოდნენ:—მოქალაქენო! მხარი დაუჭირეთ დროებითს მთავრობას! შემოგვიერთდით! წამოდით! მოიხადეთ ქვენი ვალი!

ხალხიც გამარჯვებულთა ჯგუფებს უერთდებოდა და საერთო მდინარეს მისდევდა. თითო ჯგუფში ოცს კაცს ოცი მიემატა, ორმოცს ორმოცი, სამასს სამასი, ათასს ათასი და ხუთი ათასს ხუთი ათასი. ნაკადი ნაკადს შეუერთდა, მდინარე მდინარეს, ხოლო სასახლის გარშემო ყველამ თავი მოიყარეს და ზღვად გადაიქცნენ, ზღვის შუა გულში კუნძულივით აღმართულიყვნენ კვაჭი კვაჭანტირაძე და მისი საზოგადოების თეთრ-წითელი დროშა, ხოლო იმ კუნძულიდან საზოგადოების ბელადის ხმა ასე ჰკრავინავდა:

— მოქალაქენო! ამიერიდან თქვენ გულმშვიდად დაიძინებთ. თქვენს ძილს ერთგულად სდარაჯობს რევოლუციის¹ დამცველთა საზოგადოება და თავისუფალი სოციალისტური პარტია, რომელმაც დღეს წითელ ეშმაკებისგან დაგახსნათ და საშინელი ხიფათი საკუთარ ზურგზე

გადიტანა. მოქალაქენო! ჩვენი საზოგადოება და პარტია კვლავაც მზად არიან თვისი სისხლი დაანთხიონ რევოლუციის სამსხვერპლოზე, მაგრამ ამავე დროს ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ თქვენც მზრუნველობას გაგვიწევთ და ოდნავ მაინც დაგვეხმარებით. მოქალაქენო!—დაამთავრა თვისი მქუხარე და ცეცხლიანი სიტყვა კვაჭიმ:—ჩვენ წინდაწინვე გიხდით უუდიდეს მადლობას შემოწირულებისათვის, რომელსაც ყოველ დღე მივიღებთ თავრიდის სასახლეში.

კვაჭი შევირდებმა ხელით აიტაცეს და „ურას“ ყვირილით ის უბანი დააყრუეს. ათი წუთის შემდეგ ქუდ-მოგლეჯილი ბელადი სასახლეში ავარდა, მინისტრების კაბინეტში შევარდა და დაიძახა:

— მომილოცავს გამარჯვება! ურა-ა-ა!

დიდებულნი ყიჟინით და ბავშვურ სიხარულით დაუხვდნენ თავმჯდომარემ კვაჭის საზეიმო სიტყვა უთხრა და რევოლუციის მხსნელი უწოდა, ხოლო დანარჩენთა მადლობას, ქრიაშულსა და ხელის ჩამორთმევას დასასრული არ ჰქონდა.

— თავადო, მოეხმარეთ მთავრობას აქტიურად და სამსახურში შემოდით!—უთხრა კვაჭის ერთმა მინისტრმა.

— მეძნელება, ძალიან მეძნელება, მაგრამ... თუ სამშობლო მოითხოვს...

— რომელ დარგში უფრო გეხერხებათ მუშაობა?

— ან საკრედიტო დეპარტამენტში, ან კიდევ კავკასიაში.

— კეთილი. რაკი თქვენი თანხმობა მაქვს, დანარჩენ მინისტრებსაც მოველაპარაკები და პასუხს შეგატყობინებთ. ყოველ შემთხვევაში, მთავრობა უზად დააფასებს თქვენს დღევანდელ გმირობას.

რამდენიმე დღის შემდეგ კვაჭის დაუფიწყარი ღვაწლი და მადლი ასე დააფასეს: მთავრობის დადგენილებით მას მადლობა გამოუცხადეს და... მეტი არაფერი. კვაჭი უმაღ იმ მინისტრს შეუვარდა კაბინეტში:

— მეტი არაფერი?

— არაფერი.

— მაშ მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! ეხლა თქვენ გამარჯვებული კილოთი მელაპარაკებით, მაგრამ სამი თვის შემდეგ მე ოქტომბრის ენით მოგივებთ პასუხს.

— რა სთქვით?

— რაცა ვსთქვი, ამას მხოლოდ ოქტომბერში გაიგებთ. მშვიდობით!

მეორე დღეს ინფორმაციის გამგემ ჰიპი ჰიპუნტირაძემ შეატყობინა კვაჭის:

— დევილუბეთ!.. გევიქცეთ! ზეგ რევიზორები მოვლენ ჩვენთან.

— დამიძახე გაბოს! — უპასუხა კვაჭიმ ჭიბის.

კვაჭიმ გაბოს და შიქიას ყურში მხოლოდ ორიოდ სიტყვა წას-
ჩურჩულა.

იმავე დღეს ოცი საბარგო ავტო საზოგადოების საწყობებიდან
სალამომდის სადღაც ეზიდებოდნენ სურსათს და საქონელს, ხოლო
იმავე ღამეს მოულოდნელი დიდი უბედურება მოხდა: გაუგებარ მი-
ზეზის გამო საწყობებს ეცეხლი მოედო, რომელიც მხოლოდ მაშინ
ჩანელდა, როდესაც უკანასკნელი ნაფოტიც კი დაიწვა. რევიზო-
რებმა იქაურობა დაათვალიერეს, დაჰსუნეს, გაზომეს და ცხვირ-ჩა
მოშვებულნი დაბრუნდნენ.

იმავე ღამეს დამწუხრებულ ამხანაგობას მისი ბელადი ასე ამ-
შვიდებდა და ანუგეშებდა:

— ნუ შედრკება თქვენი გული, ამხანაგებო! ოქტომბერი მო-
დის. თქვენს ერთგულებას მომავალნი უფრო დააფასებენ, ვიდრე
მიმავალნი. წითლებს მოაქვთ ძმობა, თანასწორობა და სამართალი,
ამათ კი საფლავშიც თან მიაქვთ უმადურება, შავი გული და შავი
ქვა. ეხლა კი შეუდექით საქმეს, სანამ არ დაგვიანებულა.

მეორე დღეს დილიდანვე სედრაკას და ბესოს წყალობით მო-
მართული უუდიდესი მანქანა ამუშავდა. ორი ათასი ლამაზი ქალი,
ამდენივე ვაჟი, ამდენივე ყულაბი და ორი ათასი ფურგონი დედა-
ქალაქს მოედო. ბესო მაინც შესცდა: მისგან დაქირავებულმა სამმა
უუდიდესმა საწყობმა ერთ დღეში მოგროვილი შემოწირულება ვერ
დაიტია, ხოლო თულის თვლას ამხანაგობის ხუთი მოსამსახურე ნა-
ანგარიშევი სამი დღის მაგივრად ერთ კვირას მოუხდნენ!

იმავე ხანებში კვაჭი სმოლნის ინსტიტუტს შორიდან მიუახლოვ-
და. იქ წითლების მთავარი შტაბი იყო დაბანაკებული. დიდხანს უვ-
ლიდა გარსშემო, დიდხანს აგროვებდა ამბებს, იქაურობას ჰსუნავ-
და და ათვალიერებდა. მერე თავი დაჰლუნა და მებრძოლ ყოჩივით
დაეტაკა შესავალ კარებს

— კუდი პრიოშ?! — შეაჩერა ბანჯღელვლიანმა მეზღვაურმა.

— რაო?! — ფახით გაიკვირვა კვაჭიმ: — ძმა და მტერი ველარ
გაგირჩევია? მე გაჩვენებ შენ, რომ...

სწორედ ამ დროს კვაჭის ერთი ნაცნობი წითელი გამოჩნდა —
ივან ივანიჩი ივანოვი, — გულით და კანით ალის ფერი, ბრუტიანი,
მორიდებული და გულმავიწყი.

— რა ამბავია? შემოუშვით, ამხანაგო, მე ვიცნობ მაგ ადა-
მიანს.

კვაჭი ივან ივანიჩს ისე მიეკრო, როგორც ბუზი თათლს, თან თავზე ქონი წაუსვა, გულში ნელ საცხებელი ჩაუწვეთა, წითელ თავზე შემოეველო და ათიოდე წუთის შემდეგ ის გულღია ადამიანი თითზე დაიხვია.

— მე საბოლოოდ დავრწმუნდი, რომ კერენსკი ხალხს ჰლუპავს... მხოლოდ თქვენი გზა გაიყვანს სახელმწიფოს შემოქმედებისა და აყვავების ასპარეზზე. ამიტომ მე, ჩემი პარტია და ჩემი უზარმაზარი საზოგადოება თავით ფეხებამდის თქვენთან გადმოვდივართ. გვიმსახურეთ და გამოიყენეთ ჩვენი ძალ-ღონე.

— ძალიან გამახარა თქვენმა საქციელმა. ჩემს ამხანაგებსაც გავახარებ.

— ამიერიდან ჩვენი საზოგადოების იმედი გქონდეთ და... თუ არ მოგვერიდებით... მიიღეთ ჩვენგან მცირედი წვლილი.

და ივან ივანიჩს შენაწირის სია გადასცა.

იმავ საღამოს კვაჭიმ თავისი საზოგადოების ყველა წარწერას და განცხადებას ერთად ერთი სიტყვა მიუმატა და ამ რიგად მეორე დილიდან იგი საზოგადოება „წითელ რევოლუციის დამცველთა და დამხმარეთა საზოგადოებად“ გადაკეთდა, ხოლო პარტია ასე მონათლა: სოციალისტური პარტია „მიწა, სოვეტი, ზავი და შინისკენ!“.

აქა ამბავი კვაჭისა და ამხანაგობის გაწითლებისა და ოქტომბრისთვის მომზადებისა.

— ამხანაგებო!— ასწავლიდა კვაჭი თავისს შეგირდებს ჟამსა ოქტომბრის მოახლოებისას:— პოლიტიკა ძლიერ წააგავს ძროხას. ზოგნი ამ ძროხას აძოვებენ, ზოგნი კი სწველიან და რძეს და კარაქს მიირთმევენ. ჭკუიანი კაცი არც სისხლს გეიმეტებს და არც ოფლს დაღვრის ძროხის დევნაში. დეე, გიყვებმა სდიონ მას, აძოვონ და მოუარონ, ჩვენ კი იგი უნდა მოვწველოთ და მისი კარაქით გავსუქდეთ. ხოლო ძროხის მოწველას ბევრი აფერი უნდა: დოუყვავე, გოუცინე, მოულაქუცე და გეიშინაურე. აი, ეს არის ერთად ერთი ჭკუიანი პოლიტიკა. ნურც ძროხის ფერს იკითხავთ: თუნდ შავი იყოს, თუნდ თეთრი, თუნდ წითელი და თუნდ მწვანე. ნურც გააბრაზებ, თვარა დაგწიხლავს და აღარ მოგაწველიებს. თუ სხვებმა იმ ძროხას უჯიკავეს, განზე გადექით და ბრძოლის ბუმბული და დავლა აკრიფეთ. ორნი რომ ჩხუბობენ, მესამე მოგებაშია. მარა თვალი უნდა გეჭიროთ, რომე დროზე გადახვიდეთ გამარჯვებულის მხარეზე, დროზე მიაფურთხო დაძლეულს და მძლეველსაც დროზე მიულოცო. დაუ-

კვირდით აწი რუსეთის ამბავს. რუსის ინტელიგენცია ისე იცნობს ხალხს, რავეც ჭიბი ჭიპუნტირაძე ან ლადი ჩიკინჯილაძე იცნობენ ზულუსებს ან ტაიტელებს. მათ ეიღეს ევროპიული საჭმელი და ძალით ჩასტენეს რუსულ კუჭში. აჰა, მეიფიქრეთ, რა მოხდება, რომე მგელს თივა შეაჭამო? ის მოხდება, რომე მგელი იმ თივას უკანვე ამოაგდებს. გეუბნებით, ამხანაგებო, რომე რუსის ხალხიც ასე მეიქცევა. დღეს თუ ხვალ იგი უკანვე ამოანთხევს უცხო საღეჭავს და თან ამოაყოლებს მამხელ კერენსკის, პარლამენტს და დემოკრატია-საც. მთის წვერიდან დაგორებულ უუზარმაზარ ლოდს წინ გადა-ელობნენ უძელო მწიგნობარნი, ბეცი ინტელიგენტები და ქაჩალი აბლაკატები. გადაელობნენ და თითები შეუშვირეს. მე კი გეუბნებით თქვენ, რომე დაგორებული კლდე ყველას იმ თითებს დაამტვრევს, მწიგნობრებს ჭიებივით დასკყლელს და დავიწყების სანაგვეში ჩაჰყრის. დეიხსომეთ ჩემი წინასწარმეტყველება და, თუ იგი არ გამართლდეს, კვაჭი კვაჭანტირაძეს ბელადობა ჩამოართვით და ჯალილას ან გაბოს გადაეცით. მე ერთხელ ვითხარით და ეხლაც ვიმეორებ, რომე რუსეთი ტყუპით არის თქვა ორსული. პირველი შვილი უდღეური ქალაბიჭა გამოდგა. მეორე კი ეხლავე ისეთი აბეზარი, ანცი, უკმეზი, ჟინიანი და მოურიდებელი მოსჩანს, რომე უნცროსი და გოუთლელი მუჟიკი ხვალინდელ ბრძოლაში თავისს უფროს ევროპიელ ძმას უეჭველად დასცემს, მიბრეგვავს და ფერდებს ჩოუმტვრევს. ერთ მხარეზე არიან თავად-აზნოურები, ვაჟრები, ხუცები, ჩინოვნიკები, ყაზახები და ქაჩალი აბლაკატები, მეორე მხარეზე კი თავს იყრიან რუსის მუშები და გლეხები, რომელნიც აწი კბილებამდის იარაღში სხედან. ნუ დეიჯერებთ, ვითომ დღევანდელი ხელისუფალნი რუსის ხალხს ესარჩლებიან, წითლები კი ამ ხალხს ჰყიდიანო. დოუჯერეთ კვაჭის, რომე ნამდვილად პირუტყულმა ხთება: ანტანტამ თავისს საჭმიზა რუსეთი სისხლისგან დასცალა და სამარემდის მიიყვანა. ვინც ყვირის: „ომი ბოლომდისო“, ის არის რუსეთის შეგნებული ან შეუგნებელი მნგრეველი და მოღალატე, ხოლო წითლებისთანა ეროვნული და რუსის ხალხის ერთგული ძალა რუსებს აქამდის არ ჰყოლიათ. ამას გეუბნევით მე, კვაჭი კვაჭანტირაძე, და ვისაც ჩემი სიტყვა არ სჯერა, ის ეხლავე უნდა გევიდეს ჩვენი პარტიიდან, თვარა, სულ ერთია, ხვალ ან ზეგ ჩვენი გზები გეიყრება და ჩვენ ოუცილებლად დაგწორდებით ერთმანეთს. მარა, მეგობრებო, მე ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომე ჩვენს ამხანაგობას ადრინდელივით ძვალ-რბილში გამჯდარი აქვს ჩვენებული ერთობა, ძველებური ძმა-ბიჭობა და დიდი ბრძოლით და მრავალ საქმით შექე-

დილი და შედუღებული ტრადიცია, რომელიც მომავალშიც გვიშველის და გადაგვარჩენს ხიფათისგან და დაშლისგან. მაშ ასე, მეგობრებო, თუ გინდათ კეთილი ცხოვრება და სამშვიდობოს გასვლა, წინანდებურად მომეყევით და დამიჯერეთ. საცა მე, იქაც თქვენ! რაც მე, ისიც თქვენ!

— წაგვიძებ და წაგვიყვანე!.. მოგდევით!.. გაუმარჯოს ჩვენს ბელადს და წინამძღოლს!— შეჰყვირეს შეგირდებმა და ფიცით და ერთგულებით სარდალს გული გაუმაგრეს. მერე თავიანთ ბელადისგან დირექტივები მიიღეს, დაიმკლავეს და დასანგრევად წამოწეულ შენობას კვლავ დაეტაკნენ გაათკეცებულ ძალონით, ხენეშით, დორბლით, ოფლით და კენესით.

უკანასკნელ დროს კვაჭიმ წითლების შტაბში სიარულს მოუხშირა. ხან კვლავ შესაწირავს მიუტანდა, ხან ჭიპი ჭიპუნტირადის და ბეკარევისგან მოგროვილ ცნობებს მიაწოდებდა, ხან რჩევას მისცემდა და ხანაც მათს დავალებას პირნათლად შეასრულებდა.

სმოლნის ინსტიტუტი საარაკო სკასავით ფუსფუსებდა და უუზარმაზარ ქვაბივით სდუღდა. ის შენობა, სადაც აქამდის ზემოურები უთვალავ ქალებს ზრდიდნენ მეფისა და მამულის სადიდებლად და სასარგებლოდ, ეხლა გლეხურ-მუყიკურ სასახლედ იყო გადაქცეული. იმ სასახლეს ადრინდელ ნელსასუნებელის მაგივრად ეხლა კუპრის, ოფლის, მწნილისა და ბორშჩის სუნი ასდიოდა, გაკრივალეხულ იატაკებს ჟანგის ფერი დასდებოდათ, ხოლო კარებები და კედლები უცნაურად ნახატ პლაკატებით, ცეცხლის ენით დაწერილ პროკლამაციებით და თითებით დაბლაჯნილ განცხადებებით აეკრეფათ. უთავბოლო შენობა და მისი ჰაერი გაქვინთილი იყვნენ ხალხის ასადუღებელ ლიტერატურით, დინამიტით, ყუმბარებით, აქყლებილ ცხვირებით, ათგირვანქიან ჩექმებით და ქერა წვერ-ულვაშით. სუფთად და ევროპიულად ჩაცმულ ადამიანს იმ სკაში ისე დაუხვდებოდნენ, როგორც საქურდავად შესულ თავგს. ამიტომ კვაჭიც, როცა შტაბში შევიდოდა, ჭუჭყიან მაზარას ჩაიცვამდა, პირსახეს და ხელებს შეითხუზნიდა და ლაპარაკისა და მიხვრა-მოხვრის იერს ისე შეიცვლიდა, რომ იგი ყველას თხრილიდან ამოსული სალდათი ეგონა.

— გამარჯვება, ამხანაგო!—რიხით მიახლიდა ხოლმე ივან ივანჩის:—როგორ არის ჩვენი საქმე?

— ცუდად, ძალიან ცუდად!—უპასუხებდა ივან ივანჩი:—გვდევნიან, გვაპატიმრებენ, ლალატს გვაბრალებენ. მაგრამ გამარჯვება მაინც ჩვენი იქნება.

— რა თქმა უნდა, ჩვენი იქნება!—გაამხნევებდა კვაჭი:—დაიბ-
სომეთ ჩემი სიტყვა: ოქტომბრის დამლევს ძალა-უფლება ჩვენს ხელ-
ში გადმოვა.

— ძალიან სჩქარობთ.

— გეუბნებით, გადმოვა მეთქი!

— ენახოთ, ენახოთ. ეხლა კი პატარა საქმე უნდა დაგავალოთ.
დღეს სალდათების პატარა მიტინგია და თქვენც უნდა ორიოდ
სიტყვა სთქვათ.

კვაჭის თხოვნა არ სჭირდებოდა. მიტინგებს და ყბედობის სა-
ბაბს თვითონვე ეძებდა. ენამკვერობა არც წინად აკლდა, ეხლა კი
თანდათან ფრთები გაშალა, ენა აიქავა, ლაყბობის ხურუში შეიძინა
და აჯანყების ცეცხლი შეიკეთა. მეძებარის ალლოთი მან ადვილად
უპოვნა რუსის მუშებსა და მუჟიკებს ნატკენი ალაგი და ასე დაუწყ-
ო იმ ალაგს ფხანა და მალამოს მოსმა:

— უკვე ორმოცი თვე შესრულდა, რაც მაჯლაჯუნა ანტანტა
რუსის მუშებსა და გლეხებს სისხლსა სწოვს. რაც ჩვენ უცხოელ
ბურჟუებისთვის სისხლი დავღვარეთ, მთელი რუსეთის მინდვრები
მოირწყვებოდა. ვისლა, ნემანი, ბუგი, დნესტრი და არაქსი დღესაც
ჩვენი სისხლით წითლად არიან შეღებილნი. ამხანაგებო, ვისთვის
ვიბრძვით? ვისთვის იღვრება ჩვენი ძვირფასი სისხლი? უცხოელ და
ჩვენებურ ბურჟუებისთვის, რომელნიც ჩვენ თავებს გვახოცინებენ,
თვითონ კი თბილად მოკალათებულან, მილიონებს იგებენ და ჩვენს
ცოლ-შვილს სიმშლით ჰხოცავენ.

— მართალია, მართალია!—ადასტურებდა ომით დაქანცული
და ბრაზით აღესილი ბრბო.

— თქვენი რისხვა სამართლიანია.—განაგრძობდა კვაჭი ცეც-
ხლის შეკეთებას:—ჩვენ მტკიცედ მოვითხოვთ ზავს უანექსიოდ, უკონ-
ტრიბუციოდ და ხალხთა თვითგამორკვევის უფლებით.

— ზავი! ზავი!—ჰრგვინავდნენ მშვიდობის მოლოდინით მო-
ბეზრებულნი მხედრები.

— ჩვენ მოვითხოვთ აგრედვე მიწას და თავისუფლებას!—ახუ-
რებდა კვაჭი ხალხს.

— მიწა! მიწა გვინდა, მიწა!—აინთებოდნენ ხოლმე საუკუ-
ნოებით მოხიბლული, მიწის მონატრენი და დამშეული გლეხები.

— მაგრამ იცოდეთ, ამხანაგებო, რომ ზავს, იაფ ცხოვრებას,
თავისუფლებას და მიწასაც თქვენ მიიღებთ მხოლოდ ბრძოლით და
საკუთარ ხელით. ამხანაგებო! რევოლუცია საფრთხეშია! ჩვენ იგი

იარაღით და სისხლით უნდა დავიცვათ. მაშ გაუმარჯოს პროლეტარიატს და იმის მთავრობას—მუშათა, გლეხთა და სალდათების სოვეტებს!

— გაუმარჯოს! გაუმარჯოოს!—ჰქუხდა ზავით, თავისუფლებით და მიწით აფორიაქებული ხალხი.

— ძირს დღევანდელი ბურჟუაზიული მთავრობა! ძირს ღალატი, სპეკულიანტები და ანტანტის ლაქიები!

— ძირს! არ გვინდა! გაუმარჯოს სოვეტებს!

მეორე დღეს რიხით, მუქარით და ცეცხლით სავსე რეზოლუციას კვაჭი ივან ივანიჩს წარუდგენდა, ხოლო ასლს ერთ გერმანელს გაუგზავნიდა და იმისგან სამადლობლოს მიიღებდა. ივან ივანიჩი ძალიან აფასებდა კვაჭის, რადგან ის პირნათლად ასრულებდა ნაკისრ საქმეს და იშვიათის ნიჭით აფორიაქებდა, ანთებდა და იტაცებდა გაუძლის ომით დატანჯულ ხალხს.

კარგა ხანია, რაც კვაჭიმ ქალაღის ფულის დაქვეითება შეამჩნია, ამიტომ დროზედ გასცა განკარგულება, რომ ამხანაგობას რუსული ქალაღის ფული არ დაეგროვებინა. ამიტომ ბირჟის აგენტი ხაინშტენი კვაჭის ყოველ-დღიურ შემოსავალს ოქროზე ახურდავებდა. ხოლო როცა ოქტომბერი მოახლოვდა, კვაჭიმ უბრძანა სედრაქას, რომ ამხანაგობის ქონებაც და ოქროც თვალ-მარგალიტად ექციათ, რაც რამდენიმე დღეში შესრულებულ იქმნა.

ერთხელ კვაჭი ელენეს სანახავად წავიდა. შევიდა თუ არა იმის სასტუმრო ოთახში, პირის-პირ პავლოვს შეეფეთა, რომელიც გამოსვლას აპირებდა.

— აა, ნაპოლეონ აპოლონიჩ! სალამი და მოკითხვა!

გაოცებულმა კვაჭიმ თვისი დამლუპველი ჩაათვალიერა, მერე უნებურად ხელი გაუწოდა. პავლოვი ხელახლად ჩამოჯდა.

— თქვენ ვინ გამოგიშვათ საპრობილედან?—ჰკითხა კვაჭიმ პავლოვს.

— რევოლუციამ, ჩემო მეგობარო. აი, ხომ ჰხედავთ, ევროპიულად მაცვია, მაგრამ ისევ იქვე ვმუშაობ.

— მესმის, ვხედავ. თებერვლის რევოლუციამ მხოლოდ ტანისამოსი გამოუცვალა ძველ რეჟიმს, განა!

— ძველ რეჟიმს და... შენც!—დაუმატა ელენემ.

— კისერიც მოუტეხიათ თებერვალსაც და მარტსაც. ჩემის ღრმა რწმენით, ჩვენ ისევ ვილჰელმი გვიშველის, მხოლოდ მისი უნტერ-აფიცრები მოგვიტანენ მშვიდობას, პურს და კანონს!—სთქვა პავლოვმა.

— კანონს, პურს და მონობას!—დაუმატა კვაჭიმ.

— ისევ ვილჰელმის კანონი, პური და მონობა სჯობიან დღევანდელ უკანონობას და სიმშვილს!—ისევ ჩაერია ელენე.

— თუ ვილჰელმი ვერ მოვიდა?—ჰკითხა კვაჭიმ.

— მაშინ ისევ ბოლშევიკები გვირჩევენ.

— მართლა? ვითომ? თქვენ რას იტყვით?—მიუბრუნდა კვაჭი პავლოვს.

— დიალ, ისევ ბოლშევიკები გვირჩევენ. —დაეთანხმა ელენეს პავლოვი:—დიალ, ისევ ბოლშევიკები მირჩევენ მეტქი. ისინი მოიტანენ სისხლს, სიმშვილს და ანარქიას, მაგრამ მათ ფეხ-და-ფეხ მოჰყვებიან მეფე, ძველი კანონი, მშვიდობა და მადლობა.

— სურვილი მალე შეგისრულდებათ.—ანუგეზა კვაჭიმ ორივენი:—ენახოთ, რას იტყვით შემდეგში, მეფე კი სამუდამოდ დაივიწყეთ. მართლა, არ იცით, სად არიან იდეალისტები?—ჰკითხა კვაჭიმ პავლოვს.

— თქვენი გაქცევის გამო მათი ჩამოხრება მეორე დღისთვის გადავდეთ. ამან უშველა ორივეს, რადგან იმავე დღეს რუსეთი გადატრიალდა. ეხლა ორივენი ისევ პეტრე-პავლეს ციხეში სხედან.

— გადატრიალებამ, როგორც ვატყობ, არც თქვენ დაგაზარალათ?—კვლავ უკბინა პავლოვს კვაჭიმ.

— მე არ დამაზარალა, თქვენ კი ავაშენათ.

— საიდან? როგორ?

— თქვენ ალბათ გგონიათ, ვითომ მე მეძინოს. თქვენი ცხოვრების ყველაფერი ვიცი. აი, მაგალითად...

ელენე ოთახიდან გავიდა.

პავლოვმა კვაჭის ბოლო ხნის ცხოვრება ხელის გულზედ გადმოუშალა.

— თქვენს ცნობებს არც ვადასტურებ, არც უარვყოფ. მე მხოლოდ ეს მინდა გავიგო: თუ ეგ ცნობები მართალია, რატომ არ დამაპატიმრებთ?

— იმიტომ რომ... მიზეზი თქვენთვისაც ცხადი უნდა იყოს. რად, რისთვის, ან ვისთვის? ვის უნდა ვასიამოვნო? ვინ დააფასებს ჩემს ერთგულებას? რუსეთს პატრონი აღარა ჰყავს, ამიტომ მადლობასაც აღარავინ მეტყვის. ტყუილად რად გადაგიმტეროთ? ვინ იცის, სად შევხვდებით და როგორ გამოვადგებით ერთმანეთს?

— ჭკუიანი კაცი ყოველთვის ჭკუიანად მოიქცევა. თუმცა ჩემი დაქვრისთვის დასახრობი ბრძანდებით, მაგრამ დღევანდელ სიკეთეს ოდესმე გადაგიხდით.

— დღესვე გადამიხადეთ.

— მიბრძანეთ.

— თქვენ ყოველ დღე სმოლნის ინსტიტუტში დადიხართ და ივანოვის ხელმძღვანელობით მუშაობთ.

— მართალია.

— გადავცით მას, რომ ამაღამ თორმეტი ბოლშევიკი უნდა დავაპატიმრო. ყველას საიდუმლო ბინები აქვთ, მაგრამ მათი ახალი ბინების სია ჯიბეში მაქვს. ეხლავე ჩაიწერეთ დასაპატიმრებელთა სია. თუ თქვენ ეს თხოვნა შემისრულეთ და ივანოვს ორიოდ სიტყვა უთხარით ჩემზე, ჩემი ვალი უკვე მოშორებული გექნებათ. ეს არის ეხლა ბეკარევი უნდა გამეგზავნა, მაგრამ რაკი თქვენ შემხვდით...

— ბეკარევთან ეხლაც კავშირი გაქვთ?

— არა... არავითარი... ათასში ერთხელ შემხვდება ხოლმე... ივანოვისთვის შემდეგშიც მექნება ზოგი ცნობა. ამიტომ კარგს იზამთ, თუ საიდუმლოდ შემახვედრებთ. ჩაიწერეთ სია.

კვაჭიმ სია ჩაიწერა, პავლოვს გამოეთხოვა და გულში სთქვა: „ივანოვს ვერ შეგახვედრებ. ისევ მე ვიქნები ხიდად. ასე ემჯობინება, რადგან ორივენი ხელში მეყოლებით“.

პავლოვი გავიდა. ელენე კვაჭის გულცივად დაუხვდა, მათი ხიდი დროს მეოხებით თან-და-თან იშლებოდა და ინგრეოდა. კვაჭი ისე გაიტაცა ახალი წითელ-ყვითელ ხიდების აშენებამ, რომ ის თვეში ერთხელ ძლივს მოიცილიდა ხოლმე ელენესთვის, რომელმაც თავის მხრითაც ახალი ხიდები და ბოგირები აიშენა ახალ კვაჭებისკენ.

— ელენე, დიდი ხანია იცნობ პავლოვს?

— იქნება ექვსი თვე.

— შენი გულითადი მეგობარია, არა?

— მერე, შენ რა გეკითხება?

— განა ამის კითხვის უფლებაც მომესპო?

— შენვე მოუსპე შენს თავს.

— მართალს ამბობ, ელენე. თვეში ერთხელ ძლივს გნახავ ხოლმე. რა ვქნა, ჩემი ბრალი არ არის. ასე დატრიალდა ჩვენი ბედი. ეს მშვენიერი მოწყობილება აქამდის შეგრჩენია, თუმცა... ეს სურათები... სადღაც მინახავს.

— ტანიასია. გახსოვს ტანია?—გესლით ჰკითხა ელენემ.

— მართლა, ტანია! საწყალი დედაკაცი! ისე რაღა დეიკარგა, რომე ადამიანმა ვერ გეიგო მისი ბედი?

— შენ დაგეკარგა, მე არ დამეკარგვია. ეხლაც აქ არის. საცაა უნდა მოვიდეს, ველი.

— მართლა?—ოდნავ შეშფოთდა კვაჭი:—ხუთი წელიწადი იქნება, რაც აღარ მინახავს. ძალიან სასიამოვნოა მისი ნახვა, მარა...

— ვითომ სასიამოვნოა? არა მჯერა. ნუ სჩაბრობ წასვლას, ტანია ხუთ წუთში აქ იქნება.

კვაჭიმ საათს დაჰხედა.

— აჰ, ძალიან დამიგვიანდა. მშვიდობით, ჩემო კარგო. მართლა, ერთი რჩევა უნდა მოგცე. რაც გაქვს, ყოლიფერი გაყიდე, თვარა... დღეს თუ ხვალ დეიქიქებს და ყოლიფერი დაგეკარგება.

— დიდი ხანია გავყიდე და დავხარჯე კიდევ. ტანიაც ასე მოიქცა.

— ძალიან კარგი გიქნიათ, რომ გავიყიდნიათ. მაშ მშვიდობით, ჩემო კეთილო!

კვაჭი კიბეზე ისე ჩამორბოდა, თითქოს ვილაცას გაუბოდაო. ქუჩაში რომ გავიდა, შორიდანვე ტანიას ეტლს მოჰკრა თვალი. კვაჭი მაღაზიაში შევარდა და იქიდან გამოიხედა. ორმა წითელმა ცხენმა ლანდო გააქროლეს. ტანია შავებში იყო. დაბერებულყო, უარესად გაქნაქავებულყო და გაცრეცილიყო. კვაჭის ერთის წუთით გაჰკრა ქრელმა წარსულმა, მაგრამ უმალ დაიკეტა მეხსიერების კარები, ეტლს დაუძახა და ნახევარ საათში წითელთა შტაბს მიადგა.

— გამარჯვება, ამხანაგო!—მიახალა ივან ივანიჩს:—დიდი საიდუმლო საქმე მაქვს თქვენთან. გარეშე აქ არავინ არის? კეთილი მაშ მომისმინეთ. აი, სია. წაიკითხეთ... გაათავეთ? ამაღამ ამ ხალხს დააპატიმრებენ... არა გჯერათ? გეუბნებით, მათი საიდუმლო ბინები იციან მეთქი... საიდან ვიცი? ბოდიში, მაგას ვერ გეტყვით.

— თუ ტყუილია ეს ცნობა?

— თუნდ დამხვრიტეთ. მაგრამ თუ მართალი გამოდგა?

— სამაგიერო მოგვთხოვეთ.

— კეთილი. ხელი მომეცით. ხვალ დილით გაიგებთ, მართალია თუ არა ჩემი ცნობა. ეხლა კი ზომები მიიღეთ. მე ჩემი ვალი შევასრულე რევოლუციის წინაშე. ეხლა მივდივარ. მშვიდობით იყავით, საიდუმლო კრებაზე წავიდა და მთელ ყბედობის მუნს იფხანდა, ასჯერ ნათქვამს იმეორებდა და ზედაც დეზერტირებისთვის ასეთს სასიამოვნოს უმატებდა:

— ამხანაგებო! რუსეთის გლეხობამ მოთმინება დაჰკარგა. იგი თვითონვე შეუდგა მიწების ჩამორთმევას და გაყოფას. ბევრგან უკვე გაიყვეს. იცოდეთ, ამხანაგებო,—და სხვებსაც შეატყობინეთ,—რომ, ვინც დაიგვიანებს, ის თავისს წილ მიწას ვერ მიიღებს. მაშ ძირს ჯოჯოხეთის ფრონტი! დაანებეთ თავი სამსახურს, თავში მია-

ხალეთ მთავრობას ებოლეტები და ეხლავე დაუბრუნდით თქვენს ოჯახს და მიწას, თორემ დაიგვიანებთ და უმიწოდ დარჩებით. მაშ გაუმარჯოს ჩვენს ახალ ლოზუნგს: სახლისკენ! შინისკენ! მიწისკენ!

— შინისკენ! სახლისკენ!—უარესად აბლავდნენ მიწით დამშეულნი და ომით დაქანცულნი და ღვართქაფივით მიაწყდნენ და გაჰყვანდნენ წითელ დროშას, რომელზედაც ცეცხლით ეწერა: „ზავი და პური! ომი სასახლეებს, მშვიდობა ქოხებს! მიწა გლეხს და ძალაუფლება სოვეტებს!“

კვაჭის ნათქვამი გამართლდა. იმ ღამეს პავლოვმა ოციოდე ბინა გადაატრიალა, მაგრამ ვერც ერთი დასაქერი ვერ დაიჭირა. მეორე დღიდან კვაჭის სახელმა და ნდობამ წითლების თვალში და გულში ათჯერ მაინც მოიმატა.

ოქტომბერი რომ მოახლოვდა, კვაჭიმ სილიბისტროს უთხრა:

— დღეს ან ხვალ აქინე ისეთი ჯოჯოხეთი დატრიალდება, რომე აქიდან ეშმაკიც ვეღარ გავა. ამიტომ გირჩევ „ხვალვე“ ეიკრიფო და საქართველოში გადასახლდე.

ყველანი კვაჭის დასთანხმდნენ პუბის გარდა, რომელსაც არ უნდოდა შვილის მოშორება. მაგრამ, ბოლოს, ისიც დაემორჩილა კვაჭის, რომელმაც სამი დღის შემდეგ თვისი მშობლები მატარებელში ჩასვა და სამშობლოსკენ გამოისტუმრა.

აქა ამბავი წითელ ოქტომბრისა.

იყო და არა იყო რა,—ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა!—იყო ერთი ქერა გოლიათი ივანი.

ივანის მამას ერქვა სკვითი, დედას კი—მონღოლლა.

სკვითი თვალუწვდენ სტეპში სცხოვრობდა, მონღოლლა—უზ-ლურბლო ტაიგაში, ბაიკალისა და გინდუყუშის მიდამოებში.

ვოლგის ნაპირებზე შეჰხვდნენ ერთმანეთს და შეეხნენ. მონღოლლამ დასძლია სკვითი და შეირთო. იმ დღიდან მათი სამფლობელო ისე გაიქიმა, რომ თვითონაც არ იცოდნენ მისი დასაწყისი და დასასრული.

სკვითი ახოვანი დევი იყო: პირთეთრი, ქერა, კორფლიანი, ბანჯღვლიანი, ცისთვალა და ცხვირილა. ერთი რაში ჰყავდა სკვითს: ორი კამეჩის ოდენა, დინჯი და მძიმე. ხშირი ფაფარი ცხენს მუხლამდე სწვდებოდა და ძუას მიწაზე დაათრევდა. მიწას რომ ფეხს დაჰკრავდა, ბოლს და მტერს აადენდა, მუშტის ოდენა ქვეებს გა-

ჰფანტავდა და კვალად ორმოებს დასტოვებდა. სკვითი რომ იმ რაშს მოაჯღებოდა, ზურგს ჩაუზნეჭდა და მუხლს აუქანკალებდა.

მონღოლთა სკვითზე პატარა იყო: რგვალთავა, შავგვრემანი, გრუზა, მოყვითანო, ჯაგრის თმისანი, ცანცარა წვერით, ამოყრილ განიერ საფეთქლებით, განივრად გაჭრილ ქროლა თვლებით, ჩაქყლეტილის ცხვირით და დიდის ნესტოებით. ცხენიც თავისებურად პატარა, გამძლე და მარდი ჰყავდა.

ორივენი ბოგანოები იყვნენ. ერთ ალაგზე ვერ ისვენებდნენ, ფეხს ვერ იკიდებდნენ და მუდმივს ბუდეს ვერ იშენებდნენ. ნახევარ სიცოცხლეს ქეჩით დახურულ განიერ ურემში ატარებდნენ, ხოლო მეორე ნახევარს ცხენზე ჰლევდნენ.

ხანგამოშვებით ბანჯღვლიანი სკვითი უბედო ცხენს მოაჯღებოდა, მტრებზე შვილდ-ისარს და ცხენის თავის ქალას მოიგდებდა, ფაფარს ხელს მოაველებდა და უთავბოლო სტეპში გრიგალივით დაჰქროდა. ხან სარმატელებს მიუფარდებოდა, ხან ავათიროსებს მიუბტებოდა, ხან ნევრებსა და ანდროფაგებს დაეცემოდა, ხან ბუდინებსა და გელონებს აიკლებდა და ხანაც სავრომატებს დაეტაკებოდა. მისი რაში ხან ბორისთენის წყალს სვამდა, ხან გიპანიდისა და ხან კიდევ ტიხასისას. ერთხელ მან მღვრიე მტკვარიც გადალახა, კლდოვანი არეზი გადასჭრა და ტიგროსსა და ეფრატსაც დაეწაფა, ხოლო სპარსელთა და ასურელთა ქალებმა ნახეს თავიანთი შავწვერა ქმრები დაბმულნი და იგემეს ქერა უღვაშები, თეთრი მკლავები და სიცხე სამხრეთში გალხობილ ჩრდილო ყინულისა.

სკვითი მეზობლებსა და ნადირზე ნადირობდა, ზოგჯერ ომის კერპს კაცის შესაწირავს შესწირავდა, დიდ მდინარეებს აჰყვებოდა, მათს შესართავს ეძებდა და მუდმივ ზღვებისკენ მიიწევდა.

ასე იცხოვრეს სკვითმა და მონღოლლამ ათასი წელიწადი. ბოლოს, ქალბატონი მონღოლლა დაბერდა, მოტყდა და ძალით შერთულ სკვითს ქვეიდან მოექცა.

ორი შვილი ჰყავდათ სკვითს და მონღოლლას: უმფროსს ერქვა ივანი, უნცროსს—პეტრე. ჯერ ძმები ძმურად სცხოვრობდნენ, მერე უნცროსი უფროსს აუხირდა. ერთხელ პეტრემ რკინის ქალამნები ჩაიცვა, რკინის ქუდი დაიხურა, ხელში რკინის ჯოხი აიღო და დასავლეთისკენ წავიდა. ცხრა თვე, ცხრა კვირა და ცხრა დღე იარა პეტრემ, ცხრა ქელი გადალახა, ცხრა ზღვა გადასჭრა და ცხრა წლის შემდეგ დაბრუნდა. დაბრუნდა და სიტქვა:

— ამას იქით მე ევროპა მქვიან.

უცნაურად გამოიცვალა პეტრე: გრძელი ქურქის და ხალათის მაგივრად ვიწრო შალვარი, მალაყელიანი ჩექმები და კუდმოკვეცილი რამ ჩაცევა, თავზე დაგრაგნილი და აკეცილ-ჩაკეცილი მაუდი დაედო, ბოიარული მამა-პაპური წვერი მოეპარსნა და თმაზე მეტად გრძელი და დაკულულებული სხე-სი თმა—„პარიკი“ ჩამოეცო. ეს კიდევ არაფერი, ივანი ასეთ სირცხვილს როგორმე მოინელებდა, მაგრამ...

— შე ევროპა მქვიან!—განაცხადა პეტრემ და მოითხოვა, რომ ივანსაც ივანობა დაევიწყნა და ევროპა დაერქვა. ივანმა ბანჯგვლიანი თავი გაიქნია და მოკლედ მოუჭრა:

— არა.

— არა კი არა, ჰო!—შეუტია პეტრემ.

— არა მეთქი!

— ჰო მეთქი!

ეცნენ ერთმანეთს. ივანი პეტრეზე ღონიერი იყო, მაგრამ პეტრეს ზღვის გადაღმა რალაც ეშმაკური ფანდები ესწავლნა. ამ ხრიკებით და ხერხით პეტრემ ივანი უმალ ქვეშ ამოიღო და შეჰკრა. მერე მაკრატელი მოიტანა და ივანს გრძელი წვერი მოსჭრა. ესეც არ იკმარა. ივანს თავისებური ტანისამოსი ჩააცვა და უთხრა:

— ამიერიდან შენც ევროპა გქვიან.

კეთილი, აგრე იყოს.—უბასუხა ივანმა და პეტრეს დაემორჩილა, გულში კი სირცხვილის შხამი და შურისძიების გესლი დაიგუბა.

კიდევ გავიდა ორასი წელიწადი. პეტრეს უცნაურობას საზღვარი აღარ ჰქონდა. დასავლეთიდან თავისებური მასხარა კუდაბზიკები მოიყვანა, კიდევ ახალ-ახლები დაიბარა, თავისი მამის სკვითის მიერ მაგრად ჩაკეტილი კარებები გააღო და სკვითეთი შარა გზად გადააქცია. რა არ მოიგონეს, რა არ გადააკეთეს, რა არ შემოიღეს პეტრემ და იმისმა კუდიანებმა! წყლებზე ნავები და გემები ჩაუშვეს, ჯარსაც თავისებურად ჩააცვეს და ახალი იარაღი მისცეს; ახალი წელიწადი პირველ სექტემბრიდან პირველ იანვარზე გადაიტანეს, მეზობლებს ომი აუტეხეს, შავსა, კასპიისა და ბალტიის ზღვებზე ფეხი მოიკიდეს, ახალ-ახალი კალაქები გააშენეს, დედა-ქალაქი მოსკოვიდან ბალტიის ქაობში გადაიტანეს, სკვითეთის დუნე ცხოვრება ყირა-მალა გადაატრიალეს და ისეთი ახალი წესები და სახელები შემოიღეს, რომ ივანმა ორას წელიწადშიც ვერ დაიხსომა ჩიქორთული სინოდი და სენატი, რეგლამენტი და ტაბელი, ბურმისტრი და რატუშა, მაგისტრატი და აკადემია. ივანმა ათას ახალ სიტყვიდან ად-

ვილად მხოლოდ რამდენიმე ახალი სიტყვა დაიხსომა და შეიგნო: შპიცრუტენი, პოლიცია, ჟანდარმი, გენერალი, უსტავი და კატორ-ლა, „პროკურორი“, „მარში“, „კარაული“, „პროტოკოლი“ და ასი-ოდე ამისთანა ხამუში მცნება, რომლის გახსენება ივანს ჟრუანტელს და ბრაზს ჰგვრიდა. მაგრამ ყველაზე საშინელი და საზარელი ის იყო, რომ პეტრემ დასავლეთიდან სხვა ეშმაკეულის გარდა ბოლი და ოქ-როც მოიტანა. დახსნეს ქარხნები, გაიყვანეს რკინის გზები, დააარსეს ბანკები, შემოიღეს ორმაგი ბუხჰალტერია და გაუგებარის ნისლით და მყრალის ბოლით გაჟღინთეს და დააბნელეს ქვეყანა და ივანის თავი.

გაბრუებულ ივანს ბოლის სუნიც მოსწონდა, ბუხჰალტერიის ნისლიც, ოქროსაც შეჰხაროდა, ბანკიდანაც გამოჰქონდა ფული, ჩა-ქუჩასც ხელმარჯვედ ხმარობდა და რკინის ეშმაკსაც ხალისით მო-აჯდებოდა ხოლმე, მაგრამ... მისი ნაოფლარი რაღაც იდუმალებით და გაუგებარ ეშმაკობით პეტრესი და დასავლელ ჯადოქრების ჯი-ბეში გადადიოდა.

ორასი წელიწადი იფიქრა ივანმა და ორასი წელიწადი ეძება ის მიღები და ხვრელები, სადაც მისი ოფლი ინთქმებოდა და ილუ-პებოდა. ბოლოს, როგორც იყო, მიჰკვლია და მიაგნო: ბანკი, კაპი-ტალი, ბურჟუაზია!

მიაგნო და მიიხედ-მოიხედა. და იმ დღიდან ივანმა წინანდელ „მარშ“-ის, „პროკურორ“-ის, „პროტოკოლ“-ის, „ჟანდარმ“-ის და „პოლიცია“-ს გარდა ახალი დასავლური მეცნიერება და სიტყვებიც ისწავლა: „პროლეტარი“, „კაპიტალი“, „დიქტატურა“, „ბანკი“, „ფინანსები“, „კლასი“, „ექსპლოატაცია“, „ბურჟუაზია“ და „პაუ-პერიზაცია“.

მას აქეთ ივანი ხელსაყრელ გარემოებას უცდიდა. ბევრი უცადა თუ ცოტა, ეს დროც მოვიდა. ერთხელ პეტრემ და იმის კუდაბ-ზიკა მეგობრებმა ივანს დაუძახეს:

— ივან! ქვეყანას, კაცობრიობას და ცივილიზაციას საშინელი ხიფათი მოელის. გუნებს შენი დამონება და გაძარცვა უნდათ. აბა, ეცი იმ ველურებს! მეფისა და სამშობლოსთვის! გასწი!

თოფი მისცეს და წინ გაიგდეს. ოთხი წელიწადი ალაგებდა ივანი ზღვით ზღვამდის, ქედით ქედამდის. მდინარით მდინარემდის. ზოგჯერ ერთ კვირას არაფერს სჭამდა, ზოგჯერ შუა ზამთარში წე-ლამდის თოვლში იდგა, ზეგჯერ ტალახიდან ერთ თვესაც ვერ ამო-დიოდა. მგელივით დაძუნძულებდა ივანი და დათვივით იბრძოდა, ხოლო უკნიდან პეტრესი და კუდაბზიკების ბრძანება ესმოდა:

— ესრო-ო-ლე!

ივანიც ისროდა. მისი ძმები დღეში ათასობით იხოცებოდნენ.

— მიდი! დაჰკა! ჩვენთან არს ღმერთი!—კვლავ ესმოდა ივანს.

ივანი კვლავ იბრძოდა და თავისთვის ბურტყუნებდა: „კისერიც მოგიტეხნიათ თქვენც და თქვენს ღმერთსაც. მე დავილაღე“.

— ხელი ხმალსა, სული ღმერთსა!—კვლავ ჰკიოდნენ პეტრე და მისი მეგობრები.

ივანი ძლივს-ლა იდგა ფეხზე. ხმალს უნდილად იქნევდა და კვლავ ბურტყუნებდა: „ერთხელ თქვენი სულიც გაიმეტეთ. მე კი დავილაღე“.

— მიდი! ასჩეხე! დაჰკა!—კვლავ გაიძახიან პეტრე და მისი მოკავშირენი:—მეფისა და სამშობლოსთვის!

ივანი შესდგა: მან ზღვა სისხლი დაჰღვარა, მაგრამ ბრძოლის აზრი მაინც ვერ გაიგო. ეს სიტყვები—კულტურა, ღმერთი, მეფე და სამშობლო, —არც იმის გულს სწვდებოდა და არც გონებას ეკიდებოდა.

ბოლოს, ივანს სისხლში ცურაობაც მოსწყინდა, თოფის სროლაც, ხმლის ქნევაც, ურას ძახილიც, სიმშილიც, სიცივეც და მუდმივი ქექა-ქუხილიც. ერთხელ ივანს ამბავი მოუვიდა: მეფე ტახტიდან ჩამოაგდესო. ივანი ჯერ რყევაში იყო. კარგად არ ესმოდა, კარგი იყო თუ ავი მეფის ჩამოგდება. „ალბათ კარგია, —გაიფიქრა, —რადგან ყველას უხარია“, —და თვითონაც გაიხარა. ხმალი ქარქაშში ჩააგო, თოფი ზურგზე მოიგდო, მობრუნდა და სთქვა:

— ომი აღარ მინდა, გავათავე.

პეტრე და იმისი მეგობრები გაოცდნენ და შეშინდნენ:

— ივან, დაილუპები!

— არ დავილუპები. თუ გინდათ, ეხლა თქვენ იბრძოლეთ.

— ივან, გუნნები დაგიმონებენ, ყმად გაგიხდიან!

— ფეხებსაც ვერ მომჭამენ!—დინჯად მოუჭრა ივანმა.

— ივან, გაიხსენე ქვეყნის კულტურა და ღმერთი!

— ფეხებზე მკიდია თქვენი კულტურა. მე ჩემი კულტურა მაქვს.

— ივან, თავისუფლება?

— მე დღეიდან ვარ თავისუფალი.

— სამშობლო?

— მე ჩემი მუშურ-გლეხური სამშობლო მაქვს. იმას ხიფათი არ მოელის, სანამ მე აქა ვარ.

— ივან, კონსტანტინოპოლი? იმაზე ლამაზი და მდიდარი ქალაქი ქვეყანაზე არ არის.

— ღმერთმა შეარგოს, ვისაც ეკუთვნის. არც კი ვიცი, სად არის ეგ ქალაქი და სახელიც ვერ დამიხსოვდება.

— ივან, გაიხსენე შენი ძმები—ჩეხები, უგრო-რუსები, რუსინები, სლოვაკები და პოლონელები.

— არც ეგ სახელები გამიგია. მე მაგისტანა ძმები არა მყავს. პოლონელს კი ვიცნობ. პეტრემ ჩემის ხელით დაიმონა ეგ ხალხი. ეხლა კი ღმერთმა მშვიდობა მისცეს, ადგეს და თვითონვე მოუაროს თავისს თავს.

— გუნნები? ივან, გუნნები? ესენი ხომ შენი მოსისხლე მტრები არიან!

— ეგეც ტყუილია. გუნნები ტამბოვში არც მოსულან და ვერც მოვლენ.

— ივან, ჩვენ აღთქმა დავდეთ, რომ სიკვდილამდის ერთად ვიბრძოლებთ.

— ჩემ სიკვდილამდის? მე სიკვდილი არ მინდა. გეყოთ, რაც სისხლი გამომადინეთ.

— ჩვენ ერთმანეთს პატიოსანი სიტყვა მივეცით, რომ...

— მაშ ისევ თქვენ დაიხოცეთ თავები, მე კი ადრევე ვსთქვი, რომ თქვენს პატიოსან სიტყვას გროშის ფასიც არ ექნება მეთქი, რადგან მე არავინ არაფერი მკითხა.

— ივან!

— აღარ მინდა მეთქი ომი, ვსთქვი და გავათავე!

— ივან, სად მიხვალ?

— შინისკენ. ცოტაოდენი მიწა უნდა ჩამოვართვა ბატონებს. არც ქარხნები და ბანკები გვაწყენს.

პეტრე და მისი მეგობრები ივანს წინ გადაელობნენ:

— ივან, მოიცა! ცოტა ხანი მაინც მოიცადე, სანამ მოვიფიქრებთ და მოვისაზრებთ. მტერს კარებს ნუ გაუხსნი.

— კეთილი, მოვიცდი. მე დიდი მოთმინება მაქვს, მაგრამ ეხლავე გეუბნებით, რომ ჩემი მოთმინებაც ილევა. თუ ცოტა ხანში მშვიდობა არ ჩამოაგდეთ და ცოტაოდენი მიწაც არ მომიჭერით, მე თვითონ მოვუვლი ჩემს თავს. აბა, დააჩქარეთ.

გავიდა ხანი. არც ზავი მოსჩანდა, არც მიწა და არც დასვენება. პეტრე და მისი მეგობრები წინანდელივით გაიძახოდნენ:

— აბა, ივან, შეუტეი!... აბა, ერთი კიდევ დაჰკარი! ეცი! მიდი! ესროლე!

ივანმა ერთხელ-ორჯერ კიდევ გაისროლა და ხმალიც ოდნავ გაასავსავა. სამაგიეროდ გუნებმა ისეთი მეხი დაატეხეს, რომ ივანი ერთ კვირას თავისს ძმათა სისხლში მოაბიჯებდა. მერე შესდგა და პეტრეს მოაგონა:

— სად არის ზავი?

— ეხლავე... ხვალ ან ზეგ მოგიტან. ოღონდ შენ ერთი კიდევ შეუტეი. აბა, ესროლე! დაჰკარი! მიდი!

კიდევ გავიდა ხანი. ივანი ათიოდეჯერ კიდევ გაბრიყვდა: პეტრეს დაპირებას უჯერებდა და სისხლით და ყინულით საესე თხრილში ილეოდა. მერე თვალი გაახილა და ყველაფერი გაიგო. ქალაქ-სოფლებში გაფანტული მისი უთვალავი უნცროსი ძმები ივანს დიდი ხანია ეძახდნენ და სახლისკენ ეწეოდნენ, თანაც თეთრ პურს, მიწას, მშვიდობას და ხელისუფლებას ჰპირდებოდნენ. ივანმა ძლივს გაიგო, რომ პეტრე და მისი უცხოელი მეგობრები ივანს ვერც ზავს მისცემდნენ, ვერც მიწას და ვერც ხელისუფლებას. ეს რომ შეიგნო ივანმა, თხრილიდან ამოვიდა და სახლისკენ წამოვიდა. პეტრემ თავისი ჯარით ივანს გზა მოუჭრა:

— ივან, შესდექი!

— გზა მომეცი! ზავი და მიწა!

— ივან, უკან გაბრუნდი! დამფუძნებელი კრება და ომი ბოლომდის!

— პეტრე, გზა მომეცი მეთქი! ზავი, მიწა და სოვეტი!

— გაბრუნდი მეთქი! ომი ბოლომდის და მიწა სყიდვით.

— პეტრე, ძმის ცოდვაში ნუ ჩამაგდებ! გეუბნები: ზავი, მიწა და სოვეტი მეთქი!

— ივან, ნურც შენ დამალგრევენივ ძმის სისხლს. გაბრუნდი მეთქი, თორემ... ღმერთო, მიშველე!

და პეტრემ გამოალაგა ათასნაირი თოფი, დამბაჩა, ხარბაზანი, ჰაეროპლანი, ტანკი, ჯავსნოსანი და მრავალი ეშმაკის იარაღი. გადმოალაგა და ივანს დაუმიზნა. ივანმაც გამოიტანა ასეთივე იარაღი, რომელიც მას პეტრემ და იმისმა ამხანაგებმა მისცეს გუნების შესამუსრად, სტამბოლის დასაპყრობად და უგრო-რუსინ-სლოვაკების გასანთავისუფლებლად. გამოალაგა ეს იარაღი ივანმა, დაუმიზნა პეტრეს და კიდევ ერთი ისეთი რამ გამოაჩინა, რაც პეტრეს და იმის მოკავშირე ჯარს არ ჰქონდათ: უუზარმაზარი, კოყრიანი და დაკლანული მუხის კომბალი.

ორივემ დაიშკლავეს და გული ასე გაიმაგრეს: პეტრემ პირჯვარი გადიწერა და განაცხადა:

— მრწამს მაღალი ღმერთი, წმინდა რუსეთი, დამფუძნებელი კრება, მიწა სყიდვით, დემოკრატია, ომი ბოლომდის, აია-სოფიო და განთავისუფლება პოლონელთა, უგრო-რუსთა, სლოვაკთა და ყოველთა ძმათა ჩვენთა, ამინ!

ივანმა წითელი ღროშა ააფრიალა და ისე დაიძახა თვისი სათქმელი, რომ მისი ხმა მსოფლიოს ყოველ კუთხეს მისწვდა:

— ყველას! ყველას! ყველას! მშვიდობა ქოხებს, ომი დარბაზებს! საყოველთაო ზავი უანექსიოდ და უკონტრიბუციოდ! ხალხთა თავისუფლება! პროლეტარიატის დიქტატურა! კაპიტალის კონფისკაცია! მიწა მიწის მუშებს და ხელისუფლება სოვეტებს!

სთქვეს და ისე დაეძგერნენ ერთმანეთს, რომ დედამიწა შეირყა. ასტყდა საზარელი გრგვინვა, ქექა და ქუხილი. ათასგან ავარდნილი ალი ზეცას მისწვდა: ღრუბლამდე ასულ ბოლისგან, ქუხილისგან და ბრძოლის სიციხისგან ფრინველნი და ოთხფეხი. ცხოველნი დაფთხნენ და გაიგულნენ. მდინარენი და ზღვები წითლად შეიღებნენ და ლეშებით აივსნენ. მსოფლიოც გაინაბა, გატვრინდა და სულშეგუბებული, იმედით და შიშით აცახცახებული, გოლიათთა ქიდილს თვალს ადევნებდა და მიწის ზანზარს ყურს უგდებდა.

პეტრე-ევროპას ფრაკი და გახამებული პერანგი აცვია, ფეხთ—ლაკირონის ფეხთსაცმელი, თავზე ცილინდრი დაუდვია, ხელებზე თეთრი ხელთათმანები წამოუცვია და თვალეზე მონოკლი მიუყერებია. ფეხზე მაგრად ვერა სდგას, რადგან სკვითურ თეძოებზე ევროპიული ზედატანი ბურღებით აქვს მიკოწიწებული და ძვლებიც ერთმანეთში ვერ შეუზრდია. იგი გაფითრებულია, რადგან ორნაირი სისხლი ერთმანეთში ჯერაც ვერ შერეულა და ვერ შეთვისებულია; ბეცია, რადგან სათვალურში სხვისი თვალი აქვს ჩადებული; მელოტია, რადგან რუსულ-მონღოლურ თავზე ფრანგულინგლისური თმა ვერ ამოუვიდა; უკბილოა, რადგან მგლის პირში ცხენის კბილმა ფესვი ვერ გაიკეთა; თმა კოხტად აქვს დავარცხნილი და წვერ-ულვაში სუფთად მოპარსული; თავპირზე და ტანზედაც უხვად წაუგლესია და გაუბნევია ფერუმარილი, კოტი, უბიგანი და შიპრი.

ივანი ტანით უშნოა, მოუხეშავი, მუხის ფესვივით დაკლაკნილი და კოჟრიანი. სამაგიეროდ მას რკინის ძვლები და ფოლადის კუნთები აქვს. ის თითქმის შიშველია: ტანთ აცვია დაგლეჯილი ხალათი, ცალ ფეხზე—ხის ქერქის ქალაბანი, მეორეზე—სადლაც ნაპოვნი გაცვეთილი ჩექმა. ივანის პირსახემ სამართებელი არ იცის, იმის ჯაგ-

რიან თმას სავარცხელი არ მიჰკარებია, ხოლო იმის ტანს და სა-
პონს ერთმანეთის ცნობა არა აქვთ.

სამი წელიწადი, სამი თვე, სამი კვირა და სამი დღე იბრძო-
ლეს პეტრემ და ივანმა.

შეუტია პეტრემ ივანს და ქალაქიდან ტრიალ მინდორში
გააგდო. ჩაჯდა ქურქში გახვეული პეტრე თბილ სახლში, მაგრამ
იღუმალ მიზეზით მაინც სთრთის და ჰკანკალებს.

დადის რუსულ ზამთარშიც ტანშიშველი ივანი. ღამეს მინდორ-
ში ათენებს, დღეს ტყეში აღამებს, პეტრეს სახლს უთვალთვალებს,
მძიმე სათიქრელს ჰფიქრობს, კეფას იფხანს და უდარდელად გაიძახის:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო!

ბევრი იფიქრა თუ ცოტა იფიქრა, ერთხელ ცხრა ადლიანი
მუხა ამოჰგლიჯა, მოიქნია და ისე სდრუხა პეტრეს ქალაქს, რომ ნა-
ხევარი ქალაქი მიანგრია, ხოლო პეტრე ტრიალ მინდორში გააგდო.

პეტრეს დასავლეთიდან გამუდმებით მოსდის იარაღი და ტა-
ნისამოსი, სასმელი და საკმელი. იმ დღეს პეტრეს სამი საათით და-
უშვებიან კაკაო და შოკოლ დი. ქალაქუნა ძმას სიმშვილისგან კინა-
ლამ გული წაუვიდა. ივანსაც გამოელია საკმელი. სამი წელიწადი,
სამი თვე, სამი კვირა და სამი დღე ასე იცხოვრა და იბრძოლა:
სამი დღის უსმელ-უკმელი მუხის მორგვი სამ დღეში ერთხელ სამ
ლუკმა კიტრის მწნილს ჩაჰყლაპავდა, ზედ სამ ჭიქა „სამოგონკას“
მიაყოლებდა, მერე სადარაჯოზე ზამთრის ქარბუქში სამი დღით
თავის კომბალზე დაებჯინებოდა და თავისთვის ჰბუტბუტებდა:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო!

მიუღერა ივანმა პეტრეს ხიშტი და ლბილში დააძგერა. პეტრე
დროზე გაუხტა განზე, მაგრამ ათიოდე წვეთი სისხლი მაინც გამო-
უვიდა. აკივდა პეტრე ისტერიულ კივილით და ცხრა კვირა და
ცხრა დღე ლოგინში იწვა. მერე წამოდგა, ივანს მიეპარა და ისე
მძლავრად დასცა სამპირი ხიშტი, რომ ტარამდის დაიყვანა. ივანმა
ოდნავ მოიხედა, გახვრეტილი ალაგი ოდნავ მოიფხანა, მუჭით ცინ-
გლი მოიწმინდა, ერთი მაგრად გადააფურთხა და გულგრილად
წაიბურტყუნა:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო!

ცხრა ლიტრა სისხლი დააკლდა ივანს, მაგრამ არც წაიქცა და
არც ლოგინში ჩაწვა.

დაუმიზნა პეტრემ ცხრა-ადლიანი ზარბაზანი და ესროლა. ყუმ-
ბარამ ივანი ცხრა ადლზე ააგდო, ცხრაჯერ გადაატრიალა და მუ-
შტის ოდენა ცხრა ნატეხი ცხრაგან შეერქო. ივანი ისევ ფეხზე დად-

გა, ცხრა ჭრილობიდან ცხრა-ცხრა ტყვია გამოიღო, კვლავ კეფა მოიფხანა და კვლავ გულმშვიდად განიმეორა:

— ნი-ჩა-ვო-ო!

კიდან მოუარა პეტრემ, ივანი ზეცაში აიტაცა, ღრუბლებს ასცდა და იქიდან თავდაყირა ზღვაში დაუშვა. ცხრა წუთი და ცხრა წამი მოჰქროდა ივანი, ცხრაჯერ ცხრა წუთი ეგდო გაგუდული ზღვის ძირში, მერე წამოდგა, ამოტივტივდა და ნაპირისკენ წამოვიდა, თან მლაშე წყალს ანთხევდა და არხენად ამბობდა:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო!

ერთი ხერხი კიდევ იხმარა პეტრემ. დრო იხელთა და რალაც მანქანებით ივანი ეშმაკების გახურებულ ფურნეში შეაგდო. ივანი დამდნარ კუბრსა და რკინაში ცხრა წუთი და ცხრა წამი იხრაკებოდა, მერე ის ფურნე გაანგრია, გარუჯულ-გატრუსული გამოვარდა, თავის კომბალს დაავლო ხელი და გაჯავრდა:

— А таперыча дяржись, окаянный! — და კრაზანებისგან დაკბენილ დათვივით გამწარდა და დატრიალდა. მისი კომბალის ბაგაბუგი, ზათქი, ჩახუნი და რახუნი ზეცას სწვდება. პეტრეს და იმის მეგობართა კივილი, ტყვირილი, კვნესა და გმინვა განაბულ ქვეყანას ესმის. რუსეთს კორიანტელი, ალი, ბოლი და მტვერი ასდის. სადაც ფეხს დაადგავს ივანი, იქ მიწა სკდება, რასაც მისი კომბალი მოხვდება, ისიც ინგრევა, საითაც მკლავს მოიქნევს, იქ გრიგალი ასტყდება; თუ ქალაქს შეუტერავს, ის ქალაქი იწვის და ფერფლად იქცევა. დარბის ყინულოვან ზღვიდან კავკასიონამდის და ვისლიდან სახალინამდის ქუდ-მოგლეჯილი პეტრე; დასდევს ლაგამ-აგლეჯილი ივანი და ჰკივის:

— მიდი! დაჰკა! შეჰმუსრე! დაახჩე!

ორივენი ცეცხლში იწვიან და სისხლში იხჩობიან. უუზარმაზარი ქვეყანა ალით გაიტრუსა, ლეშის სუნით გაიგუდა, სისხლისგან გაწითლდა და სიმშვილისგან მიიღია და მიიხრწნა.

ბოლოს, ივანმა იმძლავრა: რამდენჯერმე კიდევ მოიქნია კომბალი, ორიოდჯერ კიდევ მიაწვა მტრებს და პანტა-პუნტით ზღვაში გადაჰყარა. ჯონ ბულმა და ჟაკ დე-პარიმ კარგი ცურაობა იცოდნენ, ამიტომ პეტრეს ილღიებში ამოუსხდნენ, ზღვის მეორე ნაპირს მიაღწიეს და იქ ჩამოსხდნენ. ივანიც აქეთა ნაპირზე ჩამოჯდა. ჩამოსხდნენ, იარებზე მალამო დაიდეს, დამტკრეული თავპირი აიხვიეს, დახეულის დაკერებას შეუდგნენ და ასეთი ბაასი გააბეს:

— ყველას! ყველას! ყველას! — ჰგრგვინავდა ივანი: — ჰეი, ჰეი! ძმებო და ამხანაგებო! პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით! შეერთდით და დასცხეთ თქვენს ბურჟუებს!

— გაჩუმდი, შე უნიფხოვ, შენა! — გადმოსძახეს ჯონ ბულმა და ჟაკ დე-პარიმ ივანს მეორე ნაპირიდან, თანაც აქეთ-იქით იხედებოდნენ და შიშისგან და ეჭვისგან სთრთოდნენ.

ივანმა ზედ დაიხედა. მართლა უნიფხო იყო. შალვრის მაგიერ ტანზე ძონძები ეკიდა. მაგრამ ივანმა არც სირცხვილი იგრძნო და არც გაღმელთა სიცილი იხამუშა. კეფა მოიფხანა და გადასძახა:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო! შალვარი ბრძოლაში დამეხია. მალე ახალს შევიკერავ, ან ჩემი მანდაური ძმები თქვენ გაგზდიან მაგ შალვრებს და მე გამომიგზავნიან. ჰეი, ჰეი! პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით! თქვენ კი, მურდალო ავაზაკებო, აი, თქვენ რის ღირსნი ხართ: ფუ-უჰ!

და იმოდენა დუჟი მიაფურთხა, რომ ევროპას ის ფურთხი ეხლაც ვერ ჩამოურეცხნია თავისი პირსახიდან.

— შენ, ეი, ივან! — გადმოსძახა ჯონ ბულმა: — მშიერი მოკვდები.

ივანს მართლა სიმშლით კუჭი ეგრძებოდა, მაგრამ სამი ტომარიდან ერთი ტომარა ფქვილი ჯონ ბულს გადაუგდო და მიაყოლა:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო! შენც მშიერი ხარ. აჰა, დაიჭი! თუ გინდა, ცოტა შენც შეხეტქე, დანარჩენი ჩემს მანდაურ მშიერ ძმებს დაურიგე. შენ კი, საზიზღარო წუნკალო, ესეც მიიღე და მიირთვი: ფუ-უჰ!

და ერთხელ კიდევ იმოდენა მიაფურთხა, რომ იმ ნაფურთხში ჯონ ბულის და ჟაკ დე-პარის გემებიც კი ჩაიხჩენენ.

— ესროლეთ მეთქი, ესროლეთ, სანამ ივანი მშიერია, შეუტით, თორემ გაძლება და ველარ მოერევი! — ჭყვიროდა გაპენტილი და ნაბეგვი პეტრე.

— შენ ჰეი! — გამოჰკივლა ჟაკ დე-პარიმ: — მომეცი ჩემი ვალი! დამიბრუნე ქარხნები, თორემ...

— თორემ ფეხები არ მომჭამო! — სიცილით გადაჰყვირა მოსულიერებულმა ივანმა: — თუ ბიჭი ხარ, მოდი და წაილე. მე თუ ერთი მმართველს შენი, შენ ჩემი სამი გმართველს. შენ თვითონ მიზღე ზარალი, თორემ...

— ტყუილი ლაპარაკია, ტყუილი! — კვლავ წრიპინებდა თავპირშებვეული და ხელ-ფეხმოტეხილი პეტრე: — ესროლეთ მეთქი, ესროლეთ!

— თქვენ ჰეი. პარამზადებო! წურბელებო! ავაზაკებო! გაანთავისუფლეთ ჩემი მანდაური ძმები, თორემ დედას გიტირებთ მე თქვე-

ნა, დედასა! დაგანგრევთ, შეგმუსრავთ, დაგხოცავთ! ჰეი, ჰეი! ძმებო და ამხანაგებო! შეერთდით! დასცხეთ! დაჰკარით!

ჯონ ბულმა და ჟაკ დე-პარიმ ისევ დაიმკლავეს, მაგრამ მიიხედ-მოიხედეს და შესდგნენ: კარლ მიულერი, მაჰმუდ გასსანი, ჩინ-ჩონ-ჩუნი, ზანგი ბამბულლა, ინდოელი რაბინდრანატ გორა, ეგვიპტელი ზაგლული, მალრიბელი აბდულ ქერიმი, სპარსი საადი რიზა სეპახი, ავღანელი, აფრიკელი და ათასნი ხმელელნი და კუნძულელნიც იმ-კლავებდნენ, თოფ-ზარბაზნებს სტენაედნენ, ხმალ-ხანჯლებს ჰფერავდნენ და ჰგრგვინავდნენ:

— ხალხთა თვითგამორკვევა და თავისუფლება!.. გაეთრიეთ აქედან!.. ძირს ინტერვენცია და ოკუპაცია!.. გაუმარჯოს ივანს!

ივანს გული გაუმარდა. თანდათან ხმას აუწია და მთელი ქვეყნის სასმენად გაჰკიოდა:

— ჩინ-ჩონ-ჩუნ, განთავისუფლდი!.. კარლ მიულერ, ვალი არ გადაუხადო მაგ წურბელებს!.. მაჰმუდ გასსანი, მაგრად ჩაჰკეტე შენი კარები!.. ზანგო ბამბულლა, მისცხე!.. რაბინდრანატ გორა, ზღვაში გადააგდე ჯონ ბული!.. ძმაო ზაგლულ, შენც უკნიდან მოუარე!.. მალრიბელო აბდულ ქერიმ, მარცხნით მოუარე და დაჰკა ჟაკ დე-პარის!.. საადი რიზა, შენ მარჯვნივ მოუარე და ესროლე! აბა, ძმებო და ამხანაგებო! ერთად! მწყობრად! შეუტიეთ! პროლეტარებო, წამოდექით!

ჯონ ბულმა და ჟაკ დე-პარიმ კვლავ ივანისკენ გამოიწიეს, მაგრამ მონებრსა და ყმების გარდა საკუთარი ოჯახიც აეშალათ და აეწეწათ. პროლეტარებმა ივანის ქუხილი გაიგეს და წამოიწიეს. წამოიშალნენ და საომრად დამკლავებულ ჯონ ბულს და ჟაკ დე-პარის ხელებსა და ფეხებში ეცნენ. ზოგან წითელი ალი ავარდა, ზოგან წითელი ბაირალი აფრიალდა, ზოგან კიდევ ისე დაიქუხა და გაიელვა, რომ ჟაკ დე-პარის და ჯონ ბულს შიშის ცახცახი და ციებ-ციხელება აუვარდათ. ირლანდელმა ო-გრედიმ, ეგვიპტელმა ზაგლულმა, ავღანელმა და ზოგმა სხვამაც დრო იხელთეს და მაგრად შეკრულ თოკებიდან თითო ხელი ან თითო ფეხი გამოიგლიჯეს.

ამ ქვივლ-ხივილსა. აყალმაცალსა და მიწვე-მოწვევაში გავიდა შვიდი წელიწადი, შვიდი თვე, შვიდი კვირა და შვიდი დღე. ერთ დღეს რომიდან ჯიოვანი ჯირალდინმა დაიძახა:

— ივა-ა-ან! მე ვცნობ შენს ძალას და კანონიერ არსებობას. მოიტა ხელი!

ივანმა მარჯვენა ხელზე დაიფურთხა და ის ხელი გაიშვირა, მაგრამ იმის ხელს ერთის მაგივრად ორი ხელი დაეძგერა:

ერთი რომიდან, ხოლო მეორე ლონდონიდან. და იმავე წამს ჯონ ბულმაც დაიღრინა:

— ივან, მეც გცნობ და ვაღიარებ, რომ შენ არსებობ და ჩემი ტოლი ხარ. აი, ჩემი ხელი.

მეორე ხელი ზურგზე დაიდო, ხოლო იმ ხელში ერთი კობტა დრედნოუტი და რამდენიმე ბჭყვრიალა ტანკი ჩაიდო. ივანმა კვლავ ხელი გაუშვირა, მაგრამ ამ დროს ჯიოვანი ჯირალდინი და ჯონ ბული ერთმანეთს დაეტაკნენ.

— პირველად მე ვუთხარი ივანს: „ივან გცნობ მეთქი!“—წამოიძახა გულნატკენმა დობჩინსკი ჯირალდინმა:—ამიტომ ჯერ მე უნდა ჩამოვართვა ხელი.

— არა, პირველად მე ვსთქვი!— უპასუხა ნაწყენმა ბობჩინსკი ჯონ ბულმა.

— არა, მე ვსთქვი!

— შენ კი არა, მე ვსთქვი მეთქი!

— სტყუი, მე ვსთქვი! სტყუი, შე პირატო!

— შენ თვითონ სტყუი, შე მაკარონო, შენა!

— მაშ ვკითხოთ ივანს.

— ვკითხოთ.

— ივან, პირველობა შენი ცნობის ვის ეკუთვნის, მე თუ ჯონ ბულს?

— ივან, ვისია პირველობა, ჩემი თუ ჯირალდინის?

ივანმა ორივეს აპხედ-დაპხედა, კეფა მოიფხანა და ორივენი ასე დაამშვიდა:

— ორივენი ტოლ-პარამზადები ხართ. ჩემთვის სულ ერთია: შავი ძაღლი, თეთრი ძაღლი, ორივე ძაღლი, მამა-ძაღლი.

და ერთი ისეთის ძღვევამოსილებით გადიხარხარა, რომ ჯირალდინის ბერსალიური ქუდი და ჯონ ბულის ჭრელი პლედი ივანის სიცილის ქარმა მოიტაცა.

მერე ქვეყნის ყოველ კუთხიდან ყაყანი, ყიჟინა და ჟრიაბული მოისმა:

— ივან, გცნობ!.. ივან, მეც გცნობ! მეც! მეც! მეც! გცნობთ! გცნობთ!

და ყოველ მხრიდან ხელებს იშვერდნენ, ივანს თავს დასტრიალებდნენ, ერთმანეთს აღარ აცლიდნენ, მუჯღუგუნებს ჰკრავდნენ, კინკლაობდნენ, ივანს თავიანთ საჭონელს აჩეჩებდნენ და ყურში ჩასჩურჩულებდნენ:

— ძმაო ივან! არ მოგატყუოს გაიძვერა ჯონ ბულმა. მე, ჟაკ დე-პარი, დაბადებითვე შენი ლეილი ძმა ვარ. აი, საბუთიც: ნახე, როგორი ფერუმარილი, სასუნებელი, საცხებელი, შამპანური და ლიკიორები მოგიტანე. იყიდე, ივან, იყიდე. ძალიან იაფად მოგცემ. ცოტაოდენი ვალიც გადამიხადე, ქარხნებიც დამიბრუნე და მერე მე, შენ და მაჰმუდ გასსანი ჯონ ბულს ოდნავ თავს მოუუქეპავთ და ბრჩალებს დავაპრით, თორემ ამ ბულდოგმა ლამის ნახევარი ქვეყანა დაიპყროს. იყიდე ჩემი საქონელი, ივან, იყიდე, იაფია, ჩალის ფასად მოგცემ.

ჯონ ბულმა ივანი ჟაკ დე-პარის ჩამოაშორა და განზე გაიყვანა:

— შესანიშნავი ბოქსიორი ჰყოფილხარ, ძმაო ივან. მე და შენ რომ დავძმობილდეთ, ქვეყანას შუაზე გავიყოფთ და ჟაკსაც ოდნავ უკან დავსწევთ, თორემ მეტის-მეტად თავს გავიდა. აი, მანქანები, ქსოვილები, კოლონიის საქონელი, ოპიუმი, მორფი, ხაშხაში და ასნაირი ტკბილი სასმელი, სასუნებელი და შესაშხაპუნებელი. თითქმის მუქთად მოგცემ. ოღონდ დამიდასტურე, რომ ვალსაც გადამიხდი და ქარხნებსაც დამიბრუნებ. ჰა, ივან, მოვრიგდეთ და ჟაკ დე-პარი ცოტა გავპენტოთ, თორემ ძალიან გათამამდა.

— მაკარონი! მშვენიერი მაკარონი! საუცხოვო მაკარონი!—ჩასჩურჩულებს ჯირალდინიც:—ივან, იფად! ჩალის ფასად! მუქთად!

— კეთილი და პატიოსანი!—სთქვა, ბოლოს, ივანმა:—მოვრიგდეთ. ეგ საქონელი ნისიად მომეცით და ცოტა ფულიც მასესხეთ. ბევრი არ მინდა. ჯერ-ჯერობით ერთი მილიარდი მეყოფა.

— ჯერ ძველი ვალი დაგვიდასტურე, ქარხნები დაგვიბრუნე, ზარალი აგვინაზღაურე და მერე...—ამბობენ ჯირალდინი, ჯონ ბული და ჟაკ დე-პარი.

სდგას ივანი და თავს იფხანს. იფხანს და ამბობს:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო! ცოტას კიდევ მოვიფიქრებ. ხვალინდელი დღე დღევანდელს აჯობებს. საქმე მეგელი ხომ არ არის, რომ ტყეში გაიქცეს? „ზავტრა“!

და იცდის ივანი, სანამ ჯონ ბულიც, ჟაკ დე-პარიც და ბიძია იანკიც თავიანთ ვალებსაც, ქარხნებსაც და ზარალსაც დაივიწყებენ. იცდის და კვლავ არხეინად ამბობს:

— ნი-ჩა-ვო-ო-ო! ზავტრა!

აქა ამბავი ჩიქორთულ საქმეთა, სანამ ივანი ოქტომბრის ალში იწვოდა.

სანამ გამაღებული და ყალყზე ამდგარი ივანი კომპალის ტრი-ალით კილით-კიდეშდის დარბოდა, დაგეშილი კვაჭი ცეცხლ-მოკი-

დებულ დედა-ქალაქში ვირთაგვასავით დაძვრებოდა და „ძროხას სწველავდა“. კვაჭიმ გაღესილ ცხვირით და დაგეშილ ალღოთი მალე შეატყო ივანს გამარჯვება, ორივე ხელით დაეჭიდა ივანის დაგლეჯილ კალთებს და წითელ მორევში შესტოპა, თანაც ჩუმ-ჩუმად ივანს ამხნევებდა და ყურში ჩასძახოდა:

— ივან, მიდი!.. დაჰკა!.. ესროლე!.. ეგრე, ვენაცვალე შენს მარჯვენას, ეგრე!

კვაჭიმ იმოდენა იყბედა და მოისმინა, რომ ნელ-ნელა შეუმჩნევლად თვითონაც დაიჯერა და გაიზიარა ცეცხლიანი ლოზუნგები და სისხლიანი დევიზები. მაგრამ იმავე დროს კვაჭი მაინც კვაჭობდა და დრო-გამოშვებით თავისს ამხანაგებს ასე არიგებდა და ამხნევებდა:

— ხელი გაანძრეთ!.. მოუსვით!.. პირი ნუ დაგილიათ!.. ნუ ხართ დოყლაპიები და ბედოვლათები, თვარა ამისთანა დღეს მეორედ ველარ მოესწრებით!

და ამხანაგებიც ბელადის ხელმძღვანელობით ხელებს ანძრევდნენ, ნიჩბებს მოუსვამდნენ და მოსახვეტელს უხვად იხვეტდნენ.

ერთხელ კვაჭი ცეცხლმოკიდებულებით შეუვარდა ივან ივანიჩ ივანოს და შესძახა:

— თეთრები და იუნკრები სასახლეს სძარცვავენ. აუარებელი განძი და ნახელოვნევი ინახება იმ სასახლეში. ჩქარა, მანდატი!

ივან ივანიჩმა ხუთ წუთში კვაჭის მრისხანე მანდატი და ათი-ოდე გააფთრებული მეზღვაური ჩააბარა. კვაჭიმ მანდატი უმაღლესი ჯი-ბეში ჩაიდო და ნახევარ საათში თვისი რაზმით ერთ სასახლეს მიადგა, სადაც წითლებს თეთრები მოემწყვდიათ. კვაჭი და მისი ამხანაგები შეიარაღებულ მუშებს და მეზღვაურებს ჩამოეკიდნენ და სასახლეში შევიდნენ. იგი უკვე სავეს იყო იარაღიანი და უიარაღო ბრბოთი. ერთი სამოვარს მოათრევდა, მეორე მარმარას ძეგლს ეჭიდებოდა, მესამე სავარძელს ტყავს აძრობდა, მეოთხე გობლენის ხალიჩას წელზე იხვევდა, ხოლო მეხუთენი და მეათენი უუძველეს სურათებით, ფაიფურის ვაზებით, ჭურჭლით და ათას წვრილმანით იტვირთებოდნენ და გასასვლელ კარებს ეძებდნენ.

— მუშების, გლეხების და სალდათების დეპუტატთა საბჭოს სახელით, შესდექით! — დასწყვილა კვაჭიმ და თვისი მანდატი ხმამალლა წაიკითხა. მერე წითელ მუშებს და მეზღვაურებს ბრძანება მისცა: — ყველანი დიდ დარბაზში შექაართ, გასჩხრიკეთ და გაჰყარეთ.

ნახევარ საათში მძარცველებს ყველაფერი დააყრევინეს. კვაჭიმ აქა-იქ თვისი მეგობრები ჩააყენა და წითლებს უთხრა:

— ძმებო, გმადლობთ სახალხო ქონების გადარჩენისათვის. ეხლა ჩვენვე მოვუვლით ყველაფერს. თქვენ საჭირო აღარა ხართ. მშვიდობით იყავით.

კარები ჩაიკეტეს და დღე და ღამის მუშაობით ხელები დაიწყვიტეს: განძეულობა გადაარჩინეს, ყუთებსა და სკივრებში ჩაალაგეს და „შესანახად“ კვაჭის სარდაფში გადაზიდეს. იმ დღიდან იმ სარდაფს გინცი და ერთი ანტიკვარი ურია შეეჩვივნენ.

კვაჭიც შეეჩვია სახალხო განძეულობის ძებნას, გადარჩენას და დაცვას. რა კი იმ მანდატმა ერთგან გასჭრა, ვითომ სხვაგანაც რატომ არ უნდა გაეჭრა? კვაჭიმ სცადა თვისი ხერხი და იმ მანდატის ძალა, რომელიც უსაზღვრო და ჯადოსნური აღმოჩნდა. ყველანი ისე სთრთოდნენ იმ ქალაქის დანახვაზე, როგორც შავი ჭირის ან გატენილ ყუმბარის წინაშე. კისრები თავის-თავად იღრკეებოდნენ და კარებებიც თავის-თავად იღებოდნენ. კვაჭი მალე გაოცდა იმ აურებელ და უთვალავ განძეულობით, რომელიც ასე უხვად იყო გაბნეული პეტრეს ქალაქში.

ერთხელ კვაჭიმ თითქოს ის დრო გაიხსენა, როდესაც მან კვაჭობაზე ხელი აიღო და გულწრფელად გადასწყვიტა ხალხისა და რევოლუციის სამსახური. გაიხსენა და ბესოს წინაშე ასე დაასაბუთა ძველ გზაზე დაბრუნება:

— სულ ერთია, ჩემო ბესო, პატიოსნებიდან აფერი გამოდის. ირგვლივ ყველანი სძარცვავენ და იტაცებენ,—ძველებიც და ახლებიც,—პატიოსანი კაცი კი მშრალზე რჩება და მშვიერი კვდება. ახალი რევოლუცია იმ გზით არ მიდის, მე რომ მეგონა. იგი სისხლში დაიხვეება და ჩვენც წაგვიღებს. ჩვენ ძალიან სახიფათო გზას დავადგეკით. მაგრამ უკან დაწევაც აღარ შეიძლება. ამიტომ ჩვენ მხოლოდ ის-ღა დავგრჩენია, რომე ჩვენი წილი მივიღოთ და ამ ჯოჯოხეთს თავი დავაღწიოთ. აი რუსეთი მთელ ქვეყანას ეჭიდება. აქლემები წვიჩხუბნენ, კოზაკი შუაზე გაჰყლიტესო. ამ ჩხუბის დროს ყოლიფერი უნდა ავკრიფოთ, რაც კი შეგვიძლიან, მაგრამ არ უნდა დევიგვიანოთ და დროზე მოვშორდეთ აქაურობას.

„წითელი რევოლუციის დამცველთა საზოგადოება“ უფრო გაიშალა და გაიფურჩქნა. ახალ ხელისუფალთ დრო არ ჰქონდათ მისი გაჩხრეკისთვის, ამიტომ კვაჭის ლაშქარში ყოველივე კვაჭის გზით მიდიოდა.

მაგრამ ერთხელ სმოლნის ინსტიტუტში ეს საზოგადოებაც გაახსენდათ. კვაჭი უმაღლეს მიუხედა ხიფათს და თვისი შტაბი ასე დაარია:

— აქინე ჩვენ კისერს მევიტეხთ. დროა ნელ-ნელა მოვშალოთ ჩვენი ბუდე, რომელმაც ერთი წელიწადი შეგვინახა და გვათბო. თუ შენობა გეიბზარა, იქინე დგომა აღარ შეიძლება. აწი სამსახურის დრო დადგა. ვინ იცის, იქნება იქინე სჯობდეს თავის შეფარება. მანდატს აწი ისეთი ძალა მიეცა, რომე იმის გულისთვის თუნდ უჯამაგიროდ უნდა ვიმსახუროთ.

დაადგინეს და შეასრულეს. ერთ კვირაში კვაჭიმ ყველანი ახალ სკამებზე დასხა. თვისი თავი კომისრად დაანიშნინა ერთ დიდ ბანკში, სედრაკ ჰავლაბრიანი იმავ ბანკში მთავარ მოლარედ ჩააყენა, გაბო ჩხუბიშვილი წითელი ჯვრის საწყობებში შეაძვრინა, ლადი ჩიკინჯილაძე ფულის სტამბაში შესჩხირა, ხოლო ჭიპი ჭიპუნტირაძე, პავლოვი და ბეკარევი ისევ ძველის გზით—ზვერვის და ჩხრეკის გზით გაუშვა.

ბესო შიქია „წითელ რევოლუციის საზოგადოებაში“ კვაჭის ხელმძღვანელობით კვაჭის მაგივრობას ასრულებდა: საზოგადოებას არღვევდა და იმის ქონებას ჰყიდდა, რაც ერთ თვეში ბრწყინვალედ შეასრულა.

მაგრამ კვაჭიმაც იმ ერთ თვეში თვისი გეგმაც შეასრულა. თითქმის ყოველ დღე მასთან ან ბესო, ან ჭიპი, ან ლადი შევიდოდნენ და რამდენიმე მილიონიან „ასიგნოვკებს“, ჩეკებს ან სხვა საბუთებს წარუდგენდნენ. კვაჭი არხეინად წააწერდა: „მიეცით“, ხოლო ჰავლაბრიანი, რომელიც ყველას ეუბნებოდა: „ფული არ არისო“, მთელ დაგროვილ ფულს ამხანაგობას ჩაუთვლიდა. იმ ფულს ხაინშტეინი ბირჟაზე გაიტანდა და საღამოათი სამაგიეროს ოქროთი და თვალ-მარგალიტით დაუბრუნებდა.

ყოველ დღე, შუადღე რომ მოატანდა, კვაჭი ტელეფონს დასწვდებოდა და ბესოსთან ასეთს ჩიქორთულ ბაასს გააბავდა:

— ბესო, შენ ხარ?

— კი, მე ვარ.

— დღეს ხუთი მილიონისა დასწერე.

— კაი.

და ერთი საათის შემდეგ ბანკს კვაჭის საზოგადოების ან სხვა დაწესებულების სახელით ხუთი მილიონის მოთხოვნა მისდიოდა.

სალამოობით ამხანაგები კვაჭის ბინაზე იკრიბებოდნენ, ერთ-მანეთს ახალ ამბებს უზიარებდნენ, ანგარიშებს ასწორებდნენ და ახალ ხაფანგებს აგებდნენ.

გარეთ ცაც კი იწვიადა, ქვეყანა სისხლით ირწყვოდა, მებრძოლთა გმინვა ქუჩებს აყრუებდა და ქექა-ქუხილისგან დედა-მიწა ზანზარებდა.

კვაჭიმ და იმისმა ამხანაგებმა ათასი ყური და თვალი გამოიბეს, ყოველივეს გაფაციცებით თვალყურს ადევნებდნენ და ხელმარდად მუშაობდნენ: მოსახვეჭელს იხვეჭდნენ, მოსამკალს იმკიდნენ, ჩამოვარდნილს აჭკრეფდნენ, წაქცეულს გაჰყვლეფდნენ, გაბზარულში ადვილად შეძვრებოდნენ, უპატრონოს უმალ დაეპატრონებოდნენ და ბშირად პატრონიანსაც დაიჩემებდნენ.

პავლოვი ისე დატრიალდა ახალ საქმეში, როგორც საკუთარ ოთახში, და მალე კვაჭის მარჯვენად გადაიქცა. დღე არ გავიღოდა, რომ პავლოვს კვაჭისთვის ახალი საქმე არ მიეწოდებინა:

— ეს საქმე მოეწყობა... ეს სახიფათოა... ეს ვერ გაიჩარება... ეს იციან... ეს არ იციან.

დიდი ხანია, რაც კვაჭიმ ბრძანება გასცა:

— ისე მოიქეცი, რომ ყოველ ჟამს ქალაქიდან გასასვლელად მზად ვიყოთ. ფრთხილ ვაეკაცს ასეთ დროს ცხენი მუდამ შეკაზმული უნდა ჰყავდეს.

ისაკა და რებეკკა ციხიდან გამოეშვათ. ორივენი უმალ ადესისკენ წასულიყვნენ. თუმცა კვაჭიმ ორივეს აპატივა სუსტობა, მაგრამ ისინი მაინც მოერიდნენ კვაჭის და ბეკარევის პირით მოკითხვა და ბოდიში შემოუთვალეს.

მერე ორივენი მოულოდნელად გაჰქრნენ.

ალარც ელენე სჩანდა.

მთავრობა მოსკოვში გადავიდა. კვაჭიც უნდა გაჰყოლოდა თავისი შტაბით, მაგრამ ოდნავ დაიგვიანა, რადგან ორიოდე საქმე ჰქონდა დასასრულებელი.

— გაბო, როგორ არის ჩემი მეგობარი განუსი?—ჰკითხა იმ დღეებში გაბო ჩხუბიშვილს.

— ეს არის ეხლა მოკვდა.

— თვითონ მოკვდა?—გაიკვირვა კვაჭიმ.

— მოკვდა მეთქი. შენ ხილი სჭამე, მებაღე ნუ გეკითხება,— გაიღიმა გაბომ და ზედ დაიხედა. კვაჭი უმალ მიუხვდა. გაბოს ოქროს საათი ეკიდა, ხელში ოქროს სათუთუნე ეჭირა და თითებზე რამდენიმე ძვირფასი ბეჭედი უკრიალებდა.

— ყოჩაღ! — მოუწონა კვაჭიმ: — მადლობა ჩემზე იყოს.

კვაჭიმ და ამხანაგებმა ხელის მოსმას მოუხშირეს, ნაჭარბევად გაჰკრეს, გამოჰკრეს და ერთ კვირაში უფრო მეტი გაიჩინეს, ვიდრე მანამდის ჰქონდათ.

იმავე ხანებში კვაჭის თავზე ცა გრიგალის ღრუბლებით მოიღრუბლა. ჰაერში მუქარის სუნი დატრიალდა. აქა-იქ გაიელვა. ბოლოს, ერთ საღამოს ქუდ-მოშვლებილი ჭიპი ჭიპუნტირადე შემოვარდა კვაჭისთან და აკივდა:

— დევილუპეთ!.. ყოლიფერი გეიგეს!.. თავს უშველეთ! აი, წე-იკითხეთ.

საღამოს გახეთი გადაშალეს და წაიკითხეს: „რევოლუციას მიეკრო აგრედევ თავადი კვაჭანტირადე, რასპუტინის მეგობარი და მეფის ერთგული მსახური, რომელმაც...“

— ზმებოჯან, დროა სავიდეთ! — გააელვა ცხენის კბილები ჯალილამ.

ჭიპის პავლოვი მოჰყვა, რომელმაც მოკლედ და მშვიდად განაცხადა:

— ყველაფერი გაიგეს. ეხლავე უნდა ავიბარგოთ, თორემ დავიგვიანებთ.

— აბა, ნახევარ საათში ყველანი სადგურზე გამოდით! — გასცა მობილიზაციის ბრძანება კვაჭიმ.

ყოველივე წესიერად აღმოჩნდა. ნახევარ საათის შემდეგ ყველა ამხანაგები სადგურზე შეხვდნენ ერთმანეთს.

— დევილუპეთ! — კვლავ აკივდა ჭიპი: — არც ერთი მატარებელი არ ყოფილა.

— ნუ ყვირი, ჭიპი! — გააჩუმა აშლილი მზვერავი კვაჭიმ. — ბესო, წადი და მატარებელი იშოვე. ხარჯს ნუ მოერიდები.

ბესო ათ წუთში დაბრუნდა:

— ეხლავე მზად იქნება ორი ვაგონი. მგონი, ასი ოქრო ძვირი არ უნდა იყოს.

— ძვირი არ არის. — დაეთანხმა კვაჭი.

ნახევარ საათის შემდეგ ორ-ვაგონიანი მატარებელი მოსკოვისკენ მოჰქროდა. სალონ-ვაგონში ცხრანი ისხდნენ, ცხრა წევრი „წითელ რევოლუციის დამხმარეთა და დამცველთა საზოგადოების გამგეობისა“, რომელთაც დაევალებული ჰქონდათ „რევოლუციურ სალდათების მატარებელთა მოძრაობის მოწესრიგება.“

— მერე, გასკრის ეგ მანდატი-ი-ი? — შიშით იკითხა სედრაკამ.

— გასკრის კი არა, ყოლიფერს ააფეთქებს! — უპასუხა ლადი ჩიკინჯილადემ.

— ვინ აწერს ხელს?—ჰკითხა კვაჭიმ ბესოს, რომელსაც ხელში ადლიანი მანდატი ეჭირა.

— სარეგოლუციო-სამხედრო კომიტეტი. აი, ნახე. ბეჭედიც და ყოლიფერიც თავის ალაგზეა. წეიკითხე: „რე-ვო-ენ-სო-ვე-ტი!“

— ალლაჰ!—წამოიძახა ჯალილამ:—რა დიდი ზალა აქვს ქალღმერთს ურუსის ქოყანაში!

— აბა, ჯალილ, ვახშამი!—მოითხოვა კვაჭიმ:—ამეიღეთ კარგი არაყი, ყირიმული ღვინო და შამპანური „კრისტალი.“

და ნახევარ საათის შემდეგ ქართულმა „მრავალ-ჟამიერმა“ მატარებლის დგრიალი და რახა-რუხი დასჩრდილა. „მრავალ-ჟამიერს“ ჯალილას ბაიათი მოჰყვა და ბაიათს „ვნიზ პო მატუშკე პო ვოლგე“.

დილით მატარებელი ერთ სადგურს მიუახლოვდა. ამხანაგები პირს იბანდნენ, ტკბილად იზმორებოდნენ და საუზმესთვის ემზადებოდნენ. რუხი ფარაჯებით შეკუნწლული სადგური ფუტკარივით აიშალა და აღმუვდა:

— მოდის! მოდის!

მატარებელი რომ ბაქანს მიაღვა, ფარაჯების ზღვა აიფურთქნა, ალელდა და აყმუვდა:

— მიდი! აიღე! გადმოყარე!

იარაღით, ყუთებით, აბგებით და გუდებით დატვირთულმა სალდათებმა მთელი მატარებელი უმაღლესიანთქეს და ჩაყლაპეს. ყვირილით და მუქარით შეცვივდნენ ვაგონებში და მოიკალათეს.

ზოგნი კარებებიდან შედიოდნენ, ზოგნი კი ფანჯრებიდან მისცვებოდნენ. უკნიდან აყირავებულ სალდათებს სხვები ებლაუჯებოდნენ და ჩეკმებს ჰხდიდნენ, ან ბარგს ჰპარავდნენ.

— ამხანაგებო!—ჰყვირიან კვაჭი და მისი მეგობრები:—შესდექით!.. არ შეიძლება! დელეგატების მატარებელია, დელეგატებისა! ჩვენ დავალებული გვაქვს მოწესრიგება...

— ამხანაგებო!—დაიძახეს სალდათებმაც:—რას მიედ-მოედებიან ეს ოხრები?!

— ამხანაგებო! ძალადობისთვის სასტიკად დაისჯებით!—იმუქრება კვაჭი:—ჩვენ ისეთი მანდატი გვაქვს, რომ... აი, მოისმინეთ, ნახეთ...

მაგრამ მანდატის ნახვა და მოსმენა არავის უნდოდა. კვაჭის ყვირილს და მუქარას სიცილით და მუქართვე უპასუხეს. ვიღაცამ დაიძახა:

— ამხანაგებო! კმარა, რაც ამ ბურჟუებმა ჩვენი სისხლი დალიეს, კმარა! აბა, გადაჰყარეთ ფანჯრებიდან!

ორიოდე წუთში კვაჭი და მისი ამხანაგობა ფანჯრებიდან ტყა-
 პა-ტყუპით გადმოჰყარეს და თან დედ-მამის ლანძღვა, ხარხარი და
 დახვრეტის მუქარა მიაყოლეს.

— ჩქარა, ბარგს უშველეთ, თორემ დევილუპეთ!—ბრძანა
 კვაჭიმ.

ბევრი იტრიალეს მატარებლის გარშემო, ბევრი ეხვეწნენ და
 ელიჯინენ, ფულსაც დაჰპირდნენ და არაყსაც, მაგრამ ვაგონებს ვერც
 კი მიუდგნენ. ბოლოს, შეკუნწოლილი მატარებელი ყიჟინით და ღრი-
 ალით დაიძრა და თან გაიყოლა კვაჭის და ამხანაგობის ქონება—
 ტანისამოსი, სანოვაგე, ფული, თვალ-მარგალიტი,—წარსულის ნაშ-
 რომი, ნაჯათევი, იმედი, წყევლა და ცრემლი.

ამხანაგები სადგურის დარბაზში ჩამოსხდნენ, ცხვირები იატაკს
 დააბჯინეს და ატირდნენ.

— დევილუპეთ! დევილუპეთ!—გაჰკიოდა თვალ-ცრემლიანი ჭიპი.

— ვაი შენ, ჩემო ტუტუტო თავო! ახია შენზე, ახი!—ბურტყუ-
 ნებდა სედრაკა და თავში მჯიღს იცემდა.

— სად დაგვეწია ღვთის რისხვა! როგორ დაგვარგეთ ამოდენა
 სიმდიდრე!—ოხრავდა გაბო.

— Д-а-а, плохи дела:—ეთანხმებოდა საკუთარ თავს პავლოვი.

— ეხლა კი ჩონი საქმე სავიდა. ვალლაჰ, სავიდა!—თავის ქნე-
 ვით ამბობდა ჯალილა.

ბესო თითებს იმტვრევდა, ლადი ჩიკინჯილაძე ჯიბით გადარ-
 ჩენილ ხილს ახრამუნებდა, ბეკარევი პაპიროსის ბოლში იხჩობო-
 და, ხოლო გამწარებული კვაჭი გალიაში დამწყვდეულ მხეცივით
 დარბოდა და დროგამოშვებით შექმუქნულ შუბლს ისრესდა. ბოლოს,
 ყველანი დადუმდნენ და ბელადს შეაშტერეს თვალები. დიდხანს
 სდუმდნენ და კვაჭისგან თავიანთ ბედის განაჩენს მოელოდნენ.

— როგორ ხარ, კვაჭი?—გაჰბედა, ბოლოს, ბესომ.

— ძაღლურად.

— რას იტყვი?

— აფერს. რა გადაარჩინე მაგ საკვოიაჟით?

— ბევრი აფერი. ბექდები და შტამპებია.

— ბევრი აფერიო-ო! მაშ ყოლიფერი გადაგიჩენია, შე კაი
 კაცო!

კვაჭიმ შუბლი გაიშალა და გაილიმა. მერე ამხანაგები მტკიცე
 ხმით და ასეთის იმედით გაამხნევა:

— ნუ დაღონდით, ამხანაგებო! რაც დავკარგეთ, ერთ თვეში დაგვიბრუნდება, თუ ბედმა არ მილაღობს და ღმერთმაც კილო ხელი მომიმართა. აბა, წამოდექით! გამაგრდით! მომყევით!

— ალლაჰ სახლასინ, კინაზჯან, ალლაჰ სახლასინ!—წამოიძახა ჯალილამ და ორივე ხელი ალლაჰისკენ აიშვირა.

აქა ამბავი სამტრედიძის.

საგუბერნიო აღმასრულებელ კომიტეტის (გუბადმასკომის) ბინაში გახურებული მუშაობაა. სამი კაცი თამამად მიადგა აღმასკომის თავმჯდომარის კაბინეტს. წინ დარაჯი გადაეღობათ.

— შესვლა არ შეიძლება. კომიტეტის სხდომა გახლავს.

წინაურმა ერთი ხელით დარაჯი მოიშორა, მეორე ხელით კარები შეაღო და შევიდა. ორნიც მიჰყვნენ. კრება შესწყდა. მოლაპარაკემ სიტყვა გასწყვიტა. ყველანი შემოსულებს მიაჩერდნენ.

— ბოდიში, ამხანაგებო!—ცივის რიხით სთქვა კვაჭი კვაჭანტირაძემ:—გთხოვთ მიცნობდეთ. მე გახლავართ სარეგულაციო-სამხედრო საბჭოს წევრი პავლე სამტრედიძე. ესენიც ჩემი შტაბის წევრები არიან—პანოვი და შიქიანცი.

და პავლოვსა და შიქიაზე თითი მიუშვირა. ყველანი წამოიშლნენ და გაიჭიმნენ. კვაჭიმ პირსახეზე უფრო მეტი სუსხი აისახა და განაგრძო:

— თქვენს ქალაქში საზიზღრობა ხდება, თქვენ კი არხეინად გაჭიმულხართ და ბაასობთ. აი, მაგალითიც: მე ჩემის შტაბით საგანგებო მატარებლით მოვდიოდი. გზაში შემატყობინეს, რომ მოლაღატე ბურჟუებს უცხოეთში თვალ-მარგალიტი და ოქრო მიაქვთო. გაეჩხრიკე, ცნობა მართალი გამოდგა. განძეულობა, რა თქმა უნდა, ჩამოვართვი, ხოლო საზიზღარი მოლაღატენი იქვე დავხვრიტე. მაგრამ თქვენს ცხვირ წინ, სადგურზე, გაბანდიტებული სალდათები დამეცნენ, მატარებლიდან გადმოგვყარეს, ყველაფერი წაგვართვეს და ჩვენი მატარებლით თვითონ წავიდნენ. ამხანაგებო, რას იტყვით ამაზე?

ამხანაგები შეშფოთდნენ. ასტყდა სირბილი, ტელეფონების ჯღარუნი და ავტომობილების დგრაილი.

— ჩეკას თავმჯდომარე თქვენ ბრძანდებით?—ეკითხება კვაჭი ერთს:—ჩვენ ცხრანი ვართ. მე აქ დავრჩები. დანარჩენნი წაიყვანეთ. ეხლავე დეპეშა მიეცით, რომ ის მატარებელი სადმე პატარა სად-

გურზე გააჩერონ, ორთქლმავალი მოხსნან და გაისტუმრონ, თორემ სალდათები მატარებელს ძალით წაიყვანენ. გესმით ჩემი გეგმა?

— დიაღ, მესმის, ამხანაგო! ამავე დროს ასიოდე შეიარაღებული კაცი იმ მატარებელს დავეწვეით, ალყას შემოვარტყავთ და...

— ეგრე. თან ოთხიოდე ტყვისმფრქვეველი წაიღეთ. როდის დაიძვრებით?

— ერთი საათის შემდეგ. დეპეშას კი ამ წუთშივე გავგზავნი.

— ძალიან კარგი. გისურვებთ გამარჯვებას. მაღლობა ჩემზე იყოს. მართლა, დამავიწყდა. ინებეთ ჩვენი მანდატები.

და კვაჭი კვაჭანტირაძემ ხუთიოდე გრძელი მანდატი გადაშალა მაგიდაზე.

და იმ მრისხანე მანდატების წინაშე ყველანი ისევ გაიკიშნენ და ათრთოლდნენ. ვერავინ გაუბედა იმ მანდატებს ხელში ალება და წაკითხვა. კვაჭიმ ისევ ჯიბეში ჩაილაგა ქაღალდები და სთქვა:

— მაშ შეუდევით საქმეს. მშვიდობით იყავით, ამხანაგებო! ჯალილ, ყოჩაღად იყავი!

— ალლაჰმა შენი სხალობა მომსეს!

კვაჭიმ ბესო განზე გაიყვანა და უთხრა:

— აბა, ბესო, ჩვენი სიცოცხლე შენს ხელშია. სანამ თქვენ დაბრუნდებით, აქ მე ყველაფერს გავაიმასქნებ.

კაბინეტში ორნი ლა დარჩნენ—გაბლენძილი კვაჭი და გაჭიმული გუბალმასკომის თავმჯდომარე.

— დაბრძანდით, ამხანაგო!—ნება მისცა კვაჭიმ:—დაბრძანდით და მომახსენეთ, რა ხდება თქვენს გუბერნიაში?

გუბალმასკომის თავმჯდომარე ლაპარაკით დაიღალა, ორი საათის განმავლობაში კვაჭის ანგარიშს აძლევდა გუბერნიაში საქმის ვითარებისა და ხელისუფალთა მუშაობის შესახებ.

— კეთილი. ეხლა მითხარით, რა გაქვთ მომარაგებული? რამდენი გაქვთ ხორბალი, კართოფილი, ფქვილი, შაქარი და სხვა სურსათი?

და პასუხის შემდეგ კვლავ იკითხა:

— ვაჭრებს საქონელი ჩამოართვით?

— ცოტაოდენი.

— ოქროსი და თვალ-მარგალიტის რეკვიზიცია მოახდინეთ?

— ჯერ არა.

— როგორც ვატყობ, თქვენ ძალიან ჩამორჩენილხართ დედაქალაქებს. თუმცა ეს არაფერია. მე დაგეხმარებით. გამოცდილი ვარ. ერთად ვიმუშავოთ. თქვენც მალე დაიგეშებით. ეხლა ყური მიგდეთ.

მე მჭირდება ათიოდე ოთახი, ტელეფონი, სამი ავტომობილი, საწერი მანქანა, კანცელარიის მასალა და ავეჯი. გაციტო ბრძანება.

— ორი საათის შემდეგ მთავარ ქუჩაზე ერთ დიდ შენობიდან სამი ოჯახი გამოჰყარეს და კვაჭის მოახსენეს:]

— ბინა მზად გახლავთ. სალამოზე ტელეფონი და დანარჩენიც იქნება. სადილის დრო მოვიდა. გვეწვიეთ, ამხანაგო!

კვაჭიმ გუბალმასკომის თავმჯდომარეს პატივი დასდო და მისი პურ-მარილი იგემა. მერე იმის ოთახშივე მიწვა და მიიძინა.

მზე ჩასავალს იყო, როცა ბესომ და ჯალილამ კვაჭი გააღვიძეს.

— ადექი, კვაჭი, დაებრუნდი. ყოლიფერი დევიბრუნეთ. ერთი ნემსიც არ დაკარგულა, გარდა ლეინისა. სალდათებმა თლა დასცალეს არაყი, კონიაკი, ლეინო და შამპანური.

— ღმერთმა შეარგოთ. სისხლი ხომ არ დეიღვარა?

— არც ერთი წვეთი.

— ზალიან ჩკუიანი კასი ყოფილა ბესო, ძალიან! — შეაქო ბესო ჯალილამ.

— ყოჩაღ, ბესო, ყოჩაღ, ჯალილ! მოდით გაკოცოთ. არც მე ვიჯექი აქინე უსაქმოდ. ყოლიფერი მზად არის.

და ბელადმა ორივენი ძმურის კოცნით გადაჰკოცნა.

— ნუ გინდა, კვაჭი. დაანებე თავი. ამოდენა სიმდიდრე დავიბრუნეთ, მეტი რაღა გინდა? ხვალვე წვედიდეთ, თვარა... ვინ იცის?.. ხიფათი დიდია.

— სავიდეო, კნიაზ, სავიდეო, თორემ ალაპი გასხრება! — შეეხვეწა ჯალილაც.

— ჩემო ბესიკო! შენ აქნობამდე ვერ გაგიგია ჩემი ხასიათი. ერთი სავაჟუკაცო საქმე მაინც გავიმამსქნათ, თვარა რა ოხრად მინდა მარტო სიმდიდრე! ვინცხას უთქვამს: „სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“.

— დაგვხვრეტენ, კვაჭი!

— ფეხებსაც ვერ მომქამენ. თუ საქმე გაჭირდა, მე თვითონ დაგვხვრეტავ აქოურებს.

მეორე დღიდან კვაჭი და მისი შტაბი ახალ ბინაში დაბინავდნენ. იმავე დღეს კვაჭიმ ასეთი ბრძანებანი და ღარიგებანი გასცა: პავლოვს:

— თქვენ პეტერბურგში დაბრუნდით. კარგად მოაწყეთ დაზვერვა. თუ ხიფათი მოგველის, ასეთი დეპეშა გამოგზანეთ: „ეხლავე დაბრუნდით“. სედრაკ, შენ მოსკოვში წახვალ. ლადი, შენ სმოლენსკში დაბინავდები. ყველას დროგამოშვებით მოგივით საქონელი და

დარიგება. ზოგჯერ თქვენ თვითონ გაგზავნით სხვაგან საქონელს. ბესო, დოურივე მანდატები და დაარიგე. თუ საქმე ჩაიფუშა, ყველამ როსტოვში მეთყარეთ თავი.

ბესომ მთელი დღე მოანდომა ამხანაგების დარიგებას და დაგეშვას, ხოლო მეორე დღიდან ყველა თავ-თავის საქმეს შეუდგა.

კვაჭის მშვენიერად მოწყობილი კაბინეტი აქვს. კანცელარია სამ ოთახში მოთავსდა. აქა-იქ დარაჯები და შიკრიკები გაჭიმულან. ჯალილასაც ძაბრი ჰხურავს თავზე. საწერი მანქანა აკაკუნებს. წამდაუწუმ ტელეფონის ჟღარუნი ისმის. მუშტარი მრავლად მოდის. ბესო შიქია ამ მუშტარს სცხრილავს და კანცელარიას განაგებს. ჭიპი ჭიპუნტირადე, გაბო ჩხუბიშვილი და ბეკარევი ფულიან ხალხში დაძვრებიან და მუშტარს შოულობენ.

ერთ კვირაში მუშაობა გაჩაღდა. კვაჭი ობობასავით ზის ერთ ქალაქში, სადაც ქსელივით თავს იყრის ხუთი რკინის გზა. მოძრაობა დაირღვა. რკინის გზები დამბლად არიან დაცემულნი. ვაგონებიც ისე დაიტაცეს, როგორც პური. ლიანდაგი სავსეა დამსხვრეულ მატარებლებით. თითო ვაგონს სისხლის ფასი დაედო. კვაჭიც სწორედ ვაგონებს და სანოვაგეს დააწვა.

ხანგამოშვებით კვაჭი ადგილობრივ ხელისუფლებს მოიწვევს და ეუბნება:

— აი, წაიკითხეთ.

ხელისუფალი კითხულობს დეპეშას: „სარევ.-სამხედრო საბჭოს წევრს სამტრედიძეს. საჩქაროდ გამოგზავნეთ ხუთი ვაგონი ფქვილი, ხუთი ვაგონი კომბოსტო, ამდენივე კართოფილი და ყოველგვარი სანოვაგე“.

— როდის იქნება მზად?

— სამ დღეში.

— მე თვითონ გავგზავნი. დატვირთეთ და შემატყობინეთ.

დატვირთული მატარებელი მოსკოვში ან პეტერბურგში მიდის და იქ კვაჭის ორმოში ვარდება.

სმოლენსკიდან და სხვა ქალაქებიდან ხანდახან კვაჭისაც მოსდის დიდძალი საქონელი, რომელიც ორიოდ დღეში ოქროდ და თვალ-მარგალიტად გადიქცევა ხოლმე.

თითქმის ყოველ დღე კვაჭი ასეთ კომბინაციას აწყობს: კვაჭისთან მოჰყავთ ვინმე ვაჭარი სპეკულოვი ან დერიკოჟოვი.

— ხუთი ვაგონი მინდა მოსკოვამდის.

— ფასი ხუთასი ოქრო.

მორიგდნენ. კვაჭი სწერს მოწმობა-ბრძანებას: „..... და ვამოწმებ, რომ მეხუთე დივიზიას ეგზავნება ხუთი ვაგონი საქონელი რიგის გარეშე“.

სპეკულოვის საქონლით დატვირთული მატარებელი მეორე დღესვე მიდის მოსკოვში. მატარებელს თან მისდევს თვითონ სპეკულოვი, რომელსაც ჯიბეში უდევს კვაჭის ხელმოწერილი წესიერი ადლიანი მანდატები. ამ მანდატებით სპეკულოვს მოსკოვში ეძლევა თვისი საქონელი, რომელიც ჰავლაბრიანის დახმარებით უმაღლესი იყიდება. მერე იმავე მანდატებით და იმავე სედრაკას დახმარებით მოსკოვიდანაც მოდის დატვირთული მატარებელი, რომელიც კვაჭის დახმარებით იყიდება. დროგამოშვებით კვაჭანტირაძეს და ხელისუფლებას ბრძანება მოსდის: „მოახდინეთ რეკვიზიცია ოქროსი და თვალ-მარგალიტის (ან სანოვავის, ან ქსოვილების, ან სხვა საქონლის) სამხედრო საბჭოს წევრის სამტრედიძის ხელმძღვანელობით, რომელსაც ევალება მოგროვილ საქონლის ჩამოტანა მოსკოვში“.

და იმ დღეებში ვაჭართა და მდიდართა ბლავილი და ოხვრა ზეცას სწვდება, ხოლო მოგროვილი საქონელი მოსკოვსა და პეტერბურგში მიდის, სადაც მას სედრაკა და პავლოვი ხელგაშლით ელოდებიან.

კვაჭიმ სადგურებზედაც დააგო პატარა მახე. მატარებელი რომ გამოივლის, იგი კვაჭის პატარა ქსელში გაებმება: მისი ბიჭები მგზავრებს ჩამოუვლიან, გასჩხრეკენ და აკრძალულ სანოვავებს ჩამოართმევენ, თან ხშირ-ხშირად აუკრძალავ ნივთებსაც გამოაყოლებენ. დილით დილამდის იმ სადგურზე ქრისტეს ტირილი სტრიალებს: ისმის გაძარცვულ მგზავრების უშვერი ლანძღვა, წყევლა, მუქარა, წრიპინი, ტირილი, ხვეწნა და მუდარა. მაგრამ კვაჭის ბიჭებს არაფრის ეშინიანთ, რადგან ცრემლი და წყევლა იმათ ხელში ოქროდ დნება, ხოლო ზიფათი არსაიდან მოსჩანს: ირგვლივ ყოველივე იწვის, ინგრევა და გაქყლენილთა წრიპინი და მუდარა იმ გრიგალში ისე არ ისმის, როგორც კატის კნავილი საშინელ ჭექა-ქუხილში.

— კვაჭი, გვეყოფა! — ზოგჯერ აფრთხილებს კვაჭის ბესო.

— აჰ, მეიცა კიდე! — ამშვიდებს შეშინებულ მეგობარს თავაღლეჯილი კვაჭი და დაულალაჲად ჰხვეტავს, ჰგლეჯავს, სძარცვავს და ჰბლუჯავს.

ერთხელ კვაჭიმ თვითონვე ჩამოუარა ერთ სამგზავრო მატარებელს. ერთ ვაგონში თავთ წაადგა ათიოდე ნამდვილ ამხანაგს — ტყავიანებს, ძაბრიანებს და კბილით-ფეხებამდის იარაღში ჩამსხდრებს.

მათ შორის იჯდა ივან ივანიჩი ივანოვიც—ბეცი, დაბნეული და გულ-
 მაფიწყი. კვაჭის ელდა ეცა. ერთმანეთს დააცქერდნენ. კვაჭი უმაღლვე
 მიხვდა, რომ ივან ივანიჩმა იგი ვერ იცნო.

— ამხანაგებო!—ზრდილობიანის და მტკიცე ხმით ჰკითხა კვა-
 ჭიმ:—აკრძალული ან ზედმეტი სანოვავე ხომ არ გაქვთ?

—არაფერი!—მიუგო ერთმა:—ცოტა კონიაკი გვაქვს, მაგრამ...

ამხანაგები საღილზე ისხდნენ. წინ ეწყობოთ შავი პური, კიტრის
 მწნილი, მყრალი თევზი და ცივი კართოფილი. იქვე ერთი ბოთლი
 კონიაკი იდგა.

— მიბოძეთ ეგ ბოთლი,—სთქვა კვაჭიმ და ბოთლისკენ ხელი
 გაიშვირა.

— ამხანაგებო, ჯერ არც კი დაგვიღევია...—დიდრიჯა
 პირველი.

— ნუ ხართ აგეთი სასტიკი!—შეეხვეწა კვაჭის მეორე.

— ინებეთ!—სთქვა მესამემ და ბოთლი კვაჭის მიაწოდა:—კანო-
 ნი კანონია, მორჩა და გათავდა! გემორჩილებით.

— ყოჩაღ, ამხანაგო!—უთხრა მეოთხემ:—რაც მართალია, მარ-
 თალია! დეკრეტი ჩვენი გამოცემულია, მაშასადამე, ამ დეკრეტს სხვებ-
 ზე აღრე ჩვენვე უნდა დავემორჩილოთ.

ივან ივანიჩი კვლავ კვაჭის შესცქეროდა, შუბლს ისრესდა
 და ჰფიქრობდა: „რა ვქნა, სად მინახავს ეს კაცი?“

მატარებელი წავიდა. ამხანაგები დიდხანს დავობდნენ კვაჭის
 საქციელის შესახებ. ზოგნი ლანძღავდნენ, ზოგნი კი იმის სიმტკიცეს
 იწონებდნენ.

— ძალიან დავაშავეთ, რომ გვარი არ გამოგვკითხეთ!—სთქვა
 ერთმა:—მაგისტანა მტკიცე და ერთგული კაცი აქ არ უნდა ლბე-
 ზოდეს.

— ვიცნობ მაგ კაცს, ვიცნობ, მაგრამ...—წაიბუტბუტა ივან
 ივანიჩმა:—არ მაგონდება, სად ან როდის გავიცანი. მგონი... მგონი...

და მოსკოვამდის შუბლს ისრესდა და იგონებდა. მატარებელი
 რომ მოსკოვს მიაღწა, ივან ივანიჩი უცებ წამოხტა, შუბლზე ხელი
 დაირტყა და წამოიძახა:

— მოვიგონე! მოვიგონე!

— რა იყო?.. რა მოვიგონე?—ჰკითხეს აქეთ-იქიდან.

— მოვიგონე! მოვიგონე! ჩქარა ქალაღი, დეპეშა!.. დაიჭირეთ
 ის პარამზადა, თორემ ქვეყანას გადაატრიალებს? ჩქარა!..

— ივან ივანიჩ, ვინ გადაატრიალებს? ვინ არის დასაჭერი?

— ის, ის! კონიაკი რომ წაგვართვა. კვაჭანტირაძეა მისი გვარი. სამი თუ ხუთი სახელი აქვს: კვაჭი, აპოლონი, ნაპოლეონი და... ეშმაკმა იცის მისი თავი და ტანი! აბა, მომეცით ჩქარა ქალაქი!

აქა ამბავი კარაპეტ შულავრიანცისა.

ათიოდე წუთის შემდეგ ივან ივანიჩი მრისხანე დეპეშას სწერდა მოსკოვის სადგურზე, ხოლო მისი ზურგის უკან ბესო შიქია იდგა, შორიდან იმ დეპეშას კითხულობდა და ოდნავ ილიმებოდა. მერე თვისი ორი დეპეშაც ჩააბარა—პავლოვის და ლადის სახელზე—და განსაკუთრებულ მატარებელზე ავიდა, სადაც მას კვაჭი და ამხანაგები უცდიდნენ. მას მაშინვე მიჰყვა სედრაკა, რომელიც ქალაქიდან გამოსულიყო და კვაჭის მატარებელს დაეძებდა. სანამ ერთმანეთს გადაეხვეოდნენ და მოიკითხავდნენ, მუშებმა ნახევარი ვაგონი გააფსეს სედრაკას ბარგიტ—ლეინით, ათნაირ სასმელით, სანოვავით და ძვირფას საქონლით. მერე ბესომ უთხრა კვაჭის:

— ივან ივანიჩმა ძლივს მოგიგონა. დეპეშა გაგზავნა ჩვენ დასაქერად. ეს არის ეხლა წვეიკითხე ის დეპეშა.

— ხა-ხა!—გაიცინა კვაჭიმ:—დეიგვიანა ჩემმა ივან ივანიჩმა, დეიგვიანა! მეძებონ აწი. სედრაკ, წეიკითხე ეს ქალაქი და სოქვი, დაგვეწვიან ჩეკელები?

სედრაკამ გრძელი მანდატი ჩაიკითხა. ეწერა: კარაპეტ მინასიჩ შულავრიანცს და ამხანაგებს (ჩამოთვლილი იყო ათიოდე გვარი) დავალებული აქვთ პოვნა და დაპატიმრება ცნობილ კონტრ-რევოლუციონერის, საბოტაჟნიკისა და ბანდიტის კვაჭი კვაჭანტირაძის (იგივე ანაპოდისტე, იგივე აპოლონი, იგივე ნაპოლეონი, იგივე პავლე სამტრედიაძე).

— ვა-ა-ა!—დაალო პირი სედრაკამ:—მაშ შენვე დასდევ შენს თავს?.

დასდევს კვაჭი კვაჭანტირაძე თავისს თავს. რომელიმე ქალაქს ან სადგურს რომ მიაღებდა, უმაღ ხელისუფლებას ეწვევა, ადლიან მანდატებს გადუშლის და ეკითხება:

— ეს კაცი (კვაჭი კვაჭანტირაძე) ხომ არ გეგულებათ ახლო-მახლო?

მერე მოითხოვს ბინას, ტელეფონს, ავტოს და ეძებს გასაძრომ ხერელს. გზები შეკრულია. როსტოვი და სხვა ქალაქები თეთრთა

ხელიდან წითელთა ხელში გადადის, მერე ისევ თეთრებს უბრუნდება. სისხლიან კადრილის ცეკვა აღარ თავდება.

კვაჭი მალე წააწყდა საკუთარ კვალს. ჩეკელები ფეხდაფეხ მისდევნენ. ხან კულში მოექცევიან, ხან წინ გაუსწრებენ. კვაჭიმ ათნაირი ხერხი იხმარა. ბესომ კიდევ გამოაცხო ათიოდე მანდატი და მოწმობა. ერთად იშვიათად იყრიან თავს. რამდენიმე ალაგას მოინდომეს ფრონტის გარღვევა, მაგრამ ყველგან ხათანგებს წააწყდნენ.

ერთხელ ჯალილამ უთხრა კვაჭის:

— ეფენდი, ჯალილამ სუხელი ზალიან სუდი სიზმარი ნახა. არ დაგიჩირონ.

— ნუ გეშინიან, ჯალილ! მალე გავალთ ამ ჯოჯოხეთიდან! — დაამშვიდა კვაჭიმ.

მეორე დღეს კვაჭი და ბესო დასაზვერად გავიდნენ სადგურზე. თანახმად თავიანთი წესისა, ცალკ-ცალკე დადიოდნენ ბაქანზე და იქაურობას ჰსუნავდნენ. უცებ ორმა შავ-ტყავიანმა კვაჭის ორივე მხრიდან ნაგანის დამბაჩები დაადეს.

— ხელები ასწიეთ!.. წამოდით!

და კვაჭი კვაჭანტირაძე წინ გაიგდეს. ბესომ წინ გაუარა კვაჭის და ერთი გადაჰხედა. კვაჭიმ ოდნავ გაიღიმა.

ჩეკაში ჩასაწერი ჩასწერეს და კვაჭი საკანში შეჰგზავნეს.

ერთი საათის შემდეგ პავლოვი ჩეკის თავმჯდომარეს ეახლა.

— გთხოვთ მიცნობდეთ, ამხანაგო. აი, ჩემი მანდატი.

იმ მანდატში სწერია, რომ ჩეკელს სილოვს დავალებული აქვს კვაჭანტირაძის დაპატიმრება და მოსკოვში წამოყვანა.

— ეს არის ეხლა ორნი იყვნენ ჩემთან ამავე საქმის გამო. აი, მათი მანდატი და განცხადებაც წაიკითხეთ.

— ვიცი.

მაინც თვალი გადაავლო იმ ქალალდს და ბოლოში ამოიკითხა განცხადება, ვითომ მდევარი ჩეკელი პირადად იცნობდა კვაჭანტირაძეს, ვითომ მასთან ხშირად უსაუბრნია და განზრახ მონაწილე ყოფილა მისი კომბინაციებისა.

— კეთილი. ამან დააპატიმრა კვაჭანტირაძე?

— არა, ჩემმა აგენტმა დააპატიმრა. ერთხელ დავკითხავ და იმას გადავცემ... რა გვარია? ჰო, ჩინოვი. დიად, ჩინოვს გადავცემ.

— კეთილი. მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ მე აგრედვე დავალებული მაქვს ჩინოვის თვალყურის დევნა და... ერთი საქმის გამოძიება. პირდაპირ მოგახსენებთ: ჩვენ ჩინოვს აღარ ვენდობით.

— იყოს ნება თქვენს.

— კიდევ ერთი თხოვნა. მე დავეძებ ერთ სხვილ-ფეხა ჯაშუშს. იმისი კვალი თქვენთან მოვიდა. მგონი, ის კაცი თქვენ დააპატიმრეთ.

— მისი გვარი.

— ზეითუნოვი.

— მაგისტანა ტუსალი ჩვენ არა გეყავს.

— ალბათ სხვის გვარს ატარებს. ნება მიბოძეთ ტუსალები და-ვათვალიერო. მე ვიცნობ იმ ზეითუნოვს.

— ინებეთ.

— კიდევ ერთი: ჩინოვს ჩემს ჩამოსვლას ნუ შეატყობინებთ. თუ კვაჭანტირაძის დაკითხვა მოინდომა, მეც დავესწრები.

— ეგრე იყოს.

ზარი დარეკა, პავლოვი-სილოვი დარაჯს გადასცა და შესაფერი ბრძანება მისცა.

დადის პავლოვი საკნით-საკნამდე და ტუსალებს ათვალიერებს. შორი-ახლოს დარაჯი მიიზღაზნება. პავლოვი პატარა სარკმელს მიადგა. სარკმელში კვაჭის ცხვირი და თვალები მოსჩანს.

— ნუ შედრკებით. მე წაგიყვანთ. მოსკოველი ჩეკელი ჩინოვი აცხადებს, ვითომ პირადად გიცნობთ. მოიფიქრეთ რამე... სხაპა-სხუპით ჩასჩურჩულა პავლოვმა კვაჭის.

ნახევარი საათი არც კი გასულა, რომ კვაჭი ზემო სართულში აიყვანეს. მაგიდასთან სხედან ჩინოვი და პავლოვი.

— ძლივს დაგეწიეთ, ამხანაგო კვაჭანტირაძე!— ლიმილით ეუბნება შემოსულ კვაჭის ჩინოვი:— დაბრძანდით.

კვაჭი გაოცებულია:

— როგორა სთქვით? კვანჩარიძე? მე კვანჩარიძე არა ვარ. მე ვარ საროპულო, მიტრო საროპულო, როსტოველი ვაჭარი.

— კარგი, კარგი. ვიცით, ვინცა ხართ. გამოტყდით. თქვენი ნამდვილი გვარი კვაჭანტირაძეა. სხვა გვარებიც გაქვთ,—სამტრედიძე, შულავერიანცი და... დღეს არ დაგაპატიმრეს?

— მე? სამი თვეა, რაც აქა ვარ. თქვენ ვინ გინდოდათ? კვანჩარაძე თუ... სულ ორი საათი იქნება, რაც მოიყვანეს, არა?

ჩინოვი აირია. ცხადი იყო, რომ ის კვაჭის არ იცნობდა.

— ჰო, ჰო, ის მინდა... სწორედ ის მინდა.

— ის კაცი ჩემ საკანში შემოიყვანეს.

— მაშ აურევიათ. მე კვაჭანტირაძე დაეიბარე.

— კვაჭანტირაძე მე არა მგავს!

— მართალია... არა გგავთ. ეშმაკმა წაიღოს ამათი თავი და ტანი! შენ ჰეი, ამხანაგო!— დაუძახა დარაჯს:— მე გიბრძანეთ, რომ

კვაჭანტირაძე მოგიყვანათ, თქვენ კი ვილაც ბერძენი მოგიყვანიათ. ეს კაცი წაიყვანეთ და მომიყვანეთ კვაჭანტირაძე. გესმით? კვა-ჩანტი-რა-ა-ზე! აბა, ჩქარა!

კვაჭი უცებ წელში გასწორდა. თვალებში ელვამ დაურბინა. მაგიდას მუშტი დაჰკრა და ჩინოვს პირსახეში მიახალა:

— მე ვარ კვაჭანტირაძე, მე! დიალ, მე თვითონ გახლავართ კვაჭი კვაჭანტირაძე! გთხოვთ ეხლავე ოქმი შეადგინოთ და შიგ ჩასწეროთ, რომ თქვენ კვაჭანტირაძე ვერ იცანით. აბა, ჩქარა!.. შეადგინეთ მეთქი ოქმი, შეადგინეთ... აი, მოწმეებრიც აქ არიან.

ხმაურობაზე ჩეკის თავმჯდომარეც გამოვიდა. ჩინოვი აირია. ჩინოვმა გადააჭარბა და ათიოდე სიმართლეს ერთი პატარა ტყუილი მიუმატა. მაგრამ იმ ტყუილმა ფეხი გამოჰყო, და კვაჭიც იმ ფეხს დაებლაუჯა.

ოქმი შეადგინეს, პავლოვი ღიმილით ეუბნებოდა ჩეკის თავმჯდომარეს:

— აკი გითხარით, ჩინოვი სანდო არ არის მეთქი. აქაც გახლართა საქმე. ჭუჭყის სუნი მომდის. მე ხვალ მივდივარ მოსკოვში. ორივეს თან წაიყვან, კვაჭანტირაძეს და ჩინოვსაც. ეგ ოქმიც მიბოძეთ. არა, თქვენი დარაჯები არ დამჭირდება, ოთხი კაცი მყავს თან... მაშ ხვალამდის, ამხანაგო! ჩინოვმა აქ მოიცადოს.

— ხვალამდის, ამხანაგო!

პავლოვი რომ გავიდა, თავმჯდომარემ დარაჯს დაუძახა, ორდერი გადასცა და უთხრა:

— აგერ იმ ოთახში ზის ჩინოვი. დააპატიმრეთ.

მეორე დღეს პავლოვ-სილოვმა ბეკარევს, ჩხუბიშვილს, ჯალილას და ჭიპის შავი ტყავები ჩააცვა, ძაბრები დაჰხურა, მაუზერები დაჰკიდა, ჩეკიდან ორი პატიმარი მიიღო, ორივენი ოთხ ამხანაგს შუაში ჩაუყენა, თვითონ წინ გაუძღვა, ქალაქი გადასჭრა, ვაგონში ჩასხა და ჩრდილოეთისკენ გაუტია. მატარებელი რომ დაიძრა, იმ ვაგონში უცებ ერთი ქრიაშული, ზვევნა, კოცნა და მხიარული სიცილი ასტყდა.

— ყოჩაღ, პავლე, ყოჩაღ!—მონათლეს პავლოვი პავლედ და ტყაპა-ტყუბი აუტეხეს ზურგზე:—გენიოსი ჰყოფილხარ, გენიოსი!

— ამიერიდან შენ ჩემი ღვიძლი ძმა ხარ!—უთხრა პავლოვს კვაჭიმ და გადაეხვია:—შენ სიცოცხლე მაჩუქე, მაშასადამე, იგი შენ გაეკუთვნის.

— მართალია, მეც ცოტაოდენი გავაკეთე ამ საქმეში,—სთქვა პავლოვმა:—მაგრამ შენი გადარჩენის ბრალი უმთავრესად აი, ამ გაიძვერას ედება:—და პავლოვმა თითი დაადო ბესოს.

— ბესო! ჩემო ერთგულო! მოდი, მოდი!

და კვაჭიმ ისე ჩაიხუტა თვისი განუყრელი თანაშემწე, რომ ბესოს სული შეუფუტდა.

— ამხანაგობაც ასეთი უნდა, მაშ! — იხაროდა ჩხუბიშვილი.

— ვა-ა-ა, — ჰკვირობდა სედრაკა: — ზღაპარია, რაღა, ზღაპარი!

ჭიჭუნტირაძე სტკმუტავდა და ბავშვივით კისკისებდა, შიქია დინჯად ილიმებოდა, ჩიკინჯილაძე უკვე იღმურძლებოდა, ხოლო ჯალილა ბოთლებს ხსნიდა და წამდაუწუმ ზეცისკენ ხელებს იშვერდა:

— ალლაჰ ილ ალლაჰ! შუქურ ალლაჰა, შუქურ ალლაჰა!

უცებ ჩინოვი მოაგონდათ, რომელიც კუთხეში მიბუზულიყო და პირდაღებული ტუსალების და ჩეკელების ხვევნას თვალს ადევნებდა. კვაჭი გაშტერებულ ჩეკელს მიუბრუნდა:

— ამხანაგო! შენ ჩვენს დახვრეტას აპირებდი, ეხლა კი შენვე ჩაგვივარდი ხელში. ჩვენ ხეცები ანა ვართ, ამიტომ არაფერს დაგიშავებთ, მაგრამ ვერც გაგანთავისუფლებთ. გინდა თუ არა წამოგვეყვე საქართველოში?

ჩეკელმა უკვე მოისაზრა თვისი მდგომარეობა და გეგმაც შეადგინა.

— მაგაზე დიდი ბედნიერება არც კი მინატვრია. თუ ამ ჯოჯოხეთიდან გამიყვანთ, თქვენი ერთგული ყმა გავხდები.

— მაშ მოდი და ეს არაყი დალიე ჩვენი შერიგების ნიშნად. ხელი ჩამოართვეს, დააღვინეს და აჭამეს.

— რაც უნდა იყოს, ჩეკელია! — სთქვა კვაჭიმ ქართულად: — ჭიპი, შენთვის ჩამიბარებია ეს კაცი. დღე და ღამე თვალი არ მოაშორო, თვარა კვანტს მოგვდებს.

ერთ დიდ სადგურზე პავლოვმა ამხანაგობის ვაგონი მოახსენებინა და სხვა მატარებელს მიაბმევინა, რომელიც ფრონტისკენ მიდიოდა. ვახშამი რომ გათავდა, კვაჭიმ ყალიონი გააბოლა და სთქვა:

— მეგობრებო! ყოველივეს დასაწყისი და დასასრული აქვს. ზომიერება ღვთის წყალობაა! ჩვენ სისხლიანი გზა დავლიეთ და ჩვენი რევოლუციური ვალი მოვიხადეთ. სანამ რუსეთი გონიერ ზომიერებას არ გადასცდა, ჩვენც პირნათლად ვემსახურებოდით საერთო სამშობლოს. მაგრამ ჩვენი ქერა ძმები გაგიჟდნენ. ჩვენ იმდენი ვნახეთ და ისეთი ჯოჯოხეთი გამოვცადეთ, რომ სხვა, ჩვენს მაგივრად, თვითონაც გადიროდა. მაგრამ ბუნებამ ჩვენ, — მაძლობა უფალსა! — ზომიერება, ნათელი გონება და რეალობის ალლო მოგვანიჭა. ჩვენ ერთმანეთს ვერ ამოვყვლიტავთ განყენებულ ლანდე-

ბისთვის. თუ ჩვენ ერთმანეთი შევემუსრეთ, ჩვენს წმინდა პრინციპებს დათვები და ტურები ვერ განახორციელებენ ჩვენს საფლავებზე. ჯალილ, ერთი კიდეც დამისხი. მეგობრებო! ქართველ ხალხს რომ სრულებით არაფერი შეექმნა, შოთა რუსთველის მარტო ერთი ნათქვამიც დაამტკიცებდა შოთასი და ქართველი ხალხის გენიალობას.

— რა სთქვა ისეთი გენიალური? — იკითხა პავლემ.

— მან სთქვა: „კოკასა შიგან რაცა სდგას, იგივე წარმოსდინდებისო“. ჩაუკვირდით ამ სიტყვებს და ამ აზრით გაზომეთ რუსეთის დღევანდელი ამბები. რაც რუსის ხალხის სულში იდგა, იგივე წარმოსდინდა, არც მეტი და არც ნაკლები. რუსის ხალხმა კვლავ იპოვნა თავისი სული. მან ნაძალადევად ჩაცმული ევროპიული ტანისამოსი გაიხადა, დასავლური ფერუმარილი ჩამოირეცხა, ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური ბურჟსი თავიდან ამოიგდო და თავის თავს დაუბრუნდა.

— მეტი არაფერი მოხდა?

— მეტი არაფერი მოხდა. დანარჩენი სიტყვებია, მხოლოდ სიტყვები. სიტყვა კი ადამიანს აზრის დასამალად აქვს მიცემული. სიტყვა სამოსელია, რომელიც ჭეშარავს ტანს, — არავინ იცის, როგორს — ლამაზს თუ მახინჯს, თეთრს თუ შავს, წითელს თუ ყვითელს.

ერთი ჭიქა პორტვეინი კიდეც გადაჰყლაპა, ორჯერ-სამჯერ კიდეც გააბოლა და პავლოვს მიუბრუნდა:

— საკვირველი ხალხი ჰყოფილხართ რუსები. აქამდის ვერავინ გაიგო ხეირიანად თქვენი სული და ხასიათი. მე მეგონა, რუსის ხალხი საკუთარ თავის განთავისუფლებას აპირებს მეთქი. თურმე ნუ იტყვი, ის მართლა დაექიდა მთელ ქვეყანას. ეს ჭიდილი დამარცხებით გათავდება. ამ საზღაპრო ბრძოლაში თქვენ რომ განახევრდეთ, მაინც არაფერი გიშავსო, ჩვენ კი, ქართველები (კვაჭი ერთ ხნიდან აღარ თაკილობდა ქართველობას, პირიქით, თავიც მოჰქონდა), თითებით ვსთვლით ერთმანეთს. დღევანდელი რუსეთი სამარეში ჩადის და ერთ მუქა ქართველებსაც თან მიათრევს. ბოდიშს ვიზდი, შეიძლება სამარემდის მოგყვით, მაგრამ სამარეში კი ვერ ჩამოგყვებით. ჩემი კეთილი ივან ივანიჩი რომ აქ იყოს, მეტყოდა, ეგ ხომ მეშინობააო. შეიძლება ასეც იყოს, მაგრამ არც მეშინებას ესაიშოვნება დედიან-ბუდიანად ამოვდება და გაწყვეტა. მაგონდება ჩვენი შარშანდელი ბაასი, ძმაო პავლე. ორივენი წითელ რუსეთს დავეჭიდეთ კულში. შევსციდით თუ არა, ამას თავი დაეანებოთ. მე წარსულს არ ვნანობ ხოლმე. ერთგულად თუ ორგულად, დღევანდლამდე ვსდიეთ, მაგრამ დღეს ვეუბნები მას: ძმაო ივან,

ამას იქით ველარ გამოგყვები. მშვიდობით! ღმერთმა ხელი მოგიმართოს! ჩვენ ჩვენი სამშობლო გვაქვს, რომელიც გველის და გვედახის.

— მართალია! მართალია!—წამოიძახეს აქეთ-იქიდან.

— იქ, საქართველოში, არც მე მომკლავენ, არც მე მოვკლავ ვისმე. ჩვენ მშვიდობა მოგვწყურდა, აქ კი ამ მშვიდობას, მგონი, ვერასოდეს მოვსწრებით. გარდა ამისა, იქ ყველას გყავს მშობლები და ნათესავები. დროა მოვიგონოთ და მივეშველოთ.

— მაშ, მაშ! ეგრე, გენაცვალოს ჩემი თავი, ეგრე!—აცქმუტდნენ გაბო და სედრაკა.

— სამშობლოსკენ!.. საქართველოსკენ!... შინისკენ! — კიდევ დიდხანს გაიძახოდნენ ამხანაგები, თანაც ბოთლს ბოთლზე სცილდნენ, „მრავალ-ქამიერს“ გუგუნებდნენ და რაბა-რუხით სამხრეთისკენ მოჰქროდნენ.

აქა ამბავი სისხლიან ბრძოლისა.

— კვაჭი, ადექი! ჩქარა! ჩქარა!

კვაჭი უმაღ წამოხტა.

— ჩინოვი გეიპარა!—შეატყობინა კვაჭის ბესომ.

— დევილუპეთ! აწი კი დევილუპეთ!—გაჰკიოდა ქიპუნტირაძე და თმებს იგლეჯდა:—ჩემი ბრალია, ჩემი! ერთი წუთით ჩვეიძინე... გამეპარა ის ჰარამხადა, გამეპარა!

— შეჰკარით ბარგი!—დინჯად გასცა ბრძანება კვაჭიმ:—ზედმეტი არაფერი წამოიღოთ... ლადი, დაანებე თავი მაგ ოხერ ღვიწხოს!.. ჯალილ, გადაყარე ეგ ჩერები!.. აბა, მომყევით! იარაღი მზად გქონდეთ!

და ამხანაგები თოვლიან მინდორზე ისე გადაცვივდნენ მატარებლიდან, როგორც ბალღინჯოები თეთრ ზეწარზე. გადახტნენ და ძუნძულით ერთმანეთს გაჰყვნენ. უკვე გათენებულყო. ღრუბლიანი ცა და თოვლიანი თვალუწვდენი მინდორი სადღაც ერთმანეთს შერთდებოდნენ. ჰიანჭველებივით გამწყრივებული ამხანაგები მუხლამდე თოვლში იფლებოდნენ და ხენეშით წინ მიიწევდნენ. დროგამოშვებით შესდგებოდნენ და სულს მოითქვამდნენ. კვაჭი ღურბინდით მიდამოებს დაათვალიერებდა, მერე ხან გვერდით გაუხვევდა, ხან ისევ პირდაპირ წავიდოდა.

არავინ იცოდა, ვის წააწყდებოდნენ, ან ვისთან ექნებოდათ საქმე. ის განუზომელი ქვეყანა ისე იყო არეული და აშლილი, რომ

თითო კაცს ათიოდე მტერი ჰყავდა,—სხვა და სხვა ფერისა და ტომის. ყველანი ერთმანეთს ებრძოდნენ: გეტმანი სკოროპადსკი, პეტლიურა, მახნო, ანტონოვი, გერმანელები, მოსკოველები, ფრანგები, პოლონელები, მოხალისენი, ყაჩაღები, დეზერტირები, ბანდიტები და მაროდერები—ყველანი ისე აიროვნენ და ჩაიხლართნენ ერთმანეთში, რომ კვაჭანტირაძეშაც დაჰკარგა მტრებისა და მეგობრების გარჩევის უნარი.

მზე რომ გადიხარა, ერთგან ბოლი დაინახეს. შესდგნენ და ბეკარევი სოფლის დასაზვერად გაჰზავნეს. ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა.

— სოფელში არავინ არის. მაგრამ დღეს თუ ხვალ თეთრებს მოელიან. აქვე ახლოს ყოფილან.

სოფელში შევიდნენ და ერთ ქოხში დაბინავდნენ. ცხენები მოიკითხეს, მაგრამ თურმე იმ სოფელს თეთრებმა და წითლებმა ერთი ცხენიც არ შეარჩინეს. დალილმა ამხანაგებმა ცხელი ბორშჩი შესჭამეს და მოისვენეს. ბეკარევი სოფლის ნაპირზე გავიდა სადარაჯოდ.

კვაჭი ღრმა ძილში იყო წასული. უცებ ბეკარევის ხმა მოისმა:

— ადექით! ადექით!

ყველანი მაშინვე წამოცვიდნენ.

— რა ამბავია?... რა მოხდა?..

— მოდიან! მოდიან!

— ვინ? საიდან? რამდენნი არიან?

— ორმოცი ცხენოსანი მაინც იქნება. ხევ-ხევ მოიპარებიან. ათიოდე კაცი მარცხენა მხრიდან გვივლის.

იმავე დროს პავლოვიც შემოვიდა, რომელიც სოფელში გასულიყო და იქაურობას ჰსუნავდა.

— ევრიკა! ეს არის ეხლა ორი ტყვიის მფრქვეველი ვიპოვნე. ორი კვირის წინათ თეთრებს დაუმალავთ. აგერ, მოაქვთ კიდევაც.

მეგობრებს ისე გაუხარდათ, თითქო მათ ასი კაცი მიეშველაო.

— აბა, გარეთ გამოდით, თორემ ეს გალია ნამდვილი საფლავია!—დაიძახა კვაჭიმ და ქოხიდან გავარდა. მიიხედ-მოიხედა და უმალ ასწონა და გაზომა საქმის ვითარება:—აბა, მეგობრებო! დადგა ჟამი განკითხვისა. დახვრეტას ისევ ვაჟაკური სიკვდილი სჯო-

ბია. პავლე! შენ, ბეკარევი და ლადი აგერ იმ კედელს ამოეთარე-
ბით და იმ გზას შეჰკრავთ. მანდედან ველარ მოგვივლიან. ერთი
ტყვიის მფრქვეველი თქვენ წაიღეთ. დანარჩენები მე გამომყევით.
ტყვია გამოიზოგეთ. ნუ აჩქარდებით! დინჯად და ყოჩაღად!

სამნი მინგრეულ კედელს ამოეთარნენ, დანარჩენები ლობის
ძირში ჩასაფრდნენ და გაშლილი მინდორი და განიერი ხევი ხელში
დაიჭირეს.

წითლებს ცხენები ხევში დაეყენებინათ, თვითონ კი ბილიკზე
ჩამწკრივებულიყვნენ და ნელის ნაბიჯით მოიპარებოდნენ.

— ოცდა-შვიდი... ოცდა-რვა,—სთვლიდა კვაჭი:—სულ ოცდა-
თორმეტი არიან. ჩვენ კი ექვსნი ვართ.

— ცხრანი ვართ!—უთხრა გაბომ.

— იმ სამს არა ვთვლი, იმათ თავიანთი მტერი ჰყავთ. ოღონდ
დაღამებამდის გაეძლოთ, თორემ მერე აღარათფერი გვიშავს. აბა,
გაბო! მოუგეჭი ტყვიის მფრქვეველს, შენ გცოდნია მისი მოხმარება.

— დევილუპეთ, კვაჭი!—დაიქნავლა ჭიპი.

— სუ, ქოფა ოღლი!—გააჩუმა ჭიპი ჯალილამ.

— ვა-ა, ეს რა მემართება?—კბილების წკაპუნით წაიბუტბუ-
ტა სედრაკამ:—აღბათ გაციებული ვარ. თოფი მიკანკალებს.

— ნუ შეგუფდით!—მიუბრუნდა კვაჭი ამხანაგებს:—გაიშაღე-
ნით. ათ ნაბიჯზე დაშორდით ერთმანეთს.

კვაჭის მარჯვნივ ჯალილა ჩაწვა, მარცხნივ ჩხუბიშვილი გაი-
შოტა; ბესო ერთ ფრთაზე მოექცა. სედრაკა მეორეზე ჩაცუცქდა.

წითლები შეჩერდნენ და ჩასაფრდნენ. ერთი მათი ბელადი წინ
წამოვიდა და დაიძახა:

— ჰეი, ჰეი! კა-ჩან-ტი-რაზე! ბანდიტო! დაგენებდი!

კვაჭიმ გაიღიმა და თოფი დაუმიზნა. თოფი გავარდა. წითელ-
თა ბელადმა ორივე ხელი აიჭნია, თვისი თოფი გვერდით მოისრო-
ლა და გულადმა გადავარდა. და იმავ წუთს ხევიდან ოცდაათმა
თოფმა იგრიალა. ლობეს თითქოს მუხუდო მოაყარეს. და დაიწყო
ბრძოლა ფიცხელი და დაუნდობელი.

— უგზო-უკვლოდ ნუ ისვრით!—ბრძანებს ხანგამოშვებით კვა-
ჭი:—დაუმიზნეთ!.. ესროლეთ!.. გასტენეთ!

— ჰაი, ქოფა ოღლი!.. დონლუზ!.. ყირმიზ შაითან!—ბურტყუ-
ნებს ჯალილა.

— ერთი კიდევ გავაგორე!—ხარობს ჩხუბიშვილი:—ეს ერთი
და სხვა ათასი!

— ვაიმე!—მოისმა მარჯვენა მხრიდან.

კვაჭიმ მიიხედა. სედრაკა წაქუზულიყო, ცხვირ-პირი თოვლში ჩაეყო და ერთი ხელით თითქოს თოვლს ჰხვეტავდა. კიპის თავი დაბლა დაეღუნა და გაცხარებით ცას ესროდა.

— კიპი!—დაუყვირა კვაჭიმ:—ვის ესერი? საით ისერი? გასწორდი! დაუმიზნე!

კიპიმ უარესად დაჰღუნა თავი, და იმავე წუთს საზარლად დაიგმინა და გულალმა გადაეარდა.

— ჯალილ!—დაიძახა კვაჭიმ:—ორივეს თოფები და პატრონები აართვი და აქ მოიტა. ჩემი თოფი ისე გაცხელდა, რომ ხელს მწვავს.

წითლები უცებ წამოიშალნენ და ურას ყვირილით გამოიქცნენ.

კვაჭი, მედგრად! კვაჭი, არ შედრკე! მარდად! ყოჩაღად! მტკიცედ! ზურგი არ უჩვენო მტერს, თორემ შენც, შენი მეგობრებიც და შენი ნადავლიც დაიღუპებით!

— აბა, მეგობრებო!—ჰკივის გაცხარებული კვაჭი:—გასტენეთ! დაუმიზნეთ, ესროლეთ!

— კა-კა-კა! კა-კა-კა!—კაკანებს ქათამივით გაბოს ხელში იარაღი.

— ტრახ-ტა-რახ! ტრახ! ტრახ!—ჰქუხს ხუთიოდე თოფი.

კვაჭის კვლავ დემირ-თეფეს ეშმაკები ჩაუსხდნენ გულში. მაშინ კვაჭი ისე მოიტაცეს იმ ეშმაკებმა, რომ მას არც კი ესმოდა გახელების მიზანი, ეხლა კი კვაჭი შეგნებით და დინჯად იბრძოდა სახელისთვის და სიცოცხლისთვის. არა, კვაჭი ჯერ არ მოკვდება! არ მოკვდება კვაჭი ასე უღვთოდ და უბრალოდ სადღაც მიყრუებულ სოფელში! არ მოკვდება კვაჭი, სანამ ერთხელ კიდევ არ ჩახუტება სილიბისტროს და პუპის, სანამ ერთხელ კიდევ არ მოიბრუნებს ქუთაისს და ტფილისს, საღორიას და მუშტეიდს, ფერმას და მთაწმინდას, სანამ ერთხელ კიდევ არ გადაატრიალებს ერემოს და ლაითაძის ღუქნებს ქუთაისში, „ედემს“ და „ფანტაზიას“ ვერის ბაღებში, სანამ არ ჩაჰკრავს ერთ თალია ბაკკარას ქართულ კლუბში და ისე არ ააფორიაქებს იქაურობას, რომ ათიოდე წელიწადს მაინც არ იგონებდეს თუნდ მარტო პატარა საქართველო კვაჭი კვაჭანტირაძის სახელს.

— გასტენეთ! ესროლეთ!

ესეც რომ არ იყოს, ეხლა იმის სამშობლოში ჰქუხს და ელავს, უხვად იღვრება მისი ძმების სისხლი და ცეცხლით იწერება მი-

სიხალხის ისტორიის ახალი თაბახი. არა, არა! ასეთ დროს კვაჭი ვერც განზე გადგება და არც. მოკვდება!

— გასტენეთ! დაუმიზნეთ! ესროლეთ!

ურას ყვირილი ლობის ძირში შესწყდა. წითლები მიბრუნდნენ და გაიქცნენ. ბექობზე ათიოდე დაჭრილი და მოკლული დასტოვეს. იმავ დროს ტყვიის მფრქვეველის კაკანიც შესწყდა. კვაჭიმ მიიხედ-მოიხედა. გაბო ჩხუბიშვილი თავისს იარაღს ზედ დაჰკვდომიყო. მას ორივე ხელი მოეხვივნა გაცხელებულ იარაღისთვის და ისე ჩაჰხუტებიყო, როგორც საყვარელ ქალს. თოვლივით გაფითრებული ბესო შიქია ლობეს მიჰყუდებიყო და დაჭრილ წვივს იხვევდა. ჭიპი ჭიპუნტირაძე აღარსად სჩანდა.

— ჯალილ, ბესოს უშველე!

თვითონ კვაჭი პავლოვისკენ გაიქცა. ლადი ჩიკინჯილაძე გულ-აღმა ეგდო. კვაჭიმ მკერდზე ყური დაადო და ჭრილობა გაუსინჯა. მკვდარია! ბეკარევი პირქვე წაქცეულიყო. ისიც მკვდარია, მკვდარი! კვაჭი პავლოვს მივარდა. პავლოვი სუნთქავს და კენესის. ცოცხალია, ცოცხალი! კვაჭიმ პავლოვი ქოხში შეიტანა და ჭრილობები შეუხვია. ჯალილამ ბესო შემოიყვანა და დაიძახა:

— ალლაჰ ილ ალლაჰ! სითელი შაითანები სავიდნენ, კვაჩი-ბეგ, სავიდნენ! გამარჯობა ჩონია, ჩონი! შუქურ ალლაჰ! შუქურ ალლაჰ!

ჯალილა იღიმებოდა, ბესო ტკივილისგან იღმიჭებოდა, კვაჭი კი თავჩაქინდრული იჯდა და დახოცილ მეგობრებს სტიროდა. კვაჭის გამარჯვების სიხარული დაავიწყდა. ხუთი ამხანაგი აკლდა, ხუთი ერთგული და ერთად შეზრდილი ამხანაგი!

ისინი ველარ ჩავლენ სამშობლოში, ველარ დაუბრუნდებიან თავიანთ დედ-მამას, ნათესავებს და მეგობრებს! საწყალი ლადი! საწყალი ჭიპი! საბრალო სედრაკა! ბეკარევი! გაბო! ყოველივე გათავდა მათთვის და ისინიც გათავდნენ ყველასთვის! გაბო და სედრაკა ველარ იქიფებენ კაკლების ჩრდილში, ველარ იბანავებენ ლიახვის და ალაზნის სუფთა წყალში, ველარ ჩაეხუტებიან თვალუჯუჟნა ქალებს, ველარ ჩაიტკბანურებენ პირებს მოთაღით და კახურით, ჩახოხბილით და ჩიხირთმით, დოშით და მწვადით! მათი მოხუცი დედ-მამები გულის ფანცქალით ელოდებიან დაკარგულ შვილებს და წინანდებურად სწერენ ცრემლიან წერილებს.

— ჯალილ!—ოხვრით ამბობს კვაჭი:—წადი სოფელში და ათიოდე გლეხს დაუძახე საფლავის გასათხრელად.

კვაჭიკ გავიდა და დახოცილებს ერთხელ კიდევ გადაჰყავდა. მხოლოდ ეხლა მოაგონდა, რომ წელან ჭიპის თვალი ვერ მოჰყრა. გაცხარებულ ბრძოლაში ჭიპი ისე წაიქცა, როგორც მოკლული ან მძიმედ დაჭრილი, ეხლა კი... კვაჭიმ ის ალაგი დაათვალიერა, სადაც ჭიპი წაიქცა. არც ერთი წვეთი სისხლი. თოვლში ნაფეხარი მოსჩანს. ალბათ დაიშალა სადმე.

— ჭიპი! ჭიპი, სადა ხარ? ჭიპი! ჭიპი!

პასუხი არ ისმის. უცებ კვაჭის ეჭვის ეშმაკი ჩაუძვრა გულში. უმაღლესი ჭოხში შევიარდა და განძეულს ეცა. ბარგი აქოთებული იყო. განძი აღარსად სჩანდა. სანამ გლეხები საფლავს სთხრიდნენ, კვაჭი სიბრაზით იხერხებოდა:

— ჰოი, უმადურო!... ორგულო!... მოღალატე! შერცხვეს კვაჭი, თუ დედა შენი შენს საფლავზე არ ვატირო.

— დონღუზ! ით! ყურუმსალ!—ბურტყუნებდა ჯალილა:—კასი კი არა, ზაღლია, ზაღლი! ჯალილამ ჩიპის სისხლი უნდა დალიო, სისხლი! დაისა... დამასა...

მდეგრად გაგზავნილი გლეხებიც დაბრუნდნენ. ჭიპის კვალიც კი დაკარგულიყო.

უკვე ღამდებოდა, როცა ოთხი გაფიჩხული და გალურჯებული გვამი მიწაში ჩაასვენეს. თვალცრემლიანმა კვაჭიმ რამდენიმე მუჭა მიწა მიაყარა მეგობრებს. ჯალილამაც კვაჭის მიჰბაძა, ღრმად ამოიოხრა და სთქვა:

— ალაჰმა ასხონოს თქონი სულები, ყარდაშებო!

ნახევარ საათის შემდეგ საფლავი ამოავსეს და ზედ უხეში ჯვარი დაადგეს.

წითლები ალბათ ხელახლად დაბრუნდებიან. იმ სოფელში მოცდა გადარჩენილთა დაღუპვა იქნება. გლეხები კვაჭის ვერ უშველიან, რადგან აწიოკებისა ეშინიანთ. მეტი გზა არ არის: კვაჭიმ გონს მოსული პავლოვი აიკიდა, ჯალილამ ბესო აიგდო ზურგზე. ყველაფერი გლეხებს დაურიგეს, გარდა თითო თოფის, დამბაჩისა და ვაზნებისა. ერთმა გლეხმა მგზავრები სოფლის ბოლოში გაიყვანა და უთხრა:

— იარეთ ამ გზით. მერე მარცხნივ მიუხვიეთ, მერე მარჯვნივ, ისევ მარცხნივ, ისევ მარჯვნივ, მერე პირდაპირ წადით და თეთრებთან მიხვალთ.

კვაჭი და ჯალილა ხენემით და ტაატით მიდიან. ხან ოფლს იწმენდავენ, ხან ისვენებენ, მერე მიდიან, მიდიან და მიდიან. აღარ

არის არც მარჯვენა, არც მარცხენა, აღარც გზა, არც ბილიკი. ხშირად ბორძიკობენ, თოვლში იფლებიან, ზოგჯერ წაიქცევიან და გაყინულ ტანს ძლივს და მიათრევენ. დაბნელდა. მოშორებით ჯერ ერთ-მა წყვილმა თვალმა გაანათა, მერე საზარელი ყმუილი მოისმა. ერთი საათის შემდეგ ყოველ მხრიდან მოსჩანს მგლების თვალების ელვა. როცა კვაჭი ან ჯალილა წაიქცევიან, ან დასასვენებლად თოვლში ჩასხდებიან, მგლებიც თამამად ეტანებიან. თოფის გრილზე გაკაპასებული ნადირი გარბის, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ისევ თამამდება და მიხრწნილ მგზავრებს ისევ ეტანება, ისევ ფეხდაფეხ მისდევს და ელოდება იმ დროს, როდესაც მსხვერპლს ძალ-ღონე გამოელევა.

— ჰეი, ჰე-ე-ე-ი! — ყვირიან დროგამოშვებით ჯალილა და კვაჭი: — გვიშველე-ე-ე!

მათი ხმა თეთრ უდაბნოში იკარგება. არსად არაფერი და არავინ მოსჩანს. უცებ ბესოს კივილი მოისმა. ერთმა მგელმა ისკუპა და ჯალილას ზურგზე აკიდებულ ბესოს კბილი გაჰკრა. ჯალილა და კვაჭი სიცივისგან აკანკალებულ ხელებით ისვრიან თოფებს. ლამის სიჩუმეში თოფებს ზარბაზნებივით გააქვთ გრიალი. მაგრამ მგლებს არ ეშინიანთ. მოშორებით ჩაცუცქულან და დროს ელოდებიან. თოფი რომ გავარდება, მგლები განზე გახტებიან, ადგილს მოინაცვლებენ, ისევ ჩაცუცქდებიან და თვალებს სანთლებივით ანათებენ, თან საზარლად ჰღმუიან.

— საქმე სუდათ არის, კნიაზ! — ამბობს ჯალილა: — ხელები ზალიან დამაზრა.

— მეც დამაძრა. ველარ ვსროლილოფ! — ეუბნება კვაჭი.

ნუ თუ? ნუ თუ მგლების კერძი უნდა გახდეს, კვაჭი კვაჭანტირაძე? ვინ უწყის, ვინ მოსთვლის, რამდენ ხიფათს გადარჩი, რამდენჯერ გაუსხლტი სულთამხუთავს კლანჭებიდან, რამდენჯერ გაჰგლიჯე რკინის ხაფანგები, გაუსხლტი ხელიდან სისხლიან ბედს და გაარღვიე ფოლადის სალტები?! ეხლა კი...

მგლები თამამდებიან და თანდათან წინ მოიწევენ, ძუნძულით მოდიან და დაუძღურებულ მგზავრებს ათიოდე ნაბიჯზე უახლოვდებიან.

ნუ თუ? ნუ თუ ასე მურღლად უნდა დაიღუპო, კვაჭი?! ნუ თუ ისე უნდა მოკვდეს, რომ შენს ძელებსაც კი ველარავინ იპოვნის?! ნუ თუ სილიბისტრო და პუპი ვერც კი გაიგებენ მუხთალ ბედის საზარელ შურისძიებას?!

მგლები უკვე ხუთ ნაბიჯზე სდგანან. უკვე მათი ქმინვა ისმის და მათი გადმოყრილი ენებიც მოსჩანან.

— გვიშველე-ე-ეთ! გვიშველე-ე-ეთ!!

მათი ყვირილი კენესას ჰგავს. ხმა ყელშივე უწყდებათ, მოღუნებული მკლავები აღარ ემორჩილებიან, კბილებს მგლებივით აწკაპუნებენ, დამბაჩების ლითონზე ხელები ისე ეწვით, როგორც ცეცხლზე.

კვაჭი, ნუ შედრკი! კვაჭი, ნუ მოსტყდი! კვაჭი, გამაგრდი! ძალ-ლონე მოიკრიფე! თვალი ფხიზლად დაიჭირე! აბა, ყოჩაღად! ფხიზლად! მარდად და დინჯად, თორემ მოვიდა შენი აღსასრულის საათი!

— ჰაი, ქოთა ოლლი! ით! დონლუზ!—ბურტყუნებს ჯალილა.

ბესო და პავლოვი თავჩაქინდრულნი სხედან ორი ამხანაგის შუა და გულგრილად ელოდებიან დასასრულს.

— კვაჭი!—ამბობს ბესო:—მომკალი. ტყვიით სიკვდილი სჯობია მგლების კბილებს.

— რაღა ამბობ მაგას, ბესო?! მეიცა და...

იმავე წუთს ერთმა მგელმა ისკუბა და ერთმა დამბაჩამ დაიგრიალა. მგელი კვაჭის გვერდით დაეცა და გაიჭიმა.

— მან ოლემ, კნიაზ, მან ოლემ! ყოჩაღ, კნიაზჯან, ყოჩაღ!—ჰყვირის ზეზე-ამდგარი ჯალილა:—აბა, ეხლა სავიდეთ. სანამ ის მგლები ამ მგელს შესჩამენ, ჩონ შორს სავალთ.

მაგრამ კვაჭი ფეხზე ველარ დგება. მთელი თვისი ძალ-ლონე მან დამბაჩის ერთ გასროლას გააყოლა. ფოთხვით იმ ალავს ოციოდე ნაბიჯით ძლივს გასცდნენ. მშიერი მგლები უმაღლ მოკლულ ამხანაგს მიესივნენ და ათიოდე წუთში გასწიწყნეს. მერე ისევ მგზავრებს შემოეხვივნენ და ისევ ხუთიოდე ნაბიჯის მანძილზე ჩაცუცქდნენ. ნახევარი საათი გავიდა.

— ჯალილ, მეტი აღარ შემიძლიან!—ჩურჩულით ამბობს კვაჭი.

— მეს ზალა აღარა მაქს,—უპასუხებს ჯალილა:—სავიდა ჩონი საქმე!

— ჯალილ, მშვიდობით!

— არ დაიზინო, კნიაზ, არ დაიზინო!—ბუტბუტებს თოვლზე გაწოლილი ჯალილა და სიჩუმის შემდეგ ოხვრით უმატებს:—აღლაპ, ილ აღლაპ!

— ბესო, მშვიდობით!—კვლავ ჩურჩულებს კვაჭი.

ბესო პასუხს არ იძლევა. გულაღმა გაშოტილა და პირსახე ვარსკვლავებისთვის მიუშვერია.

— პავლე!

არც პავლოვი იძლევა პასუხს. ორად მოკაკულა და თავი მუხლებზე მიუბჯენია.

— გათავდა... დასრულდა... ვკვდები... გავიყინები, ან მგლები შემეპამენ... — ბუნდოვნად ჰფიქრობს ბურანში შესული კვაჭი. აზრის კარი ეხშობა, ტკბილად სთვლემს და თბილ ბურუსში შედის. მგლები თავთ წაადგნენ და უკანასკნელ ნახტომისთვის ემზადებიან.

უცებ შორს, ძალიან შორს თოფმა დაიქუხა. იმავე წუთს კვაჭიმ და ჯალილამ უკანასკნელი ძალ-ლონე მოიკრიფეს და წამოიწიეს. ბესლომაც თვალი გაახილა.

— გვიშველე-ე-ეთ! — ისმის მათი ხრიალი და წკმუტუნი.

— ჰეი, ჰეი! რომელი ხა-არ?! — შორი-ახლოდან მოდის პასუხი.

უუზარმაზარ თეთრ ზეწარზე მოძრავი გრძელი ჩრდილები მოსჩანან. კიდევ გავარდა თოფი და კიდევ მოისმის „რომელი ხა-არ?“ მგლებმა ჯერ უკან დაიწიეს, მერე თეთრში აირივნენ და მიიმალნენ. ათიოდე წუთის შემდეგ თეთრების ათიოდე კაცი თავთ წაადგა უკვე განწირულ კვაჭის და იმის სამს ამხანაგს. კვაჭი სიხარულისგან სტიროდა და სლუკუნებდა:

— მადლობა უფალსა! მადლობა უფალსა!

— ალლაჰ ილ ალლაჰ! — ბუტბუტებდა ჯალილა.

თეთრებმა ყველანი მოზილეს, ყველას პირში ცოტაოდენი არაყი ჩაასხეს, მერე დაჭრილები აიკიდეს, ჯალილას და კვაჭის ილღიებში შეუსხდნენ და უკანვე გასწიეს.

აქა ამბავი სამშობლოში დაბრუნებისა და ერთი კუბოს წამოღებისა.

მეორე დღეს კვაჭიმ რაზმის თავს დაწვრილებით უამბო თვისი თავგადასავალი, ნანახი და გაგონილი. ოთხივენი ერთ პატარა ქალაქში გადიყვანეს და სამკურნალოში დააწვინეს. კვაჭი და ჯალილა ერთ კვირაში მოკეთდნენ და სასტუმროში გადასახლდნენ, ხოლო დაჭრილი პავლოვი და ბესო იგვიავნებდნენ. კვაჭი უფულობას სჩიოდა და ქიპის სახელს გულიდან და ენიდან ველარ იშორებდა. ხშირად ამბობდა:

— ბესო! ჯალილ! დეიხსომეთ ჩემი სიტყვა: ვფიცავ ღმერთსა და ჩემს პატიოსნებას, რომ ვერ მოვისვენებ, სანამ ქიპის დედას ქიპის საფლავზე არ ვატირებ.

გავიდა ხანი. ბესო და პავლოვი ისევ მოსულიერდნენ, სამკურნალოდან გამოვიდნენ და ოთხივენი ადესაში ჩავიდნენ. კვაჭიმ უმაღვე გაიხსენა შორეული წარსული, კაბუკობის ტკბილი დღეები, ორი უდარდელი წელიწადი, ჰოფშტეინი, რებეკკა, ისაკა, სიდოროვი, მისი ქალიშვილი ვერა და ასი სხვა იმ დროინდელი ნაცნობი და მეგობარი. ამ მოგონებამ კმუნვა გაუფანტა, გული გაულალა და პირსახე გაუშალა. კვაჭი ქალაქს მოედო, იქაურობა მოიბრინა, დაჰსუნა და საქმის ვითარება გაზომა. მაგრამ კვაჭის ლაღობა არ ეტყობოდა. მოკაცული და დაბნელებული დადიოდა, რადგან დღიური სახარჯოც კი გამოეღია. ერთხელ, როდესაც კვაჭის უფულობით გული მისდიოდა, ბესო გვერდით მიუჯდა, ჯიბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო და გაშალა. ოთახი, ბესო და კვაჭიც გაბრწყინდნენ და განათდნენ. ბესოს ხელზე ედო შაშვის კვერცხის ოდენა, თეთრი და სხივმოსილი ათიოდე ბრილიანტი.

— ამ დღისთვის გადავარჩინე ეს ქვები. აილე, გამოგვადგება.— სთქვა ბესომ.

— ბესო!.. ბესიკო!— წამოიძახა კვაჭიმ და მეგობარს გადაეხია:— მე რომე კვაჭი არ ვყოფილიყავი, უეჭველად ბესობას ვინატრებდი. ჩემო ბესო!.. ბესიკო!.. ბესია!— სიხარულისგან გაბავშვდა, აცქმუტდა და ისე აიშალა, რომ სასტუმრო აიკლო და რესტორანები გადაატრიალა. მერე, როდესაც დამშვიდდა, იქაურ თეთრ სარდალს ეწვია და ასეთი ბაასი გაუბა:

— წითლები ჩვენი საერთო მტრები არიან. დღეს თქვენ დაგჯაბნიან, ხვალ საქართველოს ჯერიც დადგება. ჩვენ ბუნებრივი მოკავშირენი ვართ.

— მართალია,— დაუდასტურა მოკავშირემ.

— თქვენ გპირდებით სალდათები, აფიცრები, ნავთი, ბენზინი და ათასი რამე. ჩვენ გვინდა ფქვილი და სურსათი, მაშასადამე...

იმ სარდალმა ორ დღეში კვაჭის ვინაობა გაიგო და მესამე დღეს მოურიგდა. სანამ ბესო კარგად მოკეთდებოდა, კვაჭი დღე და ღამეს გარეთ ატარებდა, თავისუფლად სუნთქავდა, რესტორანებში ისვენებდა, ყავახანებში ითენთებოდა და ძველ ნაცნობთა ამბებს აგროვებდა. ინსპექტორი ჰოფშტეინი ისევ ინსპექტობოდა, კაპიტანი სიდოროვი კაპიტნობდა, ხოლო მისი ქალიშვილი ვერა... ოჰ, რა ძნელი ყოფილა ძველი ჭრილობის გაღიზიანება!

ერთ საღამოს კვაჭიმ სათნოების დის ფორმაში გამოწყობილ ქალს მოჰკრა თვალი და უმაღვე იცნო ოდესღაც თვისი ვერა— დაბალი, ქერა და ფუნჩულა. ვერას გვერდით მისდევდა ათი წლის შავგვრემანი ბავშ-

ვი. კვაჭის შვილი! პირწავარდნილი კვაჭი! „ვინ არის მომავალ ბავშვის მამა, — კითხულობდნენ ათი წლის წინათ ადესელი სტუდენტები, — კვაჭი კვაჭანტირაძე თუ სედრაკ ჰავლაბრიანი?“ ეს საიდუმლოება მაშინ ვერ გამოარკვეეს, მაგრამ კვაჭიმ მაშინაც იცოდა და ეხლაც ძალიან კარგად იცის, რომ ის შავგვრემანი ბიჭი მისი სისხლი და ხორცია, მისი! კვაჭის პირსახეში ალმური აუვარდა და თავში სისხლი აუღულდა. უმაღლესი დაღუპა და ბარბაცით მალაზიაში შევარდა.

რამდენიმე დღე გავიდა. მეგობრები წამოსასვლელად ემზადებოდნენ. კვაჭი მარტო იყო ოთახში. უცებ კარებში ჭიპის თავი და ჯალილას ხელი გამოჩნდნენ. ჭიპი ძალადობდა და კარებს ებლაუჭებოდა, მაგრამ კისერში ჩავლებულმა ხელმა ქიმუნჯი წაჭკრა და მობუზული ჭიპი შუა ოთახში შეაგდო. მერე თვითონ ჯალილაც შემოვიდა, დინჯად ჩაჭკეტა კარები და დინჯადვე სთქვა:

— ქვაჩი-ალა, ჩიპი მოგიხვანე. ფისი რომ დასდე, ეხლა გააკეთე შენი საქმე.

— ჭიპი! — დაიღმუვლა კვაჭიმ და ორი ნახტომით ზედ მიადგა.

— კვაჭი! — დაიქნავლა ჭიპიმ და ვერხვის ფოთოლივით აცახცახდა: — მე... მე დამნაშავე ვარ... მარა აფერი დამრჩა, ღმერთმანი, აფერი დამრჩა... წამართვეს, ყოლიფერი წამართვეს. მე... მე...

— მეს ნამდვილად გავიგე, რომ საართვეს, მაგრამ ჩიპი მაინც დონლუზია, ამიტომ... — დაუმატა ჯალილამ და დაიმკლავა.

კვაჭის რკინის მკლავები თავის თავად მოსხლტნენ და ჭიპის ყელზე ტკაცუნი მოიღეს. იმავ წუთს ჯალილამაც ისკუპა. ხუთიოდე წუთის შემდეგ ორივენი მოშორდნენ ჭიპის, რომელიც, გაგუდული და თვალეზ-ამოვარდნილი, გაჭიმული იწვა იატაკზე.

აბა, ჯალილ, შეახვიე.

— უნდა სავილოთ გურჯისტანში. — სთქვა ჯალილამ: — ფისი მისი ალლაჰსა, რომ დედამ უნდა ჩიპის საფლავზე იტროოს, ამიტომ...

— ვიცი, ვიცი. შეახვიე. დედას უნდა მივუტანოთ.

ორი დღის შემდეგ კვაჭი, ბესო და ჯალილა გემ „პუშკინ“-ზე ავიდნენ, რომელმაც ცხვირი საქართველოსკენ მოიბრუნა. კაპიტანმა სიდოროვმა და კვაჭიმ თითქოს ერთმანეთი ვერ იცნეს. პავლოვიც განკურნების შემდეგ უნდა ტფილისში ჩამოსულიყო საგანგებო დავალებით. ასე მორიგდნენ კვაჭი და თეთრი სარდალი.

კიდევ გავიდა ერთი კვირა. ერთ ღამეს გემსა ცხვირი ბათომს მოაბჯინა.

კვაჭი, ჯალილა და აკოქლუბული ბესო ბაქანზე იდგნენ და ცეცხლის ლარს გამოსცქეროდნენ.

— შარშან ენვერ-ფაშა ბათომი საილო...—ამბობს ჯალილა.

— მერე, ჯალილ? ნანობ, რომ ბათომი ისევ ჩვენ დაგვიბრუნდა?

ჯალილა იშმუშნება, კბილებს აელვებს და სტოკავს:

— არა, მაგრამ... ოსმალიც სოდოა. ზალიან ბევრი საართვა ენგლიზმა.

კვაჭი ყურს აღარ უგდებს ჯალილას. მას აგონდება ერთი საღამო, თორმეტი წლის წინათ, როცა ახალგაზრდა კვაჭი გემის ცხვირზე იდგა და ჩრდილოეთისკენ მისცურავდა საბედოს საძებნელად და თავისი ხვედრის დასაპყრობად. რა არ გადიხადა თორმეტ წელიწადში კვაჭიმ! რამდენი ქვეყანა მოიარა! რამდენჯერ დაიჭირა და ისევ გაუშვა ხელიდან მოწყალე ბედი! მას, ძლევამოსილ რაინდს, ათჯერ და ოცჯერ შეეძლო გამარჯვების რაშზე შემჯდარიყო და ალაშქრით, ზეიმით და ზათქით დაბრუნებულიყო თავისი პატარა და ღარიბ სამშობლოში, სადაც ის ადვილად დაიჩემებდა პირველობას. მაგრამ მან უცხოთა შორის მეორეობა, მუდმივ ხიფათთან ბრძოლა და ახალ-ახალი ლანდების დევნა ამჯობინა. ოოჰ, რატომ არ დაუჯერა ხუთი წლის წინათ კვაჭიმ საწყალ გაბოს და სედრაქას! რატომ არ ალაგმა მან მაშინ თვისი თავაგლეჯილი ბედის მერანი! რატომ არ დაუბრუნდა მაშინ მდიდარი და ჯანსაღი კვაჭი თავისი პატარა კერას! ვინ იცის, როგორ დატრიალდებოდა მისი ცხოვრების ჩარხი, მისი და დანარჩენ მეგობრებისაც, რომელნიც ეხლა, ამ სიცივეში... შორს, სადღაც მინდორში... შავ მიწაში წვანან. კვაჭი კი, უკვე მოდუნებული, შერცხვენილი, ხელცარიელი და გაკოტრებული მხოლოდ ეხლა უბრუნდება ხელცალიერსა და მოხუცებულ მშობლებს. თორმეტი წლის წინათ, როცა ფრთიანი კვაჭი აი, ამ ზღვაში მოსცურავდა, მისი საბედო მარიხ-ვარსკვლავი კვაჭის ულიმოდა და გამარჯვებას ჰპირდებოდა. ეხლა კი... იგი მკრთალად სციმციმებს და ოდნავ და ჰბეჭტავს. კვაჭის გული იდუმალის მიზეზით ჰკვნესის. უცნაური სირცხვილის ჭია ჰღრღნის უძლებ შვილს, რომელმაც თვისი ახალგაზრდობა და ძალ-ღონე სადღაც გაჰფლანგა და მხოლოდ ეხლა მოიგონა ბებერი ძიძა-მიწა, რომელმაც ის აღზარდა და გამოჰკვება.

— კვაჭი, რა დაგემართა?—ეკითხება ბესო, რომელმაც მთავრის შუქზე კვაჭის შექმუხენილი შუბლი და მთრთოლვარე ტუჩები დაუნახა.

— აფერი...— ეუბნება ხმის კანკალით კვაჭი:— წვედით, ბარგი შევკრათ... ჯალილ, წამოდი!

ერთი საათის შემდეგ, როცა მგზავრებმა ფეხი ნაპირს დაადგეს, კვაჭი მარჯვენა ხელით მშობლიურ მიწას დასწვდა და მერე ის ხელი ტუჩებზე დაიდო.

კვაჭის ჯერ მშობელ ქუთაისში უნდოდა ჩასვლა დედ-მამის სანახავად, მაგრამ დილით სასტუმროში გაიგო, რომ სილიბისტროს ტფილისში მშვენიერი სახლი ეყიდნა და საბოლოოდ დედა-ქალაქში დასახლებულიყო.

— ალბათ იმ ფულით იყიდდა, შარშან რომე გამოვატანე პიტერიდან!— სთქვა კვაჭიმ და ჯალილას მიუბრუნდა:— ჯალილ, ბარგი მოამზადე, ხეალ ქალაქში მივდივართ.

ჯალილამ ბარგი შეჰკრა, მერე კვაჭის და ბესოს წინ აეტუზა. შეიშმუშნა, წაიფორხილა და ღიმილით უთხრა:

— ალა! თქონ ზალიან კარგი ბიჩები ხართ, მაგრამ ჯალილას სოტა ხნით სასვლა უნდა.

— საით, ჯალილ? საით მიდიხარ?

— მე ერთი ზმა-ბიჩი ვნახე. აქ არის. სტამბულში მიდის. მეს მინდა სავიდე; სოტა უნდა მოვიარო, ბედი ვსადო და ისევ თქონთან მოვიდე.

კვაჭი დაფიქრდა და დალონდა.

— ბესო, ორნი ლა ვრჩებით!— მერე ჯალილას მიუბრუნდა:— უშენობა გამიძნელებდა, მაგრამ... რაკი ეგრე მოგიფიქრებია... წადი, ჯალილ, წადი! ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს.

— ჩოხ სალოლ, ალა! ჩოხ რაზიამ, ჩოხ! ალლაჰ იყოს თქონი შემსე. სალამათ, კნიაზჯან, სალამათ! მალე ისევ გიპოვით, ეხლა კი საეალ. სალამათ ოლსუნ, კნიაზჯან, სალამათ!

ერთმანეთი გადაჰკოცნეს და დაშორდნენ.

კუბოში ჩაქედილი ჭიბი კვაჭიმ წინა ლამითვე გაუგზავნა ბათომში გადმოსულ მშობლებს, ხოლო მეორე ღლეხ დასაფლავებას დაესწრო.

— კვაჭი, ნუ წახვალ.— მორიდებით ურჩია ბესომ.

— ფიცი უნდა ბოლომდის შესრულდეს, ბესო!— ცივად უპასუხა კვაჭიმ:— დედის ტირილი უნდა ვნახო.

წავიდა და ნახა. მოხუცებული დედ-მამა დარდისგან ფეხზე ძლივს იდგნენ. დედის კივილი ცას სწვდებოდა. მამა გაუგებარს ლულულულებდა.

— ხულიგანებმა დაახჩეს, — უთხრა კვაჭიმ ჭიპის მშობლებს: — გვამი ძლივს ვიპოვე და წამევიღე.

მერე, როდესაც ანდერძი აუგეს, კვაჭიმ ლაპარაკი დაიწყო. ეს იყო მისი პირველი სიტყვა ახალ საქართველოში: მჭუხარე, ცეცხლიანი და თანაც სევდიანი.

— ძმაო ჭიპი! — ეძახდა მეგობარს კვაჭი: — შენ მუდამ ქართველი იყავი სულით და გულით; ქართველი იყავი და სამშობლოსთვის იბრძოდი. და ამ ბრძოლაში დაიღია შენი უსაზღვრო გული და ჯვარცმული ცხოვრება. ვერაგმა ბტერმა მუხთლად მოსპო შენი ლამაზი სიცოცხლე, მაგრამ შენი წმინდა ხსოვნა უკვდავი იქნება შენი მეგობრების და ხალხის გულში, ხოლო მადლიერი სამშობლო ოქროს ასოებით ჩასწერს შენს სპეტაკ სახელს თავის მატრიანეში და შენს გმირულ სიკვდილს საშვილისშვილო მაგალითად გადააქცევს. შენ კი, დაუფიწყარო ძმაო, მოისვენე შავ მიწაში, რამე თუ მიწა ხარ და მიწად იქეც! ჩვენ კი... ჩვენ...

კვაჭის სული აუღლულდა. თვისი სიტყვა ქვითინით დაასრულა და ბარბაცით შეერია ხალხში.

იმ დღეს კვაჭიმ ბათომი დაირბინა, ნაცნობები იპოვნა და ახალიც მრავლად შეიძინა. ხოლო მეორე დღეს, დილით, კუბეში შევიდა, გაზეთი გადაშალა, ჭიპის ნეკროლოგი წაიკითხა და თვისი სიტყვაც ჩააბუღებულა. ბესოს ოდნავ გადაეჭარბებინა. დაეწერნა: ჭიპის გვამი ერთგულმა კვაჭიმ შუა ზამთარში ზურგით და მარხილით გადმოიტანა კიევიდან ადესამდეო.

ხელმარჯვე კაცი იყო ბესარიონ შიქია!

კარი მეშვიდე.

აქა ამბავი საკუთარ მიწაზე განავარდებიდა.

კვაჭი უცნაურ გუნებაზე იყო: კუპეში ველარ ისვენებდა, ჰშფოთავდა, წამდაუნუნებდა ტალანში გადიოდა და უცნობებს ესაუბრებოდა; ხან ერთ თანჯარას მიჰვარდებოდა, ხან მეორეს მიეკვრებოდა; სტოკავდა, იხაროდა, იცინოდა და ხშირ-ხშირად იძახდა:

— ბესო, მოდი აქ! აი, უყურე: ეს არის ბარცხანა... აგერ ზევით მეგრული ფორტი მოსჩანს... მარჯვნივ ჰამიდიეს ფორტია, მთის თავზე ერგე ყოფილა... შარშან აქ ცხარე ბრძოლა გვქონია ოსმალებთან... თურმე აქ სირცხვილი ექამეთ. ქართველებს ვაჟაკობა ვერ გამოგვიჩენია. ჩვენ თურმე ათი ათასი კაცი გვყოლია და ორასი ზარბაზანი გვქონია, ოსმალებს კი ექვსი თუ შვიდი ათასი კაცი ჰყოლიათ და ექვსი პაწაწა ზარბაზანი ჰქონიათ. ზამთარი ყოფილა. ჩვენ ქალაქში და ციხეში ვისხედით, ისინი კი ტყეში და მთაში ყოფილან. მაინც გვაჯობეს თურმე.

— რაღა მოხთა მერე მაი ამბავი?

— ჩვენი გამოცდილი ჯარი თურმე სახლში დაბრუნებულა. ჩვენ დევილალეთო, აწი სხვებმა იომონო. ჩვენს მთავრობასაც თურმე თლა ბაღნები წოუყვანია. ერთი სიტყვით, ჩვენი დამოუკიდებლობა შერცხვენიტ დეიწყო და...—კვაჭიმ ხმას დაუდაბლა:—ვაი თუ ისევ შერცხვენიტ გათავდეს... თუმცა ჩვენ ჯერ არ ვიცით, რა ხდება აქინე. მევიცადოთ, ყოლიფერი გევიგოთ და მერე ვსტყვათ ჩვენი სიტყვა.

ქობულეთს რომ გამოსცდნენ, კვაჭიმ ბესოს კვლავ დაუძახა:

— ბესო. გეიხედე ფანჯარაში! აი, ჩოლოკის წყალი. თურმე ბათომის სირცხვილი ჩვენებმა აქ ჩამოირეცხეს. აქინე ჰქონიათ ხაშურელებს და გორელებს ღამის ბრძოლა თათრებთან და თურმე ჩვენებს ძალიანაც გოუმარჯვიათ. აქინეა თურმე აწი ჩვენი საზღვარი. აგერ, ხომ ხედავ—წყლის გამოღმა ინგლისელების დარაჯები სდგანან, ხიდის გაღმა კი... ბესო! შეხედე, ერთი შეხედე, ბესო! ქართველი სალდათები! ქართველი სალდათები!

რაც უფრო ღრმად შედიოდა მატარებელი საქართველოს გულში, კვაჭისაც მღელვარება და მოუსვენრობა ემატებოდა:

— აი, გურია... ნატანები... საჯევახო... ბესო, სამტრედია! ჩემი სამტრედია! ბესო! ისე მიცემს გული, თითქო დიდი ხნის უნახავ საყვარელთან მივდიოდე!

სამტრედიაში ჩამოხტა, ათიოდე წუთში სადგური მოირბინა და ათიოდე ძველ ნაცნობს წააწყდა. ყველას გადაეხვია და ყველანი მოიკითხა:

— გამარჯვება, ბონდო!.. ვახლავარ ძალუა ძაბულის!.. რაფა ხარ, ისიდორე?... მე? აი, დავბრუნდი, სამუდამოდ დავბრუნდი. მეც უნდა წვეიმუშაო საქართველოსთვის. აწი ქალაქში მივდივარ, მარა მალე გნახავთ სამტრედიელებს და ქუთათურებს... მომიკითხეთ ყველანი. აბა, მშვიდობით! მშვიდობით!

და მიმავალ ვაგონს შეახტა. ცოტა ხნის შემდეგ კვლავ აიშალა:

— ბესო, რიონი! ჩვენი რიონი! აგერ ქუთაისიც! ჩვენი პაწია ქუთაისი! თურმე დაცალიერდა საწყალი! თურმე მთელი ქუთაისი ტფილისში გადასახლებულა. დარჩენ მხოლოდ ერემო, ლაითაძე და დანიელა ურია. თურმე ისინიც გაკოტრდნენ, რადგან ურიებს და რაჭველებს ქეიფი და სიმღერა არ უყვართ.

ქამა-სმაც დაავიწყდა კვაჭის. იმ ვაგონში არავინ დარჩა, რომ კვაჭის არ გაეცნო და ახალი და ძველი ამბები არ გამოეკითხნა.

— საკვირველია, ბესო, ისეთ რაფა მოვსწყდით ჩვენს ქვეყანას, რომ ერთ წელიწადში ნამდვილი ამბავი ვერ გვეიგეთ? რასაც მოსკოვის გაზეთები სწერდნენ საქართველოს შესახებ, თურმე თლა ტყუილი ყოფილა.

— კიდევ ხუთი ან ათი წელიწადი რომ გვეცხოვრა იმ მოწყვეტილ ქვეყანაში, მაინც ვერ გვეიგებდით მართალს.

კვაჭი დიდხანს სდუმდა. მერე სთქვა:

— ბესო! ამ ერთ დღეში რაცხა გოუგებარი ამბავი დამემართა. მეიგონე ჩემი წარსული. ისე მოვწყდი სამშობლოს, რომე, — შენ მაინც არ დაგიმაღავ, — ჩემი ქართველობის თითქო მცხვენოდა კიდევ. არაფერი მწამდა ჩემი ქვეყნის: არც მისი კულტურა, არც მისი ენა, არც მისი მომავალი. ზოგნი რომ ლაპარაკობდნენ საქართველოს ავტონომიაზე, მეც სხვებსავით წინააღმდეგი ვიყავი. ვამბობდი: საქართველო წააგებს. მას არც ხალხი ჰყავს და არც ეკონომიური საფუძველი აქვს თქვა. მარა აწი რაცხა შეიცვალა ჩემს გულში და თავში.

— ალბათ იმიტომ, რომე დღევანდელი რუსეთი გედირია.

— მარტო ეგ არ უნდა იყოს მიზეზი. რუსეთი მართლა გედირია. ოქტომბერი ველარ ვიცანი. მან ჩემი მოლოდინი არ გაამართლა. მან უღალატა ჩემს იმედებს, ამიტომ ვეც ვუღალატე მას. აწი რუსეთში მეფობს წყვილიადი, მამა-შვილების და ძმების ომი, სიმშლი, სიცივე და ათნაირი ჭირი. იგი ქვეყნის გადაბრუნებას აპირებს და მთელ ქვეყანას ეომება. ცალი ფეხი სამარეში უდვას და, შეიძლება, მალე თვითონაც შიგ ჩაწვეს. ვიმეორებ: ჩვენ რუსეთს სამარემდის მივსდით, მარა სამარეში კი ვერ ჩავყვებით, რადგან ჩვენ ჩვენი თავი ჯერ არ მოგვძულებია. ამიტომ ჩამოშორდა პაწია საქართველო დიდ რუსეთს. გარდა ამისა, ჩვენმა ხალხმა, როგორც ეტყობა, გამეიჩინა სიცოცხლის უნარი, თავდაჭერილი ზომიერება, გონიერი სიფხიზლე და წყურვილი საკუთარ ფეხზე დგომისა. ამან მე იმის რწმენა ჩამინერგა გულში, რომე საქართველო ცალ ფეხზე სიარულს მაინც შესძლებს და დოუმტკიცებს თელ ქვეყანას, რომე ჩვენც ღირსნი ვყოფილვართ სიცოცხლის და არსებობისა. მარტო ის რადა ღირს, ბესო, მე და შენც რომე მივეშველებით სხვებს და საკუთარ ქოხის აშენებას შევუდგებით.

— კი, მარა... მეშინიან... — გაუბედავად უპასუხა უფრო ფრთხილმა და უნდო ბესომ: — ჩვენს ქვეყანას ყოველ მხრიდან ვეშაპები აწვებიან.

— თეთრი რუსეთი მაინც განწირულია. მალე წითელი დათვი ამოცოცდება კავკასიონის ქედზე. რა უნდა ვქნათ მაშინ ჩვენ? არ ვიცი, ჯერ არაფერი ვიცი. ჯერ აქოურობა უნდა დავსუნო და ყოლიფერი გვეიგო. პასუხს მერე მოვცემ. გეიხედე, ბესო, გეიხედე! აი, არმაზი... აგერ მცხეთა! ჩვენი ბებერი მცხეთა, დანგრეული, დაობებული და ჟამის ხავსით შექმული. ყორანაშვილი ამბობდა, რომე იგი რომზე ხუთასი წლით უფრო ხნიერიაო. მართლა, ბესო, ხვალვე მიპოვე და მომიყვანე ყორანაშვილი. უნდა დევიწყო ქართული ენის, ლიტერატურის და ისტორიას შესწავლა... უყურე, ბესო, უყურე! აგერ ჯვრის მონასტერი. იგი თურმე უუძველესი შენობა ყოფილა საქართველოში.

უკვე დაღამდა. კვაჭიმ რომ შორიდან ტფილისის შუქს მოჰკრა თვალი, უარესად აღელდა და აიშალა. არსად და არასოდეს არ უგრძენია მას ასეთი იდუმალი გულის ღელვა და სულის შფოთვა. სადგურის ბაქანი გახარებულ ბავშვივით გაირბინა, ეტლში ჩაჯდა და მეეტლეს უთხრა:

— სოლოლაკში! ნაბიჯით იარე.

რუსეთის მკვდარი ქალაქების შემდეგ დედა-ქალაქი კვაჭის პარიზად მოეჩვენა. უხვის შუქით მოფენილი ქუჩები ხალხით არის გატენილი. ისმის მხიარული ლაყბობა და ყრიამული. ცეცხლის ზღვაში უუხარმაზარ შავე კანდელივით აღმართულა მამა-დავითი, რომელსაც ჯილასავით დაუდგავს თავზე ვარსკვლავების გვირგვინი.

გაიარეს კუკიის გრძელი ქუჩები, ვერის ხიდი, აღმართი და გავიდნენ რუსთაველის ფართე ხეივანზე. კვაჭი ველარ ისვენებს:

— ბესო, შეხედე, შეხედე! აი, „ნოეს“ სასტუმრო... აი, სახალხო სახლი!.. აგერ, მტკვარი, ჩვენი მტკვარი!.. აი, ოპერა... დრამა... ქვაშეთი... „ორიანტი“, ჩემი „ორიანტი“... აი, სამხედრო სობორო, სასახლე, მუზეუმი!.. ჩვენია აწი ყოლიფერი, ბესო, ჩვენი!...

ათიოდე წუთის შემდეგ კვაჭი საკუთარ სახლში დაფეთებულივით შევარდა და კინალამ დაახჩო სიხარულით აკივებული მშობლები—სილიბისტრო, პუპი, ხუხუ და ნოტიო, რომელნიც ხან სტიროდნენ, ხან იცინოდნენ, ხან გზადაბნეულივით დაბოროლებდნენ და ხან კიდევ გაუძღის სიხარულისგან შტერდებოდნენ, კაკანებდნენ, ფუსფუსებდნენ და ყაყანებდნენ.

აქა პირველი ნაბიჯები.

მეორე დღეს კვაჭიმ მინისტრებს და ხელისუფლებს ჩამოუარა:

— გთხოვთ მიცნობდეთ: კვაჭი კვაჭანტირაძე გახლავართ. ეს არის ეხლა დაგბრუნდი წითელ ჯოჯოხეთიდან.

მისი სახელის ქუხილი შორეულ ჩრდილოეთიდან თურმე საქართველოშიც ისმოდა. ეს ქუხილი ვერცხლის ხმებით იყო შეზავებული. როგორც მზის შუქები დიდ მანძილზე ნელდებიან და იკარგებიან, კვაჭის სახელიც, შორეულ რუსეთში ოდნავ შეგლესილი და შეთხუპნული, საქართველოში უკვე პირმოხანილი და გაკრივებული ჩამოსულიყო.

სანამ კვაჭი დედ-მამის ალერსით დნებოდა და ხელისუფლებას თავისს თავს აცნობდა, ჭკუამარჯვე შიქია ქალაქში დაძვრებოდა და კვაჭი კვაჭანტირაძის სახელს ენიდან არ იშორებდა. კვაჭის ჩამოსვლის ამბავიც ელვასავით მოედო ტფილისს. ყველას და ყველგან კვაჭის ჩამოსვლა ეკერა პირზე:

— ახალი ამბავი გაიგე?—ეკითხებოდნენ ერთმანეთს ქუჩებსა, კლუბებსა, თეატრებსა და რესტორანებში:—კვაჭი კვაჭანტირაძე ჩამოსულა.

— შენი ჭირიმე? მართლა?... მადლობა ღმერთს!

და იმ ჯგუფს ასეთი ცეცხლი ეკიდებოდა:

— თურმე ევროპის ბანკებში ორმოცი მილიონი ნაღდი ფული დაუგროვებია...—სთქვა ერთმა.

— ორმოციც ექნება და ასიც!—გაუსწორა მეორემ.

— თურმე ის ფული აქ უნდა ჩამოიტანოს და დაატრიალოს.

— მე ნამდვილს გეტყვით,—განმარტა მესამემ:—თურმე ოცი მილიონი უნდა მთავრობას ასესხოს ბონების განსამტკიცებლად, ოცი მილიონი უნდა გზებზე დახარჯოს, ორმოცი—ელექტროსადგურებზე, ოციოდე—ქარხნების მოწყობაზე, ათიოდე—სტიპენდიებზე და ორმოციოდე—ჯარზე. დამიჯერეთ, ეს ამბავი უეჭვო წყაროდან გავიგე.

მეორე ჯგუფშიც დაახლოვებით იგივე განიმეორეს და კვაჭის წარსული მოიგონეს:

— ათი წლის წინათ კვაჭიმ გადაარჩინა რუსეთი დღევანდელ ბედისგან. მეფეს გადადგომა უნდოდა. ვერაფერს გადააჯერა. ბოლოს, ეს საქმე კვაჭიმ იკისრა და მეფე ტახტზე დასტოვა.

— ლონდონის და პარიზის ბირჟები ერთ კვირაში ყირამალა გადაატრიალა.

— ენვერ-ფაშამ რუსის მთელი ჯარი ტყვედ ჩაიგდო, მაგრამ კვაჭანტირაძემ ერთი მუტა ქართველებით ბედი მოატრიალა, ოსმალთა ჯარი დაატყვევა და კინალამ ენვერიც ხელში ჩაიგდო.

— ეგ არაფერი. თურმე ამერიკამ რამდენჯერმე გამოუგზავნა რუსეთს იარაღით დატვირთული გემები, მაგრამ გერმანელებმა ყველა გემები ჩასძირეს. ბოლოს, კვაჭანტირაძემ იკისრა ეს საქმე და ორმოცი გემი უვნებლად ჩამოიყვანა.

— ამბობენ, ძალიან ნიჭიერი თინანსისტიანო.

— ნიჭიერი კი არა, გენიოსია თურმე, გენიოსი!

— ბოლშევიკები თურმე ძალით ამუშავებდნენ. კვაჭის ბრაზი მოუვიდა და ისე წაიყვანა საქმე, რომ მოსკოვის მთავრობა კინალამ ერთ კვირაში დაჰლუპა. გაუგეს, მაგრამ მაგანაც გაიგო და გამოიქცა. თურმე თან ხუთასი შეიარაღებული გამოჰყვა. მერე მისი რაზმი ხუთი ათასამდე გაიზარდა. ზარბაზნებით იკათვდნენ გზებს. სამჯერ, თუ ხუთჯერ წაართვა წითლებს კიევი, ხარკოვი

და როსტოვი. მოსკოვზედაც მიდიოდა, მაგრამ დენიკინს ვერ მოურიგდა. დენიკინი მონარქისტი იყო, კვაჰანტირაძე კი პირსუფთა რესპუბლიკანელი ყოფილა. თუ ეგრეა, უთქვამს კვაჰანტირაძეს, თეთრებსაც კისერი მოგიტეხნიათ და წითლებსაცო, მოტრიალდა და წამოვიდა. წითლებსაც მუსრი გაავლო და თეთრებსაც. ადესაც ძალით აიღო და თხუთმეტი გემი წამოიყვანა. ეხლა ის გემები ბათუმში არიან.

— თურმე ის გემები, აუარებელ ფქვილით და იარაღით დატვირთული, საქართველოს შესწირა.

— მაშ მალე თეთრი პური გვექნება!

ასეთი იმედების ცეცხლი თანდათან ღვივდებოდა და მთელ კავკასიონსაც ედებოდა. სანამ ბესო ამ ცეცხლს გულ-მოდგინედ ჰბერავდა, კვაჰი ხელისუფლებს თვალებს უბავდა და წითელთა და თეთრთა ამბებს უამბობდა:

— რუსეთი დეილუპა, ბატონო, დეილუპა! ამ ქვეყანას ქრისტე ღმერთიც ვეღარ წამოაყენებს. წითელი რუსეთი ჩვენთვის ღვთის რისხვაა, თეთრი კი ღვთის კრულვაა.

სჯეროდა კვაჰის რუსეთის დალუპვა? არა, არ სჯეროდა. „კუდი რომ მეიქნიოს, ესეც გვეყოფო“, ამბობდა გულში, მაგრამ ხმამაღლა ამის თქმას ვერ ჰბედავდა, რადგან უმაღლეს წითელთა აგენტის სახელი გაუფარდებოდა, ეს კი კვაჰის ყველა გეგმებს ჩაუფუშებდა.

სალამოზე კვაჰიმ და ბესომ ქალაქი დაირბინეს.

— ბესო! ჩემი თავი ნამდვილ ქართულ ქალაქში მგონია. მთელი იმერეთი აქეთ წამოსულა.

ქართულ კლუბში საქველმოქმედო სალამო იყო. კვაჰიმ უხვად გასცა წყალობა. „ძმური ნუგეზის“ ყავახანაში ღამაში მოსამსახურე ქალები, — განათლებულნი და კეთილშობილნი, — უმაღ მიიზიდა და ძმურის ბაასით და რაინდულ ყოფა-ქცევით. „ქიმერიონის“ მართლა ქიმერიულ სარდაფში „ცისფერ-ყანწელების“ სალამოს წააწყდა. პოეტები ღვინიან ყანწებით, ჩიქორთულ ლექსებით და მოსაწველ ქება-დიდებით დაუხვდნენ. ერთმანეთს ტკბილის სიტყვით თავები მოუქონეს, ჭრელი ზოტბა უხვად შეასხეს და გაშლილ ღიმილით გაუღიმეს. მართალია, ერთმანეთის ცნობა არ ჰქონდათ, მაგრამ შორიდან ყანწელების ფხიზელ ყურებამდისაც მისულიყო ქართველ რაინდის ქექა-ქუხილი, ხოლო სუსხიან ჩრდილოეთში კვაჰისაც გაგებული ჰქონდა ახალი მუსიკალური ბოდვა ახალ პოეტების ძმები-

სა. დაბნედილმა კვაჭიმ უხვად გაიღო შესაწირავი ყანწურ ქურნალის გამოსაცემად და რამდენჯერმე სცადა თაღებიან ყანწიდან ამოსვლა, მაგრამ პოეტების სუფრიდან აღგომა და ტკბილი რითმების მორევიდან ამოტივტივება არც ისე ადვილი ყოფილიყო. ბოლოს, როცა გათენდა, ერთმანეთი ძლივს ამოიყვანეს ლანდების სარდაფიდან. ვინ ვის მიჰყავდა, ვინ ვის გაჰყვა და გააცილა, აღარავის ახსოვდა—არც პოეტებს და აღარც კვაჭი კვაჭანტირაძეს.

მეორე დღეს კვაჭი გაზეთებში ჰკითხულობდა ბესოს ნაცოდ-ვილარს: „საქართველოში დაბრუნდა განთქმული ფინანსისტი, ჩვენი თანამემამულე—კვაჭი კვაჭანტირაძე. უკანასკნელ წელში მან წითელ ჯოჯოხეთში საოცარი და საშინელი ამბები განიცადა. ამის შესახებ ჩვენ ცალკე წერილს დავებუდავთ. ეხლა კი გულწრფელად ვუსურვებთ ჩვენს სახელოვან მოძმეს დედის კალთაში მოსვენებას და ნაყოფიერ შრომას ჩვენი ხალხის სასარგებლოდ და მამულის სადიდებლად“.

ასეთს მოლოცვას შესაფერი პასუხი ეკირვებოდა. იმავე დღეს კვაჭიმ რედაქციები დაიარა, პრესის ყველა მუშაკები გაიცნო და თვისი თავიც გააცნო. იმ დღიდან კვაჭი და გაზეთები ერთი-მეორეს იღუმალ და ძმურის სიმებით გადაებნენ, რომელნიც დრო-გამოშვებით საიდუმლო მალამოთი იფერებოდნენ და იწმინდებოდნენ.

კვაჭიმ ერთ კვირაში ათასი ხილული და უხილავი ძაფი გააბა. ძველი ნაცნობები და ახალი მეგობრები თაფლწასმულ კვაჭის ბუზებივით მოეხვივნენ. ყველანი თვალებსა და ჯიბეში შესცქეროდნენ და რალაც სასწაულს მოელოდნენ. კვაჭი კი გაცხარებით ბადებებს ჰქსოვდა, ქვეყანას თვალებს უხვევდა და ხელისუფლებისა და ფულისაკენ მიაბიჯებდა. ყორანაშვილი ქართულ საქმეების გაკვეთილებს აძლევდა, ბესო შიქია უტყუარ ცნობებს აწვდიდა და კვაჭის ყოველდღიურ დარიგებას ასრულებდა, ხოლო დანარჩენნიც ერთგულად და თავგაწევით ემსახურებოდნენ საერთო საქმეს, რომელიც დღეს თუ ხვალ უნდა გაზრდილიყო და ყველასთვის საარაკო მეწველ ფურად გადაქცეულიყო.

კვაჭიმ თვისი ხერხი და მუშაობის მეთოდი ძირიან-ფესვიანად შესცვალა. წითელ რუსეთში ნიშადურ-ამოსმულივით დარბოდა და გამალებული ყბედობდა, აქ კი ჯერ-ჯერობით პირზე კლიტე დაიდო და გარეთაც იშვიათად გამოდიოდა. მაგრამ კვაჭის მაგიერად ბესო შიქიას და სხვათა წყალობით კვაჭანტირაძეზე დილით-დილამდე ათასნი და

ათი ათასნი ლაპარაკობდნენ. ვინ მოუტანს საქართველოს თეთრ პურს? კვაჭი კვაჭანტირაძე. ვინ ჩამოიტანს ევროპიდან ათასნაირ საქონელს, რომელიც კავკასიონს სჭირდება? რა თქმა უნდა, კვაჭანტირაძე. ვინ გაამაგრებს ჩვენს ფულს, რომელსაც დღითი-დღე ფასი ეკარგება? ისევ კვაჭანტირაძე. ვინ გაიტანს კავკასიონიდან ხუთ წელიწადში დაგროვილ ნავთს, შავ ქვას, მატყლს, ბამბას, თამბაქოს, აბრეშუმის პარკს, ხე-ტყეს, ღვინოს და უამრავ სხვა საქონელს? კვაჭი, კვაჭი და მხოლოდ კვაჭი. ევროპასა და ამერიკაში ქალაქი არ არის, რომ იქაური ბანკირები, ვაჭრები და მრეწველნი კვაჭის არ იცნობდნენ და ძმასავით არ ენდობოდნენ. კვაჭიმ ყველაფერი იცის! კვაჭი ყველაფერს მოახერხებს! კვაჭის ყველაფერი შეუძლიან!

კვაჭი სოლოლაკის უბანში სცხოვრობს, საკუთარ სახლში, მეორე სართულში. ნუ მოერიდებით, მიდით და მიუტანეთ თქვენი ნდობა, ფული და საქონელი. კვაჭი ჯადოქარია. ერთ მანეთს ერთ თუმანს ასარგებლებს. მიდით! ნუ მოერიდებით! მიდით! მიბრძანდით!

და კვაჭის კარ-ღია სახლში ყოველ დღე მიდიან და მიდიან. თვითონ კვაჭი საქმეზე ცოტას ლაპარაკობს, ისიც ბურუსით და ბინდ-ბუნდად. კვაჭი საქართველოში ახალი კაცია. მან აქაურ ეკონომიკაზე ბევრი არაფერი იცის, მაგრამ ის კი მტკიცედ იცის, რომ უცოდინარობის გამჟღავნება არ შეიძლება. საქონლის პატრონს ის ჰპირდება საქონლის გაყიდვას უუმაღლეს ფასად, ფულის პატრონს — უუდიდეს მოგებას. საჭიროა მხოლოდ სავაჭრო და საბანკო სააქციო საზოგადოების დაარსება და ფულის შეტანა. დანარჩენს კვაჭის მდივნები ეტყვიან და ყოველგვარ ცნობასაც მისცემენ. ამისთვის დაიჭირავე კვაჭიმ სამი ახალი მდივანი — სომეხი, თათარი და ქართველი.

ბოლოს, როგორც იყო, ის ნადირიც მოვიდა, რომელსაც კვაჭი მოელოდა. ერთხელ მას ერთი ინგლისელი ეწვია — პირწითური ჯონ რაულინსონი. კვაჭიმ და ჯონმა ერთ საათში გაათავეს საქმე. ფული და საზოგადო ხელმძღვანელობა ჯონისა იქნება, ხოლო ნდობა, ქსელი, ტეხნიკა და აპარატი — კვაჭანტირაძისა.

არც კვაჭის და არც ჯონს საქმის გაჭიანურება არ უყვართ. ამის შემდეგ ორი კვირა არც კი გავიდა, რომ თავისუფლების მოედანზე ერთი სახლის ზემო სართული ოქროს ადლიან წარწერებით დამშვენდა: „სიბუნიონ ლიმიტედ კომპანი“, ხოლო ქვემო სართულში „ინგლის-კავკასიონის“ ბანკი გაიხსნა.

მოკლე ხანში კავკასიონი „სიბუნიონი“-თ მოიფინა და საქმეც ადულდა. „სიბუნიონი“ ნაღდზე არ ჰყიდულობს საქონელს. მიეცით

მას ნისიად თქვენი მატყლი და ბამბა, თამბაქო და ნავთი, ღვინო და პარკი! „სიბუნინი“ გენდობათ თქვენ. ის გაიტანს თქვენს საქონელს ევროპაში, გაჰყიდის და მერე... ანგარიშს მერე გაგისწორებთ.

საქონლის დატვირთვის ძლივს ასწრობენ. საწყობები გატენილია: ასიოდე მოსამსახურე ფიცხად მუშაობს, ჯონ რაულისონი ტფილისიდან ბაქომდის და ბაქოდან ლონდონამდის დაჰქრის. გაზეთებში ყოველ-დღე იბეჭდება: „კვაჭანტირაძემ გაიტანა ოცი ათასი ფუთი მატყლი... გაჰყიდა სამოცი ათასი ფუთი თამბაქო... მოიტანა ასი ათასი ფუთი ფქვილი... იკისრა განაღდება სახელმწიფო ქონებისა... შესწირა ასი გირვანქა სტერლინგი... წავიდა... მოვიდა... სთქვა... აზრი გამოსთქვა... მიიღო... ეწვია... ზეიმი გამართა...“

განკურნებული და თეთრი მანდატით აღჭურვილი პავლოვი მალე ტფილისში ჩამოვიდა და მუშაობა გააჩალა. კვაჭიმ თვისი დაპირება პირნათლად შეასრულა. მან მხოლოდ ათხოვა პავლოვს თვისი დახმარება, ნდობა, გავლენა და აპარატი. „სიბუნინი“ მხოლოდ ვაჭრობს და კომერციულ დავალებას ასრულებს. ის ჰგზავნის ყირიმისკენ აფიცრებს, ნავთს, ბენზინს, ზეთს, ტანისამოსს და ასნაირ წვრილმანს და მსხვილმანს. რა ეპიტანვება კვაჭის, რომ ეს მასალა თეთრ ჯარს მისდის! რა მისი საქმეა პოლიტიკა! სამაგიეროდ კვაჭის თეთრი ფქვილი და მრავალნაირი სურსათი მოაქვს. არა, კვაჭი აღარ ერევა პოლიტიკაში, თუმცა... ბოლოს და ბოლოს, მაინც ჩაითრიეს და გააბრიყვეს!

აქა არც აქეთ, არც იქით...

ხარბი, უგუნური, ბრმა თეთრი ბულა დენიკინი საქართველოსკენ მოტრიალდა და აფხაზეთში შემოიჭრა. ამავე დროს მოსკოვიდან წითელი ხმა ისმის: „ქართველებო! მხარი მოგვეცით! შემოგვიერთდით! ერთად დავკრათ თეთრ გენერალს და შავ ზღვაში გადავადოთ! აბა, დაიწყეთ!.. დაჰკარით!..“

რა ჰქმნას კვაჭი კვაჭანტირაძემ! ველარ გაუძლო განზე დგომას, რადგან კვაჭიც ქართველია! კვაჭიც საქართველოს ერთგული შეილია! მაშ—შეწევნითა ღვთისათა!—დაიმკლავე, კვაჭი! აინთე ღვთაებრივი გული მამულიშვილურ ცეცხლით! მოიგონე შენი ძღვევამოსილი საქმენი საარაკონი დემირ-თეფეს ზეგანზე და რუსეთის თვალუწვდენ მინდორზე, კიევის მახლობლად, სადაც ამ ჟამად მარა-

დიულ ძილით განისვენებენ შენი ერთგული მეგობრები! შეასრულე შენი ვალი სამშობლოს წინაშე, კვაჭი! იმისთვის ჯერ ერთხელაც არ გაგისროლნია თოფი, ჯერ ერთი წვეთი სისხლიც არ დაგიღვრია და ერთხელაც არ შეგეძახნია შენი ყარამანისებურის ხმით:

— მომყევით!.. მწყობრად!.. მარდად!... მიდი!.. დაჰკა!.. ას-ჩეხე!..

ჩქარა, კვაჭი, ჩქარა! ჩქარა, თორემ მოდის თეთრი ტალღა! მოვა და წაჰლეკავს შენს „სიბუნიონსაც“ და სამშობლოსაც, რომელიც, იდუმალ ძალთა წყალობით, მხოლოდ გუშინ გაიცანი, მოიწონე და შეიყვარე. რად ჩაფიქრდი? რად ჰყოყმანობ? ჩქარა, კვაჭი ჩქარა, თორემ... რად ჰქანაობ საქანელასავით? რამ შეგიკრა ეგ ხელფეხი? რატომ არ გინდა წითლები დაიხმარო? რად გეშინიან მათი მეგობრულ ჩახუტებისა? ვითომ მართლა ძვლები დაგემტვრევა? მაშ გვერდით ამოუდგევი გაგიეხუტოს თეთრ ბუღას, რომელიც გეძახის, გაგიყოლებს და გაჩვენებს წითელ მოსკოვის ნამდვილ გაწითლებას, დამუქებას და გათეთრებას! არც ეგ გინდა? ძველი ცოდვების გახსენებისა გეშინიან? აბა, ეგ რა საფიქრებელია? ვინ არის ეხლა უცოდველი? ვის ჰკიღია ზურგზე შენზე სუფთა წარსული? მაშ დააჩქარე, აირჩიე, თორემ...

— თეთრები ვუის მოგვიტანენ, წითლები ვაის შეგვყრიან.

ეს არის შენი გადაწყვეტილება? მაშ რა გინდა? ვისთან აპირებ თავის შეხიზნებას? ალბიონთან?

— არც აქეთ, არც იქით. მე განზე ვდგევარ და არავის ვერჩი. არც ვშველი, არც ვემტვრები. არც აქეთ, არც იქით...

კვაჭი, რა დაგემართა? რამ დაგიხშო სახელ-განთქმული ყნოსვა? ვინ მოგიკლა უტყუარი ალლო? ვინ, ან რომელმა საბედისწერო მაჯლაჯუნამ დაგაჯერა, ვითომ არც შენ გერჩის ვინმე, თუ შენ თვითონ არავის ერჩოლე?! ვინ გაგაბრიყვა, ვინ დაგაწერინა შარა გზაზე, სადაც არხეინად გაწოლილხარ, ასეთი ბავშვური ტიკტიკი: „აქ სძინავს უიარაღო კრავს. გთხოვთ არ შეაწუხოთ. ამ გზაზე სიარული აკრძალულია. გადუხვიეთ.“ მერე, რომ არ გადუხვიონ? ხელი რომ წაგკრას ვინმემ ან თავზე რომ გადაგაბიჯოს და სახლში შემოგვივარდეს? დაიყვირებ, განა! აკივდები და საქვეყნოდ განგაშს ასტეხავ, განა! მერე ვინ მოგეშველება? დემოკრატია? იმას რომ ერთი დამბაჩა არა აქვს და ერთი ჯარისკაციც არა ჰყავს? მაშ დემოკრატიულ ყვირილის და ყაყანის იმედი გაქვს? კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ აქამდის როგორ ვერ გაიგე, რომ თუნდ ათიოდე მილიონ ყანყრატოს ყვავებისა და კაჰკაჰების დაფრთხობის მეტი არა-

ფერი შეუძლიან?! მაშ ვერაფერი მოიფიქრე? ვერ ჰბედავ თეთრ ან წითელ გზით სიარულს? მაშ ალბიონის კალთას მაინც დაეჭიდე. არც ეგ გინდა? ისევ დემოკრატიულ ყაყანისა გეშინიან?

— არც აქეთ, არც იქით!—კვლავ იმეორებს თუთიყუში.

რისა გეშინიან, კვაჭი? ვის ერიდები? პარტიიდან დაგითხოვენ და მსუქან ნებს პირიდან გამოგაცლიან? ამისი გეშინიან, ამიტომ დაგიგუბებია პირში წყალი? კეთილი და პატიოსანი.

თეთრი ბულა ალბიონმა ისევ მიაბრუნა და ღროებით გადაგარჩინა. მაგრამ გარემოება კვლავ შეიცვალა. აბა, შეჰხედე: დაფეთებული, ნაცემი და დაოსებული ბულა შავ ზღვაში გადავარდა, ხოლო კავკასიონის ქედზე წითელი ძაბრი ამოცოცდა და იქიდან გითვალთვალეს. ჰხედავ წითელ ღროშებს, იალბუხსა, დალესტანსა და მყინვარზე რომ ფრიალებენ? გესმის გამარჯვებულთა გუგუნი? ჰხედავ, რას სჩადის ალბიონი? გუდა-ნაბადი აიკრიფა და კავკასიონიდან ბათომში გადასახლდა, თითქოს ეს ქვეყანა სხვას ვისმე დაუცალაო. გაიხედე ეხლა აღმოსავლეთისკენ, გაიხედე და დააკვირდი: ხედავ მეგობრულ ხელებს, რომელნიც გაუშვირეს ერთმანეთს მოსკოვმა, ანგორამ, თეირანმა და ქაბულმა? გესმის, როგორ შეაწყვეს ინტერნაციონალი, შიქასტა და ბაიათი? ცეცხლის სალტა გერტყმის გარსშემო, კვაჭი! წითელი ღრუბლები იკრიბებიან შენს თავზე, კვაჭანტირაძე! უკვე მოისმის შორეული ქუხილი, უკვე ელავს წითელი ელვა, უკვე იგრიხება ალის გრიგალი და დღეს ან ხვალ დაიჭექებს! კვაჭი, გამოფხიზლდი! მოიშორე ლანდები! გაჰფანტე ნისლი! გაიღვიძე და თავს უშველე, თორემ გვიან ღა იქნება კბილთა ღრქენანი და თითთა კბენანი!

ვერა, კვაჭი ვერ იღვიძებს! კვაჭს უცნაური რამ სენი დაემართა. მკრეღ თვალეზე ბისტი აეფარა, დაგეშოლ ცხვირში სურდო გაუჩნდა და მოწმენდილი ტვინი ბურუსით დაებურა. გამოლაყებულ ბებერ თუთიყუშით ზის ხარიხაზე და უაზროდ სჩხავის:

— არც აქეთ, არც იქით... არც სიცივე, არც სიცხე... არც წითელი, არც თეთრი... არც მე ვერჩი, ნურც მე მერჩიან...

კვაჭი, გაიხსენე: სწორედ მაგიტომ მოკვდა ბურიდანის ვირი. იმ ვირს ერთი მხრიდან ქერი დაუყარეს, მეორე მხრიდან შვრია. ვირი ფიქრობდა, ნეტა რომელი სჯობია, შვრია თუ ქერიო. ვერ აირჩია. იმდენი იფიქრა, რომ ამ ფიქრსა და არჩევანში სიმშვილთ ფეხები გაფშოკა. კვაჭი, გაიგე ამ იგავის აზრი? ვერ გაიგე?

კეთილი და პატიოსანი. ძაბრებით გატენილი წითელი - მატარებელი ისე დინჯად და არხეინად შევა ბაქოში, როგორც საკუთარ

სახლში. მეორე დღესვე პირს იბრუნებს და საქართველოს მოადგება. ბრძოლის ქუხილი თითქმის ისმის დედა-ქალაქში. ერევანიც გაწითლდა. საქართველოს სამის მხრიდან ცეცხლის რკალი შემოერთყა. კვაჭის ფეხქვეშ მიწა გაუხურდა. წითელი ალი ხან ერთგან ამოვარდებოდა, ხან კიდევ მეორეგან.

კვაჭი კვაჭანტირაძე! ვერც ეხლა გაიგე რამე? ეხლაც ვერ დაინახე ჩამოწოლილი მეხის ღრუბლები? მაშ გაიგე და დაინახე? ძლივს! კეთილი და პიტიოსანი. ეხლა რას იტყვი?

ღარბის კვაჭი კვაჭანტირაძე ქუდმოგლეჯილ შიკრიკივით. ღარბის და ჰყვირის ყველგან, სადაც კი ხმა მიუწვდებოდა:

— აბა, გამოდით!... თავს უშველეთ!... ხიფათი კარზე მოგვადგა!... წადით!... დაჰკარით!... ასჩეხეთ!

შენ, კვაჭი? შენ რას ფიქრობ? შენ რას აპირებ? რატომ შენც იქ არა ხარ, სადაც თოფი სკექს და სისხლი იღვრება? არა გცალიან, განა! შენ შენი ვალი მოიხადე, განა! ასიოდე კოლოფი პაპიროსი გაუგზავნე ჯარს და შენი საქონლით და განძეულობით უცებ თავი ამოჰკავ ბათოში?!

ახირებული ხალხია, ღმერთმანი! ისე ლაპარაკობენ ზოგიერთნი, თითქოს კვაჭი თანდილას ბადალი იყოს! არც თანდილა და არც ქვეყანა, თანდილას სიცოცხლის გარდა, არაფერს დაჰკარგავენ, კვაჭი კი... კვაჭი ათი ათასს თანდილას მაინც უდრის! როგორ გასძლებენ საქართველო, სილიბისტრო და პუზი უკვაჭოდ! ვილა „გაიამსქნებს“ უკვაჭოდ ათასსა საქმესა მამულიშვილურს! ესეც რომ არ იყოს, კვაჭის უამრავი ქონება აქვს, რომელიც უკვაჭოდ წითლებს ჩაუვარდება ხელში. ამიტომ მირბის კვაჭი კვაჭანტირაძე. მირბის და მი აქვს უთვალავი სიმდიდრე, რომელიც მასთან ერთად გაქცეულ მოღვაწეთა შენახვას უნდა მოანდომოს.

გრიგალმა გადიარა და კვაჭის სულსა და ტვინში ღრმა ხნულები დასტოვა. ეხლა იზოვნა კვაჭიმ უებარი წამალი: ინგლისი! მფარველი! ჩქარა იზოვნეთ ძლიერი დამცველი, თორემ ჩვენი დღეები დათვლილია!

და კვაჭი საქმეს შეუდგა. ჯერ თავისს ამხანაგს ჯონ რაულინსოს მოელაპარაკა.

— ოლ რაიტ... იეს...—მოკლედ და ბუნდოვანად უპასუხა მან, თან საქმე ისე წაიყვანა, რომ, საქიროების მიხედვით, თუნდ ორიოდ დღეში გაპარულიყო და თვისი ხაბაკ-ხუბაკიც თან წაეღო. კვაჭი იწეწებოდა და ოფლში იწურებოდა:

— გამიგონეთ, დამიჯერეთ, მეგობრებო, თორემ ინანებთ. რაც აქამდის ვსთქვი, ყველაფერი გამართლდა. ეხლა ვამბობ: ჩვენი დამოუკიდებლობა ზღაპარია. ჩვენი კაკულის და რაქდენას შვილები სახელმწიფოს ვერ შეჰქმნიან. ხალხი უპატრონოდ არის. კანონი ჩვენ არა გვაქვს და ფული. ჩვენს გარსშემო ისეთი ძალები იყრიან თავს, რომ ჩვენ მათს წკიპურტსაც ვერ გავუძლებთ. საქართველოს ისე გაიყოფენ, როგორც ქრისტეს კვართი გაიყვეს. თუ ერეკლე მეფემ მოიხადა ხალხის გულისთვის გვირგვინი, რატომ არ უნდა მოიგლიჯონ თავიდან ჩალის საფრთხობელა ლანჩხუთელმა და ჩოხატაურელმა კუდაბიკა აზნაურებმა?

რაშია საქმე, კვაჭი? სთქვი, რაც სათქმელი გაქვს! ნურავის ერიდები. სთქვი და გაათავე. ისევ პარტიიდან გამოგდებისა გეშინიან?

— რაშია და იმაშია, ჩემო ბატონო, რომე ევროპას უნდა შევადაროთ თავი.

სთქვი პირდაპირ, კვაჭი, სთქვი! ვის ან როგორ უნდა შევადაროთ თავი?

— ან ინგლისს, ან საფრანგეთს მფარველობა უნდა ვსთხოვოთ.

პროტექტორატი? ვასალი? თუნდ ეგრეც იყოს! კვაჭიმ ჩიქორთული სიტყვები არ იცის. ერთი სიტყვით, ისე უნდა მოეწყოს საქმე, რომ საქართველო ევროპის ჯარმა დაიცვას, ან... თუ ეს არ მოხერხდა...

— თუ არ მოხერხდა, ისევ ის სჯობია, რომ წითლებს მოვეურიგდეთ.

როგორ მოვეურიგდეთ? რას ჰგულისხმობ, კვაჭი? გაანებე თავი ნართაულ ლაპარაკს! ნათლად და მკაფიოდ გამოსთქვი შენი სათქმელი.

— კეთილი, ვიტყვი... თუმცა... ადვილი არ არის ამის თქმა, მარა... რაკი სხვა გზა არ არის, მოგახსენებთ: სასახლეზე უნდა წითელი დროშა ავუსვათ და... ხელისუფლებაც უნდა წითლებს გადავცეთ.

აჰა! სთქვა კვაჭიმ თვისი ნაზრევი და გულის ნადები! ეხლა თუნდ გაწიწკნეთ ეგ კაცი, თუნდ პარტიიდან განდევნეთ, თუნდ დაატუსაღეთ!

ეგ რა სთქვი, კვაჭი? ეგ რა წამოროშე? როგორ იკადრე? ეგ ხომ ღალატია, ნამდვილი ღალატია!

კვაჭიმ იკადრა, გაჰბედა და სიმარლე მოგახსენათ. ეხლა თქვენ იცით. მან თვისი ვალი მოიხადა.

— აქამდისაც დიდი სისულელე ჩავიდინე, რომ კაჰკაჰივით ეჩხაოდი: „არც აქეთ, არც იქით... არც თეთრი მინდა, არც წი-

თელი... არც მე გერჩი, ნურც შენ მერჩოლები“. ეხლა კი მოგახსენებთ: ან აქეთ, ან იქით; ან თეთრი ან წითელი; ან ლონდონი, ან მოსკოვი, — აი, დღევანდელი ჩვენი პროგრამა.

კეთილი, მაგრამ შენ თვითონ როგორ მოიქცევი, კვაჭი? აქ დარჩები, თუ გაიქცევი? ვერა, კვაჭი ვერ დარჩება, რადგან წითლებს მისი ძველი ანგარიშები აქვთ. ესეც რომ არ იყოს, კვაჭიმ ქონება უნდა გადაარჩინოს.

სიმართლის მოქმელს ცხენი უნდა შეკაზმული ჰყავდესო, — ეს ანდაზა კვაჭის თავზე გამართლდა. მას აქეთ, რაც მან თვისი სათქმელი სთქვა, მართლის მოქმელი ყბად აიგდეს. ზოგმა სთქვა, გაგიჟდაო, ზოგი კიღევ იძახდა, გვალაატობსო. კვაჭის ხმა უნაყოფოდ მოკვდა უდაბნოსა შინა. არამკითხე ქირისუფალი გაინაპირეს და მოიძულეს. კვაჭიც გაჩუმდა და თვისი ექვი, შიში და ნააზრევი გულში ჩაიმარხა.

იმ დღეს, როცა ინგლისელთა უკანასკნელი ჯარი ბათომიდან უნდა გასულიყო, კვაჭი და ბესოც იქ იყვნენ. მუნჯი, უგულო და უსულო ბრიტტები დინჯად ადიოდნენ გემებზე. სიხარულით ალტაცებული და აფორიაქებული ქართველთა ჯარი და ხელისუფლება ზეიმით, კიჟინით და ზათქით შედიოდნენ თავიანთ ნაქალაქეში. ბოლოს, დიდი ინგლისის დროშაც დინჯად, წყნარად და ნაბიჯით ჩამოცურდა მაღალ ძელიდან, ხოლო იმავე წამს იმავე ძელზე სამფეოროვანი ქართული აფრიალდა, — ისიც კიჟინით, ზათქით, სიხარულით და ხტუნაობით.

— ეხლა კი დავიღუბეთ! — უთხრა კვაჭიმ ბესოს რესტორანში სწორედ იმ დროს, როდესაც ირგვლივ ალტაცებული ხალხი გრგვინავდა და ჰქუხდა: — დაიხსომე ჩემი სიტყვა, ბესო. თითქმის არავის ესმის დღევანდელ ამბავის მნიშვნელობა. აგერ, ინგლისელთა გემები მისცურავენ. ევროპა წავიდა. ჩვენ ისევ მარტონი დავრჩით აზიაში. იმ გემებმა წაიღეს ჩვენი უკანასკნელი იმედი და დავგიტოვეს დამოუკიდებლობა!.. გარსონ! ერთი ბოთლი ლაფიტი გაათბე... მიიხედ-მოიხედე გარსშემო, ბესო! უხარიანთ! იცინიან! ქეიფობენ! ხახა-ხა! ერთი ჰკითხე, ბესო, ჰკითხე ამ ტუტუცებს, რად იცინიან? რა უხარიანთ? რად მოიღბენენ? ამათ რომ ჭკუა ჰქონდეთ და ხვალინდელის დანახვა შეეძლოთ, ცხარე ცრემლით იტირებდნენ და მომავალ ვაებას დღესვე იგლოვებდნენ. ეხლანდელი ხელისუფალნი ოდესმე მოიგონებენ დღევანდელ დღეს და კვაჭი კვაჭანტირაძეს, მაგრამ გვიან ლა იქნება თითზე კბენანი. აქამდის ჩვენ ორი გზა გვქონდა: ან რუსეთი, ან ევროპა. ეხლა ერთი გზა ლა დავგვრჩა — მოს-

კოვის გზა, ისიც წითელი და ეკლიანი. გარსონ! ხილი არ გივარგათ. ერთი ბოთლი შამპანური და ოსმალური ყავა მოგვიტანე. ყურადღება მიაქციე ერთ ამბავს, ბესო. ჩვენს მტრებს ჩვენზე მეტად უხარიანთ ინგლისელების წასვლა. მოსკოვში ალბათ ცალ ფეხზე დარბიან. ეს ძალიან ცუდი ნიშანია. წითლები უკვე იარაღს ჰტერავენ და სალაშქროდ ემზადებიან. ყორანაშვილმა მასწავლა: თურმე ჩვენს წინაპრებს უთქვამთ—„სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს კარგისა მამაციისგანო“.

— ჩათრევას ჩაყოლა სჯობიანო, — ჩაურთო შიქიამ.

— ეგეც კარგად არის ნათქვამი, ბესო. თურმე ისიც უთქვამთ: „ურემი რომ ჭადაბრუნდება, გზაც მაშინ გამოჩნდებაო“. ღმერთმა დაგვიფაროს, რომ ეს ანდაზა ჩვენს კისერზე გამართლდეს.

— აქამდის მრავალჯერ გამართლდა.

— იმიტომ, რომ კარგი მეურმეები გვყავს! ეს მეურმეები ისე გადაჩეხენ ხრამში ჩვენს დანჯღრეულ ურემს, რომ იმის ნამტვრევებსაც ველარ ვიპოვით. აქამდის ვყოყმანობდი. ჯერ ვიძახდი: არც აქეთ, არც იქით მეთქი. ეს გზა უვარგისი გამოდგა. მერე ევროპას ავეკიდე, მაგრამ არავინ დამიჯერა. ეხლა ევროპაც წავიდა. დარჩნენ მხოლოდ ჩვენი ევროპის ზედამხედველნი. ისინიც ამბობენ: ჩვენს თვალში ვარდისფერს და წითელ საქართველოს ერთი ფასი აქვსო. ესეც მართალია. მაშ ისევ გაწითლება არ გვირჩევნია? დაკარგვით არაფერს დავკარგავთ გარდა წვრილფეხა მტრებისა, მომგებით კი ბევრს მოვიგებთ. ძლიერი მფარველი გაგვიჩნდება და საკუთარი წითელი მთავრობა გვეყოლება. სისხლსაც თავიდან ავიცდნით და სხვის ჯარსაც. ეს არის, ბესო, ამიერიდან ჩვენი ერთადერთი გზა. მეც ამ საქმეს უნდა ვემსახურო. თუ დამიჯერეს, ძალიან კარგი იქნება ყველასთვის; თუ არა და—კისერიც მოუტეხიათ. მე ჩემს ვალს მოვიხდი.

— ჩვენი საქმე?

— ამიერიდან საქმეც დაწვრილდება. მედუქნეობა მე არ შემიძლიან, დიდი საქმე კი მოისპო, ან ხვალ-ზეგ მოისპობა. რომ შეიძლებოდეს კიდევაც დიდი საქმის გაკეთება, ჯერ არ გავვიყვებულვარ, რომ წითლებს საქონელი დაეუმზადო, ან ქარხნები აფუშენო. ყველაფერს თვალ-მარგალიტად და ოქროდ გადავაქცევ. გარსონ, სკამი! პატივი მეცით, ბატონო მინისტრო!.. დაბრძანდით. ბიჭო! კიდევ ერთი ბოთლი შამპანური, კარგი ხილი და ყავა! იქნება თქვენ შარტრეზი ან შიპრი გირჩევნიათ, ბატონო ჩემო? კეთილი, ინებეთ. მაშ შიპრი მოგვართვით. ჩვენ იმაზე გვქონდა ბაასი, ბატონო მინის-

ტრო, რომ... ინებეთ, ჩემო ბატონო, ინებეთ. მშვენიერი სიგარა გახლავთ. საუცხოვო სუნი აქვს და არც მაგარია. აი, მოუკიდეთ... არა, არა! ჯერ მოსკერით. მიბოძეთ, მე მოვჭრი... აი, ესე. ეხლა მოუკიდეთ. დიალ, იმას მოგახსენებდით, რომ დღეს თქვენ გიხარიათ, მე კი ეშმაკები მახჩობენ. მიზეზი? მოგახსენებთ.

და დალაგებით, დინჯად და საბუთიანად მოახსენა. როდესაც კვაჭიმ თვისი სათქმელი გაათავა, მინისტრმა ჯერ თვალები დააქყიტა, მერე პირიდან სიგარა გამოიღო, შიპრით საესე ჭიქა განზე გადასდგა და ისე შეხედა კვაჭანტირაძეს, როგორც სულთანის ტახტზე ბედის წყალობით ასულმა მეღორემ, რომელსაც უთხრეს: „დიდო სულთანო! მეტად ჭკუიანად მოიქცევით, თუ მაგ ტახტიდან ჩამობრძანებას ინებებთ და სულთანობას მე დამითმობთ.“

იმ დღიდან კვაჭის მოსკოვის აგენტის სახელი დასჩემდა. კვაჭი ამას ჯერ ყურს არ ათხოვებდა და ამბობდა:

სწორედ იმიტომ გირჩევთ ხელისუფლების დათმობას, რომ მოსკოვის რისხვა ავიციდნით. მოსკოველნი რომ ჩამოვიდნენ, მე იმავე დღეს უნდა გავიპარო საქართველოდან, რადგან უთვალავი ძველი ცოდვა მაწევს კისერზე.

კვაჭი თითოთ საჩვენებელი გახდა, მაგრამ მისი რწმენა იმდენად ძლიერი იყო, რომ მორწმუნე მამულიშვილს ყველგან ერთსა და იმავეს ალაპარაკებდა: ქუჩებში, ოჯახებში, მოედნებზე და ხელისუფლებთანაც:

— მორიგდით... ხელისუფლება დაუთმეთ... მშვიდობით გაათავეთ... ცეცხლს ნუ ეთამაშებით, თორემ დღეს ან ხვალ ომი იფეთქებს. ნუ გაქვთ დემოკრატიის იმედი. გაბრიყვებენ. ისინი ისე მოგეშველებიან, როგორც მე მივეშველები ჰოტენტოტებს ან ინდო-ჩინელებს. დამიჯერეთ... გეფიცებით... ყური მიგდეთ.

მაგრამ კვაჭის თითქმის არავინ დაუჯერა, და ვინც დაუჯერა. იმასაც გასავალი არ ჰქონდა. რამდენჯერმე კვაჭი გააფრთხილეს კიდევაც: თუ არ გაჩუმდები, თუ ეგრე რიგად მოგწონს წითლები, პარტიიდან გაგაგდებთ და წითელ რუსეთში გადაგასახლებთო.

სხვა დროს კვაჭი გაჩუმებას და ქედის მოხრას არ იკადრებდა. აკი არც იკადრა გაჩუმება და დამალვა, როცა მეფის მთავრობა ჩამოხჩობას უპირებდა და კერენსკიც ემუქრებოდა. მაგრამ აქ, საქართველოში, კვაჭი ჩიხში მოექცა. გადასდგომოდა ხელისუფლებას და მოსკოვს მიჰკედლებოდა? არა, ამას კვაჭი ვერ ჰბედავდა, რადგან ძველი ცოდვების შიშიც ჰქონდა და რაღაც იღუმალი ძალაც ხელ-ფეხს უკრავდა. კვაჭის მშვიდობიანი ან შინაურული ცვლილება

უნდოდა. მაგრამ, როცა დაატყო, რომ ორივე გზა უიმედო იყო, თავისს წითელ მეგობრებს უთხრა:

— თქვენ მაინც დამიჯერეთ, ამხანაგებო. თუ დღეს არ შეიძლება შიგნიდან ციხის აფეთქება, ხვალ ან ზეგ ეს საქმე უფრო მეტად გაადვილდება, ვიდრე ამ ბოთლის დაცლა. აბა, დააკვირდით ჩვენს ცხოვრებას. ხალხი დაიტანჯა უპატრონობით. ალარავინ იცის, არის თუ არა ჩვენში კანონი. არც ის იციან, ვისია ხელისუფლება,— მთავრობისა, გვარდიისა, პარტიისა, ქალაქისა, ერობისა თუ ყაჩაღებისა. ძლიერი მთავრობის, მშვიდობისა და კანონის ძებნაში დღეს თუ ხვალ ხალხი თვითონვე მოგადგებათ კარზე. გარწმუნებთ, რომ დღევანდელი ხელისუფლება თქვენს საქმეს თქვენზე უკეთ აკეთებს. ნუ ხართ მოუთმენარნი, ნუ აჩქარდებით. ცოტა კიდევ მოითმინეთ და ყველაფერი თავის თავად გაკეთდება. საქმე შიგნიდან გავაკეთოთ. სხვას ნუ დაეკიდებით, თორემ...

ასეთი იყო კვაჭანტირაძის გზა, რომელიც, იმის აზრით, სამოთხეში არ შედიოდა, მაგრამ სამშვიდობოს კი უეჭველად გავიდოდა.

ბოლოს, ხელისუფლებსაც მოსწყინდათ კვაჭის ჭრელი კანი. ერთხელ, როცა კვაჭიმ გადააქარბა წითლების ქება, ერთმა მეგობარმა გამოუცხადა:

— წუხელი შენზე ლაპარაკი იყო. პარტიიდან დაგითხოვეს.

კვაჭი პარტიიდან დაითხოვეს? რა დიდი ამბავი მოხდა! კვაჭი ათჯერ შემძვრალა პარტიაში და ათჯერვე გამომძვრალა. კვაჭის ამით ვერ გააკვირვებთ. ეხლა ფეხებზე ჰკიდია კვაჭის პარტიობაც და მიმავალთა მეგობრობაც. კისრებიც მოუტეხიათ!

მაგრამ კვაჭის არც განზე გადგომა და ჰაერში ჩამოკიდება შეეძლო. ამიტომ მან წითელი ძაფები გაამაგრა და პავლოვიც მოიგონა. ცალი ფეხი რომ წითლებში ჩასდგა, მეორე ფეხი ყირიმში გადაალაჯა და თვისი იმედის ნაწილი ვრანგელის ლაშქარზე გადიტანა. მაგრამ კვაჭის იმ ლაშქრისაც ბევრი არ სჯეროდა.

— თქვენც ჩვენსავით განწირულნი ხართ, ჩემო მეგობარო...— უთხრა ერთხელ კვაჭიმ პავლოვს:— წითლები საცაა ზღვაში გადაყრიან!

და, მართლაც, მალე ის ლაშქარიც განიბნა და ზღვაში გადავარდა. იმ დღიდან პავლოვი კვაჭის დაუბრუნდა. კვაჭიმ პავლოვი ძმასავით მიიღო და გვერდით დაისახლა. რადგან მისი სიკეთე მუდამ ახსოვდა.

ერთ თვეში „სიბუნიაში“ და მისი ქონება თვალ-მარგალიტად გადიქცა. კვაჭიმ სახლიც გაჰყიდა და მხოლოდ ბინა დაიტოვა. სილიბისტრო და პუპი ბევრს წუწუნებდნენ და იხვეწებოდნენ, რადგან ტფილისის ბუდე მათი სიცოცხლის ნატვრა იყო, მაგრამ კვაჭიმ ორივეს ადვილად დაუამა სევდა:

— ხომ ხედავთ, რომ სახლების ფასი ყოველ დღე ქვეით მიდის. გარდა ამისა, ხვალ თუ ზეგ წითლები მოვლენ და სახლს წაგვართმევენ. თუ არ მოვიდნენ, ამ ფულით აგერ იმ სახლს გიყიდით.

და კვაჭიმ ხრხრიანცის სასახლეზე მიუთითა, რომელიც სილიბისტროს გულში ჰქონდა ჩავარდნილი.

— თუ როდისმე იმ სახლში შემიყვანე, — უპასუხა სილიბისტრომ: — გულხელს დევიკრეფ და ღიმილით მოგვკვდები. აწი შენ იცი. გაყიდე.

აქა ამბავი კვაჭის ომიანობისა.

კვაჭი გასაფრენად იყო დამზადებული, მაგრამ სწორედ ამ დროს ორი ამბავი გაიგო: ხრხრიანცი თავის სასახლეს და ათი ათას ფუტის მატყლს ჩალის ფასად ჰყიდდა. კვაჭის ეშმაკები შეუჩნდნენ. დიდხანს იქნედა ხელებს და დიდხანს ებრძოდა ცდუნების ეშმაკს, მაგრამ, ბოლოს, მაინც გაბრიყვდა. სთქვა: თუ თუშეთიდან მალე ჩამოვიტანე მატყლი და გავიტანე, ერთ-სამჯერ მაინც მოვიგებო, ხოლო სასახლე... ოჰ, ის სასახლე! სამსართულიანი კოხტა სასახლე, კარიატიდებით მორთული, ბრინჯაოს აივნისანი, მოწითალო სვეტებიანი და მარმაროს კიბიანი! კვაჭის არასოდეს უვლია სხვისი ქუთით; მაგრამ მაშინ მაინც გაბრიყვდა: ბესოს, პავლოვს, სილიბისტროს და პუპის დაუჯერა, ის სასახლე და მატყლი იყიდა და... ორივე ხელი დაიწვა.

კვაჭი და მისი ოჯახი უკვე გადასახლდნენ იმ სასახლეში და ერთი ისეთი ნადიმი გამართეს სახლის მოსანათლად, რომ იგი ეხლაც კი ახსოვთ კვაჭის მეგობრებს. მატყლის მოსატანად სამი კაცი წავიდა თუშეთში. ხრხრიანცმა კვაჭის ოქრო ჩაილაგა სკივრში და მეორე დღესვე დაოთხილი გაიქცა საქართველოდან. გავიდა ერთი კვირა. ერთ დილას ბესო შევარდა კვაჭის საწოლში და უთხრა:

— კვაჭი, ადექი! წუხელის ომი დაწყებულია წითლებთან.

— ომი? მაშ დევდილუპე!

დიალ, კვაჭი, გამართლდა შენი შიში. ერთხელ კიდეც გიკარნახა სიმართლე შენმა დაგეშილმა ალლომ, ერთხელ კიდეც გასჭრა მომავლის წყვილი შენმა ნაცადმა თვალმა და ერთხელ კიდეც გაიგო შორიდან თოფის წამლის სუნი შენმა გაღესილმა ცხვირმა. მაგრამ მაინც მოსტყუედი, რადგან სხვებს დაუჯერე. რა ოხრად გინდა ეხლა ეგ სასახლე? როგორ გაიტან ამ არე-დარევაში თუშეთიდან ბათომამდე იმოდენა მატყლს? ტყუილად დარბიან ბესო და ათი დალალი. აღარავის უნდა შენი სასახლე, აღარც მატყლის მუშტარი იშოვება სადმე. დაანებე თავი მატყლსაც და სასახლესაც, კვაჭი! რაც ხელში შეგრჩა, ეგეც თავსაყრელია შენთვის. დაანებე თავი შენს მოხუც დედ-მამას, კვაჭიკო! ეგენი როგორმე გაიტანენ თავიანთ თოვლიან თავებს. ხუხუ და ნოტიოც უკვე სამარეში ჩადიან და ღღეს თუ ხვალ უშენოდაც წაიყრიან მიწას.

შენი სამშობლო? საქართველო? რა მოგცა სამშობლომ? ვინ არის შენთვის იგი, ან რა ხარ შენ იმისთვის? „სიბუნიონი“? კონცესიები? საკომისიოდ გატანილი საქონელი და ათიოდე „გაიმასქნებული“ საქმე? ამას ხომ სხვაგანაც აკეთებდი, ასეთს ლუკმებს ხომ უცხოელნიც გაჩეჩებდნენ პირში! უბრალო უბნის კომისრობაც არ შეგთავაზეს, რადგან შენ არ ეკუთვნოდი ხელისუფალთა მართლმადიდებელ ეკლესიას. შენ განსკვრიტე მომავალი, შენ გააფრთხილე ხელისუფალნი და პირნათლად მოიხადე შენი ვალი. მაგრამ არავინ დაგიჯერა. მუქარაც კი შემოგითვალეს და კინალამ საკუთარ ბუდიდან გაგაფრინეს. შენ უკვე მოიხადე შენი ვალი, კვაჭი! გაიყოლე ბესო, წაიყვანე პავლოვი და ისევ მიეცი თავი შენს უცხოთა შორის ხეტიალს და საქმეთა საგმიროთა „გაიმასქნებას“. აბა, წადი! წადი, სანამ დრო და გზა გაქვს, თორემ დაიგვიანებ და ინანებ! გასწი! გაფრინდი! ჩქარა, კვაჭი, ჩქარა!

რად დაეხეტები დაკარგულ ბატივით ქუჩებში, კვაჭი? რას დაეძებ? რას აკვირდები? რა გაკვირვებს, რა გაოცებს? პირველსავე ბრძოლაში გამარჯვებული გვარდიელები დაიშალნენ და ქალაქს მოედნენ? სახლებისკენ გზას ეძებენ? ეს გაკვირვებს განა! მაშ, რომ დამარცხდნენ, მაშინ რაღას იზმენ?

ზოგს ახალი ფეხსაცმელები აცვია და მაინც გაიძახიან: სანამ ერთ წყვილს კიდეც არ მოგვცემთ, ომში არ წავალთო. თითო წყვილი კიდეც მისცეს. ბაზარში გაიტანეს და გაჰყიდეს. ეხლა მესამე წყვილსაც მოითხოვენ. გიკვირს განა, კვაჭიკო! ნუ გიკვირს, ძმობილო, ნუ! შენ უფრო მეტი თანაზიარი გყოლია, ვიდრე აქამდის გეგონა. ფეხსაცმელი, ბრძოლის ველიდან წამოსვლა და შინ დაბრუ-

ნება მხოლოდ საბაბია გაწითლებულთათვის. არ იბრძვიან, რადგან არა ჰსურთ; არა ჰსურთ, რადგან თვითონაც წითლები არიან და ელოდებიან თეთრ პურს, უფასო შაქარს, უბაჟოდ საქონლის ტრიალს, გადასახადების შემცირებას, მოსაზობას და წითელ სამოთხეს.

— სად არის ჯარი?! სად არის ჩვენი სამოცდახუთი ათასი?

ნურც ეგ გიკვირს, კვაჭი! სამოცდახუთი ათასი ქალღმერთი იყო დაწერილი ხაზინიდან ათჯერ მეტი ფულის გასატანად და შენისთანა გულუბრყვილო ხალხის დასამშვიდებლად.

— შუა ზამთარში ჩაუტყველი და მშვიერი ხალხი ყარაიაზში გაჰყავდათ გვარდიისთვის შეშის მოსაჭრელად. რატომ არ გასთხარეს თუნდ ერთი სანგარი შევნაბადასთან ან ტაბახმელასთან?

— ჩვენ ინგლისურ თოფებს ვერ ვხმარობთ. რატომ აქამდის არ გვასწავლეთ ამ თოფების მოხმარება?

— ჩვენი ჰაეროპლანები ვერ აფრინდნენ, გარგოილი გაგვიფუჭესო!

— წითლებმა ყველა ჩვენი საიდუმლოება იციან! საიდან? როგორ? ვისგან?

დამშვიდდი, კვაჭი, დამშვიდდი! გვიანლა ეხლა ყვირილი და თმების გლეჯა. შენ გიყვარს ჭკუიანი თქმულებანი. გაიხსენე: „კოკასა შიგან რაცა სდგას, იგივე წარმოსდინდების“. ან კიდევ: „რაც მოგივა დავითაო, ყველა შენი თავითაო“. ან კიდევ: „ურემი რომ გადაბრუნდება...“

იცის კვაჭიმ ეს ანდაზები, იცის! მაგრამ იმისი ფიცხი გული მაინც ვერა სძლებს:

— ეს მეტის მეტია! მეტის მეტია! ამოდენა სიყალბე! ამოდენა ტყუილი, ქვეყნის ასეთი გამასხარება!.. საკუთარი თავის და ხალხის ასეთი უსირცხვილო მოტყუება!.. ჰოი, არამზადებო! სალახანებო! ფარისეველნო! ორგულნო და ორპირნო!

ნუ, კვაჭი, ნუ გაცხარდი მაგრე რიგად! გაჩუმდი და გულიც დაიმშვიდე. მოვა დრო განკითხვისა და ანგარიშის გასწორებისა. მეგრე მოსძებნე მოღალატენი და გააკარი სირცხვილის ბოძზე. ეხლა კი... ხიფათი კარზე მოვადგა. წითელი დროშები უკვე შევნაბადას ძირში, კოჯრის თავზე და ვაზიანში აფრიალდნენ. ნულარ დაბორიალობ კუდ-აყრილ ბულასავით ქალაქში. დაიბი ენა, აიღე თოფი, დაჰლუნე თავი და გასწი შენებურად ბრძოლის ველისკენ! რალად ჰყოყმანობ? რამ გაგარინდა? მაშ აიკარი გუდა-ნაბადი და

გადი სადგურზე! გადი . და აღარ მოიხედო, თორემ ვაი შენი ბრალი!

მორჩა! გათავდა! კვაჭი ვერ გაიქცევა! კვაჭი სირცხვილს ვერ ზიდავს სამარემდის! კვაჭიმ თვისი წმინდა ვალი უნდა მოიხადოს სამშობლოს წინაშე და მტრებს პირში ბურთი უნდა ჩასჩაროს! კვაჭი აჩვენებს მხლალ ქალაქუნებს, თუ როგორ კვდება კვაჭანტირაძე სამშობლოსთვის! აბა, ბესო! მოიტა თოფები და ვაზნები!.. ქურქიც!.. ყაბალახიც!.. დაუძახე ავტომობილს!.. სილიბისტრო, მშვიდობით! პუპი, ნუ სტირი! ნოტიო, ხუხუ, გაჩუმდით! კვაჭიმ უნდა თვისი ვალი მოიხადოს. ან გამარჯვებული დაბრუნდება, ან კიდევ ცოცხალს ველარ ნახავთ თქვენს ერთას. ჩააწყეთ ავტოში ღვინო და ჩაი-შაქარი, პური და ნამცხვარი, სიგარები და შამპანური, ძეხვი და ლორი! აბა, მშვიდობით! ნუ სტირით, კვაჭი ჯერ ცოცხალია! ბესო, ჩაჯექი! აბა, კოჯრისკენ! გასწი!.. მოუმატე!.. მიდი!

თოვლიან ზეგანიდან ყრუდ მოისმის ზარბაზნების ბათქა-ბუთქი, ტყვიისმფრქვეველთა კაკანი და თოფების ქახა-ჭუხი. კვაჭის ავტო გრეხილებიდან გავიდა და ბრძოლის ველს უახლოვდება. დაჭრილნი, დაღლილნი და სნეულნი თავდადმა მოლასლასებენ. ზოგნი ორთვალაში წვანან, ზოგნი ცხენებს მოაჭენებენ. ჭრელად ჩაცმული ჭრელი ხალხი ზევით მიიწევს. ზოგნი ავტომობილით მიჰქრიან, ზოგნი ფეხით მიიჩქარიან. ნახევარი საათის შემდეგ კვაჭი ტაბახმელის პოზიციებს მიაღწა.

— სად არის ბრძოლის ველი?

აგერ, კვაჭი, აგერ! მანდვე, შენი თვალების წინ... ასიოდენ ნაბიჯზე. ყველანი იქით მირბიან, სადაც ისმის თოფის გრიალი, ხიშტების ჩახა-ჩუხი, ზარბაზნების ქუხილი და გახურებული ყიჟინი. კვაჭი, ნუ ჩამორჩი! ფეხი აგტკივდა? აკოჭლდი? ამ ბუჩქებს ამოეფარები და აქედან გაისერი? კეთილი, ეგრე იყოს. ოღონდ ჩვენებს არ მოახვედრო. აბა, დაუმინე!

— რახ-რახ-რახ!... რახ-რახ!

ხუთივე ვაზნა დასცალე? მერე, რად შესდექი? აქედან ვერაფერს ჰხედავ? მაშ მიდი, ახლოს მიდი!.. დასწყევლოს ღმერთმა, როგორ აცივდა! კვაჭის ისე დააძრა თითები, რომ თოფიც ვერ გაუტენია. კვაჭიმ არ იცოდა, რომ ასე აცივდებოდა, თორემ... კვაჭი, მებრძოლი ბრძოლაში გახურდება. თუ თოფი ვერ გაისროლე, ხიშტი მაინც მოუქნე! ბუჩქებიდან გადი და ამხანაგებს მიეშველე. აბა, კვაჭი! მიდი! მიდი! ათიოდენ ნახტომით ბრძოლის შუა გულში ჩაერევი... ძაბრები ზარბაზნებს მიეტანენ... აგერ, ერთი წაიქცა... მე-

ორეც, მესამეც, მეათეც! აგერ, ერთი ხიშტით მოსდევს მეორეს! აი, აქეთაც: ორმა მებრძოლმა ხმლები გადაჰყლიეს. აჰა, კიდეც: ორმა ერთ დროს დაახალეს ერთმანეთს დამბაჩები და ორივენი გულ-აღმა დაეცნენ. აგერ, ერთ მხედარს სამნი შემოეხვივნენ. კვაჭი! კვაჭი! უშველე! უშველე! აბა, გადახტი! მანდედან მაინც ესროლე! გვიანდაა: ერთი მხედარი უკვე შოლტივით გაიშოტა.

რა დაგემართა, კვაჭი კვაჭანტირაძე? რომელმა ბოროტმა სულმა აგიჩქროლა შიშით ეგ გული? ვინ შეგიკრა ეგ ხელ-ფეხი? მოიგონე დემირ-თეფე! სად არიან ის ღვთაებრივი ეშმაკები, მაშინ რომ ილღიებში შეგისხდნენ და ღვთის ტახტამდის აგაფრინეს? სად არიან ის ალქაჯები, უკრაინის მინდვრებში რომ დაგაფრენდნენ? რად დაგანებეს ეხლა თავი? ეხლა, ოდეს შენ საკუთარ მიწაზე საკუთარ თავისთვის იბრძვი... მობრუნდი, კვაჭი, მობრუნდი! შენი სული დაცალიერდა, შენს გულში ურწმუნოების ყინული სდევს და შენს ტვინს იჭვის ჭია ჰორღის... აგერ შენი ავტო. ჩაჯექი და სილიბისტროს დაუბრუნდი... გულ-წასული პუპიც მოაბრუნე... ხუ-ხუ და ნოტიოც დაამშვიდე. წადი, კვაჭი, წადი! შენ შესცდი. არ უნდა ამოსულიყავი. აქ საშენო საქმე არ კეთდება. წადი, კვაჭიკო, წადი!... წადი...

აქა ამბავი 25 თებერვლისა და კვაჭის გაწითლებისა.

კვაჭი, გაიღვიძე! კვაჭი, ნუ გძინავს! ნუ თუ არ გესმის თავ-ჩალუნულ ჯარის ბაკა-ბუკი, ცხენების თქარა-თქური, ავტომობილების გუგუნი და ურმების კრაჭუნი? კვაჭი, გაიღვიძე! დედა-ქალაქი იცლება... ყველანი მიდიან...

დიღმისა და ავქალის გზები გატენილია. მატარებელი მატარებელს მისდევს. ბავშვები და დედაკაცებიც დაფრთხილან, ზურგზე ბოხჩები აუკიდნიათ, ილღიებში ძონძები ამოუჩრიათ და თოვლ-ქყაპში ძლივს მიძუნძულებენ. კვაჭი, გაიღვიძე!

მთელი ქალაქი ფეხზეა. ერთმანეთს აღვიძებენ, კარებებს და ფანჯრებს უმტვრევენ და სამგზავროდ უძახიან. კვაჭი! შენი სასახლე მიყრუებულ ქუჩაშია, მაგრამ ეგ ქუჩაც აფუსფუსდა. უკვე გათენდა. ცხრა დაჰკრა... ათი... საცაა ტფილისში წითელი ჯარი შემოვა. ქალაქიდან უკვე ყველანი გაიკრიბნენ. ქუჩები ცალიერია. მხოლოდ კანტი-კუნტად მოსჩანან თავჩალუნული მავალები, რომელნიც შეშინებულ თვალებს აცეცებენ და დამალვას ისწრაფვიან.

— კვაჭი, ადექი! კვაჭი! კვაჭი!

— რა ამბავია? რა მოხდა?

— ის მოხდა, რომ ჩვენი მთავრობა და ჯარი ქალაქიდან გასულან.

— რას ამბობ, ბესო? როდის? როგორ? რატომ ჩვენ ვერ გავიგეთ? რატომ არავინ შეგვატყობინა?

— ჩქარა, ჩქარა! იქნება კიდო მოვასწროთ გასვლა.

ჩქარა, ავტომობილს დაუძახეთ! ჩაჰყარეთ შიგ ტანისამოსი, საცვალი, საბუთები! სილიბისტრო! აი, ფული... ნუ შეშინდებით... პუპი, გაჩუმდი! კვაჭი მიდის, მაგრამ მალე მოგეშველებათ. არა, არა! კვაჭი ეხლა ვერ წაგიყვანთ... მერე, მერე! აბა, მშვიდობით! ბესო, პავლე, წამოდით! სადგურისკენ!

უკანასკნელმა მატარებელმა კვაჭის თვალწინ გაიარა. კვაჭიმ დაიგვიანა.

— შოფერ, ავჭალისკენ!

ღრმა ლელესთან წითელი ცხენოსნები სდგანან.

— მობრუნდი! მოაბრუნე! დიღმის გზით გასწი!.. გაუტეი!.. მოუმატე!.. დაჩქარე!

მიჰქრის კვაჭის ავტო. ისარივით გავარდა ვერის ხილზე და სამხედრო გზით ჩიტივით გასრიალდა. თეთრ ღუქანთან გადაელობნენ:

— შესდექით!.. გაბრუნდით!

ავტო მოტრიალდა და უკანვე წამოვიდა. კვაჭი გაშტერებულია:

— საკვირველია! რატომ აქვე არ დაგვხვრიტეს? რად დავაბრუნეს?

— მაგასაც მოვესწრებით!—ანუგეშა პალოვმა:—ეგენი არ ჩქარობენ. სულ ერთია, ყველა გზები მოგვიტრეს.

სანამ სახლში შევიდოდნენ, ხმა აღარავის ამოუღია. ყველანი გაფითრებულნი იყვნენ და რაღაც უხილავსა და უცნობ საშინელებას მოელოდნენ.

— კვაჭი, რას იტყვი?—ჰკითხა, ბოლოს, ბესომ ღრმად ჩაფიქრებულ კვაჭის, რომელიც ცხარე ბოლთას სცემდა.

— სთქვი რამე, გვირჩიე...—ჩაიკნავლა პავლოვმაც.

— ამეილე ხმა, შვილო!.. კვაჭიკო, რეიზა გაჩუმებულხარ?—გამოაღვიძეს ფიქრისგან კვაჭი სილიბისტრომ და პუპიმ.

კვაჭი თითქოს ეხლა გამოფხიზლდა.

— მომეცით ერთი თაბახი სქელი ქალაღდი და წითელი მელანი.

ქალაღდი და მელანი მოუტანეს.

— ბესო, დასწერე მსხვილის ასოებით ქართულად და რუსულად: „წითელ საქართველოს მეგობართა კავშირი“... გაათავე? ეხლა გაიტანე და გარედან ჩვენს კარებს გააკარი... დაიცა, შევთანხმდეთ. თუ ვინიცობაა სათქმელი იყოს, ყველამ ასე სთქვიტ: კავშირი ერთი თვის წინათ დაარსდა, მე თავმჯდომარე ვარ, ბესო და სილიბისტრო გამგეობის წევრები არიან, დანარჩენნიც კავშირის წევრები ხართ. სულ სამასი წევრი გვყავს. ბესო, შენ ღღესვე დასწერე წესდება. ხომ გახსოვს რევოლუციის დამხმარე საზოგადოების წესდება? ვინც შეგზვდეთ, ყველანი მიეყვანეთ და აი, ამ ქალაქზე მოაწერიეთ ხელი. სამ ღღეში სამასიც მოაწერს ხელს და სამი ათასიც. შენ წადი, ბესო, ეგ ქალაქი გააკარი და ავტომობილსაც დოუძახე. პუპი!

— აქინე ვარ, შვილო.

— ჩემს საბანს წითელი პირი წააძრე და მეიტა. აბა, ჩქარა! ნოტიო!

— მეც აქინე ვარ, შვილო.

— მეიტა ჩვენი დროშა, ჩვენი დიდი ეროვნული დროშა. აბა, დააჩქარეთ! სილიბისტრო!

— რა გინდა, შვილო?

— მეიტა შენი გრძელი ჯოხი.

სილიბისტრომ ჯოხი მიაწოდა, პუპიმ წითელი საბნის პირი. კვაჭიმ აბრეშუმის საბნის პირი სიგანით ჯოხს მიაზომა და სთქვა:

— გამოდგება. აბრეშუმის დროშა არც მაგათ აქვთ. აბა, პუპი! მიაბი ამ ჯოხს... ბესო, დაბრუნდი? აბა, შეხედე. ამისთანა დროშა მაგათაც არ ექნებათ. მგონი, საცხა ოქროს ქალაქი გვქონდა.

— რამდენიმე თაბახი გვაქვს.

— გამოსტერი ხუთსხივიანი ვარსკვლავი და ამ დროშას შუაზე მიაკერე. დააჩქარე! ნოტიო, მომეცი ქართული დროშა.

ორი ადლის სიგრძე ეროვნული დროშა გამოართვა, ზემო კუთხეს თეთრი და შავი ამოაზია, ამოხეულში წითელი ნაჭერი ჩააკერა და ხუთ წუთში ეროვნული სამფეროვანი დროშა იმ დღის შესაფერვად გადააკეთა.

— პუპი, ეს დროშა აივანზე გეიტანე და გამოჰტინე. მერე მე დამჭირდება. ვინ არის, ზარს რომ აწკარუნებს? ბესო, შენ გოულე კარები.

შემოვიდნენ კვაჭის მეზობლები—კოლია ცალიქაძე, გრიშა კალიძე და ვალოდია ჩორიშვილი. სამივენი გაფითრებულნი და დაბუნჯებულნი იყვნენ. შემოვიდნენ და კვაჭის ჩამოეკიდნენ.

— გონს მოდით, რას დაფეთებულხართ?! — გაბრაზდა კვაჭი: — ჭორებს ნუ აჰყვებით, არაფერიც არ იქნება. მე კარგად ვიცნობ მაგ ხალხს. ასეთ დროს გამარჯვებულს უნდა დაუყვავო, თავი იქნის, „ბალი ალა“ იძახო, „ინტერნაციონალი“ იმღერო და პირსახე წითლად შეიღებო, მორჩა და გათავდა! აბა, მომყევით და მომბაძეთ. ექვსივენი ავტომობილში ჩაიქედნენ.

— ნავთლულისკენ!

ბესო შიქია შოფერის გვერდით სდგას და ხელში წითელი საბნის ოდენა დროშა უჭირავს. ციციშვილის აღმართს რომ ასცდნენ, კვაჭის დარიგებით ბესომ ყვირილი დაიწყო:

— მოქალაქენო! მოგროვდით!.. მომყევით!.. დაეუხვდეთ!.. ახალ მთავრობას მივცესალმეთ!

ჯგუფებად თავმოყრილი ხალხი, დაშინებული და დაბნეული, ნელ-ნელა კვაჭის ავტოს გაჰყვა. ავტო ნაბიჯით მიდის. ხალხი თანდათან ემატება. ნავთლულის მხრით მოსჩანს ცხენოსანთა მზვერავი რაზმი და წითელი ალამი. ის ალამი და კვაჭის უუხარმახარი დროშა ერთმანეთს უახლოვდებიან.

— ამხანაგო! — ეკითხება კვაჭი რაზმის თავს: — ჩვენ დელეგატები ვართ. გვინდა მივესალმოთ ახალ მთავრობას, ჯარის სარდალს და შტაბს. გვითხარით, სად არიან?

— მთავრობისა არაფერი ვიცი, შტაბი უკან მომდევს.

— ხალხო, დაირაზმეთ! — ბრძანებლობს კვაჭი: — აქეთ მოიტათ პურ-მარილი! ჰამქრებო, წინ წამოიწიეთ!.. ვაჭრებო, თქვენ აქეთ დადექით... მეკურტენო, ცოტა იქით მიიწიეთ. ბესო, მეიტა ეგ დროშა! აბა, მოდიან. ურა-ა-ა-ა!!!

— ურა-ა-ა! ურა-ა-ა! — ისმის შიშნაქამი ყვირილი.

— ამხანაგებო! — ჰქუხს ავტოზე შემდგარი კვაჭი: — მშვიდობაში თქვენი მოსვლა. უკანონობით და შფოთით დატანჯული ქართველი პროლეტარიატი სამი წელიწადი ელოდებოდა მაგ წითელ დროშას, რომელიც ჩვენში დღევანდელ დღიდან დაამყარებს მშრომელთა ბატონობას, ეროვნულ თავისუფლებას, სამართალს და მშვიდობას. მას მოაქვს მიწა გლეხისთვის, ძალაუფლება მუშისთვის და ძმობა ყველასთვის. სოციალ-მოღალატენი და კაციქამია შოვინისტები წავიდნენ და აღარ დაბრუნდებიან. მობრძანდით, ამხანაგებო! მიიღეთ ჩვენგან ძმური სალამი და პურ-მარილი. თქვენი სტუმრობა და ჩვენი დახვედრა. გაუმარჯოს საბჭოთა ხელისუფლებას, ურა-ა-ა-ა-ა!!!

ერთხელ კიდევ იხუვლეს ურა, ერთხელ კიდევ ჰკრეს ცას ქულები და ქალაქისკენ მობრუნდნენ. რამდენიმე დღეს კვაჭი ავტოს

დააგრიალებდა. ძველის-ძველი მეგობრები და ნაცნობები გაიხსენა და არც უცნობებს მოერიდა. ახალმოსულებს ხან სადგურზე დაუხვდებოდა, ხან მათთვის ბინას ეძებდა, ხან ავეჯს შოულობდა, ხან სადილ-ვახშმებს აწყობდა და წვრილმანებსაც კადრულობდა.

კვაჭის სული კბილით ეჭირა. ნეტა არავინ გაიგოს, ან არავინ გაიხსენოს კვაჭის საქმენი საგმირონი, „გაიმასქნებულნი“ წითელ რუსეთში! შორეულ წარსულისა კვაჭის არ ეშინიან, რადგან იგი „საქმიანობის“ ფარდით და თებერვლის გმირობით არის გადაფარებული. ფრთხილად, კვაჭი! ფრთხილად, თორემ ხუმრობის დრო არ არის! შენი თავი კიტრის ფასადაც არა ღირს. ქუდმოგლეჯილი ნუ დარბიხარ, ყველას თვალში ნუ ეჩვენები, ქვეყანას შენის სახელით ნუ აყრუებ, თორემ ინანებ!

— მართალი ხარ, ბესო, მართალი! — უთხრა ბესოს კვაჭიმ რამდენიმე დღის შემდეგ: — ჩრდილში უნდა შევიდე და გავჩუმდე, თორემ შარს მომდებენ. ჩუმაღ ვიმუშავოთ, თავები ქისრებზე შევინახოთ და ქონი დავიგროვოთ. აი, ეს არის ეხლანდელი ჩვენი პროგრამა.

კვაჭიმ ჩუმაღ წაიმუშავა და რამდენიმე დღის შემდეგ წინანდელ წარწერას ახალი წარწერა მიუმატა: „ხორცი წითელი ჯარისთვის“.

თავისს ნაცნობებში ორი წითელი ხელისუფალი აირჩია და თავისს გვერდით ჩაისახლა. ყოველ შემთხვევისთვის ორიოდე პაწაწა კომისიაშიც ჩაეწერა, ორიოდე პაწაწა მანდატი ჩაიღო ჯიბეში და დროებით დამშვიდდა. პავლოვი ტფილისს მოერიდა: თუშეთში წავიდა და კვაჭის მატყლს დააჯდა. ბესო შიქია ერთ კომისარიატში შეძვრა და სამეურნეო ნაწილის გამგებლობა იტვირთა.

ორიოდე დღეში ქალაქის იერი და მაჯისცემა გამოიცვალა. მუშები ხან მუშაობდნენ, ხან წითელ დროშებით დადიოდნენ; მოლაპარაკენი ლაპარაკობდნენ, მეეზოვენი ქუჩებს ჰგვიდნენ, მეეტლენი ეტლებს დააგრიალებდნენ, შოფერები გიჟებივით დაჰქროდნენ, ქალაქს საყვირით აყრუებდნენ და დაყრუებულებს არხეინად სჭყლეტდნენ; ასიოდე სახლი ახალ კანცელარიებით გაიტენა, ტფილისი ახალ მოსულებით გაძლა და ყელამდის გაივსო. ქალაქი უუზარმაზარს, აშლილ სკას დაემსგავსა, სადაც გაშლილი იყო უთავებოლო სუფრა, ხოლო ფუტკრები სულ იმის ცდაში იყვნენ, რომ კარგი ალაგები ეშოვნათ და მყუდროდ დამსხდარიყვნენ. ყველგან ახალი ხალხი გაჩნდა. სარდაფელნი ზევით მიცოცავდნენ, ხოლო ზემოურნი ქვეით ჩადი-

ოდნენ. რაც ქალაქში ლუქი მოიპოვებოდა, მაღაზიების, საწყობებისა და გაქცეულთა ბინების კარებებზე დაიხარჯა. გრავიორები და-დნენ და დილიდნენ ახალ შტამების და ბეჭდების გაკეთებით, მე-კურტენი, ცხენები და ხარ-კამეჩებიც დაიქანცნენ ბინებიდან ბინებში ავეჯეულობის ზიდვით. უთვალავი აღმწერი და გადამწერი საწყობებსა და მაღაზიებში დაფუსფუსებდნენ და ცხვირდაშვებულ და ცრემლმორეულ პატრონის თვალწინ იმის საქონელს სთვლიდნენ და იბარებდნენ. დიდი სახლები ქალაქის და მუშების ხელში გადადიოდნენ. აღრიცხვას დასასრული აღარა ჰქონდა. უამრავ ხალხს გაფაციცებით შეჰქონდა აღრიცხვის დავთრებში ქალაქში დაგროვილი ქალაღი, წიგნები, მანქანები; ნავთი, შაქარი, ფქვილი, მავთული, რკინეულობა, ხელოსნები, ექიმები, ინჟენერები, ცხენები, ძროხები, ფრინველი და ათასი წვრილმანი და მსხვილმანი საქონელი, ნივთი, ოთხფეხი და ორფეხი.

კვაჭი ღვთის კრავივით გატვრინდა და გაინაბა. მისი სახელი, სახლი და ქონება თითქოს ყველას დაავიწყდა. „წითელ საქართველოს მეგობართა კავშირის“ პლაკატი ჯერ-ჯერობით სჭრიდა და კვაჭის ბინის კარებში მფარველ ანგელოზივით იდგა. „ხორცი წითელ ჯარისთვის“ სილიბისტროს წყალობით და მხნეობით ისევ ხორცობდა. მაგრამ ერთხელ „ხორცის“ თავმჯდომარე კვაჭი ყაზარმაში დაიბარეს და მისი დაკლული საქონელი აჩვენეს:

— ეს რა არის, ხარია თუ კამეჩი?

— ხარია, თუმცა...

— თუმცა კამეჩია, არა? აბა, ოქში!

რას ჩააცივდით კვაჭის? დაანებეთ თავი და თვითონაც თავს დაგანებებთ! ჯარიმა? კეთილი, ინებეთ. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! კვაჭის მაგივრად სხვა მოსძებნეთ. ის მოგიტანთ კამეჩის მაგივრად ძროხას და ძროხის მაგივრად ბატკანს, როგორ არა!

და იმ დღეს სხარტი კვაჭი ერთხელ კიდევ გამოძვრა ყულფიდან.

გავიდა ხანი. კვაჭის სახელი მთელმა ქვეყანამ დაივიწყა. მაგრამ ერთხელ ისევ გაიხსენეს. ვიღაც მუშები სახლში ეწვივნენ და მოკლედ მოუჭრეს:

— მუნიციპალიზაციის წესით ამიერიდან ეს სახლი ქალაქს ეკუთვნის. რამდენნი სცხოვრობთ ამ სართულში? ცხრანი? ცხრა ოთახში ცხრა სული? არ გეკუთვნიან. უნდა შემოკლდეთ.

ბინა გაზომეს, იანგარიშეს, ცხრა სულს ხუთი ოთახი მიუჩინეს და ზედაც დააყოლეს:

— ეგეც ბევრია ბურჯუებისთვის. გეყოთ, რაც ჩვენი სისხლი სწუწნეთ!

— იყოს ნება თქვენი. დიდი მადლობელი, ამხანაგებო!— თანახმად მორჩილების ახალ მოძღვრებისა, თავმდაბლად ჩაიკნავლა კვაჭიმ, ხოლო გულში კბილები დააკრაჭუნა და დაიღრინა:— ჰოი, ავაზაკებო! ყაჩაღებო! ღმერთმა ერთის დღით მაინც მომცეს ძალა, მე გაჩვენებთ მაშინ მადლობას!

იმავე ხანებში პავლოვი ქალაქში შემოიპარა და კვაჭის უთხრა:

— მორჩა! გათავდა! მატყლი წაიღეს.

კვაჭიმ ეს ამბავი ჯერ ვერც კი მოინელა და ხმის ამოღებაც ვერ მოასწრო, რომ პავლოვს ვიღაც მუშები მოჰყვნენ და რიხით განაცხადეს:

— ამ სახლში მუშები უნდა ჩასახლდნენ. ხვალ ამ დროს დასცალეთ!

ღმერთო დიდებულო! ეს რა რისხვა დაატყდა კვაჭის?! ხვალ ამ დროს... მერე სად, სად უნდა გადავიდეს კვაჭი?

— ძაღლის ხევში, იქ დაგიმზადეთ კოხტა ბინა.

იმ მყრალ სოროში? იმ ქოხებში? მართლაც რომ ძაღლის ხევია! მერე, რამდენ ოთახს აძლევენ ცხრა სულს?

— სამი ოთახი გეყოფათ. ეგეც ბევრია თქვენთვის. გეყოთ, რაც ჩვენი სისხლი სწუწნეთ! ავეჯს ხელი არ ახლოთ, თორემ...

ეს კი მეტის მეტია! სახლიც, ბინაც და მატყლიც! ბარემ ნიუხავიც გაეხადნათ კვაჭისთვის, ეს ღა აკლდა კვაჭანტირაძეს.

— მე ორი მანდატი მაქვს, კომისიებში ვმუშაობ.

— შეინახეთ ეგ მანდატები. მაგით თვალებს ვერ აგვიხვევთ!

ღმერთო ჩემო, ეს რა დრო დადგა! მანდატებსაც ძალა დაეკარგათ! არა, ამას კი ვერ მოითმენს კვაჭი! ოოჰ, ხრხრიანც! როგორი გვარიც გქონია, სულიც ასეთი გექნება! გაიძვერაგ! ჰარამზადავ! ჯიბგირო! იქნება ეხლა კვაჭის ოფლით პარიზში ან სტამბოლში ქეიფობ? შხამად ის ფული, შხამად!

მართლა! ეს ბინა ხომ „წითელ საქართველოს მეგობართა კავშირის“ ეკუთვნის! კინალამ არ დაავიწყდა კვაჭიკოს ეს მსხვილმანი!

და ბესოს ნაჯღაბნი დავთრები და ოქმები ფარივით აიფარა, თანაც დაუმატა:

— მე გამგეობის თავმჯდომარე გახლავართ. აი, სილიბისტრო კვაჭანტირაძე, აი, ბესარიონ შიქია. ესენი გამგეობის წევრები არიან. ჩვენ საბჭოთა მთავრობას განუზომელი სარგებლობა მოვუტანეთ, მაგალითად...

ერთმა მუშამ კვაჭის შადრევანი დაუკეტა:

— მომეცით ეგ ქაღალდები. იქ გასინჯავენ.

ეს კი მართლა მეტის მეტი მოუვიდათ! კვაჭი ამას ვერ მოი-
წელებს! კვაჭი დატრიალდება, იჩივლებს, იყვირებს და თავისას გა-
იტანს! ძაღლის ხევეში! ბნელ ორმოში, სადაც მხოლოდ ქათმები, ბა-
ტები, ცხენები, ძროხები და ღორები ბინადრობენ! ეს კიდევ არა-
ფერი. კვაჭი იქიდან მეორე დღესვე ამოძვრება, მაგრამ ათასი თუმი-
ნის ავეჯი? ეს რაღა ღვთის წყრომაა! ეს რაღა უბედურებაა! არა!
კვაჭი ეხლავე იჩივლებს, იყვირებს, მთელ ქალაქს შესძრავს! ბესო,
შენ ჩიორაძესთან წადი და იქაურობა გადაატრიალე! სილიბისტრო,
ხომ იცნობ ქუთაისელ მეავაძეს? აბა, ეხლავე მოსძებნე და ძველი
სიკეთე მოაგონე. პუპი, შენ შირაძის ცოლი ძაბული ინახულებ და
აამუშავე. მეც დავტრიალდები. აბა, ჩქარა! გაანძრით ხელი! ნუ
იცოხნებით, თორემ ყველანი ქუჩაში დარჩებით!

სალამოზე ყველანი დაიმედებული დაბრუნდნენ. ყველამ მოი-
ტანა თითო მრისხანე ბარათი, დაიმედება და დახმარების დაპირე-
ბა. მეორე დღეს კვაჭის ბინას ხელმეორედ მოადგნენ.

— აბა, გამობრძანდით!

ვერ მოგართვით! აი, კომისარის წერილი!.. აი, კომუნისტის
ბარათი!.. აი, ბოლშევიკის ბრძანება! ვერ მოგართვით! კვაჭიმ გუშინ-
ვე გაიკეთა საქმე! აბა, თქვენ თვითონვე გაბრძანდით აქედან!

ის ბარათები და წერილები კვაჭის თავზე გადააფხრიწეს და
ყველანი პანტა-პუნტით ქუჩაში გამორეკეს, თან მცირეოდენი ხაბაკ-
ხუბაკიც მიაცოლეს. ის ხაბაკი საბარგო ავტოში ჩაჰყარეს და მია-
ძახეს:

— აბა, ძაღლის ხევისკენ!

ბინის გარსშემო ბრძოლა გათავდა. კვაჭიმ წააგო! კვაჭი სას-
ტიკად დამარცხდა! მაგრამ კვაჭის უფრო დიდი ლოდი აწევს გულ-
ზე. და ის ლოდი კვაჭიმ ეხლავე უნდა მოიხსნას, თორემ დაიღუპა
კვაჭი, სამუდამოდ დაიღუპა! არა, ახირების ხერხი ვეღარ გასჭრის.
კვაჭიმ უნდა სხვა იარაღი ამოიღოს ქარქაშიდან.

და ამოიღო. უცებ ამაყი ქედი მოიდრიკა, ბამბასავით მოლბა
და მელასავით თავი მოიკატუნა:

— კეთილი, ამხანაგებო, კეთილი... იყოს ნება თქვენი. მე
დისციპლინის კაცი ვარ. მუშების სურვილი ჩემთვის უუხედავსი კა-
ნონია; პროლეტარიატის დიქტატურაც მრწამს, მაგრამ... ამ კაცს, ამ
უბედურ მუშას რაღას ერჩით?—და განგებ გაჩანჩურებულ და გა-

საწყლებულ პავლოვზე მიუთითა, რომელიც კუთხეში ატუხული იდგა. ყველამ პავლოვს გადაჰხედეს. ერთმა ჰკითხა:

— თქვენ ვილა ხართ? აქ რა გინდათ?

— მე? მე... მე კავშირის დარაჯი ვარ.

— დიალ, ეს კაცი ჩვენი კავშირის დარაჯია!—დაუმოწმა კვაჭიმ:—ძალიან გთხოვთ, ამხანაგო, აი, ეს ოთახი დაუთმობთ კავშირს. იგი დანარჩენ ბინას მოწყვეტილია. ჩვენ და თქვენ ერთმანეთს არ დავუშლით.

— თუმცა ძალიან კარგი ოთახია, მაგრამ....

— დიალ... კარგი ოთახია... ჩემი კაბინეტია...

— მაგრამ ავეჯს წაგართმევთ.

— იყოს ნება თქვენი, ოლონდ...—დაედრიჯა კვაჭი:—ეს პაწაწა ხალიჩა მაპატიეთ..., აი, ამ კედელზე რომ ჰკიდია... არ შეიძლება? ამის სანაცვლოდ ორ ასეთ ხალიჩას გიყიდით. ნუ გიკვირთ, ეს ხალიჩა ჩემი.... ჩემი დანიშნულის სახსოვარია. ამის მეტი იმ უბედურისგან არაფერი შემრჩა... ნაადრევად მოკვდა საწყალი ამ ნოხზე. დიალ, ამ ნოხზე მომიკვდა. ჩემი სათხოვარი ეს არის: ორი დღით დასტოვეთ ეს ნოხი ამ კედელზე. თუ ხვალ ან ზეგ სწორედ ასეთი, ან ამაზე უკეთესი ნოხი არ მოგართვით, ეს ნოხიც წაიღეთ, ეს ოთახიც და მეც შემარცხენით.

• — ეგ ადვილია. მაშ ეს ხალიჩაც სიაში შევიტანოთ. თქვენ კი, ამხანაგო,—უთხრა მობუზულ პავლოვს:—ამ ოთახში დარჩით. აბა, გავათავოთ! ეხლა აქედან გაბრძანდით და თქვენი ფალას-ფულასიც გაიტანეთ.

და იმავე დღეს კვაჭი კვაჭანტირაძე და მისი ჯალაბ-ჯულაბი ისეთს მყრალ სოროში შეაგდეს, რომ პუპის გული წაუვიდა, ხოლო ნოტიო ისტერიულად აკივდა.

აქა ამბავი კვაჭის ერთგულ სამსახურისა და ქალბატონ ნეპის მოშველებისა.

კვაჭიმ მეორე დღესვე თავისი სასახლის მდგმურებს უკეთესი ხალიჩა მიუტანა, ხოლო კედლის ხალიჩა ისევ კედელზე დასტოვა. უთხრას კვაჭიმ პავლოვს, რომ იმ ხალიჩის უკან, კედელში, რკინის სალაროა ჩატანილი? უთხრას, რომ იმ სალაროში ინახება კვაჭის განძი? არა, კვაჭი არაფერს ეტყვის. სიფრთხილეს თავი არ ასტკივს. ვინ იცის, იქნება პავლეს სულმა წასძლიოს! არა, არა! კვაჭი

ჯერ-ჯერობით გაჩუმდება, ხოლო ხშირად ივლის ამ ოთახში და განძს უთვალთვალავს.

დარბის ბესო ბინების აგენტებთან. დარბის და კობტა ბინის საქმეს კობტად „აიმაჰქნებს.“ კვაჭი კბილებს აკრაჰქუნებს, სილიბისტრო ბურტყუნებს, პუპი ცხარე ცრემლით იცრემლება, ხოლო ნოტიო შავი წყევლით იმუქრება. ბესო თავისთვის ადვილად იშოვნის ოთახს, მაგრამ კვაჭი... კვაჭი რომ მოსამსახურე იყოს, ყველაფერი თითქმის უფასოდ მიეცემა: ბინაც, წყალიც, შუქიც, კართოფილიც, შაქარიც, პურიც და ძეხვიც. ეხლა კი კვაჭი თავისუფალი კაცია, მაშასადამე, იგი კანონის გარეშე სდგას, ესე იგი მას ყოველივე უფლება აყრილი აქვს.

ნუ იღრინები, კვაჭი! შენ რუსეთში მოინათლე წითელი წყლით და იქ გამოსცადე ახალი ქვეყანა. მაშ რა გაკვირვებს? აღშფოთების მაგივრად გარემოებას შეეგუე, ლანძღვის ნაცვლად ახალი შეითვისე და შენც შეეთვისე, მორჩა და გათავდა! აბა, დატრიალდი! შესძვერი და გამოსძვერი! გაიცინე, როდესაც გეტირება! იტირე, როცა გეცინება! აბა, შუბლი გაიშალე, ტუჩებზე ღიმი დაიბეჭდე, ენაზე შაქარი დაიყარე, კისერი დაიღუნე და უნცროსი მდივნის უფროსი თანაშემწის უღელში შეები!

ორი დღის შემდეგ კვაჭი არჩევანში იყო. არ იცოდა, რომელი ადგილი მიეღო, — პირველი, მეორე, თუ მესამე. ბოლოს სთქვა:

— ვიცნობ, რა შვილებიც არიან. დიდ ალაგს მოგაჩჩებენ და ხუთ ჯაშუშს მოგიყენებენ. ჩემისთანა პატიოსანი კაცი ასეთ ალაგზე, ძალიან რომ გავკიმო, ორ თვესაც ვერ გასძლებს. მეგრე ჩეკა და... გათავდა! არა, ძამიავ, არა! ვერ გამაბრძოლებთ. მე პაწია კაცი ვარ და პაწია ალაგი მირჩენია.

და პაწია კვაჭიკომ მართლა პაწია ალაგი აიჩჩია: ერთ მიყრუებულ უბნის მილიციაში ჩაჯდა და სრულწლოვან და სრულუფლებიან მოქალაქედ გადაქცა. რამდენიმე დღის შემდეგ კვაჭი ისეთ ბინაში გადასახლდა, რომ ისეთს ბინას არც წინათ დაიწუნებდა.

ხანტად, ფრთხილად და უგემურად მსახურობს კვაჭი კვაჭანტირაძე. ლბილი, თავაზიანი და გულკეთილი კომისარია. უფლების საზღვარს არ გადასცდება, აურზაურს ერიდება, ჩრდილში იმალება და თვისივე ალვირი მაგრად უჭირავს ხელში. ფრთხილობს კვაჭი კვაჭანტირაძე. ფეხის თითებზე დადის, ჩურჩულით ლაპარაკობს და თოკზე ასულ ჯამბაზივით იკლავება. ორი თვალის ნაცვლად ოცი თვალი გამოიბა და ორი ყურის მაგივრად ათი წყვილი მიიბა. მისი ფეხიხელი გონება საათივით მუშაობს. მხოლოდ ზოგჯერ, როცა გა-

უფროსილებელ ნადირს წყვილიადში მოასწრობს, ინდოელ მონადირე-სავით ისკუბებს და იმ ნადირს ისე კოხტად გაჰყვლეფს, რომ ის ნადირი დაწრიპინებასაც ვერ მოასწრობს და მონადირის ხელსაც კი ვერ დაინახავს. მაგრამ ირგვლივ მხოლოდ წვრილფეხა ნადირი მოსჩანს. ჭიჭყინაზე კვაჭი ხელს არ გაისვრის, ორაგული კი ძალიან იშვიათად ჰხვდება კვაჭის ბადეს.

— ფრთხილად, ბესო, ფრთხილად!—ხშირად ეუბნება კვაჭი თავის მებობარს, რომელიც ყველაფერს ასწრობს: „ზავხოზობას,“ შუამავლობას და ათასს წვრილმანსაც და მსხვილმანსაც.

„მებობართა კავშირი“ აღარ არსებობს. კვაჭიმ მიიღო სათანადო დადგენილება, მაგრამ იმის სასახლეში არაფერი იცინა. პავლოვი კვლავ სდარაჯობს სოლოლაკში კავშირის ოთახს და კვაჭის განძს. კვაჭიმ რამდენჯერმე მოინდომა მისი გადმოტანა, მაგრამ ვერ გაჰბედა. სთქვა: ამ ხალხს კაცი არ გადურჩება გაუჩხრეკი. ერთხელ მეც მომიგონებენ და გამატიტვლებენ. არა, ისევ იქ იდოს, იქ ვერაფერს მიაგნებსო. დროგამოშვებით ფრთხილი ბესო ეუბნებოდა:

— კვაჭი, უცხოეთში წევიდეთ, თორემ გაგვაბავენ სადმე.

— მეიცა, ნუ ჩქარობ. რუსეთში რომ ორიოდ გროში ვიშოვეთ, მაშინაც მეუბნებოდით, ჩქარა წავიდეთო. მაგრამ მე არ დავიჯერე, ერთი წელიწადი კიდევ დავრჩი და არც წავაგე.

— როგორ არ წავაგე, კვაჭი! ყოლიფერი გზაში წავგართვეს.

— ეგ უბრალო შემთხვევაა. ის განძი, სოლოლაკში რომ გვაქვს, საცხოვრებლად გვეყოფა, მაგრამ ცხოვრებაც არის და ცხოვრებაც. ორიოდ საქმე გვაქვს დაწყებული. გავათავოთ და... მერე ვნახოთ.

ორიოდ საქმეს ახალი ოთხიოდ საქმე მოსდევდა, კვაჭი კი კვლავ იმეორებდა:

— ესეც გავათავოთ... ისიც გავაიმასქნათ... დავასრულოთ... გავაკეთოთ.

ორი თვე ძლივს გაუძლო კვაჭიმ კომისრობას. ერთხელ იმის საქმიანობას დაჰსუნეს, რალაც სუნი აიღეს და უთხრეს:

— შემოკლდით!

კვაჭიმ მეორე ადგილი იშოვნა—ხაზინასთან გადასახლდა. ძლივს გავიდა ერთი თვე.

— შეამცირეთ!

კვაჭიმ ქარხნის დირექტორობას მოჰკიდა ხელი.

— გააგდეთ!

კვაჭი დიდ საწყობებს დააჯდა.

— დაითხოვეთ!

მსახურობს კვაჭი და კვირაში ერთს ან ორ უუხარმაზარ ანკეტს სწერს. ეკითხებიან!

„თქვენი მამის წინანდელი ხელობა?—სოფლის მუშა.—სწერს კვაჭი.“

„წოდება?—გლეხი.“

„თქვენი რევოლუციური წარსული?—კვაჭი ერთ გვერდს ავსებს.“

„სად იყავით 1917 წ. თებერვალში?—რევოლუციის შუაგულში.“

„ოქტომბერში?—პეტერბურგში, წითლების გვერდით.“

„რომელ პარტიაში მუშაობდით?—არც ერთში, თუმცა ყველას ვეხმარებოდი.“

„ეხლა რომელ პარტიას ეკუთვნით?—არც ერთს.“

„რომელ პარტიას თანაუგრძნობთ?—მხოლოდ და მხოლოდ კომუნისტებს.“

სწერს კვაჭი ერთგულების ანკეტებს და წერილებს, მაგრამ ისევ ასეთ პასუხს აძლევენ:

— გააგდეთ!.. დაითხოვეთ!.. ახლოს აღარ მიიკაროთ!..

რა ამბავია? რა მოხდა? რაშია საქმე? რას ჩააცვიდით კვაჭი კვაჭანტირაძეს! რად დასდევთ მეძებარივით! რად ერეკებით ყველგან ჭირიან ძაღლივით? თქვენს მეტს ამ ქვეყნად ცხოვრება აღარავის უნდა? პირში მაინც უთხარით კვაჭის დევნის მიზეზი! კვაჭი თავადია? ტყუილია! აზნაურია? ჭორია! ვის გაუგია კვაჭანტირაძის თავადობა ან აზნაურობა? კვაჭი გლეხია, ნამდვილი გლეხი! აშორდია? ეგეც ჭორია! თქვენვე იანგარიშეთ, მაშინ კვაჭი ხუთის წლისაც არ იყო. მეფის ნაბოძევი თავადობა? არც ეს არის მართალი. რუსეთში ყოველ ქართველს „კნიაზს“ ეძახიან, კვაჭისაც ამიტომ მიაკერეს თავადის სახელი. კამერ-იუნკრობა? რასპუტინის მეგობრობა? უმადურნო! განა კვაჭიმ ათჯერ არ მოიხადა ეს ცოდვა? განა კვაჭიმ ცოტა იმუშავა რევოლუციისთვის? საბუთები? მოწმე? კეთილი და პატიოსანი. კვაჭი თუნდ ათასს საბუთს წარმოადგენს და დაამტკიცებს, რომ...

ფრთხილად, კვაჭი, ფრთხილად! დაანებე თავი საბუთებს, თორემ, თუ გამოძიება დააწყებინე, სადაც ხუთს გაიგებენ, იქ მეექვსესაც გამოსჩხრეკენ; თუ ერთ ოთახში შეიხედეს, მეორეში და მესამეშიც შეჰყოფენ თავს; თუ ტანთ გაგზადეს, პერანგსაც გაგაძრობენ და ისე გაგატიტვლებენ, რომ ერთი წერტილიც არ დაგრჩება დამალული. დაანებე თავი წარსულს, კვაჭი! ნუ გაუღებ გულს, ნუ გაიხდი ტანისამოსს, ნუ მისძვრები ბედის ყულფში, თორემ იგი მეა-

თეჯერ აღარ გამოგაძვრენს და კისერს ისე შემოვიჭერს, რომ შენი კვაჭობაც ველარ გიშველის.

არა, არა! დაანებეთ თავი კვაჭის! აღარ უნდა მას არც თქვენი სამსახური, არც თქვენი მადლობა, არც კომპარტიის კანდიდატობა და არც რევოლუციონერის სახელი. კვაჭი მოკვდა, კვაჭი აღარ არსებობს! მოსპეთ მისი საქმე! დახიეთ მისი განცხადებანი! ბუხარს შეუტეთთ ეგ ქალაღდები! აი, ეგრე... სწორედ ეგრე... მადლობელი, დიდი მადლობელი. ეხლა სამუდამოდ დაივიწყეთ კვაჭის სახელი! მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

გამარჯვება, ქალბატონო ნებ! მშვიდობა შენი მოსვლა! კურთხეულ იყოს შენი დაბადების დღე და მარჯვენა შენის მომგონისა! ძლივს არ განიბნა შავი წყვედიადი! ძლივს არ გამოიღარა და გამოანათა! მობრძანდით, ქალბატონო ნებ, მობრძანდით! გააღეთ მაღაზიები! დაამტვრიეთ დუქნების დარაბები! დააარსეთ კლუბები, ისერირეთ დილით დილამდის და იქეიფეთ საღამოთ საღამომდის! დაატრიალეთ რულეტი, გაშალეთ ცხრა და ბანჩოკი! იყიდეთ!.. გაჰყიდეთ!.. წააგეთ!.. მოიგეთ!.. დალიეთ, სქამეთ! იცოცხლეთ და სხვაც აცოცხლეთ!

კვაჭი კვაჭანტირაძე! მოგილოცავ აღდგომას! დაგიბრუნდა წარსული დრო. კვლავ გაგელო საქნის კარები. აბა, ვადი და გაინავარდე! კვლავ აჩვენე ბედოვლათებს შენი ხერხი და კბილები, შენი რკინის კუნთები და მარდი ფეხები! გაშალე მძლავრი მკლავი, აიდულე სპეტაკი ტვინი, გააბი აბრეშუმის ძაფები, დააგე ოქროს ხაფანგები და გადააგდე ჩიქორთული ბადე! აბა, დატრიალდი, გადახტი, გაინავარდე! აბა, კოხტად! მარდად! ხელმარჯვედ! მიდი! დაჰკარ!

და კვაჭი კვაჭანტირაძეც ისე ტრიალებს და მუშაობს, რომ იმისს ნაფეხარს და ნახელარს ბოლის და მტვერის კორიანტელი ასდის. კვლავ გაცოცხლდა „სიბუნიონი“, კვლავ გაიხსნა ხუთიოდე განყოფილება, კვლავ დაუბრუნდა კვაჭის მოსამსახურეთა ლაშქარი.

— პავლე, ბაქოში გადასახლდი! იქ არ გიცნობენ. იყიდე იქაური მატყლი, ნავთი, ხიზილალა, პარკი და ბამბა!.. სილიბისტრო! გადადი პავლოვის ოთახში და ზედ მიეკარი კვაჭის განძს, რომელსაც ხშირად მიეცემის და მიემატების!.. კოლია, შენ ბათომში წადი. ის არის ეხლა ნამდვილი ოქროს ორმო. აბა, დატრიალდით! მოუსვით! მოხვეტეთ! მარდად! სწრაფად! ყოჩაღად!

— ჯალილ, ჩემო ჯალილ! მადლობა ღმერთს, რომ დაბრუნდი! მოდი, მოდი ჩაგიხუტო!

— ალლაჰ სანა შუქურ ვერსინ, კოჩი-ბეი! ზალიან კარგია, რომ სოსხალი გნახე, ზალიან! ზალიან!

— სად იყავი, ჯალილ, სად?

— იქით ვიხადე. სოტა ფული ვიშოვნე.

— სად იქით, ჯალილ?

— იქით... სოტა სტამბული ვნახე, სოტა სხვაგანაც დავიარე. ალლაჰ ილ ალლაჰ! სოსხალი ხარ, კნიაზ? შუქურ ალლაჰა, შუქურ ალლაჰა!

— ჯალილ, გინდა კიდევ ჩემი ამხანაგობა?

— ჯალილა შენი ყარდაშია. ზალიან ზნელი იყო, ჯალილა შენგან რომ სავიდა. ჩემი ყარდაში ორი სელისადი არ მინახავს. სხობს ვკითხე. სოტეკეს, ზალიან კარგად არისო. მეს სამოვედი.

— მაშ მშვიდობა იყოს შენი დაბრუნება, ჯალილ! მოიტა ხელი! აბა, ეხლა კლუბში წავიდეთ. მომყევი!

კვაჭის დღე და ღამეში ასი საათი და ამდენივე საქმე აქვს, ამიტომ სიარულის მაგივრად დაჭკრის და მუშაობის მაგივრად ციბრუტივით ტრიალებს. ისე ცხოვრობს კვაჭანტირაძე, თითქო ერთი წელიწადი ერთ დღედ და დღე კი ერთ წამად გადაექცა.

კვაჭი ისე როგორ დაიძინებს, თუ რულეტს ერთი საათით მაინც არ მიუჯდეს, თუ რამდენჯერმე რვა და ცხრა არ გადაშალოს, თუ მაძლრად არ ივახშმოს, ზედ ლიკიორი არ დააყოლოს და ვინმე ქერას ან შავგვრემანს ნაზი ფერდები არ დაუმსხვრიოს! დაეკარგა სილიბისტროს შვილს ფულის და ქალების ანგარიში. აღარ იცის კვაჭიმ, ვის ან ვისგან რამდენი ერგება. ბესო ბუხჰალტერიას თავით ატარებს. დაწერილი დაფთრები ჯერ აირივნენ, მერე მტვრით დაიფარნენ და თავგების სახრავად გადიქცნენ. ყოველ დღე ათიოდე დეპეშა მოსდის კვაჭის: „დოლლარი გაიაფდა... სტერლინგი გაძვირდა... შაქარმა აიწია... თამბაქომ დაიწია...“

და კვაჭის კანტორაში მთელი დღე შერბიან და გამორბიან, ითვლიან და მიუთვლიან, ჰყიდიან და ყიდულობენ. კვაჭი ძლივს ასწრებს ბრძანების გაცემას:

— იყიდეთ!.. გაჰყიდეთ!.. არ მინდა!.. მოიტა!.. დაახურდა-ვეთ!.. დათვაღეთ!..

დილით კვაჭის სალარო გატენილია, ერთი საათის შემდეგ შიგ ერთი მილიარდი მანეთი ან ერთი დოლლარიც არ მოიპოვება, ხოლო ნახევარი საათის შემდეგ ის ოთახი ქერამდის საცესა ბონებით გატენილ ტომრებით. იმ ტომრებს მოსამსახურენი ესევიან და ფულს

დასტოვით სთვლიან, მერე ურმებზე აწყობენ და ერთ პაწაწა ჩეკზე სცვლიან.

კვაჭი საქონელს ისე ჰყიდულობს და ჰყიდის, რომ მას თვალთაც არ დაჰხედავს. ან რა საჭიროა? ნეჰმა აღადგინა ძველი წესი, ხელმარჯვე და ბარაქიანი. მართალია, ისე დღე არა გავა, რომ კვაჭის კანტორაში ყვირილი და დავა არ ასტყდეს. შარიანი ხალხი კიდევ ბევრი დარჩენილა. ვინ იცის, რას არ ეღაფებიან კვაჭის! ხან მისი ჩეკი საეჭვოა, ხან იმის ტომრებს რამდენიმე მილიარდი დააკლდა, ხან მისი შაქარი დასველებული გამოდგა, ხან მისი ქსოვილები დამპალი აღმოჩნდა. კვაჭი გემში არ იყო, კვაჭი არც ვაგონში შემძვრა; მას ბამბისთვის წყალი არ დაუხხავს, არც მატყლში ჩაუტანებია კენჭები, არც ფული ამოუძვრენია ტომრებიდან და არც ის იცის, ყალბია თუ არა ბრტყი ბანკის ჩეკი! გაგზავნეთ ეგ ჩეკი ლონდონში და გაიგებთ. თუ ყალბი გამოდგა, ჯონ რაულისონი მოსძებნეთ. დანარჩენებმა კი, თუ გნებავთ, უჩივლეთ კვაჭის! მიბრძანდით სასამართლოში! თუნდ ერთი წელიწადი უცადეთ საქმის გათავებას და თუნდ ორმოცი! კარგი, გაათავეთ! ნუ ჰყვირით და ნუ ილანძღვით, თორემ... ჯალილ! გააცილე ეს ბატონი კარებამდის! იმუქრებით კიდევაც? ტყუილად იხარჯებით. თქვენ რომ იცოდეთ კვაჭის ჯიბის ძალა და გავლენა, საქმეს არ მოსცდებოდით.

რას აკეთებს კვაჭი? არაფერს და ყველაფერს. ჰყიდის და ჰყიდულობს, რაც ხელთ მოხვდება: უცხოეთის ვალუტას, ბაქოს აქციებს, ნავთიან ადგილებს, სახელმწიფო ქალაქებს, გაბათილებულ ობლიგაციებს, ყოველგვარ ეკონომიურ ცნობებს და „ენეშტორგის“ ორდერებს ყოველნაირ საქონლის გასატანად და მოსატანად; აგირავენს სახლებს მათი პატრონების დაუკითხავად, ზოგჯერ „ჰაერსაც“ ჰყიდის, ზოგჯერ კიდევ ისეთს ვალდებულებას კისრულობს, რომელსაც ისე ვერ შეასრულებს, როგორც ყაზბეგის გადაბრუნებას. მაგრამ ეს არაფერია! ოღონდ ბე აიღოს კვაჭიმ და ის ფული დაატრიპლოს! დანარჩენი თვითონვე მოეწყობა. ყველაზე მეტად კვაჭის ტრესტები, ქარხნები და კოოპერატივები უყვარს. ფულიც იქ არის, საქონელიც და გამოუყვანილი ხალხიც.

ენდობიან კვაჭის? აბა, რა საკითხავია? თუ კვაჭისაც არ ენდვენ, მაშ ვიღას უნდა ენდვენ?! მას უთვალავი ქონება აქვს: სასახლე, რომელიც, ადრე თუ გვიან, — როცა წითლები წავლენ, ან თვითონვე გადადგებიან, — შექველად დაუბრუნდება; მშვენიერი აგარაკი და ბაღი სოხუმში, პლანტაციები ბათუმში, სხვისი საქონელი საწყობებში, ფასდაკარგული აქციები, ფასიანი ქალაქები და...

პატიოსანი სიტყვა! დიად, კვაჭის პატიოსანი სიტყვა, რომელიც არასოდეს არც გატეხილა და არც გაბზარულა.

მაგრამ ერთხელ სადღაც რაღაც შეიცვალა. კვაჭის კანტორას მოულოდნელად მიადგნენ, გაჩხრიკეს და უამრავი ვალუტა წაიღეს. კვაჭიც წაიყვანეს და უთხრეს:

- თქვენ სპეკულაციას ეწევით.
- მე ვვაჭრობ. კანონით ნება მაქვს ვაჭრობისა.
- ეგ ვაჭრობა კი არა, სპეკულაცია გახლავთ.
- ეს არის ვაჭრობა.
- ეგ სპეკულაციაა მეთქი!

რამდენიმე საათი ოფლში იწურებოდნენ და ვაჭრობა-სპეკულაციის საზღვარს ეძებდნენ. ბოლოს, უთხრეს:

- მიბრძანდით, მაგრამ თუ მეორედ დაგიჭირეთ...
- ჩემი ფული?
- მეტეხში რომ არ გგზავნით, თქვენ ამის მადლობელიც იყავით.

- მე პროტესტს ვაცხადებ!
- მაშ ისევ მეტეხში მიბრძანდით.

— არა, არა! ბოდიში... ბოდიში! ეხლა გავიგე განსხვავება. უკანვე მიმაქვს ჩემი სიტყვები. ნახვამდის!

კვაჭი სახლისკენ მოდიოდა, მუშტებს ჰკუმშავდა, კბილებს აკრაქუნებდა და თათრულად იგინებოდა. ერთი კვირა იმის ტუჩებს ღიმი არ მიეკარა, მისი ცხვირი იატაკს ვერ მოსწყდა და იმის ტუჩებზე შხამი ვერ გაშრა. მაგრამ კვაჭის თავს, ხელებს და ფეხებს ერთი საათითაც არ დაუსვენიათ. კვლავ თავჩალუნული დარბოდა და საქმეებს მეტის სიფრთხილით „აიმაქნებდა.“

გავიდა ორიოდე კვირა. კვაჭიმ დანაპარგი შეივსო, წელი გაისწორა და ჯარიმა დაივიწყა, მაგრამ სხვებმა კვაჭი არ დაივიწყეს: ერთხელ კიდევ დაავლეს კისერში ხელი და ერთხელ კიდევ გადმოუბრუნეს ჯიბე და სალარო.

- ვალუტას ახურდავებდით?
- დიად, ვახურდავებდი.

კვაჭი იმ შენობიდან მხოლოდ ერთი თვის შემდეგ გამოვიდა, ხოლო დარდიც იქვე მოინელა და ბრაზიც იქ დასტოვა. კვლავ დაჰლუნა ბუღალსკური კისერი და ისევ თავისი გზით წავიდა.

— ბესო, — ეუბნებოდა ზოგჯერ თავისს ერთგულს: — როგორც ეტყობა, აქ მუშაობა აღარ ღირს. არც საქონლის გატანა შეიძლება, არც შემოტანა, არც ვალუტის ოპერაცია. ეს ჩერვონეციც ჩვენს

ჭირად შემოიღეს და დახურდავების მოგება მოგვისპეს. ახალი კანონით ტრესტებიც ახლოს აღარ გვიკარებენ და ბანკებიც კრედიტს აღარ გვაძლევენ. დღეს თუ ხვალ დავიხრებით. ვინ იცის, რამდენი გაკოტრდა.

— წავიდეთ, კვაჭი, წავიდეთ მეთქი ამ ქვეყნიდან, თორემ მშიერები დავიხრებით. აქ მოსამსახურეების გარდა აღარავის ეცხოვრება.

— მოიცა, ბესო, მოიცა! დანაკარგს რომ დევიბრუნებ, მაშინვე წავალთ.

მაგრამ დანაკარგს დანაკარგი მოსდევდა, ჯარიმას ჯარიმა და მეტებს მეტები. კვაჭი დღითი-დღე დნებოდა. ჯერ ბაქოში მოშალა „სიბუნიონის“ კანტორა, მერე ბათუმში მოკვდა ვაჭრობა, ბოლოს, თვითონ კვაჭისაც ისე წაუჭირეს მუხრუჭები და საღებები, რომ ერთხელ გამწარებულმა კვაჭიმ კანტორის კარები მიაჯახუნა და ბესოს მიუგო:

— ხვალ ან ზეგ ყველაფერი გაყიდე. მოსამსახურენიც დაითხოვე და მუშტარსაც გამოუცხადე, „სიბუნიონი“ დაკეტილია თქვა. მორჩა! გათავდა! აქ აღარც მუშაობა შეიძლება და აღარც ცხოვრება. ჯალილ, წამოდი!

და იმ დღიდან კვაჭი კვლავ თავისუფალ მოქალაქედ გადაქცა. დადის უსაქმო კვაჭი რუსთაველის ქუჩაზე. ღამეს კლუბებსა და რესტორანებში ატარებს. სვამს, არშიყობს და ქალაღს თამაშობს. სილიბისტრომ ისევ ქუთაისისკენ გაიწია. ბალახვანის ქუჩაზე თავისი ხნის სახლი იყიდა და შიგ დასახლდა. ბევრი ურჩია სილიბისტრომ კვაჭის ქუთაისში გადასახლება, მაგრამ კვაჭი ჯერ არ დაბერებულიყო, რომ ისევ დაცალიერებულ ქუთაისს დაჰბრუნებოდა.

ერთხელ ბესო დაღვრემილი შემოვიდა კვაჭის ოთახში და დინჯად განაცხადა:

— ეხლა კი დევილუპეთ.

— რა ამბავია, ბესო?

— პავლოვი გეიქცა.

— რას ამბობ, ბესო?

— გეიქცა მეთქი. გუშინწინ ჩაულაგებია ბარგი და წასულა.

— მერე? ის... ის განძი?

— რკინის კასა გოულია და ყოლიფერი წოულია.

კვაჭიმ ხმა ვეღარ ამოიღო. ბესოც სდუმდა. ჯალილა თვალებს აბრიალებდა და საქმის განმარტებას ელოდებოდა. ბოლოს, კვაჭიმ წამოიწია და კბილებით სთქვა:

— მოემზადეთ! ჯალილ, შენ ბათომში წახვალ. ბესო, შენ კავშირში აიარე და იქიდან როსტოვში ადი. მე ბაქოში მივდივარ. აბა, ჩქარა! დღესვე მივდივართ. ოოჰ, თუ დაგიჭირე!

ჯალილამ იკითხა:

— მე არ ვისი, ალა, პავლემ რა იში გააკეთა?

— მოიტაცა, ფული მოიტაცა!

— ფული მოიტაცა?! ჰაი, ქიოფა ოღლი! ით! დონღუზ!

— ყური მიგდეთ!—დაარიგა კვაჭიმ ორივენი:—ხმა არ ამოიღოთ, მილიციას არაფერი შეატყობინოთ, თორემ ყველაფერს გაიგებენ და ჩვენც დევილუბებით. თუ პავლოვი იპოვნოთ, დაახჩეთ... ან დაემუქრეთ. იმ განძს მაშინვე დაგიბრუნებს. მეც მაშინვე დეპეშით დამიბარეთ. აბა, დაემზადეთ!

იმავე დღეს სამივენი სამის გზით დაედევნენ პავლოვს, რომელიც მიწამ ჩაყლაბა.

ერთი კვირის შემდეგ კვაჭი ტფილისში დაბრუნდა. იმავე ხანებში ჯალილაც ჩამოვიდა და სთქვა:

— მამა ზალლი პავლე! ვერ ვიპოვნე.

კიდევ ერთი კვირის შემდეგ ბესოც ჩამოვიდა:

— კვალიც ვერ ვნახე.

იმ დღიდან კვაჭი დღითი-დღე დაქვეითდა. დარდმა ხელი დაჰრია და ნალეველმა დაადნო. იმის თვალში ფულს ფასი დაეკარგა და ცხოვრებას მადა გამოელია. ზოგჯერ მარდი ნახტომით ერთ ქისა ოქროს იშოვნიდა ხოლმე, მაგრამ ზოგჯერ იმ ფულიდან მეორე დღესვე ერთი ოქროც აღარ შერჩებოდა. იმის ნამუშევარს აღარ ჰქონდა წინანდელი ნატიფობა. კვაჭის დააკლდა უწინდელი მოქნილება, სხარტობა და ნათელი გონება. გონება ხშირად დაებურებოდა ხოლმე, თვალიც ველარ უჭრიდა და იმის „გაიმასქნებულ“ საქმეს უხეში ხელი ემჩნეოდა.

პოლიტიკაზე ხმას ვეღარ იღებდა და ღმერთს მადლობას სწირავდა იმის გამო, რომ მისი წარსული არ გამოიჩნებოდა. ბოლოს, სილიბისტროს შვილი ისე დადნა და დაძაბუნდა, რომ მარჯვნივ და მარცხნივ თითო ოქროს სესხულობდა და ხვალინდელ დღეზედაც აღარ ფიქრობდა.

აქა ამბავი კვაჭის ნიშნობისა.

— Ну, залетай!

— მოითმინეთ, ამხანაგო... ძალიან ბნელა.

— Заходи, говорят тебе!

ალექსი ირემადემ ღრმად ამოიოხრა, გამბედაობა მოიკრიფა და წყვილიაღში შეალაჯა. იმავ წუთს იმის უკან კარები მოიხურა, მოისმა კლიტის ჩხარა-ჩხური და მიმავალი დარაჯის მძიმე ჩექმების ბათქა-ბუთქი. მერე ყველაფერი მიწყდა და მიჩუმდა.

უცებ შორიდან, ბნელი ორმოს ძირიდან, მოისმა:

— ჰეი, რომელი ხარ მანდ?

ირემადეს გაუხარდა. ჩავარდნილი ხმა ისევ იპოვნა და ბებრულად დაიხზავლა:

— მე ვარ... ტუსალი. მიშველეთ, თუ ღმერთი გწამთ, გზა მასწავლეთ.

— არც ღმერთი მწამს, არც ეშმაკი.

— თუ ღმერთი გწამთ...—ჩაიხრიალა ისევ ირემადემ.

— აკი გითხარით, ღმერთი არა მწამს მეთქი, მაგრამ მაინც გიშველეთ, თუ თამბაქო გაქვთ.

— თამბაქო წამართვეს.

— აი, წაართვას მათ ეშმაკმა... ჰმ... ვინცხა ხარ, ყური მიგდე. კედელს ჩამოჰყევ და ჩამოთვალე ოცი ნაბიჯი. ნელა, კიბე სველია. არ დაგორდე, თორემ ორმოში ჩავარდები. ჰა, მოდიხარ?

— მოვდივარ...—თან სთვლიდა:—ხუთი... ათი... თხუთმეტი... ოცი. ეხლა, პირდაპირ წამოვიდე?

— გაჩერდი მანდ! არ წამოხვიდე, თორემ ჭაში ჩავარდები.

— რას ამბობ, ძმობილო, რომელ ჭაში? აქ რა უნდა ჭას?

— არ გაბედო მეთქი, თორემ დეილუბები. შუა სარდაფში ორმოა ამოთხრილი. ორმო საესეა გველებით, ხელიკებით, ბაყაყებით და ჭინკებით. მარჯვნივ მოუარე და კედელ-კედელ წამოდი. ხელი არ მოაცილო კედელს. არ დაილუბო! მოვდივარ საშველად. ჰა, სადა ხარ?

— აქა ვარ!—ჩაიკნავლა ირემადემ და აცახცახებული ტანით ზედ აეკრა სველ კედელს. თან ბუტბუტებდა:—ღმერთი არა სწამთ?.. ეს რა უბედურებაა!.. ცოცხალი ადამიანის ჩაგდება უძირო ორმოში... გველების და ხელიკების შესაქმელად! ღმერთო დიდებულიო, როგორ ბნელა!

და ფრთხილად, ფეხაკრეფით მიცოცავდა სიბნელეში, ხელფეხს აფათურებდა, ყოველ გოჯს ზომავდა და სინჯავდა.

— ფრთხილად, ძმობილო, ფრთხილად, თორემ უბედურება დატრიალდება. დღეს დილით ერთი სომეხი ჩავარდა. ჰა, სადა ხარ?

— აქა ვარ... მოვდივარ.

სიბნელეში ერთმანეთს დაეტაკნენ და ხელი ხელს მისცეს.

— გამარჯვება!

— ღმერთმა გაგიმარჯოს!

— აბა, მომყევი. ფრთხილად, კედელს ხელი არ მოაშორო.

ათიოდე ნაბიჯი გადასდგეს.

— სამშვიდობოს მოვედით. აბა, დაჯექი და გვიამბე.

— დიდი მადლობელი... ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს. მიწა სველია, გავცივდები.

— მთელი სარდაფი სველია. დაჯექი, შეეჩვევი. ეხლა გვიამბე, რა ამბავია ქალაქში? ერთი თვეა, ცა არ დამინახავს.

— მაცალე, გენაცვა... წელან რომ სთქვი, დილას ორმოში სომეხი ჩავარდაო...

იქვე ვილაცამ ჩაიხითხითა.

— აქ კიდეც ყოფილა ვილაც!?

— რას იცინი, შე თათარო?— შეუტია პირველმა:— ერთი თათარია, ჯალილა ჰქვიან. რას იცინი მეთქი?

— თოგი... თოგმა ფეხი შეჯამა. ღმერთმანი შეჯამა.

— ჩვენს ღმერთს ნუ ფიცულობ. თუ ფიცი გინდა, მაჰმადი დაიფიცე. ვირთაგვამ ფეხი მოგჭამა? გუშინ ქული მომპარა. სოროში შეეტანა.

— ვაიმე!— დაიკანვლა ამ დროს ირემამდე და წამოხტა: მუხლებზე უშველებელი ვირთაგვა შეახტა.

ორმა ტუსალმა ისე გადინახარეს, რომ კედლებმა ზანზარი დაიწყეს.

— თქვენ გეცინებათ... შეჩვეულები ხართ... ზოგი მე მკითხეთ!..— ბუტბუტებდა ირემამდე.

— დაჯექი, ძმობილო, დაჯექი. უნდა შეეჩვიო. ვირთაგვა ბულბულია გველებთან შედარებით. რაო? შეგეშინდა, განა! არა უშავს რა. შუაში ჩაგვიწექი. აი, ეგრე! ჯალილ, მანდედან გაუფრთხილდი ახალ სტუმარს. ჩვენ მოგივლით. რაო, სომეხი? ჰო, მართლა, დილას ფეხი დაუცდა და ჩავარდა. კედელს მიეკარი, ქვეით არ დაცურდე, თორემ... ჩავარდა და გათავდა. იმის ლეშს ახლა გველები და ჭინკები სჭამენ. რა სთქვი? ღრმა არისო? გეუბნები, უძიროა მეთქი. აბა, ყური დაუგდე. აი, პატარა ქვა უნდა ჩავაგდო. ერთი, ორი, სამი! გადავაგდე.

ყველანი გაინახნენ და ყური მიუგდეს. ათიოდე წამის შემდეგ ისეთი ყრუ ხმა მოისმა, თითქო კენჭი უძირო ორმოში ჩავარდაო.

— ღმერთო დიდებულო!— ამოიკვნესა ირემამდე.

— ასთეა, ძმობილო! კედელს რომ სამი ნაბიჯით მოსცილდე, სამ წუთში პაპაჩემთან გადასახლდები. ლემის სუნიტ ვიხზობით.

ირემაძემ ცხვირი აათამაშა.

— მართლა, ლემის სუნი ტრიალებს. ვინ იცის, რამდენი გაუბედურდა!...

— მაგას ვინ დასთვლის! ყური მიგდე, ბიძიავ! აქაური კანონი უნდა გასწავლო. გამოგადგება. კარგად დაიხსომე: რასაც აქ ნახავ და გაიგებ, უუდიდეს საიდუმლოებად უნდა შეინახო. თუ სადმე ხმა ამოგილია, გათავდა შენი საქმე: მაშინვე დაგიჭერენ და ამ ორმოში გიკრავენ თავს. გაიგე? კარგა დაიხსომე?

— ღმერთო, მიშველე! გავიგე და დავიხსომე. დიდი მადლობელი დარიგებისთვის. ქალაქშიც გამიგონია, ვითომ, თუ ვისმეს წამოსცდა რამე... ერთი სიტყვით, ბევრს ლაპარაკობენ აქაურობაზე.

— მართალი ულაპარაკნიათ, დამიჯერე. აქ ნანახი და გაგონილი სახელმწიფო საიდუმლოებად ითვლება. ყბედს ისე სჯიან, როგორც მოღალატეს და ჯაშუშს. ეხლა შენ იცი, ბიძიავ. დანარჩენი შენი საქმეა.

— დიდი მადლობელი, გენაცვა, დიდი მადლობელი. სამადლობელო მომთხოვე. არც წინათ ვყოფილვარ ყბედი, ამ სიბერეში რალა ღმერთი გამიწყრება!

— მართლა, ბიძიავ, ვინ ხარ და რისთვის გარჯილხარ? დროა ერთმანეთი გაეიცნოთ.

— ირემაძე ვარ, გენაცვა, ალექსი ირემაძე.

— ალექსი ირემაძე! დამიდგა თვალი! რატომ აქამდის არ მითხარით, გენაცვალოს ჩემი თავი! უი, ჩემს შერცხვენას! ალექსი ირემაძე ამ სარდაფში?! ჩემი სილოვანის მამა! უიმე, ჩემს თავს! ვაი მე, უბედურს!

და უცნობი ყბედი სიბნელეში დატრიალდა, დაფაცურდა, აცქმუტუნდა; ხელებს აფათურებდა, თათარს უყვიროდა და უბრძანებდა:

— ჯალილ, ჩქარა! მოიტა შენი პალტო! აი, ჩემი პალტოც. ქვეშ დაიგეთ, ბიძია ალექსი, თორემ გაცივდებით. რა ვუთხრა მერე სილოვანს! აქეთ, ბიძიავ, აქეთ მოიწით. უიმე, დამიდგა თვალი! რატომ აქამდის არ მითხარით, ბიძია! კილამ ბიძია ალექსი ორმოში ჩავაგდე! ჯალილ! მოიტა პური, წყალი. რაო, პურიც გაათავე? ბოდიში, ბიძიავ, ათასი ბოდიში. პურიც ვერ მოგართვით. ვაი, სად შევხვდი ჩემ სილოვანის მამას! მე ვინა ვარ? სილოვანის საუკეთესო ძმა და მეგობარი—კვაჭი კვაჭანტირაძე. დიად, კვაჭი კვაჭანტირაძე

გახლავართ! შორიდან მიცნობთ? მე და სილოვანი ხუთი წელიწადი ერთად ვცხოვრობდით მოსკოვში. ვენაცვალე სილოვანს! იმისთანა ძმაცაი ქვეყანაზე არ მოიძებნება. ეხლა გერმანიაშია, არა? ვიცი, ბიძია, ვიცი. რომ მიდიოდა, ქალაქში არ ვიყავი, თორემ უჩემოდ ერთ საათს ვერ გასძლებდა. მეც გერმანიაში ვაპირებდი წასვლას, მაგრამ ვერ მოხერხდა. ვენაცვალე სილოვანს, რა ყმაწვილია! რა ვაჟაცაია! საქართველოში ტოლი არ ჰყავს. ისეთი მეცნიერი გამოვა, რომ მთელ ქვეყანას აალაპარაკებს. დაიხსომეთ ჩემი სიტყვა, ბიძია ალექსი! თუ გაემტყუნდე, ახლო აღარ მიმიკაროთ. ვენაცვალე ჩემს სილოვანს!

კვაჭი კვაჭანტირაძემ ათიოდე წუთში სხაპა-სხუპით აუწერა ირემამძეს თავისი და სილოვანის ხუთი წლის მეგობრობა, საერთო ცხოვრება, სწავლა, არშეყოფა, ბრძოლა, ციხე, გადასახლება, დაბრუნება და ათასი თავგადასავალი. ვინ იცის, კვაჭიმ რამდენჯერ დასდო თავი სილოვანისთვის, რამდენჯერ იხსნა მან სილოვანი სამკვდრო ხიფათისგან! მართალია, აგერ ათი წელიწადიც გახდა, რაც სილოვანს მისი გროშები გაჰყვა, მაგრამ ასეთ წვრილმანზე ლაპარაკიც არა ღირს. რამდენია? სულ რაღაც სამასი მანეთია. ნუ შეწუხდება ბიძია ალექსი! კვაჭი და სილოვანი გაუსწორდებიან ერთმანეთს, როცა სილოვანი დაბრუნდება.

მერე გამოირკვა შემდეგი:

ალექსი ირემამძე, პატივცემული პედაგოგი, ათი დღის წინათ გაჩხრიკეს და რაღაც პროკლამაცია უპოვნეს. ალექსი გაჯიუტდა: ეს პროკლამაცია ვილაცამ სახლში შემომიგდო, ხელში არავის მოუტიაო, ამიტომ არავინ დაასახელა. გამომძიებელი დარწმუნებული იყო, რომ ალექსი პროკლამაციებს ავრცელებდა, და, რადგან ალექსი არ გამოტყდა, სასჯელად ბნელ და ნესტიან სარდაფში ჩასვა. ეს იყო და ეს. მეტი არაფერი ყოფილა. ნამდვილად როგორ იყო საქმე? სულ უბრალოდ:

ხუთ აპრილს ალექსის გასათხოვარ ქალის ელენეს დაბადების დღე იყო. როგორც ყოველთვის, ალექსიმ ეხლაც ვახშამი გამართა. ათიოდე სტუმარი ჰყავდა. დრო კარგად გაატარეს. დილის ექვს საათზე დაიშალნენ.

ალექსი დაიხარა და კვაჭის ჩასჩურჩულა:

— ვილაცამ მიჯაშუშა, ან იყბედა სადმე. მამრალეზენ: იმ ვახშამზე ის პროკლამაცია წაიკითხეო.

— აბა, რა უნდა დავუმალო ჩემი სილოვანის ძმა-მეგობარს?! მართლა წავიკითხე. რამდენიმე ცალი მქონდა. სტუმრებსაც დავურიგე. დამღუპა ვილაცამ.

მერე კვაჭი კვაჭანტირაძემ უამბო ალექსის თავისი საქმე—უფრო მარტივი და უბრალო, ვიდრე ალექსის საქმე. გაზაფხულზე, ღამის ორ საათზე, წყნეთის ქუჩაზე ვილაც სომეხი გაძარცვეს. ერთი თვის შემდეგ კვაჭის „სრულიად უმიზეზოდ“ სტაცეს ხელი და ჩააგდეს ამ სარდაფში. ეკითხებიან, სად იყავი ხუთ აპრილს ღამის ორ საათზეო? კვაჭის არ ახსოვს, ბავშვი ხომ არ არის, რომ დღიური სწეროს! ერთი თვეა ფიქრობს და ვერ მოუგონია. სიკვდილით დასჯას ემუქრებიან. მისი ბინის პატრონი, იმისი ცოლი და მეზობლები დაჟინებით იმეორებენ: ძალიან კარგად გვახსოვს, რომ ხუთ აპრილს კვაჭანტირაძე სახლში არ ყოფილაო. ალბათ პირი შეჰკრეს, კვაჭანტირაძეს დაღუპვა გადასწყვიტეს, რადგან სამივენი რეაქციონერები არიან, კვაჭი კი—მთელმა ქვეყანამ იცის!—რევოლუციონერია. ციხეშიც იჯდა, გადასახლებულიც იყო. აი, ნამდვილი მიზეზი მათი გადამტერებისა.

სასაცილოა! კვაჭი კვაჭანტირაძეს კაცის გაძარცვას აბრალებენ! ალბათ მთელი საქართველო იცინის. როგორ არა, სილიბისტრო კვაჭანტირაძემ იმიტომ დაახარჯა კვაჭის ერთი ურემი. ოქრო და იმიტომ შემოატარა მთელი ქვეყანა, რომ კვაჭი კვაჭანტირაძე ყაჩაღი გამოსულიყო! ვინ? კვაჭი კვაჭანტირაძე? ხა-ხა-ხა! რატომ ქვეყანა არ გადამბრუნდება! ხა-ხა-ხა!

კვაჭი უცებ გაჩუმდა. ალბათ ფიქრმა გაიტაცა. ალექსიმ ჯალილას გაუბა ლაპარაკი დამწყვდეულთა ბედ-იღბალზე, „აქაურ“ წესრიგზე და ორმოზე. უცებ კვაჭი ალექსის სწვდა ხელში და თითქმის ატირდა:

— ბიძია ალექსი, მიშველეთ, დამეხმარეთ.

— როგორ, შვილო, როგორ?

— ვენაცვალე სილოვანს, ბიძიაჯან, დამეხმარეთ, გადამარჩინეთ სიკვდილს. დედ-მამა მყავს მოხუცებული და ათიოდე ნათესავი შესანახი. მეც ახალგაზრდა ვარ, თქვენი სილოვანის ტოლი. რა დროს ჩემი სიკვდილია! ვიცი, რომ არ ამცდება. დავიღუპე, თუ არ მიშველეთ. თქვენ კი შეგიძლიანთ, ჩემი შველა, შეგიძლიანთ, შეგიძლიანთ... ბიძია, ბიძიაჯან...

თან ცრემლით უსველებდა და უკოცნიდა ხელებს.

ალექსის გული აუჩუყდა. ჩუმად აკოცა შუბლზე და თმაზე ხელი გადუსვა.

— მითხარი, შე უბედურო, მითხარი. თუ მართლა შემიძლიან, გიშველი, როგორ არ გიშველი... ქრისტიანები ვართ, ძმები ვართ. სთქვი, როგორ გიშველო?

— თქვენ ხუთ აპრილს გქონდათ ვახშამი, არა?

— ჰო, ხუთ აპრილს. მერე?

— მეც ხუთ აპრილს ჩავიდინე... ვითომ ხუთ აპრილს ღამის ორ საათზე. გავძარცვე ის სომეხი. აქ უნდა მიშველოთ, ჩემო ბიძავე, მოწმედ უნდა დამიდგეთ. სთქვით, რომ მეც დავესწარი იმ ვახშამს. ბიძიაჯან, ვენაცვალე თქვენს ჭალარას, ასე სთქვით. მერე ყმად გამიხადეთ თქვენც და სილოვანმაც.

— კეთილი, მაგრამ... ვახშამზე ათიოდე სტუმარი მყავდა.

— ეგ არაფერი, ბიძიაჯან. თუ მოინდომეთ, ყველაფერი გაკეთდება. ყური მიგდეთ... თქვენ ღლეს თუ ხვალ გაგიშვებენ. უეჭველად გაგიშვებენ. მშველელი და დამხმარე ბევრი გყავთ. როცა გახვალთ, დაუარეთ თქვენს სტუმრებს და დაარიგეთ. ალბათ ზოგი მცნობს კიდევ. ნუ დამლუპავენ, მიშველონ. სიკეთეს ყველას გადაუხდით... მიშველონ. თქვენ რომ გახვალთ, ერთი კვირის შემდეგ მოვიგონებ, რომ ხუთ აპრილს თქვენთან ვიყავი.

— კეთილი, მაგრამ...

— მოითმინეთ, ბიძავე, მოითმინეთ. სტუმრები ასე დაარიგეთ: სთქვან—იმ ვახშამს კვაჭი კვაჭანტირაძეც დაესწრო. ოცდახუთმეტი წლისა ვარ, მაღალი, შავგვრემანი, თმაუჭუჭუა, წვერმოპარსული, ულვაშ-შეკრეპილი, ნიკაპზე ჭრილობის დალი მაქვს. ნუ გეშინიანთ, ვერავინ გაიგებს, რომ ჩვენ აქ შევთანხმდით. ჩვენ ორივეს სხვა და სხვა გამომძიებელი გვყავს. არხეინად ბრძანდებოდით. ეხლა მიბრძანეთ, ვინ გყავდათ სტუმრად?

— ვანო კალიაშვილი, ძუკუ ფიფია... ბესო გუგულია.

— გუგულიას და ფიფიას ვიცნობ. სხვები?

— პუპი ლომიძე, დარისპან შელიძე.

— ორივეს ვიცნობ, ბიძიაჯან, ვიცნობ! მერე, მერე?

— სილოვან შირაძე... მიხა ბერიშვილი... ტასო ალაფიძე...

— ვიცნობ, ბიძიაჯან, თითქმის ყველას ვიცნობ!—იმეორებდა გახარებული კვაჭანტირაძე.

— კარგი, შვილო, კარგი. თუ გამიშვეს, ორ დღეში დავუვლი ყველას და დავარიგებ.

კვაჭი სიხარულით ცას ეწეოდა, ალექსის თავს დასტრიალებდა და არ იცოდა, როგორ ესიამოვნებინა. ჰყვიროდა:



— ჯალილ, შე თათარო, შენა! შენ არ იცი, ვის ელაპარაკები? ამისთანა განთქმული და ნასწავლი კაცი საქართველოში არ მოიპოვება. თათრებს რომ ჰყავდეთ ასეთი კაცი, სულთანის ტახტზე აიყვანდნენ. ჯალილ! აქეთ მოიწიე, ბიძია ალექსი ორმოში არ ჩავარდეს, თორემ შენც თან მიგაყოლებ. ბოდიში, ბიძიაჯან, დიდი ბოდიში! ვერაფრით გასიამოვნებ. ვაი ჩემს თავს! სად შევხვდი ბიძია ალექსის! არც საკმელი, არც სასმელი, არც თამბაქო! რა ვქნა, ბიძია, თუ მიშველეთ და გავედი, მე ვიცი და ჩემმა კაცობამ.

— ნუ სწუხდები, შვილო, არა მიშავს რა. ყველაფერს მოვითმენ. თავგები და ვირთავგები მაწუხებენ, თორემ...

— ჯალილ, დატრიალდი! ერთი არ მოუშვა ახლო, თორემ ვაი შენი ბრალი. აბა!

— თით! თით, თქვე ოხრებო!—იძახდა ჯალილა, მიწას ხელს უტყაპუნებდა და კნაოდა:—მიაუ... მიაუ... მიაუ...

თან ყველანი გულიანად იცინოდნენ და ოხუნჯობდნენ.

— ჯალილ, უამბე შენი მარუსას ამბავი ბიძია ალექსის!—სთქვა კვაჭანტირაძემ და წინდაწინვე დაიწყო სიცილი.

ჯალილაც ხან იცინოდა, ხან ოხრავდა, თავისს თავს დასცინოდა, ნიშნად სინანულისა, შუბლზე ხელს იტყაპუნებდა და ამბობდა:

— ვაი ტუტუს! ტუტუს, დალი ჯალილ! ვაი, ვაი, ვაი!

ბოლოს, მაინც მოჰყვა თავისს ამბავს.

ჯალილა საქართველოში გაიზარდა: ხან მსახურობდა, ხან ვაჭრობდა, ხან აბანოს მოიჯარადრე იყო, თან ჩუმ-ჩუმად რევოლუციას შველოდა და ოსმალებსაც რაღაც დახმარებას უწევდა. სპარსეთშიაც იყო, სათთარ-ხანის რაზმში, „უხელო ვლასა მგელაზემ“ წაიყვანა. იქ დიდხანს იხეტიალა და ნადავლით დაბრუნდა. მერე ადესაში „სავიდა“ სავაჭროდ. გზაში „ალა კვაჩანტირაზეს“ შეხვდა და აეკიდა. მას აქეთ ერთად დადიოდნენ ამ ქვეყნად. ზოგჯერ ჯალილა კვაჭის ჩამორჩებოდა და თავისი გზით წავიდოდა, მაგრამ მერე, სადაც უნდა ყოფილიყო კვაჭი, მაინც მოსძებნიდა და ისევ აჰყვებოდა. აღრიანოპოლშიც იყო, ჩატალჯაშიც იბრძოდა, ტრიპოლელ არაბებსაც მიეშველა. მაგრამ იტალიელებმა დაატყვევეს. ისევ ნადავლით დაბრუნდა და ვაჭრობას მიჰყო ხელი. სად იყო ჯალილა მსოფლიო ომის დროს? მას კარგად არ ახსოვს. მოკლედ სჭრის:

— ქოით ვიყავი, სოტა ფული ვიშოვე.

საით იყო „ქოით“—რუსეთისკენ თუ ოსმალეთისკენ,—ან როგორ იშოვა „სოტა ფული“—ჯალილა ამაზე ლაპარაკს ერიდება.

მერე ყარსში გაჩნდა, როცა რუსების ჯარი შინ მიდიოდა. ოსმალებმა რომ ბათომი აიღეს, ჯალილა ბათომის „ახლო“ იყო. ბალდათის გმირი ხალილ-ფაშა რომ ტფილისში ჩამოვიდა, ჯალილა წინ დაუხვდა და „ყულული“ (სამსახური) გაუწია. ნური-ფაშასაც კარგად იცნობს, ქიაზიმ-ბეისაც, ყველას „სოტა ყულულს“ უწევდა. ყოჩალი „ბიჩია“ ჯალილა: ახალგაზრდა, ღონიერი, მარდი, მშრომელი, გამრჯელი. ღვინოს არა სვამს და ქალაღდს არ თამაშობს. მხოლოდ კონიაკს სვამს „სამლაღ“, რადგან „სიებ-სხელება“ სჭირს. მაგრამ ერთი დიდი ნაკლი აქვს ჯალილას: მეტის მეტად უყვარს რუსის ქერა ქალები. ვინ იცის, ქერა ქალებმა რამდენჯერ წააგებინეს „ჩკუა“ ჯალილას, რამდენი ანანეს, რამდენჯერ გაფხიკეს და გაძარცვეს! ბევრჯერ დასდო „ფისი“, ახლო აღარ მივეკარებო, მაგრამ „ფისი“ ვერ შეინახა. ბოლოს, მაინც ქერა ქალმა მოსტეხა ჯალილას შავი კისერი.

ერთხელ, ორი კვირის წინათ, ჯალილა რომ ქუჩაში გამოვიდა, „კარების სინ“ მზეთუნახავი ქერა ქალი დაუხვდა. ქალმა ჯალილას „ზალიან კარგი ფარსული“ შალი შესთავაზა. ჯალილამ ქერა მზეთუნახავი სახლში შეიპატიჟა, შერბეთი და ტკბილეულობა მიართვა. ყველაფერი მოხდა: „სისილი“, „კოსნა“, ოხუნჯობა, დევნა-სირბილი, ალიაქოთი და აყალმაყალი. ტამბოველი მზეთუნახავი მაინც არ დაჰნებდა. ჯალილამ ორი ოქრო „აზლია“; ვერც ოქრომ „გასჯრა“. ქალმა „სისილი-ხარხარით“ ოთახები გადუბრუნა ჯალილას, იქაურობა აუქოთა, აუფორიაქა, სისხლი აუდღუღა, „დასწვა“, დაღალა, ოფლში „გასურა“ და... „გაიქსა“. იმავე დღეს ჯალილა ბნელ სარდაფში გადასახლეს. თურმე ბლლარძუნში და ხვევნა-„კოსნაში“ ტამბოველმა „მარუსამ“ ჯალილას ერთი ქალაღდი ააცალა. ის ქალაღდი ჯალილას ხალილ-ფაშამ მისცა. შიგ „ესერა“: ჯალილა „ჩონი კასია“, მან თათრებს „ზალიან დიდი ყულული უყო“ და „ქომავი მიესითო“. ასე ჩავარდა ჯალილა და „ქომავს“ ელის, მაგრამ მშველელი არსად სჩანს. „ბიზია ზალიან კარგი კასია“, იქნება მართლა დღეს-ხვალ გაუშვან... ჯალილა ბევრს არაფერს სთხოვს: ასეთი დეპეშა რომ გაგზავნოს ბაქოში—„ყუბის ქუჩა, მაჰმად ემინ-ოღლის... ჯალილა „ზალიან“ ავად არის“...—ჯალილა ამას სიკვდილამდის არ „დაივისლებს“. მერე „ბიზიამ“ მოსთხოვოს ჯალილას სამსახური და ერთგულება.

ჯალილა თან სთხოვს, თან მორცხვობს, ეთაკილება „უსნობი ბიზიას შეუხებება“. ბოლოს, ამბობს:

— ბიზიავ, ფისი გაძლე: თუ ალლაჰმა კიდო მაჩონა სა და დედამისა, ყულულს არ დაივისხებს ჯალილა. ეხლა მეტი არაფერი, ფისი მოგესი.

ალექსი ჰპირდება თხოვნის შესრულებას. ჯალილაც გუნებაზე მოდის. მოხსნა პირი ოხუნჯობას, გადმოალაგა მოლლა ნასრედინას ამბები. სთქვა ჩუმი და ტკბილი ხმით შიქპასტა და ბაიათი, თან გული აიჩუყა და ცოტა ცრემლიც გადმოყარა.

„მარუსას“ გახსენებაზე სარდაფში ისევ გაისმა სიცილი, მასხრობა და მზიარული ოხუნჯობა. ბოლოს, ჯალილამ ღრმად ამოიოხრა და სთქვა:

— ალლაჰ ილ ალლაჰ! ჩონ ვისინით, ალლაჰ კი ყოლაფერს ხედავს. იქნება ეშმაკი გამოგზავნა: სადი, ოხერი ჯალილას სული მოიტანეო. იქნება ამაღამ ჯალილა ალლაჰთან სავიდეს... ალლაჰ, ილ ალლაჰ!..

ჯალილას სიტყვებზე ყველას პირში ნერწყვი გაუშრა, შესცივდა, ყველას ტანში ჟრუანტელმა დაუარა, ყველანი მიყუჩნდნენ, მიჩუმდნენ და თავ-თავიანთ სულში ჩაძვრნენ.

დიდი ხანი გავიდა. არავინ იცოდა, შუადღე იყო თუ საღამო, გარეთ ციოდა თუ ცხელოდა, წვიმდა თუ მზიანობდა.

„თოგმა ჯალილას ქუდი მოსტასა“, ალექსის მკერდზე გადაურბინა, კვაჭანტირაძეს ფეხზე უკბინა. ხანგამოშვებით ისმოდა კვაჭის ცრემლიანი ხვეწნა-ჩურჩული:

— ჩემო ბიძიავ, გენაცვალე, ბიძიავ... შენი იმედით ვრჩები აქ... მერე შენი მონა ვარ, შენი ყმა...

და „ბიძია“ ალექსის ბუტბუტი:

— ჰო, შვილო, ჰო! პირობას შეგისრულებ. რაკი მაგისტანა მეგობარი ყოფილხარ სილოვანისა, აგრე მოგივლია მისთვის და ძმად გაგიხდია...

კვაჭანტირაძეს აგონდებოდა ახალ-ახალი თავგადასავალი, სილოვანის გაჭირვება და მისი ძმური დახმარება.

უცებ კარების რახა-რუხი მოისმა. ყველამ ყური სცქვიტა.

— ალექსეი ირემაზე!

— აქა ვარ! აქ არის! Здесь! здесь!

— Вылетай!

ყველანი დაფაცურდნენ.

— ბიძია, ჩემო ბიძიავ!.. შენი იმედით ვრჩები... მხოლოდ შენი იმედით...

— ჰო, შვილო, ჰო! არხეინად იყავი. პირობას შეგისრულებ. მშვიდობით იყავი, ჩემო კვაჭი! მშვიდობით, ჯალილ!

— მშვიდობით, მშვიდობით. ჯალილ, მომიარე. ფრთხილად, ბიძიაჯან, ორმოში არ ჩავარდე, თორემ ყველანი დავბლუპეთ.

ორივემ ალექსის ხელი წაავლეს და დიდის სიფრთხილით გააცურეს კედლის ძირში. მერე კიბეზედაც აიყვნეს.

— მშვიდობით!—ამოიკვნესა კვაჭანტირაძემ კიდეც ერთხელ და სიბნელეში ალექსის ხელზე მიადო ტუჩები.

— შვიდობით, ბიწია... არ დაგავისყდეს: ყუბის ქუჩა, მაჰმად ემინ ოღლის... ჯალილა ზალიან ავად არის.

— Ну вылетай! чаво еще там разлюбились!

— მოვდივარ, ამხანაგო, მოვდივარ.

ირემაძე გავიდა. კარები ისევ ჩაიკეტა. კვაჭანტირაძემ და ჯალილამ ჯერ სიცილით აიკლეს სარდაფი ორმოსი, გველებისა და ქინკების გახსენებაზე, მერე ისევ მიწვნენ თავიანთ კუთხეში და ისევ გაჰყვნენ ტუსალების ოცნებას: თბილი მზე... მხიარული ქუჩა... ხალხი... ლამაზი ქალები... მორთული ბინა... მეგობრები... ნათესავები... კარგი სადილი... რბილი საწოლი...

ალექსი ირემაძე ჩქარის ნაბიჯით მიცუნტულებდა. ქურდივით შეიპარა თავის სახლში. მისი ოცდაათი წლის ქალიშვილი—ელენე სიცილ-ტირილით დაუხვდა. ერთმანეთს ისე ჩაეხუტნენ, თითქოს ალექსი საიქიოდან დაბრუნდაო. მამამ უამბო ელენეს, რომ ის მთელი დღე მშვენიერ ოთახში იჯდა, და დაუმატა:

— შვილო, ერთი ღვთისნიერი ადამიანი უნდა ვიხსნათ სიკვდილისგან. ჩვენს სილოვანს ერთი გულითადი მეგობარი ჰყოლია, ცნობილი კვაჭი კვაჭანტირაძე. ხუთი წელიწადი ერთად უცხოვრნიათ მოსკოვში, საპრობილეში და ციმბირში. იმ კვაჭანტირაძეს ჩვენი სილოვანი მრავალჯერ დაუხსნია დიდი ხიფათისგან. ის კვაჭანტირაძე რომ არ დამხვედროდა „იქ“, მეც ცოცხალი ვერ დავბრუნდებოდი „იქიდან“. ეხლა თვითონ კვაჭანტირაძე ჩავარდა ხიფათში. დახვრეტა მოელის. პატიოსანი და ღვთისნიერი ადამიანია. კარგად დამიგდე ყური, შვილო! თუ ვინიცობაა გკითხოს ვინმემ, უთხარი, ვიცნობ-თქო. ხუთს აპრილს, შენი დაბადების დღე რომ იყო, კვაჭანტირაძე ჩვენთან იყო ვახშმად-თქო, დილამდის არ წასულა-თქო. მაღალი, 35 წლისა, შავგვრემანი, უღვაშგაქრეჭილი, ნიკაპზე ჭრილობა აქვს. კარგად დაიხსომე?

— კეთილი, მამაჯან, ვიტყვი. სხვა სტუმრები რაღას იტყვიან?

— ეხლავე დავუვლი ყველას და დავარიგებ. ერთად წავიდეთ, თუ გინდა?

— წავიდეთ.

წავიდნენ. იმ საღამოს და მეორე დღეს ყველას ჩამოუარეს და დაარიგეს:

მაღალი... შავგვრემანი... ნიკაპზე კრილობა აქვს. პატიოსანი და ღვთისნიერი ადამიანია.

იცნობენ კვაჭის, როგორ არ იცნობენ! მთელი ქვეყანა იცნობს კვაჭის, მთელი!

ყველამ თანხმობა მისცა. მერე ალექსიმ ასეთი დეპეშა გაჰგზავნა ბაქოში: „...ჯალილა ძალიან ავად არის. ირემაშვილი“.

რამდენიმე დღის შემდეგ კვაჭი კვაჭანტირაძე გამომძიებელმა დაიბარა. კვაჭი გახარებული შევარდა გამომძიებელის ოთახში და მიაძახა:

— მომაგონდა! მომაგონდა!

— რა მოგაგონდათ?

— ძლივს მომაგონდა, რომ ხუთ აპრილს საღამოს ცხრა საათიდან დილის ექვსამდის ვახშამზე ვიყავი ალექსი ირემაძესთან...— და დაწვრილებით აუწერა ის ვახშამი და ჩამოუთვალა ყველა სტუმარი: —ვასახელებ ალექსი ირემაძეს, იმის ქალიშვილს ელენეს და ათ სტუმარს. გთხოვთ ყველანი დაიბაროთ და გამოჰკითხოთ. დასწერეთ ოქმი.

ეს ამბავი კვაჭანტირაძემ ისეთი სიციხარით, გულწრფელობით და სიციხადით ასწერა, რომ გამომძიებელი შეეყოყმანდა და აირ-დაირია. ოქმი დაიწერა, ხოლო კვაჭანტირაძე ისევ ბნელ სარდაფში ჩავიდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ მართლა დაიბარეს დასაკითხავად ალექსი, ელენე და მათი სტუმრები. ყველამ შეთანხმებული ჩვენება მისცა, თითქო კვაჭანტირაძემ ღამე მართლა იმ ვახშამზე გაათენა:

კვაჭი კვაჭანტირაძეს? ვინ არ იცნობს კვაჭანტირაძეს!. ოცდათხუთმეტის წლისა, მაღალი, შავგვრემანი. ნიკაპზედაც კრილობა აქვს, არა?

— დიად, კრილობაც აქვს.

— ცხრიდან ექვსამდის ჩვენთან იყო. იმის მეტი აღარავინ სჩანდა იმ საღამოს. იქაურობა აიკლო. იცეკვა, იმღერა, იქეითა და იმხიარულა.

თორმეტმა კაცმა დაითიცა, დაადასტურა და ოქმს ხელი მოაწერა.

ორი კვირის შემდეგ კვაჭი კვაჭანტირაძე ბარგი-ბურხანით თავს დაადგა ალექსი ირემადეს. ატყდა დიდი სიხარული, ლხენა და ზეიმი ცრემლით, ხვევნა-კოცნით და ვაი-ეუის ყვირილით. ალექსი და ელენე ისე დაუხვდნენ კვაჭი კვაჭანტირაძეს, როგორც ღვიძლ შვილსა და ძმას.

— ძალიან კარგი გიქნია, ჩემო კვაჭი, რომ იქიდან პირდაპირ ჩემთან მოსულხარ.

— რა ვქნა, ბიძიაჯან, არ მინდოდა, მეზარებოდა თქვენი შეწუხება, მაგრამ ველარ მოვითმინე. მაღლობის გადაღება როგორ შეიძლება!

მრავალი მოკითხვისა და დილის საუზმის შემდეგ კვაჭანტირაძემ გაბედულად და რიხით უთხრა ალექსის:

— ბიძია, რომ გამავდოთ, ეერსად წავალ ეხლა. ოთახი წამართვეს. ბინა უნდა მომცეთ ერთი კვირით და ცოტა ფულიც უნდა მასესხოთ. დედაჩემი წასულა სოხუმში სახლის გასაყიდად.

— კეთილი, ჩემო კვაჭი, დამითმია ჩემი კაბინეტი. ფული რამდენი გინდა?

— ღირებით ან ოქროთი მიანგარიშეთ. ტანისამოსი შემომალა. ბინის პატრონმა გამქურდა. ყველაფერი დავკარგე: სამი ოთახის მშვენიერი მოწყობილება, ოთხი ხელი ტანისამოსი, სამი წყვილი ჩექმა, თორმეტი წყვილი საცვალი, ორი შკაფი წიგნებით სავსე და პიანინო. ორი ათასი მანეთის ზარალი მომივიდა. ვიჩივლე. ცოლქმარი დავაჭერინე. თითქმის ყველაფერი იპოვეს, მაგრამ, ხომ იცით, სანამ საქმეს გაარჩევნ...

ესეც რომ არ იყოს, კვაჭანტირაძეს მრავალი სიმდიდრე აქვს: დიდი სასახლე სოლოლაკში... ალექსიმაც იცის ის სასახლე, განა! გარდა ამისა, კვაჭის ოთხი მშვენიერი სახლი ჰქონდა ბათომში და სოხუმში; ორი სახლი ჩამოართვეს, ორი შერჩა. გარდა ამისა, გურიის, სამეგრელოში და სოხუმში სამი ბალი აქვს, ორი სამხერხავო და მრავალი სხვა ქონება, მაგრამ...

— ხომ მოგეხსენებათ დღევანდელი ამბები: სამი მოსამსახურე და დედაჩემი—საწყალი მოხუცი!—ამოდენა ქონებას დასდევნ. ნახევარზე მეტი დავიბრუნეთ, დანარჩენსაც მალე დავიბრუნებენ.

გარდა ამისა, ამხანაგებში მას გასესხებული აქვს ორი ათასი მანეთი.

ერთი სიტყვით, კვაჭი კვაჭანტირაძეს „ჯერ-ჯერობით“ ასი ღირა ეყოფა. ალექსიმ ჯერ-ჯერობით ორმოცდაათი მისცა, დანარჩენს საღამოზე ისესხებს და მისცემს. თან დაუმატა:

— ჯერ აბანოში წადი, შვილო, მერე გაიარ-გამოიარე, ამხანაგები ნახე, შენს საქმესაც მოუარე.

სალამოთი კვაჭანტირაძემ ალექსი და ელენე ჯერ სინემაში დაჰპატიჟა, მერე ბაღში წაიყვანა და ვახშამი აჭამა. იმ დღიდან კვაჭი მათი ოჯახის წევრი გახდა. ერთმანეთს არ ერიდებოდნენ, გასაყოფი არაფერი ჰქონდათ. კვაჭანტირაძე სხვებზე ადრე დგებოდა, ოჯახში უსაქმოდ ერთ საათს არ გაჩერდებოდა: სულ ტრიალებდა, ფუსფუსებდა. გატეხილი თუ რამე იყო—შეაკეთებდა, დააკოწიწებდა. ალექსის დიდის მადლობით გადუწადა ვალი, თან უცაბედად ერთი დასტა ლირები გამოაჩინა და დაუმატა:

— ცოტა ვალი დამიბრუნეს, დანარჩენი საქმეში მოვიგე.

კვაჭი და ელენე ხშირად სხდებოდნენ კუთხეში განმარტობით, ხან სასეირნოდ დადიოდნენ. მალე ხანში შესულ ელენეს დიდი ცვლილება შეეტყო: დაბნეული დადიოდა, ყველაფერს ივიწყებდა, შფოთავდა და მთელი საათობით, როცა კვაჭანტირაძე შინ არ იყო, განმარტობით იჯდა და რალაცას ფიქრობდა.

კვაჭიმ მალე სხვა ბინაზე გადასვლა დააპირა, მაგრამ არ გაუშვეს. ერთხელ ალექსის უთხრა:

— ბიძიავ, თქვენი სახლი უწინ ოცი ათასი მანეთი ღირდა. ეხლა სამ ათასსაც ძლივს მოგცემენ.

— სამი კი არა, ორიც რომ მომცენ—მივცემ. შემჯავრდა ეს სახლი; სისხლი გამიშრო და დამაბერა. ხუთი წელიწადია აქედან მანეთი არ მინახავს. ჩემი ჯამაგირის მესამედი სახლზე მეხარჯება. დიდი ხანია დავაპირე გაყიდვა, მაგრამ ელენეს არ უნდა. რა ვქნა, მაგის მზითევია.

— ორი ათასი მანეთი ეხლა თვეში, სულ ცოტა, ათას მანეთს მაინც მოიგებს.

— მეც მაგას ვამბობ, მაგრამ რა ვქნა, ვაჭარი არა ვარ. არც სილოვანი მყავს აქ!

კვაჭანტირაძემ ნელ-ნელა მოამზადა ალექსი. კვაჭიმ კარგად იცის ვაჭრობის საქმე. გამოცდილება დიდი აქვს. სოხუმში საუკეთესო საქმე ჰქონდა, მაგრამ არ დააყენეს. ეხლაც ხშირად სხვის საქონელს ჰყიდის და ყიდულობს, მაინც დიდ ფულს იგებს. ამხანაგი ჰყავს ქვემო ბაზარში. გაკოტრდა. ნახევარ ფასში ჰყიდის საქონელს, რადგან ჩქარობს. რომ გაიარონ და ნახონ, კარგი იქნება.

გაიარეს და ნახეს. ალექსიმ ერთი ნაცნობი ვაჭარი წაიყვანა. საქონელი და ღუქანი მართლა ნახევარ ფასში იყიდებოდა.

ალექსი ჩაფიქრდა. ვაკოტრებული ვაჭარი ჩქარობდა. კვაჭანტირაძე ამბობდა:

— გადასკერით, ბიძიავე! მე ორი ათასი ლირა შემაქვს ამ საქმეში. ამხანაგი ბევრი მყავს, მეხვეწებიან, აღარ მისვენებენ.

ელენე კვაჭანტირაძეს მიემხრო. ჯერ გაუბედავად, მერე კი დაჟინებით მოითხოვა სახლის გაყიდვა. ელენე მოღარედ დადგება. კვაჭი ივაჭრებს. ალექსი კონტროლს გაუწევს, კვირაში ერთხელ წიგნებს გადაათვალიერებს.

წინათ ელენე ებლაუჭებოდა სახლს, ეხლა კი ალექსი ჩაფიქრდა. ერთი კვირის შემდეგ კვაჭანტირაძემ ხელმეორედ წაიყვანა ალექსი და ელენე შუა ბაზარში, აჩვენა წინანდელი მაღაზია, რომელიც საქონელით იყო სავსე, და გამოუცხადა, რომ კვაჭი მონახევრეა ამ საქმეში. მაღაზიაში ორი კაცი ვაჭრობდა.

ბესო შიქიამ დაუდასტურა კვაჭანტირაძეს და დაუმატა:

— აჰა, კვაჭი, შეიტანე ბანკში. აქ სწორედ სამი ათასი ლირაა. გზაც იქითა გაქვს, არ დაიზარო!—და გადასცა გატენილი კონვერტი.

კვაჭიმ კონვერტი უბეში ჩაიდო.

ალექსიმ ჰკითხა:

— დღიური ვაჭრობა რამდენი გაქვთ?

— ზედიზედ რომ ვიანგარიშოთ, ხუთასი ლირა გამოვა.

— მოგება?

— სუფთა მოგება მესამედი მაინც იქნება.

უკან რომ ბრუნდებოდნენ, ალექსი ჩამორჩა. ჩაფიქრებული მოდიოდა და ანგარიშობდა: „...“ ეს შეადგენს დღეში 150 ლირას, თვეში შესდგება დაახლოვებით ოთხი ათასი ლირა მოგება. ოთხი ათასი! ჩემ წილად მოვა 1300 ლირა. ბონებზე რომ გადავიტანოთ, გამოვა... გამოვა...“

გამოვიდა ოცი ან ორასი მილიარდი მანეთი.

„თავნს რომ ჩემი ორი ათასი მივუმატოთ, ვაჭრობა ერთი მესამედით მაინც იმატებს, ე. ი. წმინდა მოგება თვეში ექვსი ათასამდის ავა. ჩემ წილად მოვა ორი ათასი, ე. ი. დღეში 70 ლირა... ღმერთო დიდებულო! ამოდენა ფული როგორ უნდა დავხარჯო!...“

ეხლა ალექსი ხარჯავს თვეში სამოც ლირას; ხარჯი რომ გაახუთოს და სამასი დახარჯოს, 1700—1500 ლირას მაინც გადაარჩენს. ეს დაიჭერს წელიწადში ოცი ათასს, ე. ი. ერთი წლის შემდეგ ათ სახლს იყიდის იმისთანას, როგორიც ეხლა აქვს. ყოველთვი-

ური მოგება ისევ საქმეში რომ ჩაყაროს, წლის ბოლოში ორმოცი — სამოცი ათასი გახდება.

ანგარიშები აერია ალექსის. ზეპირად სწორი ანგარიში შეუძლებელია. საჭიროა ფანქარი, ქალაღი, განმარტოვება. ალექსის ეშმაკები ჩაუსხდნენ თავში და ტვინი აუღუღეს. ნაბიჯს უმატა. ჩქარობდა ნამდვილი ანგარიშის გამოყვანას. სახლში რომ მივიდნენ, მხოლოდ მაშინ შეამჩნია, რომ კვაჭანტირაძე ჩამორჩა. გაიფიქრა: — ალბათ ბანკში შეიარა ფულის შესატანად.

კაბინეტში ჩაიკეტა და შეუდგა გამოანგარიშებას. ძალიან ფრთხილად ანგარიშობდა: ხარჯს მოუმატა, შემოსავალს დაუკლო. მოგება მაინც ორმოცი ათასი ღირა გამოდიოდა. თავის თავს არ ენდო. გამოვიდა ქუჩაში და გამოგებასა რამდენიმე ნაცნობს. ყველა ამბობდა, ეხლა ვაჭარი ფულში 25—30 პროცენტს აძლევსო, მაშასადამე, ვაჭრობა თვეში 40—50 პროცენტს იძლევაო.

ალექსი დარწმუნებული და უფრო შეხურებული დაბრუნდა. ეხლა მოუთმენლად ელოდა კვაჭანტირაძის დაბრუნებას. ელენეს ლაპარაკი ჩამოუვდო.

— ეხლა მხოლოდ უსაქმო ბედოვლათი ინახავს სახლს და ფულს! — სთქვა ელენემ: — ყველანი ამბობენ, რომ თვეში ეხლა მანეთს მანეთი მოაქვსო.

კვაჭის შესახებ სთქვა:

— მაგისტანა პატიოსანი, მშრომელი და გამრჯელი კაცი მე არ შემხვედრია. მთელი დღე ტრიალებს, ქვას წვეწვს ადენს, ამოდენა ფულს იგებს.

კიდევ დიდხანს აქვს კვაჭანტირაძე. მერე ორივენი დაწვნი.

ალექსის ძილი გაუფრთხა. მთელი ღამე შამფურივით ტრიალებდა და ხან უზარმაზარ მოგებას ანგარიშობდა, ხან მოგების დახარჯვაზე ფიქრობდა, ხან კიდევ ეშმაკების დასაფრთხობად და ძილის მოსაყვანად იმეორებდა:

— ორჯერ ორი — ოთხი... ორჯერ სამი — ექვსი... ორჯერ ექვსი — რვა... ორჯერ რვა — ექვსი.

იმ ღამეს კვაჭანტირაძე არ დაბრუნდა. ალექსიმ რომ ჩაიძინა, მამლებმა მეორედ იყივეს.

მეორე დღეს ალექსი მოუთმენლად ელოდებოდა კვაჭანტირაძეს. სადილად მოვიდა. კარები ელენემ გაუღო და ისეთი საყვედურით ჰკითხა — სად იყავიო? — როგორც ცოლი ეკითხება ხოლმე ქმარს. კვაჭიმ ელენეს ხელზე აკოცა. მერე მოისმა ჩურჩული, ღუმი-

ლი, ისევ ჩურჩული. ალექსიმ ჩაახველა და კვაჭანტირაძეს გაეგება. გაწითლებულმა ელენემ დაუხვედრა:

— მამა, კვაჭის დედა ჩამოსულა.

გაუხარდათ. კვაჭანტირაძეს არ უნდა მათი შეწუხება, ამიტომ მისი დედა ნათესავთან ჩამოხტა. მაგრამ, რა თქმა უნდა, ხვალვე მოვა იმათ გასაცნობად და მადლობის გადასახდელად.

სადილი რომ გაათავეს, კვაჭანტირაძემ მოკლედ და მკაფიოდ მოსკრა:

— ბიძია ალექსი, დროა ჩვენი გულის ნადები და საიდუმლოება მოგახსენოთ. ელენე, ნუ მიდიხარ, შენც უნდა დაესწრო ჩვენს ლაპარაკს. რაღა დაგიმალოთ: მე და ელენეს ერთმანეთი გვიყვარს. დაგვლოცე!

ალექსი მოულოდნელობამ არია. ჯერ სდუმდა, მერე წამწამები აახამხამა, თვალები მოიწმინდა და აბუტბუტდა:

— ელენეჯან... ჩემო კვაჭი... ჩემო შვილებო... ღმერთმა გაგაბედნიეროთ... ჩემო შვილებო... ჩემო ელენეჯან... ჩემო კვაჭი!...— თან ხან ერთს ეხვეოდა, ხან მეორეს.

ელენეც ატირდა. კვაჭანტირაძე დადიოდა გამოჭიმული და გაბლენძილი, რადგან მან ერთხელ სიკვდილს გადაარჩინა ალექსი, ეხლა მანვე ამ ოჯახში შემოიტანა განუზომელი სიკეთე და ბედნიერება. ცოტა ხნის შემდეგ კვაჭი და ალექსი კაბინეტში გავიდნენ. კვაჭიმ სთქვა:

— პატიოსანი სიტყვა უნდა მომცეთ, ბიძია ალექსი, რომ ამ ამბავს ორი კვირით მაინც უუდიდეს საიდუმლოებად შეინახავთ. ელენეც გაჩუმდება. მერე გაგმართავთ ნიშნობას. არც მე ვეტყვი დედა ჩემს. გაჩუმება საჭიროა. მიზეზს ნუ მკითხავთ. მერე მოგახსენებთ.

ალექსიმ პატიოსანი სიტყვა მისცა. მერე დაგუბებული დარდი მოუშვა. მან გადასწყვიტა სახლის გაყიდვა, რადგან „ჩვენს დროში მხოლოდ ბედოვლათი ინახავს ფულს და სახლს“. კვაჭიმ უნდა მოიმხანაგოს ალექსი.

კვაჭანტირაძე ჩაფიქრდა. მერე ლობე-ყორეს მიედ-მოედო: მართალია, საქმე ძალიან კარგად მიდის, მაგრამ... დედამ კვაჭის ხუთი ათასი ლირა ჩამოუტანა. ამ ფულსაც კვაჭი საქმეში ჩაჰყრის. ოქრო საქმეა. გაფართოვება კარგია, მაგრამ... კვაჭანტირაძეს ეშინიან. კვაჭი კვაჭანტირაძე ძალიან ფრთხილი და ანგარიშის კაცია. ვაი თუ... ერთი სიტყვით, მოიფიქრებს.

ბოლოს, კვაჭანტირაძემ ალექსის თითქმის უარი უთხრა. ალექსი თითქმის ეხვეწებოდა. მართალია, სახლი ელენეს მზითევია, მაგ-

რამ სანამ ალექსი ცოცხალია, იმასაც უნდა ცხოვრება და დასვენება. კვაჭანტირაძე მოლბა. ჰკითხავს თავისს ამხანაგს. დღესვე? კეთილი, რაკი ასე ეჩქარება ალექსის, დღესვე მისცემს პასუხს. სახლის უკანასკნელი ფასი? რაო? სამი ათასი? არა, ეს სახლი ეხლა სამი ათასად არ გაიყიდება... კეთილი. კვაჭანტირაძე მყიდველს მოსძებნის. ეცდება თუნდ ხუთი ათასში გაასაღოს. მაშ ასე: უკანასკნელი ფასი ორი ათას ხუთასი.

დანიშნულთა სადღეგრძელო დალიეს. იყო მზიარულება სამთა შორის, ზემი და ბედნიერება. ალექსი ისევ ატირდა, ელენე სიხარულისგან იწოდა და იცინოდა, კვაჭანტირაძე ისევ ილიმებოდა და იბღინებოდა.

მეორე დღეს კვაჭანტირაძემ სახლის გასასინჯად ვილაც თათარი მოიყვანა. გაიმართა დიდი ვაჭრობა: სახლის ქება, ძაგება, განდიდება და დამცირება. სამი დღის შემდეგ ნოტარიუსთან წავიდნენ. სალამოზე ალექსიმ ორას-ორმოცდაათი ოქრო ჩაუთვალა კვაჭანტირაძეს და ხელ-წერილი გამოართვა...

— ყოველ შემთხვევისათვის... ვინ იცის, კაცი ვართ...

— „კვაჭი კვაჭანტირაძე მოვალეა დაუთმოს ალექსი ირემადეს მესამედი სავაჭროსი და ნაღდი მოგებისა...“.— ალბათ ასე იწერება სავაჭრო ამხანაგობის ხელშეკრულება! — ფიქრობდა ალექსი, როცა კვაჭი კვაჭანტირაძეს ხელწერილს ინახავდა საბუთების ყუთში.

მეორე დღეს კვაჭი კვაჭანტირაძე სხვა ბინაზე გადავიდა. უხერხული იყო სიძესთვის ალექსის ოჯახში დარჩენა. სამი დღე კვაჭანტირაძე არსად სჩანდა. პირმოღუშული ელენე თავისს ადგილს ვერ პოულობდა. ალექსი სამჯერ იყო ქვემო ბაზარში, მაგრამ ვერც კვაჭანტირაძე ნახა და ვერც მისი ამხანაგი შიქია. ბოლოს, ალექსის უთხრეს:

— ჩვენ კვაჭი კვაჭანტირაძეს არ ვიცნობთ.

— როგორ? მაშ ვისია ეს დუქანი? რაო?! შევლიასი!? მაშ შიქია ნოქარი იყო?!. არც იცით, სად ცხოვრობს შიქია? რუსეთში წავიდა?..

დარეტიანებული და გაბრუებული ალექსი ბარბაცით უკანვე მოდიოდა, თან გულში ექვის გველი მოჰქონდა და გაფითრებულ ტუჩებით ჩურჩულებდა:

— ღმერთო დიდებულო!.. ღმერთო, მიხსენ სირცხვილისა და უბედურებისგან... ღმერთო ძლიერო... ღმერთო დიდებულო!..

სამჯერ აიარ-ჩაიარა ალექსიმ ვარდისუბნის ქუჩა. კვაჭანტირაძე ამ ქუჩაზე გადმოვიდა. ყველგან ეუბნებოდნენ:

— აქ არა ცხოვრობს... არ ვიცნობთ... არ გავგვიგია.

ვილაცას გუშინ უნახავს კვაჭი კვაჭანტირაძე „არტო“-ში. რულეტს თამაშობდა. ამ კლუბის დიდი მუშტარია. ძალიან დიდ ფულს ატრიალებს. თან დასდევს ებრაელი ქალი რახილი. როგორ, ალექსიმ არ იცის, ვინ არის რახილი? მთელმა ქალაქმა იცის. ჯერ ჯანოიანის საყვარელი იყო, მერე მამედოვისა, მერე ნეპმანისა. ეხლა ყველას კვაჭანტირაძემ წაართვა. მოთამაშენი მაშინ გაცოცხლდებიან ხოლმე, როცა კლუბში კვაჭანტირაძე გამოჩნდება. ვახშმად ისე არ დაჯდება, თუ ათიოდე კაცი და ქალი არ მოისვია გარსშემო.

სალამოს ცხრა საათიდან ალექსი „არტო“-ს კარებთან ტრიალებს. საათის თერთმეტზე კვაჭანტირაძე ავტომობილით მოადგა კლუბის კარებს. ოთხნი გადმოვიდნენ: ორი ქალი და ორი კაცი. ოთხივენი ისე იყვნენ მორთულ-მოკაზმულნი, რომ შერცხვენილი ალექსი განზე გადგა და გზა დაუთმო. მერე უცებ ქუდი მოიხადა, ამაყად მიმავალ კვაჭანტირაძეს დაეწია და თაკილით, მორიდებით, ღიმილით წაიბუტბუტა:

— კვაჭი... შეილო კვაჭი...

კვაჭანტირაძემ ძლივს მოიხედა და მკვახედ გადმოუგდო: — არ მცალია! — და ხალხში შეერია.

არც იმ ღამეს ეძინათ ალექსის და ელენეს. გამწარებული და გაბრაზებული ალექსი ბოლოს სცემდა თავისს ოთახში, მუშტებს უღერებდა კვაჭანტირაძეს და იმუქრებოდა:

— მაშ თუ ეგრეა, მე შენ გაჩვენებ, შე ჰარამზადავ, შენა!.. შე სალახანავ!.. ჯიბგირო!.. დამაცა... დამაცა!..

მეორე დღეს ალექსიმ მიაგნო კვაჭანტირაძის ბინას და ორი საათი უცადა სახლის წინ.

ბოლოს, კვაჭი კვაჭანტირაძე გამოვიდა. ალექსი წინ გადაელობა. ერთმანეთს სალამი არ მისცეს.

— ორიოდ სიტყვა მაქვს სათქმელი... ეს რას ნიშნავს?

— არაფერს! — დინჯად და გულმშვიდად მიუგო კვაჭანტირაძემ, თან ოდნავ იღიმებოდა: — დაპირებულ სავაქროს მალე გავხსნი.

— როგორ თუ გახსნი? აქამდის მეუბნებოდით, რომ სავაქრო შენია და შეიქიასი?!

— ეგ ტყუილია. მე ეგ არ მითქვამს. მე და შიქია ცვიდულობოთ მეტქი.

კვაჭი კვაჭანტირაძეს არ ესმის ალექსის პრეტენზიები. ალექსიმ კვაჭანტირაძეს ასესხა ორი ათას ხუთასი მანეთი, მაშასადამე, კვაჭანტირაძეს ჰმართებს ალექსისა ამდენივე, მორჩა და გათავდა!.. როდის დაიწყებს კვაჭანტირაძე ვაჭრობას? მალე... ნამდვილს ვერ იტყვის. შიქია სტამბოლში წავიდა საქონლის მოსატანად. თუ ალექსის არ შეუძლია მოცდა და აღარ უნდა ამხანაგობა, ის უკანვე მიიღებს თავისს ფულს... როდის? როცა შიქია საქონელს ჩამოიტანს და ეს საქონელი გაიყიდება, მორჩა და გათავდა! რატომ აღარ მიდის კვაჭანტირაძე ალექსის ოჯახში? ძალიან ფაქიზი საკითხია... კვაჭანტირაძეს ამაზე ეჩოთიერება ლაპარაკი, მაგრამ რაკი ალექსის დაჟინებით უნდა მიზეზის გაგება, კვაჭანტირაძე იტყვის:

— მაშინ არ ვიცოდი, რომ ელენეს წარსულში რომანი ჰქონია ვანო ხრამელთან.

რაო? თორმეტი წლის წინად იყო ეს ამბავი? გიმნაზიელების უბრალო გატაცება? შორით ოხვრა, შორით კენესა, არა? კვაჭანტირაძემ არ იცის, დარწმუნებული არ არის. შეიძლება, ყველაფერიც იყო... არავინ იცის. კმარა! კვაჭი კვაჭანტირაძეს ისეთი ოჯახი არა აქვს, რომ შიგ ფეხმოტეხილი ავეჯი ან გაბზარული ვაზა შეიტანოს.

— მემუქრებით კიდევ! რით, როგორ? ნუ გავიწყდებათ, რომ მე თქვენთან ვახშამზე ვიყავი ხუთ აპრილს, რომ თქვენ ხმამალა პროკლამაცია წაიკითხეთ და კონტრ-რევოლუციური სიტყვა სთქვით. თორმეტმა კაცმა დაადასტურა წერილობით, რომ მეც იქ ვიყავი. რაო, პროკლამაცია არ წაგიკითხავთ? სიტყვა არ გითქვამთ? ოთხმა თქვენმა სტუმარმა რამდენიმე მოწმის დასწრებით დაადასტურა ეს ამბავი. ათიოდე მოწმე არა კმარა? თქვენ თვითონ არ მითხარით „იქ“, სარდაფში? ჯალილა არ გახსოვთ? ისიც მოწმეა.

კვაჭანტირაძე ურჩევს ალექსის გაჩუმდეს, ამას ისევ ალექსის ინტერესი მოითხოვს. კვაჭანტირაძე დიდ პატივს სცემს ალექსის, იმის სახელს, ოჯახს და პატიოსნებას, თორემ აქამდის... ერთი სიტყვით, სჯობია ორივენი გაჩუმდნენ. ეხლა კვაჭანტირაძეს არ სცაღიან. საჩქარო საქმეები აქვს. ისედაც დაიგვიანა.

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ! ჯალილ, წავიდეთ!

და ამაყი სიარულით მივიდა ავტომობილთან, სადაც შოფერს გვერდით უჯდა ახოვანი თათარი, რომელიც ალექსის უღიმოდა, და ამაყად გამოიჭიმა შიგ.

ალექსი ცოცხალ-მკვდარი დაბრუნდა სახლში.

ელენე თითქმის აღარაფერს სჭამდა, აღარავის ელაპარაკებოდა, სახლიდან აღარ გამოდიოდა, ტიროდა, დარდობდა და მამას საყვედურით ავსებდა. ყოველი მისი სიტყვა, მისი დარდი და ცრემლი ალექსის ტყვიასავით ხედებოდა გულში. ალექსი ერთ თვეში ორად მოიხარა, დაბერდა, გათეთრდა, გახდა და დაპატარავდა. ხანგამოშვებით, დაკარგული სახლი და გულგატეხილი ელენე რომ მოაგონდებოდა ხოლმე, აცეცხლდებოდა, აცქმუტუნდებოდა, აპილპილდებოდა: გიყვივით დარბოდა თავის ოთახში, კვ-ქანტირაძეს მუშტებს უღერებდა და იმუქრებოდა:

— დაიცა... დამაცა... მე შენ გაჩვენებ, შე ჰარანზაღვ, შენა! დაიცა... დამაცა...

ერთხელ ალექსის ოთახში ვინმე ახოვანი თათარი შემოვიდა.

— გამარჯობა, ბიზია! ჯალილა გახლავარ, — თან კაკლის ოდენა თვალებით ილიმებოდა და ცხენის კბილებს თეთრად აელვებდა.

— ჯალილ, შენა ხარ? — გაუხარდა დაღონებულ ალექსის.

— ჯალილა ვარ. ვერ მისანიტ? „იქ“ ზალიან ბნელოდა.

— დაჯექი, ჯალილ, დაჯექი. მიაბზე, როგორა ხარ?

— ჩოხ რაზიამ (მადლობელი ვარ), ბიზიაჯან. ჩემმა ზმამ მიშოლა. შენი ტელეგრამი აიღო. ჩოხ რაზიამ, ჩოხ! ეს ფეშქაში აილე, ბიზიაჯან. — ჯალილამ გახსნა პაწაწა ბოხჩა და გადმოშალა ერთი ადლიანი მშვენიერი ხალიჩა.

— ჯალილ, რად გაისარჯე, რისთვის, რა საჭირო იყო?

— ბიზიაჯან, შენი ტელეგრამი ზალიან მიშოლა. აილე, შენი ჩირიმე, თორემ ზალიან მესხინება. აილე, ბიზიაჯან, აილე!

ჯალილა იხვეწებოდა, ილიმებოდა, იმუდარებოდა. ალექსიმ დიდი მადლობა გადაუხადა, კონიაკით ჩაი დაალევინა, ხილი მიართვა.

— ეხლა კოჩანთირაზეს ყულულს ვაქეთებ. კარგი ბატონია. ბოვრი ფული აქვს. ხუმარა კასია. თქონც სუდი ხუმრობა გიყოთ „იქ“, სხობიც მოატყუა. ბევრი ვისინეთ. ერთხელ თითონ ჩავარდა ორმოში.

— ჩავარდა? მერე, როგორ ამოვიდა?

ჯალილამ გადიხარხარა.

— ბიზიაჯან, კოჩანთირაზე ხუმრობდა. ორმო არ არის. ხა-ხა-ხა!

ალექსიმ ძალაუნებურად შეადარა ერთმანეთს გათლილ-განათლებული კვაჭანტირაძე და ეს გაუთლელ-მოუხეშავი თათარი და გული დაეწვა, აემღვრია და აუშფოთდა.

ჯალილა რომ წავიდა, ალექსიმ ისევ მუშტები მოიღერა და წაიბუტბუტა:

— დაიცა... დამაცა, შე ჯიბგირო, შე ჰარამზადავ!.. დაიცა... დამაცა...

მალე მოვიდა დღე ალექსის შურისძიებისა და კვაჭანტირაძის განკითხვისა: კვაჭანტირაძე ისევ დააპატიმრეს და იმავე ბნელ სარდაფში ჩაადგეს „გველებთან, ხელიკებთან, ბაყაყებთან და ჭინკებთან“. რამდენიმე დღით ადრე დაიჭირეს კვაჭანტირაძის ამხანაგი შილაძე, რომელიც გამოტყვევდა და უთქვამს, ვითომ ხუთ აპრილს, ღამის ორ საათზე იმან და კვაჭი კვაჭანტირაძემ ვერაზე ვილაც სომეხი გაძარცვეს.

ალექსი აღელვებული დარბოდა თავისს ოთახში და ქინის მოგებით ბუტბუტებდა:

— ღმერთი ჰარამზადას ურმით დასდევს, მაგრამ მაინც დაეწვეა ხოლმე... ღმერთო მალალო! საკვირველ არიან საქმენი შენნი და უღმობელ არს სამართალი შენი! ეხლა რას იტყვი, შე ჰარამზადავ, შენა? ეხლა ვინ გიშველის? ალექსი ირემადის იმედი ხომ არა გაქვს? გიშველი, კარგად გიშველი! ერთ ლოდს მეც მოგაყოლებ!

ალექსი შურისძიებისთვის ემზადებოდა, მაგრამ...

მალე ალექსი, ელენე და მათი ათი სტუმარი მეორედ, მესამედ და მეოთხედ დაიბარა გამოძიებელმა. მას აქეთ ირემადე აღარ იმუჭრება. აგერ მესამე თვეა, რაც დაღუპულ-დაქანცული ალექსი დაცუნცულებს თავისს სტუმრებთან და ჩაკეტილ ოთახში შიშით და სიფრთაილით ჩურჩულებს:

— მე ასევე კაჩკეხე, რომ იმ ღამეს კვაჭი კვაჭანტირაძე... ერთი სიტყვით, ჩვენებაში არაფერი შემიცვლია... არ გაბრიყვდეთ, არავინ გადასთქვათ, არ გამოტყდეთ, თორემ... ხომ იცით, ყალბი ჩვენებისთვის ეხლა რა მოგველის? გარდა ამისა, გამომქლავნდება პროკლამაციის ამბავიც. მართალია, პროკლამაციები მე დაგირიგეთ, მე წაგიკითხეთ, სიტყვაც ვსთქვი, მაგრამ თქვენც ხომ ყურს მიგდებდით, თქვენც ლაპარაკობდით და პროკლამაციებიც წაიღეთ!

თორმეტმა მოწმემ ისე შეჰკრა პირი, რომ ეს ამერიკული კლიტე ვერაფრით გააღეს—ვერც მარწუხებით, ვერც გასაღებით, ვერც მუჭარით და ვერც ალერსით. ალექსი დღე და ღამე ამ კლიტეს დასტრიალებდა, ყოველდღე მასზე ჰფიქრობდა და ზრუნავდა, ათვალეიერებდა, ზომავდა, ყველას არიგებდა, აშინებდა და გაშმაგებით, დაჟინებით, მტკიცედ და თავგანწირვით ებრძოდა გამოძიებას.

ბოლოს, საქმის გარჩევის დღეც მოვიდა. თორმეტმა მოწმემ ფიცი მიიღო. მერე, დილიდან სალამომდის, ყველა მოწმენი, როგორც ერთი კაცი, ერთნაირად იმეორებდნენ—მტკიცედ, დაჟინებით და რიხიანად:

— კვაჭი კვაჭანტირაძეს ძალიან კარგად ვიცნობ. ხუთ აპრილს ჩვენთან ერთად ვახშად იყო ალექსი ირემადესთან... სწორედ ცხრა საათზე მოვიდა და დილის ექვსზე წავიდა. ძალიან მთვრალი იყო. ოთახიდან ერთხელაც არ გასულა. რას აკეთებდა? რას აკეთებენ ხოლმე ვახშამზე! მუსაიფობდა, მღეროდა, არშიყობდა, ცეკვავდა, სვამდა, მზიარულობდა... დიად, ამას ვფიცავ და ვამტკიცებ.

და მართლა დაამტკიცეს. შილაძის ჩვენებამ არ გასჭრა. ცხადად დამტკიცდა, რომ შილაძეს უნდოდა კვაჭანტირაძის ჯავრის ამოყრა და მისი ფულის მითვისება. ოციოდე მოწმემ ცხადჰყო, რომ მათ დიდი ხნის ანგარიშები ჰქონდათ, რომ შილაძემ მიიღო კვაჭი კვაჭანტირაძესგან ათასი ლირა სტამბოლიდან საქონლის მოსატანად, მაგრამ ალბათ ფული გაფლანგა. ამიტომ მოინდომა მან კვაჭანტირაძის ჩათრევა ამ საქმეში და დაღუპვა, მაგრამ...

— სამართალი კიდევ არის ამ ქვეყნად!—ყვიროდა ვექილი:— ნემეზიდამ თვისი რკინის ხელი ჩაავლო კისერში შილაძეს, რომელიც ტყუილად ფართხალობს და უდანაშაულო კვაჭანტირაძის გატუტყუანებით ტყუილად ფიქრობს თავისი შავი სახელის გათეთრებას! დაე, მარტო მან აგოს პასუხი! ხოლო კვაჭი კვაჭანტირაძე უნდა დაუბრუნოთ იმის პატიოსან დედას, იმის უმწიკვლო დანიშნულს და ამოდენა მეგობრებს, რომელნიც აქ უცდიან თქვენს პირუთვნელ განაჩენს. სამართლის ღმერთი თვალაბმულია, მაგრამ ბრმა არ არის. მან უკვე ასწია სასწორო. მოსამართლენო! დაგვიბრუნეთ ეს ახალგაზრდა და ყოვლად პატიოსანი ყმაწვილი, ეს ნიჭიერი, ჭკუიანი, ხერხიანი და სასარგებლო წევრი საზოგადოებისა. ვერა, თქვენ ვერ დასჯით მას! ხელი აგიკანკალდებათ, გული აგიტოკდებათ!

ასე დაამთავრა კვაჭი კვაჭანტირაძის ვეჟილმა თვისი სიტყვა.

მოსამართლეებს მართლა გული აუტოკდათ და ხელები აუკან-კალდათ. შილაძე დაილუპა. ხოლო კვაჭი კვაჭანტირაძე მხიარულის ღიმბილით და თამამად ჩამოდიოდა სასამართლოს კიბეზე. მარცხნივ მოსდევდა მისი „უმწიკვლო დანიშნული“ რახილი, მარჯვნივ—დედა, უკან—ვეჟილი. კვაჭანტირაძე მარჯვნივ და მარცხნივ ხელს არ-თმევდა თავის ნაცნობ-ნათესაეებს და ეუბნებოდა:

— გმადლობთ, მეგობრებო, დიდად გმადლობთ. ღმერთმა დი-დი ხიფათისგან მიხსნა. გმადლობთ... ათასჯერ გმადლობთ.

კარებთან ყველანი შემოეხვივნენ. უცებ კვაჭანტირაძე ალექ-სის და ელენეს შეეჩეხა.

— ბიძია ალექსი! ქალბატონო ელენე!.. ღმერთო ჩემო...— ალექსის გადაეხვია და ელენეს ხელზე აკოცა:—გმადლობთ, ბიძია ალექსი! გმადლობთ, ქალბატონო ელენე!.. სულით და გულით გმადლობთ. დამნაშავე ვარ თქვენს წინაშე, მაგრამ იმედი მაქვს, რომ უკვე მაპატიეთ. ჩემს დღეში ჩავარდნილ ადამიანს ყველაფე-რი ეპატიება. ბიძია ალექსი!—და ალექსი ცოტა გვერდით გაიყუ-ნა:—ხომ ხედავთ, ამ ჰარამზადა შილაძემ რა მიყო. რაც დასთესა, ის მოიმკო. იმოდენა ფული გაგვიფლანგა და კინალამ თან გადა-მიყოლა. ნუ შესწუხდებით, ბიძია ალექსი. ღმერთი დიდია. თქვენს ვალს მაინც გადაგიხდით... მალე, ძალიან მალე გადაგიხდით...

მერე მოუბრუნდა ყველას:

— მეგობრებო! ხუთი აპრილის ვახშამი დღეს უნდა გადაგი-ხადოთ. გთხოვთ ყველას მეწვიოთ ათ საათზე „არტო“-ში. თქვენც უნდა პატივი მცეთ, ბატონო ალექსი, თქვენც, ქალბატონო ელენე! კიდევ ერთხელ ყველას მადლობა და გამარჯვება! მაშ ასე: სალა-მოს ათ საათზე ყველას გელით „არტო“-ში.

ხუთი აპრილის ვახშამის ხსენებაზე ზოგმა გაიღიმა, ზოგმა გა-იცინა. ჯალილამ ავტომობილი მოაგრიალა. კვაჭი კვაჭანტირაძე, მისი „უმწიკვლო“ რახილი, დედა და ვეჟილი წავიდნენ. დანარჩე-ნებიც ნელ-ნელა დაიშალნენ. იმ ვახშამამაც დილის ექვს საათამდის გასტანა. კვაჭიმ ასი მილიარდი გადიხადა.

მას აქეთ, ელენეს რომ გაახსენდება ხოლმე დაკარგული სახ-ლი, სიმწარით თითებს იკვნეტავს. საკმელს არ ეკარება, კარჩა-კეტილში სტირის და დარდობს, ხოლო ალექსი დარბის თავისს ოთახში, დაღუულ მუშტებს უღერებს დაკარგულ სიძეს და იმუქრება:

— დაიცა... დამაცა, შე ჯიბგირო, შე ჰარამზადაც, შენა!..
ღმერთი დიდია, გადაგიხდის... დაიცა... დამაცა...

— ლა-აზათ! ლა-აზათ! — იტყოდა ხოლმე ჯალილა, როცა ამ
ამბავს მოიგონებდა.

აქა ამბავი რახილს ლალატისა.

მთა მთას არ შეხვდება, ადამიანი კი ადამიანს ყოველთვის შე-
ხვდებაო. დაუნდობელმა ბედმა ეს ანდაზა კვაჭანტირაძეს კისერზე
გაამართლა.

იმ საღამოს კვაჭიმ ძლივს გასწყვიტა უკანასკნელი ძაფი, რო-
მელიც რახილის და. კვაჭის აერთებდა. ახირებული ქალი იყო რა-
ხილი! მთელი თვისი ქონება, ოცი წლის ოფლით, ქშენითა და წმუ-
ტუნ-ღმუილით ნაშოვნია, ზედ ეკიდა: ზოგი ყელზე, ზოგი ყურებზე,
ზოგი მკერდზე და ზოგიც თითებზე. ერთხელ რახილმა გადააქარბა
და, კვაჭის წყალობით, ისე დათვრა, რომ კვაჭიმ ის დედაკაცი ძლივს
აიყვანა მეორე სართულში. აიყვანა და სწორედ ათი წუთის შემდეგ
დაუბრუნდა ავტოს, სადაც მას ვალიკო კალმაძე უცდიდა.

— წადი, ვალიკო, წადი. კარგი დრო გაქვს: რახილი სულ
შენზე ლაპარაკობს.

ვალიკო რახილს დასდევდა და თავისს ჯერს უცდიდა, მაგრამ
კვაჭის ნებართვამ მაინც გააკვირვა.

— შენ ამბობ მაგას, კვაჭი?

— კი, მე ვამბობ! თავი მომაბეზრა, აღარ მინდა.

ვალიკო რახილთან ავიდა, კვაჭი კი სახლში დაბრუნდა.

მეორე დღეს დაფეთებული რახილი კვაჭის შეუვარდა.

— ჩემი განძი!.. ჩემი საყურეები!.. ბექდები! წაიღეს, ყველა-
ფერი წაიღეს!

— ვინ? ვინ წაიღო?

რახილმა არ იცის. ან კვაჭი წაიღებდა, ან მოსამსახურე, ან
კიდეც... ვალიკო.

— ვალიკო? ვალიკო წუხელის შენთან იყო?

იყო, ერთი წუთით შეივრბინა, თუმცა რახილს არაფერიც ახსოვს,
რადგან ძალიან მთვრალი იყო.

ერთის წუთით? ხა-ხა-ხა! იცის კვაჭიმ, ყველაფერი იცის! ვალიკო
რახილის ოთახიდან დილის ხუთ საათზე გამოვიდა. დიდი ხანია, რაც
კვაჭი უთვალთვალავს რახილს. დღეს დილით, როგორც იყო, სი-
მართლე გამოიჩინა. ჰოი, ორგულო, მეძაო, ცბიერო დედაკაცო!

აპატიე რახილს, კვაჭი, აპატიე! რახილი მართლა მთვრალი იყო. შენი ბრალია, რახილმა რომ გილაღატა, შენი! რად ჩააცივდი გუშინ?! რად დააღვინე იმდენი შამპანური?!

არა, ყველაფერი გათავდა! მორჩა და გათავდა! კვაჭი ლალატს ვერ აპატიებს. სისხლი უნდა დაიღვაროს, სისხლი! ტყუილად ეხვეწები კვაჭის, რახილ! ტყუილად ისველებ მობერებულ ლოყებს ცრემლით. ერთ ღამეში დაგეკარგა მდიდარი საყვარელიც და ოცი წლის ნამუშავარიც! შენი ბრალია! ახია შენზე! მეორედ აღარ დათვრები. ხელახლად უნდა დაიწყო შენი გაცვეთილ საწარმოო იარაღით სიბერისთვის ზრუნვა. ნუ სტირი, ნუ! შენი ცრემლით კვაჭის ვერ ჩამოურეცხავ ჩირქს. შენი განძეულობა? კვაჭი გიშველის. ამაზე მეტს კვაჭისგან ნურათფერს მოელოდები. გიშველის და დანაკარგს გიპოვნის, ოღონდ ერთის პირობით: ხმას ნუ ამოიღებ და საწყალ ვალიკოს თავს ნუ მოსჭრი. ვალიკო კვაჭის მეგობარია; მას უმწიკვლო სახელი აქვს. ნუ დაჰლუპავ ახალგაზრდა ვაჟს, ნუ შეურცხვენ პატიოსან დედ-მამას.

კვაჭი და ვალიკო საქმეს შეუდგნენ. ძლივს მორიგდნენ ერთმანეთში. „ხვალ ან ზეგ“ აღარ თავდება. ბესო შეამავლობს. რახილის დამკვნარ ყურში ნელნელა სწვეთავს საამური შხამი: „რახილ! კვაჭი შენს ლალატს ივიწყებს... კვაჭის ისევ უყვარხარ... წინანდელზე მეტად უყვარხარ. კვაჭი დაგიბრუნდება, უეჭველად დაგიბრუნდება, ოღონდ მისი მეგობარი ვალიკო უნდა დაინდო, არ უნდა დაჰლუპო... დანაკარგს კვაჭი აგინაზღაურებს, ერთს ორად დაგიბრუნებს“.

კვაჭიმ დარდი დაიმშვიდა და რახილს დაუბრუნდა. დაივიწყა კვაჭიმ შენი ლალატი, რახილ! შერიგდით და კვლავ გადააბით სიყვარულის დაწყვეტილი ძაფები. კვაჭის სიყვარულთან ის განძი სახსენებელიც არ არის. დაივიწყა კვაჭიმ შენი ლალატი, რახილ! სამაგიეროდ შენც უნდა დაივიწყო ჯიბიერი ვალიკო და შენი ზიზილ-პიპილო სამკაული. რამდენი ღირდა შენი ნივთები? ათი ათასი? მეტი არა? განა ღირს ორიოდ გროშისთვის ვალიკოს დაღუპვა?! მაგ ფულს კვაჭი ორიოდ თვეში აგინაზღაურებს. უეჭველად, უეჭველად აგინაზღაურებს! სწორედ ისეთსავე ნივთებს გიყიდის, თუნდ ფულით გადაგიხდის. მაშ შერიგდით? დაივიწყეთ დაკარგული განძეულობა და ლალატი? კეთილი და პატიოსანი! მაგაზე უკეთესი რაღა იქნება! მშვიდობა და სიყვარული სულსა და ხორცსა თქვენსა, რახილ და კვაჭი! იცხოვრეთ, იცხოვრეთ და-ძმურად, ცოლ-ქმრულად, ტკბილად და ადამ-ევურად! სულ ერთია, ამ მწარე სიცოცხლეში სიყვარულის და სიტკბოების მეტი არაფერი შეგრჩებათ. მაშ შეიყვარეთ ერთმანეთი, ვითარცა ტრედებმა! ჩაეხუტეთ ერთმანეთს, ვითარცა დამ-

შეული მგლები! იმაკინტლეთ, ვითარცა მაიმუნებმა, და იმძუნეთ, ვითარცა კატებმა!

ნელა, კვაჭი, ნელა! უცბად ნუ დასწყვეტავ გაცვეთილ სიყვარულის ძაფებს, ხეპრულად ნუ მოჰგლეჯავ შენს დაღლილ გულს რახილის გაჩვარებულ მკერდს! ფრთხილად... ნელ-ნელა... თანდათან... აი, ეგრე, ეგრე... ოდნავ გამოსწიე ეგ ძაფი. დღეს ავადა ხარ, ხვალ სახლში არ დაუხედები, ზეგ გადაუდებელი საქმე გაქვს, მაზეგ ქუთაისში წახვალ, მერე... მერე ბესოს მთასწარი რახილის ლოგინში. ნუ, კვაჭი, ნუ! არ ესროლო, არ ესროლო ბესოს! კვაჭი! კვაჭი! არ მოჰკლა რახილი! არ მოჰკლა! დამშვიდდი, კვაჭი, დამშვიდდი... გონს მოდი... გათავდა თქვენი სიყვარული! სამუდამოდ გათავდა! დაიმსხვრა ორი შეერთებული გული! დაინგრა ტრედების ბუდე! ნუსტირი, კვაჭი! ნუ სტირი... მეგობარმაც გილალატა და საყვარელმაც. ჰოი, გველის წიწილებო! ჰოი, ორგულო მეგობრებო! ჰოი, უმადურნო და ორპირნო! მშვიდობით, რახილ! მშვიდობით, ბესო! ღმერთმა ხელი მოგვიმართოთ. რაკი ერთმანეთი გყვარებით, კვაჭი ხელს არ შეგიშლით, კვაჭი არ გაგყრით. მშვიდობით... მშვიდობით!..

აქა ამბავი წარსულის გამოჩხრეკისა და ერთი სასწაულისა.

ეს საზარელი ამბავი იმ ღამეს მოხდა, იმ საზარელსა და დაუფიქრარ ღამეს, ოდეს მთა მთას არ შეხვდა, სამაგიეროდ კვაჭი რახილს მოსწყდა და თავისს კიბეზე ერთს დავიწყებულ ადამიანს წააწყდა.

— შესდგით! ხელები ზევით ასწიეთ! არ გაინძრეთ, თორემ აქვე გაგათავებთ!

დამშვიდდით, მოქალაქენო, დაწყნარდით! კვაჭი შესდგება, რა თქმა უნდა, შესდგება... ხელებსაც ასწევს, არც გაინძრევა! კვაჭის იარაღი არა აქვს, ამიტომ უმორჩილესად გთხოვთ დამბაჩები დაუშვათ, ან იქით მისწიოთ, თორემ უცაბედად შეიძლება... ვინ იცის, უბედური შემთხვევა ათასობით მომხდარა.

მაინც, ვინ გნებავთ? „კვაჩი კვაჩანტირაზე?“

— მე გახლავართ. რა გნებავთ ჩემგან? მე თქვენ არ გიცნობთ.

— სამაგიეროდ მე გიცნობთ. თუმცა... მართლა არ მიცნობთ? აბა, დამაკვირდით და მოიგონეთ!

ღმერთო დიდებულო! ხუთი წლის წინათ, უკრაინაში... ეს ჩეკელი ისე დასდევდა კვაჭის, როგორც კატა თავგს. ბოლოს, დაიჭირა, მაგრამ კვაჭიმ „აბრუნდი“ ჰქმნა და ეს კატა თვითონვე ქვეშ

მოიყოლა. პავლოვმა და ბესომ მაშინ გენიალური „ნომერი“ გააკეთეს: კვაჭი მოიტაცეს და ეს კატა ხაფანგში გაახვიეს. მერე ეს ჩეკელი გზაში გაეპარათ.. მერე ცხარე ბრძოლა... დახოცილები... სისხლი.

— ახია ჩემზე, ახი!—გულში იღრინება კვაჭი და მისდევს ჩეკელებს:—აქამდის ასჯერ შემეძლო გაპარვა, მაგრამ ასჯერ გადავდე. ქონების გაოთხება და გახუთება მინდოდა. ძუნწი ტუტუცი ორის დევნაში ერთსაც დაჰკარგავს. ბესო, რატომ არ დამაჯერე, რატომ ძალით არ გამათრიე წითელ „სამოთხიდან“!?

გაჩხრიკეს, ჩასწერეს და ერთი საათის შემდეგ ისევ გაიყვანეს. ერთის მაგიერ სამი გამომძიებელი მიესია. ის ჩეკელიც იქვე ზის და ზემით იღიმება. ღმერთო ჩემო! ყველაფერი სცოდნიათ, ყველაფერი! მისი ცხოვრება ისე წაუკითხეს, როგორც კარგი რომანი. გვერდს გვერდი მოსდევდა და ფურცელს ფურცელი. ბოლოს, უთხრეს:

— გამოტყდით.

პასუხის ნაცვლად კვაჭიმ გაიღიმა და ჰკითხა:

— ერთი მიბრძანეთ, საიდან და როგორ მოაგროვეთ ამოდენა ამბები?

— მართალია თუ არა ეს ამბები?

მართალზე უარესია. მე რომ დღიური მეწერნა, მაგაზე უკეთესს ვერ დავწერდი.

სამივენი გაიბლინდნენ ქებისა და ნატიფი ნამუშავარის გამო.

— მაშ, მაშ!—წამოიძახა კვაჭის მღევარმა:—ასე სუფთად ვმუშაობთ ჩვენ.

— ამხანაგებო, არ ვაპარებ: ასეთი კონტა ნამუშავარი ნივთიც არ მინახავს და რომანიც არ წამიკითხნია.

— მაშასადამე...

— მაშასადამე, ათი წელიწადი რომ ვიჯდე აქ და ვიფიქრო, ერთ ამბავსაც ველარ მოვიგონებ. მანდ ყველაფერი სწერია, ყველაფერი. საკვირველი ნამუშავარია, საკვირველი! ინებეთ, ამხანაგებო, თითო პაპიროსი, ძალიან კარგი თამბაქოა.

— მაშ დავსწეროთ?

— დაიწყეთ.

სამი საღამო და სამი დღეა სწერეს. ბოლოს, როცა გაათავეს, კვაჭიმ სთქვა:

— ეხლა თქვენთვის საჭირო აღარა ვარ. ერთი პაპიროსი კიდევ ინებეთ. მეტეხში გადამიყვანეთ. კარგი თამბაქოა, განა! ამ თამ-

ბაქოს ერთი ბებერი გენერალი ჰყიდის. იაფიც არის და კარგიც. ის გენერალი სცხოვრობს მამა-დავითის ქუჩაზე, № 4. მეტეხში გადამიყვანეთ მეთქი. როცა ჩემი ჯერი მოვა, გამომიყვანეთ და საბურთალოზე...

— ვითომ ეგრე გათავდება თქვენი საქმე?

— რა თქმა უნდა! მე მზადა ვარ. მე ჩემი გზა დავლიე. ვაი იმას, ვისაც არ უცხოვრნია, თორემ მე ცხოვრებისგან ჩემი წილიც მივიღე და ათასი სხვასაც წავართვი. მაშ ასე: ჩემი უკანასკნელი თხოვნა ეს არის—მეტეხში გამგზავნეთ.

— კეთილი. მოვიფიქრებთ.

ერთი კვირა იფიქრეს, მერე კვაჭის დაუძახეს და მეტეხის ციხეში გაჰგზავნეს. კვაჭი იმ შენობაში შეიყვანეს, რომელიც მეტეხის და აბანოებს გადასცქერის. ერთი საკანი გაუღეს და კარები უმაღლეს მიუხეივანეს. კვაჭი ელდა ნაკრავით შესდგა. იმის წინ ტახტზე პავლოვი იჯდა და პირდაღებული კვაჭის შესცქეროდა.

— პავლე, შენა?.. აქა?

პავლემ პირი მიიბრუნა, მერე ისევ მოუბრუნდა და წაილულლულა:

— მე... მე... შენ...

და წვერ-ულვაში ცრემლით დაისველა. მეტი ვეღარაფერი სთქვა. იდგა და თვალებს იწმენდავდა.

— დაჯექი. დაჯექი და მიაძებ.

კვაჭიმ ძალით დასვა პავლოვი და თვითონაც გვერდით მოუჯდა. პავლე ისევ სტიროდა და ჩურჩულებდა:

— ახია ჩემზე, ახი! მოლაღატეს ასე უნდა, ასე! მე... შენ... მე ნამდვილი არამზადა ვარ, ნამდვილი! დღეს თუ ხვალ გამათავებენ... მეტის ღირსიც არა ვარ.

დიდხანს იყუჩეს. მერე კვაჭიმ მხარზე ხელი დაადო და ტკბილად უთხრა:

— პავლე, დამშვიდდი და მიაძებ, როგორ მოხდა ის ამბავი?

— უბრალოდ. ათჯერ და ასჯერ გთხოვეთ, აქედან წავიდეთ, ხიფათს თავი გავაშორეთ მეთქი.

— მართალია.

— შენ არ დაგვიჯერე.

— ეგეც მართალია. არ დაგვიჯერეთ და ჰკუპაც წავაგეთ.

— მარტო მე ვერ წავედი. ფულიც არ მქონდა.

— რატომ არ მთხოვე?

— იმიტომ რომ... უშენოდ არც წავიდოდი. მერე შემთხვევით წავაწყდი კედელში ჩაქედნილ საღაროს. გავალე და... წავსწყდი... სულმა წამძლია. ახია ჩემზე, ახი!

— მერე, მერე?

— მერე... ის განძი ამოვალაგე და ბათომისკენ წავედი. გზაში ვილაცამ თვალი დამდგა. ჩავედი ბათომში. ის კაციც გამომყვა. გზა ავურიე. ისევ მომდევს. სასტუმროში შევედი. ისიც მომყვა. ერთი ოთახი მომცეს. ის განძი საჩქაროდ რკინის მაღალ ფეხში დავმალე, ნაცარი მივაყარე და მაშინვე მეორე ოთახში გადავედი. ერთი საათის შემდეგ დამიჭირეს.

კვაჭიმ მხოლოდ ეხლა მიაქცია ყურადღება მეორე ტუსალს, რომელიც მეორე ტახტზე იწვა და ფშვინავდა.

— ნუ გეშინიან!—სთქვა პავლოვმა:—მაგ ტუსალს ისე სძინავს, რომ ზარბაზანიც ვერ გააღვიძებს. არც რუსული იცის.

— მერე, მერე?

— ჯერ ერთი პაპიროსი მომეცი. მადლობელი. სადაც მომასწრეს, ის ოთახი გაჩხრიკეს, მეორე ოთახში კი არ შეუხედნიათ.

— მაშ ის განძი....

— ალბათ ეხლაც იმ ფეხში ინახება. ზაფხულია, ცეცხლს არავინ დაანთებს. არც იმ ნაცრის გაქექვას იფიქრებს ვინმე. მე დამაპატიმრეს. ორი თვე ბათომში ვიჯექი. მერე აქ გადმომიყვანეს. მიწოდდა შენთვის შემომეთვალა, მაგრამ...

— მაგრამ?

— ჯერ მცხვენოდა. მერე რამდენჯერმე დავაპირე, მაგრამ ვის ვენდობოდი? ვისაც ვეტყოდი, თვითონვე წავიდოდა ბათომში და იმ განძს მიითვისებდა. ვიჯექი, ვიტანჯებოდი და რალაცას ველოდებოდი. რას მოველოდი, არც მე ვიცი.

— დღევანდელ დღეს.

პავლოვს გაუხარდა:

— ჰო, ჰო! დღევანდელ დღეს, დღევანდელ ბედნიერ დღეს. შენ გახვალ, მალე გახვალ და...

— დამშვიდდი, პავლე, დამშვიდდი. მეც ისე გავალ აქედან, როგორც შენ. ერთმანეთს ნუ ვატყუებთ. ჩვენი საქმე გათავებულია.

— გათავებულია!—დაეთანხმა პავლოვი.

— ეგ ამბავი უნდა როგორმე შევატყობინო სილიბისტროს ან ბესოს. ისინი მაინც გამოიყენებენ. ეს ამბავი გავათავეთ. ეხლა მითხარი, ეს ვინ არის, ასე გულიანად რომ გაქიმულა?

— ესა? ვილაც სულელია. შემთხვევით არის დაჭერილი. დღეს ან ხვალ გაუშვებენ. ავად არის.

— რით? რა სჭირს?

— ძილით. მხოლოდ საკმელად ადგება ხოლმე. აკი გითხარი, ზარბაზანიც ვერ გააღვიძებს მეთქი.

ზის კვაჭი კვაჭანტირაძე სარკმელთან და ქალაქს გადასცქერის. დაბლა, კლდის ძირში მტკვრის ზოლი მოსჩანს. გაღმა თათრები და დაბახანის მუშები დაფუსფუსებენ. ღრმა ხევში, სადაც აბანოების თბილი წყალი ჩამოდის, დაბარძაყებული დედაკაცები სარეცხს პრეცხავენ. მარჯვნივ ნარიყალას ციხე მოსჩანს. კოშკისა და კლდის ძირში ბოტანიკური ბაღი ჩაწოლილა. მარცხნივ და პირდაპირ მთის ბილიკებით ვიწროებს ნახშირი და მაწონი მოაქვთ. მტკვრის ნაპირზე, განიერ აივანზე თათრების ოჯახი ჩაის შეეჭევა. მეორე სახლში გრამოფონი ხრინწიან ბაიათს გაჰკივის. სადღაც დანჯღრეული არღანი ხრიალავს.

ზის კვაჭანტირაძე და თავისს ბედზე ფიქრობს. მაშ ასე: აი, სად და როდის დაეწია კვაჭის ბედი—მდეგარი! აი, სად დასწვდა კვაჭანტირაძეს სულთამბუთავი! აი, როგორ თავდება მისი ქრელი და ჩიქორთული სიცოცხლე! მერე როგორ!? ასე უღვთოდ, უკაცურად და ჩალურად?! ვინ იცის, ვინ მოსთელის, რამდენჯერ გაუსხლტა კვაჭი ხელიდან ავბედით სიკვდილს და რამდენჯერ გამოვარდა გასაპნულ ყულფიდან! მთელი ქვეყანა ნადირობდა კვაჭანტირაძეზე, მაგრამ მას უჩინმაჩინის ქუდი ეხურა; გერმანელ კრეისერებსაც გაუსხლტა; დემირ-თეფეს ზეგანზე ხიშტებით დასცხრილეს და ხმლებით აჭკუწეს, მაგრამ მაინც წამოდგა და „გაშტიკინდა“; პეტრე-პავლეს ციხეში სახლობელა აუგეს, მაგრამ იქიდანაც გამოფრინდა; უკრაინის მინდვრებში ცხრა კაციტ ორმოცს სძლია და წითელ ზაფანგებიდან ათჯერ მაინც ამოიგლიჯა თავი. ეხლა კი... აქ, სამშობლოში... ეხლა... ნუ თუ? ნუ თუ ერთხელ კიდევ ვერ გაანგრევს კვაჭი სქელ კედელს და ერთხელ კიდევ ვერ გააღნობს რკინის გალიას?! ღმერთო დიდებულო, შენ უშველე კვაჭი კვაჭანტირაძეს! ღმერთო ძლიერო, ერთხელ კიდევ მოეხმარე შენს ურწმუნო კვაჭის! ღმერთო ზეციერო, ერთხელ კიდევ მოახდინე სასწაული! შენი უძლები კვაჭი სამუდამოდ დაუბრუნდება შენს წმინდა სამეფოს, სამს ეკლესიას აგიშენებს, პირნათლად აღიდებს შენს წმინდა სახელს და ერთგულად ემსახურება შენს დიდებულ ეკლესიას. ღმერთო, შეისმინე კვაჭის ლოცვა! ღმერთო, მოუვლინე მას შენი სასწაული და მიეც მონასა შენსა კვაჭის თავისუფლება, სიცოცხლე და ბედნიერება!

სასოებით ლოცულობს კვაჭი კვაჭანტირაძე. მძაფრად ფიქრობს სილიბისტროს შვილი. მისი ტვინი ცეცხლზე იწვის. შუბლზე ნათელი ადგია. თვალეში ელვა დაურბის. გული უჩქოროლავს და სული უდუღს.

ბოლოს, შესდგა და გაშეშდა. მაგრად მოკუმულ ტუჩებზე ღიმილი აუთამაშდა და დაქმუებული შუბლი გაეშალა. უცებ მძინარე ტუსაღს ეცა და დაანჯღრია.

— შენ ჰეი, ძმობილო! ადექი! ადექი! გესმის? გაიღვიძე მეთქი!

რამდენჯერმე გადაატრიალა, გადმოატრიალა, ფეხით დაითრია, ყურები დაუსრისა და თვალეში ძლივს გაახელინა.

— გაიღვიძე მეთქი! მგონი, შენ დაგვიძახეს. შენი სახელი? ჰა, ივანე? პავლე, ჩასწერე. მამის სახელი? გვარი? ჩილიკაშვილი? პავლე, ჩასწერე! რამდენი წლისა ხარ?... სადაური ხარ? პავლე, არ შესცდე! რა საქმეზე ხარ დაქერილი? კეთილი. მეტი არაფერი. შენ არ გეძახდნენ. დაიძინე!—მერე პავლეს მიუბრუნდა:—გესმის? ვერ გაიგე? დღეს ან ხვალ გავალ... გავალ მეთქი! დიალ, გავალ, გავალ! აგისხნა? რა თქმა უნდა, აგისხნი. შენც უნდა მიშველო. ერთი მითხარი, ზედამხედველნი იცნობენ თუ არა ამ ტუსაღს?

— არავინ იცნობს. გუშინწინ მოიყვანეს. ღღემდის ეზოშიც არ გასულა.

— ძალიან კარგი. ეხლა მითხარი, რა დროს ანთავისუფლებენ ზოლმე ტუსაღებს?

— სალამობით, ცხრა საათის შემდეგ.

— ძალიან კარგი. ეხლა მასწავლე, როგორ შეიძლება ვიშოვნო ბრომი?

— ბრომი მე მაქვს, ექიმმა მომცა.

— მართლა? მაშ ღმერთმა ჩემი ლოცვა შეისმინა. ეხლა სამი საათია. შენ ჰეი, ივანე! ადე, ადექი! მარტო შენ ხომ არა ხარ ამ ციხეში? პავლე, დაწექი შენს ტახტზე და ეს ტუტუცი ახლოს არ მიიკარო. რამდენიც უნდა გეხვეწოს, მაგ ტახტზე არ დააწვინო. შენ ჰეი, ივანე, ადექი მეთქი! აქ ორი ტახტია, ჩვენ კი სამნი ვართ. ორი დღეა, რაც თვალი არ დამიხუტნია. მე დღისით დავიძინებ, შენ კი ღამით დაიძინე. აბა, წამოდექი! წელი ნუ გწყდება! პავლე, სწორედ შვიდ საათზე გამაღვიძე.

კვაჭი ივანეს ტახტზე მიწვა, ივანე კი თვალეზის ბლეტვით და ფშვნეტით საკანში ისე დაბარბაცებს, როგორც მთვრალი დათვი. სალამოს შვიდ საათზე პავლემ კვაჭი გააღვიძა.

— ძმობილო, ავად ხომ არა ხარ?

— როგორ არა ვარ ავად? ვარ, მაშა! კუჭი მტკივა.

კუჭი? შე კაი კაცო, რატომ აქამდის არ უთხარი კვაჭის? კვაჭი ექიმი, განთქმული ექიმი. შენისთანა ათი ათასი მაინც მოუჩენია. აი, წამალიც აქ არის. პავლე, მოიტა ეგ ბრომი. აბა, დალიე და დაწეკი.

ხუთი წუთის შემდეგ ივანე მადიანად ახვრინდა. კვაჭი ნერვიულად დარბის. ცხრა საათი... ათი... თერთმეტი... გამოსაშვები ტუსალები გამოუშვეს. ციხეში დუღუნი და ბზუილი თანდათან მისწყდა.

კვაჭის არც თვითონ სძინავს, არც საწყალ ივანეს აძინებს. წევს ივანეს ტახტზე და ჭერს შესცქერის. მხოლოდ სალამოზე მისცემს ივანე ჩილიკაშვილს „კუჭის წამალს“ და დააძინებს. თვითონაც რიჟრაჟზე სდგება და ივანესაც ალვიძებს. ივანე ზოგჯერ იატაკზე გაწვება, მაგრამ კვაჭსაც სწორედ იმ დროს მოუწდება ხოლმე ვიწრო საკანში სეირნობა. ივანე რომ ტახტზე გაიშოტება, კვაჭსაც სწორედ იმ დროს მოუწდება ძილი. არც კვაჭი გადის სეირნობისთვის და არც ჩილიკაშვილს აძლევს ამის ნებას. საკანიც დაკეტილი აქვს. რაღაცას ელის კვაჭანტირაძე. ელის და მოლოდინში სული უდუღს და გული მისდის.

მეოთხე დღეც ძლივს მიიწურა. კვაჭი მეათასჯერ ზომავს საკანს. წელ-მოწყვეტილი ივანე კედელს მიჰყუდება. ვერა ჰბედავს ტახტზე წამოწოლას, რომელიც კვაჭიმ მიითვისა.

— ძმობილო, ჩემ ტახტზე ნუ წვები, თორემ ტილებით გაივსება ჩემი ლოგინი.

ცოტა რომ მობინდდა, კვაჭიმ ბრომის უკანასკნელი დოზი გაუწოდა ივანეს.

— დალიე და დაიძინე.

ივანემ დალია და მიწვა. ისე სძინავს ჩილიკაშვილს, როგორც თათრების სასაფლაოს, რომელიც გაღმა მოსჩანს, გორაკის ძირში. რვა საათია. ცეცხლ-მოკიდებული კვაჭი შეუჩვეველ აფთარივით ტრიალებს საკანში. ცხრის ნახევარია... ცხრა... ათის ნახევარი გახდა. კვაჭი ტალანშია და იმ ფანჯარასთან სდგას, რომელიც ეზოს გადაჰყურებს. ეზოში ციხის მოსამსახურე ჰყვირის:

— გიორგი ჩოკრიშვილი-ი-ი...

და იმავე წუთს რამდენიმე მამასახლისის გამოძახილი ისმის:

— გიორგი ჩოხრიშვილი! ჩოკარიშვილი!

საიდანმე ხმას მისცემენ:

— აქ არის, აქა!

ამოიკითხეს ოთხი გვარი... ხუთი... ექვსი... შვიდი...

უცებ ეზოდან მოისმა:

— ივანე ჩილიკაშვილი!

— ივანე შირიკაშვილი! ივანე ლიჩიკაშვილი!—ხმა მისცეს აქეთ-იქიდან მამასახლისებმა.

— აქ არის, აქა! ზდეს, ზდეს!—ჰყვირის კვაჭი და საკნისკენ მივრბის.

— პავლე, მშვიდობით! მშვიდობით.

— მშვიდობით... სამუდამოდ... სამუდამოდ!..—ბუტბუტებს პავლოვი, კვაჭის ეხუტება და პირსახეს ცრემლით უსველებს.

ივანე ჩილიკაშვილს კი ისე სძინავს, როგორც რიყის ქვას. კვაჭიმ უმაღ ყბები, ნიკაპი და ტუჩები ხელსახოცით აიკრა (კბილები სტკივა კვაჭის!), ქუდი თვალეზამდის ჩამოიფხატა, ბოხჩა ილღიაში ამოიჩარა და ტალანში გავარდა. სირბილით გაირბინა ტალანი. კიბეზე ჩასხლტა და ეზოში გავიდა. მოეშვა, მოიბუზა, თავი მკერდზე ჩამოიყუდა და ეზო გადასჭრა. ალაყაფის კარების გვერდით პატარა ოთახია.

— თქვენი გვარი და სახელი?—ეკითხება ციხის მოსამსახურე და სქელ დავთარს ჰფურცლავს.

— ივანე ჩილიკაშვილი ვარ, შენი ჭირი მე!—ტეტიურად უქცევს კვაჭი.

— რამდენი წლისა ხართ?

— მგონი, ოცდა ათისა ვარ, შენი ჭირი მე.

— ოცდაათისა?—ეკითხება ციხის მოხელე და კვაჭს აცქერდება.

— მგონი, ოცდაათისა ვარ, შენი ჭირი მე! აბა, რა ვიცი, იქნება მეტისაც ვიყო, იქნება ნაკლებისა.

— ეგ რა დაგემართა, ახვეული რადა ხარ?

— კბილები მტკივა, შენი ჭირი მე!—ჰწნავის კვაჭანტირადე-ჩილიკაშვილი.

— როდის მოგიყვანეს მეტეხში?

— ერთი კვირა იქნება.

რას ჩააცივდა კვაჭის ეს კაცი? რად უხვრეტავს ბურღივით თვალებს? რა უნდა კვაჭისგან?

— რად დაგიჭირეს?

— იმიზე, რომე... შარი მომდევს, შენი ჭირი მე, ვითომ მე...

და ენა მოიკვნიტა, აინთო და გახვედა. ციხის მოხელე თვალს არ აშორებს ალექსილ კვაჭის და დიდხანს ილიმება. მერე ეკითხება:

— იმიზა, რომე? ქართლელები ეგრე ლაპარაკობთ? იმიზა რომე... იმიზა რომე... ჰმ...

— ქართლელი ვარ, შენი ჭირი მე, მაგრამ ოცი წელიწადია, რაც ერთ იმერელთან ვმსახურობდი, ამიტომ ამერია იმერული და ქართლური.

— ვისთან მსახურობდი?

— კვაჭი კვაჭანტირაძესთან, შენი ჭირი მე.

— კვაჭანტირაძესთან? ვიცნობ, შორიდან ვიცნობ. გამიგია. ეხლა აქ არის.

— სადა, შენი ჭირი მე?

— აქ, მეტეხში. არ იცოდი?

— მითხრეს, შენი ჭირი მე. არ კი მინახავს.

კვაჭი, გაჩუმდი! გაჩუმდი, კვაჭი! გეყო, რამდენიც შესტოპე, თორემ...

— დიდი კაცია კვაჭანტირაძე...—ამბობს მოხელე და წიგნში რაღაცას სწერს:—ვინ იცის, რას არ ლაპარაკობენ!

— ძალიან დიდი კაცია, ჩემო ბატონო, ძალიან! მარა ტყუილა დეილუპა კაცი.

— დეილუპა! დეილუპა კი არა, დაილუპა, და-ილუ-პა! ძალიან გაიმერლებულხარ.

— მართალია, შენი ჭირი მე.

— ეს ქალაღი თან წაიღე, თორემ ხელ-მეორედ დაგიჭერენ. ეხლა წადი...—და ზედამხედველს მიუბრუნდა:—ეს კაცი გაატარე.

— მადლობელი, შენი ჭირი მე, მადლობელი.

ალაყაფის კარები ჭრატუნით იღება. აი, მეორე კარებიც... მესამეც... კვაჭის თავბრუ ეხვევა. გული ლამის გადმოუვარდეს. ტვინი ცეცხლში ეხრაკება. კარის დარაჯები ისე ათვალიერებენ, თითქო ყველაფერი იციანო. აი, ჯარის კაცსაც გაუარა გვერდით, ვიწრო ქუჩა გადასჭრა და თავდაღმა დაეშვა. ციხის ძირში კიდევ სდგანან დარაჯები. კვაჭის უყურებენ. კვაჭი თითქმის მივრბის. ციხეს გასცდა, პატარა მოედანი გადასჭრა, ავლაბრის ხიდი გაივრინა და ეტლში ახტა:

— სიონისკენ!

მიდის ეტლი ბნელი ქუჩებით. გაიარა სიონი, ანჩისხატი, ვანქი; მტკვრის ნაპირით საპიორების ყაზარმებთან ავიდა, მარცხნივ მოუხვია და რუსთაველის ხეივანის ბოლოზე გავიდა. დაწყევლილი ალაგია! ნამდვილი ხაფანგია! კვაჭი ვერაზე უნდა გავიდეს. ვერის დაღმართისა და მოსკოვის ქუჩის კუთხეს ვერ ასცდებო. აქ ყოველ ნაბიჯზე თითო აგენტი მაინც სდგას. ხაფანგია, ნამდვილი ხაფანგია!

— შენ ჰეი, ძმობილო, გარეკე! ცხენები გარეკე!

კვაჭი მოიბუზა და დაპატარავდა. კისერი მხრებში ჩაიძვრინა, ქუდი ცხვირამდის ჩამოიფხატა, ხელსახოცი ტუჩებამდის აიკრა, გაინაბა, გატვრინდა და ცივ ოფლში გაიწურა. ჩქარა, ჩქარა! გასწი! გარეკე! მარცხნივ აუხვიე! ეხლა მარჯვნივ მოუხვიე, მარჯვნივ!.. შესდექი! ეხლა კვაჭი ფეხით წაეა, გაძვრება და გამოძვრება, კვალს არეცს, თორემ ვინ იცის... ვინ იცის!

ვალიკო! ძმაო ვალიკო! მადლობა უფალსა, რომ სახლში დაუხვდი კვაჭის! აბა, ჩქარა! დატრიალდი! ეხლავე მოსძებნე ბესო და ჯალილა. ბესო იმალება? იცი ბესოს ბინა? ახლოა? ძალიან კარგი. აბა, ჩქარა დაუძახე, ჩქარა!

— ბესო! ჩემო ბესიკო! ჩემო ერთგულო მეგობარო!.. როგორ გამოვედი? ეხლავე გიამბობ, ეხლავე. შენ როგორა ხარ?.. ჯალილა როგორ არის? ფული რამდენი გაქვთ?

ყოჩაღ! ბესო, ყოჩაღ! აი, მეგობარიც ასეთი უნდა! მაშ მუშაობდი კვაჭის გამოსაშვებად? უნდა ციხიდან გაგეპარებინა კვაჭი? ყველაფერი მზად გქონდა! მადლობელი, ბესო, მადლობელი! კვაჭი უშენოდაც გამოვიდა, მაგრამ მისი სიცოცხლე მაინც შენია, სამუდამოდ შენია! კვაჭის ქონება გაჰყიდე და ფულად აქციე, განა! უკვე მზად ხარ წასასვლელად, განა! თუნდ დილაზე? მიდი, ბესო, მიდი კვაჭისთან. ერთხელ კიდევ უნდა ჩაგიხუტოს შენმა უფროსმა ძმამ. აბა, ეხლა გაიქეცი და ჯალილაც გაახარე. მაშ ასე: ხვალ რიქრაქზე შენ და ჯალილა ავტოს მოიყვანთ. მატარებელში მცხეთაში ჩასხდებით. ყველანი მუშურ-გლეხურად ჩაიცვამთ. ყველას წვერი გაგიზრდიათ. ხელებს და პირსახეს ნუ დაიბანთ, პირიქით, კარგადაც შეითხუპნეთ. ევროპიული ჩემოდანები (გვადრუცები!) გადაყარეთ და უბრალო კალათებით და ტომრებით წაიღეთ ჭუჭყიანი საცვალი და უბრალო ხაბაკ-ხუბაკი. კობტად დაწერილი მოწმობანი ბესომ წინდაწინვე დაამზადა. აბა, დილამდის! მშვიდობით, ბესო, მშვიდობით! იყავ კურთხეულ ერთგულობისათვის აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისადმე, ამინ!

აქა ამბავი უმადურ სამშობლოდან გარდახვეწისა.

მუშურ-გლეხურად მორთული კვაჭი, ბესო და ჯალილა ბათონის ერთ სასტუმროს მიადგნენ.

— ოთახი გაქვს?

— არის, ბატონო, რაღა არ არის!

— მეშვიდე ნომერი თავისუფალია?

— მეშვიდე? არა, ბატონო, „ზანიატია“.

— მეექვსე?

— „სლაბოდნია“, ბატონო.

მეექვსეში დასახლდნენ. ბესო დასძვრება და მეშვიდე ოთახს და იმის მდგმურს ჰსუნავს. ჯალილა ნური-ბაზარში კონტრაბანდელს ეჩურჩულება. კვაჭი წერილს სწერს.

„ჩემო ძვირფასო სილიბისტრო და პუპი! ჩვენმა მტრებმა ვერ გეიხარეს. მე ისევ გამოვედი და ერთხელ კიდევ დავამტკიცე, რომე ვინც კვაჭანტირაძის დალუპვას მოინდომებს, ან თვითონვე დეილუპება, ან ხელს დაიწვავს და გამასხარავდება. საქართველოში რომ არ ჩამოვსულიყავი, აჯობებდა. რაც მქონდა, ყოლიფერი აქინე დავკარგე. ასეთია თურმე პაწაწა ხალხის ბედი. ერთმანეთი უნდა დასჯამონ და ისე გაძლნენ. მე ყოველთვის ამას გეუბნებოდი, ჩემო სილიბისტრო, რომე საქართველო მე ვერ დამიტევს თქვა. აწი მაინც აქ აფრის გაიმასქნება არ შეიძლება. აღარც ვაქრობა, არც მრეწველობა, არც ფული. მედუქნედ მე ვერ გავხდები და ჯიბგირობას ვერ დევიწყებ. აქ კაცს თუ ბედმა სამი მანეთი აშოვნია, მეორე დღესვე ორ მანეთს მაინც წაართმევენ. მე არ შემიძლია ასეთ ჰაერში ცხოვრება. მივდივარ. ვერ გინახულეთ და ვერ დაგკოცნეთ, რადგან ძალიან მეჩქარება და ხიფათიც ფეხ და ფეხ მომდექს. ვინ იცის, კილო ვნახავ თუ არა ამ დაწყევლილ ქვეყანას. თქვენ რომ არ მყავდეთ, მე საქართველოს სახელსაც აღარ ვახსენებდი. სტამბოლში მივდივარ, გული კი თქვენთან მრჩება. თუ კილო გავკეთდი, თქვენც წავიყვანთ, რადგან აწი უთქვენოდ გაძლება არ შემიძლია. თქვენს მეტი აღარავინ მყავს. ეს წერილი ცრემლით არის დასველებული. ზედაც ეტყობა. რა ვქნა, ჩემო ძვირფასო, გული მტკივა და თვალეზიც მეწვის. თქვენ მაინც ნუ იტირებთ კვაჭიკოს. არ დეილუპება. კვაჭი ისეთი დედ-მამის შვილია, რომე ზღვის ძირშიც იცხოვრებს და ქვასაც ფულს გამოადგენს. მაგრამ თქვენი დარდით ჩემი სიცოცხლე გამწარდება. მეტი გზა არ არის, დარდს დროებით უნდა

გაეუძლოთ და მევითმინოთ. ვინც ჩვენ ამ დღეში ჩაგვყარა, იმათს ჯავრს სტამბოლში ან პარიზში ამევიყრი, ხოლო აქოურების ჯავრი ღმერთმა საფლავში არ ჩამატანოს, თვარა იქაც ვერ მევისვენებ. მართლა, ეხლა მომაგონდა. მეტეხში რომ ვიყავი, ღმერთი ვილოცე და სანთელი დავებრდი (სამი ეკლესია ერთსანთლად დაუდნა კვაქს!). ღმერთმა მიშველა. წადით და ჩემ მაგივრად ერთი პაწია სანთელი დოუნთეთ, თორემ თათრებში ეკლესია არ არის და, თუ ჩემი დაბრება ვერ შევასრულე, ღმერთი კიდევ გამიწყურება და სადმე დამლუპავს. ბესოც მოდის, ყველას მოკითხვა შემოგითვალათ. მაშ მშვიდობით! მშვიდობით! გკოცნით ათასჯერ თქვენც, ხუხუსაც და ნოტიოსაც. თქვენი უმადური და უბედური შვილი კვაქი“.

ბესომ ათიოდე გასაღები მოიტანა. ჯალილაც, დაბრუნდა და სთქვა:

— ყოლაფერი გავაკეთე, კოჩი-ალა! შეიზლება ეხლა სავიდეთ, შეიზლება ღამე სავიდეთ.

სადილის დრო რომ მოვიდა, ბესომ სთქვა:

— დროა, კვაქი. ის მდგმური სადილად წავიდა.

ჯალილა კიბესთან დადგა. ბესომ ადვილად გაალო მეშვიდე ნომერი. კვაქი ფეჩს ეცა. ნაცარი გაჰქექა და წამოიძახა:

— ვიპოვნე, ბესო, ვიპოვნე!

ხუთი წუთის შემდეგ სამივენი სასტუმროდან გამოვიდნენ, ხოლო ერთი საათის შემდეგ, აჭარულად გადაცმულნი, ბათომიდან გავიდნენ. კვაქის წინ ნამდვილი აჭარელი მიუძღვოდა — ჩუმი, მარდი და თვალმჭრელი. ოთხივეს მხრებზე ჯოხები ჰქონდათ გადებული, ხოლო იმ ჯოხებზე პატარა ბოხჩები ჰქონდათ ჩამოკიდული. სტეპანოვის ფორტს მარჯვნივ მოუარეს, ბუჩქნარი გადასჭრეს, ქოროხის ხიდზე გავიდნენ და მარცხნივ აუხვიეს. კარგა ხანს უხმოდ და ქურდულად იარეს. ბოლოს, სოფელ სიმონეთს მიაღწენ, ერთ პატარა ოდაში შეიპარნენ და დასხდნენ. აჭარელი გაჰქრა. მზეც მიიწურა. კარგად რომ დაღამდა, აჭარელი ქოხში შემოიპარა და სთქვა:

— წავიდეთ, ბატონო.

მგელივით მიძუნძულებს ფეხ-მარდი და თვალმჭრელი აჭარელი. უკან მისდევენ კვაქი, ბესო და ჯალილა. მინდორი ბუჩქნარად გადიქცა, ბუჩქნარი — დაბურულ ტყედ; გზა ჯერ გაბილიკდა, მერე ბილიკიც დიკარგა; აღმართი თანდათან მატულობდა. დაბურულ ტყეში მთვარე აღარ მოსჩანდა. სიბნელეში ერთმანეთის ჩრდილებს ბორძიკით მისდევდნენ. შუალამემ მოატანა. ქედი გადალახეს და ტყის ნაპირზე გავიდნენ.

— აქ მომიცადეთ, ძამია!—სთქვა აჭარელმა და ბუჩქებში მი-
იმალა.

— რას იტყვი, ჯალილ, ხომ არ დაგვიჭერენ?

— გერ დაგვიჩერენ, ჩემო ალა! შენ არხეინ ოლ, დანარჩენი მე
ვისი.

იყუჩეს და იჭურჩულეს. ის აჭარელი დაბრუნდა და ერთიც
თან მოიყოლა. ისევ გზას გაუდგნენ. ისევ მიდიოდნენ, ბორძიკობდ-
ნენ და ოფლში იწურებოდნენ. ბოლოს, შესდგნენ, შეისვენეს და
კლდიანსა და ბუჩქიან მთას შეუდგნენ. ფრთხილად და ფეხაკრეფით
მიდიოდნენ. მეორე აჭარელი ხშირად განზე გავიღოდა, იქაურობას
მოათვალიერებდა, ყურს მიუგდებდა, მერე დაბრუნდებოდა და სი-
ფრთხილეს მოუმატებდა. ერთ ალაგას ყველანი დაწვნენ და ერთი
საათი ფოფხვით და ტაატით იარეს. ბოლოს, ერთ მინდორზე გა-
ვიდნენ. აჭარელი მობრუნდა:

— ძამია, ჩონ ოსმალების მიცაზე ვართ. ურუსის მიცა გათავდა.

ლტოლვილნი სიხარულით ახმაურდნენ. ერთმანეთს მიულოცეს
და ისევ გზას გაუდგნენ. შიში აღარა ჰქონდათ, ამიტომ ხალვათად
მიდიოდნენ. ერთგან შუქი გამოჩნდა. იმ შუქზე წავიდნენ და პაწა-
წინა ყავახანაში შევიდნენ. ერთი აჭარელი წყვდიაღში მიიმალა.
რიჟრაჟზე კვლავ დაბრუნდა და ორი ლაზი მოიყვანა. აჭარლებმა
ლტოლვილნი ლაზებს ჩააბარეს, ფული მიიღეს. ყველას მშვიდობი-
ანი მგზავრობა უსურვეს, კონტრაბანდა აიკიდეს და წავიდნენ.

მალე ყავახანაში ახალმა ხალხმა შემოჰყო თავი. ერთი
ჩაუში იყო, დანარჩენები ასკერები იყვნენ. ჩაუშმა მგზავრები დაათ-
ვალიერა და ჯალილას ოსმალურად გამოელაპარაკა. ვინ არიან? საი-
დან მოდიან? აქვთ თუ არა პასპორტები და ოსმალეთში შემოსვლის
ნებართვა? ჩაუში ხშირად ახსენებდა „ბალშევიკს“, ჯალილა კი ზე-
დიზედ იმეორებდა: „კურან აჰკი! ალლაჰ აჰკი! მან მანიმ ალლაჰიმ!“
ბოლოს, ჩაუშმა სთქვა:

— გელ, გელაჰ!

— სავიდეთ, ეფენდი, სავიდეთ ამათ აფისერთან!—სთქვა ჯა-
ლილამ.

ყველანი გავიდნენ. უკვე გათენდა. ერთ სახლთან ორი საათი
ისხდნენ და იცდიდნენ. გვერდით თოფიანი ასკერი ედგათ. ბოლოს,
სამივეს დაუძახეს.

— პარლე ვუ ფრანსე, მესსიე?—ჰკითხა კვაჭიმ ახოვან აფი-
ცერს.

— ნონ, ნონ, ბილმერამ!—უპასუხა აფიცერმა და ჯალილას გრძელი ბაასი გაუბა ოსმალურად. მერე აფიცერმა ჩაუშს რაღაც უთხრა. ჩაუშმა სამივენი თავით ფეხებამდის გასჩხრიკა და ნაპოვნი განძეულობა და საფულეები მაგიდაზე დააწყო, თვითონ კი განზე გადგა და თვალები ააელვა. აფიცერი ილიმებოდა, ფულს სთვლიდა და თვალ-მარგალიტს თვალებით სჭამდა. ჯალილა სთარგმნიდა:

— ალი ბეი ბრზანებს, რომ კნიაზები ზალიან მდიდარი კასები არიანო.

კვაჭიმ იცოდა, რომ ბეი უდასტუროდაც ინებებდა, რასაც მოიწონებდა. ამიტომ ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა:

— მოახსენე ალი ბეის, ჯალილ, რომ აირჩიოს და ინებოს, რაც მოსწონს.

ალი ბეიმ ჯერ ერთი ნივთი აირჩია:

— ალი ბეი ზალიან მადლობელია.

— მოახსენე ალი ბეის, რომ მისი მადლობა ათჯერ სჯობია მაგ საჩუქარს.

ალი ბეიმ მეორე და მესამე განძიც გადაარჩია.

— ალი ბეი ბრზანებს, თქონ ბოლშევიკები ხომ არ ბრზანდებიან?

— მოახსენე ალი ბეის, ჯალილ, რომ ბოლშევიკებმა ჩვენი თავები ასი ათას ლირად დააფასეს.

ჯალილამ მოახსენა. ალი ბეიმ ორი დიდი მარგალიტი კიდევ მიიღო.

— ალი ბეი ბრზანებს, რომ ჩონ დღეს ალი ბეის ყონალები ვართ.

— მოახსენე ალი ბეის, ჯალილ, რომ ღირსეულ მადლობას მხოლოდ დიდი ალლაჰი გადაუხდის.

— ალი ბეი ბრზანებს, სოტა ფული მასესხეო.

— ინებოს, ჯალილ, ინებოს!—ბრაზით ხრიალებს კვაჭი:--მაგრამ ისიც მოახსენე, რომ სამივენი სტამბოლში მივდივართ და, თუ გზის ფული არ გვეყო, ალი ბეიმ ისეთი ვინმე გაგვაცნოს, რომ იმისგან ჩვენ გზის ფული ვისესხოთ.

ჯალილამ გადუთარგმნა. ალი ბეიმ გაიცინა და კვაჭის ასეთი პასუხი შემოუთვალა:

— ალი ბეი ბრზანებს, რომ ალი ბეი ასეთ კაცს ისწობს.

— ვინ ალის ასეთი კაცი, ჯალილ?

— ალი ბეი.

კვაჭიმ ჩამოხჩობილის სიცილით გაიცინა:

— ჯალილ, მოახსენე ალი ბეის, რომ მე სარგებლით დავუბრუნებ ფულს, მაგრამ თუ ალი ბეი სტამბოლში ჩამოვა და ჩემს ყონალობას იკადრებს, ერთ არაბს და ისეთს დამასკურ ხმალს მივართმევ, რომ მთელ ოსმალეთში იმის ბადალს ვერ იშოვნის.

ჯალილამ ესეც გადასთარგმნა. ალი ბეიმ ოდნავ შუბლი შეიკრა.

— ალი ბეი ბრზანა, თუ ჩემი ყონალი არ გინდათ, ისევ მოსკოვიაში სადითო.

— ჯალილ, ალი ბეიმ ტყუილად იწყინა ჩემი სიტყვა. მე სიმართლე მოვახსენე. მოსკოველებს კი ეშმაკების ყონალობაც კი სჯობია. ჩვენი თავებიც, ეს ფულიც და ეგ თვალ-მარგალიტიც ალი ბეის ფეშქაში იყოს.

ალი ბეიმ ისევ გაიშალა შუბლი. მერე ორი ათასი ლირა გადმოსთვალა, კვაჭის გაუწოდა და სთქვა:

— ბუიურ, ეფფენდი!

იმ დღეს კვაჭი ალი ბეის სტუმარი იყო. ერთი-მეორეს ისე დაუხვდნენ, როგორც ათი წლის უნახავი ღვიძლი ძმები. ერთმანეთს მოუალერესეს, თავები მოუქონეს, თავიანთი ამბები უამბეს, მისამართები მისცეს და პირობაც დასდეს, რომ იმ დღიდან სამუდამო ძმები გახდებოდნენ და მიწერ-მოწერასაც არ მოაკლებდნენ.

მეორე დღეს ალი ბეიმ კვაჭის ხელუხლებლობის ბარათი მისცა, ცხენები უშოვნა, ასკერი გააყოლა და გაისტუმრა. იმ ასკერმა კვაჭი მეორე ასკერს გადასცა; მეორემ მესამეს და მეხუთემ მეექვსეს. რამდენიმე დღის შემდეგ კვაჭი ტრაპიზონში ჩავიდა. იქაურმა ვალიმ კვაჭი ალი ბეისავით მიიღო: მეგობრულად და თავაზიანად, მაგრამ არც ალი ბეისავით ასესხა კვაჭის ფული და არც თვითონ ისესხა კვაჭისგან. სამაგიეროდ ერთი თვე აცდევინა და მერე სტამბოლში წასვლის ნებართვა მისცა.

— მადლობა უფალსა!—სთქვა კვაჭიმ, როცა გემზე ავიდა:—ფული ძალიან ცოტა დავგრჩა, მაგრამ...

— მაგრამ სამაგიეროდ თავები შეგვრჩა!—ჩამოართვა სიტყვა ბესომ.

— შუქურ ალლაჰა!—ანუგეშა ორივენი ჯალილამ:—სტამბოლი სჯობია საბურთალოს. შუქურ ალლაჰა! ალლაჰ ილ ალლაჰ!

აქა ამბავი ძველის განახლებისა.

სამივენი ბაქანზე იდგნენ, როდესაც გემი ბოსფორს მიუახლოვდა. კვაჭის გვერდით ერთი ამერიკელი იდგა—ვინმე ვატსონი,

რომელსაც კვაჭიმ იმ ღამეს ბრიჯის თამაშში სამი ათასი დოლლარი მოუგო.

— აქაურობა ფეხით მაქვს დავლილი. მე ისიც კი ვიცი, რომ აგერ იმ ციხეს, მარცხნივ რომ მოსჩანს, ქართული სახელი ჰქვია: კარი-ბჭე.

კარი-ბჭე? — წამოიძახა კვაჭიმ: — მართლა ქართული სახელია, მაგრამ საიდან, როგორ?

— ბიზანტიელების დროს ქართველებს მანდ მონასტერი აუშენებიათ და კარი-ბჭე დაურქმევიათ. მერე ციხეც აუშენებიათ.

მერე, როცა გემმა ბოსფორის სრუტეში შეუხვია, ვატსონი მალი-მალ თითს ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ იშვერდა და განუწყვეტლევ ლაპარაკობდა:

— აგერ რუმელის კანდელი.... აი, ანადოლის კანდელი... აგერ, მარჯვნივ ბუიუქ-დერე მოსჩანს... მარცხნივ ანადოლი გისარი გამოჩნდა.

კვაჭის მთელი ქვეყანა დავლილი ჰქონდა, ამიტომ ოსმალეთში გასაკვირს აღარათერს მოელოდა, მაგრამ ბოსფორის მშვეენებამ კვაჭიც და ბესოც მაინც გაიტაცეს.

— რა მშვეენიერია!.. რა ლამაზია!.. რა უცხო სანახაობაა! — წამდაუწუმ იძახდნენ ორივენი.

— აგერ რუმელი გისარი! — განაგრძობდა ამერიკელი: — ორთა-კიოი... ვანიკიოი.

გემი კონსტანტინოპოლს მიუახლოვდა.

— აი, ჩირაგანის სასახლე... აგერ დოღმა-ბაღჩეს სასახლე... ეს გერმანელების საელჩოა... მეჩითი მაჰმუდიე... თოფხანე... გალა-თა...

გემი ნავთ-საყუდელს მიადგა. ყველანი პერას უბანში გავიდნენ და საუკეთესო ევროპიულ სასტუმროში დაბინავდნენ.

კვაჭიმ ახალი ცხოვრება დაიწყო, მაგრამ ის ცხოვრება ისევ წინანდელს ჰგავდა, — იმ წინანდელს, როდესაც არ იყო არც თებერვალი, არც მამზელ კერენსკი, არც ოქტომბერი და არც „წითელი ჯოჯოხეთი“.

სამი ოთახი საუცხოვო სასტუმროში, ათიოდე ხელი ტანისამოსი, აბრეშუმის საცვალი, კარგი ჰამა-სმა, სეირნობა, ყავახანები, უხეში გასართობი და... ქალები, ქალები და ქალები: ებრაელები, ბერძნები, სომხები, ოსმალები (საიდუმლოდ, რომელიმე სოროში), არაბები, სირიელები და საერთოდ ყოველისა აღმოსავლეთისა კუთხეთა. იცნობს კვაჭი დასავლელებს, დიდი ხანია იცნობს. მან უკვე

იცის მათი გემო, ფერი, სიყვარულის იერი და ასნაირი სამაკინტლო ხერხი. მას ეხლა აღმოსავლელნი მოსწონს: დიდ-თვალიანები, მუქნი, დაბინდულნი და დასიცხულნი; ანგორის კატასავით ლბილნი, სამხრელ გველივით მოქნილნი, ზოგჯერ არაბულ ცხენივით ფიცხნი, ზოგჯერ კი მაძლარ ვეფხივით ზანტნი; მათი თვალები ბნელი ზღვაა, რომელშიც სთრთის მარცხ ვარსკვლავი, მათი კანი ძველ სპილოს ძვალსა ჰგავს, ხოლო ტუჩები—ოდნავ გაჩეხილ ბროწეულს. თვითონ კვაჭიც წინანდელ კეცის აღარა ჰგავს. იგი ხანში შესული ულაცია: დინჯი, ნაცადი და გამოქნილი. ეხლა ესმის კვაჭის ისაკა იდელსონის დარიგება, რომელიც მან მიიღო ბულონის ბაღში ათი წლის წინათ. რა სთქვა მაშინ გაქნილმა იდელსონმა?

ახალგაზრდა ქალი სიყვარულის ხელოვნებაში ჯერ მოუნათლავია, გაუხედნავია, უფესვო მცენარეა; ხანში შესული დედაკაცი კი ფესვიანი მუხაა. ქალი სთესავს, დედაკაცი კი იმკის; ერთი თვითონ სწავლობს, მეორე კი ასწავლის; ერთი მორცხვად ილიმება, ან კისკისებს, ან ნაზად იცრემლება, ხოლო მეორე ხარხარებს, ან ჰლმუის, ჰყმუის და ბღავის; ქალის ალერსი ნიავეა, დედაკაცისა კი გრიგალია; ქალის ვნება ალია, დედაკაცისა კი ნაკვერცხალია; ქარაფშუტა ქალებს ვარდის და იის სუნი ასდით, დადუღებულ დედაკაცებს კი—მწნილისა და როკფორის ყველისა.

ესმის ეხლა კვაჭის ისაკას გემო, ესმის! ესმის და ყველგან დაძვრება, ჰსუნავს და ეძებს. ეძებს და უხვად პოულობს.

მაგრამ—ღმერთმა დასწყევლოს ფულის მომგონი!—ლირები და დოლლარები წყალივით ილევან. კვაჭიმ რამდენჯერმე კიდეც ააგლიჯა თხელი ტყავი ამერიკელ ვატსონს და ორიოდვე ევროპიელ ბედოვლათს, მაგრამ—კვაჭის ბედი აღარ სწყალობს!—სტამბოლში ევროპიელი ბედოვლათები ან დაილივნენ, ან კვაჭივით გაეშმაკდნენ. ოსმალები კვაჭის ახლოსაც არ იკარებენ, ხოლო იქაური სომხები, ბერძნები, ურები და ლევანტელები თვითონვე ნადირობენ კვაჭის თხელ ჯიბეზე. რა ხალხია, ღმერთო ჩემო, რა ხალხი ყოფილან ეს ბერძნები, სომხები, ურები და ლევანტელები! კვაჭი თითქო ხელის გულზე ჰყავთ. სანამ პირს დააღებს სამტრედიელი, ამ გაიძვერებმა უკვე იციან მისი აზრი და პასუხს წინდაწინვე აძლევენ; კვაჭის თვისი ხათვანგი ჯერ არც კი ამოუღია, ისინი კი კვაჭის ყოველ მხრიდან ხუთიოდე ხათვანგს უგებენ; კვაჭი ჯერ ბადეს ჰქსოვს, თვითონ კი უკვე ხუთიოდე ქსელშია გაბმული. კვაჭის ტვინი მათთვის გახსნილი წიგნია, რომელსაც სხაპა-სხუპით კითხულობენ; მი-

სი ხრიკები გამხმარი ჩხირებია, რომელსაც ორის თითით ამსხვრევენ, ხოლო მისი ჯადო დამპალი ლეჩაქია, რომელიც თავის-თავად იფხრიწება. არა, აქ არც ერთი საქმის „გაიმასქნება“ არ შეიძლება! ამ დაწყვეტილ ქალაქში ცხოვრება შეუძლებელია! ისევ პარიზისკენ, ლონდონისკენ, ან რომისკენ! მაგრამ... ევროპაში კვაჭის არ უშვებენ, ვიზას არ აძლევენ. ალბათ იცნობენ კვაჭი კვაჭანტირაძეს, ალბათ მისი მტრები აქაც უჩხიკვინებენ კვაჭის.

— მახლას! — სთქვა, ბოლოს, კვაჭიმ და თავისს ახალ ბედს შეურიგდა. მაგრამ უფულოდ ცხოვრება არც სტამბოლში შეიძლება, ამიტომ კვაჭიმ სწორედ იმ დროს აილაგმა თავი, როდესაც უკანასკნელი ლირა მეეტლეს გადაუგდო.

სტამბოლი ემიგრანტების დედა-ქალაქია. პერაზე რუსული ოსმალურზე უფრო ხშირად ისმის. ყავახანები, რესტორანები და ლამის გასართობები სავსეა რუსის კნენიებით და ნაკაცარებით. კვაჭი ამ ალაგებს და ნაკაცარებს შეეჩვია. დადის ერთ რესტორანიდან მეორეში, ყავახანიდან ყავახანაში და რალაცას აკეთებს, ვილაცას დაედებს. ზოგჯერ ნაძებარს პოულობს და მცირე საქმეს „აიმასქნებს“. ნარჩევ ქალს გაიცნობს, აიყოლებს და ვატსონს ან სხვა მუშტარს ჩააბარებს. ვატსონების სუფრიდან კვაჭისთვისაც გადმოცვივდება ხოლმე ცოტაოდენი მწარე ნასუფრალი. ვატსონმა ერთ ექიმს გააცნო კვაჭი. ექიმმა კი კვაჭი ერთ დედაბერს ჩააბარა. იმ დედაბერმა კვაჭი კარგად გასინჯა, გამოსცადა და ერთხელ უთხრა:

— ქალაქში ძალიან ბევრი უშვილო ქალია. ქმრები ჰყავთ, მაგრამ... გესმით?

ესმის კვაჭის, ესმის! კვაჭიმ უნდა უშვილო ცოლ-ქმარს უშველოს, განა! კეთილი და პატიოსანი. ფასი?

— მოვრიგდებით. ოღონდ არასოდეს არ უნდა აჰხადოთ მუშტარს ნილაბი.

კეთილი. ამ პირობას კვაჭი მიიღებს, მიიღო და ასრულებს კიდევაც. პირნათლად ასრულებს თავისს პირობას და საქმეს კვაჭი კვაჭანტირაძე და დღითი-დღე სცხოვრობს.

ერთხელ კვაჭიმ ერთ პაწაწინა ეზოში შეიხედა.

— აქა სცხოვრობს მისტერ დერბლი?

— არა, მისტერ დერბლი ამ სახლში არა სცხოვრობს.

ღმერთო დიდებული! ეს ვისი ხმა არის? ეს ვინა სდგას პაწაწინა აივანზე? ვისია ის თმა, ოქროს ფერი ბულულა თმა? ვისია ის თვალები, ცისფერი, ღრმა და ჟუჟუნა თვალები? ეს ტუჩებიც, ოდ-

ნავ გატრეცილი, მაგრამ... დიდხანს უტკირეს ერთმანეთს. მერე იმ ტუჩებზე ღიმილმა აითამაშა.

— რებეკკა... რებეკკა! შენა ხარ? შენა ხარ?

— მე ვარ, მე. ველარ მიცანი, განა!

— ჩემო რებეკკა... ჩემო რები! რები!

კვაჭიმ რამდენიმე ნახტომით ეზო გადასტრა და რები მკერდზე მიიხუტა. ალექსილმა რებეკკამ ცხარე კოცნაზე მორცხვის კოცნით უპასუხა, აირია, დაიბნა და უკან მიიხედდა. პატარა კარებში მეორე დედაკაცი იდგა.

— ღმერთო დიდებული! ელენე... ელენე! შენც აქა ხარ! შენც... და ელენეც ჩაიკრა, წასწუწნა და აბუტბუტდა:

— ორივე ერთად... ორივე ერთ დღეს, ერთ ბინაზე... ორნაირი ბედნიერება.

— შემოდი, სახლში შემოდი.—შეიპატიეთა ელენემ.

— ჩქარა, ჩქარა შედი... შედი.—დაუმატა რებიმ.

სამივენი ოთახში შევიდნენ. ოთახი დაბალი, ბნელი და პატარაა. ელენეს და რების სადგომი სიღარიბით, ნესტით და სევდით იყო შემოსილი. კვაჭიმ ორივენი აათვალიერა. იაფი ჩითის კაბები ეცვათ, ისიც დაკერილ-დაკონკილი. ხელები დაჩხვლეტილი ჰქონდათ ნემსისგან და თვალები დასიებული უძილობისგან. რებეკკას ლოყებზე ლაპა-ლუპით ჩამოსდიოდა ცრემლი.

— რები, რა გატირებს? რა დაგემართა?

რები, უთხარი შენი დარდი შენს აპოლონს. უამზე შენი ცრემლის მიზეზი შენს წინანდელ მეგობარს! ნუ მოერიდები კვაჭის! მან დაივიწყა შენი უმადურება და სისუსტე მაშინ, როდესაც პავლოვის წამებას ვერ გაუძელი და ისეთი რამ სთქვი, რაც არ უნდა გეთქვა. გული მოიჯერე და შხამი მოიბანე. პავლოვმა თვისი ხვედრი მიიღო.

— ამ ერთი თვის წინათ ტფილისში დახვრიტეს.

რებეკკას ეს ამბავი არ უხარია. ელენე ოდნავ გაფითრდა. „ჰო, მართლა,—აგონდება კვაჭის,—პავლოვს და ელენეს ერთ დროს ერთმანეთი უყვარდათ. მას აქეთ ბარემ ოთხი წელიწადიც გავიდა.“ ელენეს მაინც მოხვდა ეს ისარი. რაც უნდა იყოს, პავლოვი ლამაზი და მამაცი კაცი იყო. საწყალი პავლოვი!

ბოლოს, როცა გული მოიჯერეს და ერთმანეთი უგულოდ მოიკითხეს, რებეკკამ და ელენემ კვაჭის თავიანთი ამბავი უამბეს.

ხუთი წლის წინათ პეტერბურგიდან ერთად წამოვიდნენ ისაკა, რებეკკა, ელენე და რამდენიმე მათი ნაცნობი. მოსკოვის მახლობლად ერთ პატარა სადგურზე გაიჩხირნენ. სამივენი გაძარცვეს

და ულუკმა-პუროდ დასტოვეს. ხელცალიერნი ჩამოვიდნენ ადესაში. ხუთი თვე იყვნენ გზაში. მათხოვრობით და შავის მუშაობით იკვებებოდნენ. დაწვრილებით ამ საშინელ მგზავრობას მერე უამბობენ. კიევში ვიტგენშტეინი შეხვდათ. ახსოვს კვაჰის ეს ვაჟბატონი, პარიზში რომ უხეირო მეტოქეობას უწევდა ბედნიერ აპოლონიჩკს?

— მახსოვს, კარგად მახსოვს.

ვიტგენშტეინი ელენეს ეხმარებოდა, მაგრამ მალე დახვრიტეს.

— ვინ დახვრიტა?

ვინ იცის! მაშინ ყველანი ერთმანეთს ხვრეტავდნენ და ახრბდნენ: პეტლიურა, სკოროპადსკი, მახნო, გერმანელები, თეთრები, წითლები და მწვანეები. მერე ადესაში ჩამოვიდნენ. ისაკას და რებეკას ნათესავები გაშიშვლებულნი იყვნენ. ქალაქს რომ წითლები მოადგნენ, სამივენი კონსტანტინოპოლში გამოიქცნენ. ისაკა მოხერხებული კაცი იყო.

— როგორ თუ იყო? სად არის ისაკა?—მხოლოდ ეხლა იკითხა კვაჰიმ.

— მოკვდა საწყალი!—სთქვა ელენემ.

რებეკა ხელმეორედ ატირდა.

ელენემ განაგრძო:

— ისაკა მოხერხებული კაცი იყო. რესტორანი გახსნა. მოგება ჰქონდა. მე და რებიც იმ რესტორანში ვმუშაობდით. ჯამაგირი გვყოფნიდა. ასე ვსცხოვრობდით. ექვსი თვის წინად ისაკა გაცივდა და მოკვდა.

— საწყალი!—წამოიძახა კვაჰიმ.

— რესტორანს ვალი ჰქონდა. გავყიდეთ, მაგრამ ხელ-ცალიერნი დავრჩით. ეხლა საცვალს ვკერავთ და ასე ვსცხოვრობთ, მაგრამ... ვაი ამ ცხოვრებას!

მერე კვაჰიმ უამბო თვისი თავგადასავალი.

— ბრძოლაში დამიხოცეს ჩხუბიშვილი, ჰავლაბრიანი, ჩიკინჯილაძე, კიპუნტირაძე და ბეკარევი.

— საწყალი!... საწყალი!—ისმოდა წამდაუწყუმ.

— ახია ბეკარევე!—წამოიძახა რებიმ:—იმან დამაპატიმრა.

— მართლა, ტანია როგორ არის?—მოიგონა ელენემ.

— სიმშლით მოკვდა...—დინჯად უპასუხებს კვაჰი.

ელენე აღელდა:

— მერე, შენ ვერაფერი უშველე?

— არაფერი შემატყობინა. შეელა მინდოდა, მაგრამ... ჩემგან დახმარება არ მიიღო.

— განუსი და მისი ცოლი?

— განუსი დახვრიტეს. იმისი ცოლი კი სარეცხს რეცხავს.

კიდევ მრავალნი მოიკითხეს და მოიგონეს. ზოგნი თვითონ დაიხოცნენ სიმშვილით და ჯავრით, ზოგნი სხვებმა დაჰხოცეს, ზოგნი კიდევ რუსეთში, ევროპაში და სტამბოლში ან სარეცხს რეცხავდნენ, ან ფეხსაცმელს სწმენდავდნენ, ან რესტორანებსა და ყავახანებში მსახურებდნენ და ათასნაირ შავი და მძიმე მუშაობით წელს იწყვეტდნენ, სანთელივით დნებოდნენ და ზედი-ზედ იხოცებოდნენ.

კვაჭიმ ორივენი რესტორანში დაჰპატიჟა, მაგრამ მაღლობა მიიღო, რადგან არც ელენეს და არც რების სარესტორანო კაბები არ ჰქონდათ. ბოლოს, მაინც შეთანხმდნენ: თვითონ კვაჭი ზღაზვნით გაჰყვა ქალებს ისეთ სასადილოში, რომელიც იმათ ღარიბ კაბებს შეეფერებოდათ.

სალამოზე ძლივს დაშორდნენ ერთმანეთს.

რა გზას დაადგეს კვაჭი? როგორ მოიქცეს? როგორ მოუთაროს, ან მოუთაროს თუ არა შევიდოდე წლის წინათ თავმინებებულ საყვარლებს? მოვალეა თუ არა კვაჭი, რომ ორივენი აიკიდოს და ჰზიდოს? რა თქმა უნდა, მოვალე არ არის! სამივემ ერთ დროს მისაღები მიიღეს, მისაცემიც მისცეს და თავიანთის გზით წავიდნენ, მაგრამ... მაინც... კაცნი ვართ... ვინ იცის!

მეორე დღეს ორივენი ჭუჭყიან სალამურში დაჰპატიჟა. იმ სალამურში სტუმრები უკვე გაღეშილნი და გახსნილნი იყვნენ. მუსიკა ჭყვიტივდა. ფოქსტროტი, ტანგო და მუცლის ცეკვა ისე ილაგებოდნენ და ბუქნაობდნენ, რომ ერთი იქ დამსწრე ძალიც კი წითლდებოდა. მუშტარს ქალები ემსახურებოდნენ, რომელნიც დროგამოშვებით გაღეშილ მუშტარს სადღაც ეზოში მიათრევდნენ და უკანვე დაგვიანებით ბრუნდებოდნენ.

დასხდნენ და მოითხოვეს. კვაჭი თავის სტუმრებს თვალს არ აშორებდა და იმათს პირსახეში სარკესავით იხედებოდა. იხედებოდა და ნათლად ჰხედავდა სალამურის შთაბეჭდილებას. რებიც და ელენეც მუშაობდნენ რესტორანში. როგორი იყო ის რესტორანი, სუფთა თუ ჭუჭყიანი, გახდილი თუ ჩაცმული, ქალებით თუ უქალოდ? შეჩვეულნი არიან თუ ხამნი, ნაცადნი თუ უცდელნი? კვაჭიმ უმალ ამოიკითხა პასუხი ორივე ქალის პირსახეზე: მათ ოდნავ ეხამუშათ ამ სალამურის იერი. კეთილი და პატიოსანი. მაშ თითქმის გახედნილნი ყოფილან.

— ეს ქალები დიდ ფულს შოულობენ.—ამბობს კვაჭი.

— შოულობენ, სანამ არ დაბერდებიან.—პასუხს აძლევს რები.

— შოულობენ, მაგრამ ვაი ამ შოვნას!—უმატებს ელენე.

— რა თქმა უნდა, ამ ქუჩყიან ხალხთან საქმის დაჭერა ადვილი არ არის,—აგრძელებს კვაჭი:—მაგრამ სხვა ადგილებიც მოიძებნება; იქ ბინაც მშვენიერია და ხალხიც სუფთაა, მდიდარი და ზრდილი. მიირთვი, ელენე, ნამდვილი შარტრეზია. იქაური ქალები კნეინებივით სცხოვრობენ. ბოლოც კარგი აქვთ: თითქმის ყველანი საბედოს პოულობენ და სთხოვდებიან.

რებიმ ამოიოხრა. ელენემ იდუმალის ღიმილით გაიღიმა. კვაჭიმ განაგრძო:

— ბოლოს და ბოლოს, მართალი რომ ვსთქვათ, ეს ქალები არც ისე უბედურნი არიან, როგორც რომანისტები ჰბერავენ. რები, რატომ არ სვამ? დალიე. ადამიანი ყოველივეს ეჩვევა და ითვისებს. ეს არის მისი მთავარი იარაღი და ბედნიერება. ამ ქალებს ნაჭარბევად აქვთ ისეთი რამე, რასაც მილიონები ნატრულობენ: ხორცის სიტკბოება. ესეც ანგარიშში უნდა ჩავაგდოთ. ამათ არც კი იციან შრომის წამება, რომელსაც მთელი კაცობრიობა გაურბის. ყველაფერი მუქთად მოსდით: მშვენიერი ბინაც, უხვი ქამა-სმაც და საუცხოვო ტანსაცმელიც. თუ ასეთმა ქალმა ჰკუა მოიხმარა, ცოტაოდენი მოითმინა და ყალბი თავმოყვარეობა დროებით მაინც განზე გადასდო, ის ადვილად განვლის თავის გზას და ბედნიერად დაბერდება. რები, დალიე! ელენე, ნუ ჩამოგვრჩი.

— მაგისტვის, ჯერ ერთი, საჭიროა სილამაზე.—სთქვა რებიმ და ერთხელ კიდევ ამოიოხრა.

— რა თქმა უნდა!...—უმაღ დაეთანხმა კვაჭი.

— მერე, ახალგაზრდობა.

— ეგ კი მართალი არ არის. ან რა არის ახალგაზრდობა? ზოგი ორმოცი წლის ქალი ოცდახუთის წლისაზე უფრო ახალგაზრდაა.

— მართალია!—ამოიოხრა ელენემაც.

— გარდა ამისა, დამიჯერეთ, რომ გამოცდილ და ოდნავ ხნიერ ხალხს თვალში ოდნავ ხნიერი დედაკაცი უფრო ფასიანია, ვიდრე გასათხოვარი ქარაფშუტა.

— მართალია!—დაუდასტურეს რებიმ და ელენემ.

— ისიც უნდა მოგახსენოთ, რომ კარგ... კარგ სახლში კარგი ოჯახიშილს და ზრდილობას უფრო აფასებენ, ვიდრე სილამაზეს და ახალგაზრდობას. ელენე, ჭიქა დასცალე! რები, ნუ ჩამოგვრჩი!

რები და ელენე უკვე იწვოდნენ ლტკიორით და ვნებით. ქალ-ვაჟნი ირგვლივ ისე თამამად და ურცხვად აღერსობდნენ, რომ მათის ვნებიანობით ჭურჭელი და ავეჯიც კი გაიჟღინთა და გაიტენა.

— ორივენი მზად არიან, ორივენი მომწიფებულან! — ხარობდა გულში კვაჭი და სასმელ-საჭმელს უმატებდა: — გარსონ! შამპანური, კიბო და ხილი. მერე ყავაც მოაყოლე.

ცისკარმა მოატანა, როცა სამივენი იმ ნესტიან ოთახში დაბრუნდნენ. კვაჭიმ თავი მოიმთვრალა. კვაჭი ვერ წავა აქედან. ძალა აღარ აქვს. კვაჭი აქ დაიძინებს. ღმერთმანი, დაიძინებს! ერთმანეთს მიაკარით ორივე ტახტი. აი, ესე. რად იცინით?! რა არის სასაცილო?! ერთ დროს ორივენი სწყალობდით კვაჭის. ეს ამბავი მაშინვე ორივემ იცოდით. ვითომ რა დაშავდება, რომ წარსული სიტკბოება სამივემ ერთად გაიხსენონ! გცხენიანთ? ერთმანეთს ერიდებით? რა ექნა, აქამდის თავიდან ვერ მოიშორეთ ეგ „მეშჩანური“ ზნეობა?! აქამდის ვერ ჩამოირეცხეთ ბურჟუაზული ჩვეულებანი?! გეძნელებათ? კეთილი და პატიოსანი. კვაჭი ლოგინში ჩაწვება და დაიძინებს, თქვენ კი ზეზე დაიძინეთ, ან სულაც ნუ დაიძინებთ. ხა-ხა! მაშ მეთი გზა არ არის? გაიხადეთ.... გაიხადეთ!.. აი, ეგრე... ეგრე! არა, არა! ელენე, სანთელს ნუ აქრობ! ხომ იცი კვაჭის ჩვეულება, დაგავიწყდა, განა! აბა, მობრძანდით... ღმერთნა აკურთხოს სამეული.

იმ ღამეს კვაჭიმ ისე გასინჯა და დაათვალიერა ორივე ქალი, როგორც გამოცდილი მონადირე სინჯავს და სცდის მეძებარს. მეტის მეტად ხომ არ დასრულდა ელენე? ხომ არ გახდა რები? კანი ხომ არ დაუქენათ? მოქნილება ხომ არ დააკლდათ? ხომ არ დამძიმდნენ? ხომ არ განელდნენ? ოდნავ დამძიმდნენ, ხოლო სხვაფრივ ყოველივე რიგზეა. მაშ კარგი, ძალიან კარგი! კეთილი და პატიოსანი!

**აქა ამბავი ძველი სიყვარულის განაღდებისა, კვაჭის
დაოჯახებისა და ამბავთა დასრულებისა.**

კვაჭიმ ჯიბეები მოიფხიკა და ორივე ძველი სიყვარული კოხტად შემოსა. შემოსა და ერთ ღამეს ხელმეორედ მიიყვანა იმ „სახლში“, რომლის მშენებმა და დიდებამ წინა ღამითვე აჩვენა. ბესო და ჯალილაც თან წაიყვანა.

დიდი და სუფთა „სახლი“ გაჩაღებულია. მარმარილოს კიბე ხალიჩებით, ქანდაკებით და ტროპიკულ მცენარეულობით არის მორთული. ტიტველ ქალებით ნახატი და მძიმე ფარდებით დაბურული გრძელი დარბაზი ქალებით და სტუმრებით არის გავსილი. დარბაზის ბოლოში წითელი ოთახი მოსჩანს. იმ ოთახში ოსმალური ტახტი სდგას. იმ ტახტზე ფეხ-მოკეცილი დედაკაცი ზის. ზის ისე დინჯად და მშვიდად, როგორც ღვთისწორი ბუდდა.

კვაჭიმ ორივე ქალი იმ ოთახში შეიყვანა.

— ლიზა ხანუმ, გთხოვთ ჩემი დები გაიცნოთ. აი, ერთი... აი, მეორეც.

თვითონ ლიზა ხანუმის ხელს დასწვდა და მოწიწებით ზედ ემთხვია.

ლიზა ხანუმი მეტად სქელი, ჩატიკნული და ჩაფუთქნული ორმოცდა ათი წლის დედაკაცია. შავად შეღებილ ბულულა თმაში ბრილიანტების მძივი აქვს გახლართული. ფაფუკ ყელზე მოთვალული მანიაკი აქვს შემოხვეული. იმ მანიაკს ორსართულიანი ლაბაბი დასწოლია. გოლიათურ შიშველ მკერდსაც, განიერ მაჯებსაც და შუშა კიტრის ოდენა თითებსაც უხვად აყრია ლალი, ფირუზი, ზურმუხტი და ამეთვისტონი.

ლიზა ხანუმმა მუშტრის თვალით გასინჯა ორივე ქალი,—ისე გასინჯა, როგორც დაღალი სინჯავს გასასყიდ ცხენებს. ბოლოს, ძლივს ამოიღო ბოხი და გაბზარული ხმა:

— ჩემო დაო!—უთხრა ჯერ ელენეს:—შენი თვალები გიშერზე უფრო შავია. შიგ ვარსკვლავის ანარეკლი მოსჩანს. შენს ტუჩებზე გაუმძღარ ჟინს ვხედავ. შენი მკერდიც ჯერ არ დამკვნარა. ღმერთს შენთვის არც ხორცი დაუშურნია. თავით ფეხებამდის გეტყობა ზრდილობა, კეთილშობილება და რიდი. დაბრძანდით...

მერე რებეკკას მიუბრუნდა:

— შენი თმა ნამდვილი ოქროა. შენი თვალები ცისკარს მომაგონებენ. მაგ ცაზე ორი მარგალიტი ბრწყინავს. ტუჩები სისხლიან იარას მიგიგავს. ჯეირანივით მოქნილი და სხარტი ტანი გაქვს. მაღალი და წვრილი ბარძაყები ჩვენს დროში იშვიათია. ფეხებსა და ხელებზე გეტყობა, რომ შენს ძარღვებში ცხარე სისხლი სჩქედს. თქვენც დაბრძანდით. თავადო,—მიუბრუნდა კვაჭის:—თუ ჩემის გვერდით იკადრებთ, ამ ტახტზე ჩამოჯექით.

დინჯად აიღო ვერცხლის ზარი, დინჯად დააწკარუნა და უმაღლვე გაჩენილ არაბის ბიჭს დინჯადვე უთხრა:

— ჰუსეინ, ოთხი ყავა და შიპრი.

ისხდნენ, სვამდნენ და ტკბილად ბაასობდნენ.

— მე ქრისტიანი ვარ,—ლიმილით ამბობდა ლიზა ხანუმი:— ჩემს ბერძნულ სისხლში უცხოთა სისხლის ერთი წვეთიც არ ურევია. ჩემი ქალები—ოცდა რვა ქალი მყავს—ჩემზე ლოცულობენ და დედას მეძახიან. ამ სახლიდან ჯერ ერთი საჩივარიც არ გასულა. ყველა სჯულის ქალები მყავს, მაგრამ ყველა თავისებურად ლოცულობს. მე ამ საქმეში არ ვერევი. ჩემი ქალების საჩუქრებით ერთი ოთახი გაივსო. ათასმა დამანება თავი და ათასი გათხოვდა, მაგრამ ლიზა ხანუმს მაინც ვერ იფიწყებენ. დღეში ორმოციოდე წერილი მომდის. კამა-სმა თავსაყრელი აქვთ, ტანთსაცმელი—უთვალავი, გასართობი—გაუთავებელი. ექიმი, ვექილი და მოსამსახურეც უფასოა. მეტი რა უნდათ? არაფერი. სხედან და საბედოს ელიან. ბოლოს, უეჭველად პოულობენ, თხოვდებიან, შვილებს აჩენენ და ბედნიერად ცხოვრობენ. ასეთია ლიზა ხანუმის სახლი.

ასე ტკბილად გალობდა ლიზა ხანუმი, რომელმაც ათასი ქალი გაათხოვა და ათასი ბედნიერი ოჯახი ააშენა. გალობდა, სვამდა და სტუმრებსაც ასმევდა. ბოლოს, სთქვა:

— ჩემო გიშერო! ჩემო ოქრო! მიბრძანდით და ისიამოვნეთ. დღეს ჩემი სტუმრები ბრძანდებიან. ხვალ კიდევ ვიკურკუროთ.

კვაჭიმ რები და ელენე დარბაზში გაიყვანა, ბესოს ჩააბარა და თვითონ ისევ ლიზა ხანუმს მიუჯდა; ისე ახლოს მიუჯდა, რომ ერთმანეთის სუნთქვაც კი ესმოდათ. მიუჯდა და ჰკითხა:

— რას იტყვი, ლიზა ხანუმ?

ლიზა ხანუმი დიდხანს სდუმდა, მერე პასუხი ძლივს აღირსა:

— თვალ-გიშერა სქელია, ოქროს-თმიანი ხნიერია.

— ლიზა ხანუმ, —ჩასჩურჩულა კვაჭიმ ყურში:—შენ ოქროს თმიანზე თხუთმეტი წლით უფრო ხნიერი ხარ, ხოლო თვალ-გიშერა, შენ რომ შეგადარო, გამხდარი ბავშვია. მაგრამ, ვფიცავ ჩემს მზეს და ღმერთს, რომ შენ ყველა ქალებს მირჩევნობარ.

და განიერ გავაზე მკლავი ქურდულად მოუცაცუნა. ლიზა ხანუმმა კვაჭის თვალეზში შეხედა, ბებრულად გაუღიმა, სქელი სალოკი თითი ოდნავ ნიკაპზე აჰკრა და უთხრა:

— ეფენდი, ნუ დამცინი.

— მე რომ შენს საწოლში ვიყო, უმაღვე დაგიმტკიცებდი, რომ თავადი კვაჭანტირაძე ლიზა ხანუმს დაცინვას არ აკადრებს.

— როდის დამიმტკიცებ?

— თუნდ ეხლავე!

ლიზა ხანუმი წამოდგა და ბატის ნაბიჯით კარებისკენ წავიდა. არაბული ცხენი იმ ბატს ნელის ნაბიჯით გაჰყვა.

„დამტკიცების“ შემდეგ ორივენი დაბრუნდნენ და თავ-თავიანთ ალაგებზე დასხდნენ. კვაჭის ჯიბეში ახალი დასტა ფული ედო, ხოლო ცერზე ახალი და უუზარმაზარი ბეჭედი ჰქონდა წამოცმული. ეს იყო ორი ქალის და „დამტკიცების“ სასყიდელი.

ლიზა ხანუმმა კვლავ ბუდდასავით მოიკეცა და ზეთიანი თვალები დარბაზს მიაპყრო. მერე სთქვა:

— აპოლონ, შენი ურუსის ქალები კარგები გამოდგნენ. ვერიჩკა ძალიან მხიარულია. შეხედე, როგორ ცქმუტავს. არც კატინკა ჩამოუვარდება. მუშტარს ბლომად ახარჯვინებს.

— ნადინკა როგორი გამოდგა, ლიზა ხანუმ?

— მაგისტანა ცეკვა იშვიათად მინახავს. კარგი ხელი გქონია. ეხლა წადი, თორემ შენი მეგობრები აქეთ იხედებიან. ორივენი ხვალ ჩემს სახლში გადმოასახლე, აგერ იმ სახლში, პირდაპირ რომ სდგას. ჯერ იქ იცხოვრონ, ნელ-ნელა შემეჩვევიან და მერე ამ სახლში გადმოვლენ. დანარჩენი მე ვიცი. მშვიდობით, ჩემო ლომო. წასვლა რომ დააპიროთ, ერთხელ კიდევ შემოიხედეთ ჩემს ოთახში. ხვალ უფრო ადრე მოდი.

ასე გაანაღდა კვაჭი იმ ღამეს ორი დაობებული სიყვარული და ასე შეიძინა ახალი მეგობარი ლიზა ხანუმი, ისიც დაობებული და ქანგიანი, მაგრამ მსუქანი და მომავლიანი.

გავიდა ხანი. კვაჭი ლიზა ხანუმის „ოჯახის“ წევრი გახდა. მისი „დები“—რები, ელენე და ხუთიოდე სხვებიც—ლიზა ხანუმის შვილებად გადიქცნენ. კვაჭი ყოველ ღამე „ამტკიცებდა“, რომ ხნიერის და დაგეშილ დედაკაცის ღმუილი და ხარხარი სჯობდა ახალგაზრდა ქარაქუცას წკმუტუნსა და კისკასს, ხოლო ლიზა ხანუმის სუნი (როკფორის ყველის სუნი) ვარდის და იის სუნს აქარწყლებდა.

კვაჭი და ლიზა ხანუმი ოსმალურ ტახტზე დასხდებოდნენ, ყავას, ლიკიორს და ტკბილეულებას მიირთმევდნენ, ეგვიპტურ თამბაქოს აბოლებდნენ, ტკბილად მუსაიფობდნენ და ამძუნებულ დარბაზში იხედებოდნენ.

ერთხელ ლიზა ხანუმმა უთხრა კვაჭის:

— ჩემო აპოლონ! დროა ჩვენი საქმე გამოვარკვიოთ. ყური მათხოვე და დაფიქრდი. მე ორი დიდი სახლი მაქვს, მესამე ახ-

ლად ნაყიდი აგარაკია კადიკიოში. გარდა ამისა, პაპანდოპულოს თირმის ნახევარიც მე მეკუთვნის. დანარჩენი შენც იცი: მდიდრულად მოწყობილი ბინა, ეტლი, მრავალი სამკაული და ორას ათასამდე ნაღდი ფული. ჩემი წლიური შემოსავალი სამოც ათასზე მეტია. ჩემი ქმარი შარშან გარდაიცვალა,—ეს შენც იცი. უშვილო ვარ,—ესეც იცი. ნათესავები ჩემს სიკვდილს ელიან,—ესეც გიამბე. მაგრამ მე არც სიკვდილს ვაპირებ და არც ჩემს საქმეზე ხელის აღებას. მე მიყვარს შრომა და ეს საქმე, რომელსაც შევეჩვიე. მაგრამ უმამაკაცო საქმე, ისიც ამისთანა, სამფეხა ცხენს ჰგავს. ასეთი საქმე ცოცხით ივლის, მაგრამ ვერ გაიქცევა. გარდა ამისა, მე გლოვის ვადა გამითავდა. მარტოობას შეჩვეული არა ვარ. შენც ხედავ, რომ მამაკაცები—ახალგაზრდებიც და მდიდრებიც—ბუზივით მეხეყვიან და ჩემგან პასუხს ელიან.

ორივენი დიდხანს სდუმდნენ და აბოლებდნენ.

— მიმიხვდი?—ჰკითხა, ბოლოს, ლიზა ხანუმმა.

— ლიზა ხანუმ!—უპასუხა კვაჭიმ.—სირცხვილით ვიწვი იმის გამო, რომ შენ დამასწარი. ხვალ მე თვითონვე ვაპირებდი ამ საქმეზე ლაპარაკს, მაგრამ, რაკი დამასწარი, სხვა გზა არ არის, უნდა დღესვე გავათავოთ. ლიზა ხანუმ! ჩემი ვინაობა და თავგადასავალი უკვე გიამბე. მე ვარ თავადიშვილი, ეს—ერთი; ოცდა ჩვიდმეტი წლის ახალგაზრდა, ეს—მეორე; ორი უნივერსიტეტი მაქვს გათავებული, ეს—მესამე; რადგან პრინცის სასახლეში ვარ გაზრდილი, ამიტომ თან დამყვა ჩემი გემოვნება და ჩვეულებანი, ესეც—ოთხი. რაც მქონდა, წითლებმა წამართვეს, მაგრამ მე მაინც ფულს ვშოულობ და ჩემებურად ვხარჯავ, ესეც—ხუთი.

კვლავ იჩუმეს და გააბოლეს. ბოლოს, კვაჭიმ ჰკითხა:

— ლიზა ხანუმ, პასუხს მიმიხვდი?

— მიგიხვდი, ჩემო აპოლონ. მამაკაცს ჯიბის ფული სჭირდება. ჩემი უკანასკნელი ქმარი თვეში ორას ლირას ხარჯავდა.

— ლიზა ხანუმ!—ჩამოართვა სიტყვა კვაჭიმ:—შენი ქმარი თავადი არ იყო, ის შენზე ხნიერიც იყო და გაუნათლებელიც, ამიტომ...

— ამიტომ შენ ათასი ლირა უნდა იმყოფინო.

— ლიზა ხანუმ! მე სამი ათასს ვხარჯავ.

— ათას ხუთასი გეყოფა.

— ლიზა ხანუმ!

— გავათავოთ. ორი ათასი ლირა თავსაყრელი გექნება. გარდა ამისა, შენს მეგობრებს სამსახურში მივიღებ და ეტლის მაგივრად

ავტომობილს გიყიდი. ორი საჯდომი ცხენიც შენი ფეშქაში იყოს.
გავათავოთ. ხელი მომეცი.

ერთმანეთს ხელი მისცეს, ჩაეხუტნენ და სამუდამო მეგობრობა ერთხელ კიდევ „დაუმტკიცეს“.

* *

ყოველივე თავისი რიგით და წესით მიდის კნეინა ლიზა ხანუმ კვა-
ქანტირაძის „სახლში“. კარგად რომ დალამდება, ლიზა ხანუმის ოც-
დაათი ქალიშვილი შიშველ-ტიტვლად მოირთვებიან და დიდ დარ-
ბაზში გამოიფინებიან. სტუმრებიც ნელ-ნელა იკრებიებიან.

ბოლოს, კნენა ღიზა ხანუმიც ბატივით გამოგოგდება, ოსმა-
ლურ ტახტზე მოიკეცებს, ბუღდას ძეგლივით დინჯად გაიყინება
და თავისი შვილების ბედნიერებით სტკება.

ბესო სალაროს მისჯდომია. წითელ ფეხკით შემოსილი, იარაღ-ში ჩამჯდარი და გულხელ-დაკრეფილი ჯალილა კარებთან ას-ვეტილა.

ლიზა ხანუმის მეუღლე და „სახლის“ მოურავი კვაჭი კვაჭანტირაძე დაკარგული ინდოურივით დაბოროილებს. ხან თავის კნენას მიუჯდება, ხან ბესოს გამოეხმაურება, ხან ჯალილას მიუგდებს ორიოდ სიტყვას, ხან სტუმრებს მიესალმება და ხანაც სამზარეულოში ან საკუქნაოში შეიხედავს. დაბოროილებს კვაჭი კვაჭანტირაძე და გულში იღრინება. ზოგჯერ გულის დარდს ბესოს გადაუშლის და ქვრივ დედაბერივით აწუწუნდება, ზოგჯერ კი ქურდულად კუთხეში მიიმალბა, აკენისდება, აჩუყდება და აცრემლდება.

რა გატირებს, კვაჭი კვაჭანტირაძე? რად ვიკვნესის ეგ ჭრელი გული? რად გებურება ეგ მჭრელი თვალები? რად გექმუხვენება ეგ გაშლილი და ნათელი შუბლი? რა დაგემაართა, კვაჭი კვაჭანტირაძე? ჭამა-სმა—თავსაყრელი; ტანისამოსი—ყოველგვარი; ფული—გამოულეველი; ქალები—შერჩეული; ცხენები და ავტო, მსახური და მეგობარი, ძველი და ახალი,—კიდევ რა გაკლია, კვაჭი კვაჭანტირაძე? დახოცილი მეგობრები? დიდი ხანია მოინელე. სილიბისტრო და პუპი? ძალიან კარგად არიან. თუ გინდა, დაიბარე. დიდება და სახელი? გქონდა და შენვე გაექეცი. მშობელი ცა და მიწა? საბურთალო მოგელის. მაშ რა გინდა, კვაჭი კვაჭანტირაძე?! მუდმივი ხეტიალი? მარადიული დევნა ბედისა? უთავბოლო სირბილი და ჭროლა უთავბოლო ჭვეყანაში? ოქროს გალიის დამტრევა და გაფრენა? მაშ რა გინდა, რა?

შენც არ იცი, ვანა!
 მესმის შენი, კვაჭი კვაჭანტირაძე!
 მესმის შენი, ჩემო კვაჭი!
 მესმის, ჩემო კვაჭიკო!
 მესმის... მესმის.

იხილეთა ამავა ავტორის

- 1) მოთხრობები. ტ. I. ფ. 1 მ. 50 კ.
 - 2) ჯაყოს ხიზნეები, რომანი.. ფ. 1 მ. 50 კ.
-

ზ ა ნ დ უ კ ი.

კარი პირველი. ამბავი კვაჭის დაბადებისა.—ამბავი კვაჭის მშობლებისა.—ამბავი აშორდიასგან აზნაურობის მიღებისა.—ამბავი კვაჭის ყრმობისა.—ამბავი კვაჭის ხასიათისა.—ამბავი პირველ ოფლიან მანეთის შოვნისა.—ამბავი კვაჭის გამოცდისა.—ამბავი პირველი ნაბიჯისა.—ამბავი გიმნაზიის გათავებისა და ქვრივის გადარჩენისა.—ამბავი მუსიკის შესწავლისა.—ამბავი სახლის სყიდვისა.—ამბავი საბედოს საქებნელად რუსეთში წასვლისა.—ამბავი მეგობართა შეხვედრისა, ცოტაოდენ ფულის მოგებისა და პირველ საბედოს პოვნისა . . . გვ. 3—54.

კარი მეორე. ამბავი ამხანაგობის დაარსებისა და მეორე საბედოსთან ჩასახლებისა.—ამბავი ისაკას განთავისუფლებისა და პირველ საბედოს გაფრენისა.—ამბავი მადამ ლაპოშისა.—ამბავი ხელნაკრავ სიყვარულისა.—ამბავი ორი სიყვარულის გათავებისა.—ამბავი კვაჭის გაკოტრებისა და ბზის კოვზისა.—ამბავი კვაჭის აგენტობისა.—ამბავი სიცოცხლისა და სახლის დაზღვევისა.—ამბავი დაზღვევის სარგებლობისა . . . გვ. 55—107.

კარი მესამე. ამბავი საბანკო საქმის შესწავლისა და ამხანაგობის დაფეთებისა.—ამბავი კვაჭის და მეგობართა დედა-ქალაქში გადასახლებისა.—ამბავი ახალ საქმის დაწყებისა.—ამბავი წმინდა მოხუცისა და სხვათა ხელისუფალთა გაცნობისა.—ამბავი წმინდანის მდივნისა და მცველისა.—აქა კვაჭიმ ახალი და დიდი საქმეები „გააიმაჰქნა“.—აქა წმინდანის ვინაობა.—ამბავი წმინდანის დაშინებისა და სხვათა დაბეზულებისა.—ამბავი უუზენაესს საფეხურზე ახტომისა.—ამბავი ტახტისა და რუსეთის ხსნისა რღვევისაგან.—აქა კვაჭის დაჯილდოვება, ერთი დედაკაცის ბოდიში და ორიოდ სხვა ამბავი.—ამბავი წმინდა გრიგოლის პასპორტისა და ერთი მეძავის გაჯილდოვებისა.—ამბავი წმინდანის ცოდვათა შენანებისა და ბირჟის აფეთქებისა.—ამბავი საიდუმლო სერობისა . . . გვ. 108—186.

კარი მეოთხე. ამბავი ამხანაგების ბუდეს მოშლისა.—ამბავი ემიროს დახვედრისა და კვაჭის დამუხრეებისა.—დღევანდელ ბაბი-

ლონის დათვალიერება და მცირეოდენი მსჯელობა.—ამბავი ვენაში ოღნავ თავის მოგიჟიანებისა.—ამბავი სალამურთა დათვალიერებისა და ძველი სიყვარულის განახლებისა.—ამბავი ძველი სიყვარულის აღდგენისა და ახალ მიჯნურის პოვნისა.—ამბავი მხატვრობის მუშეუმისა.—ამბავი ჰარამხანის დანგრევისა.—ამბავი ერთ საუბრისა და სამი ამხანაგის დაბრუნებისა სამშობლოში.—ამბავი ლედი ჰარვეის და კვაჭის გიმიჯნურებისა.—ერთი დიდი საქმის „გაიმასქნების“ ამბავი.—ამბავი თვალ-მარგალიტისა, საგიჟეთისა, დუელისა, კინოსურათისა. და მრავალთა საქმეთა საგმიროთა . . გვ. 187—253.

კარი მეხუთე. ამბავი ერთი საიდუმლო ვალდებულებისა და რუსეთში დაბრუნებისა.—ამბავი „კეთილი სამარიტელისა“ და კვაჭინ ახალ წარმატებისა.—ამბავი უუდიდეს სამხედრო საქმის „გაიმასქნებისა“.—ამბავი კვაჭის საოცარ გარდაქმნისა და ერთ წაგებულ ბრძოლის მოგებისა.—ერთ უცნაურ ბოდვის ამბავი.—ამბავი კვაჭის და ზემოურთა წაკიდებისა.—ამბავი გეზის შეცვლისა დე კვაჭის წინასწარმეტყველობისა.—ამბავი მადლის გადახდისა და ისტორიის დამახინჯებისა.—ამბავი ერთ ხაფანგში გაბმისა და ამოძრომისა.—ამბავი ხელახლად ხაფანგში გაბმისა, ყულფიდან გამოძრომისა და ქვეყნის აფეთქებისა გვ. 254—313.

კარი მეექვსე. ამბავი რევოლუციის დამცველთა საზოგადოებისა და თავისუფალ სოციალისტების პარტიის დაარსებისა.—ამბავი პირველ ბრძანებისა, ივლისისა და ახალი ხიდის აშენებისა.—ამბავი კვაჭისა და ამხანაგობის გაწითლებისა და ოქტომბრისათვის მომზადებისა.—ამბავი წითელ ოქტომბრისა.—ამბავი ჩიქორთულ საქმეთა, სანამ ივანი ოქტომბრის ალში იწვოდა.—ამბავი სამტრედიძისა.—ამბავი კარაპეტ შულავრიანცისა.—ამბავი სამშობლოში დაბრუნებისა და ერთი კუბოს წამოღებისა . . . გვ. 314—382.

კარი მეშვიდე. ამბავი საკუთარ მიწაზე განაერდებისა.—ამბავი პირველ ნაბიჯებისა.—აქა „არც აქეთ, არც იქით“...—ამბავი კვაჭის ომიანობისა.—ამბავი 25 თებერვლისა და კვაჭის გაწითლებისა.—ამბავი კვაჭის ერთგულ სამსახურისა და ქალბატონ „ნების“ მოშველებისა.—ამბავი კვაჭის ნიშნობისა.—ამბავი რახილის ღალატისა.—ამბავი უმადურ სამშობლოდან გარდახვეწისა.—ამბავი ძველი სიყვარულის განაღდებისა, კვაჭის დაოჯახებისა და ამბავთა დასრულებისა გვ. 383—475.

შ ე ს დ მ მ ა ბ ი:

გვ.	სტრ.	დაბეჭდილია:	უნდა იყოს:
57	8 ზევ.	იხამუშებოდა	იხამუშებდა.
57	10 „	აჰყვა მეგობრებს მაინც	მაინც აჰყვა მეგობრებს.
82	12 ქვ.	პირდაპირ და კვაჭის	პირდაპირ კვაჭის.
99	10 „	მერე	მეორე.
114	5 „	ქამირი	ქაშმირი.
115	1 ზევ.	ჩილინი	ჩელინი.
141	14 „	აკაჰკაჰებდა	აკაჰკაჰდა.
143	12 „	და კვაჭის	(„და“ ამოიშალოს).
147	11 ქვ.	და ჟურნალ-გაზეთებში	(„და“ ამოიშალოს).
165	12 ზევ.	შეფიცნადები	ფიცნადები.
178	8 „	ჩემი არს	ჩემში არს.
216	21 „	და ათენებდა	და ლამეს ათენებდა.
301	10 ქვ.	ამბის	ამბავის
335	8 „	მთელ ყბედობის	მთელ ლამეს ყბედობის.
346	21 „	კუჭი	კუჭი.
351	2 „	კვაჭის	კვაჭურის.
386	9 „	შუქები	ლუქები.
401	19 „	ეკლესიას	ეკლესიის სინედრიონს.
„	15 „	თავი შენს	(„შენს“ ამოიშალოს).
444	6 „	ასი მილიარდი	ასი თუმანი.

388 71

ბიბლიოთეკა

ბიბლიოთეკა



გამომცემლობა „საბჭოთა კავკასიონი“
თბილისი 1723

გამომცემლობა

„საბჭოთა კავკასიონი“

ქვირვასო ამხანაგებო

და მოქალაქენო!

საქართველოს და ამიერ-კავკასიის ს. ს. რესპუბლიკების უმაღლეს პარტიულ და საბჭოთა ორგანიზაციების ღირექტივების განხორციელების მიზნით

სოფლად მუშაობის შესახებ სააქც. გამომც. საზოგადოება „საბჭოთა კავკასიონი“-მა გადასწყვიტა გამოსცეს საგლეხო ლიტერატურა საერთო სათაურით: „გლეხის ბიბლიოთეკა“.

ბიბლიოთეკა სამ განყოფილებადაა განზრახული: 1) აგრონომიული, 2) საბჭოთა—კოოპერატიული აღმშენებლობა და 3) საერთო-საგანმანათლებლო.

პირველ რიგში განხორციელებული იქნება გამომცემა აგრონომიული განყოფილების ბროშურებისა, რომელიც დაახლოვებით 100 სხვადასხვა სახელწოდების წიგნაკთაგან შესდგება.

ყოველი ბროშურის ფასი 10 კაპიკია.

გამომცემლობა მიჰმართავს ყველა პარტიულ-პროფესიონალურს, საბჭოთა, სამეურნეო, კოოპერატიულ, საფოსტო-სატელეგრაფო და სხვ. ორგანიზაციებს და აგრეთვე სოფლის აგრონომებს, მასწავლებლებს, ექიმებს, ბეითლებს და საერთოდ ყველას თხოვნით თავს იდევან „გლეხის ბიბლიოთეკის“ ბროშურათა გავრცელება.

თავის მხრივ გამომცემლობა, ეგებება რა ყველა მათ, ვისაც სურს „გლეხის ბიბლიოთეკის“ ბროშურათა გავრცელება, დაუთმობს მათ წიგნის გამყიდველთათვის განზრახულ ფასდაკლებას 35% და კრედიტს 3-დან 6 თვემდე.

ცალკე პირთ კრედიტის მისაღებად საჭიროა ჰქონდეთ ოფიციალი რეკომენდაცია თავის ადგილობრივ აღმასკომისაგან.

ყოველგვარი ცნობებისათვის მიჰმართეთ: ტფილისი, რუსთაველის პროსპექტი № 8. სააქციონერო გამომც. საზოგადოება „საბჭოთა კავკასიონი“.

დაიგეჟდა და იუილაგა

„საბჭოთა კავკასიონი“-ს შემდეგი გამოცემანი:

1. კ. მარქსი და ფ. ენგელსი—კომუნისტური მანიფესტი.
2. ბრაუნი—კომუნიზმი და ქრისტიანობა.
3. ჯონ-რიდი—ათი დღე, რამაც ქვეყანა შეარყია.
4. ნ. ლენინის შესახებ (კრებული).
5. ს. დედარიანი—ჩემი პასუხი ნოე ჟორდანიას.
6. რუბენ—ლენინის გაწვევის შესახებ.
7. მ. კახიანი—საქართველოში მენშევიკთა გამოსვლის შედეგებისა და გაკვეთილების შესახებ.
8. რუბენ—პროლეტარული ბეჭედიანი სიტყვა და მუშა-კორესპონდენტი.
9. ა. ბლოკი—„თორმეტი“ და „სკვითები“.
10. ივ. გომელაური—ქართველი მწერლები.
11. თაბუკაშვილი—განთიადი.
12. ლეონიძე—მელორეობა.
13. გახტევი—კულტურის აჯანყება.
14. ზ. ბაქრაძე—პროფესიონალური ავადმყოფობანი და ჰიგიენა, 2 ტომად.
15. ი. აბაკელია—მასალები ტუბერკულოზის ინფექციის ლიმფათიური გზით გავრცელების ანატომიური დასაბუთებისათვის.
16. მახვილაძე—კლინიკური ანალიზი.
17. გ. ზინოვიევი—რ. კ. პ. ისტორია.
18. ლენინიზმი თუ ტროცკიზმი—„ოქტომბრის გაკვეთილთა“ შესახებ.
19. ვლ. სორინი—ლენინის მოძღვრება პარტიის შესახებ.
20. მ. ორახელაშვილი—პროლეტარული რევოლუციის კითხვები.
21. „გლეხის ბიბლიოთეკა“—ასი სხვადასხვა წიგნაკი.
22. შიხიელ ჯავახიშვილი—კვაჭი კვაქანტირაძე.

ი ბ ე ზ დ ე ბ ა:

1. პოკროვსკი—რუსეთის ისტორია (მოკლე ნარკვევი) ნ. III.
2. ლუკინი—დასავლეთ ევროპის უახლოესი ისტორია, ნ. I.
3. ზ. ავალიშვილი—მემუარები.